

VIATA LUI CEAUSESCU

TIRANUL

LAVINIA BETEA

FLORIN-RĂZVAN MIHAI ILARION ȚIU

EDITURA
CETATEA
DE SCAUN

Lavinia Betea

Florin-Răzvan Mihai

Ilarion Țiu

VIAȚA LUI CEAUȘESCU

●
Tiranul

EDITURA
**CETATEA
DE SCAUN**

Contribuțiile autorilor:

Lavinia Betea: pp.5-58; 61-69; 123-138; 142-144; 152-260; 266-385.

Florin-Răzvan Mihai: pp. 58-61; 69-81; 82-105; 110-123; 261-266.

Ilarion Țin: pp.81-82; 106-110; 138-142; 144-152.

Lavinia Betea
Florin-Răzvan Mihai   Ilarion Țiu

VIAȚA LUI CEAUȘESCU

***

Tiranul

**EDITURA
CETATEA
DE SCAUN**

Tehnoredactare: Claudiu Florin Stan

Coperta: Dan Mărgărit

Pe coperta: Nicolae Ceaușescu (n. 26 ianuarie 1918 - 25 decembrie 1989)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Viața lui Ceaușescu / Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin Răzvan

Mihai, Ilarion Țiu. - București : Adevărul Holding, 2012-

vol.

ISBN 978-606-644-036-3

Vol. 3 : Tiranul / Lavinia Betea, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu.. - Târgoviște :

Cetatea de Scaun, 2015. - Bibliogr. - Index. - ISBN 978-606-537-285-6

I. Betea, Lavinia

III. Mihai, Florin-Răzvan

IV. Țiu, Ilarion

329.15(498) Ceaușescu, N.

929 Ceaușescu, N

*Autorii mulțumesc domnului Valer Blidar, președintele grupului de firme
S.C. Astra. Vagoane Călători S.A. pentru sprijinul acordat cercetării.*

Reproducerea lucrării fără acordul editurii reprezintă infracțiune.

ISBN ISBN 978-606-537-285-6

Copyright, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște

www.cetateadescaun.ro, editura@cetateadescaun.ro

Credința care mută munții

În plină idilă americană

Despre anul 1971 s-a vorbit ca despre începutul perioadei negre din România și a tiraniei lui Ceaușescu. Deseori, s-a spus că liderul român a emis „tezele din iulie” după vizita în Asia roșie¹. Inspirat de „revoluția culturală” chineză și de festivismul coreean a restrâns și el libertatea creatorilor. Și a impus instituțiilor culturale, fără drept de apel, *ideologia naționalist-comunistă*. Deși secretarul general n-a fost atunci la primul contact cu manifestările asiatice².

Evoluția culturii din *lagărul comunist* și documentele din arhivele românești devoalează o mult mai complicată istorie. Până la acea vizită, s-au petrecut și câteva momente de impact în politica românească și în înțelegerile cu *frații* din Tratatul de la Varșovia.

Relațiile româno-americane evoluaseră foarte bine după vizita din 1969 a președintelui Richard Nixon în România³. În februarie 1970, Casa Albă a inițiat o strategie de diferențiere între țările Europei Răsăritene⁴. Henry Kissinger⁵, a explicat-o în memoriile sale ca pe-o apropiere și o răsplată pentru aceia cu o politică externă mai independentă față de Uniunea Sovietică. Lui Ceaușescu i-a surâs șansa de a fi „alesul”.

Făceau americanii concesii ideologice? Cătuși de puțin. Competiția cu comunismul, declarase Nixon, va fi extinsă peste „materialismul rigid”. Căci forța comunismului rezidă “mai mult în acel sentiment misionar, dorința de a câștiga” care-i aruncă adepții în bătălie. Dar America a fost și rămâne liderul luptei. Binele a fost și va fi decis de americani. Citându-l pe

înțeleptul indian Rajagopaladahari, președintele SUA a emis următoarele reflecții: „Comunismul este sortit eșecului deoarece principiile sale sunt contrare cu natura umană. Omul are nevoie de Dumnezeu, iar comunismul este ateu. Omul vrea să fie liber, comunismul îl face sclav. Omul își **venerează** mândria individuală, iar comunismul îl colectivizează”⁶...

Însoțit de nevastă, Ceaușescu a aterizat în America, la mijlocul lui octombrie 1970, ca șef al delegației României la sesiunea jubiliară a Adunării Generale a ONU. Se împlinea un sfert de secol de la înființarea ei. Invitația lui Nixon de-a vizita țara i-a parvenit pe pământ american⁷.

Nixon s-a întrecut în amabilități. Mulțumit și de contrele lui Ceaușescu la Moscova, și de receptivitatea acestuia la interesele Statelor Unite în Asia roșie: chinezii acceptaseră discuții cu americanii. Soților Ceaușescu și suitei lor le-a oferit, în fapt, o vacanță de două săptămâni. Le-a pus la dispoziție un avion pentru a străbate țara, cu popasuri la Hollywood, Los Angeles, San Francisco și Washington DC. Singurele momente protocolare au fost primirea oficială din grădina Casei Albe, depunerea de coroane la mormântul eroului necunoscut de la Cimitirul Arlington și dineul oferit oaspeților de soții Nixon. Ceaușeștii au fost găzduiți la Blair House, reședința oficială a oaspeților președintelui american, iar delegația cazată la Hotelul Mayflower.

Ceaușescu a vizitat, în principal, mari firme americane, conform evocării lui Dumitru Popescu, secretarul CC cu propagandă. S-a minunat de sistemul de irigare al porumbului cu picături la rădăcina fiecărei plante. S-a plimbat cu yachtul unui miliardar, a luat lunch-ul cu un reprezentant al familiei Rockefeller. Și s-a uimit mai ales de „lipsa de complexe protocolare a vârfurilor societății banilor”. De la prânzul „fad și sărăcăcios” servit în sufrageria de serviciu a „monstrului” finanțist, la puținătatea personalului de pe yachtul celui alt miliardar. S-a simțit extraordinar la o întâlnire organizată într-o sală din New

York. Spectatorii veniți să vadă și să vorbească unui lider comunist plățiseră bilet de intrare!¹⁸

Acasă, între ai lui, s-a arătat încântat de America. Dar la cel de-al XXIV-lea Congres al PCUS⁹, Ceaușescu n-a vrut să meargă. Dacă Brejnev nu-l onorase cu prezența la Congresul PCR din vara lui 1969, motivând probleme de sănătate, Tovarășul a înțeles să-i plătească în aceeași monedă. În consecință, l-a propus ca șef al delegației pe Paul Niculescu-Mizil. „Eu prefer să mă duc de zece ori la dracu, decât odată acolo”, s-a recuzat și fostul agent sovietic Bodnăraș de călătoria la Moscova, stârnind ilaritatea generală. În cele din urmă, Ceaușescu a acceptat să conducă delegația. Va avea astfel o ocazie nouă de-a da lecții de politică externă celorlalți delegați, l-au flatat subalternii¹⁰.

Primul gânditor revoluționar român

Alt moment deosebit în evoluția lui Ceaușescu a fost inaugurarea, în februarie 1970, a Academiei de Științe Sociale și Politice. Din funcția de președinte onorific al ei s-a erijat în ipostaza de ideolog, iritându-i mai cu seamă pe sovietici. Aceștia se considerau moștenitorii, de jure și de facto, ai tezaurului marxist-leninist. În trecutul destul de apropiat, Hrușciov se arătase potrivnic pretenției de ideolog a lui Mao. Teoriile maoiste valorau cât un galoș rupt, l-a blamat el¹¹. Dar Stalin, despre care nu mai pomenea nimeni acum ca și cum n-ar fi existat, lansase teza că după victoria revoluției, locul teoreticienilor va fi luat de conducători care îmbină teoria cu practica revoluționară¹². Ceaușescu s-a pus pe linia lui.

Primul președinte în exercițiu al noii academii a României socialiste a fost Miron Constantinescu. N-ar fi deloc exclus ca acesta să-i fi trezit lui Ceaușescu ambiția iluzorie de inovator al dogmei proletare. Nicăcând Tovarășul nu și-ar fi afișat slăbiciunile emulilor de nouă generație. Dar, prin instituția nou inventată, Paul Niculescu-Mizil, Dumitru Popescu și Ion Iliescu au devenit... academicieni.

Ceaușescu ar fi putut profita, fără jenă, de *know-how-ul* lui Miron Constantinescu în *teoria revoluționară*, „avându-l la mână” cu episoade din trecut. Format în spiritul obedienței de partid și totodată experimentat cățărarător pe meterezele puterii, Constantinescu râvnise, de la început, la a fi „intelectualul partidului”. Apoi, după moartea lui Stalin, țintise locul lui Dej. Cariera politică i s-a ruinat, în 1957, prin loviturile administrate, pe față, tocmai de Ceaușescu¹³. Susținut de combustia ambițiilor personale, dar și a credinței în *lumea nouă*, Constantinescu renăscuse după căderile politice și după dramele sale familiale¹⁴. După *reabilitare*, mergea cu lingușirea până la se ridica în picioare, în semn de omagiu, doar la auzul numelui Ceaușescu¹⁵.

Rolul Academiei de Științe Social-Politice fiind „îmbogățirea” marxism-leninismului, de-acum Ceaușescu se vedea ca primul gânditor al României. Și - de ce nu? - filozof al contemporaneității. A ținut, de altfel, să menționeze următoarele: „Activitatea teoretică în problemele sociale - care, de asemenea, este o activitate științifică -, nu se poate realiza din birou, de către oameni care stau în jurul lor cu tot felul de tratate și manuale, cu tot felul de reviste încercând să tragă concluzii din ele”¹⁶. Tezele teoretice, zice el, sunt apanajul *revoluționarilor*. Postulatul lui Feuerbach¹⁷ după care important este să schimbi lumea, nu s-o interpretezi filozofic, afla o nouă expresie în Ceaușescu.

Punând semnul egal între marxism-leninism și gândirea filozofică, Tovarășul intenționase chiar desființarea facultății de filozofie. Pe ideea că nu puteam avea două facultăți de filozofie: una de partid, alta de stat. Nici altă filozofie, în România, decât marxism-leninismul¹⁸. Pe acest temei au fost tratate științele socio-umane în învățământul superior românesc. În 1977, s-au desființat specializările în psihologie, sociologie, pedagogie, filozofie și istorie. Studenții au fost reduși numeric și comasați în două secții - filozofie-istorie și istorie-filozofie¹⁹.

Ceașescu socotea, cu alte cuvinte, că după confirmarea de *revoluționar* al marxism-leninismului, venise vremea afirmării ca teoretician inovator al ideologiei adaptate specificului național românesc. În carnețelele sale însemna, adesea, reflecții. Propriu-zis lozinci, introduse apoi în discursuri. Iată câteva dintre acestea: „Umanismul nu este o noțiune abstractă. El capătă diferite înțelesuri corespunzător etapelor istorico-sociale de dezvoltare”; „Fericirea personală nu se poate realiza ignorând bunăstarea și fericirea generală”; „Literatura și arta realist-revoluționară trebuie să transmită nu numai anumite realități ci să prezinte realitățile în contextul social-istoric, și în același timp, în perspectiva transformării continuu revoluționară a vieții”; „A fi revoluționar în artă înseamnă să realizezi o artă realist-revoluționară, care să aibă un rol activ în transformarea societății și a omenirii, a omului însuși”²⁰. Și așa mai departe... Prin stereotipii ca acestea, publicate în „opere de căpătâi”, Ceaușescu și-a arogat statutul de filozof, în acord cu teza lui Stalin. De *gânditor revoluționar*, în terminologia epocii. Simultan inițiasă proiecte ce urmăreau să-l proiecteze pe scena politicii mondiale. În februarie 1970, a găzduit, spre exemplu, o conferință a miniștrilor de Externe din țările Tratatului de la Varșovia pe tema Tratatului de Neproliferare a armelor nucleare²¹. Tema dezarmării și păcii se consumă injust între marile puteri, argumentase Ceaușescu în susținerea propunerii sale. Ea reprezintă însă o preocupare a tuturor statelor, fără deosebire de forța militară sau regimul lor politic.

Anii 1970-1971 au fost o perioadă fecundă și a muzeografiei românești. Toate orașele reședință de județ și-au completat zestrea edilitară cu câte-un muzeu de istorie. Au însă și acestea o poveste comună. Până atunci, istoriografia partidului îl poziționase în centrul evenimentelor pe Gheorghiu-Dej. În primele luni după instalarea la putere, Ceaușescu se îngrijise și de rescrierea istoriei. În toamna lui 1965, Leonte Răutu îi prezentase noului lider un referat despre viitoarea cronologie și interpretare a istoriei comunismului românesc. Fostul ideolog-șef al

defunctului Dej menționa analiza „în spirit critic” a congreselor, „ideilor și tezelor greșite” de tactică și strategie politică, a „fenomenelor negative” din viața internațională precum și a influențelor unor „elemente sectare, oportuniste, străine de popor”²². S-a instituit și o comisie pentru controlul „politicii corecte” în frunte cu Ceaușescu. În componența sa intrau veteranii Chivu Stoica, Maurer, Apostol, Bărlădeanu, Bodnăraș, Drăghici și Răutu, precum și demnitarii de nouă generație Paul Niculescu-Mizil și Manea Mănescu²³. Bătrânilor partidului li s-a cerut să-și scrie *autobiografiile* extinse la forma „poveștii de viață”.

Dar la începutul anilor 70, proiectul scrierii istoriei partidului se îngropase. De altfel, în toamna lui 1965, sovieticii refuzaseră să predea arhiva PCdR din anii cominterniști²⁴. Inventivi, șefii propagandei s-au dispensat de documentele lipsă, difuzând noua istorie a comunismului autohton prin muzee și presă. S-au reorganizat repede Institutul și Muzeul de Istorie ale Partidului Comunist, precum și Muzeul Doftana. În ele, istoria celei de-a doua jumătăți a secolului XX în România s-a reciclat, rescris și recentrat pe Ceaușescu.

După aceeași viziune, în 1970 s-a inaugurat Muzeul Național de Istorie al RSR. Organizarea și conținuturile sale s-au copiat, la scară restrânsă, în noile muzee județene. Prin vizitele la muzeu, efectuate sistematic în orele de istorie, elevilor li se „dovedea” că, dintotdeauna, strămoșii comuniștilor români luptaseră călăuziți de „idealurile” partidului reprezentat de *revoluționarul* Ceaușescu.

În vara lui 1970 a apărut și prima parte a „capodoperei” *Tovarășului - România pe drumul societății socialiste multilateral dezvoltate*. Sub acest titlu, toate cuvântările, articolele, interviurile și rapoartele lui Nicolae Ceaușescu, începând cu cele din primăvara lui 1969, au fost editate de către Editura Politică. Pentru tomurile impresionante, cu aspect de cărămidă, se folosea cea mai bună hârtie și cele mai trainice coperti - purpurii, ca steagul partidului, cu inscripții aurii. În 1989 s-a

ajuns la al 32-lea volum. Edițiile complete garniseau toate lăcașurile partidului, bibliotecile și librăriile din țară. În paranteză fie spus, ipostaza de *gânditor revoluționar* nu era proprie doar cercurilor comuniste. Părea o modă adoptată și de liderii tinerelor state independente. Liderul Libiei, colonelul Muammar al-Gaddafi²⁵, spre exemplu, își prezenta „filozofia” politică și socială într-o lucrare de trei volume, cunoscută drept *Cartea Verde*. Discuțiile pe marginea ei făceau parte din protocolul primirilor de oaspeți străini²⁶.

Înainte de elaborării „tezelor din iulie” s-a publicat, simultan în România și în Franța, și biografia oficială a lui Ceaușescu, redactată de jurnalistul francez Michel-P. Hamelet. Liderul român apare și aici înfățișat în dublă ipostază de teoretician și practician revoluționar. Și totodată de urmaș al patrioților și *revoluționarilor* din istoria națiunii²⁷. Biograful i-a elogiat stilul managerial particularizat prin munca în colectiv și „contact personal și permanent cu poporul”. L-a comparat cu generalul de Gaulle, dar în favoarea lui: dacă președintele Franței se-ntâlnea „uneori” cu cetățenii, la Ceaușescu e practică uzuală. În acest portret idealizat s-au introdus și alte detalii de dubioasă concretețe. Precum exemplul sosirii lui Ceaușescu la locul de muncă: atunci când mașina lui trage la scara sediului CC, trecătorii își potrivesc ceasurile la orele 8 fix²⁸. Urmărindu-i programul, unii gazetari străini ar fi întrebat - dar când se mai și odihnește? Odihna lui Ceaușescu e „adeziunea poporului” la obiectivele sale politice²⁹.

În spiritul propagandei autohtone, conducătorul își „consumă” propria ființă pe altarul proiectului communist. Urmându-i exemplul, cetățenii ar trebui să devină *revoluționari* dârji și invincibili³⁰. Pe acest temei narcisistic, Ceaușescu va construi, de altfel, *cultul personalității* sale.

La jubileul semicentenarului PCR, secretarul general a anunțat că țara pășise în *societatea socialistă multilateral dezvoltată*³¹. Un concept novator, în viziunea gânditorului ce se

credea. Pentru anii 70-80, ceilalți parteneri din Tratat foloseau titulatura de *societate socialistă dezvoltată*³².

În fine, în toamna lui 1971, Ceaușescu și-a încheiat programul reciclării *sovietelor* leniniste prin înlocuirea numelui Ministerului Culturii cu titulatura de Consiliul Culturii și Educației Socialiste. În fruntea lui l-a numit pe Dumitru Popescu, verificat între timp și prin funcția de președinte al Consiliului Național al Radioteleviziunii Române. Cu această ultimă restructurare, Ceaușescu și-a încheiat reforma. Nu avea ce învăța de la Gorbaciov³³, va spune mai târziu, deoarece el făcuse o *perestroika avant la lettre*.

Peotriva acestor gânduri și etape a promulgat „tezele din iulie” 1971. În *societatea socialistă multilateral dezvoltată* li s-a conferit statutul de cadru formativ al *omului nou*.

Vizita din China

Luna iunie a anului 1971, Ceaușescu a dedicat-o, aproape integral, vizitei în Asia. Cu centrul de greutate în China. Acolo a zăbovit 9 zile delegația de partid și de stat compusă din Ion Gheorghe Maurer, Manea Mănescu, Ion Iliescu, Dumitru Popa³⁴ și Aurel Duma, ambasadorul român la Pekin. Liderul român s-a reîntâlnit și cu legendarul Mao într-o convorbire de 70 de minute³⁵. În februarie 1972, cu președintele american Nixon, Mao se va întreține mai puțin!³⁶.

Delegații români au purtat convorbiri și cu alți veterani ai „marșului cel lung” - Zhou Enlai³⁷, Kang Sheng³⁸, Lin Biao³⁹. Aceștia intraseră în inevitabilul declin al vârstei și sănătății. Atât Kang Sheng, șeful serviciilor speciale cât și premierul Zhou Enlai sufereau de cancer. Dar Biroul Politic chinez nu aprobase intervențiile chirurgicale recomandate de medici. Mao credea că, dacă e vindecabilă, orice boală trece de la sine. De ajutor nu-i sunt bolnavului nici medicina homeopată, nici cea alopata. Amândouă grăbesc sfârșitul omului. Însuși Mao se chinuia cu o persistentă bronșită la întâlnirea cu Ceaușescu. În acest timp, Deng Xiaoping⁴⁰ suporta represaliile „gărzilor

roșii". Iar Lin Biao se afla în plin și încă necunoscut complot împotriva liderului chinez. Descoperit în septembrie 1971, încercase, fără succes, să-și caute scăpare la Moscova⁴¹. Acestea n-aveau cum să fie percepute de demnitarii români impresionati tocmai de ordinea, disciplina și unitatea chinezilor.

În convorbirea cu Mao, Ceaușescu și-a exersat iarăși rolul de curier: liderii comuniști italieni și spanioli doresc reluarea legăturilor cu China, a informat el⁴². S-a discutat și despre „revoluția culturală”. Un „experiment”, zicea Mao, prin care burghezii sunt obligați să se supună cuvântului muncitorilor și al țăranilor. Mao s-a declarat pe poziții în cearta cu sovieticii încă... zece mii de ani! Vizita lui Kosișghin⁴³ a șters un mileniu, iar delegații români, altul, a glumit el. Dar, ca să transmită sovieticilor că nu glumește cu altele, i-a invitat pe români să viziteze adăposturile anti-atomice⁴⁴. Să aibă ce povesti în escala de la Moscova.

Mai belicoși decât chinezii s-au arătat, pe față, conducătorii Kremlinului. În escala moscovită, Kosișghin și ceilalți demnitari sosiți la aeroport au administrat o critică dură delegaților români. „Vizita a căpătat un caracter de ascuțire a divergențelor și este îndreptată împotriva țărilor socialiste”, a conchis Ceaușescu, acasă, asupra viziunii sovietice⁴⁵.

Efectele călătoriei prezintă fațete diverse. Generalul Șerb⁴⁶ se afla, bunăoară, în plină campanie de furnizare a secretelor militare românești sovieticilor. În timpul vizitei, divizii ale Armatei Roșii fuseseră mobilizate la granița estică a României. Iar flota „marelui vecin” făcea aplicații în dreptul litoralului românesc. KGB-ul transformase România în țintă prioritară a infiltrărilor derulate prin operațiunea cu nume de cod PROGRESS⁴⁷. Potrivnici ai politicii românești pro-chineze s-au arătat și liderii Bulgariei, Ungariei, Poloniei și Est-Germaniei în întâlnirea ținută la Crimeea din august 1971. Brejnev le-a declarat răspicat acestora intențiile sale: „Ceaușescu a mers prea departe. Conduce lupta împotriva noastră (și) constituie principalul obstacol în calea liniei noastre... Noi am avut

răbdare în privința comportamentului României. Trebuie să încercăm să exercităm influență asupra evoluțiilor din interiorul țării”⁴⁸. *Frații* au făcut apoi front comun în campania de decredibilizare a României, cu Ungaria în avangardă⁴⁹. Brejnev *indicase* linia, iar ei s-au grăbită să meargă cât mai departe în direcția arătată.

În informarea prezentată Comitetului Executiv asupra vizitei în China, Ceaușescu s-a lăudat cu „...primirea de sute și sute de mii de oameni, dar nu grămadă cum se iese la noi, ci în mod organizat - cu școli, fanfară, jocuri sportive, dansuri”. Coreenii procedaseră la fel. „Și cred că avem și de învățat, totul era ordonat, a insistat el. A fost un fel de sărbătoare, o manifestare sărbătorească. În piețe era scris cu steaguri și cu trupuri: „Trăiască prietenia chino-română” - în limba chineză și română. Erau lozinci multe despre prietenie, despre lupta împotriva imperialismului, împotriva presiunilor de tot felul”⁵⁰. Cum să nu-i fi plăcut?! Și cum să nu fi luat aminte capii propagandei la entuziasmul lui?

Tovarășul venise impresionat și de politica lui „prin noi înșine” în versiunea Pekinului. Închizând porțile *imperialiștilor*, chinezii au stimulat energiile proprii în sectoarele economice. „Au de toate - electrotehnică, electronică, instalații de aer condiționat ș.a.m.d., a povestit el. N-au importat nimic și au făcut lucruri foarte bune. (...) Totul este produs de noi, ne-au spus, nu vrem să importăm când vorbim de forțele proprii, vrem să-i facem pe oameni să înțeleagă că ei pot și trebuie să facă totul: înainte se crease o mentalitate că așteptau totul din străinătate”⁵¹.

Mândru s-a arătat de medierea relației lui Mao cu președintele Richard Nixon⁵². Liderii chinezi sunt gata să-l primească pe Nixon în China dar, cu rezerve în chestiunea Taiwanului. S-au arătat recunoscători pentru ajutorul românesc la intrarea lor în ONU și pentru antamarea de relații cu alte state⁵³.

Ceaușescu admirase furnicarul marilor uzine și *comune populare*. „Revoluția culturală” cu cele patru „purificări” ale

sale a înțeles-o ca „luptă între două linii”: pe de-o parte, *vechiul* exponenților burghezo-feudalismului, dar și „starea de ploconire în fața străinătății”; pe de altă parte, *noul principiiilor revoluționare*⁵⁴. I-a plăcut și că în conflictele dintre „roșii” (*revoluționari*) și „experți” (specialiști), prioritate au cei dintâi. Și că deasupra tehnocraților rămân muncitorii. „Noi tot umblăm să vedem în Italia, în Elveția, să aducem specialiști din vest”⁵⁵, își face Ceaușescu o mea culpa în Comitetul Executiv pentru importurile capitaliste. Nu va mai aproba, prin urmare, mărfurile străine solicitate de ministere. În paranteză fie spus, în ultimii ani se încercase și impulsul economiei românești cu ajutorul științei manageriale americane. În 1966, se înființase Centrul de perfecționare a cadrelor de conducere a întreprinderilor (CEPECA) cu asistența Fondului Special al Națiunilor Unite și a Organizației Internaționale a Muncii⁵⁶. Dar managerii instruiți la CEPECA nu puteau grefa mecanismele suple și eficiente ale pieței libere pe scheletul pietrificat al economiei centralizate și etatizate.

Dar „am spus despre succesele obținute în condițiile grele interne ale revoluției culturale, n-am spus că revoluția culturală a fost bună”⁵⁷, a punctat Ceaușescu în relatarea vizitei sale. De altfel, „revoluția culturală” nu favorizase relațiile româno-chineze. „Banda celor patru”⁵⁸ se împotrivise comerțului extern pe motiv de trădare a intereselor naționale. Astfel că s-a opus și înțelegerilor încheiate cu România pentru schimbul țiței - îngrășămintes chimice⁵⁹. Dovadă că lucrurile evoluau în bine a fost creditul fără dobândă acordat românilor de chinezi - 60 de milioane de dolari, din care jumătate în mărfuri⁶⁰.

Tovarășul a împărtășit și impresii artistice. Povestind despre baletele tematice *Fata cu părul cărunț* și *Detășamentul de femei*, montate de Jiang Qing⁶¹, nevasta lui Mao și ministru al Culturii, a remarcat o „cotitură revoluționară”. Au eliminat, zice el, „toate aceste mentalități mic-burgheze și au luat-o de la capăt”. Căci, după explicația gazdelor, tineretul trebuie „să știe

ce au fost moșierii, ce-a reprezentat burghezia". „Mi-a plăcut foarte mult", le-a lăudat Ceaușescu, criticând, explicit, creația autohtonă („Noi am împânzit cinematografia cu filme de aventuri, iar teatrul cu piese occidentale. Am scos piesele revoluționare și am introdus piese fără nici un conținut. La fel facem și la televiziune unde tot discutăm și nu s-a schimbat nimic"⁶²). Dar judecăți asemănătoare a emis și alte dăți. Însăși cinematografia americană i-a servit, deseori, de exemplu pozitiv.

Înainte de plecării în China, Ceaușescu avea planurile culturale puse la punct. De altfel, în februarie 1971, *Tovarășul* împărțise reflecții și impresii din alte străinătăți. Impresionat, la americani, zice el, a fost de „preocuparea pentru crearea unei tradiții culturale, pentru că ei nu au o tradiție, toți sunt o adunătură". Iar, în Iran, șahinșahul adunase artiștii într-o clădire („destul de proastă, nu ca ale noastre că sunt palate") și le-a cerut, exclusiv, arta persană. În Maroc, regele a vrut o moschee nouă, după stilul vechi. Nimeni se plânge pe-acolo că n-ar avea libertate artistică, a subliniat Ceaușescu. În România, „puțini încearcă să se inspire din trecut", a criticat el⁶³.

Admirația lui Ceaușescu pentru China n-a fost, așadar, exclusivă. Nici necondiționată. Altfel urma poate, spre binele lui și al țării, și linia Celor Patru Modernizări chinezești.

Muncă voluntară și conștiință socialistă

După relatarea făcută demnitarilor despre vizita în țările asiatice, Ceaușescu i-a convocat în teleconferință pe conducătorii județelor. Deja, relațiile cu aceștia nu mai semănau celor din anii 60. Aliniați ca-n front la raportul periodic al teleconferințelor, capii județelor i se adresau reverențios *Tovarășului* cu „permiteți" și „raportez", cu „stimate" și „iubite tovarășe secretar general". Generalul Ceaușescu făcuse din activul partidului o armată disciplinată. Polcovnicii i se adresau prin formule consacrate. Bunăoară, capul județului Covasna, fostul dulgher Kiraly Karoly⁶⁴ l-a gratulat pe Ceaușescu în numele

oamenilor muncii din teritoriu pentru succesele repurtate în turneul asiatic. Covăsnenii, zicea el, primiseră „cu deosebită satisfacție” rezultatele vizitei, mândri de „munca laborioasă” a secretarului general⁶⁵.

Dacă acești subalterni direcți i se adresau ca-n plenare, discursul lui Ceaușescu diferă comunicării sale publice. Realizările sunt mult sub plan, le-a reproșat subalternilor în iunie 1971. Pentru bunul mers al recoltării păioaselor, a formulat măsuri ca acestea: „Eu rog primii secretari să mobilizeze toate forțele, tineretul, chiar și funcționarii și în zilele de sărbători și din orașe, pentru a strânge la timp, și dacă se poate fără nicio pierdere sau în orice caz, cu pierderi minime, în întregime grâul. (...) Știți că anul trecut a trebuit să scoatem din fondul central o cantitate destul de mare de grâu... (...) Vom aprecia munca fiecărui comitet județean și a fiecărei organizații de partid după felul cum vor acționa pentru a strânge la timp și în bune condiții în întregime toată recolta”⁶⁶.

Roadele câmpului se strângeau, așadar, prin *munca voluntară* a elevilor, studenților și soldaților. Când nu răzbeau, scoteau muncitorii și funcționarii. Situația aceasta făcea din *activiștii partidului* ceea ce fuseseră vătăfii de pe moșiile boierești. Așa cum îi văzuse Ceaușescu acasă, în copilăria lui. De-acum însă, secretarul general voia să pună pe roate și obiectivele plănuite în programul de investiții prin *muncă patriotică*. „Atât în investițiile industriale, cât și la cele din agricultură, spune el, trebuie să se apeleze în mai mare măsură la muncă voluntară, la folosirea tineretului, în general a oamenilor muncii - și din agricultură și din industrie, a gospodinelor -, în executarea la timp a investițiilor prevăzute în plan. Aceasta este valabil și pentru lucrările de locuințe și alte lucrări social-culturale, lucrări edilitare”. Iar dacă se prefigurează posibilități suplimentare de export, *să se rezolve*, de asemenea, prin *muncă voluntară* ⁶⁷.

Ca și cum povara de pe umerii noilor iobagi n-ar fi ajuns, Ceaușescu a anunțat reducerea importurilor în favoarea

autodotării. Să se discute cu conducerile întreprinderilor „măsurile de producere prin forțe proprii a utilajelor prevăzute la import”, le-a *indicat* el capilor județeni⁶⁸. „Totul pentru front”, sloganul primului său militantism liber, l-a transformat în „Totul pentru producție”, după cum remarcase și biograful său oficial, *Hamelet*⁶⁹. În vremuri de pace adică, românii continuau să trăiască sub imperativul legilor de război. La comenarii, plângeri sau critici, Ceaușescu devenise deja impermeabil. În aceeași teleconferință, și-a declarat iritarea că-i parvenise un memoriu colectiv de la Combinatul Siderurgic Hunedoaara⁷⁰. Capii județului, care n-au intervenit mai devreme, aplaudând *frământările*, vor fi făcuți vinovați.

Începutul anilor 70 coincide însă cu intrarea întregului *lagăr comunist* într-o criză imprevizibilă fondatorilor săi. Funcționau visatele fabrici și uzine, marea proprietate privată dispăruse, agricultura era socializată. Locul specialiștilor *lumii vechi* îl luaseră intelectualii educați de noua orânduire. Dar, dacă existase cândva și *spirit revoluționar*, s-a tocit. A doua generație de *aparatici* promovase cu motivația intrinsecă a privilegiilor *nomenklaturii* și din plăcerea puterii. Dar cum să-l faci pe cetățeanul de rând să muncească și să trăiască în spiritul continuului sacrificiu pentru edificarea *lumii noi*?

Credința care mută munții, e expresia potrivită pentru convingerea care-l animă pe Ceaușescu. Va încerca prin toate mijloacele aflate la îndemână s-o inducă și românilor. *Conștiința socialistă a oamenilor muncii* a fost pentru el un „perpetuum mobile” al progresului. Din acest punct de vedere, a răsturnat dogma marxist-leninistă a existenței materiale care determină conștiința spirituală. „Conflictul a pornit de la realitatea că societatea era prea săracă, dispunea de mijloace insuficiente pentru a stimula material participarea competitivă la viața socială, a explicat Dumitru Popescu geneza acestei conversii ideologice. Conștiința nu costă bani, nu afectează bugetul - ca atare dorea să fie mobilizată mai mult pentru a lua locul adevăratului factor determinant”⁷¹. În 1971, liderul a instituit

și cel mai înalt ordin din România – titlul de *Erou al Muncii Socialiste*. Decernat în condiții excepționale – printre alții și gimnastei Nadia Comăneci⁷². Venise timpul „eroilor muncii”, exemplu ridicat însă pe umerii stahanovismului.

Acesta a fost contextul și rațiunile „tezelor din iulie”. Documentul se intitula însă pompos *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii*. Cele 17 propuneri făcute de Ceaușescu au fost aprobate de ședința Comitetului Executiv al PCR în data de 6 iulie 1971. Și difuzate apoi printr-o consfătuire cu activul de partid cu titlul de program ideologic al *societății socialiste multilateral dezvoltate*. „Dezbaterile” de la Consfătuirea cu activul de partid din domeniul ideologiei, culturii și educației din 9 iulie, n-au făcut decât să aprobe „tezele”. Și să extindă gama exemplurilor negative și a inițiativelor de combatere a acestora. Menirea „tezelor din iulie” era să accelereze viteza spre comunism. Timpul societății fără bani, cu oameni care vor munci din toate puterile și se vor mulțumi cu puținul satisfacerii trebuințelor de bază.

Cele văzute în recenta vizită din Asia, recunoștea Ceaușescu, i-au întărit opiniile de dinaintea călătoriei. „Înainte să plec, am avut o ședință la Secretariat și acolo am stabilit să pregătim un material pentru plenară, că propaganda noastră este nemulțumitoare, că ea nu corespunde sarcinilor de educare a tineretului și poporului în general, a zis el. Așa că am spus-o înainte de a merge în China. Dar ceea ce am văzut în China și Coreea demonstrează că (sic!) concluzia la care noi am ajuns este justă”⁷³. A confirmat și cu altă ocazie că, încă din primăvara lui 1970, s-a pus chestiunea unei dezbateri în Comitetul Central despre perfecționarea activității ideologice. În ultimele 5-6 luni, în pregătirea ei, se organizaseră dezbateri cu diverse categorii de creatori și activiști. În același sens a opinat și Dumitru Popescu, instalat, în toamna lui 1971, președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste și al Comitetului de stat pentru Cultură și Artă. Vizita în China n-a fost decât un moment al strângerii șurubului, a mărturisit

Popescu în memoriile sale, nicidecum o „reforjare” a gândirii lui Ceaușescu⁷⁴. Călătoria din China n-a determinat modificarea viziunii⁷⁵, i-a întărit mărturia și Ion Stoian⁷⁶, alt martor implicat în schimbarea de macaz a propagandei. În voluntarismul său fantezist, liderul român și-a închipuit că va trece, primul, linia de sosire în raiul comunist.

La modul noutăților concrete, după „tezele din iulie” s-a introdus lecția lunară de învățământ politico-ideologic în toate întreprinderile și instituțiile, în învățământul liceal și superior, în ședințele organizațiile politice, de masă și obștești. Iar în literatură și artă s-a decretat promovarea creației cu *caracter militant comunist*.

Teze după teze

Prin *mobilizări* și acțiuni în sprijinul *formării și dezvoltării conștiinței socialiste*, Ceaușescu a ținut la transformarea românilor în *oameni noi*.

Mai întâi a mării armate de comuniști. Acestora le-a făcut un portret de feți-frumoși de poveste. „Comunistul trebuie să fie cinstit, curajos, demn, să lupte cu ardoare pentru adevăr, pentru dreptate și libertate, spunea el. El trebuie să iubească munca, să depună eforturi și să se preocupe continuu pentru dezvoltarea proprietății socialiste de stat și cooperatiste, să pună pe prim plan interesele poporului muncitor, înțelegând că între interesele personale și cele generale ale întregii societăți nu există nici o contradicție, ci, dimpotrivă, există o strânsă unitate dialectică, că bunăstarea personală este strâns legată de bunăstarea întregului popor, că asigurând dezvoltarea generală a țării asigură ridicarea și a nivelului său de trai”⁷⁷. Răul își avea rădăcinile în moravurile burgheze: furturi, delapidări, desfrâul moral, viață de lux prin câștiguri ilicite, necinstea, minciuna, carierismul...⁷⁸ Trebuiau distruse. Sau, cel puțin, ascunse.

Apoi Ceaușescu a trecut la reorganizări. A inclus fiecare grup profesional, social sau etnic într-o organizație pusă sub

tutela Frontului Unității Socialiste (FUS), înființat în 1968 și rebotezat Frontul Democrației și Unității Socialiste (FDUS). Mențiuni aparte în rețeaua organizațiilor care voiau să compună *națiunea socialistă*, merită *consiliile oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*, create în 1968. Prin acestea, Ceaușescu aprecia că rezolvase „creator” problema drepturilor minorităților. În fapt, aceleași ca ale populației majoritare, plus școli și publicații în limba maternă⁷⁹.

Obsesia omului nou – constructor conștient al socialismului și comunismului a generat forme de expresie de domeniul absurdului. SF-ul lui Orwell, 1984, părea să prindă viață în România socialistă. Educația politică s-a instituționalizat de la vârsta de 4 ani prin organizația Șoimii Patriei, înființată în 1976. În organigrama gimnaziilor, liceelor și școlilor profesionale s-a introdus funcția de director adjunct cu munca politico-educativă a elevilor. Acesta coordona programele de educație comunistă, tot mai încărcate în activități extra-școlare, an după an: de la excursii și drumeții pentru cunoașterea frumuseților patriei socialiste, la schimburi de experiență între profesori și concursuri pe teme politice între elevi. Numele lui Ceaușescu se repeta tot mai des cu prilejul oricăreia dintre ele. Misiunile directorului cu munca educativă erau apreciate, în schimb, ca o formă de *muncă patriotică*. Astfel că instalarea în această funcție se făcea, de obicei, sub presiune și cu promisiuni de facilitare a promovării profesionale.

Adulții din afara organizațiilor uteciste și comuniste au fost puși sub comanda partidului prin Organizația Democrației și Unității Socialiste (ODUS)⁸⁰. Primirea se făcea fără vreun ceremonial și se cotiza simbolic (un leu lunar).

Agitația liderului român era comentată de analiștii sovietici ca o întărire a tendințelor naționaliste care glorificau lupta românilor pentru independență în fața Turciei, Austro-Ungariei și Rusiei. Continuată de actualii conducători ca „luptă” pentru suveranitatea țării și împotrivire la tendința Moscovei și a celorlalți aliați „să comande România”⁸¹.

Ceaușescu a trăit stăpânit și de obsesia muncitorilor. Progres al *democrației socialiste*, considera, bunăoară, creșterea ponderii cadrelor de conducere provenite din muncitori (de la 76% în 1979, la 80% în 1983⁸²). În anii 70 și 80 însă, acest tip de promovare reprezenta instituționalizarea contraselecției. Tinerii nu urmau școli profesionale de dragul *clasei proletare*, ci din incapacitatea reușitei la examenul de admitere în învățământul liceal și superior, cursuri la zi. Un copil merituos la învățătură obținea bursă, cămin și cantină. Trecuse vremea sloganului setei de învățătură împiedicată de sărăcia părinților și de mărimea taxelor școlare. Dar promovările la partid și profesionale favorizau în continuare pe cei cu traseul școală profesională - studii liceale serale sau la fără frecvență, cu lustrul școlilor de partid. O palmă pe obrazul intelectualilor cu parcurs normal de carieră!

„Tezele din iulie” 1971 au fost doar primul act al piesei care amenința să n-aibă sfârșit. În vara lui 1983 au apărut „tezele de la Mangalia”⁸³. Reluau aceleași teme - *revoluționarul* ca nou model social, formarea *conștiinței socialiste*, creșterea disciplinei... Promovarea creației naționale a condus la decizia de difuzare a creațiilor muzicale românești în procent de 70% în emisiunile de radio și televiziune, în discotecii și baruri.

În vara lui 1984, în organigramele comitetelor comunale și orașenești de partid s-a introdus funcția de secretar adjunct cu propaganda, al doilea om după primar. Noua armată de activiști salariați de partid a însemnat, în fapt, o reducere a cheltuielilor bugetare: concomitent s-au anulat indemnizațiile directorilor de cămine culturale și biblioteci sătești. Sarcinile lor au fost preluate de secretarul adjunct cu propaganda care coordona învățământul, cultura, *propagandiștii* și *agitatorii* locali. Adică, pe intelectualii din localitate, obligați la *munca obștească* a programelor zilnice de *manifestări* politice: conferințe, expuneri, mese rotunde etc. Aberația acestora, afișată în spațiile publice, agresa în plus râvnita normalitate a dorinței omului de-a fi lăsat în pace după timpul de muncă. Pentru

Ceaușescu însă, un nou prilej de mândrie printre ceilalți tovarăși din *lagărul comunist*. În decembrie 1983, a refuzat să-i trimită pe secretarii CC cu probleme ideologice și internaționale la întâlnirea organizată la Moscova cu omologii lor din țările Tratatului. Românii aveau „tezele de la Mangalia”! De altfel, chiar termeni consacrați ai ideologiei au fost „românizați”: în loc de *marxism-leninism* se spunea *socialism științific* iar *internaționalismul proletar* se transformase în *internaționalism socialist*⁸⁴.

Dacă propagandiștii asociau geniul lui Lenin și cu *tezele din aprilie 1918*⁸⁵, românul Ceaușescu se voia mai prolific decât *părintele revoluției proletare*. La șapte decenii după Lenin, a emis și românul *tezele din aprilie*. Așa i s-a spus *Programului revoluționar de muncă al partidului și poporului*, elaborat în aprilie 1988⁸⁶.

NOTE:

¹ Vizita delegației de partid și guvernamentale românești, condusă de Nicolae Ceaușescu a decurs după următorul program: RP Chineză (1-9 iunie 1971), RPD Coreeană (9-15 iunie 1971), RPD Vietnam (15-19 iunie 1971), RP Mongolă (21-24 iunie 1971).

² Vezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu, Fiul Poporului*, vol. 2, București, Editura Adevărul Holding, 2013, pp. 106-109.

³ *Ibidem*, pp. 349-355.

⁴ Mircea Răceanu, *Istoria clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile româno-americane*, București, Editura Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, 2009, pp. 63-64.

⁵ Henry Kissinger (n. 1923), secretar de stat al SUA (1973-1977).

⁶ Artur Lakatos, *Câteva premise privind vizita lui Nixon în România*, în „Acta Musei Napocensis”, nr. 47/II, 2010, p. 186.

⁷ Vizita în SUA a avut loc în perioada 13-27 octombrie 1970.

⁸ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se, Memorii. Vol. II*, București, Curtea Veche Publishing, 2006, pp. 210-215.

⁹ Congresul al XXIV-lea al PCUS a avut loc în perioada 30 martie-9 aprilie 1971.

¹⁰ Cezar Stanciu, *Războiul nervilor. Dispute Ceaușescu-Brejnev, 1965-1971*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2011, p. 219.

¹¹ Mircea Chirițoiu, *Ecoul românesc al polemicii sovieto-chineze*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/1997, p. 61.

¹² Lavinia Betea, *Psihologie politică, Individ, lider, mulțime în regimul comunist*, Iași, Editura Polirom, 2001, p. 84.

¹³ *Viața lui Ceaușescu, Fiul Poporului*, vol. 2, op. cit., pp. 18-20.

¹⁴ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007, p. 84.

¹⁵ Idem, p. 84.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii*, 6 iulie 1971. *Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative*, 9 iulie 1971, București, Editura Politică, 1971, p. 58.

¹⁷ Ludwig Feuerbach (1804-1872), filosof german.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Propuneri de măsuri* ..., *op. cit.*, p. 60.

¹⁹ În România anului 1989, bunăoară, 78 de tineri au absolvit secția filozofie-istorie și 103 secția de istorie-filozofie. Vezi: Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român (în continuare fond CC al PCR) – Cămară, dosar 51/1989, ff. 28-33.

²⁰ Idem, dosar 68/1989, ff. 28-33.

²¹ Conferința a avut loc la București, în zilele de 18-19 februarie 1970.

²² Alina Pavelescu, Laura Dumitru, *PCR și intelectualii în primii ani ai regimului Ceaușescu (1965-1972)*, București, Arhivele Naționale ale României, 2007, p. 41.

²³ Idem, p. 43.

²⁴ Vezi *Viața lui Ceaușescu, Fiul Poporului*, vol. 2, *op. cit.*, pp. 176-178.

²⁵ Muammar al-Gaddafi (1942-2011), colonel, conducătorul Libiei (1969-2011).

²⁶ Regina Noor, *Calea spre credință. Memorii*, București, Editura RAO, 2008, p. 181.

²⁷ Michel-P. Hamelet, *Nicolae Ceaușescu, biografie și texte selectate*, București, Editura Politică, 1971, p. 88.

²⁸ *Ibidem*, pp. 74-75.

²⁹ *Ibidem*, p. 75.

³⁰ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii vol. II, Panorama răsturnată a mirajului*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2006, p. 227.

³¹ „Scinteia”, 10 mai 1971.

³² ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 88/1986, f. 33.

³³ Mihail Sergheevici Gorbaciiov (n. 1931), președinte al Uniunii Sovietice (1990-1991), secretar general al CC al PCUS (1985-1991).

³⁴ Dumitru Popa (n. 1925), membru al CC al PCR (1965-1983), ministrul Construcțiilor Industriale (1980-1982).

³⁵ Ministerul Afacerilor Externe, Arhivele Naționale, *Relațiile româno-chineze, 1880-1974. Documente*, Coordonator Romulus Budura, București, 2005, p. 1064.

³⁶ Li Zhisui, *Viața particulară a președintelui Mao*, București, Editura Elit, 1997, p. 250.

³⁷ Zhou Enlai (1898-1976), prim-ministru al Republicii Populare Chineze (1949-1976).

³⁸ Kang Sheng (1898-1975), vice-președinte al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez (1973-1975).

³⁹ Lin Biao (1907-1971), mareșal, ministrul Apărării Naționale a Republicii Populare Chineze (1959-1971).

⁴⁰ Deng Xiaoping (1904-1997), vicepremier al Republicii Populare Chineze (1975-1976, 1977-1980).

- ⁴¹ Gheorghe Buzatu, Nicolae Ceaușescu. *Biografii paralele, stenograme și cuvântări secrete, dosare inedite, „procesul” și execuția*, Iași, Editura TipoMoldova, 2011, pp. 220-240.
- ⁴² *Ibidem*, p. 282.
- ⁴³ Alexei Kosișghin (1904-1980), prim-ministru al URSS (1964-1980).
- ⁴⁴ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 283.
- ⁴⁵ Elena Istrățescu, *Premise ale elaborării „Tezelor din iulie”. Revoluția culturală chineză în dezbaterile Ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR- 25 iunie 1971*, în „Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: Țările Europei de Est între speranțele reformei și realitatea stagnării”, București, Fundația Academia Civică, 2001, p. 844.
- ⁴⁶ Ioan Șerb (1926-2004), general, comandantul Armatei a II-a (1965-1969), condamnat ca spion sovietic.
- ⁴⁷ Larry Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni...*, București, Editura RAO, 2011 (ediție promoțională), pp. 537-538.
- ⁴⁸ *Ibidem*, p. 529.
- ⁴⁹ *Ibidem*, p. 559.
- ⁵⁰ Elena Istrățescu, *op. cit.*, p. 838.
- ⁵¹ *Ibidem*, p. 839.
- ⁵² *Viața lui Ceaușescu, Fiul Poporului*, vol. 2, *op. cit.*, p. 354.
- ⁵³ Elena Istrățescu, *op. cit.*, p. 840.
- ⁵⁴ *Ibidem*, p. 841.
- ⁵⁵ *Ibid.*, p. 842.
- ⁵⁶ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 14/1966, f. 29.
- ⁵⁷ Elena Istrățescu, *op. cit.*, 847.
- ⁵⁸ „Banda celor patru” - facțiune a Partidului Comunist Chinez, influentă în perioada Revoluției Culturale (1966-1976), compusă din Jiang Qing, soția lui Mao, Zhang Chunqiao, Yao Wenyuan și Wang Hongwen. Au fost judecați și condamnați în 1981.
- ⁵⁹ Paul Niculescu-Mizil, *Amintiri despre Zhou Enlai. Un mare om al secolului nostru*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 6/1997, p. 58.
- ⁶⁰ Elena Istrățescu, *op. cit.*, p. 841.
- ⁶¹ Jiang Qing (1914-1991), soția liderului chinez Mao.
- ⁶² Elena Istrățescu, *op. cit.*, p. 842.
- ⁶³ PCR și intelectualii în primii ani ai regimului Ceaușescu (1965-1972), Ediție de documente elaborată de Alina Pavelescu, Laura Dumitru, Arhivele Naționale ale României, București, 2007, pp. 302-303.
- ⁶⁴ Kiraly Karoly (1930), fost prim-secretar de partid al județului Covasna (1968-1972) și membru supleant al CPEx.
- ⁶⁵ Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România, Volumul II, Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Polirom, 2012, p. 634.
- ⁶⁶ Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (editori), *op. cit.*, p. 621.
- ⁶⁷ *Ibidem*, p. 622.
- ⁶⁸ *Ibidem*.
- ⁶⁹ Michel-P. Hamelet, *op. cit.*, p. 71.
- ⁷⁰ Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (editori), *op. cit.*, p. 623.

⁷¹ Lavinia Betea, *Povești din Cartierul Primăverii*, București, Editura Curtea Veche, 2010, p. 242.

⁷² Nadia Comăneci (n. 1961), multiplă medaliată olimpică, prima gimnastă care a obținut nota 10 din istoria disciplinei sportive.

⁷³ Elena Istrățescu, *op. cit.*, pp. 840-841.

⁷⁴ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii*, Vol. II, *op. cit.*, p. 229.

⁷⁵ Interviuul autorului cu Ion Stoian, mai 2011.

⁷⁶ Ion Stoian (n. 1927), ministrul Afacerilor Externe (1989), secretar cu probleme internaționale al CC al PCR (1984-1989).

⁷⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la PROGRAMUL PCR pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste*, 9 noiembrie 1971, București, Editura Politică, 1971, p. 49.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 47.

⁷⁹ La Congresul al X-lea, secretarul general a raportat 40 de reviste și ziare, precum și două mii de școli cu de predare în limbile naționalităților conlocuitoare unde învățau 240.000 elevi. Vezi *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, 6-12 august 1969*, București, Editura Politică, 1969, p. 59. În 1971, rețeaua de școli și clase cu predare în limbile naționalităților conlocuitoare s-a extins. Fapt pozitiv, după căderea regimului, imigranții în Germania Federală vor mărturisii că datorită acestor școli s-au integrat mai ușor în patria de origine decât cei veniți din alte țări ale lagărului socialist.

⁸⁰ În practică, primarul solicita preoților și pastorilor din teritoriu listele nominale cu membrii comunității lor religioase. În rapoartele către partid, credincioșii activi se transformau în membri ODUS, fără știrea lor, cotizația fiind predată din banii bisericilor.

⁸¹ Lavinia Betea, Vasile Buga, *Percepții sovietice asupra național-comunismului românesc*, interviu cu V. L. Musatov, *prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Scânțea - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 11 ianuarie 2009.

⁸² ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 15/1984, f. 32.

⁸³ Consfătuirea legată de problemele muncii organizatorice și politico-educative s-a organizat la Mangalia, în zilele de 3-4 august 1983.

⁸⁴ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 38.

⁸⁵ În fapt, decretul pentru încheierea păcii și împărțirea pământului la țărani, promulgate de V. I. Lenin, în aprilie 1918.

⁸⁶ Plenara comună a CC al PCR și al FDUS care a dezbătut tezele din aprilie s-a organizat în zilele de 28-30 noiembrie 1988.

Vătafii societății multilateral dezvoltate

Dezamăgiri și marginalizări:

Trofin, Iliescu și Onescu

Ceaușescu a fost într-o continuă căutare de *activiști* capabili să organizeze și să impulsioneze masele pentru îndeplinirea sarcinilor. Înlocuise *agitația* și *desfășurarea* din vocabularul stalinist cu termenul de *mobilizare*.

Foștii *ilegaliști* nu mai corespundeau expectanțelor sale. L-a ajutat și trecerea vremii să scape de ei. Îi înșelau deja speranțele și „cei veniți la masa pusă”, cum îi numise Pârvulescu pe nomenklaturişti intrați în partid după război⁸⁷. Din anii '70, a început și selecția între demnitarii de a doua generație, *marginalizând* pe aceia care-i înșelau așteptările. „Nimeni nu e de neînlocuit”, învățase Ceaușescu, pe vremuri, de la Stalin.

Primul debarcat din Secretariatul Comitetului Executiv a fost Virgil Trofin. Operația a început în februarie 1971. Fostul muncitor cu dublă calificare (ajustor mecanic și cazangiu de locomotive) a rămas în amintirea colegilor ca activist rigid, dar necontaminat de „entuziasmul constructiv” al Tovarășului. Succedându-i în funcția de secretar cu organizatoricul lui Ceaușescu, ceilalți vedeau în el și potențialul urmaș la conducerea PCR⁸⁸. Îl „citise”, ca atare, și secretarul general. Unul pleacă, altul vine, însă!

În aceeași ședință din februarie 1971, când Iliescu a promovat secretar al CC, Trofin a aterizat, în bobârnace, la syndicate. După ritualul consacrat, criticile s-au năpustit asupra lui din toate părțile. Fazekas Janos a pus degetul pe rană: Trofin și-a luat-o în cap, pe principiul că secretarul cu organizatoricul e

socotit al doilea în partid. Dar „noi avem un secretar general”, nu mai e cazul de secretar doi, sau trei, sau patru. Luându-și avânt, vicepreședintele Consiliului de Miniștri l-a urecheat și pe Manea Mănescu că-l lingușește prea grosolan pe Ceaușescu. În concluzie, Tovarășul și-a făcut *autocritica*: „Noi am greșit luând pe Trofin - și aceasta este chiar și pentru Iliescu - de la UTC și aducându-l direct la partid. Noi am discutat ca să stea puțin primul secretar de la UTC la județ, că fără a lucra jos în munca de partid nu poți fi bun conducător de partid”⁸⁹. Și ca să înlăture orice dubii asupra puterii sale absolute de-a da de pământ cu oricine și sub orice motiv, l-a criticat pe Trofin și că-i lipsit de preocupare pentru studii. Deși Trofin venise la partid după mai multă școală decât criticul său.

În ce-l privește pe Ion Iliescu, vizita din iunie 1971, în Asia, a fost deseori evocată ca factor declanșator al *marginalizării* lui. Protejatul Ceaușeștilor ar fi încercat să tempereze entuziasmul acestora pentru festivismul și îndocrinarea chinezească. Așa intrase în dizgrația lor. Astfel că la mijlocul lui iulie 1971, l-au expediat ca secretar - în același resort dar la scară mai mică - în județul Timiș. Pentru urmașul de *ilegaliști*, aceasta însemna *munca de jos*! După moartea lui Ceaușescu, „proscrisul” a declarat și că, în China, i se înregistraseră anumite discuții cu Dumitru Popa, pe-atunci primarul Capitalei⁹⁰. Și că se exprimase în dezacord cu Lenuța Ceaușescu despre societatea Coreii de Nord⁹¹.

Ce spunea însă Ceaușescu, „la cald”, despre cazul Iliescu? Relatând despre vizita efectuată în Comitetul Executiv, Tovarășul și-a arătat admirația pentru disciplina liderilor chinezi. Unii conducători veniseră din spital pentru întâlnirea cu oaspeții. Prin comparație, a constatat că „aparatură noastră este indisciplinată”. Începând cu Maurer, „tovarășii din delegație au fost refractari (...) n-au activat, n-au depus eforturi (...) fiecare se băga în cameră și aștepta să fie sculat, să fie invitat”⁹². Pe secretarul cu propaganda l-a nominalizat astfel: „În ce privește pregătirea materialelor, am avut cei doi consilieri, pentru că

practic Iliescu nu a lucrat cum trebuie. Am avut pe cei doi consilieri – Dobrescu și Mitea. La comunicat⁹³ au lucrat Andrei și Macovescu. Eu o spun numai așa, pentru că va trebui să tragem învățăminte”⁹⁴.

I-a criticat atunci însă și pe ofițerii însoțitori, pe membrii echipajului de zbor și pe diplomați. Nu s-a sfiit să-și argumenteze criticile cu constatările nevastei. Reieșea că românii trimiși în străinătate fac prea multe cumpărături. Dispun, adică, de prea multă valută⁹⁵. Va „îndrepta” curând și aceste *neajunsuri*. Va introduce și spiritul cazon în cercul demnitarilor, va elimina comozii, suferinzii și... extrovertiții care se exprimă mai sincer decât învoise el.

Relatări amănunțite asupra vizitei din iunie 1971 a făcut și Ștefan Andrei, în acel moment prim-adjunct al secției Relații Externe a CC. Ceva deosebit, spune martorul, s-a petrecut în salonul avionului între Lenuța Ceaușescu și Ion Iliescu. Încă neintrodusă în conducerea partidului, pe soția Tovarășului o linguseau, din greu, demnitarii. Ceilalți vedeau și că noul secretar cu propaganda li se adresa Ceaușeștilor ca între vechi cunoscuți. Singurul dintre cei noi care-și permitea luxul acesta. Atunci când tovarășa Lenuța și-a dat cu părerea că aceia care studiaseră în Uniunea Sovietică sunt oamenii rușilor, Iliescu și-a permis o replică aluzivă la studenția londoneză a fiului ei, Valentin. „Dar cei care studiază la Londra, capitala capitalului financiar, cum a definit-o Marx?”, ar fi ironizat-o el⁹⁶. Din mărunțișuri ca acestea, s-au certat. Altă „scăpare” ar fi fost salutul lui Ion Iliescu de răspuns la omagiile mulțimii. „Nici pe mine nu m-au salutat chinezii, au salutat partidul. Tu ce te-ai apucat să faci cu mâna pe-acolo?”, l-ar fi certat Ceaușescu⁹⁷. Ion Iliescu se manifestase apoi „indisciplinat”, plecând cu Dumitru Popa să viziteze clădirea cercului din Ulan Bator construită de români. Deși conducătorul delegației *indicase* tuturor să rămână la ambasadă. În plus, „Iliescu voia și să se bage în toate”, să schimbe chiar stilul discursului public⁹⁸. A

fost un efect cumulat, a conchis Ștefan Andrei, despre decizia debarcării lui Ion Iliescu⁹⁹.

Protejatul pe care-l promovase fulgerător, nu se ridica la înălțimea sarcinilor, a fost concluzia secretarului general. Detesta și familiarismele între conducători. Va fi ajuns și Ceaușescu, probabil, la aceleași concluzii asupra lui Iliescu, ca și Gheorghiu-Dej, înainte de moarte, în privința sa¹⁰⁰. Iar trimiterea în teren era etapă obișnuită în planul de carieră al revoluționarului „venit la masa pusă”. Promovarea lui Iliescu a dispăcut, de altfel, și activiștilor cu biografii în standardele partidului. Constantin Drăgan, președintele UGSR i-a făcut explicit următoarele reproșuri și recomandări în chiar momentul promovării: „Tovarășul Iliescu a trecut succesiv prin niște munci de conducere și n-a muncit în fabrică și spiritul acesta muncitoresc din întreprinderi face mult. Trebuie să țină cont de modestie și de felul de a pune problema”¹⁰¹.

În general, după ce „ucenicii” atingeau vârful la tineret sau la DSPA, secția organizatorică îi „vârșea” în capul județenelor de partid. Urma proba *mobilizării* clasei muncitoare și țărănimii la sarcinile de plan. Algoritmul acesta l-au urmat Ion Dincă¹⁰² (trimis în județul Argeș), Iosif Banc (Mureș), Miu Dobrescu (Iași) și alții, în perioade anterioare *marginalizării* lui Iliescu. Dacă treceau proba stagiilor județene cu brio, puteau urca la vârful partidului, în nucleul de decizie. „Să-i luăm de sus și să-i trimitem jos pentru că (sic!) centrul muncii este jos”, după expresia unuia dintre demnitari¹⁰³. Trecerea lui Iliescu din vârful organizației de tineret în nucleul de decizie al partidului a fost, așadar, o excepție, nu o practică uzuală. Cu precedentul promovării lui Nicolae Ceaușescu, dar el, prin anii de închisoare și lagăr, avea statut deosebit. În plus, față de foștii muncitori promovați în fruntea partidului, biografia celui ce-i va succede lui Ceaușescu, înregistra minusul practicii *proletare*. În cele două stagii de voluntar pe șantiere ale tineretului, Ion Iliescu neîndoielnic n-a dat la cazma, ci făcuse *agitație*. Chiar și în anii 80, foști lideri ai tineretului au fost trimiși, la încheierea

mandatului, *în teren*. În această situație s-au aflat și succesorii lui Iliescu la vârful UTC-ului: Pantelimon Găvănescu, Ion Traian Ștefănescu¹⁰⁴ și însuși fiul lui Ceaușescu. Pe Nicu l-a trimis la județeană Sibiu. Nu s-a pus chestiunea *marginalizării* mezinului Ceaușeștilor, ci a pregătirii lui pentru „mai sus”.

Ceaușescu a obiectat în acest spirit și în momentul promovării lui Iliescu ca secretar al CC, în februarie 1971. „De Iliescu eu nu vreau să spun nimic, a zis atunci. Este un tovarăș bun, îl cunoașteți cu toții. Are și el însă lipsuri care s-au manifestat. De fapt, și el într-adevăr trebuie să studieze chiar mai bine problemele muncitorești, să meargă mai mult și să cunoască chiar mai bine aceste probleme”¹⁰⁵. După portretul ce i l-a făcut Dumitru Popescu, „zâmbărețul” Iliescu „lumina” însă ședințele Secretariatului cu permanent optimism și bună dispoziție. „Copilul teribil” al conclavului decizional¹⁰⁶ părea însă puțin capabil de fermitatea, intransigența și *avântul revoluționar* impuse de Ceaușescu. Care s-a exprimat despre el în termeni ca aceștia cu ocazia lansării „tezelor din iulie”: „Tovarășul Iliescu a lucrat câțiva ani la tineret – până acum câteva luni. (...) Numai de a vorbi la general că trebuie să educăm tineretul, nu se poate! Tovarășul Iliescu are și el o răspundere pentru lipsurile care s-au manifestat în organizarea activității în rândul tineretului. În această activitate s-a introdus un spirit „intelectualist”, funcționăresc, de neglijare a tineretului muncitoresc, de nesocotire a rolului său – și aceasta în timpul când tovarășul Iliescu a condus munca”¹⁰⁷. Dar una-i la tineret, cu totul alte le sunt problemele la partid, după observațiile Tovarășului¹⁰⁸.

Momente de „șovăire” nu aflăm însă la Ion Iliescu. Dar „fermitate” în menținerea la putere, da. Dovezi în acest sens aduce stenograma ședinței cu liderii tineretului, dintr-a doua zi de Crăciun a anului 1968. Prim-secretarul CC al UTC Ion Iliescu o convocase pentru evenimentele din Ajun. Studenții au colindat și au dansat *Hora Unirii* în Piața Kogălniceanu, apoi în Piața Universității, după relatarea Anei Șincai, socotită

liderul manifestării. În fața Ambasadei Cehoslovaciei au ovaționat Primăvara de la Praga. Intenționau să-l colinde și pe Ceaușescu¹⁰⁹.

În versiunea din 1968 a lui Ion Iliescu, „golănia studențească”¹¹⁰ pornise de la un „așa-zis colind”. Și sfârșise în fața ambasadei americane cu lozinca „Libertate, libertate pentru studenți”¹¹¹. „Cultivăm tradiții ale poporului dar de ce în ajunul Crăciunului?”, s-a adresat prim-secretarul CC al UTC subalternilor săi¹¹². Colindul acela s-a terminat cu un proces și cu trimiterea Anei Șincai la tratament neuropsihiatric¹¹³. Atunci însă, Iliescu a decis, pe loc, schimbarea conducerii ziarului *Scînteia Tineretului* și a revistei studențești *Amfiteatru*. De ce și unde-au fost *marginalizați* gazetarii, n-a contat. Ca să elimine pe viitor focarele cu potențial „golănesc”, s-a hotărât și schimbarea datei vacanței de iarnă. De Crăciun și de Anul Nou, elevii și studenții au fost împrăștiați pe la casele lor. Nici în discuțiile conducerii din februarie 1970, pe tema filmului *Reconstituirea*, regizat de Lucian Pintilie, Iliescu n-a ținut cu artiștii. „Toți sunt niște tipi lipsiți de orice receptivitate la orice observație critică, i-a blamat el, sunt niște oameni înfumurați, desconsideră orice critică și privesc cu desconsiderare capacitatea unor activiști politici de a-și da cu părerea asupra a ceea ce înseamnă activitatea în cinematografie”. Pe regizorul Pintilie l-a criticat că s-a folosit de relații ca să creeze „un climat că cineva împiedică apariția unor creații de mare valoare, că nu sunt în stare să priceapă noul în creație și curajul acestui mare creator”¹¹⁴. Altfel decurgeau discuțiile și întâlnirile lui Ion Iliescu cu reprezentanții culturii și artei care-l credeau de partea lor.

De „mărunțișuri” depindeau, așadar, și suișurile și coborârșurile. În văzul tuturor, Lenuța Ceaușescu îl felicitase pe Iliescu pentru *speech*-ul ținut la Congresul al X-lea pe tema „imoralității” lui Gheorghe Apostol. După propria-i mărturie, Iliescu a „dezaprobat apucăturile unor familii de demnitari – soții și copii – care depășeau orice norme de decență, își afixau

sfidător bunăstarea, în contrast cu viața oamenilor și climatul din societate". Ceilalți l-au aplaudat la scenă deschisă. Iar soața secretarului general - invitata din primul rând! - s-a ridicat să-l felicite¹¹⁵. Ionel promitea să le fie cârjă de nădejde în impunerea modestiei și disciplinei de partid, vor fi crezut Ceaușeștii atunci.

Cât despre curajul față de Ceaușescu, din documente răzbate într-un singur caz: susținerea lui Dan Marțian¹¹⁶ ca succesor al său la conducerea UTC. Absolvent al unei școli de cooperatie, licențiat în științe economice la București, și apoi în istorie la Moscova, cu cartea de muncă permanent la partid, Marțian n-a fost pe placul lui Ceaușescu. E de preferat un „tehnician”, obiectase Tovarășul, „pentru că celălalt este filozof și filozof nu vrem la UTC”¹¹⁷. A câștigat însă Iliescu, susținut de Răutu: candidatul avea școala înaltă a Moscovei! Iată că unii puteau intra în cârdășie împotriva lui, va fi gândit Ceaușescu. Pe Dan Marțian l-a înlocuit, anul următor, cu Ion Traian Ștefănescu, fost șef de promoție al Facultății de Drept din București. Un „tehnician” format de România socialistă, fără stagii sovietice de îndoctinare.

În primăvara lui 1972, Ceaușescu a frânat și ascensiunea lui Cornel Onescu, succesorul lui Alexandru Drăghici la Ministerul de Interne. Starea de infraționalitate în creștere a cetățenilor nu-l putea satisface pe secretarul general. Plus alte „nereguli”. Înaintea plecării sale în Asia, un avion cu șase români a fost deturnat din Oradea spre Viena. Apreciind Internele „incapabile”, secretarul general a decis trecerea pazei aeroporturilor în subordinea Armatei și înființarea unor unități antiteroriste și de însoțire a navelor în zbor¹¹⁸.

Pe Onescu, Tovarășul l-a retrimis la cadre, apoi l-a pus în fruntea județului Teleorman. La Interne l-a numit pe Ion Stănescu¹¹⁹, președintele Consiliului Securității Statului. Îl va debarca și pe acesta curând pentru „afacerea Schaechter”. I-a succedat, ca vâtaf al Internelor, Emil Bobu¹²⁰, unul dintre stâlpii epocii Ceaușescu. Absolvent a șapte clase, după o

pregătire juridică „pe puncte” – un an, la fără frecvență -, în plin avânt al *luptei cu dușmanul de clasă*, Bobu fusese instalat la Procuratura Generală București la 23 de ani. De acolo a tot avansat: instructor la CC, apoi la județeană de partid Suceava și, în fine, pentru acomodare, consilier al lui Ceaușescu. Își va dovedi fidelitatea în împrejurări și moduri diverse. Nu s-a cruțat să conducă laborioase anchete asupra „vânătorilor oficiale” soldate cu prea puțin vânat¹²¹. Alături de Manea Mănescu și Constantin Dăscălescu, Bobu i-a secondat pe Ceaușești până la capătul drumului puterii.

Pensionarul de lux Maurer

Dintre amintirile vizitei din 1971 în țările comuniste asiatice, încă tânărul demnitar pe-atunci Ștefan Andrei a păstrat și la bătrânețe uimirea discuțiilor dintre Ceaușescu și Maurer. Ironizându-l pe Nicu pentru înlocuirea cuvântului „consum” cu „bunăstare materială și spirituală”, premierul ar fi replicat frust: „Eu aș vrea să mor cu curul în sus într-o societate de consum”. S-au contrat și pe tema raportului investiții – consum: Maurer susținea că e prea mult o treime din venitul național pentru acumulare, Ceaușescu, în schimb, calcula câștigurile din anul... 2000! Au plonjat și în discuții ideologice. Ceaușescu se agățase de postulatul influențării *bazei materiale de suprastructura* ideologiei și culturii. De spirit, adică. În stilul discursului comunist, de *conștiința revoluționară*. În termeni metaforici, Maurer i-a atras atenția: dacă materia ar fi o locomotivă și conștiința vagoanele, printr-o frânare sau accelerare bruscă, locomotiva se dă peste cap, vagoanele se răstoarnă și trenul deraiază. Nu s-au înțeles deloc atunci, a conchis martorul¹²².

Nu se înțelegeau însă mai de demult. Lui Maurer i-a părut bună alegerea succesorului lui Dej doar în următorii doi-trei ani. Atunci noul „cap” al partidului l-a îngăduit să-i fie „gâtul” deciziilor de anvergură. Așa a fost, de altfel, perceput și de către analiștii sovietici care vedeau în el pe artizanul diploma-

ției românești¹²³. Maurer reprezentase încă o vreme statul român în relațiile cu țările din afara *lagărului comunist*. Și tot el semna, în oficiosul partidului, „expunerile” aniversare, instituind cadrele lor interpretative¹²⁴. Dar noul lider pornise curând „după socotelile lui”, secondat de noii emuli. Apoi n-a mai fost cazul de discuții contradictorii: Ceaușescu *indica* miniștrilor ce să facă, fără să-l înștiințeze pe premier¹²⁵.

Dar fricțiuni apăruseră între Ceaușescu și Maurer și pe tema relațiilor internaționale. Premierul susținea consecvent cauza Israelului în conflictele cu lumea arabă. Ceaușescu încuraja abordările mai pe tiparul „șmecheriilor oltenești”. S-a ajuns într-o asemenea situație ca primul ministru să-l înjure, în față, pe Ștefan Andrei¹²⁶, vârful de lance al secției CC de relații internaționale. Maurer susținea că soarta lumii depinde de Statele Unite și Uniunea Sovietică, de țările occidentale, de Japonia și de China. Glumea pe tema egalității statelor și contrazicea ideile lui Ceaușescu de-a miza pe țările în curs de dezvoltare¹²⁷.

„Lupii tineri” vedeau și că singurul care submina autoritatea lui Ceaușescu rămăsese Maurer. Îl mai „înțepa” ignorând stilul cazon introdus la comanda armatei partidului. În plină ședință de Comitet Executiv, bunăoară, Maurer l-a înștiințat pe „Nicu” că-și dă demisia dacă le mai reduce demnitarilor privilegiile cumpărării de valută¹²⁸. La ședințele mai lungi, când se aducea o gustare și un pahar de vin, el se delecta cu o sticlă de Courvoisier pe afet de tun. „Băui un tun!”, zicea el când isprăvea băutura¹²⁹. Portretizându-l pe Maurer în memoriile sale, Dumitru Popescu i-a subliniat inteligența dar și comoditatea („pregnante înclinații aristocratice, de boier, de senior”, „deloc tentat să se consume, să ardă” pentru programul comunist). „Fiind funciarmente pragmatic, probabil că ar fi acceptat orice soluție favorabilă”: de dreapta, stânga, de centru. Maurer ar fi condus România ca lider democrat al elitelor, dar neglijând masele¹³⁰.

Printre noii *nomenklaturiști*, Maurer făcea figură de exponent al „generației expirate” de *revoluționari*. Cerea miniștrilor ținută „la patru ace” în ședințe. Când unul apăruse fără cravată, l-a dat afară ca pe-un școlar obraznic¹³¹. „Cei veniți la masa pusă” se ofensau că premierul nu respectă principiul *activității neobosite*, ci ține cont de orarul partidelor sale de tenis și de vânatoare. Cobora din „olimpianismul politic” doar pentru „consult la nivel superior”¹³², sustrăgându-se uzurii *probleme-lor* curente: nenumărații „copaci” care obturau deja orizontul lui Ceaușescu. Căci, în anii 70, după mărturia lui Maurer, pentru aceia care cunoșteau realitățile economice românești, falimentul era clar. Țara mergea însă mai bine ca oricând pentru cetățeanul informat din sursele publice¹³³. Veteranii partidului pierduseră și credința în forța *lagărului comunist* de a ajunge din urmă și depăși capitalismul. Vedeau, după mărturia lui Corneliu Mănescu, că ritmul progresului Europei occidentale și al Americii se accelera. Și că tot mai în defavoarea Estului decurgeau relațiile economice cu marile concerne capitaliste¹³⁴.

Relațiile dorite de Ceaușescu pentru deținerea controlului absolut apăruseră și prin crearea, începând din 1967, a noilor *consilii* inspirate de sovietele leniniste. Obiectivele și atribuțiile acestora se suprapuneau ministerelor și secțiilor Comitetului Central. Un bun prilej de stimulare a competiției și fidelității demnitarilor prin învrăjbirea lor. Dintru început, bunăoară, Tovarășul erodase prestanța și puterea șefilor diplomației prin conlucrări aparte cu activiștii secției de Relații Externe a CC și cultivarea animozității între cele două instituții¹³⁵. Competiția între Consiliul Național al Economiei și guvern o acutiza și personalitatea preopinenților. În slugărnicia lui Manea Mănescu și activismul fostului miner Ilie Verdeț¹³⁶, voluntarismul lui Ceaușescu aflase trainice puncte de sprijin. În spiritul programului marxist, aceștia îl susțineau în ritmurile înalte ale industrializării. Și în măsurile, în forță, pentru reducerea diferențelor dintre sat și oraș. Căci, și aici, Ceaușescu aplica

tactici diferite predecesorului Dej. În anii 1946-1965 politica industrializării forțate s-a focalizat pe centrele cu tradiție muncitorească și pe așezările bogate în resurse materiale¹³⁷. Localizările industriale de după 1968 s-au concentrat pe reședințele județelor fără trecut de centre administrativ-regionale și pe așezări medii din zonele estice și sudice ale României¹³⁸. Se invoca principiul politic al *repartizării proporționale a forțelor de producție în toate zonele țării*. O clasă muncitoare și tehnologii competitive nu se puteau însă crea acolo peste noapte. Disensiunile cu sovieticii vor cauza alte efecte negative. Pe baza înțelegerilor cu ei, din 1965, de a plăti materiile prime sovietice importate cu produse industriale românești, Ceaușescu a demarat imense investiții în combinatele de utilaj greu din București, Craiova, Cluj-Napoca și Iași, cu producția destinată economiei sovietice. Când dezacordurile Tovarășului cu frații se acutizau, Moscova zgândărea rana deschisă a relațiilor economice bilaterale.

Lui Maurer nu i-a păsat când foștii tovarăși din grupul lui Dej ieșiseră din scenă. Când a vrut să atragă atenția asupra viitorului țării, s-a pomenit și el fără susținători. A tatonat terenul, fără izbândă, în discuții la vânzători cu demnitari locali. A încercat apoi marea cu degetul, în 1973, susținând, la Cluj, o cuvântare cu titlul de inspirație leninistă *Mai bine mai puțin, dar mai bine*. În centrul cosmopolitei Transilvanii, citându-l pe întemeietorul *noii lumi*, Maurer căutase adepți ai raționalizării ritmurilor de dezvoltare. N-a găsit niciunul, după propria-i mărturie¹³⁹. Astfel că în 1974 și-a dat demisia. „Din motive de sănătate și datorită vârstei mele”, a scris el în cererea adresată lui Ceaușescu¹⁴⁰. Printre apropiați circula însă zvonul unor fraze memorabile¹⁴¹.

Ceaușescu și-a răsplătit „nașul” cu o pensie egală salariului de prim-ministru (15.900 lei, cu o sută mai puțin decât salariul lui de secretar general¹⁴²). Și cu dreptul de păstrare a luxooasei reședințe din B-dul Aviatorilor 104, fără plata chiriei. I-a aprobat doi șoferi personali (unul pentru el, celălalt pentru nevasă), cinci subofițeri pentru paza reședinței și un aghiotant.

Precum și menținerea vilei de la Predeal și a celei de la Neptun¹⁴³. Plus personalul pentru menaj și accesul neîngrădit la toate terenurile de vânătoare din țară. Până la capăt, Lenuța Ceaușescu și cu Lilica Maurer au menținut relații apropiate.

„Finul” Ceaușescu avea grijă, în schimb, să-i ceară servicii de mare finețe. Precum temperarea criticilor la adresa lui. Îndeplinind această misiune, Maurer i-a invitat la discuții informale pe Adrian Dimitriu, fost ministru al Justiției și pe Valter Roman. Acesta din urmă se alăturase, se pare, unor activiști prosovietici care blamau *cultul personalității* secretarului general¹⁴⁴. Ceaușescu s-a asigurat și de ținerea lui Maurer în lesă, după cum arată documentele Gospodăriei de partid. Pe baza lor, fostul premier putea fi învinuit de delapidare. Multe vechituri și nimicuri din inventarele reședințelor sale, erau date lipsă dar estimate la prețuri exorbitante. Plus convorbirile telefonice. În total, câteva sute de mii de lei.

Pasibil de interpretări contradictorii este însă accidentul lui Maurer din 1972. După căderea regimului, cu pensia mult redusă și amenințat cu evacuarea din vilă de echipa condusă de fostul său vecin și protejat Iliescu, Maurer l-a învinuit pe Ceaușescu de intenții criminale. „Mi-a organizat accidentul”, a susținut el, ca să-i forțeze retragerea din scena politică¹⁴⁵. Spațiul public post-comunist abunda atunci de istorii cu crimele Ceaușeștilor. În pofida favorurilor admise fostului premier, părea o explicație plauzibilă.

Martorilor li se păruse un accident „natural”¹⁴⁶. Nu și lui Ceaușescu care ținuse să ancheteze personal cazul, sosind în trombă în orașul Sf. Gheorghe unde rănitul se afla spitalizat¹⁴⁷. Informațiile se opresc aici, nefiind în obiceiul secretarului general de-a discuta cu ceilalți rapoartele serviciilor speciale¹⁴⁸.

Convins c-a fost victima unui accident aranjat, Maurer și-a luat, toată viața, precauții suplimentare în deplasările cu mașina¹⁴⁹. Consonant interpretării lui, istoricul Larry Watts plasează accidentul în contextul operațiunilor sovietice de decredibilizare a politicii românești, corelându-l cu „afacerea d’Abzac”¹⁵⁰.

Premierul cu cea mai lungă guvernare din istoria contemporană a României s-a complăcut până la căderea regimului într-o *dolce far niente*: un rentier de lux al statului român. Bucureștenii îl puteau vedea plimbându-se prin împrejurimile lacului Herăstrău. Iar foștii tovarăși și securiștii ce-l aveau în obiectiv aflau, de la el, că scrie o exegeză a marxismului. Din cartea proiectată - *Marx și lumea de azi* - n-a reușit să compună, până la capătul vieții, niciun capitol¹⁵¹. Oricum, fără acordul conducerii partidului, fostul demnitar n-ar fi putut publica nimic.

Pe Maurer l-a înlocuit, în funcție, Manea Mănescu¹⁵², deloc întâmplător preferatul lui Ceaușescu. Poseda, printre alte calități, și zgarda nevăzută celorlalți de care-l ținea și dirija stăpânul: „petele” din biografie! Deși n-a fost *ilegalist*, ci atașat la *mișcare*, tânărul economist Manea Mănescu suportase o arestare în toamna lui 1943, după căderea *celulei* din Universitatea București. Dar în primăvara lui 1944, după procesul Curții Marțiale din Craiova, autoritățile antonesciene l-au eliberat. În anchetă nu se comportase bine, divulgând nume și acțiuni conspirative, după declarațiile sale ulterioare¹⁵³. Dar în 1960, cadriștii n-au avizat favorabil propunerea promovării lui¹⁵⁴. Din cercetările secției de cadre a CC, reieșeau fapte criminale, după canoanele vremii. În 1941, după rebeliunea legionară, studentul Mănescu își declarase, printr-o scrisoare, adeziunea la guvernul Antonescu¹⁵⁵. Se pare chiar că devenise trădător al comuniștilor în plină dictatură fascistă. Sesizarea aparținea unui fost anchetator la Tribunalul Poporului care afirma că văzuse printre documentele cabinetului Antonescu o notă cu titlul *Despre activitatea comunistă*, semnată de Manea Mănescu¹⁵⁶. Alți foști colegi de studenție susțineau că se purtase ca un *agent provocator*. Arhiva Antonescu fiind dusă apoi în URSS, Constantin Pârvolescu s-a adresat printr-o scrisoare tovarășilor sovietici, în 1959, cerând *lămurirea* situației lui Manea Mănescu. Dar n-a primit răspuns¹⁵⁷. Iar Ceaușescu a făcut, din el, omul lui. Dacă lucrase atât de bine cu fostul agent sovietic

Bodnăraș, de ce n-ar colabora și mai bine cu agentul lui Antonescu?! Pătrășcanu și Koffler, executați pe baza unor acuze ne-probate de-a fi trădat partidul Siguranței burgheze, se puteau răsuci în mormânt. Dar morții cu morții și viii cu viii!

Ultimii mohicani

Deosebit s-a încheiat și mandatul lui Corneliu Mănescu. I-a succedat fostul său adjunct, George Macovescu¹⁵⁸. Alt demnitar cu „pete la dosar”, ca fost funcționar în ministerul Propagandei din regimul Antonescu¹⁵⁹. Cu curvele și cu hoții lucrezi cel mai bine, a fost unul dintre preceptele lui Bodnăraș, pe când conducea SSI, după război¹⁶⁰. Dictonul acestui magistru îl va fi inspirat pe tânărul Ceaușescu. S-a curățat și dosarul de cadre a lui George Macovescu după dorința stăpânului. În 1943, bunăoară, Macovescu participase în fruntea unei delegații de gazetari la reuniuni propagandistice în Croația și Germania nazistă. La comandă superioară, acestea s-au transformat în acțiuni favorabile PCdR. Mutate tocmai în America!¹⁶¹ Ca și cum minusculul partid comunist din România colaborase cu Statele Unite, prin Macovescu, într-o mișcare antifascistă!

După 11 ani de succese ale diplomației românești și performanța de-a fi fost primul președinte comunist al unei sesiuni a Adunării Generale ONU, lui Corneliu Mănescu i s-a adus, pur și simplu, la cunoștință *eliberarea* din funcție, în toamna lui 1972. Profund jignit, fostul șef al diplomației și-a părăsit reședința instalându-se, cu soția, la Hotelul Cota 1400 din Sinaia. Agasați de urmăritori, soții Mănescu s-au retras la Mănăstirea Cozia cu sprijinul patriarhului Iustinian Marina. Zvonurile că fostul ministrul de Externe s-a apropiat de cele sfinte și se gândește, poate, la călugărie, au atras roiuri de turiști¹⁶². Astfel că, după neobișnuita vacanță, Mănescu a fost instalat în funcția decorativă de vicepreședinte al Frontului Unității Socialiste.

Existase se pare și o conspirație de interese a șefilor serviciilor speciale externe contra lui Mănescu. Puțin agreat de capii DIE, pentru aroganța și antipatia cu care-i trata pe secu-

riștii sub acoperire de diplomați, aceștia îi pregăteau succesul în cârdășie cu anumiți demnitari. Acționa în acest sens un „club al oltenilor”, inițiat, se pare, de Ștefan Andrei, prim-adjunct al secției de Relații Externe a CC, prieten bun cu Ion Mihai Pacepa, adjunctul șefului DIE și cu Cornel Pacoste, viitor adjunct al ministrului de Externe¹⁶³. Cât din îndepărtarea lui Mănescu s-a datorat atacului acestor „lupi tineri”, cât principiului *rotației cadrelor* și cât geloziei provocate lui Ceaușescu sau Maurer de popularitatea lui, imposibil de știut. Dar perioada 1961-1972, cu Mănescu în fruntea Externelor, rămâne timpul de glorie al diplomației românești.

În vara lui 1974 a încetat din viață și Miron Constantinescu. Îl încercase viața în multe feluri. Deținea, la deces, funcția de președinte al Marii Adunări Naționale.

Anul următor s-a petrecut din aceas~~ă~~ lume și Chivu Stoica: și-a tras un glonț în gură, apăsând trăgaciul puștii de vânătoare cu piciorul. Moartea veteranului comunist i-a deconcerat pe vechii tovarăși: nu era Chivu omul care să se sinucidă, după părerea lor¹⁶⁴. „Bon viveur” și om dintr-o bucată, îl știau fără vocație de tip reflexiv și introspectiv. În Primăverii s-a răspândit însă zvonul că afemeiatul demnitar s-a sinucis din cauza unei „nepoate”¹⁶⁵. După mărturia ultimei soții, Chivu „a fost sinucis”¹⁶⁶. A circulat și versiunea că, în ajunul morții, se certase cu Ceaușescu. Furios că secretarul general îl acuzase de imoralitate, fostul membru al comisiei care anchetase cazul de homosexualitate de la Doftana, i-ar fi reamintit rușinosul episod¹⁶⁷. La data acestor mărturii însă, Ceaușescu murise. Iar legendele crimelor sale bântuiau România.

Dintre baronii lui Dej, alături de Ceaușescu n-a mai rămas decât Bodnăraș. Pe fostul său șef de la Armată, Tovarășul l-a obligat să moară la datorie. Cardiac vechi, Bodnăraș suferise un prim infarct în 1969¹⁶⁸. Alte accidente vasculare l-au determinat să solicite „retragerea definitivă din orice funcțiune de conducere în partid și în stat”¹⁶⁹. Degeaba! A decedat în ianuarie 1976, în funcție, înmormântat, la cererea sa, în locul

de baștină cu mare alai preoțesc. Venise și pentru el vremea altei credințe.

Murise, oare, împăcat de *realizările* sale? Se pare că nu, după săracele mărturii din surse primare. Pe patul de spital, i s-ar fi plăns lui Corneliu Mănescu de Ceaușescu. Scăpase frăiele din mână, i-a zis, și în politică, și în economie, făcând imposibilă colaborarea celorlalți cu el¹⁷⁰. Dar Ceaușescu îl obligase pe Bodnăraș la „inițiative” scandaloase. În vara lui 1972, luase avânt cariera Elenei Ceaușescu: director general al Institutului Central de Chimie și membru al CC al PCR. Peste un an, propusă de Bodnăraș, a urcat în Olimpul puterii – Comitetul Executiv. Dedesubturile afacerii circulau printre demnitari, savurându-se ca un banc reușit despre viclenia Tovarășului. Care l-ar fi chemat într-o zi pe Bodnăraș. A început discuția amintindu-i cât de urât se purtase Gheorghiu-Dej cu el. „Acuma se pune problema să fie aleasă Tovarășa în conducere”, a trecut Ceaușescu la chestiune. Cine n-ar vrea s-o propună?! Dar el, bărbatul ei și secretarul general al partidului, îi face onoarea lui Bodnăraș¹⁷¹.

Plecau unii, se ridicau alții la înălțimi și mai mari!

Ce vrăji făcea Tovarășa Lenuța

S-a speculat mult că stăruința soaței lui Ceaușescu de a-și însoți pretutindeni bărbatul o inspiraseră nevestele dictatorilor din America Latină. Dar la vremea cunoștinței cu ele, tovarășa Lenuța se credea superioară acestora.

Evoluția ei a ținut și de influențele epocii. Anii 60 au impus „democrația domestică” în relațiile de cuplu, soții acceptând partajul treburilor casnice și îngrijirea copiilor. A fost un timp propice și intrării femeilor în politică. În consens cu dorința lui Ceaușescu de ieșire din tiparele sovietice și aspirația către statura de politician cu anvergură mondială, nevasta lui a repudiat modelele Moscovei. „Soția din Kremlin își putea permite să fie numai soție”, după mărturia Ninei Hrușciovă¹⁷². În sarcinile tovarășelor sovietice intrau copiii și confortul

asigurat soțului ca acesta să se dăruiască plenar înaltelor sarcini. Până la Raisa Gorbaciova, soțiile liderilor sovietici s-au ținut departe de reflectoarele scenei. Fosta moașă, Victoria Brejneva suporta greu și adunările de 8 martie, ziua femeii. Iar călătoriile în străinătate le-a tratat ca pe-o corvoadă¹⁷³. Cât despre Jiang Qing, nici nu putea măcar să-și vadă soțul, fără permisiunea lui. Cu atât mai puțin să-l însoțească prin țară.

Cu totul altfel și cu nemăsurată plăcere și-a inventat și jucat rolul tovarășa Lenuța. Din ordinul capilor DIE, rezidenții din străinătate întocmeau documentații despre stilul vestimentar și furnizorii soților de lideri occidentali, ascensiunea diverselor personalități feminine, protocolul și meniurile de la dîneurile și recepțiile elitei politice occidentale¹⁷⁴. Toate acestea au pregătit-o pe nevasta Tovarășului. Modelul ei de primă doamnă pare a fi fost Patricia Nixon. Personalitatea și implicarea americancei în viața și campaniile soțului puteau amprenta și concepția despre lume și viață a româncei. Populara Pat inaugurasă un nou stil la Casa Albă. Promovând imaginea unui cuplu model, în acord cu feminismul anilor 60, își însoțise bărbatul în peste 80 de țări. „Pat ca Primă Doamnă” funcționase ca slogan de campanie electorală. Patricia Nixon a fost și întâia primă doamnă a Americii independentă financiar din tinerețe. Fiica de miner își plătise studiile superioare din slujbe diverse: femeie de serviciu într-o bancă, figurantă în cinematografie, dactilografă, telefonistă. Dornică de apariții publice, ea inaugurasă și practica discursurilor pentru susținerea candidaturii soțului. Presa a răsplătit-o cu titluri precum „mama anului” și „gazdă a națiunii”. În galeria doamnelor de la Casa Albă au individualizat-o și stilul vestimentar sobru, cu preferința declarată pentru creații și produse americane¹⁷⁵.

Lenuța Ceaușescu n-a avut însă darul Patriciei Nixon de-a fi deschisă și fermecătoare. S-a ținut însă scări de Ceaușescu, de la bun început, în călătoriile sale. A fost prin tot ce-a făcut, dacă se poate spune așa, o Chiriță a feminismului comunist. Altfel, se putea lăuda că pornise, și ea, foarte de jos: de la

laborantă, la directoarea primului institut de cercetare în chimie. În epocă nu-și puneau nimeni problema cu ce-și ocupa ziua de lucru directoarea de la ICECHIM. După difuzarea romanului lui Pacepa, *Orizonturi roșii*, românii au aflat că-i dependentă de filme pornografice cu demnitari și diplomați în roluri involuntare de actori. Pacepa s-a autodenunțat și ca furnizor al acestor producții regizate de Securitate¹⁷⁶. Deși, în spiritul epocii, e puțin probabil ca supravegherea la care se știau supuși protagoniștii, să nu le fi inhibat dorința de aventură.

Pe cai iuți galopase jumătatea Tovarășului și în știința mondială. Pragmatismul american s-a vădit și în cooptarea ei, în 1973, ca membru activ al Academiei de Științe din New York¹⁷⁷. De-aici încolo, titlurile, medaliile și traduceri în străinătate vor curge gârlă spre stupoarea mediilor culturale românești. În 1974, la propunerea conducerii Academiei RSR, aprobate de conducerea partidului¹⁷⁸, soața lui Ceaușescu a intrat și în cel mai înalt for științific al țării. În același lot avea ca și companie feminină pe Ana Aslan¹⁷⁹ și Zoe Dumitrescu-Bușulenga¹⁸⁰ (membri plini) și pe Suzana Gâdea¹⁸¹ (membru corespondent). În aceeași zi de 1 martie 1974, împreună cu Elena Ceaușescu a pășit în Academie și fizicianul Ion Ursu¹⁸², alt personaj cheie al epocii. Dar ca membru corespondent. În lumea închisă a puterii, Ursu trecea drept „limba” soaței lui Ceaușescu¹⁸³. Până la sfârșit, a facilitat ieșirile la rampă ale *savantei de renume mondial*, avertizând, fără sfială, translatorii „să o întoarcă din condei cum trebuie” când traduc spusele ei¹⁸⁴.

Dar practica *muncii colective* în folosul performanței lor, Ceaușeștii o aflaseră în *stahanovism*. Dacă în contul minerului Alexei Stahanov lucraseră și mulți alții, *colectivul de cercetători* în numele cărora a semnat Elena Ceaușescu - plus alte *colective* pentru documentare și difuzare a rezultatelor -, intra în „normalitatea” practicilor *epocii de aur*. Uza de ea și secretarul general în redactarea rapoartelor, o foloseau și alți diriguitori ai culturii și institutelor de cercetare. Desigur, nu de anvergura și cu posibilitățile Ceaușeștilor. Atât de firească i s-a părut

savantei de renume mondial, încât la vestea dată de *tribunalul revoluționar* care-o va condamna la moarte că i s-au retras titlurile și diplomele științifice, va amenința cu protestul „colegilor” academicieni¹⁸⁵.

Dacă la începutul anilor 70, puterea ei se arăta celorlalți doar ca prezență insinuantă lângă Ceaușescu, alții știau ceva mai mult despre meritele Lenuței. Manevrelor ei începuseră dinaintea bolii lui Dej. În toamna lui 1964 și primăvara lui 1965, se istovise cu invitațiile soațelor de demnitari influenți la reședința familiei¹⁸⁶. Amestecul Tovarășei în treburile țării se pare că-și avea rădăcini și în ambițiile unora dintre demnitarii de nouă generație. În 1973, de ziua lui Ceaușescu, când se spunea că el aniversază și 50 de ani de *activitate revoluționară*, Cornel Burtică¹⁸⁷, secretarul cu propaganda și Ștefan Andrei, secretarul secției de relații internaționale s-au prezentat la ea cu propunerile. Din proprie inițiativă. Măgulită, tovarășa Lenuța i-a invitat la un coniac. Cu limbile și mai slobode, aranjorii au fermecat-o cu proiecte și mai extravagante. Cu exemplul regelui Carol I, i-au sugerat semidoctei femei că omul politic „intră în istorie” prin ctitoriile sale. Strategia a prins, a doua zi Ceaușescu arătându-se încântat. Deși, zicea el, deocamdată, mărețele edificii nu pot fi prinse în programul de investiții. Abia în avionul care-i aducea spre Bucureștiul devastat de cutremurul din 1977¹⁸⁸, Ceaușescu i-a spus lui Ștefan Andrei că venise momentul reconstrucției Capitalei¹⁸⁹. L-a și numit, pe el, „responsabil de proiect” pe linie de partid.

Deși făcea figură de nevastă cumsecade și de „bodyguard oficial, general și multifuncțional”, după remarca lui Dumitru Popescu¹⁹⁰, cuvântul ei atârna greu în mersul treburilor din capul țării dinaintea funcțiilor sale la partid și în guvern. Vecină de scaun cu Popescu, la o plenară, după ce s-a ridicat în picioare ca să salute intrarea membrilor Prezidiului Permanent, soața lui Ceaușescu i-a comentat astfel: „Li s-a urcat la cap. Uită-te ce-a ajuns Pană¹⁹¹! Ca și Mizil și Trofin! Și Bodnăraș ăsta numai prin prezidii a stat toată viața. Iar Gogu o să

plesnească de cât s-a umflat!" Nu e nevoie de nici un prezidiu, și-a dat ea cu părerea, deoarece partidul nu are două conduceri. La viitoarea plenară, soțul ei a desființat Prezidiul, semn că împărtășise, acasă, opinia consoartei. La tribuna plenarelor se va așeza de-acum și Elena Ceaușescu, membru plin al Comitetului Executiv¹⁹². Între tovarășii de la masă nu mai era nimeni să-și amintească filipica lui Ceaușescu împotriva cuplurilor de *ilegaliști* din conducerea partidului.

„Colegii” din CPEx au perceput-o dintru-început ca dură și inflexibilă. Și-a manifestat, fără jenă, și zgârcenia în relațiile cu ceilalți.

Tocmai în ea, Ceaușescu va afla cel mai potrivit vătaf-șef.

O sinucidere cu tâlcuri ascunse

Sinuciderea lui Abraham Schaechter, medicul curant al Ceaușeștilor, în 1973, a avut consecințe deosebite.

Doctorul avea cartea de muncă la Spitalul de Urgență din București. De la ultimul etaj al clădirii sale s-a aruncat în gol. Avea o vechime de 17 ani, ca „medic de colectiv”, cum se numea eufemistic sarcina îngrijirii demnitarilor. Înainte de Ceaușești, a „răspuns” de familia Borilă¹⁹³. În absența unui comunicat oficial, moartea doctorului a alimentat și legenda amantlăcului cu Elena Ceaușescu¹⁹⁴.

Din documentele păstrate în arhive reiese că în chiar seara zilei morții lui Schaechter, Ceaușescu a convocat Comitetul Executiv al CC al PCR. A prezentat o *Informare despre unele încălcări ale hotărârilor CC al PCR și ale Comitetului Executiv al CC al PCR privind activitatea Ministerului de Interne*. Și a decis, fără drept de apel, următoarele: destituirea lui Ion Stănescu din funcția de ministru de Interne și eliminarea sa din Comitetul Executiv; destituirea lui Nicolae Pleșiță din funcția de director al Direcției I-a a MAI și numirea lui într-o funcție fără contingent cu activitatea de Securitate; Dizolvarea Direcției a 8-a din structurile MAI (documentele acesteia urmând a fi predate la CC „în vederea lichidării lor”); numirea lui Emil Bobu în

funcția de ministru de Interne; interzicerea solicitării de informații despre conducerea de partid sau a constituirii unor dosare despre conducători; în cazul primirii unor informații, acestea se vor preda exclusiv secretarului general; dosarele de sănătate ale conducătorilor partidului se vor păstra la CC sau la domiciliile acestora¹⁹⁵. În ce privește dosarele Ceaușescuilor, capul familiei a hotărât să le țină acasă¹⁹⁶.

„Actul compromițător” – după mărturia lui Stănescu -, a fost înregistrarea unei convorbiri telefonice dintre doctorul Schaechter, aflat la Praga cu Ceaușescu, și alt confrate din București. În practica medicală, un obișnuit consult asupra tratamentului pentru „răgușeala” secretarului general. Securității l-au interpretat ca încălcarea secretului de serviciu, o conspirație ori poate chiar plan de asasinat. În algoritmul breslei, doctorul intrase în colimatorul „metodelor specifice”. Supus presiunilor și amenințărilor, cedase psihic cu consecințe fatale. După aflarea vestii, Ceaușescu a ordonat o anchetă. Și constatase, furios, că Securitatea a vrut să-i recruteze doctorul ca informator. A aflat și de crearea unei evidențe medicale paralele cu a medicilor despre sănătatea conducătorilor, doctorul Schaechter fiind urmărit, la zi, din 1948 încoace¹⁹⁷. Alți medici raportau Securității despre consultațiile și tratamentele aplicate. „Folosesc agentura împotriva conducerii de partid, a secretarului general”, a conchis Ceaușescu¹⁹⁸. Din discuții au reieșit noi suspiciuni. Precum mecanismul suspect montat la un radiator din reședința de la Neptun a lui Ceaușescu („ca un aparat de ascultat”). Acesta s-a pus în socoteala lui Pleșiță¹⁹⁹.

Ceaușescu s-a lansat pe dată asupra fostului său protejat, astfel: „Eu i-am spus lui Stănescu și l-am întrebat simplu: pentru cine ați strâns datele, pentru sovietici, pentru americani, pentru că numai aceștia pot să aibă nevoie de aceste evidențe. Sau unii, sau alții. Din partea Comitetului Executiv, din câte cunosc eu, nu s-a dat sarcina să se strângă aceste date. În ce mă privește, eu nu i-am dat aceste sarcini”²⁰⁰. Tovarășul a reamintit și alte reguli care vor da de furcă relațiilor Securității

cu informatorii: „Există, după mine, o reglementare foarte precisă că nu se pot recruta informatori din rândul membrilor de partid decât pentru afară, și tovarășii știu bine acest lucru pentru că s-a discutat cu ei. Eu nu am nevoie de membri de partid care să lucreze printre legionari, ci să se recruteze dintre legionari”²⁰¹.

A fost ultimul duș rece administrat Securității de Ceaușescu în relațiile cu partidul, după debarcarea lui Drăghici, în 1968. Sancțiunile dure aplicate după sinuciderea doctorului Schaechter au pecetluit imperativul controlului partidului asupra Securității. În plus, de toate abaterile și slăbiciunile demnitarilor urma a fi informat exclusiv secretarul general. Prerogativă pe care o va transfera curând nevestei lui.

În ce privește sănătatea lui Ceaușescu, începuse și ea să se deterioreze. În informarea din 1969, Aurel Moga, ministrul Sănătății specifica următoarele. „Tovarășul Nicolae Ceaușescu, în vârstă de 51 de ani prezintă de mai mult timp o discretă disfuncție hepatică, evidențiată îndeosebi printr-o creștere moderată a transaminazelor serice. În luna iulie 1968, a fost decelată o periostită apofizară a primei vertebre lombare, cu dureri spontane și provocate la acest nivel, care s-au remis în urma tratamentului balneo-climatic efectuat. Cu ocazia eforturilor vocale și a unor răceli, a prezentat cataruri repetate faringo laringiene, cu disfonie accentuată și prelungită în ultimul timp”. I se recomandau dietă alimentară, evitarea eforturilor vocale, examinări medicale periodice²⁰². Cu excepția disfoniei (răgușelii) amintite, prin comparație cu ceilalți demnitari, sănătatea Tovarășului era încă bună. În nucleul de decizie băntuia de sindromul de suprasolicitare, ateroscleroza, ulcerul, aritmiile, cardiopatiile, hipertensiunea arterială²⁰³.

În 1973, lui Ceaușescu i s-a descoperit o creștere a glicemiei. Cuvântul decisiv în regimul de viață și alimentar l-a avut, de la început, nevasta, după mărturia prof. univ. dr. Tică Dumitrescu, specialistul trimis de ministrul Sănătății să-l consulte la Neptun după aflarea rezultatelor analizei. N-au arătat niciunul

îngrijorare, diabetul fiind ținut sub control prin regim alimentar. În primăvara lui 1988 s-a recurs la insulină. În ansamblu, Ceaușescu își făcea conștiincios ieșirile în natură la vânătoare și numărul recomandat de bazine din programul cotidian de înot²⁰⁴.

NOTE:

⁸⁷ Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli. Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea*, București, Editura Adevărul, 2011, p. 121.

⁸⁸ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se... Aburul halucinogen al cernelii*, Memorii, vol. 1, București, Editura Curtea Veche, 2005, p. 165.

⁸⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 18/1971, f. 30.

⁹⁰ *Marele Șoc din finalul unui secol scurt: Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu*, București, Editura Enciclopedica, 2004, p. 120.

⁹¹ *Ibidem*, p. 122.

⁹² Elena Istrățescu, *Premise ale elaborării „Tezelor din iulie”. Revoluția culturală chineză în dezbaterile Ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR- 25 iunie 1971 în „Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: Țările Europei de Est între speranțele reformei și realitatea stagnării”*, București, Fundația Academia Civică, 2001, p. 846.

⁹³ Se referă la comunicatul de presă, redactarea sa intrând în responsabilitățile consilierului cu presa și ale secretarului CC cu propaganda.

⁹⁴ Elena Istrățescu, *op. cit.*, p. 846.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 856.

⁹⁶ Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli... op. cit.*, p. 318.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 318.

⁹⁸ *Ibidem*, pp. 320-321.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 321.

¹⁰⁰ Vezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu. Fiul Poporului*, vol. 2, București, Editura Adevărul Holding, 2013, pp. 119-122.

¹⁰¹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 18/1971, f. 11.

¹⁰² Ion Dincă (1928-2007), prim-vice-premier (1980-1989), membru al CPEx și al CC al PCR (din 1976).

¹⁰³ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 18/1971, f. 7.

¹⁰⁴ Ion Traian Ștefănescu (n. 1942), membru al CC al PCR (1974-1989), membru supleant al CPEx (1988-1989).

¹⁰⁵ *Idem*, ff. 31-32.

¹⁰⁶ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se... Aburul halucinogen al cernelii*, Memorii, vol. 1, București, Editura Curtea Veche, 2005, p. 165.

¹⁰⁷ Nicolae Ceaușescu, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor*

muncii, 6 iulie, 1971, *Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative*, 9 iulie 1971, București, Editura Politică, 1971, p. 80.

¹⁰⁸ ANIC, fond CC al PCR - Cămarerie, dosar 18/1971, f. 30.

¹⁰⁹ Adrian Cioflâncă, Ana Șincai, *Cum am devenit instigatoarea numărul unu*, în „Revista 22”, 22 decembrie 2006.

¹¹⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cămarerie, dosar 18/1971, f. 8.

¹¹¹ Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România, Volumul II, Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 499.

¹¹² *Ibidem*, p. 500.

¹¹³ Adrian Cioflâncă, Ana Șincai, *op. cit.*

¹¹⁴ Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (editori), *op. cit.*, p. 564.

¹¹⁵ *Marele Șoc...*, *op. cit.*, p. 129.

¹¹⁶ Dan Marțian (1935-2002), președintele Camerei Deputaților (1990-1992).

¹¹⁷ ANIC, fond CC al PCR - Cămarerie, dosar 18/1971, f. 8.

¹¹⁸ Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu, *Trupele de Securitate (1949-1989)*, Studiu introductiv de Florian Banu și Liviu Țăranu, Nemira, București, 2004, p. 25.

¹¹⁹ Ion Stănescu (1929-2010), președintele Consiliului Securității Statului al RSR (1968-1972), ministru al turismului (1984-1989).

¹²⁰ Emil Bobu (n. 1927), membru al CPEx (1974-1989).

¹²¹ ANIC, fond CC al PCR - Gospodăria de Partid, dosar 2/1984, ff. 2-11.

¹²² Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*, pp. 319-320.

¹²³ Lavinia Betea, Vasile Buga, *Percepții sovietice asupra național-comunismului românesc*, interviu cu V. L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 11 ianuarie 2009.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007, pp. 348-349.

¹²⁶ Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*, p. 124.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 124.

¹²⁸ Dumitru Popescu, *Am fost cioplitor de himere*, București, Editura Expres, 1994, p. 180.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 180.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 180.

¹³¹ Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 338.

¹³² Dumitru Popescu, *Am fost...*, *op. cit.*, p. 133.

¹³³ Lavinia Betea, *Partea lor...*, *op. cit.*, p. 384.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 510.

¹³⁵ *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*, pp. 111-116.

¹³⁶ Ilie Verdeț (1925-2001), prim-ministru (1979-1982).

¹³⁷ Claudia Rodica Popescu, *Industria României în secolul XX. Analiză geografică*, București, Editura Oscar Print, 2000, p. 106.

- ¹³⁸ *Ibidem*, p. 111.
- ¹³⁹ Lavinia Betea, *Partea lor...*, op. cit., p. 351.
- ¹⁴⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 28/1974, f. 29.
- ¹⁴¹ Dragoș Simionescu, *În umbra puterii*, vol. II, București, Editura Paco, 2013, p. 97.
- ¹⁴² ANIC, fond CC al PCR - Gospodăria de partid, Cabinet Naș Leon, dosar FN/1988, f. 1.
- ¹⁴³ Dragoș Simionescu, op. cit., p. 101.
- ¹⁴⁴ *Ibidem*, pp. 110-113.
- ¹⁴⁵ Lavinia Betea, *Partea lor...*, op. cit., p. 350.
- ¹⁴⁶ Lucian Dincă, *Vânători cu Ceaușescu și nomenclatura*, Tg. Mureș, Editura Tipomur, 1994, pp. 120-122.
- ¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 122.
- ¹⁴⁸ Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, op. cit., p. 123.
- ¹⁴⁹ Lavinia Betea, *Partea lor...*, op. cit., p. 160.
- ¹⁵⁰ Un înalt ofițer de informații francez a fost accidentat mortal, în toamna lui 1969, pe șoseaua București-Ploiești, de către un camion cu însemnele armatei române. Armata nu și-a asumat responsabilitatea. Iar faptele au fost mușamalizate ca tot ce ținea de imixtiunea sovieticilor în raportul de forțe din România. Efectul scontat de cei care acționaseră sub acoperirea Armatei Române viza deteriorarea bunelor relații româno-franceze. Vezi Larry Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni...*, București, Editura RAO, 2011 (ediție promoțională), p. 541.
- ¹⁵¹ Lavinia Betea, *Partea lor...*, op. cit., pp. 231-243.
- ¹⁵² ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 28/1974, f. 20.
- ¹⁵³ Idem, fond CC al PCR - Cadre, dosar 1336/M, f. 6.
- ¹⁵⁴ Idem, f. 9.
- ¹⁵⁵ Idem, f. 7.
- ¹⁵⁶ Idem, f. 8.
- ¹⁵⁷ Idem, f. 16.
- ¹⁵⁸ George Macovescu (1913-2002), ministru de Externe (1972-1978).
- ¹⁵⁹ Paul Sfeicu, *13 ani în anticamera lui Dej*, Prefață, selecție a textului și note de Lavinia Betea, ediția a II-a, București, Editura Curtea Veche, 2008, pp. 220-222.
- ¹⁶⁰ Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu - moartea unui lider comunist, Studiu de caz (ediția a III-a revăzută și adăugită)*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2011, pp. 93-94.
- ¹⁶¹ ANIC, fond CC al PCR - Cadre, dosar M/46, ff. 1-3.
- ¹⁶² Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea; *Convorbiri neterminate*, Iași, Editura Polirom, 2001, pp. 209-210.
- ¹⁶³ Mihai Pelin, *DIE (1945-1980). Din culisele spionajului românesc*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 184.
- ¹⁶⁴ Lavinia Betea, *Partea lor...*, op. cit., p. 72.
- ¹⁶⁵ Lavinia Betea, *Povești din Cartierul Primăverii*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2010, p. 175.
- ¹⁶⁶ *Ibidem*, pp. 205-210.
- ¹⁶⁷ Lavinia Betea, *Partea lor...*, op. cit., pp. 156-157.

- ¹⁶⁸ Stelian Tănase, *Ultimele scrisori ale lui Emil Bodnăraș*, în „Sfera Politicii”, nr. 43/1996, p. 38.
- ¹⁶⁹ *Ibidem*, pp. 37-38.
- ¹⁷⁰ Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 144-145.
- ¹⁷¹ Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*, p. 137.
- ¹⁷² Larisa Vasilieva, *Doamnele Kremlinului, Fapte, amintiri, documente, zvonuri, legende și punctul de vedere al autorului*, traducere, Chișinău, Universitas, 1993, p. 359.
- ¹⁷³ *Ibidem*, p. 392.
- ¹⁷⁴ Mihai Pelin, *DIE (1945-1980). Din culisele spionajului românesc...*, *op. cit.*, pp. 142.
- ¹⁷⁵ http://fr.wikipedia.org/wiki/Pat_Nixon.
- ¹⁷⁶ Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi roșii. Amintirile unui general de Securitate*, București, Editura Venus, 1992, pp. 207-211.
- ¹⁷⁷ ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 72/1984, f. 2.
- ¹⁷⁸ Idem, dosar 16/1974, ff. 5-31.
- ¹⁷⁹ Ana Aslan (1897-1988), academician, directorul Institutului Național de Geriatrie și Gerontologie (1958-1988).
- ¹⁸⁰ Zoe Dumitrescu-Bușulenga (1920-2006), critic literar, academician, vicepreședinte al Uniunii Femeilor din RSR (1966), deputat în Marea Adunare Națională.
- ¹⁸¹ Suzana Gâdea (1919-1996), membru al CPEx (1979-1989), președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1979-1989).
- ¹⁸² Ion Ursu (n. 1928). Efectuase stagii de pregătire și cercetare în URSS dar și la imperialiști (SUA, Anglia, Elveția și Germania de Vest).
- ¹⁸³ Neagu Cosma, Ion Stănescu, „Adevăruri” demontate, Editura Paco, București, f.a., p. 116.
- ¹⁸⁴ Interviu autorului cu Gheorghe Stoica, translatorul de limbă rusă al lui Nicolae Ceaușescu, 6 iulie 2013.
- ¹⁸⁵ http://ro.wikisource.org/wiki/Stenograma_procesului_Ceau%C8%99escu.
- ¹⁸⁶ Gen. Mr. Marin Neagoe, 35 de ani umbra lui Ceaușescu, București, Editura Lumea Magazin, 2005, p. 107.
- ¹⁸⁷ Cornel Burtică (1931-2013), ministrul Comerțului Exterior (1969-1972), membru al CPEx (1974-1982).
- ¹⁸⁸ Datele publicate la 18 martie 1977 în ziarul *Scînteia* au menționat următoarele pagube: 32.897 de locuințe prăbușite sau avariate grav, 34.582 familii sinistrate, 763 unități industriale, de construcții și transporturi afectate. Pagubele au fost evaluate la 9-10 miliarde lei. Vezi Petre Oprea, *Ceaușescu și demolările: 1989, 1977, 1968*, în „Scînteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 mai 2009.
- ¹⁸⁹ Lavinia Betea, *Ștefan Andrei a fost la 22 de aniversări ale lui Ceaușescu, „Adevărul”*, 23 ianuarie 2012.
- ¹⁹⁰ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii*, vol. IV, *Angoasa putrefacției*, București, Curtea Veche Publishing, 2006, p. 220.
- ¹⁹¹ Gheorghe Pană (n. 1927), membru al CPEx (1974-1989).
- ¹⁹² Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii*, vol. IV, *Angoasa putrefacției*, București, Editura Curtea Veche, 2006, p. 218.

¹⁹³ *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță, Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999 – ianuarie 2001*, Prefață de Dan Zamfirescu, București, Editura Ianus, Inf. SRL, 2001, p. 70.

¹⁹⁴ Interviu autorului cu col. (r.) Adrian Eugen Cristea și col. (r.) Dumitru Burlan, 15 septembrie 2009.

¹⁹⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 45/1973, f. 2-3.

¹⁹⁶ Idem.

¹⁹⁷ Idem, f. 7.

¹⁹⁸ Idem, f. 10.

¹⁹⁹ După moartea lui Ceaușescu, în interviuri televizate, Nicolae Pleșiță a răspândit versiunea ascultărilor lui Nicolae Ceaușescu ordonate de soția sa, mutând episodul acesta în anii '80.

²⁰⁰ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 45/1973, f. 8.

²⁰¹ Idem, f. 19.

²⁰² Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (editori), *op. cit.*, p. 517.

²⁰³ Idem, pp. 517-521.

²⁰⁴ Lavinia Betea, *Cum a intrat Nicu Ceaușescu în politică*, „Adevărul”, 26 mai 2013.

Creatorii în slujba omului nou

Inovații ale realismului socialist

Scopul final al ideologiei și practicilor comuniste a fost, în fapt, unul psihologic: crearea *omului nou*. Ca-n visul primilor creștini, pe pământul *oamenilor noi* s-ar întrupa raiul dreptății, frăției și egalității, fără durere și fără suferință.

În grandioasa prefacere, Stalin repartizase scriitorilor rolul de „ingineri ai sufletelor”. „Sufletele oamenilor – aceasta e o producție importantă. Voi sunteți ingineri ai sufletelor omenești”, s-a adresat el „cremei” literaților în toamna lui 1932²⁰⁵. Astfel, creația a devenit *producție* literară, muzicală sau dramatică. Iar creatorul, o piesă a uriașului angrenaj planificat și etalizat.

O scurtă incursiune în nesfârșita poveste a relațiilor dintre creatori și puterea comunistă ajută la înțelegerea particularităților sale din *epoca Ceaușescu*. Revenind la practicile originare, realismul socialist s-a oficializat la primul congres al Uniunii Scriitorilor Sovietici din 1934. Un prim canon al noului curent era descrierea vieții „în dezvoltarea ei revoluționară”. După definiția criticului Andrei Sineavski, aceasta însemna înfățișarea și interpretarea faptelor „așa cum avem nevoie să le vedem și așa cum trebuie să devină conform logicii marxismului”²⁰⁶. Nu așa cum sunt, ci cum ar trebui, la modul ideal, să fie. Distorsiunea aceasta poartă denumirea propagandistică de *adevăr partinic*, opus *adevărului obiectiv burghez*.

Creatorilor români li s-au impus, așadar, modelele, practicile și teoriile realismului socialist. Dacă *producția* lor slujea programului politic, partidul îi răsplătea cu mare dărnicie. În

1966, spre exemplu, Premiul de Stat avea o valoare pecuniară de 50 000 lei. Adică, aproximativ, 45 de salarii medii pe economie. Atunci l-au primit, printre alții, romancierul Eugen Barbu (*Facerea lumii*), poetul Alexandru Philippide (*Poezii*) și regizorul Liviu Ciulei (*Pădurea spânzuraților*)²⁰⁷. Dar cenzorii vegheau continuu la căpătâiul literaturii și artei ca să elimine *manifestările dușmănoase*, apolitismul ori păcatele „duble interpretări”²⁰⁸. Creatorii foloseau deseori manevra anecdotică a evreului ungur. Care spunea, cică, pe stradă, bancuri cu dictatori. Ai s-o plătești, îl denigrezi pe Hitler! – l-a avertizat patrula. Eu vorbeam de Stalin, dv. v-ați gândit la Hitler! – l-a acuzat acela pe acuzatorul lui. Și invers, în vremea lui Stalin²⁰⁹.

Mișcarea desprinderii de Moscova, inițiată de Gheorghiu-Dej, a antrenat însă și breslele creatorilor. Atunci s-au inițiat *reconsiderările* personalităților culturale din perioada interbelică și s-a încurajat ieșirea creatorilor și interpreților români la rampa mondială. A fost și sfârșitul vetusteii documentări în „tranșeele” industrializării și colectivizării. Burselă și participările la manifestări culturale în străinătate au devenit noi resurse ale puterii în stimularea creatorilor. A fost și un timp fertil turneelor și expozițiilor în străinătate. Editurile din țară publicau, cu generozitate, jurnale și impresii de călătorie. România nu contractase încă datorii externe iar promovarea valorilor culturale românești, pe valută, intra în firesc.

Protocronismul cultural a completat însă realismul socialist. În România și nu numai. La vecinii bulgari, fiica „pretenului” Todor Jivkov crease un Institut de Tracologie în cadrul Academiei Bulgare de Științe. Enver Hoxha²¹⁰ căuta originile Albaniei comuniste în civilizația etruscă. Iar Saddam Hussein²¹¹ se prezenta continuatorul glorios al babilonienilor și sumerienilor. L-a copleșit pe Ceaușescu și fastul manifestării organizate în toamna lui 1971, la Persepolis, ca aniversare a 2 500 de ani de la constituirea statului iranian²¹². A tras și el, în 1980, o linie dreaptă între *societatea socialistă multilateral*

dezvoltată și marele imperiu dac al lui Burebista, cu aniversarea aferentă²¹³.

Laboratoarele acestei arte militante care unește trecutul vechi și glorios al comunității ancestrale cu viitorul *comunism luminos* al *națiunii socialiste* sunt însă mai complicate decât lasă să se întrevadă discursul și deciziile lui Ceaușescu despre menirea artei și a creatorilor. Un filon bogat de idei au adus, fără îndoială, sintezele serviciilor speciale despre *reeducarea* deținuților politici în vederea eliberării și reinserției lor sociale (1962-1964). Se poate spune și că trăirismul și viziunea legionară asupra misiunii neamului românesc au fost o magmă fertilă a noii orientări. Naționalismul rămâne, de altfel, un punct de întâlnire al exceselor stângii și drepte politice.

Nu pot fi omise nici influențele emigrației românești. În 1967, Iosif Constantin Drăgan²¹⁴ a pus bazele "Fundației Europene Drăgan", organizație cu scop declarat de promovare a civilizației românești. Fenomene culturale care merită analize aparte sunt „școala de la Păltiniș”²¹⁵, fondată, în 1970, de fostul deținut politic Constantin Noica²¹⁶ și cenaclul „Flacăra” înființat de poetul Adrian Păunescu²¹⁷. Dacă grupul intelectualilor atașați filozofului Noica în clasică relație discipol-magistru putea fi asociat, în viziunea lui Ceaușescu, cu lozinca chinezească „să înflorească o sută de flori, să apară o sută de curente de gândire”, spectacolele de muzică și poezie militantă sunt de certă, dar nedeclarată public, inspirație americană. Poetul Adrian Păunescu revenise, după o bursă în Statele Unite ale Americii, fascinat de mega-spectacolele de muzică folk și rock. Astfel că, în 1973, a pus în scenă o versiunea adaptată la specificul *epocii Ceaușescu* a muzicii și poeziei „angajate”. În total a organizat 1615 „spectacole de muzică, poezie și dialog”, prin acesta din urmă înțelegându-se lozinci și elogii dedicate lui Ceaușescu. În iunie 1985, la un spectacol al Cenaclului Flacăra la Ploiești s-a prăbușit o parte din tribuna stadionului. Evenimentul s-a soldat cu 5 morți și mulți răniți. Cenaclul a fost interzis iar inițiatorul său debarcat din fruntea

revistei *Flacăra*. Revista condusă de Păunescu și emisiunea *Reflector* a Televiziunii Române au fost și ele fenomene distincte în presa comunistă prin accentele critice permise de autorități.

Revenind la paradigma protocronistă, nu întâmplător pionieratul s-a făcut prin cinematografie, cu *Dacii*, în 1966. Și nu întâmplător, Titus Popovici²¹⁸, membru al CC, semnase scenariul. Era, se pare, și singurul autor contemporan ce se putea lăuda c-a scris o carte citită și de Ceaușescu. Nici regizorul n-a fost desemnat pe considerente pur artistice. Sergiu Nicolaescu²¹⁹ intrase în cercurile puterii prin mijloace de excepție. Întâi prin relațiile deosebite cu soții Maurer. Apoi prin angajamentul asumat în anumite strategii de imagine ale Securității care urmăreau impunerea unui James Bond autohton. Eroul urma să le inspire românilor simpatie, respect și admirație pentru milițieni și securiști. Urma să-i prezinte după tiparul agenților americani, britanici sau francezi²²⁰.

Dar și această idee a epopeii naționale în cinematografie, inițiată cu *Dacii* a fost o *reconsiderare*. O lansase istoricul Nicolae Iorga la începutul secolului. *Războiul pentru independență*, primul film românesc de lung-metraj din acel proiect, a însemnat și debutul colaborării dintre studiourile cinematografice și Armată. Aceasta va livra, în anii 70-80, sute de mii de figuranți pentru filmele care rescriu istoria țării în viziunea partidului.

Puteau însă artiștii, scriitorii și activiștii partidului să modeleze *omul nou* în varianta sa comunistă? Desigur, nu. Nici ei, nici alții. Căci utopia *omului nou* e în profund dezacord cu însăși natura umană. Citând cunoscuta teorie a piramidei trebuințelor umane, elaborată de psihologul Abraham Maslow, acțiunile omului sunt motivate de impulsuri interioare. Mai întâi, pentru satisfacerea trebuințelor fiziologie – de hrană, aer, apă, sexuale, de temperatură adecvată corpului uman... Apoi a celor de siguranță. Odată atinse aceste trepte, apar nevoia de iubire, de apartenență la comunitate. Și în sfârșit, ca ultime niveluri, trebuința de stimă de sine și trebuința de dezvoltare.

Deosebit celorlalte fapte din Arca lui Noe, omul dorește și visează, totdeauna, la mai mult. Iar dacă poate, construiește, consumă și teaurizează în plus față de nevoi. Acest stigmat al sufletului a fost și este însă izvor nesecat al energiilor și creațiilor din istoria civilizației umane. O lume populată de ființe care dorm, muncesc, se hrănesc și se înmulțesc după program, n-ar fi o lume de oameni. Viitorul comunist al *oamenilor noi* ar fi presupus o lobotomie generală pentru extirparea dorinței. Abia atunci, ființele vorbitoare ar roboti în mușuroiul lumii cu egalitatea și frăția furnicilor...

Fie și numai pe acest temei, iluzia comunistă contravine naturii umane. Iar sfârșitul imperiului creat în numele ei a fost o moarte naturală.

Magistra vitae, artele și sportul sub comanda partidului

Printre tezele formulate în 1971, Ceaușescu a impus „atenție mai mare” istoriei. Ce s-a întâmplat în *cincinalul* următor, trebuie să nu-l fi mulțumit pe deplin. La congresul Educației Politice și Culturii Socialiste, din 1976, a revenit cu insistențele asupra cunoașterii istoriei antice și medievale²²¹. Înainte de 1965, formarea poporului și limbii române fusese tratată dogmatic, susținea el²²².

Pe linia noii viziuni, istoriografia comunistă a „reevaluat” și epoca geto-dacică. Astfel „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci” au pătruns și în programul lansat la congresul din 1974. Despre *societatea multilateral dezvoltată* s-a scris pornind de la primele „civilizații materiale și spirituale”, din vremea regilor Burebista și Decebal, „făuritorii” statului dac²²³. De la ei moșteniseră românii simțul libertății²²⁴.

Sub „înaltul patronaj” al președintelui României, în 1976, la București, s-a desfășurat congresul internațional de tracologie. Doi ani mai târziu, în scopul cercetării „fondului etno-cultural străvechi traco-geto-dac al poporului nostru”, pe lângă Academia de Științe Sociale și Politice s-a înființat Institutul de Tracologie. Peste o sută de arheologi din București, Cluj-Napoca

și Iași au fost angajați în noua instituție²²⁵. Câteva orașe au fost rebotezate cu numele localităților străvechi din vatra lor (Cluj-Napoca, Drobeta Turnu Severin etc). Altora li s-a atestat, prin festivități grandioase, vechimea milenară (Alba Iulia, Arad, Satu Mare etc)²²⁶. Mai viteji și drepți decât îi descriesese însuși Herodot, tricii reveneau în istoriografia românească!

Figură centrală a istoriei naționale a devenit în anii '70 domnitorul Mihai Viteazu. Banul Craiovei era prezentat ca un prinț democrat²²⁷. I se elogia politica externă dibace și lupta pentru „independență și unitate națională”. Un precursor al lui Ceaușescu, au comentat străinii. Tocmai pe Mihai Viteazu, gașca lui Roller îl portretizase drept un cuceritor, insensibil la nevoile și aspirațiile maselor²²⁸. Boier feudal și invadator rapace, îl catalogaseră și tomurile Academiei, în anii '60²²⁹.

Aniversând „unirea” de la 1600, Ceaușescu l-a omagiat de la soclul noii statui executate de Oscar Han la Alba Iulia²³⁰. Pe tema domniei lui, istoricii români au intrat în conflict cu omologi maghiari, sovietici și polonezi²³¹. În reinterpretarea românească, mercenarii secui, saxoni și de alte seminții din armata lui Mihai Viteazu se transformaseră în *aportul naționalităților conlocuitoare* la „unificarea principatelor românești”²³².

În 1978, la aniversarea a 60 de ani de viață și 45 de ani de *activitate revoluționară*, Nicolae Ceaușescu era „cel mai dintre cei mai” - „cel mai mare politician din istoria României”, „cel mai țăran dintre țărani”, „cel mai muncitor dintre muncitori”, „cel mai semeț brad”, „primul muncitor al țării”, „primul soldat al partidului și al patriei”, „omul legendar”, „reformatorul”, „Omul - măsura tuturor lucrurilor și ființelor”²³³. Se trăia „unanim în dimensiunea Ceaușescu”, după afirmația lui George Ivașcu, directorul revistei „România literară”²³⁴. În același an, Tovarășul a fost investit cu două titluri de doctor: în științe politice, de către Academia „Ștefan Gheorghiu”, și în economie, de Academia de Științe Economice.

Puterea lui Ceaușescu nu avea margini: secretar general al partidului, președinte al țării, comandant suprem al forțelor

armate, președinte al Consiliului Apărării și Consiliului Suprem pentru Dezvoltarea Socio-Economică. De parcă nu era de-ajuns, din 1976, conducea și Comisia Ideologică a CC. Din această poziție, a propus un plan unic de acțiune a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Ministerului Educației și Instrucției, Consiliului Național al Televiziunii, Academiei de Științe Social-Politice, bazat pe principiile *eticii și dreptății socialiste, cultului muncii și solidarității oamenilor muncii*²³⁵. Nemulțumit de aportul subalternilor la formarea *conștiinței socialiste a maselor* a purces la rotiri de cadre, în 1976²³⁶. S-a decis și ca primii-secretari să nu fie din județele unde conduc pentru evitarea favoritismului neamurilor, prietenilor, cunoscuților²³⁷.

În octombrie 1976, s-a lansat festivalul „Cântarea României”, inspirat după titlul unui poem scris de Alecu Russo, în secolul al XIX-lea. În ideea lui Ceaușescu, inspirația și producția artistică valoroasă „trebuie să vină de la mase”. Sub cupola lui a fost introdusă creația și interpretarea profesioniștilor și amatorilor din România. Fiecare școală primară, secție de fabrică sau cooperativă meșteșugărească a primit sarcina înființării cel puțin a unei formații artistice. *Spiritul creator al oamenilor muncii* se manifesta în concursuri, cu etape de masă, județeană, interjudețeană și republicană. Se-ntreceau grupuri corale, vocal-instrumentale, umoristice, folclorice sau de muzică ușoară. Cu totul două milioane de participanți, la prima ediție²³⁸, de toate vârstele și categoriile sociale. „Acest festival trebuie să se constituie ca o puternică manifestare a muncii și creației libere, descătuse de orice exploatare, consacrate progresului și prosperității țării, a afirmării omului stăpân pe destinele sale, care își făurește în mod conștient propriul viitor”, postulau documentele partidului²³⁹. *Fruntașii în muncă*, obișnuiții *panourilor de producție*, aveau întâietate și la premii.

Ideea *activității de masă* în sport l-a convins pe Ceaușescu să relanseze, după model sovietic, spartachiadele²⁴⁰. Desigur, cu un alt nume. Așa a apărut „Daciada”, în 1977. După statisticile oficiale, numai la prima ediție au participat 8,9 milioane de

români. Cu un an în urmă, la Conferința pe țară a mișcării sportive²⁴¹, Ceaușescu indicase să fie antrenați elevii, studenții și tinerii „în practicarea exercițiilor fizice, a sportului și turismului”. În 1976, CPEx a pus pe masa de lucru programul privind dezvoltarea activității de educație fizică pe perioada 1976-1980. Ca tinerii să-și folosească „util” timpul liber, se lansau „mari concursuri polisportive, în toate localitățile și marile colectivități”, pentru „oameni puternici și sănătoși, apți pentru muncă”. Competițiile satești, comunale și orașenești se organizau în edițiile de vară și iarnă, cu finale pe țară la doi ani.

La rândul lor, micuții cu vârste cuprinse între 4 și 7 ani au fost „prinși” în organizația „Șoimii Patriei”, sub coordonarea Organizației Pionierilor. Preșcolarii și școlarii primiseră și ei sarcina politică a însușirii *tradițiilor luptei poporului nostru, dragostea de muncă, hărnicia, curajul, modestia*²⁴².

Și pentru ca prefacerea să fie totală, Ceaușescu a decis inclusiv schimbarea apelativului de adresare. De ce petrecuseră ilegaliștii ani grei în detenție, ca să se „domnească” intelectualii între ei?!, se oțărâse Tovarășul. În 1977 s-a adoptat legea privind normele de adresare dintre cetățeni. Între ei, românii ar fi trebuit să înceapă a grăi cu apelativele „tovarăș” și „tovarășă”²⁴³.

Cinefilul Ceaușescu

Se poate spune că muza celei de-a șaptea arte, cinematografia, a fost cea mai curtată și mai apropiată liderilor comuniști. Forța de sugestie a poveștii spuse în imagini, sunet și mișcare n-o putea egala niciun alt mijloc de propagandă. Cinematografia sovietică, prima instituție de stat de acest gen din lume, a oferit și primul model de rescriere a istoriei în slujba puterii. *Crucișătorul Potemkin*, filmul regizorului Serghei Eisenstein, a creat reprezentarea unei *revoluții proletare*, nu cum a fost, ci așa cum proiectaseră fondatorii marxism-leninismului că ar trebui să fie.

În zorii lumii noi, trenuri și caravane speciale străbăteau imensele pământuri sovietizate „arătând” mușicilor și târgoveților binele viitorului luminos. După război, caravanele cinematografice cu filme sovietice colindau satele și cătunele românești. Pe pereții școlii primare sau ai unei case mai răsărite, se întindea o pânză albă și cu ajutorul unui generator de curent, țăranii retrăiau intensă emoție a privitorilor speriați de locomotiva fraților Lumiere. În campaniile de colectivizare, dar mai cu seamă la Armată, activistul Ceaușescu vizionase multe asemenea capodopere propagandistice a celei de-a șaptea arte.

„Eu văd aproape toate filmele noastre”, recunoaște el în discuțiile din februarie 1970 asupra filmului *Reconstituirea*²⁴⁴. Filmul lui Lucian Pintilie e o comedie neagră. O îmbrânceană între doi tineri (act de huliganism, în epocă) ajunge anchetată de miliție. În reconstituirea cazului, prin prostia demnă de bancurile cu milițieni, se produce tragedia unei lovituri mortale aplicate de unul dintre tineri celuilalt. Producția a devenit însă temă de dezbatere în Comitetul Executiv al CC al PCR. Din luările de cuvânt se înțelege că datorită sesizările unor înalți activiști, în frunte cu Virgil Trofin, secretarul cu organizatoric²⁴⁵.

Regizorului i se imputau subminarea poziției milițienilor în societate și, evident, cheltuieli nejustificate. În cercul restrâns al Secretariatului, Ceaușescu n-a fost de partea milițienilor. Dimpotrivă, i-a criticat pentru că reținuseră tineri, i-au bătut, le-au tăiat fusta sau pantalonii, detalii care-au ajuns la urechile lui prin Eugen Jebeleanu²⁴⁶. Unicul jurnalist care asigurase posteritatea de curajul *ilegalistului* Ceaușescu, dobândise, după venirea lui la putere, un statut de invidiat în breasla scriitorilor: privilegii de *nomenklaturist*, funcții în Uniunea Scriitorilor și mai cu seamă, acces direct la Tovarășul.

Campania lui Cornel Onescu, ministrul de Interne, de a tunde de plete și rade de barbă tinerii, înarmând milițienii cu foarfeci care crăpau și fustele prea scurte ori pantalonii trapez în stilul lui Elvis Presley, n-a fost pe placul lui Ceaușescu.

Astfel că și-a vărsat necazul pe șefii Internelor, dându-i dreptate lui Lucian Pintilie în privința milițienilor. Nu însă și în viziunea asupra *tineretului minunat al patriei socialiste*. „În legătură cu filmul acesta *Reconstituirea*, mie mi se pare că lucrurile se cam exagerează, zice Ceaușescu. Critică niște milițieni. Ei și? În țările capitaliste polițiștii sunt criticați în fiecare zi. Ceea ce este negativ, după părerea mea, este că se prezintă tineretul nostru ca un tineret primitiv, iar acest lucru nu este real și pe urmă felul cum este prezentat publicul, gloata aceea de oameni. Pe milițieni pot să-i critice, că avem mulți proști. Aici pe acest fapt s-a pus accentul și nu pe faptul că prezintă într-o formă denaturată tineretul nostru și publicul. (...) Pe urmă în filmul acesta nu există nimic din punct de vedere artistic. Să-l țineți pe piață atâta timp cât vin spectatori și să-l trimiteți și la concurs, dar între timp să luăm măsuri ca să facem numai filme care să corespundă”²⁴⁷. Ceaușescu a plusat însă imprevizibil: „Trimiteți-l și în străinătate la un concurs. Spune că acolo o să fie înțeles. Trimiteți-l în Occident. Dacă l-am trimite în Est și n-ar lua vreun premiu, ar spune că acolo am aranjat noi”²⁴⁸.

Se înțelege că retragerea filmului din circuitul difuzării a stârnit diverse zvonuri și comentarii, mai mult sau mai puțin la obiect. Dar cota regizorului, la bursa neoficială a valorilor, a crescut enorm²⁴⁹. Din punctul de pornire al criticilor aduse *Reconstituirii*, s-a discutat planul tematic al cinematografiei. La începutul anilor '70, în România se turnau circa 15 filme anual. Un control al caselor de producție se soldase însă cu concluzia că acolo se încasau „sume fabuloase pe nedrept”. O „formă de jaf” a socialismului, așadar²⁵⁰. La *Reconstituirea*, a informat Vasile Patilineț, fiecare actor primise între 10-15.000 lei pentru o muncă de trei luni de zile, fiind plătit simultan de instituția unde-și avea cartea de muncă²⁵¹. Uneori, pentru un rol de film, actorul câștiga 20-25.000 lei²⁵². Se înțelege că, pentru Ceaușescu, banii aceștia semănau a venit ilicit.

Nu se poate spune că responsabili cinematografilei n-au încercat să-l încânte. Nu întâmplător a fost montată trilogia „ardelenilor”, în stil western, cu o distribuție de excepție. Ca să-i demonstreze secretarului general că românii nu sunt mai prejos decât americanii, în 1978, Titus Popovici și-a pus semnătura pe scenariul intitulat *Profetul, aurul și ardelenii*. L-a regizat Dan Pița. În centrul acțiunii se află frații Ion, Traian și Romulus Brad din satul Poplaca (Sibiu). Mănat de sărăcie, în 1874, Ion a emigrat în America. După șapte ani, ceilalți doi frați au pornit să-l caute. L-au aflat în statul Utah unde Ion (Johnny) devenise un pistolar vestit care exercita rolul de justițiar în sprijinul minerilor căutători de aur. Filmul s-a bucurat de un succes deosebit, fiind continuat, în 1980, cu un al doilea episod, *Artista, dolarii și ardelenii* (scenariul Titus Popovici, regia Mircea Veroiu). Anul viitor, după ideea lui Titus Popovici, finalizată de Francisc Munteanu și, din nou, în regia lui Dan Pița, pe ecranele românești a rulat *Pruncul, petrolul și ardelenii*. După ce arătaseră Americii de ce sunt românii capabili, saga fraților Brad se încheia cu decizia revenirii pe pământul natal. Spectatorii au savurat cele trei producții iar critica a elogiat creatorii și interpreții. Legătura cu preferințele cinefile ale secretarului general era însă imposibil de stabilit în epocă de omul de rând sau de actori. Dar admirația lui Ceaușescu pentru filmele americane se cunoșteau în cerc restrâns. Cu siguranță însă că făceau parte din el scriitorul Titus Popovici și translatorul său de limbă engleză Sergiu Celac care s-a implicat în rol de consultant pentru engleza americanizată.

Paradoxal sau nu, cinematografia americană a fost modelul Ceaușeștilor. Americanii, spune Tovarășul, își prezintă în filme viața și istoria lor, dar cu fir „călăuzitor”: omul legii e totdeauna personajul pozitiv²⁵³. La noi, personajul pozitiv trebuia să fie *activistul de partid*. Dar scenariștii mai călcau pe bec. „Au făcut un film în care activiștii de partid sunt șmecheri, vor să se căpătuiască, bagă familiile în posturi de răspundere”, i-a criticat soața lui Ceaușescu²⁵⁴. Se referea, fără îndoială, la

serialul *Lumini și umbre*²⁵⁵ a cărui difuzare la televiziune fusese recent întreruptă. Ceaușeștilor nu le-a căzut bine plonjonul în amintirile *luptei de clasă*, cu *abaterilor* fraților și cumnaților.

Cinefilul Ceaușescu aștepta de la filmele românești, ca de la orice producție, eficiență. Coproducțiile sunt, în sensul acesta, genul recomandat. Pentru *Serbările galante* (coproducția franco-română) s-au scos 120.000 dolari, mai mult decât pentru toate filmele românești difuzate în Occident în ultimii 15 ani²⁵⁶. Dar, zice Ceaușescu, e și risipă de „lucrători”: prea mulți oameni apar pe generice, fără să ști care ce face. Prea mulți „neisprăviți”, fără talent literar, sunt luați scenariști. Corpul de actori de film să fie diferit de cel al actorilor de teatru. Între cele două arte e mare deosebire, *indica* Tovarășul care, spre deosebire de Dej, nu agreea teatrul. Și seriale românești, a cerut el. Dacă bulgarii au producție proprie pe teme agrare și de partid, noi de ce nu?! Dar, cu bugete mici și termene scurte de realizare, nu ca la filmul *Mihai Viteazul*²⁵⁷. Cinematografia, sublinia el, televiziunea și radioul sunt mijloace de educație. Nu instituții comerciale și mai ales nu trambuline pentru creația unora. „Instituțiile acestea nu sunt făcute pentru un scriitor sau altul dar... fiecare poate să scrie, cine îl împiedică să gândească și să scrie, dar nu trebuie să punem în scenă și să debităm prin mijloacele noastre de propagandă și de educație toate prostiile”, a insistat liderul român²⁵⁸. Dacă-l citea pe scriitorul proletar Maxim Gorki ar fi aflat că „unde e prea multă politică, acolo nu este loc pentru cultură”²⁵⁹.

Va reveni și alte dăți cu *indicații* artistice. Dar până unde mergea cinefilul Ceaușescu în ele? Ca o scenă de umor negru arată dialogul său cu Sergiu Nicolaescu într-o consfătuire cu cineștii din primăvara lui 1968 despre filmul *Mihai Viteazul*. „Poate Mihai Viteazul să iubească, sau nu?”, l-a întrebat Nicolaescu. „Eu sunt de acord că și Mihai Viteazul a făcut dragoste, dar trebuie să știm ce să redăm, tovarășii!, a răspuns Ceaușescu. Să redăm și dragostea lui, dar dacă aceasta a avut rolul dominant în activitatea lui. Dacă aceasta este numai ceva

lăturalnic, atunci s-o tratăm lăturalnic”²⁶⁰. Cu alte cuvinte, mai bine fără.

Ceaușescu poet și personaj de roman

În serile petrecute cu familia, Ceaușescu se manifestă ca un „cititor nesățios”, l-a prezentat străinătății gazetarul Michel-P. Hamelet. Preferă cărțile despre istoria și obiceiurile poporului român²⁶¹. Însuflețit de lirica lui Eminescu, Coșbuc și Vlahuță, „declamă îndelung” din acești poeți preferați. Și din Caragiale citează pasaje întregi²⁶².

Biograful nu aflase că personajul său se credea și poet. Zvonurile vremii spuneau că însuși secretarul general „actualizase” versurile imnului național *Trei culori*.... Dovadă a inspirației poetice sunt stihurile următoare păstrate într-un carnet de notițe²⁶³:

De vrei să fii nemuritor
Poete scrie pentru
    țară
Vers simplu dar
    cutezător
În el mândria de popor tresară

★

Scrie de daci și de
    romani
De munți, de râuri
    și câmpii
De muncitori și de țărani
De cântecul voios
    de ciocârliei

Scrie dece ni drag, dece
iubim
De ești poet și de
partid să scrii
Prin el în țară liber azi
trăim
Scrie cât mai frumos
așa cum știi

*

Să scrii că noi muncim
din greu
Că totul nu-i așa cum
vrem
Dar mergem înainte tot
mereu
Noi făurim uniți tot ce
avem

*

În tricolor avem
și (cuvânt ilizibil) deplin
Albastru cer cu stele
și senin
Galben din holdele
bogate aurii
Roșu din sângele
vărsat în bătălii²⁶⁴.

Dacă autorul și-ar fi transmis însă „poemul” dirigitorilor propagandei, ar fi intrat urgent în manualele școlare. Cu mici ajustări, n-ar fi distonat printre *creațiile angajate* semnate de câțiva poeți consacrați.

Între timp însă, *revoluționarul* Ceaușescu se erija într-un model de inspirație pentru creatorii *angajați*. Până unde mergeau însă obligațiile scriitorilor în acest sens și care erau

riscurile? *Delirul*, romanul lui Marin Preda, e poate cel mai potrivit exemplu din acest punct de vedere. O carte de enorm succes la public și la critică, tema sa alimentând controverse în relațiile româno-sovietice. Unde e rolul partidului comunist – s-au „mirat” criticii din Germania comunistă și de la Moscova. Și de ce a fost „umanizat” mareșalul Ion Antonescu? La aceste presiuni, marele scriitor ar fi „răspuns” introducându-l pe Ceaușescu într-o a doua ediție a cărții, s-a spus mai târziu²⁶⁵.

Dar personajul a cărui biografie trimite imediat la liderul partidului, exista încă din prima ediție. Ion Dascălu e „un tânăr bărbat de 22 ani, menit unui mare destin”²⁶⁶. Lui i-a atribuit scriitorul episoadele cunoscute și adevărate din biografia lui Ceaușescu: listele de semnături duse în sprijinul greviștilor de la Grivița, drumul de șapte zile din post în post, sub escortă mai mult sau mai puțin neomenoasă a jandarmilor, momentul de groază al execuției dușmanilor legionarilor din închisoarea Jilava, în 1940, trăit de tânărul încarcerat... Cu inegalabilul său talent, scriitorul a surprins uluirea apărătorilor ordinii publice că un băiat ca acela se ridică împotriva statului, rușinea și neînțelegerea părinților, întâmplarea care-a scos în fața legionarilor, la Jilava, pe soldatul anonim care-a avertizat că răzburarea lor s-a sfârșit...²⁶⁷ Nu există, probabil, în literatura română un mai dezangajat și sincer elogiu adus *illegalistului* Ceaușescu. L-a citit și el?! Tovarășului i-au fost aduse la cunoștință criticile presei literare din *țările frățesti*. În dosarul respectiv au fost reproduse și paginile dedicate mareșalului Antonescu și cele ce i-au fost lui dedicate de către Marin Preda. Nu și-a comunicat impresiile, nici măcar n-a confirmat citirea lor. Aproape sigur n-a lecturat romanul, spun apropiații, limitându-se la *indicația* de-a se răspunde criticilor din *țările frățesti* prin istoricii noștri literari²⁶⁸.

În carnetele de atelier ale documentării și redactării *Delirului*, celălalt fiu de țăran - menit și el unui mare destin -, se arăta însă credincios căutării de rosturi potrivite în viață. Reflecțiile acestea nu mai puteau fi publicate, deosebindu-se ca

ziua de noapte de „cugetările” lui Ceaușescu. „În același timp trebuie declarat că fericirea omului nu-i vine din afara sa, ci dimpotrivă, s-a dovedit că toate organizațiile călăuzite de principii abstracte l-au schingiuit și l-au umilit, nota Preda în caietele sale. Credințele, oricât de înălțătoare, dar fără aderență la sol, l-au pus pe rug. Desigur, un om necălăuzit de un gând sau de o credință nu-și vede rostul pe lume, el trebuie însă să le caute, gândul și credința, călăuzit de rațiune și nu de mituri barbare”²⁶⁹.

Ecourile Cartei 77

În 1977, după mineri, Ceaușescu s-a confruntat și cu ecoul Cartei 77. Când a parafat acordul de la Helsinki, în 1975, nici nu-i trecea prin cap că intelectuali de-acasă, după modelul altora din *țările frățesti*, vor invoca împotriva sa documentul pe care-și pusese semnătura. La punctul al șaptelea, statele semnatare se angajau să respecte drepturile omului și libertățile fundamentale, printre care libertatea gândirii, conștiinței, religiei sau credinței, fără discriminare de rasă, sex, limbă sau confesiune²⁷⁰. Din această formulă umanitară, fiecare a-nțeles ce-a vrut. *Democrația socialistă* se aplica după principii diferite față de Occident. În 1977, în Cehoslovacia, câțiva intelectuali au invocat angajamentele luate în Finlanda de liderii lor. Așa a apărut Carta 77, un text critic la adresa regimului comunist pe tema drepturilor omului²⁷¹.

Acțiunea a avut ecou inclusiv în România, prin scriitorul Paul Goma²⁷². În februarie 1977, Goma a conceput o scrisoare către participanții la Conferința pentru Securitate și Cooperare Europeană (CSCE) de la Belgrad, în care protesta împotriva „tuturor formelor de opresiune fizică, morală, intelectuală”²⁷³. Opt persoane au semnat documentul. Apoi câteva sute de persoane l-au contactat pe Goma, acasă, prin telefon și prin poștă, solidarizându-se cu doleanțele sale²⁷⁴. Informat despre caz, Tovarășul a tras primul „foc”, de avertisment, la Consfătuirea pe țară a unităților de control a *oamenilor muncii*²⁷⁵.

Amenințându-i pe semnatori, i-a numit „trădători”, „elemente declarate”, „în slujba intereselor cercurilor străine”²⁷⁶.

Foarte nervos pentru că Paul Goma trimisese și alte scrisori critice, publicate în Occident, Ceaușescu a răbufnit în CPEx la sfârșitul lui martie 1977. Numindu-i „imbecili”, „ticăloși”, „măgari” pe Goma și Vlad Georgescu²⁷⁷, soții Ceaușescu au propus „măsuri ferme”. „Nici un fel de inimă față de asemenea oameni”, „trebuie loviți, propriu-zis, fără cruțare”, zicea Ceaușescu. „Mișcarea” trebuia anihilată, telefonul scriitorului închis, iar el „arestat public pentru spionaj și trimis în judecată”. Iar semnatorii scrisorii sale, să fie ridicați, unul câte unul, anchetați de comisii, în fiecare județ, „puși în colectivul de întreprindere în discuție” și „judecați” de muncitori. „Dacă vor să-i bată, să-i bată”²⁷⁸, a spus el. S-a procedat în consecință. La protestele ambasadelor și ale presei occidentale, Goma a depus actele pentru „o călătorie turistică de un an”. Și dus a fost, definitiv, la Paris²⁷⁹.

În colimatorul lui Ceaușescu a intrat și Vlad Georgescu²⁸⁰, autorul pamfletului „Ciuma lui Caragea”. Textul era un atac direct, frontal, care denunța *cultul personalității* și spiritul voluntarist al Tovarășului. Iată ce scria autorul: „Te-am privit din nou dând indicații. Platitudini. De pildă, să se înceapă demolările de sus în jos. Îți crezi oamenii atât de înapoiați încât să fi început de la mijloc? (...) Domnia Ta vei rămâne prin două potopuri și-un cutremur. Domnul cataclismelor, cum nu a fost altul în istoria românilor. Două potopuri și-un cutremur. E mult pentru o singură domnie. Te zbați să intri în legendă. Atunci oprește-te și întoarce-te”²⁸¹.

De notat ar fi și acțiunile unor intelectuali, nemulțumiți de politica statului român față de minoritatea maghiară. În hârtii adresate *conducerii superioare de partid*, publicate pe diverse căi, în Occident, s-au remarcat Takacs Lajos²⁸² și Kiraly Karoly. Ceaușescu le-a răspuns nemulțumiților la o plenară a *oamenilor muncii* maghiari și germani, în primăvara lui 1978. Influențați de „cercuri de afară”, „elemente slabe din fire sau descompuse

moral", trădau „pentru doi galbeni sau doi arginți, pentru un blid de linte sau de gulaș”, a izbucnit Ceaușescu. „Să-i tratăm cu tot disprețul pe care îl merită!”, a mai zis el²⁸³.

Împotriva celor ce trimiteau texte critice în vest s-a desfășurat permanent o campanie dură de presă, mai ales în publicațiile *Săptămâna*, *Luceafărul*, *România Liberă*, *Contemporanul*. Vârful ei de lance a fost romancierul Eugen Barbu, redactor-șef al revistei *Săptămâna*²⁸⁴.

Atenție la scriitori!

Previziunile occidentale privind imposibilitatea economiei centralizate de a rezista pe termen lung începeau să se adeverească la sfârșitul anilor '70. Sistemul s-a fisurat în Polonia, unde au izbucnit greve de mare amploare pe fondul scumpirilor și a celorlalte efecte datorate profundeii *crize economice*. Mișcările polonezilor n-au putut fi controlate de aparatul represiv. Au culminat cu înființarea primului sindicat liber de masă din lumea comunistă, în vara anului 1980. *Solidaritatea* a depășit în scurt timp ca număr de membri sindicatele oficiale, cu adepți chiar și printre cadrele militare.

Ceaușescu s-a speriat de amploarea „mișcărilor antisocialiste” din Polonia. Îl învinuia pe Edward Gierek, liderul comuniștilor polonezi. Acesta dăduse dovadă de „slăbiciune” prin incapacitatea *mobilizării activiștilor de partid* contra „elementelor periferice” din fabrici și uzine. Tratase problema *Solidarității* superficial, preferând în vara anului 1980 să-și petreacă vacanța în Crimeea decât să apere idealurile socialismului, îl critica Tovarășul.

Ceaușescu interpreta evenimentele poloneze exclusiv în termenii ideologiei. Comuniștii locali slăbiseră *vigilența revoluționară*, dezvoltându-se treptat o „atmosferă de liberalism”. Partidul pierduse *caracterul de clasă* deoarece majoritatea membrilor nu erau muncitori. O mare responsabilitate ar fi avut și Ministerul de Interne, care n-a *combătut* „forțele antisocialiste”. Se referea în primul rând la Biserica Catolică, mai influentă în

societate decât partidul. Și la „organele” care nu supravegheaseră îndeajuns activitatea „fugarilor” din emigrația poloneză. Aceștia ar fi infiltrat *propagandă capitalistă* cu ocazia călătoriilor în patrie pentru a-și vizita rudele și în concediile de odihnă²⁸⁵.

Ceaușescu era convins că nu avea probleme nici cu puterea partidului în fabrici și uzine, nici cu activitatea vreunei biserici, nici cu monitorizarea emigrației. Singurii care puteau să-i facă neplăceri ar fi fost scriitorii, inițiatori ai „liberalismului” și în Polonia. Și-a propus să intervină rapid pentru a-i pune cu botul pe labe pe eventualii agitatori. Însoțit de vigilenta sa soție, a ținut să participe la ședința activului de partid al Uniunii Scriitorilor din 13 octombrie 1980. Întâi de toate le-a reproșat „conduita” în calitatea lor de membri ai partidului. Obișnuiau să se critice în revistele literare în termenii nepotrivii, oferind exemple negative *oamenilor muncii*. Uitaseră oare de „îndatoririle ideologice”? Vinovăția se făcea și prin căutarea inspirației în realitățile din afara țării. Iar presei culturale îi lipsea „literatura patriotică bună”. Ceaușescu i-a atenționat că știa de unde vine lipsa de *combativitate* în slujba partidului. Le-a reproșat că se interesau prioritar de recenzii și comentariile asupra lor făcute de redactorii „Europei libere” decât de interesul național. I-a amenințat și pe aceia care corespundau și se întâlneau în ieșirile de peste hotare cu ziariștii posturilor occidentale. „Cei care și-au trădat țara odată, o vor face întotdeauna, a zis el. Față de trădători nu există înțelegere. Mi se pare că tocmai această problemă nu e înțeleasă de unii scriitori. Nu se poate admite să dai interviuri la aceste posturi”.

În opinia sa, erau prea boemi pentru lumea în care trăiau. Dar pericolul era mare. Un meșter al cuvântului disident devenea mină de aur pentru propaganda externă contra regimului de la București. I-a amenințat că le va subția și sursele de finanțare. Aveau pretenția să trăiască din scris fără a contribui la „construcția socialismului”. Deși veniturile anuale ale membrilor Uniunii Scriitorilor depășeau „normele societății socialiste”. În occident, intelectualii nu visau să ducă un trai așa de

liniștit, i-a informat el. Cu exemplul savantului Henri Coandă, „exploatat” de capitaliști în tinerețe și ajuns să trăiască de azi pe mâine la senectute. „L-am luat consilier la mine, deși nu aveam nevoie, ca să aibă ce mânca”, s-a lăudat nesăbuit Ceaușescu.

La finalul întâlnirii cu reprezentanții scriitorilor, le-a poruncit tranșant să nu-i facă surprize în felul polonez. Partidul Comunist Român nu accepta reformarea socialismului. Avea proprii specialiști în probleme doctrinare. De la meșterii cuvântului aștepta opere cu „profund conținut umanist revoluționar, care să pornească de la realitățile poporului, vieții și muncii sale”. Să se îndepărteze, așadar, de izolarea caselor de creație și să se implice în „acțiunile educative” din fabrici și uzine²⁰⁶.

În viitorul apropiat, creatorii vor încerca în toate felurile să se sustragă *indicațiilor* sale. Dar și să-și mențină avantajele acordate prin statusul de „ingineri ai sufletului”.

NOTE:

²⁰⁵ Aleksandr Korabliov, *Apele tulburi ale „Donului liniștit”*, București, Editura Albatros, 2004, p. 95.

²⁰⁶ Michel Aucouturier, *Realismul socialist*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001, p. 107.

²⁰⁷ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 96/1966, f. 171.

²⁰⁸ Cât de grave erau lucrurile, intuim din sentința pronunțată la 19 septembrie 1959, în orașul Brașov (Stalin pe-atunci) împotriva unui grup de scriitori germani. Printre altele, scriitorul Wolf Aichelburg a fost acuzat că în povestirea *Parcul zoologic al Împăratului* prin „fuga leopardului și a prințesei” s-ar putea înțelege „că se va schimba regimul actual și va veni adevărata eliberare” (1959, septembrie 19, Sentința nr. 132 de condamnare a scriitorilor români de naționalitate germană Andreas Birkner, Wolf A. Aichelburg, Georg P. Scherg, Hans E. Bergel și Harald F. Siegmund. Vezi Dan Cătănuș, *Intellectualii români în arhivele comunismului*, București, Editura Nemira, 2006, p. 311.

²⁰⁹ Lavinia Betea, *Actorii Naționalului l-au omagiat pe Ceaușescu, fără izmene, într-o crăsmă din Obor*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 20 iulie 2009.

²¹⁰ Enver Hoxha (1908-1985), prim-secretar al Partidului Muncii din Albania (1941-1985).

²¹¹ Saddam Hussein (1937-2006), președintele Irakului (1979-2003).

²¹² Festivitățile de la Persepolis au fost organizate la 15-16 octombrie 1971.

²¹³ Congresul Mondial de Istorie din 1980, organizat la București, a avut și o secțiune aparte consacrată aniversării a 2050 de ani de la fondarea de către Burebista a statului unitar și centralizat geto-dac. Deși sursele istoriei antice nu pomenesc asemenea eveniment.

²¹⁴ Iosif Constantin Drăgan (1917-2008), om de afaceri român stabilit în Italia.

²¹⁵ La Păltiniș, Constantin Noica și-a asumat rolul de „antrenor cultural” al elitelor. Desigur, cu aprobarea secției de propagandă a CC al PCR și sub continua supraveghere a Securității. În jurul lui Constantin Noica s-a adunat grupul de discipoli alcătuit din: Paul Anghel, Constantin Barbu, Francisca Băltăceanu, Aurel Brumaru, Andrei Cornea, Petre Creția, Alexandru Dragomir, Marta Gutu, Andrei Justin Hossu, Dan Iacob, Thomas Kleininger, Șerban Nicolau, Octavian Nistor, Ion Papuc, Monica Pillat, George Purdea, Victor Stoichiță, Alexandru Surdu, Mihai Șora, Marin Tarangul, Sorin Vieru, Vasile Dem. Zamfirescu. Constantă de-a lungul anilor a fost prezența lui Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu în preajma lui Noica. Vezi Aurel I. Rogoian, *Fereastra serviciilor secrete, România în jocul strategiilor globale*, București, Editura Compania, 2011, pp. 297-298.

²¹⁶ Constantin Noica (1909-1987), filozof, simpatizant al mișcării legionare, condamnat la 25 de ani de muncă silnică, din care a efectuat șase ani de detenție la Jilava (1958-1964).

²¹⁷ Adrian Păunescu (1943-2010), poet, organizator al Cenaclului „Flacăra”.

²¹⁸ Titus Popovici (1930-1994), scriitor, membru al CC al PCR (1969-1989), membru în Consiliul Culturii și Educației Socialiste (1973).

²¹⁹ Sergiu Nicolaescu (1930-2013), regizorul unor filme istorice apreciate de Nicolae Ceaușescu.

²²⁰ Aurel I. Rogoian, *Sergiu Nicolaescu și planul secret pentru James Bond-ul românesc*, în „Cotidianul”, 26 ianuarie 2013.

²²¹ Congresul Educației Politice și Culturii Socialiste s-a desfășurat în perioada 2-4 iunie 1976.

²²² Anneli Maier, *The Romanian Congress on Political Education and Socialist Culture*, 7 July 1976, [Electronic record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:18896437-4e71-4c80-bb8f-061618f79646>, [04.11.2014].

²²³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Editura Politică, 1975, p. 27.

²²⁴ „Scînteia”, 3 iunie 1976.

²²⁵ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 49/1978, f. 47.

²²⁶ George Ciorănescu, *Romanian Campaign against Emigration of Ethnic Germans Continues*, 9 May 1977, [Electronic record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:ed3bd4db-9497-4e76-be62-8529457f6f27>, [16.05.2013].

²²⁷ „Scînteia”, 28 mai 1975.

²²⁸ Mihai Roller, *Istoria RPR*, București, 1956, pp. 182, 194, 196.

²²⁹ *Istoria României*, vol. II, București, Editura Academiei R.P.R., 1962, pp. 953-958.

²³⁰ Inaugurarea s-a făcut la 28 mai 1975.

- ²³¹ Ceausescu Hits. *Certain Historians Again*, 1975 May 30, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BUCHAR02375_b.html.
- ²³² „Scînteia”, 29 mai 1975.
- ²³³ Annely Ute Gabany, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Polirom, 2003, p. 25-26.
- ²³⁴ *Ibidem*, p. 24.
- ²³⁵ „Scînteia”, 5 iulie 1976. Planul a fost publicat în septembrie 1976.
- ²³⁶ Astfel, prin decret prezidențial, în locul lui Cornel Burtică, în fruntea Radioteleviziunii a fost reînstatat Dumitru Popescu. Pe locul lăsat liber de acesta, la Consiliul Culturii și Educației Socialiste a fost „uns” Miu Dobrescu, până atunci prim-secretar la Suceava. Vezi, Dumitru Popescu, *Artele în mecenatul etatist, Cronos autodevorându-se. Memorii III*, București, Editura Curtea Veche, 2006, p. 178.
- ²³⁷ Interviuul autorului cu Ion Stoian, mai 2011.
- ²³⁸ Claudiu Oancea, *When Forgers of Steel Become Creators of Art: The National Festival “Song to Romania”, 1976-1989*, Budapesta, Central European University, 2007.
- ²³⁹ Hotărârea nr. 2/1976 (a Plenarei) cu privire la realizarea Programului de măsuri pentru aplicarea hotărârilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste în domeniul muncii ideologice, politice și cultural educative, în „Buletinul Oficial”, nr. 94 din 06.11.1976.
- ²⁴⁰ *Action Program for Ideological, Political, and Cultural-Educational Work*, 5 October 1976, [Electronic record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:30e8e961-ad5e-4638-8b3f-8aabf17dffa3>, [04.11.2014].
- ²⁴¹ Conferința s-a desfășurat în data de 13-14 februarie 1975.
- ²⁴² *Regulamentul organizației Șoimii Patriei*, 1977, f.e., f.l., pp. 4-5.
- ²⁴³ Silviu Curticeanu, *Meditații necenzurate*, București, Editura Historia, 2007, p. 121.
- ²⁴⁴ Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România, Volumul II, Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 568.
- ²⁴⁵ *Ibidem*, p. 566.
- ²⁴⁶ *Ibidem*, p. 605.
- ²⁴⁷ *Ibidem*, p. 570.
- ²⁴⁸ *Ibidem*, p. 566.
- ²⁴⁹ Piesa lui Gogol, *Revizorul*, regizată de Pintilie în 1972 a fost interzisă după a treia reprezentație. Filmul *De ce trag dopotele, Mitică?* a fost, de asemenea, scos din difuzare în 1982. Apoi Lucian Pintilie a primit pașaport și a plecat din România, stabilindu-se în străinătate.
- ²⁵⁰ Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (editori), *op. cit.*, p. 561.
- ²⁵¹ *Ibidem*, p. 563.
- ²⁵² *Ibidem*, p. 562.
- ²⁵³ *Ibidem*, f. 36.
- ²⁵⁴ *Ibidem*, f. 37.
- ²⁵⁵ Scenariul serialului a fost semnat de scriitorii Petre Sălcudeanu și Titus Popovici, cel din urmă fiind și membru al CC al PCR (1965-1989).
- ²⁵⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 18/1966, f. 23.
- ²⁵⁷ Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (editori), *op. cit.*, p. 568.
- ²⁵⁸ *Ibidem*, p. 607.

- ²⁵⁹ Gheorghe Barbă, *Dostoievski și Soljenițin, doi profeti ai Rusiei*, București, Editura „C.A.L.R.”, 2013, p. 85.
- ²⁶⁰ Lavinia Betea, *Dialog despre dragoste între Sergiu Nicolaescu și Nicolae Ceaușescu, „Adevărul”*, 17 martie 2013.
- ²⁶¹ Michel-P. Hamelet, *Nicolae Ceaușescu, biografie și texte selectate*, București, Editura Politică, 1971, p. 101.
- ²⁶² *Ibidem*, p. 101.
- ²⁶³ Curând după venirea la putere, Ceaușescu a cerut să-i fie păstrate și dactilografiate notițele făcute la diverse reuniuni. Din prezidiile adunărilor, pe când vorbitorii cuvântau, conform regiei și scenariului prestabilit, secretarul general nota, în carnețel, „punctele” de atins în „concluzii”. Alteori făcea înmulțiri și împărțiri pe baza cifrelor de plan, costuri și producție. Sau nota „cugetări”. În cele scrise *manu propria*, Ceaușescu nu respecta ortografia și punctuația. Nu reușise să și le însușească în școala primară, ca toți copiii, de altfel, care învățau scrisul pe tablă și rămăneau cu atât. N-avea răbdare nici să scrie toate literele cuvintelor.
- ²⁶⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 68/1989, ff. 1-3.
- ²⁶⁵ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se...Artele în mecenatul etatist, Memorii*, vol. I, București, Editura Curtea Veche, 2006, pp. 68-71.
- ²⁶⁶ Marin Preda, *Jurnal intim, Carnete de atelier*, Introducere de Eugen Simion, Ediție îngrijită de Eugen Simion și Oana Soare, București, Editura Cartex Serv, 2008, p. 307.
- ²⁶⁷ Marin Preda, *Delirul*, București, Editura Cartea Românească, 1975, pp. 161-170.
- ²⁶⁸ Ștefan, Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli. Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea*, București, Adevărul, 2011.
- ²⁶⁹ Marin Preda, *Jurnal intim...*, op. cit., p. 295.
- ²⁷⁰ *The Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe*, A. 41, 1975, 14 I.L.M. 1292 (Helsinki Declaration), <http://www1.umn.edu/humanrts/osce/basics/finact75.htm> [24.03.2014].
- ²⁷¹ Invocând Constituția statului, Actul Final de la Helsinki, documente adoptate de ONU, protestatarii cereau respectarea drepturilor și libertăților fundamentale. 241 de personalități au semnat Carta '77. Printre acestea amintim pe dramaturgul Vaclav Havel, poetul Zdenek Mlynar, filozoful Jan Patočka, scriitorii Pavel Kohout, Ludvik Vaculik, Jaroslav Seifert.
- ²⁷² Paul Goma (n. 1935), fost condamnat la doi ani închisoare pentru că simpatizase cu revoluția maghiară din 1956.
- ²⁷³ Flori Bălănescu, Ana Maria Cătănuș, *Mișcarea Goma, în România (1945-1989)*, în „Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. F-O”, București, I.N.S.T., 2012, p. 533.
- ²⁷⁴ *Ibidem*, p. 534.
- ²⁷⁵ Consfătuirea a avut loc la 18 februarie 1977.
- ²⁷⁶ Flori Bălănescu, Ana Maria Cătănuș, op. cit., p. 535.
- ²⁷⁷ Vlad Georgescu (1937-1988), fost angajat al Muzeului Româno-Rus, trecut în 1963, la Institutul de Studii Sud-Est Europene.
- ²⁷⁸ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 52/1977.
- ²⁷⁹ Flori Stănescu, Paul Goma, *Dialog*, București, Editura Vremea, 2008, p. 11.

²⁸⁰ Vlad Georgescu a fost arestat pentru spionaj, anchetat la Rahova, eliberat la presiunea străinătății. A plecat din țară în 1979, devenind colaborator și apoi director al Departamentului românesc al postului de radio Europa Liberă (1983-1988).

²⁸¹ „Ciurma lui Caragea”. Un text inedit al lui Vlad Georgescu despre cutremurul din martie 1977 și regimul Ceaușescu, <http://www.lapunkt.ro/2013/05/28/ciurma-lui-caragea-un-text-inedit-al-lui-vlad-georgescu-despre-cutremurul-din-martie-1977-si-regimul-ceausescu/>, [accesat la 24.03.2014].

²⁸² Takacs Lajos (1908-1982) secretar adjunct al Consiliului Oamenilor Muncii (COM) de naționalitate maghiară, membru al Consiliului de Stat (1961-1975).

²⁸³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, *Rapoarte, cuvântări, interviuri, articole, septembrie 1977-martie 1978*, București, Editura Politică, 1978, pp. 578-579.

²⁸⁴ *Romania Steps Up Its anti-RFE Campaign*, 1975 December 31, http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1975BUCHAR06695_b.html [accesat la 24.03.2014].

²⁸⁵ ANIC, fond CC al PCR – Secția Economică, dosar 63/1980, ff. 3-7.

²⁸⁶ ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar 31/1980, ff. 95-139.

„Marele salt” românesc

Președinte și secretar general

La salba demnităților pe care le deținea deja în partid și în stat, în primăvara anului 1974, Nicolae Ceaușescu a lădăugat încă una²⁸⁷. Special pentru el, s-a instituit funcția de președinte al Republicii Socialiste România. În palatul Marii Adunări Naționale, longevivul Ștefan Voitec a înmănat președintelui sceptrul. Apoi, cu mâna pe Constituție, Ceaușescu a depus jurământul. Toată țara, prin undele radio și micile ecrane, i-a urmărit consacrarea în noua funcție.

În toamnă s-a desfășurat al XI-lea congres al partidului²⁸⁸. Ceaușescu îl dorea scurt, cu puține cuvântări²⁸⁹, iar participanții din străinătate să facă doar act de prezență. *Organele* partidului au fost dinainte alese, astfel încât delegații să le valideze doar. În Comitetul Executiv, redenumit chiar la congres Comitetul Politic Executiv, alcătuit din 23 membri plini și 13 supleanți, a pătruns și Elena Ceaușescu. Nimeni n-a avut „observații”. Nici măcar nu s-a mai votat nominal fiecare membru, ci cu unanimitate pentru toată lumea. „S-a mers la toți”, a zis Ceaușescu, satisfăcut că se câștiga timp²⁹⁰.

Toți vorbitorii l-au ridicat pe Tovarășul în slăvi, excelând în acest sens Dumitru Popescu: „I-am avut pe Mihai, Ștefan, Cantemir, Brâncoveanu, Bălcescu și Cuza”, a spus șeful propagandiștilor, poreclit de subalterni „Dumnezeu”. „Acum îl avem pe Nicolae Ceaușescu: de peste 10 ani el a fost păstorul nostru, așa cum cronicile îi numesc pe liderii naționali”. Alt moment deosebit a creat primarul Capitalei, Gheorghe Cioară²⁹¹, prin propunerea lui Ceaușescu ca secretar general al PCR pe

viață²⁹². Tovarășul a mulțumit, dar a refuzat. Și-a luat totuși acest angajament solemn: „cât voi putea servi în bune condiții partidul și poporul, nu voi considera nimic mai presus decât poporul meu, partidul, socialismul”²⁹³. Cu o propunere deosebită, venise și Petre Blajovici, prim-secretar la Bihor: să se modifice statutul în privința vârstei membrilor CC. Și alții au trimis săgeți spre activiștii cu vârste înaintate. Gata cu „numirile pe viață”, ziceau ei. Cu mingea ridicată la fileu, Ceaușescu a pasat „sarcina” noului Comitet Central, „spre analiză”²⁹⁴.

S-au primerit și organele de conducere ale partidului. În Biroul Permanent al CPEx au intrat, pe lângă Ceaușescu, Manea Mănescu, prim-ministru, Gheorghe Oprea și Ion Pățan, viceprim-miniștri, și Ștefan Andrei, secretar CC și titular al Externelor. Toți „oameni de muncă”, de la care el aștepta „să lucreze de la 8 dimineața la 1 noaptea”²⁹⁵. Apoi Ceaușescu a distribuit sarcinile fiecărui *organ de partid*, cum prevedea *Statutul*. Secretariatul și CPEx rezolvau probleme organizatorice, politice și ideologice, în timp ce Biroul Permanent problemele concrete ale „muncii generale, internaționale și economice”.

La Comitetul Central au rămas doar patru comisii (pentru cadre, pentru probleme ideologice, pentru probleme organizatorice și pentru problemele cooperării economice și relații internaționale)²⁹⁶. Birourile acestora erau formate din câte 7 membri. Elena Ceaușescu era la „cadre”, devenit, din acel moment, sectorul ei de activitate²⁹⁷. Revenise la prima ei „specializare” de după război, dobândită la revista Cominformului.

La congres s-a adoptat *Programul PCR de făurire a societății în perioada de dezvoltare și înaintare a României spre comunism*. Pentru prima oară, proiectul său s-a vehiculat la Conferința Națională a partidului, din iulie 1972. Fără a aduce ceva spectaculos, documentul specifica *întărirea rolului partidului în etapa numită societatea socialistă multilateral dezvoltată*. Se reafirmau poziții precum autonomia și independența națională, colaborarea cu partidele comuniste și muncitorești, activitatea în CAER. Totul însă în numele *interesului național*. Se dorea eliminarea birocrăției și un

rol sporit pentru Consiliul de Miniștri. În privința politicii externe, se preciza cooperarea cu statele capitaliste în cadrul unei *noi ordini economice internaționale*²⁹⁸.

În alte state comuniste, procedura adoptării acestor programe a fost inițiată mai devreme: URSS (1961), Ungaria (1948), Iugoslavia (1958). În Cehoslovacia, programul din 1968 fusese amendat și apoi abandonat, în timp ce polonezii aveau documentele pregătite din 1971.

Până în anul 1980, rata investițiilor a fost forțată constant, într-un ritm draconic²⁹⁹. Astfel încât a ajuns, după un deceniu, la 210 miliarde lei, comparativ cu 80 de miliarde lei în 1970. La întâlnirile sale cu politicienii străini, Ceaușescu se lăuda că România se situa printre primele state ale lumii în „clasa-mentul” investițiilor. Cu ce preț, nu mai spunea însă...

Păstrând linia inițială, Ceaușescu a favorizat anumite sectoare, neglijând cu bună știință altele. Bunăoară, industriei, mai ales celei grele, i s-au alocat 50,9 % din investiții³⁰⁰. În anii '70, în principal, România s-a axat pe dezvoltarea construcțiilor de mașini, prelucrării metalelor și chimiei.

S-a adoptat și *Codul eticii și echității socialiste*. Incluse și în Programul PCR de *făurire a societății multilateral dezvoltate*, normele sale se voiau a fi un decalog proletar. Partidul încerca să modeleze individul și societatea, amestecându-se, legal, în viața privată. Ceaușescu i-ar fi dorit pe toți cetățenii după chipul și asemănarea lui: familisti convinși, dedicați muncii, servind cu fanatism partidul. Acestea erau virtuțile *omului nou*. *Codul* cerea slujirea *cauzei partidului și poporului*, însușirea *materialismului dialectic și istoric*, programului și documentelor partidului, protejarea mediului, combaterea *individualismului și egoismului mic burghez*, apărarea patriei „cu orice sacrificii”, a secretelor de partid și stat. Și încă: cinste, sinceritate, principialitate, corectitudine, lupta împotriva influenței ideologiei burgheze și capitaliste, o conduită politică, morală și profesională ireproșabile³⁰¹. Comuniștii erau îndemnați să păzească avutul obștesc, să denunțe favoritismele, nepotismul, carierismul,

parazitismul, specula și mita. Aplicarea Codului înălța *conștiința socialistă*, în poziția de factor determinant în *procesul de formare a omului nou, constructor al socialismului și comunismului, cu o morală superioară, o atitudine avansată față de muncă*³⁰².

În baza acestui cod au fost criticați, sancționați și trimiși la *munca de jos* membrii elitei locale și centrale a partidului³⁰³.

„Incidentul” Pârvulescu

În ultima zi a Congresului al XII-lea al PCR din noiembrie 1979, monotonia evenimentului presărat cu aplauze și urale la adresa *conducătorului iubit* a fost deranjată de un moment neprevăzut. Veteranul Constantin Pârvulescu, membru al Prezidiului, a cerut din senin cuvântul. Dorința a stârnit stupoare. Vorbitorii la tribuna congresului erau cunoscuți, intervențiile și discursurile lor fiind aprobate cu câteva luni înaintea *marelui forum al comuniștilor*. Ceaușescu a intervenit personal, permițându-i să adreseze delegaților mesajul său.

Nici până astăzi nu sunt clare motivele frondei lui Pârvulescu. În epocă s-a speculat c-ar fi fost „mâna” rușilor, care l-au asmuțit pe veteranul partidului contra nesupusului lider. După o scurtă biografie în care-și prezenta vechimea în partid și *activitatea revoluționară*, vorbitorul a spus că nu i-a fost dat să vadă vreodată o personalizare a puterii precum cea instalată de Ceaușescu. L-a acuzat pe *conducătorul suprem* că lăsase partidul fără putere de decizie. Conducerea PCR era desemnată înaintea Congresului și aprobată de plenara premergătoare. Delegații erau trimiși la București doar pentru a-l aclama pe Ceaușescu. „Aplaudacii” l-au huiduit imediat pe vorbitor. Nervos, a părăsit tribuna, bolborosind că existau „echipe speciale de agitatori”.

În minutele următoare, pe Ceaușescu l-au apărat frenetic alți foști *ilegaliști* ai partidului. Osanale i-au înălțat imediat Ion Popescu-Puțuri, George Macovescu și Leonte Răutu. Incidentul s-a încheiat cu intervenția secretarului general. Printre altele, l-a acuzat pe Pârvulescu că toată viața fusese rupt de

realitățile poporului. Chiar în anii *ilegalității*, cu care se mândrea atât de mult, trăise pe alte plaiuri decât cele mioritice. Mai exact în Uniunea Sovietică. Se părea că lui Ceaușescu îi picase bine intervenția lui Pârvulescu!

Destinul lui Pârvulescu după Congres alimentează și mai mult controversele. N-a ajuns nici la ocnă, nici exclus, pe loc, din partid. A părăsit Sala Palatului cu mașina Salvării. Dar nu că l-ar fi bătut vreun milițian sau securist. Agitația din jurul intervenției sale i-a crescut tensiunea peste măsură și a fost transportat la spital pentru îngrijiri medicale. În anii următori a continuat să beneficieze de privilegiile *ilegaliștilor*. După ce zvonurile s-au mai potolit, Pârvulescu a fost exclus din partid în ianuarie 1981, la inițiativa membrilor organizației sale de bază. De ce nu l-a pedepsit Ceaușescu imediat pe Pârvulescu? O speculație ar fi că știa prea multe despre trecutul comuniștilor, în calitate de șef al comisiei de verificare a activității membrilor de partid care a funcționat la începutul anilor '50. Însuși Pârvulescu semnase hârtia prin care Elenei Ceaușescu nu-i era recunoscut stagiul din ilegalitate³⁰⁴. Au contat, desigur, și aprecierile de care se bucura la Moscova. La jubileul *marii revoluții socialiste din octombrie*, dintre români doar pe Pârvulescu îl decoraseră sovieticii.

Visul programului nuclear

Proiectele lui Ceaușescu din anii 70 te duc cu gândul la „Marele Salt înainte” ordonat de Mao. „Marele Cărmaci” le cerea chinezilor să ardă etapele prin eforturi proprii. Ceaușescu, în schimb, voise să dezvolte țara în ritmuri nemaipomenite, cu ajutorul creditelor externe. Românii habar nu aveau însă de unde veneau banii pentru marile investiții.

Un proiect românesc grandios al anilor '70 a fost exportul de componente tehnologice nucleare, în țările lumii a treia. Urmând exemplul indienilor, argentinienilor și sud-coreenilor, Ceaușescu a cumpărat *know-how* din Canada. În același timp,

prin programul nuclear, reafirma independența politică și economică față de Moscova.

Ideea o avea din vremea lui Dej. În 1965, de altfel, s-a sistat livrarea uraniului către sovietici. Amplul program de dezvoltare industrială gândit de Ceaușescu avea nevoie de cantități impresionante de energie. După criza petrolului³⁰⁵, a grăbit proiectul nuclear, optând pentru colaborarea cu canadienii.

Programul trebuia declanșat încă din 1970. Numai că a întârziat deoarece România nu dispunea de specialiști, iar anumite sectoare industriale, precum construcția de mașini, erau nedezvoltate. A fost afectat și de gravele inundații din acel an. Abia în 1975 negocierile s-au reluat³⁰⁶. În principal, erau vizate companiile americane și filialele lor canadiene, producătoare de componente necesare reactoarelor nucleare tip CANDU. Primul deviz li s-a părut cam piperat românilor. Construcția primei centrale nucleare, cu o putere de 600 MW, ne-ar fi costat circa 180 milioane dolari³⁰⁷. Vânzătorul oferea, doar la pachet, licență, echipamente și servicii, fără a fi dispus la alte înțelegeri³⁰⁸.

Întregul angrenaj al economiei urma să fie solicitat însă. Pentru producerea apei grele, ar fi trebuit construite diverse capacități și subansamble. Se anunța un program amplu în domeniul industriei constructoare de mașini, altul în chimie. Până și pentru conductele ce transportau apa grea trebuia cumpărată tehnologie americană. Dar Ceaușescu spera să producă „ceva utilaje” și în cooperare cu sovieticii. Convins că le va vinde și altora³⁰⁹.

Deși a strâmbat din nas la prețul inițial, Ceaușescu și-a cravașat subordonații să continue negocierile. Anul următor, în luna aprilie, Ion Ursu, președintele Comitetului de Stat pentru Energie Nucleară (CSEN), s-a documentat în centrele de cercetare nucleară din SUA³¹⁰. A insistat, fără succes, pentru o întrevedere scurtă cu președintele Ford³¹¹. Ceaușescu sperase, fără izbândă, să preseze deopotrivă statul canadian și firmele private americane.

Americanii erau de acord să vândă orice, cu condiția ca mai întâi să se semneze acordul guvernamental româno-canadian. Se temeau, se pare, că tehnologia nucleară va fi folosită în scopuri militare³¹².

Dar Ceaușescu s-a angajat să utilizeze „inventiile și tehnologiile” ca „să ridice nivelul general de viață” al României³¹³. „România este prea mică să se gândească să facă bombe atomice”, le repeta Ceaușescu șefilor agenției nucleare canadiene³¹⁴. Într-un final, în octombrie 1977, România și Canada au semnat acordul interguvernamental de cooperare în dezvoltarea și folosirea energiei nucleare „în scopuri pașnice”³¹⁵.

Planul lui Ceaușescu fusese întârziat. După socotelile sale, debutul lucrărilor la primul reactor bătea spre sfârșitul anului 1976. După un an și jumătate la al doilea și așa mai departe. Până în 1996, ar fi trebuit puse în funcțiune peste 10 reactoare, plusase el, plin de optimism³¹⁶. Prima centrală ar fi trebuit inaugurată în 1985, la Cernavodă³¹⁷. Numai că, la sfârșitul regimului comunist, fusese construită abia pe jumătate. A fost dată în funcțiune la aproape două decenii după finalizarea negocierilor, în 1996. An în care, potrivit estimărilor lui Ceaușescu, în dotarea României ar fi trebuit să figureze deja zece astfel de unități. Și să exporte altora...!

Negustorie internațională

În deceniul al optulea, configurația comerțului exterior a suferit modificări. Astfel, în comparație cu anul 1970, România avea schimburi comerciale cu țări capitaliste dezvoltate (35.5 % din totalul volumului, în ușoară scădere), cu țări socialiste (33.7 %, în scădere drastică față de trecut prin diminuarea semnificativă a schimburilor cu Uniunea Sovietică) și cu țările în curs de dezvoltare (30.8 %, în creștere cu peste 18 procente)³¹⁸. URSS și statele membre ale CAER au rămas parteneri importanți, mai ales pentru importul de materii prime. Când Ceaușescu a discutat planul pentru cincinalul 1981-1985, i-a sărit în ochi ponderea scăzută a comerțului exterior cu țările

socialiste. Subalternii s-au disculpat că de-acolo oricum nu se onorau nici contractele vechi. În 1979, a cerut evidențe pe fiecare țară, cu „ce am luat, de ce dispunem”. Ca metodă de colaborare, a ales, ca și în Vest, acordurile directe. Nu în cadrul CAER, „organism de pălăvrăgeală”³¹⁹. În viziunea lui Ceaușescu, modelul clasic era acordul pe termen lung cu China, în care românii veneau cu utilaje, iar asiaticii cu petrolul³²⁰. Dacă la materii prime voia soluții „neapărat” din țările socialiste, în domeniul construcțiilor de mașini, Ceaușescu dorea colaborarea cu țările dezvoltate capitaliste. Dificultățile „pe linie economică” cu sovieticii, generate de disensiunile în CAER, se pare că au generat soluția diversificării relațiilor economice și politice cu țările în curs de dezvoltare.

Valuta a venit în România prin FMI și BIRD, România fiind prima țară membră a Tratatului de la Varșovia creditată de aceste instituții. Urmându-i exemplul, și alte state din lagărul socialist au privit „șăgalnic” spre marii finanțatori. Începând din 1970, RDG, Ungaria și Cehoslovacia au recurs la fonduri occidentale. Asemenea amploare căpătase fuga după credite, încât prim-ministrul sovietic Alexei Kosighin a avertizat statele membre ale CAER că se „înfeudau economic” dacă împrumutau bani de la organisme financiare internaționale³²¹.

Ceaușescu a profitat și de creditele luate de „cazanul comun” al CAER reprezentat de Banca Internațională de Investiții, fondată în 1970 de țările socialiste. România nu s-a numărat printre membrii fondatori, în 1971 semnând aderarea. A contribuit la fondul comun cu cei mai puțini bani. Dar, exceptându-i pe sovietici, Ceaușescu s-a împrumutat cel mai mult de aici.³²²

S-au intensificat legăturile economice cu Piața Comună, până la 30 la sută din volumul comerțului exterior al României (în jur de 15 miliarde lei valută). Până în 1975, existau acorduri comerciale directe cu state occidentale. Dar între timp, se anulasă, Piața Comună admitând doar o politică la „comun”. La începutul anului 1976, Christopher Soames, vicepreședintele

Comunității Economice Europene (CEE), a sosit la București, cu o propunere de acord direct cu CEE. Motivând că trebuia să clarifice raporturile cu CAER, Ceaușescu a refuzat. Și, uimin-du-și interlocutorul, a propus alte formule, prin care statele vestice să negocieze cu CAER „în ansamblu”, în cadrul unor uniuni economice, în electronică și metalurgie³²³. Propunea practic anularea barierelor politico-economice, dar într-un singur sens, printr-o concesiune a vest-europenilor. Soames a refuzat, la rândul-i.

În pofida restricțiilor, România a continuat colaborarea cu țările din CEE, prin acorduri bilaterale de cooperare. Bunăoară, în comunitate, importurile românești din domeniile textilelor, siderurgiei, chimiei, mobilei, produse precum aparatele de radio, televizoarele, încălțăminte aveau o limită cantitativă. Importul vitelor vii și cărnii de vită se interzicea cu desăvârșire în Comunitate³²⁴.

Pentru a compensa, Ceaușescu a orientat comerțul exterior către statele Lumii a Treia. Produsele românești, mai ieftine decât cele occidentale și totuși competitive, erau apreciate pe aceste piețe de desfacere. Și, din aceste țări, la prețuri bune, puteau fi aduse materii prime care fie costau prea mult în Vestul Europei, fie lipseau din „oferta” sovietică.

Dar pe Ceaușescu l-au nemulțumit continuu performanțele comerțului exterior. Sufocată de propriile-i sarcini, cravașată de partid să depășească *planul* și să încheie *cincinalul* înainte de termen, economia românească n-a făcut față cerințelor de afară. Numeroase contracte cu străinătatea se onorau greu sau deloc. Calitatea produselor, hibă veche a industriei socialiste, lăsa de dorit.

Ca să păstreze contractele, Ceaușescu a vrut să facă ordine. În ciuda costurilor, a decis suplimentarea numărului agenților economici în statele africane. În unele cazuri, lipseau până și misiuni diplomatice³²⁵. Prin „cooptarea” a doi-trei negustori băștinași, trimișii noștri puteau crea „baze de desfacere și de activitate economică”, zicea el. „Vom putea mai ușor să pă-

trundem în diferite cercuri, așa cum fac de altfel toți", puncta Ceaușescu³²⁶. Cu altă ocazie, a propus construirea unor depozite cu produse românești în țările africane, în custodie românească, alimentate de curse lunare de avion, pe coastele Africii estice și vestice³²⁷.

Pentru că țările africane erau prea sărace să returneze în valută investițiile și mărfurile românești, Ceaușescu a propus plata în produse (banane, cacao, cafea, piei, animale)³²⁸ și materii prime (petrol, minereuri, fosfați, lemn). „Nu trebuie respinse nici un fel de oferte”, a *indicat*, cu referire la Benin care cerea României sprijin în construcția de căi ferate³²⁹.

Chiar dacă avea datorii în Occident, la rândul ei, România împrumuta alte state, mai puțin dezvoltate³³⁰. Metodele de plată se adaptau datornicilor. De pildă, iranienii plăteau în țitei și în bunuri, iar sârbii în electricitate.

Ce câștiga din exporturile în afară, România risca să piardă prin importuri „inutile”, în opinia Tovarășului. „Nici un import nu se mai face fără aprobarea mea!” și-a avertizat el subordonații. A interzis furnizuri exotice („snobisme”), stofe, pielărie și sticlărie din afară. La dineuri și recepții, a solicitat „farfurii naționale”. A stopat produse de import, pe care turiștii străini, mai ales din Occident, le căutau în zadar în magazinele românești, de prin stațiuni („Să consume ce avem în România. Aici consumi ce am la mine”). Până și în industria medicamentelor, s-a opus importurilor de utilaje performante, necesare dotării laboratoarelor³³¹. Părea să se fi răzgândit și în privința tehnologiei avansate. „Să dotăm economia la nivelul tehnicii celei mai avansate, cu cele mai bune mașini, să se execute ceea ce dorim”³³², a *indicat* Ceaușescu, în 1977.

Costurile ridicate în aviație l-au convins pe Ceaușescu să găsească soluții alternative pentru transportul mărfurilor. Cu gândul la negustoria pe scară mare, în 1975, a lansat un program de dezvoltare a navigației fluviale, pe Dunăre. De asemenea, canalele și râurile au fost prinse în planul care prevedea creșterea volumului transporturilor pe apă de trei

ori, până în 1980³³³. Vechiul proiect, lansat și abandonat totodată în anii stalinismului, Canalul Dunăre-Marea Neagră a fost reactivat. În 1978, sub formă de machetă, i-a fost prezentat lui Ceaușescu. Urma să aibă 7 metri adâncime, 70 metri lățime și căptușeală cu piatră. Valoarea totală a investițiilor se ridica la 30.200 milioane de lei, recuperabili, după calculul specialiștilor, în 34 de ani³³⁴. Canalul a fost inaugurat în 1984, cu o întârziere de doi ani.

Și nu întâmplător, cu gândul la marile proiecte de eficiențizare a apelor și regularizarea cursului lor, l-a numit pe Ion Iliescu, în 1979, președinte al Consiliului Național al Apelor. Omul potrivit la locul potrivit: un specialist în gospodărirea apelor și ecologie în fruntea instituției de profil.

„Vânzarea” germanilor

În afara creditelor, în căutare permanentă de bani, Ceaușescu s-a gândit la fel de fel de soluții.

În dinamica geopolitică a Războiului Rece, Republica Federală Germană și România comunistă s-au „întâlnit” undeva la mijloc, în drumul vest-germanilor spre est (*Ostpolitik*) și deschiderea lui Ceaușescu față de Occidentul capitalist. Începând din ianuarie 1967, odată cu stabilirea de relații diplomatice, cele două state au antamat diverse acorduri mai mult sau mai puțin secrete. Dintre acestea, până la Revoluție, „vânzarea” etnicilor germani a adus în conturile statului român sute de milioane de dolari. S-au folosit pentru investiții în economie, plata unor cumpărături costisitoare din Occident și achitarea datoriei externe.

Ceaușescu a continuat o afacere profitabilă pentru statul român, începută încă din vremea lui Gheorghiu-Dej. Din 1966, pe canale neoficiale, România a permis unor sași și șvabi să emigreze în RFG, contra unei răscumpărări. Printr-o grilă de calcul pe criterii profesionale și de durată a școlarizării, se achitau 1.700 mărci germane pentru persoanele cu studii normale, 5.000 mărci pentru studenți, respectiv 10.000 mărci

pentru cei cu studii superioare³³⁵. Se plătea cash, ofițerilor sub acoperire ai Securității, în orașele Viena, Paris, Stockholm și Roma. Uneori se acceptau și cecuri. Afacerea s-a dovedit profitabilă. Numai în perioada iunie 1968-februarie 1969 s-au încasat 400.000 mărci, potrivit documentelor provenite de la fosta Securitate³³⁶.

Partea română a solicitat secret deplin. Începând din 1973, prin acord comun, s-a stabilit un „contingent” anual de 8.000 de emigranți, în schimbul cărora vest-germanii ofereau un credit de 200 milioane de mărci pe opt ani³³⁷. Treptat, s-a ajuns la sume serioase. Reieșea că, între 1970 și 1975, din emigrări, România încasase peste 54 milioane dolari, cu un maxim în anul 1973 – 15.446.663 milioane dolari³³⁸! Banii erau vărsați în conturile speciale deschise la BRCE. Cu ei s-au plătit ratele la avioanele Boeing cumpărate din străinătate și s-a investit în tehnologia fabricării diamantelor sintetice.

La începutul deceniului opt, prin Acțiunea „Peregrinii”, numele de cod al migrației contra cost, germanii au plecat din România și individual, pe sume mari. Alte 5 milioane dolari au rotunjit astfel bugetul țării, potrivit generalului de Securitate Eugen Luchian³³⁹.

În public, cu prilejul diverselor întruniri ale *organizațiilor de masă* ale partidului, Ceaușescu dezavua ideea emigrării. Conform propagandei oficiale, *oamenii muncii de naționalitate germană* se „bucurau” în România de aceleași drepturi și libertăți cu ceilalți cetățeni. Apele le agitau „anumite cercuri” din Occident, dornice să afecteze imaginea țării noastre. În primăvara lui 1977, în presa scrisă, s-a declanșat chiar o campanie împotriva emigrației³⁴⁰.

Probabil era și aceasta o tactică prin care Ceaușescu spera să dețină mai multe atuuri la masa negocierilor. Autoritățile de la Bonn nu și-au pierdut interesul pentru conaționali. Dimpotrivă, l-au presat constant pe liderul român să crească numărul vizelor pentru RFG, oferind credite și finanțări nerambursabile ale unor investiții pentru populația germană, precum cămine

de bătrâni, biblioteci, policlinici³⁴¹. Numai că liderul român se gândea la o colaborare mai profitabilă. În afara compensațiilor financiare, sconta pe investiții masive în economia românească.

În acest sens, un prilej nimerit s-a dovedit vizita cancelarului Helmut Schmidt în România³⁴². Pe termen lung, Ceaușescu spera să dubleze valoarea schimburilor comerciale între cele două țări, până la 5 miliarde mărci în 1980³⁴³. În privința emigrării, a fost tranșant. A refuzat s-o încadreze în categoria „problemelor umanitare”, cu argumentul egalității drepturilor cetățenești. Dar de ce să nu se ridice nivelul de trai prin investiții puternice în Banat³⁴⁴?! Ceaușescu spera astfel să-i cointerezeze pe oaspeți în noi proiecte: o întreprindere în domeniul construcțiilor de mașini, la Timișoara, o societate mixtă cu firma de avioane Fokker, o investiție în Canalul Dunăre-Marea Neagră³⁴⁵. Schmidt a pasat experților studierea propunerilor.

Cu ocazia vizitei s-au semnat și alte înțelegeri, ascunse opiniei publice. Generalul Marcu, al treilea om din DIE, și von Wietersheim, consilier în Ministerul de Interne vest-german, au pus la punct detaliile „tehnice” ale afacerii³⁴⁶. Printr-un acord secret se permitea emigrarea anuală a 11.000 etnici germani, în schimbul cărora România primea credite Hermes, garantate de RFG, în volum de 700 milioane mărci. Plus 4.000 mărci pentru fiecare emigrant³⁴⁷! Românii au renunțat astfel la plățile diferențiate³⁴⁸.

Cât investise statul vest-german până la căderea regimului comunist în această afacere știu doar responsabilii Ministerului federal al Finanțelor. Cert este că Nicolae Ceaușescu a scos profitul scontat. Pe lângă investițiile și creditele obținute, cu valuta adusă în țară, s-a achitat în anii '80 inclusiv o parte din datoria externă a României³⁴⁹.

Emigrația evreilor și Operațiunea Dudaia

Alt segment etnic prins de mirajul emigrației a fost populația evreiască. Stimulați de campania sionistă, evreii au plecat

asigure o viață demnă și liberă”, a afirmat și în fața unei delegații de evrei americani, întâlnită la Washington³⁵⁵.

Atunci când li se reproșa tărgănarea eliberării vizelor, românii inventau fel de fel de scuze. Uneori, era învinovățită Comisia de Pașapoarte și Vize. Alteori numărul tot mai restrâns al doritorilor. Bazându-se pe statisticile oficiale, Ceaușescu declara că în țară sunt tot mai puțini etnici evrei (40-50.000, „majoritatea căsătoriți cu români”). Mulți aveau aprobarea, dar refuzau să plece de teama conflictelor militare din Orientul Mijlociu.

Abil negociator, Ceaușescu a știut permanent să capteze bunăvoința Congresului american. De câte ori sosea sorocul acordării clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România, se rezolvau și multe cereri de emigrare³⁵⁶. Știind cât de mult îl interesa relația cu Casa Albă, evreii americani l-au ademenit pe Ceaușescu cu oferte avantajoase în turism, industrie și comerț. În 1976, David M. Blumberg, președintele *Bnai Brith* (Fiii Pământului), s-a oferit chiar să intermedieze legătura³⁵⁷ cu proaspătul președinte Jimmy Carter³⁵⁸.

Ceaușescu a patronat și alte afaceri surprinzătoare. În deceniul opt, a ordonat Securității să identifice și să recupereze bunuri de patrimoniu din exteriorul țării. Era și aceasta o sursă de venituri. În capul listei de priorități, s-a aflat redobândirea celor 42 de tablouri valoroase, dispărute din colecția Coroanei României. În urma cercetărilor, autoritățile române l-au învinuit pe Regele Mihai I că plecase cu capodoperele din țară.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, România se mândrea bunăoară cu a doua colecție de tablouri semnate de El Greco din lume. Aceste opere de artă inestimabile de patrimoniu, alături de altele aparținând unor maestri celebri, făceau parte din colecția Coroanei. În testamentul său, Regele Carol I, întemeietorul dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen pe meleagurile dâmbovițene, recunoștea că le achiziționase cu bani proveniți din exploatarea domeniilor Casei Regale.

din România spre Israel, în mai multe valuri, încă din anii '40. După 1965, Nicolae Ceaușescu a aprobat emigrația evreiască, solicitând în schimbul fiecărui cetățean o „despăgubire”. Afacerea s-a dovedit spinoasă, statul român jucând la mai multe capete. În favoarea emigrației, erau americanii și israelienii. Împotriva, arabii, sovieticii și *țările frățesti*. A fost o adevărată artă pentru liderul român să mențină bunele relații cu părțile interesate.

Ceaușescu a păstrat de la Dej rețelele și oamenii de legătură deja folosiți și politica negocierii. Dar a diminuat numărul plecărilor anuale. Evreii au devenit asul său din mânecă pentru obținerea clauzei națiunii celei mai favorizate și menținerea bunelor relații politico-economice cu statul Israel. În medie, între anii 1969 și 1989, câte 1.997 de evrei au părăsit anual România. Sensibil mai puțini decât în deceniile anterioare. Despre răscumpărările plătite se știu puține. După Pacepa, variaua de la 2.000 până la 50.000 de dolari, ajungând, în cazuri excepționale, și la 250.000 de dolari³⁵⁰. De afacere s-au ocupat generalul Marcu și Shaike (Yeshahanu) Dan, un agent secret evreu, născut în Basarabia, consilier al mai multor premieri israelieni³⁵¹. Se spune că însuși Ceaușescu s-ar fi întâlnit cu Dan pentru detaliile afacerii³⁵². Încă din 1969, s-a încheiat un protocol valabil pe trei ani, conform căruia banii se livrau *cash*. Sumele difereau în funcție de vârsta, educația, profesia, situația familială și locul de muncă al emigrantului³⁵³. S-a stabilit atunci ca 40.000 de evrei să emigreze până în anul 1972 (câte o zecime cu diplome universitare și muncitori cu înaltă calificare și 2 % studenți). Protocolul a fost reînnoit după nouă ani.

De câte ori se punea în discuție emigrația evreiască, Ceaușescu recurgea obsesiv la aceleași argumente. Întâi declara că se opune, din principiu, emigrării oricărei comunități. Indiferent de origine, cetățenii români nu trebuiau amăgiți cu „câștiguri iluzorii”. Asigurând apoi interlocutorii că „nu ține pe nimeni cu forța”³⁵⁴, lăuda nivelul de trai din România. „Toți cetățenii trebuie să stea în țara unde s-au născut și acolo să-și

Așadar bunurile aparțineau Coroanei. Nu puteau fi înstrăinate, nici măcar scoase din România.

Și totuși, 42 din cele 212 tablouri, semnate de maeștri precum El Greco, Rembrandt, Rubens, Tițian, Veronese ș.a., au dispărut. Timp de câteva decenii, Regele Carol al II-lea a fost socotit vinovat. Securitatea a girat această ipoteză până târziu. Altă versiune a fost aceea că fiul, Regele Mihai I, le-a sustras, în 1947³⁵⁹.

Puțin i-a păsat lui Ceaușescu cine-a păgubit statul român de valoroasele picturi. În 1975, a ordonat să fie recuperate. Operațiunea a primit numele de cod „Duduia”, după numele de alint al Elenei Lupescu, metresa lui Carol al II-lea, stabilită la Estoril (Portugalia). După moartea fostului monarh, îi moștenise averea. Pe linie de servicii secrete, generalul Pacepa a fost răspunzător de acțiune³⁶⁰. Cu toate acestea, între 1975 și 1978, cercetările au târăganat. Misterul a continuat să învăluie soarta tablourilor.

În 1977, Ceaușescu a ordonat DIE să treacă operațiunea în capul listei de priorități³⁶¹. Când Elena Lupescu a murit, statul român a trecut la acțiune, pretinzând autorităților portugheze să-i verifice averea. Prin decizia Tribunalului din Cascais, s-au inventariat bunurile - picturi, icoane vechi, tapiserii, argintărie - aflate în vila de la Estoril. Un custode a preluat cheile casei, în timp ce conturile din băncile portugheze au fost blocate³⁶². S-a admis chiar și prezența unui expert român care să identifice obiectele revendicate de România³⁶³.

Pentru recuperarea tablourilor, trebuiau acționați în instanță moștenitorii Elenei Lupescu, CPEx aprobând în scopul investigațiilor și procesului suma de 15.000 dolari³⁶⁴. Prea puțini bani comparativ cu valoarea bunurilor vizate. În plus, se cereau rezultate imediate și garantate³⁶⁵.

Timp de trei ani, statul român s-a judecat cu soții Urdărea-nu, moștenitorii Elenei Lupescu. În toamna anului 1980, aceștia s-au întâlnit cu ofițerii Securității. Din informațiile lor reieșea că ex-Regele Mihai I vânduse recent, în Statele Unite,

tabloul *Portretul lui Giacomo Bosio*, semnat El Greco³⁶⁶. În 1982, liderul român a aprobat deschiderea unor procese în Statele Unite ale Americii, împotriva unor instituții care dețineau tablouri „dispărute”. Dar acțiunea în justiție s-a desfășurat greoi, Ceaușeștii zgârcindu-se la plata experților și avocaților³⁶⁷.

În 1986, de la Cabinetul 2, cum i se spune acum Elenei Ceaușescu, s-a ordonat ministrului de Interne, Postelnicu încetarea acțiunii („pierdere de timp și de bani”)³⁶⁸. Dintre cele 42 de opere de artă dispărute, doar unul s-a întors la proprietarul de drept, în 2004.

Sub semnul dezastrelor

Când s-a aprins „lampa lui Ilici” în România, după modelul sovietic de electrificare, nu și-a pus nimeni problema că sursele clasice – puterea apei și cărbunelui – vor fi insuficiente. Dar dezvoltarea extensivă a economiei s-a soldat curând și cu intrarea țării în criză energetică. Industria metalurgică consuma în exces curent electric, iar România nu era mare producătoare de energie. Depindea în continuare de importurile din URSS. De asemenea, petrochimia secătuia stocurile de petrol. Țara nu-și putea asigura necesarul de țiței din zăcămintele autohtone, depinzând, de asemenea, de importuri. Peste aceste probleme, în anii '70 au avut loc mai multe crize ale petrolului la nivel mondial, majorând excesiv prețul lui. Treptat, înțelegerile lui Ceaușescu cu țările producătoare de petrol din „lumea a treia” s-au reziliat. Stabilitatea politică a statelor respective era șubredă. Liderii care semnaseră contractele avantajoase pentru România în anii '70 dispăruseră din cercul deciziilor anilor '80. Cea mai importantă răsturnare de regim avusese loc în Iran. Mohammad Reza Pahlavi³⁶⁹, colaborator de nădejde al lui Ceaușescu, a fost îndepărtat în 1979 printr-o revoluție islamică. Noii conducători ai Iranului au denunțat contractele semnate de șah, deschizând negocieri noi pentru accesul la bogățiile țării.

Confruntat cu problema penuriei de petrol, secretarul general a anunțat la Congresul al XII-lea din 1979 că resursele autohtone de țiței urmau să fie utilizate cu prioritate de industria petrochimică³⁷⁰. Consumul domestic a fost drastic raționalizat, iar șoferii particulari s-au trezit peste noapte cu cote la benzină. Ulterior, restricțiile s-au extins asupra transportului de mărfuri și în agricultură³⁷¹. Raționalizarea țițeiului a avut cel mai dramatic impact asupra producției de agent termic deoarece majoritatea centralelor urbane obțineau căldură prin arderea păcurei. S-a interzis cu desăvârșire „risipirea” produselor petrolifere pentru încălzirea populației.

Reducând continuu cotele de petrol, întâiul economist al țării a fost nevoit să găsească soluții alternative pentru industria energetică. A ales soluția maxim poluantă, dezvoltând sectorul termoelectric, bazându-se pe ceea ce ar fi realizat resursele carbonifere. Hidrocentralele construite în anii '70 ofereau o energie mai „curată”. Dar nu aveau suficientă putere pentru a satisface necesitățile imense ale industriei. O alternativă eficientă ar fi fost energia nucleară, dar centrala de la Cernavodă era încă în faza de proiect.

Noile capacități termoelectrice au fost amplasate în bazinele carbonifere al Olteniei, în localitățile Turceni și Rovinari, din jud. Gorj. Ceaușescu planificase cele două centrale încă din anii '70, construite cu credite de la FMI și BIRD. Însă, pe fondul problemelor energetice a redimensionat puterea lor, depășind recordurile europene în domeniu. Investiții în zadar! Cărbunele din zona Olteniei era slab caloric și cu prea mult siliciu. Ceaușescu nu s-a „speriat” de problema calitativă. A dispus sporirea extracției de cărbune pentru a alimenta continuu noile centrale. Exploatarea minieră au fost construite în grabă, prin soluția decopertării dealurilor carbonifere ca să ajungă mai repede la zăcămint. Deși exploatarea de suprafață au consecințe de durată asupra sănătății populației și a mediului. La fel de nocive erau și centralele termoelectrice în sine, deoarece degajau în atmosferă cantități mari de oxizi. În scurt timp, s-au

arătat necazuri noi, precum creșterea ratei de afecțiuni ale aparatului respirator și cazurilor de cancer³⁷².

Efectele secundare asociate termoenergiei nu au fost doar o problemă a regiunilor carbonifere. În octombrie 1982, Ceaușescu a interzis complet utilizarea produselor din petrol sau gaz pentru încălzire. În cartiere trebuiau construite micro-termocentrale pe combustibil solid, care să deservească blocurile de locuințe și clădirile administrative. În orașele mici și în mediul rural, noile construcții n-au mai fost prevăzute cu încălzire centrală, ci cu sobe de teracotă. După exemplul țăranului român, care, dintotdeauna, se încălzea cu lemne!³⁷³ Dar de unde lemne? Și în ce spații să le depozitezi într-un apartament de bloc? În consecință, mediul de locuire s-a degradat. Datorită politicii economisirii de materiale, lemnul se găsea tot mai greu. Iar cărbunele era o soluție aproape primitivă. Fumul degaja mirosuri insuportabile, periclitând sănătatea și chiar viața locatarilor. Nu puține au fost cazurile de intoxicare mortală cu monoxid de carbon.

Ca și cum n-ar fi fost de ajuns, în anii 1970 dezastrele naturale au lovit România. La patru decenii de-atunci, informațiile din presă, arhive și memorii ale participanților la evenimente, dezvăluie un Ceaușescu profund implicat, străbătând țara în lung și-n lat, mereu în căutarea și pedepsirea vinovaților. Aparatul de propagandă l-a prezentat drept omul aflat „întotdeauna în mijlocul poporului, la bine și la greu”. Dar la inundații, și la cutremur, i-a cravașat pe români să recupereze pagubele și să îndeplinească *planul cincinal*. Din gura lui nu s-a auzit un cuvânt de mângâiere pentru familiile victimelor, nici pentru agoniseala de-o viață luată de ape sau dispărută sub ruine.

În iulie 1975, revărsarea apelor a provocat 49 morți și 12 dispăruți. Județele Mureș, Buzău, Prahova, Vâlcea, Ilfov și Argeș au fost cele mai afectate. Timp de două săptămâni, nenorocirea a ținut capul de afiș al presei centrale. În paginile ziarelor informațiile despre victime și pagube materiale au fost

cenzurate. În schimb, s-a supradimensionat rolul lui Ceaușescu de catalizator al *energiilor poporului*. Omniprezent, Tova-rășul s-a deplasat de-a lungul și de-a latul țării dând un nou „exemplu personal” în lupta cu vitregiile naturii. La televizor și radio a citit *Decretul prezidențial nr. 145* prin care s-a instituit starea de necesitate. Unitățile Armatei, Miliției, Securității și Gărzile Patriotice au primit consemn de *stare de alarmă*. Cu mic, cu mare, *cu toate forțele*, românii au fost îndemnați să strângă grabnic recoltele. Ceaușescu i-a convocat pe prim-se-cretarii județenelor de partid la o teleconferință, cerându-le mobilizare exemplară pentru a repara stricăciunile.

Așa cum obișnuia în situații de criză, găsea totdeauna țapi ispășitori. În problema inundațiilor se pare că avea dreptate. Din 1971, România inițiasse, pe hârtie, un vast program pentru regularizarea cursurilor de ape, protejarea satelor, fabricilor, uzinelor și localităților din zonele expuse. Dar hotărârile nu s-au aplicat. A criticat specialiștii pentru calitatea barajelor de pe râul Argeș și a digurilor din nordul Capitalei. Și a propus construirea altor baraje de acumulare. În problema despăgu-birilor, Ceaușescu a fost foarte dur: cine nu avea asigurare, nu primea nimic³⁷⁴.

Convins că informările din teritoriu erau „puțin mai roze” decât realitatea, a vrut să vadă cu ochii lui, din înaltul cerului, dimensiunea dezastrului. Aproape că nu a existat județ neins-pectat. La Lunca (la cooperativa agricolă Ciochina, lângă Căză-nești), a ajutat țăranii la seceriș³⁷⁵. Lepădând sacoul, doar în bluza cu mâneci scurte și pantalonii de stofă s-a semețit să se-cere grâu la Conțești-Boteni³⁷⁶. La Galați, a indicat cum să fie construit digul - pietruit și cu gazon. Brăilenilor le-a cerut perfecționarea rețelei de canale din Insula Mare și digul de beton pentru protecția orașului³⁷⁷.

În plan extern, Ceaușescu a emis semnale că situația Ro-mâniei era stabilă. Intervievat de reporterii străini, a promis recuperarea pagubelor până la sfârșitul anului. N-a amintit, desigur, de proiectul nedus la capăt al regularizării apelor.

Spera la un ajutor consistent din partea CAER (500 milioane de dolari) și la împrumuturi avantajoase de la FMI și BIRD, cu termene lungi de rambursare, dobânzi mici, ca pentru o țară în curs de dezvoltare. Pe termen scurt, inundațiile au afectat însă economia românească. În același timp, i-au convins pe Ceaușescu și ceilalți decizionali ai partidului că țara avea nevoie urgentă de un sistem modern de regularizare și colectare a apelor. După cutremurul din '77, s-a încercat schimbarea la față a României, prin sistematizarea mediului rural și urban.

În același an 1977, s-a petrecut un accident teribil în Bucegi, la Combinatul de lianți și azbociment Fieni³⁷⁸. Datorită unui experiment eșuat - folosirea paratrăsnetului pe bază de celule radioactive - în suflul exploziei de la cariera Lespezi (Dâmbovița) au decedat 57 de persoane³⁷⁹. „Nu pot să fiu de acord să dăm acum vina pe Sf. Ilie că el a venit cu fulgerul”, a răbufnit secretarul general după citirea informațiilor³⁸⁰. Raportul a fost refăcut pe baza indicațiilor sale privind cauzele dezastrului, iar pedepsele înăsprite. Șeful carierei a fost condamnat la opt ani de închisoare, spre exemplu.

Mai grave au fost consecințele cutremurului care a zdruncinat estul și sudul țării în seara zilei de 4 martie 1977. Cu cele 7,2 grade pe scara Richter, seismul a intrat în topul calamităților din istoria noastră recentă, provocând daune de aproximativ 9-10 miliarde lei. Din cifrele prezentate după cutremur, reiese că aproape 35.000 de familii și-au pierdut adăpostul, iar 32.897 locuințe au fost grav avariate³⁸¹. Până la 14 martie 1977, se înregistraseră 1.541 de morți, dintre care 1.391 în București și 11.275 de răniți³⁸².

În seara cutremurului, Ceaușescu se afla în Nigeria. A emis imediat decretul prin care institua starea de necesitate în România³⁸³. Activiștii, militarii, milițienii, membrii gărzilor patriotice au fost trimiși în teren³⁸⁴.

Ceaușeștii s-au întors de urgență acasă. De la aeroportul Otopeni, au plecat direct spre centrul Capitalei, pentru a se convinge de efectele grozăviei abătute asupra țării. Însoțit de

alaiul *activiștilor*, Ceaușescu a luat la pas bulevardele centrale. S-a oprit în locurile fierbinți: cofetăria „Scala”, pensiunea „Bulevard”, restaurantul „Dunărea”³⁸⁵. A declarat ca măsură urgentă salvarea oamenilor prinși sub dărâmături. Apoi a numit o comisie care să inventarieze, unul câte unul, blocurile avariate și să evacueze locatarii. A cerut oprirea alimentării cu gaze și raționalizarea consumului de apă, în București. Intuind probleme cu aprovizionarea, a cerut Miliției să interzică stocarea alimentelor³⁸⁶. Pentru cazarea sinistraților, au fost desemnate hoteluri, cămine studențești, blocuri noi, finisate și încă nerepartizate³⁸⁷.

Presa a relatat fiecare descindere a lui Ceaușescu. Părea că trecuse la un regim nocturn de viață. Noapte de noapte, vizita centrul Bucureștiului, critica, îndemna, încuraja, inspecta fiecare ruină. Potrivit oficiosului partidului, la „Scala”, Ceaușescu s-ar fi aruncat primul în subsoluri ca să caute supraviețuitori³⁸⁸. Îmbrăcat în halat alb, a inspectat spitale, încurajând răniții.

A vizitat orașele Alexandria, Zimnicea, Turnu Măgurele, Craiova, Slatina. La Buzău, Ceaușescu i-a trasat indicații urbanistice lui Tudor Postelnicu³⁸⁹, pe-atunci prim-secretar al județului³⁹⁰.

După încheierea stării de necesitate³⁹¹, a organizat o conferință de presă, prilej de mulțumire pentru ajutorul financiar străin³⁹². România a primit bani din RDG (10 milioane de mărci), Cehoslovacia (25 milioane de coroane), Austria (2,6 milioane șilingi), China (500.000 yuani), Franța (1 milion de franci). De la sovietici sosiseră doar medicamente³⁹³. I-a înțepat și pe americani, mulțumindu-le pentru telegrama de compasiune, dar mai ales pentru „ajutorul promis”. Folosind diverse surse, ambasadurilor străine li s-a sugerat că orice ajutor era binevenit...

La trei săptămâni de la cutremur, s-a ținut o ședință cu *activiștii*. După ce s-a hotărât îndeplinirea „neabătută” a *cincinalului*, s-au elogiat meritele lui Ceaușescu în lichidarea

efectelor cutremurului: pentru că instituisese starea de necesitate încă din străinătate, oferise *indicații practice*, pentru că fusese „neobosit” printre oameni, pentru curajul și spiritul organizatoric³⁹⁴... Propaganda a transformat lupta cu urmările cutremurului într-un elogiu adus *constructorului socialismului*, înnobilit cu trăsăturile *omului nou*³⁹⁵.

Secretarul general a ieșit întărit ca imagine, din încercare. „Cutremurul a fost un moment pe care Ceaușescu l-a folosit în favoarea sa”, afirmându-se ca „un tip foarte viguros”³⁹⁶, a opinat Ion Iliescu, pe-atunci prim-secretar la Iași.

Avariile provocate caselor vechi din București, i-au întărit lui Ceaușescu convingerea sistematizării Capitalei. Plănuia un nou sediu politico-administrativ, o piață semicirculară și un bulevard. Ștefan Andrei urma să coordoneze echipele de arhitecți și ministerele de resort³⁹⁷. Se dădea astfel startul apariției noului centru civic. Pentru toate orașele afectate, Ceaușescu a propus sistematizări urbanistice ample. A *indicat* construirea unor imobile noi, etajate, care să schimbe înfățișarea satelor și comunelor³⁹⁸.

NOTE

²⁸⁷ Plenara CC al PCR din 25-26 martie 1974 a modificat statutul partidului, hotărând totodată înființarea funcției de președinte. Nicolae Ceaușescu a fost propus Marii Adunări Naționale spre alegere.

²⁸⁸ Congresul al XI-lea al PCR s-a desfășurat în perioada 25-28 noiembrie 1974.

²⁸⁹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 122/1974, f. 45 verso.

²⁹⁰ Plenara CC din 28 noiembrie 1974, ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 127/1974, f. 11 verso.

²⁹¹ Gheorghe Cioară (n. 1924), ministrul Comerțului exterior (1965-1969) și al Energiei electrice (1979-1981), Primar general al Bucureștiului (1971-1975).

²⁹² Cu o săptămână înainte, la conferința pregătitoare a comuniștilor bucureșteni, același Cioară propusese eternizarea lui Ceaușescu în funcție. Deși a participat atunci, Ceaușescu nu s-a referit public la declarație. Nici nu a respins-o, așteptând probabil să vadă reacțiile activiștilor de partid. Vezi: Radio Europa Liberă, Robert R. King, *Ceausescu's Role at the 11th RCP Congress in Perspective*, 28 February 1975, p. 3, <http://hdl.handle.net/10891/osa:43a824e1-348d-47b1-b523-a678f1a823ea>, [accesat la 04.11.2014].

²⁹³ „Scînteia”, nr. 10.037, 27 noiembrie 1974.

²⁹⁴ „Scînteia”, nr. 10039, 29 noiembrie 1974.

²⁹⁵ Ședința CPEX din 29 noiembrie 1974, ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 76/1975, f. 8 verso.

²⁹⁶ Ședința CPEX din 13 decembrie 1974, ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 136/1974, f. 64.

²⁹⁷ De asemenea, s-a hotărât reducerea numărului membrilor Marii Adunări Naționale de la 465 deputați la 349 deputați. În noul format, la prima sesiune, deputații l-au reales pe Ceaușescu președinte al țării. În plus, s-au operat diverse modificări în structurile de conducere ale partidului și statului. Consiliul de Stat a fost restrâns la 17 membri, față de 22 cât avea în 1969. Vezi ședința CPEX din 29 noiembrie 1974, ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 76/1975, f. 17-18.

²⁹⁸ Programul a fost publicat în presa centrală în 1 septembrie 1974, fiind adoptat la congres.

²⁹⁹ Bogdan Murgescu, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Polirom, 2010, p. 336.

³⁰⁰ Gospodăriei comunale de locuințe i s-a alocat 13.5 %, agriculturii 12.9 %, transporturilor 11.2 %, construcțiilor 4.6 %, circulației mărfurilor 2.2 %. Vezi Bogdan Murgescu, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, op. cit., p. 338.

³⁰¹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 141/1974, f. 27-32 verso.

³⁰² Plenara CC al PCR din 18 decembrie 1974, ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 141/1974, f. 7.

³⁰³ Cristina Diac, *Cărticica omului nou*, în „Jurnalul Național”, 30 octombrie 2009. N-a trecut mai bine de un an și jumătate, că la Constanța a izbucnit un scandal sexual al unui activist căsătorit. La Plenara CC din 14 aprilie 1976, Ceaușescu a prezentat indignat cazul lui George Crișovan, secretar cu propaganda la comitetul județean Constanța, membru supleant al CC. Încălcase normele morale, batjocorise familia, înșelându-și soția cu femei tinere. Sperindu-i pe activiștii prezenți în sală, Ceaușescu a amenințat cu „moartea politică și morală” a celor precum Crișovan. Folosindu-l țap ispășitor, secretarul general le amintea tuturor că nu se glumea în asemenea situații. Vezi *RCP Plenum Fails to Make Rumored Leadership Changes*, 1976 April 14, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR02049_b.html.

³⁰⁴ Ștefan Bosomitu, *Constantin Pârvolescu vs. Nicolae Ceaușescu. Congresul XII al PCR* (24 nov. 1979), <http://stefanbosomitu.wordpress.com/2013/11/25/constantin-parvolescu-vs-nicolae-ceausescu-nov-1979-congresul-xii-al-pcr/>, 25 noiembrie 2013, [accesat la 19.09.2014].

³⁰⁵ Criza petrolului s-a declanșat în 1973. În urma Războiului de Yom Kipur, prețul petrolului a crescut de patru ori. Al doilea șoc petrolier l-a provocat Revoluția din Iran, din 1979, care-a dublat prețul anterior.

³⁰⁶ Atomic Energy of Canada Limited (AECL), în Canada, Administrația pentru Cercetare și Dezvoltare în Domeniul Energiei (ERDA, abreviere în engleză) și Comisia de Reglementare a Activității Nucleare (NRC), în Statele Unite ale Americii, au fost partenerii de dialog.

³⁰⁷ Din care 115 milioane licența, proiectul și asistența tehnică, 20 milioane licența pentru echipament, 36 milioane tehnologia pentru apă grea și 10 milioane echipamente, servicii și combustibil. Vezi ședința CPEx din 31 mai 1975, ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 61/1975, vol. I.

³⁰⁸ Idem, vol. II, f. 57 verso.

³⁰⁹ Ședința CPEx din 31 mai 1975, ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 61/1975, vol. I, f. 20 verso.

³¹⁰ Au fost vizitate Princeton, Argonne, Berkeley, centralele nucleare din Drezden și Fort Saint Vrain, fabrica de elemente combustibile nucleare a firmei „Combustion Engineering”, cea de apă grea de la Savannah River. *Romanian science official Ursu discusses GOR requirement for CANDU nuclear power reactor*, 5 May 1976, [accesat la http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1976STATE109621_b.html, 14.05.2013].

³¹¹ *Visit of professor Ursu: request for call on president: chapter three*, 29 April 1976, [accesat la http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR02376_b.html, 14.05.2013].

³¹² Exista deja un precedent. În 1974, după ce a obținut informații de la canadieni, India a efectuat teste nucleare la baza militară din Pokhran. Prin Tratatul de neproliferare a armelor nucleare, semnat la New York, în 1969, doar cinci state erau recunoscute ca puteri în domeniu (SUA, URSS, Marea Britanie, Franța și China). Reunite în „Clubul de la Londra”, aceste state au limitat drastic accesul altora la secretul pe care îl dețineau. Printre altele, la început, canadienilor li s-a interzis să exporte apă grea.

³¹³ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 79/1976, f. 7 verso.

³¹⁴ Idem, dosar 39/1978, ff. 8-9.

³¹⁵ Acordul s-a semnat la 24 octombrie 1977.

³¹⁶ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 79/1976, f. 4. Contractul de licență pentru obținerea licenței de sistem CANDU din Canada stipula o taxă de 20 milioane dolari pentru primele 4 unități de 660 MW, apoi 5 milioane dolari pentru fiecare din unitățile 5-9 și 2,7 milioane pentru fiecare unitate în continuare. Pentru primele patru unități, tot din Canada, se importau echipamente și servicii în valoare de 200 milioane dolari; iar pentru finanțare, s-a contractat, din aceeași țară, un credit de 1 miliard dolari.

³¹⁷ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 224/1978, f. 4.

³¹⁸ Bogdan Murgescu, *România și Europa...*, op. cit., p. 358.

³¹⁹ ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 41/1979, f. 4.

³²⁰ Idem, f. 4 verso.

³²¹ Idem, dosar 53/1978, f. 16.

³²² Cristina Diac, *Ceaușescu în goana nebună după credite*, în „Adevărul”, 22 aprilie 2013.

³²³ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 1/1976, ff. 8-9 verso.

³²⁴ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 1/1976, ff. 18 verso.

³²⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 6/1975, f. 12 față-verso.

³²⁶ Idem, dosar 51/1977, f. 24 verso-25.

³²⁷ Idem, dosar 35/1977, f. 78 verso.

³²⁸ Idem, dosar 35/1977, f. 77.

³²⁹ Idem, dosar 43/1977, f. 23 verso.

³³⁰ Iată o listă cu datornici, valabilă pentru anii 1961-1975: Algeria (100 milioane de dolari, pentru asistență în exploatarea petrolului), Argentina (100 de milioane dolari pentru cumpărarea de echipamente industriale), Brazilia (180 de milioane de dolari, pentru rafinării și prelucrarea oțelului), Chile, Cuba (130 de milioane de dolari pentru investiții, echipamente și instalații), Egipt (230 milioane de dolari folosiți în petrochimie, electrificare rurală, achiziția de tractoare), Guineea (82.5 milioane de dolari), India (52.4 milioane de rupii), Indonezia, Iran (135 milioane de dolari, pentru petrochimie), Irak (35 de milioane de dolari), Vietnamul de Nord, Pakistan (55 milioane de dolari pentru rafinăria de la Karachi), Peru, Portugalia (100 milioane de dolari), Sudan (60 de milioane de dolari), Siria (168.5 milioane de dolari pentru dezvoltarea de ferme și achiziția de tractoare), Tunisia, Yemen (13.5 milioane de dolari pentru dezvoltarea industriei și agriculturii), Iugoslavia (16 milioane de dolari pentru Porțile de Fier), Zambia (50 de milioane de dolari). Vezi „Rumanian credits to other countries”, Background Report/Romania, Radio Free Europe research paper, 22 December 1975, Arhiva 1989, 1-8.

³³¹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 98/1975, f. 19 față-verso.

³³² Idem, dosar 43/1977, f. 14.

³³³ Amenajarea era prevăzută pe cincinale: Dunărea, Canalul Bega (40 kilometri), Canalul Dunăre-Marea Neagră (65 km) între 1976 și 1980, Prutul (534 km), Canalul Dunăre-București (55 km), Oltul (din dreptul localității Slatina până la vărsarea în Dunăre, 170 km) între 1981 și 1985, Mureșul (80 km, de la Arad până la Tisa), Jiul (de la Târgu Jiu la Slatina) și Oltul (de la Râmnicu Vâlcea la Slatina) între 1986 și 1990. Vezi ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 43/1977.

³³⁴ Idem, dosar 39/1978, f. 43.

³³⁵ Florica Dobre, Florian Banu, Luminița Banu, Laura Stancu (editori), *Acțiunea „Recuperarea”. Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, București, Editura Enciclopedică, 2011, p. XXXVIII.

³³⁶ *Ibid.*, p. XLII.

³³⁷ *Ibid.*, p. LIII.

³³⁸ Nota datată în 29 decembrie 1975. Vezi Florica Dobre, Florian Banu, Luminița Banu, Laura Stancu (editori), *Acțiunea „Recuperarea”...*, *op. cit.*, p. 195.

³³⁹ *Ibid.*, p. 229.

³⁴⁰ George Ciorănescu, „Romanian Campaign against Emigration of Ethnic Germans Continues”, 9 May 1977, [Electronic record], [accesat 16.05.2013, <http://hdl.handle.net/10891/osa:ed3bd4db-9497-4e76-be62-8529457f6f27>].

³⁴¹ Stelian Octavian Andronic, *36 de ani în serviciile secrete ale României. Memorii: din respect pentru adevăr*, București, Editura Compania, 2008, p. 234.

³⁴² Vizita a avut loc în perioada 7-8 ianuarie 1978.

³⁴³ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 1/1978, f. 10.

³⁴⁴ Idem, f. 47 verso.

³⁴⁵ Idem, f. 49-57.

³⁴⁶ *Acțiunea „Recuperarea”...*, *op. cit.*, p. LVI.

³⁴⁷ Vladimir Tismăneanu (coord.), *Raport final - Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, București, Humanitas, 2007, p. 362.

- ³⁴⁸ Ernst Meinhardt, Claudia Ștefan, *Cât încasa regimul Ceaușescu pentru un etnic german*, 27.04.2011 [accesat la <http://www.dw.de/c%C3%A2t-%C3%AEncasa-regimul-ceau%C5%9Fescu-pentru-un-etnic-german/a-15008800>].
- ³⁴⁹ Stelian Octavian Andronic, *36 de ani în serviciile secrete ale României...*, op. cit., p. 232.
- ³⁵⁰ Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi roșii*, București, Editura Venus, 1992, p. 92.
- ³⁵¹ Radu Ioanid, *Răscumpărarea evreilor*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 122.
- ³⁵² Rodica Chelaru, *Culpe care nu se uită. Convorbiri cu Cornel Burtică*, București, Editura Curtea Veche, 2001, p. 163.
- ³⁵³ Radu Ioanid, *Răscumpărarea evreilor...*, op. cit., p. 124.
- ³⁵⁴ *Romanian Jewish Emigration to Israel*, 1976 November 16, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR06828_b.html.
- ³⁵⁵ În vizita din 11 iunie 1975. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 86/1975, f. 6.
- ³⁵⁶ *Romanian Jewish Emigration to Israel*, 1976 November 18, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR06829_b.html.
- ³⁵⁷ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 194/1976, f. 3.
- ³⁵⁸ Jimmy Carter (n. 1924), președinte al Statelor Unite ale Americii (1977-1981).
- ³⁵⁹ Mihai Pelin, *Marele rapt regal*, București, Editura Kullsys, 2006, pp. 62-63.
- ³⁶⁰ *Ibidem*, p. 69.
- ³⁶¹ Stelian Octavian Andronic, *36 de ani în serviciile secrete ale României...*, op. cit., p. 124.
- ³⁶² ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 109/1977, f. 95.
- ³⁶³ *Idem*, f. 95 verso.
- ³⁶⁴ În ședința Biroului Permanent al CPEX din 3 octombrie 1977.
- ³⁶⁵ ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 109/1977, f. 35 verso.
- ³⁶⁶ Stelian Octavian Andronic, *36 de ani în serviciile secrete ale României...*, op. cit., p. 126.
- ³⁶⁷ *Ibidem*, p. 158.
- ³⁶⁸ *Ibidem*, p. 138.
- ³⁶⁹ Mohammed Reza Pahlavi (1919-1980), Șahul Iranului (1941-1979).
- ³⁷⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al XI-lea și Congresul al XII-lea și sarcinile de viitor ale partidului - 19 noiembrie 1979*, București, Editura Politică, 1979, pp. 14-28.
- ³⁷¹ ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 34/1983, f. 95.
- ³⁷² *Protecția mediului înconjurător în R.S. România*, în „Studii și cercetări economice. Sinteze. Caiet de studiu nr. 117. Partea I-a”, București, Institutul de Economie Socialistă, 1987, pp. 215-224.
- ³⁷³ ANIC, fond CC al PCR - Secția Economică, dosar 64/1982, ff. 20-22; *idem*, dosar 220/1981, f. 2.
- ³⁷⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 98/1975, f. 18 verso.
- ³⁷⁵ *Tovarășul Nicolae Ceaușescu din nou prezent în zonele calamitate*, în „Știința”, an XLIV, nr. 10.224, 5 iulie 1975.
- ³⁷⁶ *Tovarășul Nicolae Ceaușescu a controlat ieri numeroase zone calamitate, cerșete agricole și industriale*, în „Știința”, nr. 10.226, 8 iulie 1975.
- ³⁷⁷ „Știința”, nr. 10.231, 13 iulie 1975.
- ³⁷⁸ Accidentul s-a produs în data de 25 iulie 1975.

- ³⁷⁹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Administrativă, dosar 4/1975).
- ³⁸⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 204/1975.
- ³⁸¹ Idem, dosar 35/1977, f. 13 față-verso.
- ³⁸² „Scînteia”, nr. 10751, 15 martie 1977, p. 5.
- ³⁸³ Decretul 58/1977.
- ³⁸⁴ *Decret prezidențial cu privire la instituirea stării de necesitate pe teritoriul Republicii Socialiste România*, în „Scînteia”, nr. 10743, 5 martie 1977.
- ³⁸⁵ „Scînteia”, nr. 10744, 6 martie 1977.
- ³⁸⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 18/1977, f. 14 verso.
- ³⁸⁷ Idem, f. 15 verso. Din echipă făceau parte Ion Coman, responsabil cu demolarea blocurilor și salvarea oamenilor, Teodor Coman - cazare, Janoš Fazekas - aprovizionare, Ilie Verdeț - industrie, Manea Mănescu - inventarierea clădirilor avariate. Vezi și ANIC fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 20/1977, f. 14 verso.
- ³⁸⁸ „Scînteia”, nr. 10745, 8 martie 1977.
- ³⁸⁹ Tudor Postelnicu (n. 1931), membru al CC al PCR (1979-1989), șef al Departamentului Securității Statului (1978-1987), ministru de Interne (1987-1989).
- ³⁹⁰ „Scînteia”, nr. 10745, 8 martie 1977.
- ³⁹¹ Starea de necesitate s-a încheiat 10 martie 1977.
- ³⁹² Vezi *Conferința de presă a președintelui Nicolae Ceaușescu ținută cu ziariști străini și români*, în „Scînteia”, nr. 10748, 11 martie 1977.; *Manifestări de solidaritate ale altor popoare cu națiunea noastră greu încercată*, în „Scînteia”, nr. 10748, 11 martie 1977.
- ³⁹³ Abia în 12 martie 1977 au trimis ajutoare și sovieticii (utilaje, materii prime, echipamente casnice, tractoare, buldozere ș.a.). Vezi *Ajutor acordat poporului român de popoarele Uniunii Sovietice*, în „Scînteia”, nr. 10750, 13 martie 1977.
- ³⁹⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 17/1977, f. 125.
- ³⁹⁵ Idem, f. 131 verso.
- ³⁹⁶ Vladimir Tismăneanu, Ion Iliescu, *Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu: despre comunism, postcomunism, democrație*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 141.
- ³⁹⁷ *Sistematizarea*, în „România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist: represiunea”, vol. 3 (P-Ș), coord. O. Roske, București, Editura I.N.S.T., în curs de apariție.
- ³⁹⁸ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 20/1977, f. 15.

La rampa scenei marii politici

„Explorator” în Africa Neagră

In Raportul prezentat delegaților la Congresul al XII-lea din 1979³⁹⁹, Ceaușescu anunțase că România trebuia să-și accelereze ritmul de creștere, majorând indicii dezvoltării economice pe toate ramurile. Știind bine că se apropia scadența majorității creditelor contractate în anii '70, secretarul general al partidului a trasat „sarcini deosebite” comerțului exterior, care trebuia să producă dolarii necesari pentru evitarea incapacității de plată. Îndatorase țara peste puteri!

Mirajul relațiilor economice cu piața liberă fusese un vis frumos pentru Ceaușescu. După Congresul al X-lea din 1969, liderul partidului schimbase garnitura economică a guvernului. Florea Dumitrescu⁴⁰⁰, noul ministru de Finanțe, a fost trimis în străinătate pentru a identifica noi resurse financiare pentru dezvoltarea și funcționarea industriei. În prima fază a solicitat ajutor *fraților de la răsărit*. Sovieticii i-au spus însă că n-aveau o rublă în plus pentru împrumuturi externe. Încet, încet, finanștii români au intrat în contact cu „lumea capitalului”, semnând contracte de împrumut pentru investiții. Cea mai avantajoasă afacere a fost aderarea la FMI și BIRD, în 1972. Aceste instituții au acordat credite cu dobânzi mici guvernului de la București⁴⁰¹.

În timpul discuțiilor privind creditele externe, Ceaușescu le-a dat *indicații* negociatorilor români să obțină o perioadă cât mai mare de rambursare a împrumuturilor⁴⁰². Planifica să finalizeze în timp record obiectivele economice. După planul

său, acestea ar fi intrat în funcțiune, acumulând valuta necesară pentru achitarea creditelor contractate. Așadar, liderul român preconiza o modernizare a industriei construită pe da-torie, care prin producția viitoare va plăti creditele și va asigura prosperitate. Viziunea sa asupra dezvoltării economiei stagnea în dogma stalinismului clasic: industria grea – bază a revoluției industriale. Noutățile în domeniul tehnicii sau informaticii păreau să-i fie cu totul străine. Dar nici pentru oțelării sau combinatele chimice nu existau suficiente resurse minerale interne. Chiar dacă s-ar mai fi găsit, costa prea mult ca să dezvolte în paralel industria extractivă și cea prelucrătoare.

În istoria economică a lumii existau modele de succes în care o țară săracă în zăcămintele clădise o industrie competitivă. Cel mai fericit caz este al Japoniei. Însă pe Ceaușescu nu modelul capitaliștilor niponi l-a interesat. În consecință, a continuat să caute resurse minerale pe piața internațională după modelul primului cincinal românesc croit sub îndrumarea sovieticilor și bazat, în mare parte, pe materiile prime livrate de URSS. Așa că a ținut piețe cât mai ieftine, identificate în Africa post-colonială, care de asemenea căuta să-și dezvolte o economie independentă de „exploatatori”.

La prima vedere s-ar zice că s-a întâlnit cererea cu oferta. România, asemenea întregului bloc socialist, avea relații ideologice strânse cu țările africane. Majoritatea statelor eliberate de sub tutela marilor puteri capitaliste păreau a se orienta spre socialism sau spre comunism. Ceaușescu a căutat să speculeze avantajul politic în folos economic. A gândit sistemul societăților mixte de exploatare a bogățiilor solului și subsolului. România oferea sprijin tehnic și specialiști, iar partenerii puneau la dispoziție resursele. Așa funcționaseră și sovromurile sovietice în România după război. În planul lui Ceaușescu pentru africani, la final, beneficiile s-ar fi împărțit, în mod egal, în folosul *oamenilor muncii* din ambele state.

Pentru a-și pune planul în aplicare, Ceaușescu a pregătit un turneu de amploare în Africa, în 1972. În general, șeful statului

român a fost întâmpinat cu cele mai înalte onoruri de omologii săi, alimentându-i orgoliul. Adesea, în timpul discuțiilor, fostul copil desculț de pe câmpurile Olteniei își trata cu superioritate interlocutorii. Liderii africani au primit încântați ofertele de colaborare economică. Ar fi dorit investiții românești solide de capital, sau credite. La fel cum aștepta și Ceaușescu din lumea bogată. Creditor aspirant la FMI și BIRD, liderul român n-avea de unde să le dea bani. Le-a promis din plin utilaje și specialiști români, cu pregătire similară inginerilor capitaliști care părăsiseră de curând fostele colonii. La cerere, România putea instrui cadre în universitățile sale. A și făcut-o.

Turneul african a fost un succes pentru politica identificării unor piețe ieftine de materii prime. În general, plata nu se realiza în bani lichizi, fiind adoptat sistemul schimbului de mărfuri. România trimitea în țările africane utilaje industriale și *know-how*, iar navele românești se întorceau cu minereurile necesare industriei în continuă expansiune⁴⁰³.

În Algeria⁴⁰⁴, Ceaușescu s-a întâlnit cu Houari Boumédiène⁴⁰⁵, aflat în căutare de sprijin internațional pentru instaurarea unui regim de tip socialist⁴⁰⁶. Oaspetele i-a promis ajutor pentru consolidarea economiei, furnizându-i utilaje petrolifere și tractoare, precum și specialiști în infrastructură⁴⁰⁷. La schimb a obținut petrol la preț preferențial⁴⁰⁸.

Din Republica Africa Centrală⁴⁰⁹, secretarul general al PCR a adus majoritatea minereurilor necesare metalurgiei, precum și uraniu. Relațiile economice bilaterale au fost consolidate cu ocazia vizitei președintelui Jean-Bédel Bokassa⁴¹⁰ în România, în iulie 1970. Liderul african a fost încântat de primirea pe care i-a pregătit-o Ceaușescu, solicitându-i acestuia *ajutor frățesc* pentru construcția unei economii independente. Bokassa i-a vorbit omologului român despre bogățiile naturale ale țării sale, pe care nu le putea exploata din lipsă de bani. Două treimi din bugetul Republicii Africa Centrală provenea din exploatarea diamantelor. Prospekțiile rudimentare realizate de specialiștii centrafricani indicaseră și zăcămintele de uraniu,

cupru, bauxită, mercur și fier. Resurselor fuseseră exploatare de firme occidentale, dar Bokassa le expulzase deoarece „nu se alegea cu nimic”. Partenerii capitaliști refuzau să plătească în întregime taxele solicitate de guvernul de la Bangui. „Începând de astăzi, întregul subsol al Republicii Africa Centrală este la dispoziția României”, l-a flatat atunci Bokassa pe Ceaușescu. La schimb, acesta i-a promis prietenului Bokassa construcția sistemului național de căi ferate⁴¹¹.

O întâlnire la fel de cordială a avut în Zair⁴¹², în 1972, cu dictatorul Mobutu Sese Seko⁴¹³. Istovită de războaie interne după decolonizare, țara sa avea nevoie atât de porumbul românesc, cât și de sprijinul industriei de construcții și petrolifere. Ceaușescu a luat la schimb minereuri de fier și cupru, masă lemnoasă și petrol⁴¹⁴. Bazele cooperării lor economice au fost puse cu ocazia vizitei la București a liderului african din august 1970. Rapoartele preliminare indicaseră oportunități de colaborare în domeniile geologiei, mineritului, construcției de mașini, construcțiilor, agriculturii, silviculturii etc. Zairul trecea printr-o criză alimentară datorată frecventelor războaie interne. La fel de urgentă era și colaborarea în domeniul construcțiilor, mai ales în privința trimiterii unor specialiști români.

În turneul african din 1972, promisiuni de petrol a primit emisarul român și de la noul lider al Egiptului⁴¹⁵, Anwar Sadat⁴¹⁶. România colabora de ani buni cu regimul de la Cairo, cu o scurtă perioadă de tensiuni după poziția pro-israeliană a Bucureștiului în timpul „războiului de șase zile” din iunie 1967⁴¹⁷. Însă vizita din 1972 a revigorat relațiile economice româno-egiptene, unde existau deja instalații petrolifere și platforme de montaj pentru asamblarea de autovehicule și tractoare construite în comun⁴¹⁸.

Ceaușescu nu avea scrupule etice când se puneă problema promovării intereselor. Legenda spune că Jean-Bédel Bokassa, autoproclamat între timp împărat al Africii Centrale, ar fi pus ochii pe o translatoare în timpul vizitei unei delegații economice

la Bangui. Picându-i cu tronc frumoasa româncă, l-a sunat pe amicul Nicolae ca să-i ceară voie s-o păstreze. Zis și făcut! Nici dorințele tinerei nu puteau fi altele decât în consonanță cu *interesul colectiv*⁴¹⁹.

De-a lungul anilor viitori, Ceaușescu a făcut repetate vizite în Africa Neagră. Cum înțelegerile economice și mersul lor erau secrete, românii își imaginau că își satisface și în felul acesta plăcerea de a se vedea elogiat și laudat. Însă el a căutat continuu să încheie afaceri avantajoase cu liderii lumii a treia. Totuși, economia nu putea funcționa doar prin achiziții preferențiale de materii prime.

Dar Secretarul general a fost nerealist și atunci când a fixat termene record pentru finalizarea obiectivelor industriale clădite cu banii Băncii Mondiale. Mai avea și nefericitul obicei să modifice planurile de construcție în timpul executării lucrărilor, extinzând peste puterea pieței românești capacitatea unor unități de producție. Drept rezultat, noile obiective n-au intrat în folosință după plan. Astfel că nu-și puteau autofinanța împrumuturile, după gândurile „Cârmaciului”⁴²⁰. Întârzierea construcției unui obiectiv industrial atrăgea după sine probleme în ridicarea altuia. Nu puteai să ridici o centrală electrică dacă nu aveai țevi. Ori, în plan, fabrica de țevi trebuia finalizată înaintea construcției centralei⁴²¹. În funcție de planul stabilit se făcea programarea exporturilor, care astfel nu erau onorate. Au apărut probleme și în privința calității produselor românești, refuzate de partenerii străini. În consecință, economia a intrat gradual în impas.

„Armistițiul” Ceaușescu - Brejnev

Începând din vara lui 1974, România și-a domolit ieșirile publice antisovietice. Aparatul de propagandă a reluat vechi clișee despre rolul *măreței Uniuni Sovietice*. *Fratele mai mare* era menționat în fruntea partenerilor comerciali⁴²². În 1976, presa și rapoartele diplomatice occidentale comentau intens ameliorarea relațiilor româno-sovietice. Concediul estival prelungit al

Ceaușeștilor în sudul URSS, întâlnirea româno-moldovenească la nivel înalt și vizita lui Brejnev la București, după un deceniu, erau semne indubitabile, în opinia specialiștilor.

Un conflict surd mocnea însă între cele două părți. Când Ceaușescu a vorbit despre suveranitate, independență și colaborare balcanică, în 1976, la al XXV-lea Congres al PCUS⁴²³, sala a amuțit. În timp ce ungurul János Kádár⁴²⁴ și bulgarul Todor Jivkov au fost aplaudați de 19, respectiv 25 de ori, pentru Ceaușescu s-au auzit ropote doar de 10 ori. O dată, puternic, când a lăudat cooperarea cu Uniunea Sovietică⁴²⁵...

La numeroasele divergențe cu sovieticii, în anii '70, s-a adăugat încă una pe răboj. Bucuros de orice încercare de subminare a hegemoniei Kremlinului în lumea comunistă, Ceaușescu a sprijinit totdeauna partidele comuniste occidentale. Numite eurocomuniste pentru că promovau o politică eliberată de dogme marxiste inadecvate democrației vestice.

Ruptura între tabăra pro-sovietică și cea eurocomunistă, sprijinită de iugoslavi și români, s-a oficializat la a doua conferință comunistă pan-europeană din vara lui 1976⁴²⁶. Reprezentanții partidelor comuniste italian, spaniol și francez au declarat apoi, la unison, că vor să instaureze comunismul prin metode pașnice.

Eurocomunismul a fost respins în URSS și câteva țări socialiste, ca un curent „revizionist”, favorabil unui centru separat de putere, în Vest. Ceaușescu înțelegea însă ceea ce-i convenea lui. „N-aș putea spune că este prea clară pentru noi (noțiunea de eurocomunism, *n.n.*), dar am înțeles adaptarea acestei noțiuni ca o dorință de a sublinia politica independentă a partidelor respective bazată pe condițiile concrete din fiecare țară”⁴²⁷, i-a mărturisit el lui Georges Marchais⁴²⁸, în 1978.

Discuții în contradictoriu între lideri se purtau pe tema cooperării economice în CAER. Ceaușescu susținea un program de „egalizare a nivelurilor de dezvoltare economică”⁴²⁹. Țările rămase în urmă, inclusiv România, ar fi trebuit ajutate prin construirea, la comun, a unor fabrici și uzine, cu utilaje și

asistență tehnică de la mai „bogații” cehoslovaci și est-germani. Țările importatoare de cereale, zicea el, trebuiau să investească în sistemul de irigații românesc⁴³⁰. În plus, sovieticii „uitau” să onoreze acordurile semnate. În comerțul exterior românesc, URSS se menținea la doar 18-20 % din total, în cădere liberă de la 30 %, la începutul anilor '70. Deși, în anumite sectoare, România depindea încă de economia sovietică.

Pentru ochii lumii, o bună impresie ar fi lăsat o vizită a secretarului general Brejnev la București, după aproape zece ani. Invitații i-a tot adresat Ceaușescu. Atât de multe și insistente încât l-a enervat pe omologul de la Kremlin. „Dracu' știe cum s-o aranjăm”, a lăsat cheștiunea în coadă de pește sovieticul, în 1976, la Ialta. „Nu mai face presiuni. Am zis că o să mă gândesc!”, l-a temperat el pe Ceaușescu⁴³¹. În timpul acestor convorbiri, de trei ore, și-au trecut în revistă divergențele. Printre altele, Brejnev a criticat politica de cooperare balcanică a României⁴³². Citând din Churchill, care numise Balcanii „pântecele moale al Europei”, a atenționat asupra membrilor alianței nord-atlantice din est. „Interesul nostru e să slăbim legăturile Greciei și Turciei cu NATO”⁴³³, i-a amintit rusul obiectivele Tratatului de la Varșovia. Parând lovitura, Ceaușescu a invocat avantajele economice: șosele, căi ferate, colaborarea în domeniul energiei electrice și în combaterea poluării. Nici vorbă de calcule politice, și-a liniștit el amfitrionul.

După promisiuni vagi și insistențe supărătoare, abia în noiembrie 1976, Brejnev a aterizat la București. Drept pretext a servit reuniunea reprezentanților Tratatului. Ceaușescu i-a organizat o „primire corespunzătoare”. Și, în cinstea împlinirii vârstei de 70 de ani, i-a acordat oaspetelui ordinul Steaua Republicii clasa I. Pe durata înaltei vizite, Ceaușescu a trimis semnale către Vest și Est deopotrivă că nu-și schimbase politica generală. În acele zile, *Scînteia* a informat succint cititorii despre întâlniri la nivelul eșalonului doi al partidului cu vietnamezii, chinezii și americanii⁴³⁴.

Evenimentele politice ale anului 1976 au părut un armistițiu între conducerile de la București și Moscova. Un indiciu că relațiile se îmbunătățiseră a fost și dubla întrevedere Nicolae Ceaușescu - Ivan Bodiul⁴³⁵. În preambul, pentru atenuarea dezbaterilor aprinse despre trecutul pământului dintre Prut și Nistru, s-au stabilit formule propagandistice pentru fiecare eveniment istoric. Se spunea astfel că, în 1812, Basarabia „intrase în componența Rusiei”; în 1918, „intrase în componența României”; iar în 1940 „fusesse restituită Uniunii Sovietice”. În plus, Ceaușescu a declarat public și explicit că nu existau litigii teritoriale cu URSS⁴³⁶.

În drum spre Crimeea, unde și-a petrecut concediul de vară, Ceaușescu s-a oprit la Chișinău. A fost prima vizită a unui șef de stat român după al doilea război mondial. Sub semnul corectitudinii politice, înțelese în sensul gazdelor, Ceaușescu s-a comportat exemplar. Ori de câte ori translatorul Sergiu Celac a „uitat” formulele „Moldova sovietică”, „RSSM” și „popor moldovenesc”, Ceaușescu l-a corectat ostentativ⁴³⁷.

După patru luni, Ivan și Claudia Bodiul au întors vizita, fiind primiți foarte bine, peste nivelul rangului lor⁴³⁸. Ceaușescu a mers până la a numi Prutul „granița a păcii și colaborării active”. Nu mai era nevoie de sârmă ghimpată între cele două state, zicea el⁴³⁹.

Dar ghimpții au rămas și au înțepat deseori. Din agenda româno-rusă, subiectul Basarabiei a ridicat mereu tensiunea liderilor, așa cum s-a întâmplat în 1977, când Ceaușescu a cerut să se recunoască „acapararea” unor pământuri românești de țarii ruși⁴⁴⁰. „Nu vom fi de acord niciodată că ar exista o națiune moldovenească aparte și o limbă moldovenească aparte”⁴⁴¹, a spus Ceaușescu lui Brejnev. Și argumenta că vorbise cu Bodiul în limba română. Istoricilor partidului le-a revenit misiunea să ducă mai departe „lupta” surdă a „conflictului”.

Au fost însă și momente ce puteau părea idilice, precum concediul petrecut de Ceaușescu pe țărmul Mării Negre. În vara anului 1976, Ceaușescu s-a relaxat ca niciodată de când se

afla la vârful țării. În iulie, a petrecut zile minunate în Moldova și în Delta Dunării. Și mai frumos trebuie să fi fost însă în sudul însoțit al URSS, unde a vizitat Gruzia, Armenia și Crimeea. Bineînțeles, cu nevasta. Însoțiți de mezinul Nicu, Ștefan Andrei, secretarul CC cu relații internaționale, și Constantin Mitea, consilierul cu presa. Până la Iași, la frontieră, i-au petrecut Mănescu și Bobu. În capitala Moldovei i-a întâmpinat, ca o gazdă bună, Ion Iliescu, prim-secretar de județ⁴⁴². Peste Prut, prima dată, Ceaușescu a poposit la Chișinău, pentru întâlnirea cu Bodiul. Apoi nava prezidențială a ajuns la Ialta, în Crimeea. S-a mers pe formula o zi de lucru, una de odihnă. Au vizitat diverse obiective turistice și economice, la Simferopol, Petrovka, Pițunda, Suhumi, Rustavi, Oktomberia, Erevan. La Tbilisi, Ceaușescu a convorbit cu Eduard Șevardnadze⁴⁴³, prim-secretarul Gruziei sovietice.

Ca niște amorezi târzii, într-o lună de miere a nunții de aur, Ceaușeștii au luat la pas faleza Mării Negre și „perlele litoralului” sovietic. Fotografiile de-atunci îi prezintă braț la braț, cu muntele în fundal și valurile mării sub priviri. Îmbrăcați lejer, uneori sumar, Nicu și Leana au jucat table, s-au plimbat prin grădini și s-au îmbăiat când arșița verii i-a sufocat. Cu Nicu, tatăl a încins partide de tenis de masă. Iar pe Ștefan Andrei l-a bătut, cu toate mijloacele, la șah. Sub privirile interpretului Sergiu Celac, mereu la datorie. În Munții Caucaz, pe malul lacului Rița, s-au lăsat surprinși de fotograf odihnindu-se pe o băncuță. Bine bronzăți, s-au alintat, culegându-și unul altuia, fructe de pădure⁴⁴⁴. Ce nu le-a plăcut, a mărturisit Ștefan Andrei: vizita la Livadia, locul unde s-a împărțit lumea între cei mari și un film despre bătălia de la Sevastopol, unde-au fost și români⁴⁴⁵.

Clauza națiunii celei mai favorizate

Când stabilise contactele cu președintele Nixon, Ceaușescu miza pe schimburi comerciale cu americanii de peste un miliard de dolari. Pentru aceasta, era esențial ca România să

obține clauza națiunii celei mai favorizate. A reușit în 1975, în mandatul republicanului Gerald Ford⁴⁴⁶. În acești ani, Ceaușescu le-a servit americanilor drept canal de informații și mesaje către și dinspre lagărul comunist și țări din Orientul Îndepărtat și Mijlociu. Printre altele, a intermediat legătura Casei Albe cu palestinienii, cu nord-coreenii, cu partidele comuniste occidentale... Toate acestea, i-au sporit prestigiul de mediator, fie el și secret uneori. Și i-au creat iluzia că se afla în miezul itelor politice ale mapamondului.

Bunele relații statornicite cu Nixon au continuat prin semnarea unor documente importante. Mai întâi, s-a parafat un acord de cooperare în cultură, învățământ, știință și educație. Apoi Ford a semnat Legea comerțului SUA din 1974, care pregătea un acord comercial cu România și includea amendamentul Jackson-Vanik. Această prevedere legislativă, adevărat nod gordian pentru obținerea clauzei națiunii celei mai favorizate, solicita în mod expres o politică de emigrare flexibilă. În aprilie 1975, România și SUA au semnat, la București, acordul comercial, pe 3 ani, care acorda țării noastre clauza. Procedura se anunța anevoioasă, deoarece necesita acordul Congresului american.

Când dezbaterile acestuia erau în toi, Ceaușescu a vizitat Statele Unite⁴⁴⁷. După un turneu obositor în Brazilia și Mexic, a dorit să-l întâlnească pe președintele Ford. Pe agenda de lucru a întâlnirii au figurat discuții despre Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), programată în august 1975, cu scopul reducerii tensiunilor între cele două blocuri militare. „Cea mai periculoasă situație este în Europa”, opina Ceaușescu, referindu-se la coabitarea NATO și a Tratatului de la Varșovia pe continent. A propus înființarea unui organism permanent care să verifice, la unul sau doi ani, respectarea angajamentelor. Prin rotație, ar fi fost condus de miniștrii de externe ai unor prestigioase țări. Stărnind zămbetele americanilor, după cum consemnează stenograma întâlnirii, alături de americani și sovietici, Ceaușescu i-a pus și pe români pe

lista scurtă a șefiei organismului⁴⁴⁸. În timpul întrevederii, a cerut încheierea unui acord economic pe termen lung, cu condiții speciale de schimb ca pentru *țările în curs de dezvoltare*. Americanii l-au avertizat să ia în serios problema emigrației evreiești.

S-a convins repede de utilitatea „sfatului”, la întâlnirea cu reprezentanții organizațiilor evreiești din SUA și cu câțiva senatori și kongresmeni influenți⁴⁴⁹. Acestora le-a cerut *lobby* pentru semnarea acordului comercial româno-american.

La sfârșitul lui iulie 1975, în ședințe separate, Senatul și Camera Reprezentanților au votat favorabil acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate⁴⁵⁰, România fiind prima țară est-europeană care a obținut-o⁴⁵¹. Pentru marcarea acestui moment important, Gerald Ford a vizitat Bucureștiul la câteva zile după conferința de la Helsinki⁴⁵², într-un turneu est-european care-a cuprins Polonia și Iugoslavia.

În ce privește convorbirile de la București, pe agenda președintelui american figurau: independența față de URSS, continuarea negocierilor comerciale și să-l convingă pe Ceaușescu să accepte investiții occidentale masive⁴⁵³. Din discuții reiese că prin el americanii doreau să verifice anumite informații și ipoteze privind viitorul unor țări europene⁴⁵⁴.

În tren, spre Sinaia, Ceaușescu a dezvăluit poziția comuniștilor italieni și spanioli, hotărâți să-și asume o traiectorie independentă față de Moscova⁴⁵⁵. Cu harta Europei pe masă, s-a vorbit despre unificarea Germaniei și despre teritoriile pierdute de România – Basarabia și Bucovina de Nord. Ca posibil succesor al lui Brejnev, Ceaușescu l-a indicat pe Aleksandr Șelepin⁴⁵⁶. La castelul Peleș, au dezbătut, cu precădere, criza din Orientul Mijlociu. Iar Ceaușescu s-a oferit iarăși ca mesager tainic între americani și palestinieni⁴⁵⁷.

Acordurile de la Helsinki

În perioada 30 iulie-1 august 1975, la Helsinki, s-a desfășurat Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa

(CSCE). Președintele României a semnat Actul final, rod al unor negocieri de câțiva ani, împreună cu alți 34 lideri europeni și nord-americani. Pentru o „Europă unită, bazată pe națiuni independente”, indiferent de regimul politic, a fost sloganul lui Ceaușescu.

Destinderea relațiilor politice între Estul comunist și Vestul capitalist ajunsese la apogeu. În cadrul dezbaterilor, Ceaușescu avea propriile interese. Spera ca statele europene să adopte principii care să ferească România de hegemonia Kremlinului, să prevină vreo intervenție din afară și să dezvolte economia prin cooperare cu Vestul⁴⁵⁸. Așa încât, trimișii Bucureștiului s-au plasat între blocurile politico-militare, spre supărarea fraților din Tratat.

Ideea unei conferințe europene pentru securitate apăruse încă din anii '60, preparată în laboratoarele propagandistice ale statelor comuniste. La București, în 1966, reprezentanții Tratatului de la Varșovia au semnat o declarație în acest sens. În contextul destinderii internaționale, inițiativa părea a avea șanse mari de realizare. Esticii sperau la o colaborare economică, prin care să depășească dificultăți specifice sistemului, evidente spre sfârșitul anilor 1960. Pe când, vesticii se interesau de problemele drepturilor omului și, în particular, de problema emigrației, mai ales a celei evreiești⁴⁵⁹. Începând din noiembrie 1972, reprezentanții diplomațiilor europene, Statele Unite ale Americii și Canadei, au negociat constant la Dipoli, lângă Helsinki. Valentin Lipatti a fost negociatorul României⁴⁶⁰. „Cunoștea bine dosarul problemelor în discuție, te lăsa să vorbești și, după ce-i asculta și pe alții”, l-a descris el pe Ceaușescu din acea etapă, în memoriile sale⁴⁶¹.

Ceaușescu propunea: dizolvarea blocurilor militare, desființarea bazelor militare străine, retragerea trupelor de pe teritorii străine și dezarmarea nucleară. „Lovea” astfel concomitent în cele două super-puteri mondiale, SUA și URSS, poziționându-se în tabăra liderilor nealiniați⁴⁶². Poziția sa i-a supărat pe sovietici, dornici să se acționeze „mai unit”⁴⁶³.

La Helsinki, Ceaușescu a strecurat și săgeți către adversarii ideologici⁴⁶⁴. A condamnat „activitatea de dezinformare” a „unor posturi de radio de pe teritoriile unor state participante la conferință”⁴⁶⁵. În problema drepturilor omului, a contraatacat cu exemple din „capitalismul sălbatic”. A deplâns condițiile de viață a „zeci și sute de milioane de oameni”. Și a propus drogurile și criminalitatea ca teme noi de discuție la întrunire⁴⁶⁶. A vorbit despre dezarmarea nucleară, „lichidarea simultană” a NATO și a Tratatul de la Varșovia, accesul statelor mai sărace la *know-how* atomic și nuclear pentru „scopuri pașnice”⁴⁶⁷. Pentru o „Europă unită, bazată pe națiuni independente”, indiferent de regimul politic, a fost sloganul său preferat. Peste un deceniu părea să fi uitat cu desăvârșire spiritul acestor momente și declarații.

Acordurile de la Helsinki au fost semnate de 33 state europene (excepție făcând Albania și Andorra), plus SUA și Canada. La final, s-au adoptat 10 principii generale: respectarea suveranității, nerecurgerea la forță, inviolabilitatea frontierelor, integritatea teritorială, reglementarea pașnică a disputelor, neintervenția în afacerile interne, respectarea drepturilor omului, autodeterminarea popoarelor, cooperarea statelor și supunerea la legile internaționale.

O mutare originală în câmpul politicii externe a statelor comuniste a fost apropierea României de țările nealiniat⁴⁶⁸. Din 1973, mizând pe relațiile excelente cu Tito, unul dintre liderii mișcării, Ceaușescu i-a curtat intens pe „nealiniati”. Dorea să se implice în dezbaterile privind Lumea a Treia, ca observator la conferințele organizate cu acest scop.

Până la urmă, România a răzbit în Grupul celor 77 -, țări în curs de dezvoltare care acționau, de obicei, la unison în ONU. Iar din 1976, a devenit invitat permanent, odată cu Conferința de la Colombo⁴⁶⁹. Chiar dacă regulamentul statelor nealiniat interzicea membrilor tratatelor militare să intre în organizație. Ca să-și consolideze poziția în cadrul mișcării, Ceaușescu a vizitat zeci de state africane, asiatice și sud-americane,

interesate să progreseze economic-social. România avea relații din Iran până în Iugoslavia, din Sao Tome și Principe până în India. Noi și noi oportunități de *bussines* se deschideau în toate colțurile lumii.

Mediator ascuns și la vedere

Pe Ceaușescu trebuie să-l fi încercat o ușoară îngrijorare în 1977, când, în Biroul Oval, s-a instalat democratul Jimmy Carter, prezentat opiniei publice mondiale ca apărător al drepturilor omului. Și totuși, pe durata mandatului său, deși presărate cu tensiuni pe teme urnaritate, relațiile româno-americane au continuat să se dezvolte. Semn că, atâta vreme cât ducea mai departe o politică independentă de Kremlin, Ceaușescu rămânea un pion interesant pentru interesele geostrategice americane în zonă.

O întâlnire la nivel înalt urma să lămurească noile rapoorturi. Spre sfârșitul anului, Carter a preferat să viziteze, din Estul Europei, Polonia. Anul următor, în martie 1978, l-a primit pe președintele maghiar. Abia în aprilie a venit și rândul lui Ceaușescu de-a fi oaspetele lui Carter⁴⁷⁰.

La prima întrevedere, s-a discutat mai ales despre conflictul arabo-israelian. Pentru rezolvarea disputei, Ceaușescu a propus o conferință la Geneva sau una inițiată de secretarul general al ONU. Din start, americanii au respins ideea independenței palestinienilor⁴⁷¹. Măcar ca Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP) și prietenul Yasser Arafat să participe la negocieri, a insistat atunci Ceaușescu⁴⁷². La a doua rundă de convorbiri, Carter a cerut intermedierea relației cu China. „Avem nevoie de bunele dumneavoastră oficii pentru îmbunătățirea acestor relații”, a rugat președintele american⁴⁷³. Ca și-n trecut, doar problema Taiwanului stătea în calea înțelegerii dintre cele două puteri. Ceaușescu a transmis și un mesaj din partea liderului nord-coreean Kim Ir Sen, care propunea retragerea trupelor americane din nord și unificarea Coreei sub forma unei federații, cu *orânduiri sociale* diferite în nord și sud. Cerea

la schimb ca SUA să retragă sprijinul președintelui Park⁴⁷⁴ al Coreei de Sud⁴⁷⁵. Americanii au refuzat orice dialog pe temă, câtă vreme de la negocieri lipsea însuși Park.

Programul oficial al vizitei a fost foarte încărcat. Zeci de politicieni și afaceriști au solicitat întreveneri cu șeful delegației române. Au trecut pragul reședinței oaspetelui directorii Fondului Monetar Internațional, Occidental Petroleum, Island Creek, Coca Cola, senatorii Edward Kennedy, Abraham Ribicoff, Adlai Stevenson și mulți alții. Primarul Capitalei i-a oferit cheia orașului. În New York, Ceaușescu s-a întâlnit cu magnații David Rockefeller, Gabriel Hauge și Milton Rosenthal. Ca de obicei, Ceaușescu s-a interesat de problemele industriale și comerciale. Printre altele, a vizitat Uzina de energie atomică Sequoyah⁴⁷⁶, instalațiile de foraj din largul Golfului Mexic și centrul spațial NASA, din Houston⁴⁷⁷. Un incident dezagreabil s-a petrecut la New York, în timpul protestelor activiștilor pentru drepturile omului, imigranți de origine română și maghiară. Manifestanții, postați în fața hotelului Waldorf Astoria, în care era cazată delegația română, au aruncat spre seară, cu ouă, în oaspeți. Furios, Ceaușescu i-a ordonat lui Pacea plecarea imediată la București⁴⁷⁸. Cu greu s-a stăpânit, ascultând argumentele raționale ale suitei. Când s-a întâlnit cu primarul orașului, i-a reproșat că autorizase manifestația⁴⁷⁹. Ca și cum venirea lui la New York ar fi trebuit să schimbe practicile democratice ale metropolei.

Între 13 și 17 iunie 1978, a mai bifat un succes în politica externă: devenise primul lider comunist primit cu toată pompa de Regina Marii Britanii⁴⁸⁰. La fastul primirii românilor, alți oaspeți de vază din străinătate abia visau! Din aeroportul Gatwick, Ceaușescii, întâmpinați de Regina Elisabeta și prințul Philip, au fost conduși la gara centrală Victoria. În bubuitul celor 41 de salve de tun, s-au format perechile, pe calești. Ostașii cavaleriei regale, costumați de gală, au escortat cortegiul. Regescul alai a trecut în revistă locații celebre

precum Victoria Street, Westminster Abbey, Whitehall, Trafalgar Square, până la Palatul Buckingham.

Invitații au fost onorați cu numeroase banchete. Dincolo de prestigiul personal, Ceaușescu a jîntit în Regat și obiective economice. Iar rezultatele trebuie să-l fi mulțumit. S-au încheiat 13 acorduri și s-au obținut finanțări de 175 milioane lire sterline, cu dobîndă de 7.5 %. Plus reduceri la credite și contracte de export în valoare de 190 milioane lei valută⁴⁸¹. Dar el jîntise și mai sus, la schimburi comerciale de un miliard de lire sterline pentru anul 1985.

Fastul și protocolul l-au încântat. Ca un copil fericit a relatat cele văzute demnitarilor din CPEX: „autobuzele lor cu două etaje”, „ceremoniile acestea lungi, cu costumația lor, cu coloritul lor”. „Am mers cu trăsura”, s-a lăudat Ceaușescu, amintind că supușii Reginei se uitau „ca la teatru”⁴⁸².

Cine mai văzuse, braț la braț, regină moștenitoare a unui imperiu și președinte comunist?!

În umbra înțelegerii de la Camp David

Încă din anii 60, Ceaușescu s-a implicat în medierea disputelor din Orientul Mijlociu⁴⁸³, condus de câteva principii „călăuzitoare”. Se dorea aplanarea divergențelor în cadru internațional, inclusiv cu participarea OEP și cu dreptul statului Israel la independență și suveranitate, cu „granițe sigure și recunoscute” de arabi⁴⁸⁴. Problemele regiunii vor persista atîta timp cît palestinienii nu vor avea țara lor, opina Ceaușescu. Și timpul i-a dat dreptate.

După încheierea războiului din 1973, relațiile politice între Israel și lumea arabă au rămas foarte proaste. Problema palestiniană, tot mai fierbinte prin folosirea mijloacelor teroriste de către OEP, putea oricînd să arunce în aer fragilul echilibru al păcii în regiune. Arabii cereau un stat palestinian independent, în teritorii care le aparținuseră înainte de 1967. Printre aceste voci care le-au pledat cauza s-a numărat și Ceaușescu. A

făcut-o însă în felul său, încercând să nu deranjeze prea mult israelienii și aliații lor americani.

În 1975, Ceaușescu a vizitat Egiptul, Siria și Iordania⁴⁸⁵, de unde Henry Kissinger, secretarul de stat american, tocmai pleca fără rezultate politice palpabile. Arabii rămăseseră descoperiți, fără un plan de rezervă⁴⁸⁶. Ceaușescu s-a erijat în rolul mediatorului cu israelienii.

A fost tatonată și cealaltă parte, prin discuții directe cu prim-ministrul israelian Menahem Begin, în 1977⁴⁸⁷. La București, s-a vorbit deschis despre retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate și acordarea de drepturi populației palestiniene, pentru obținerea unei „păci durabile”, prin tratative la Geneva, cu prezența OEP⁴⁸⁸. Având acordul Tel Aviv-ului, Ceaușescu l-a invitat în România pe Sadat, președintele egiptean. La Sinaia, cei doi lideri au măsurat în lipsa unei rigle, cu ața, pe harta Orientului Mijlociu, oferta teritorială a israelienilor. Era vorba despre un mini-stat palestinian, pe țărmul Mediteranei, de la granița Libanului, echivalent cu fâșia Gaza. Deși zona era „minusculă”, era un început pentru negocieri⁴⁸⁹. Egiptenii au meditat la sensul spuselor lui Ceaușescu, căutând să tragă foloase proprii. În mintea lui Sadat a încolțit posibilitatea unei negocieri directe cu Israel⁴⁹⁰, pentru retragerea din Egipt. „Onestitatea și forța” lui Begin au fost atuurile care l-au convins pe Sadat să negocieze, a opinat și președintele american Carter, recunoscând implicarea lui Ceaușescu⁴⁹¹.

Astfel s-a ajuns ca Sadat să fie primul om de stat arab care a vizitat Israelul. În discursul istoric în Knesset (Parlament), a arătat bunele sale intenții, pentru realizarea păcii între cele două state de-atâtea ori beligerante. „În timpul vizitei sale din 1978, Carter a subliniat că, mai mult decât oricare lider, Ceaușescu a fost cel responsabil de vizita istorică a președintelui Sadat al Egiptului la Ierusalim. E cuvântare publică. (...) Noi am fost cei care l-am convins pe Begin să accepte întâlnirea cu Sadat, l-am pus pe Sadat să meargă să se întâlnească cu Begin

și de aici au ajuns la acordurile de la Camp David", a declarat Ștefan Andrei⁴⁹², ministrul de Externe de-atunci.

Într-adevăr, în septembrie 1978, președintele Jimmy Carter i-a chemat pe Sadat și Begin la reședința sa de vară, de la Camp David (Maryland). S-au semnat înțelegeri care au condus, la un an după aceea, la semnarea tratatului de pace între Egipt și Israel. Pentru eforturile lor, protagoniștii au primit premiul Nobel pentru Pace. Ceaușescu a rămas cu „plăcerea” negocierii și în relații excelente cu artizanii păcii.

Ultima strofă a romanței româno-americane

În conflictul arabo-israelian, după războiul din 1967, noi am continuat relațiile cu Israelul, în pofida celorlalți parteneri din Tratat care le-au reluat abia spre sfârșitul anilor 80⁴⁹³. Tocmai atunci însă, lui Ceaușescu i s-a creat o nedreaptă imagine de antisemit⁴⁹⁴.

Relațiile sale deosebite cu lumea arabă au favorizat această manipulare. România făcuse prima pasul recunoașterii „statului independent al Palestinei cu guvern în exil”, în 1974. Din analizele politologilor de la Radio Europa Liberă reieșea că de atunci și până-n primăvara lui 1989, Ceaușescu și Yasser Arafat⁴⁹⁵ au avut 27 de întâlniri⁴⁹⁶. În realitate acestea au fost nenumărate, liderul OEP fiind un oaspete frecvent care călătorea cu aeronava prezidențială, aterizând, incognito, în zorii zilei, la Otopeni⁴⁹⁷. La începutul lui 1989, când o serie de ambasade vestice se retrăgeau din București, Ceaușescu a ridicat la rang de ambasadă misiunea palestiniană din capitala României⁴⁹⁸.

Atâta timp cât Kremlinul a continuat politica brejnevistă în relațiile externe, românii militau pentru atenuarea asperităților „războiului rece”⁴⁹⁹. La 22 august 1983, bunăoară, Nicolae Ceaușescu a transmis un mesaj, simultan, președintelui american Ronald Reagan⁵⁰⁰ și liderului sovietic Iuri Andropov⁵⁰¹ propunând renunțarea la amplasarea rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa, înghețarea cheltuielilor militare la ni-

velul celor din 1983 și negocieri pentru reducerea cheltuielilor de înarmare. Proaspăt reales președinte al României, în martie 1985, Ceaușescu a adresat iarăși un apel Sovietului Suprem al URSS, Congresului SUA, parlamentelor tuturor țărilor europene și Canadei. Prin el, românii îndemnau la pacea mondială. Toate organizațiile subordonate partidului au fost mobilizate să facă propagandă în favoarea păcii⁵⁰². Aceste noi *sarcini obștești* îi exasperau pe românii obligați la mitinguri și demonstrații pentru pace în vreme de pace. Totodată Ceaușescu exporta arme. Din datele Agenției americane pentru controlul armamentelor și dezarmare rezulta că-n perioada 1981-1983 exporturile de arme românești atingeau o cifră socotită între 1.8 și 2.2 miliarde dolari. Reprezentau între 5.3 și 6.5% pe an din volumul exportului românesc⁵⁰³.

Dar în bulimia puterii, Ceaușescu s-a identificat cu ipostazele de erou al păcii planetare și geniu al diplomației românești lansate de propagandă. A fost atât de convins de adevărul lor, încât în anii 80 renunțase la obiceiul relatării în CPEx asupra vizitelor sale în străinătate⁵⁰⁴ sau al întâlnirilor de înalt nivel pe tema dezarmării⁵⁰⁵. Ceilalți membri ai delegației povesteau despre succesele lui. Naratorii îl poziționau în centrul relatărilor, faptele și spusele gravitând astfel împrejurul său. Redevenea astfel, cu orice prilej, eroul cutezător și înțelept al fiecărei situații.

Megalomanul Ceaușescu aspiră la Premiul Nobel pentru pace, a ironizat Radio Europa Liberă diplomația românească. Nici un document și nici un martor din cercul puterii nu confirmă însă această intenție⁵⁰⁶. Dar pe scena marii politici, „vocea” lui Ceaușescu înregistra efectul pervers al comunicării publice exprimat prin sintagma nu contează ce se spune, ci cine spune. Când Gorbaciiov va prelua inițiativele pacificării, mesajele sale au fost receptate cu atenția și entuziasmul cuvenite colosului militar pe care-l reprezenta.

În prima jumătate a anilor '80, în plan diplomatic, s-a consumat ultima strofă a romanței româno-americane. Momente

relevante au fost emigrarea a 20 000 cetățeni în SUA, în 1982, fără a li se pretinde contravaloarea școlarizării⁵⁰⁷, prelungirea clauzei națiunii celei mai favorizate și vizita vicepreședintelui George Bush⁵⁰⁸ la București⁵⁰⁹. Aceasta din urmă, parte a unui turneu cu escale la Sofia, Belgrad și București care-a alimentat speculații diverse. Precum impulsționarea refacerii Miciei Antante. Sau ieșirea României din Tratatul de la Varșovia, după supoziția diplomaților polonezi acreditați la București. O argumentau cu inițiativele românilor în alianță și participarea tot mai rară la manevrele militare comune⁵¹⁰. Convorbirile cu Bush au abordat nebănuite teme. Printre altele, americanii erau deranjați de relațiile apropiate ale liderului român cu capii lumii arabe. Suspicionau posibilitatea unui ajutor în producerea armei nucleare de către Libia, Irak sau Iran⁵¹¹.

Erijarea lui Ceaușescu în „campion” și „mesager” al păcii, apelurile repetate adresate celor două super-puteri⁵¹² și pledoaria pentru înghețarea cheltuielilor militare și desființarea concomitentă a celor două blocuri militare puteau fi pe placul americanilor. O nesupunere, poate chiar frondă în frontul dușman ce trebuia cultivată. Dar cu frații din Tratat, înțelegerea n-a fost deloc frățească.

A fost însă liderul român un trădător, în limbajul consacrat al războiului? Ceaușescu a fost dur și față de NATO și măsurile sale, în opinia lui Ion Stoian, secretar al CC cu relațiile internaționale în respectiva perioadă. N-a complotat cu Occidentul, nici cu americanii în dauna URSS. A acționat în interesul României, răsplătit cu intrarea în FMI, relațiile cu Banca Mondială și obținerea de credite cu dobândă minimă (0.5%)⁵¹³. Liderul român s-a comportat în consonanță și cu declarațiile sale anti-belicoase. La mijlocul anilor 70, când Pakistanul i-a propus colaborarea pentru producția unei arme nucleare, a refuzat. Noi vom respecta totdeauna cu strictețe tratatul de neproliferare a armelor nucleare, a motivat Ceaușescu⁵¹⁴.

Alt moment deosebit care l-a propulsat pe Ceaușescu în atenția publică a fost refuzul de a se alinia boicotului Jocurilor Olimpice de la Los Angeles din 1984, inițiat de Moscova pe fondul relației încordate cu SUA⁵¹⁵. Nemulțumirea colegilor din Tratat a mers până la contramandarea vizitelor programate la București de către Honecker⁵¹⁶ și Jivkov⁵¹⁷. Sportivii români s-au întors încărcăți de glorie, obținând cele mai bune rezultate din istoria olimpismului românesc (53 de medalii dintre care 20 de aur, 16 argint, 17 bronz).

Ceaușescu a fost, la rândul-i, medaliat cu Ordinul Olimpic de Aur. Juan Antonio Samaranch, președintele Comitetului Internațional Olimpic s-a deplasat la București în vederea ceremoniei și felicitărilor adresate olimpicilor români care cuceriseră „inima întregii lumi sportive”⁵¹⁸. În discuțiile bilaterale cu acesta, Ceaușescu și-a sumat rolul de intermediator al negocierilor dintre forurile olimpice și liderul nord-coreean Kim Ir Sen⁵¹⁹. Programată la Seul, capitala Coreei de Sud, viitoarea olimpiadă urma să organizeze competiții și la Phenian, „simbol al viitoarei reunificări a Coreei”, după expresia lui Ceaușescu⁵²⁰. Propunerea acceptată și apreciată de oaspete ca nou serviciu adus mișcării olimpice de către liderul român⁵²¹. Anul Olimpiadei de la Los Angeles a fost și perioada de vârf a schimburilor economice româno-americane.

NOTE:

³⁹⁹ Congresul al XII-lea al PCR a avut loc în perioada 19-23 noiembrie 1979.

⁴⁰⁰ Florea Dumitrescu (n. 1927), membru al CC al PCR (1972-1989), guvernatorul BNR (1984-1989).

⁴⁰¹ Intervenția lui Florea Dumitrescu din cadrul colocviului *De ce? Cum? Când? Aderarea României la FMI*, organizat de Fundația Europeană Titulescu din București la 15 noiembrie 2012.

⁴⁰² ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 89/1979, ff. 2-4.

⁴⁰³ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretei lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 84.

⁴⁰⁴ Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Algeria a avut loc în perioada 11-16 martie 1972.

⁴⁰⁵ Houari Boumédiène (1932-1978), președintele Algeriei (1976-1978), secretar general al Mișcării de Nealinie (1973-1976).

⁴⁰⁶ Algeria își obținuse independența în 1962, ca urmare a unui război de gherilă al Frontului de Eliberare Națională cu autoritățile coloniale franceze (1954-1962). În iunie 1965, ministrul apărării Houari Boumédiène a preluat puterea, instalând un regim unipartidist de sorginte socialistă. Boumédiène a căutat să colaboreze cu statele comuniste, în condițiile în care își stricase relațiile cu lumea capitalistă datorită naționalizărilor post-coloniale.

⁴⁰⁷ România și Algeria au inaugurat relațiile economice la 29 martie 1968, prin semnarea unui acord comercial. În baza acestuia, guvernul de la București a livrat produse industriale în valoare de 30 milioane lei valută. Algerienii aveau nevoie de consultanță și investiții mai ales în extragerea petrolului. Expertii

- ⁴¹⁶ Anwar Sadat (1918-1981) a ajuns președinte al Egiptului după asasinarea lui Gamal Abdel Nasser, la 28 septembrie 1970. Sadat făcuse parte din echipa fostului lider egiptean, preluând toate contactele oficiale și neoficiale.
- ⁴¹⁷ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Compania, 2008, pp. 558-559.
- ⁴¹⁸ ANIC, fond CC al PCR - Secția Relații Externe, dosar 19/1972, ff. 102-112.
- ⁴¹⁹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor...*, op. cit., p. 283.
- ⁴²⁰ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite: imagini suprapuse*, București, Editura Albatros, 2000, p. 179.
- ⁴²¹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Economică, dosar 29/1982, ff. 17-21.
- ⁴²² *Romania's Modified Posture Toward Moscow and Peking*, 1975 March 6, accesat la http://www.wikileaks.org/plusd/cables/P750053-0680_b.html.
- ⁴²³ Congresul al XXV-lea al PCUS a avut loc în perioada 24 februarie-5 martie 1976.
- ⁴²⁴ János Kádár (1912-1989), secretarul general al Partidului Socialist al Muncitorilor din Ungaria (1956-1988).
- ⁴²⁵ *Ceausescu's Speak Coolish at CPSU Congress*, 1976 February 27, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR01023_b.html; Eastern Europe at the Soviet Party Congress, 1976 February 27, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1976MOSCOW03071_b.html.
- ⁴²⁶ Conferința s-a desfășurat în iunie 1976, în Berlinul de Est.
- ⁴²⁷ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 111/1978.
- ⁴²⁸ Georges Marchais (1920-1997), secretar al Partidului Comunist Francez (1972-1994).
- ⁴²⁹ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 176/1975, f. 6 verso.
- ⁴³⁰ Idem, f. 18.
- ⁴³¹ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 108/1976, f. 17-18.
- ⁴³² Idem, f. 34.
- ⁴³³ Idem, f. 36.
- ⁴³⁴ *Political Analysis. Soviet-Romanian Relations in the Wake of Brezhnev's Visit*, 1976 December 15, accesat la http://wikileaks.org/plusd/cables/1976STATE303715_b.html.
- ⁴³⁵ Ivan Bodiul (1918-2013), prim-secretar al CC al Partidului Comunist din RSS Moldovenească (1961-1980).
- ⁴³⁶ În discursul din 2 iunie 1976, la Congresul Educației Politice și Culturii Socialiste. Vezi *Political Analysis. Thaw In Romanian-Soviet Relations*, 1976 November 18, http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1976STATE283912_b.html, [18.03.2014].
- ⁴³⁷ Gheorghe E. Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1979)*, Iași, Tipo Moldova, 2013, p. 607.
- ⁴³⁸ *Ibidem*, p. 622.
- ⁴³⁹ Vezi ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 150/1976, f. 39.
- ⁴⁴⁰ Întâlnirea din Crimeea a avut loc în 5 august 1977.
- ⁴⁴¹ Gh. E. Cojocaru, op. cit., p. 48.
- ⁴⁴² ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 109/1976.
- ⁴⁴³ Eduard Șevardnadze (1928-2014), ministrul Afacerilor Externe al URSS (1985-1990), președintele Georgiei (1995-2003).
- ⁴⁴⁴ Fotografiile se află în custodia ANIC, fototecă.

⁴⁴⁵ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor ...*, op. cit., p. 244.

⁴⁴⁶ Gerald Ford (1913-2006), republican, președinte al Statelor Unite ale Americii (1974-1977).

⁴⁴⁷ Vizita a avut loc la 11 iunie 1975.

⁴⁴⁸ Ford, Kissinger, *Romanian President Nicolae Ceausescu*, 1975 June 11, accesat la <http://www.fordlibrarymuseum.gov/Library/document/memcons/1553116.pdf>.

⁴⁴⁹ Tot în 11 iunie 1975, Ceaușescu s-a întâlnit cu rabinul Israel Miller, David Blumberg, Richard Marsh, Arthur Levin, Carl Albert, Henry Jackson, Abraham Ribicoff, Charles Vanik, Edward Derwinski. Vezi *Primirea reprezentanților Organizațiilor evreiești americane*, în „Scînteia”, an XLIV, nr. 10204, 12 iunie 1975; *Întâlnirea cu lideri ai Congresului S.U.A.*, în „Scînteia”, an XLIV, nr. 10.204, 12 iunie 1975.

⁴⁵⁰ Mircea Răceanu, *Cronologie comentată a relațiilor româno-americane: de la începutul cunoașterii reciproce până la prăbușirea regimului comunist în România*, 1989, București, Silex, 2005, p. 227.

⁴⁵¹ De la an la an, Congresul american prelungea clauza națiunii celei mai favorizate pentru România. Din cauza problemelor umanitare, destui indivizi și organizații s-au opus. Bunăoară, în iunie-iulie 1976, împotriva s-au pronunțat deputatul Larry McDonald; republican din partea statului Georgia, „Comitetul pentru Drepturile Omului în România”, „Centrul pentru Evrei din URSS și Lupta Studenților pentru Evreii din URSS”. În iunie 1977, senatorul Henry Jackson l-a avertizat pe Carter că România practica o politică duplicitară. Cererile pentru plecare definitivă din România se aprobau rapid în perioada dezbaterilor în Congres. În restul anului însă, autoritățile de la București uitau de angajamentele luate în fața opiniei publice și decidenților americani. În 1979, s-a reproșat României, că folosea deșinuți la lucrările canalului Dunăre-Marea Neagră. În fine, în 1979, Jacob Birnbaum, de la Centrul evreilor din Rusia și Estul Europei, a cerut Congresului să suspende clauza deoarece România târăgăna emigrarea evreilor. Vezi: Mircea Răceanu, *Cronologie...*, op. cit., p. 234, 237, 245; Radu Ioanid, *Răscumpărarea evreilor...*, op. cit., p. 182.

⁴⁵² Conferința a avut loc în perioada 2-3 august 1975.

⁴⁵³ *President Ford's Visit. Themes and Talking Points for Meeting with Ceausescu*, 1975 July 23, accesat la

http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BUCHAR03500_b.html.

⁴⁵⁴ August 2-3, 1975 - Ford, Kissinger, *Romanian President Nicolae Ceausescu* <http://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/0314/1553195.pdf>.

⁴⁵⁵ *Ibidem*.

⁴⁵⁶ Aleksandr Șelepin (1918-1994), membru al Biroului Politic al PCUS, fost șef al KGB.

⁴⁵⁷ August 2-3, 1975 - Ford, Kissinger, *Romanian President Nicolae Ceausescu* <http://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/0314/1553195.pdf>.

⁴⁵⁸ Mihail E. Ionescu, *Romania, Ostpolitik and the CSCE, 1967-1975*, în Oliver Bange, Gottfried Niedhart (eds.), „Helsinki 1975 and the Transformation of Europe”, New York, Oxford, Berghahn Books, 2008, p. 134.

⁴⁵⁹ Arie Bloed (ed.), *The Conference Security and Co-operation in Europe. Analysis and Basic Documents, 1972-1993*, Part 1, Kluwer Academic Publishers,

Dordrecht, 1993, p. 5. Accesat la <http://books.google.ro/books?id=9Fjt6bYgEFMC&lpg=PP1&pg=PA5#v=onepage&q&f=true>.

⁴⁶⁰ Valentin Lipatti, fost ambasador la UNESCO (1965-1971), deconspirat apoi ca ofițer DIE.

⁴⁶¹ Valentin Lipatti, *În tranșeele Europei: amintirile unui negociator*, București, Editura Militară, 1993, pp. 157-158.

⁴⁶² „Ceausescu Interview in Le Monde”, 1975 July 25, http://wikileaks.org/plusd/cables/1975PARIS19325_b.html.

⁴⁶³ ANIC, fond CC al PCR - Secția Relații Externe, dosar 97/1975, f. 3.

⁴⁶⁴ *Situation Report: Romania*, 14 August 1975, [Electronic record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:0408243e-354c-438e-b085-02429814ce81> [21.01.2014].

⁴⁶⁵ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 142/1975, vol. I, f. 89 verso-90.

⁴⁶⁶ Idem, f. 91 verso.

⁴⁶⁷ Idem, f. 92 verso.

⁴⁶⁸ Mișcarea de nealiniere a apărut în 1961, la inițiativa unor țări precum Iugoslavia, Indonezia, India, Egipt și Ghana. Liderii acestor state doreau să se țină departe de conflictele „războiului rece”. Cinci principii i-au ghidat de la început: respectarea suveranității și integrității teritoriale, ne-agresiunea, neamestecul în treburile interne, egalitatea și coexistența pașnică. Întocmai principiile enunțate în Declarația din aprilie 1964 și mai apoi de Ceaușescu.

⁴⁶⁹ Conferința a avut loc în perioada 16-19 august 1976.

⁴⁷⁰ Vizita președintelui Ceaușescu în SUA a avut loc în perioada 11-16 aprilie 1978.

⁴⁷¹ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 42/1978, f. 12.

⁴⁷² Idem, f. 13.

⁴⁷³ Idem, f. 23.

⁴⁷⁴ Park Chung Hee (1917-1979), președinte al Coreei de Sud (1962-1979).

⁴⁷⁵ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 42/1978, f. 26-27.

⁴⁷⁶ Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane (1940-1990)*, Iași, Institutul European, 2002, p. 410; ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 43/1978, f. 85-89; idem, dosar 44/1978, f. 1.

⁴⁷⁷ Violeta Năstăsescu, *Elena Ceaușescu: confesiuni fără frontiere*, București, Editura Niculescu, 2010, p. 241.

⁴⁷⁸ Nicolae M. Nicolae, *O lume așa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României*, București, Editura Pro Domo, 2000, p. 90.

⁴⁷⁹ ANIC, fond CC al PCR - Relații Externe, dosar 42/1978, f. 47.

⁴⁸⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 47/1978, f. 5 verso.

⁴⁸¹ Idem, f. 2-3.

⁴⁸² ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 47/1978, f. 7 verso.

⁴⁸³ După războiul din nordul Irakului (1961), a urmat Războiul de șase zile (1967), când Israel a ocupat Peninsula Sinai, înălțimile Golan, Cisiordania și fâșia Gaza. Împotriva israelienilor s-au coalizat, fără succes, Egipt, Siria, Iordania și Irak. De-atunci s-au rupt relațiile politice între Uniunea Sovietică și sateliții ei, cu excepția României, și Israel. În 1973, în Războiul de Yom Kippur, Israelul a învins Egiptul și Siria. Un alt adversar neîmpăcat al evreilor au fost

palestinenii, reuniți în Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP), înființată în 1968, și recunoscută la ONU, din 1974.

⁴⁸⁴ Yosef Govrin, *Israeli-Romanian Relations at the End of the Ceausescu Era: As Observed by Israel's Ambassador to Romania, 1985-89*, London, Frank Cass, 2002, p. 4.

⁴⁸⁵ Vizita a avut loc în 24-25 aprilie 1975.

⁴⁸⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 46/1975, f. 16 verso.

⁴⁸⁷ Ceaușescu și Begin s-au văzut de două ori, în 25, respectiv 30 august 1977.

⁴⁸⁸ Cristina Păiușan, *Relațiile româno-israeliene (1948-1978)*, București, Historia Editura Universitară, 2008, p. 248-249.

⁴⁸⁹ Ismail Fahmy, *Negotiating for Peace in the Middle East*, Routledge, 2013, pp. 253-254.

⁴⁹⁰ Heather Lehr Wagner, *Anwar Sadat and Menachem Begin. Negotiating for Peace in the Middle East*, New York, Chelsea House, 2007, p. 72.

⁴⁹¹ Jimmy Carter, *Keeping faith: memoirs of a president*, University of Arkansas, 1995, p. 292.

⁴⁹² Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *I se spune Machiavelli...* op. cit., p. 123.

⁴⁹³ *Ibidem*, p. 184.

⁴⁹⁴ Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei de pe urmă, România și sfârșitul războiului rece*, București, Editura RAO, 2013, p. 126.

⁴⁹⁵ Yasser Arafat (1929-2004), președintele Autorității Naționale Palestiniene (1994-2004), lider al Organizației pentru Eliberarea Palestinei (1969-2004).

⁴⁹⁶ Michael Shafir, *România ridică la rang de ambasadă misiunea palestiniană din București*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 3 martie 2009.

⁴⁹⁷ Cristina Diac, *Cu Ceaușescu deasupra lumii*, în „Jurnalul Național”, 9 februarie 2011.

⁴⁹⁸ Michael Shafir, *România ridică ..*, op. cit.

⁴⁹⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 33/1983.

⁵⁰⁰ Ronald Reagan (1911-2004), actor, politician republican, președintele Statelor Unite ale Americii (1981-1989).

⁵⁰¹ Iuri Vladimirovici Andropov (1914-1984), secretar general al CC al PCUS (1982-1984), șef al KGB (1967-1982).

⁵⁰² ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 16/1984, ff. 2-3.

⁵⁰³ Vlad Georgescu, *România anilor 80*, Munchen, Colecția „Clio fără mască”, Joe Dumitru Verlag, 1994, p. 151.

⁵⁰⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 21/1985, ff. 3-5.

⁵⁰⁵ Idem, dosar 45/1983, ff. 2-6.

⁵⁰⁶ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor...*, op. cit., pp. 159-160.

⁵⁰⁷ Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965-1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 297.

⁵⁰⁸ George H. W. Bush (n. 1924), republican, președintele Statelor Unite ale Americii (1989-1993).

⁵⁰⁹ Președintele George Bush a vizitat capitala României în zilele de 18-20 septembrie 1983.

⁵¹⁰ Adam Burakowski, op. cit., pp. 298-299.

⁵¹¹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor...*, op. cit., p. 255.

⁵¹² ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 92/1985.

⁵¹³ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

⁵¹⁴ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor ...*, *op. cit.*, p. 254.

⁵¹⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 47/1985, f. 6.

⁵¹⁶ Erich Honecker (1912-1994), secretar general al CC al Partidului Socialist al Unității din Germania (1971-1989).

⁵¹⁷ Adam Burakowski, *op. cit.*, p. 300.

⁵¹⁸ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 47/1985, f. 2.

⁵¹⁹ Kim Ir Sen (1912-1994), președintele RPD Coreene (1972-1994).

⁵²⁰ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 47/1985, f. 8.

⁵²¹ Idem, f. 10.

Aurul fantasmei și plumbul realității

Renașterea Utopiei

Format în anii stalinismului, Ceaușescu n-a cunoscut debaterile vechilor bolșevici asupra strategiilor revoluționare, nici izvoarele teoretice ale marxism-leninismului.

Ar fi luat altfel seama că Troțki susținuse calea *revoluției proletare* internaționale și pe temeiul previziunii că țările comuniste nu rezistă competiției de pe piața economică liberă. Economiiile naționale sunt totdeauna influențate de evoluția și legile pieței mondiale, opinase creatorul Armatei Roșii. Iar succesul revoluției ruse se asigură prin sovietizarea celorlalte țări, în special din Europa Centrală⁵²². Pentru impulsionearea producției care scăzuse drastic după instaurarea bolșevismului, Lenin a adoptat măsuri de încurajare a micilor proprietari⁵²³. Din 1924 însă, Stalin a mers pe calea economiei etatizate, centralizate și planificate. Sub semnul acestei singure căi către comunism s-a format și a rămas Ceaușescu. Era fanatic în acest crez, după mărturia lui Ion Stoian, fost ministru de externe⁵²⁴.

O lectură a *Utopiei* lui Thomas Morus⁵²⁵, din ideile căreia se inspiraseră socialiștii secolului al XIX-lea⁵²⁶, i-ar fi clătinat, poate, iluzia originalității gândirii sale. În „locul fericit” imaginat de Morus, proprietatea ar fi fost comună. Cetățenii și-ar fi ocupau locuințele prin tragere la sorți. N-aveau ce și de cine să închie. În *blocurile muncitorești*, apartamentele repartizate prin sindicat semănau între ele ca fagurii. Nu reușeau să le personalizeze nici mobilierul și decorațiunile interioare. Comerțul socialist puneă în vânzare câteva modele de dormitoare, sufragerii și bucătării, prototipurile fiind avizate de

însuși Ceaușescu. Tovarășul a mers cu egalitarismul atât de departe încât, în vara lui 1989 a destituit-o pe Venerica Pătru din funcția de prim-secretar al județenei de partid Vâlcea pe motiv că, în cărdășie cu alți demnitari locali, „îmbunătățise” standardele de finisare ale blocului unde locuia⁵²⁷.

În *Utopia* închipuită în urmă cu cinci sute de ani, toată lumea muncește. Dar nimeni nu se specializează într-un anumit domeniu, postulase Morus în limitele epocii sale. Toți cetățenii României lui Ceaușescu erau obligați să-și ia servicii, altfel riscau închisoarea sau *condamnarea la locul de muncă* sub acuzația de *parazitism* sau *venituri ilicite*. Cu cât specializarea se făcea mai greu, sporeau restricțiile. Posturile în cercetare dispăruseră de la sfârșitul anilor 70. Absolvenții liceelor de specialitate și ai învățământului superior erau obligați, fără drept de apel, să se stabilească la locul repartiției. Pentru tinerii intelectuali, orașele mari, s-au închis din 1981. Situația se agrava în cazul celor cu medii foarte bune, beneficiari ai burselor de studiu. Statul îi obliga să returneze contravaloarea lor în caz de neprezentare la post. În plus, neefectuarea stagiului de trei ani în postul repartizat de comisia guvernamentală atrăgea după sine pierderea dreptului de-a profesa în specialitate. Unica strategie, la îndemâna membrilor CC și altor foarte înalți demnitari, de a-și păstra odraslele în București era aceea de a-i înscrie sau transfera la cursuri fără frecvență. Li se găseau diverse sinecure în instituțiile culturale (pompierei, figuranți, corectori etc.). Îi protejau astfel de pierderea buletinului de București, după repartiție, și implicit, de destinul generației lor⁵²⁸.

Ca și cum n-ar fi fost de ajuns, lucrurile s-au înrăutățit tocmai în cazul promoției 1989. În vară s-a decis eliminarea oricărei excepții de la efectuarea stagiaturii. Să stea acolo unde au fost repartizați, a zis Elena Ceaușescu, dar să li se creeze condiții. „Pot să trăiască și în corturi”⁵²⁹, a replicat Tovarășul încă mai dur.

Morus nu și-a imaginat cetatea condusă de-un despot care despărțea soții unul de altul. Sau, și mai rău, părinții de copiii lor minori! Recomandase însă planificarea economiei și însăr-cinarea guvernului cu gestionarea producției și cu repartizarea bunurilor. În acest punct, utopia stăpânea România!

„Nu există otravă mai ticăloasă decât puterea asupra oame-nilor”, cugetase Maxim Gorki⁵³⁰. Iar Ceaușescu se intoxicase mortal cu ea.

Marea criză a marii industrii

Greșelile cele mai mari ale lui Ceaușescu au fost economice, a afirmat fostul premier Maurer despre conducătorul pe care mizase în 1965⁵³¹.

Conform liniei generale a economiei socialiste de dezvoltare a industriei grele, România devenise dintru-început dependentă de materiile prime sovietice, în primul rând de minereul de fier. În efortul desprinderii de Moscova, strategia cumpărării tehnologiilor străine din Occident și a materiilor prime din foste colonii debutase în vremea lui Gheorghiu-Dej. N-a fost deloc ușor: până la afaceri, România a trebuit să-și regleze diferendele datorate naționalizării cu statele occidentale plătindu-le acestora despăgubiri⁵³². „Capriciile” lui Hrușciov au fost primele care-au determinat căutarea de noi piețe de cumpărare a fierului. Algeria, Brazilia și India au intrat de pe atunci în atenția liderilor români. Însă ruperea relațiilor economice cu Uniunea Sovietică, așa cum amenințase voalat Hrușciov, ridica probleme insurmontabile. Căci, „natura” mărfurilor schimbate între România și țara sovietelor este cu totul deosebită, după avertismentul lui Alexandru Bârlădeanu din iunie 1963. „Dacă ar înceta acest schimb, declarase acesta, mai mult de jumătate din mărfurile pe care le vindem în Uniunea Sovietică nu le vom putea vinde în altă parte, iar mărfurile pe care le luăm noi de la ei sunt mărfuri de mare valoare”⁵³³.

În felul său, Ceaușescu a preluat strategia succesorului cu bicisnicia vițelului care se opintește din coarnele necrescute să

scoată stejarul bătrân din rădăcină. Astfel că, în loc să reducă dependența de materii prime sovietice, s-a legat încă mai strâns și cu mai multe sfori.

Pe temeiul tradiției românești în extracția petrolieră, validată și de CAER, construisem o capacitate de 33 de milioane de tone de rafinare, după declarația lui Ștefan Andrei. Dar producția autohtonă nu atinge sfertul ei. Ceaușescu ținea la importarea țițeiului pentru prelucrare și vânzarea pe-o terță piață, în special în Moldova sovietică și Ucraina⁵³⁴. Un plan pe mîntea grăjdarului ce-și anunțase prietenii că se însoară cu împărăteasa. Se poate asta? – s-au mirat aceia. Sigur că da, dacă vreau eu, înșurătoare-i pe jumătate gata.

La Ceaușescu, după crîza din Iran, fezabilă era doar o a treia parte. Aceea care depindea de el. Avea de găsit piețe noi de import, pe lângă cele de desfacere. Soluția de la ambele capete a redevenit tocmai Uniunea Sovietică. Așa a ajuns să-i șantajeze pe sovietici cu ieșirea din Tratatul de la Varșovia dacă nu ne livrează petrol și gaze. În acest context, în iulie 1984 s-a semnat convenția cu URSS pentru construcția, în comun, a unor obiective de extracție a gazelor. La extracția zăcămîntului de la Sovietabad (Turcmenia), România a participat, în anii 1984-1988, cu efective tehnice și umane în valoare de 300 milioane ruble transferabile. În 1985-1986, România primea cîte 300 milioane mc gaze anual, iar în 1988-1989 cîte 500 de milioane mc anual⁵³⁵. Pe baza acestei suplimentări, s-a trecut la alimentarea mijloacelor de transport și a tractoarelor cu gaz metan și metanol⁵³⁶.

Testarea piețelor pentru export a condus la construcția altor capacități industriale energofage (fabrici de sticlărie, ciment, materiale de construcții, îngrășăminte chimice etc.). Între timp s-au năruit și speranțele exploatării unor zăcăminte noi de cărbune. În 1984 s-a constatat, bunăoară, că și estimările celor aflate în exploatare au fost prea optimiste: în 7 ani, la lignit, gradul de asigurare urma să scadă de la 72 la 42 de ani; la antracit de la 108 ani la 34; iar la cărbunele brun cu 74 de

ani⁵³⁷. În zadar cerea Ceaușescu minerilor „obligatoriu să facă” planul⁵³⁸. N-au folosit la nimic starea de necesitate și regimul militarizat în centralele de cărbune, introduse în toamna lui 1985 prin decret prezidențial.

În această situație s-a investit pentru producerea echipamentului centralei nucleare de la Cernavodă de către IMGB și a apei grele la Turnu Severin. Alte investiții copleșitoare se făcuseră în cele patru combinate de utilaj greu de la Iași, Cluj, Craiova și la IMGB, proiectate să producă pentru sovietici⁵³⁹. Planul era ca industria constructoare de mașini, prin produsele sale să asigure cea mai mare parte a costurilor materiilor prime importate din URSS. Socoteala de-acasă nu se potrivește însă niciodată cu cea din târg. În loc de câștig, la anumite sortimente se înregistrau pierderi. Spre exemplu, noi fabricam și exportam tablă la 150 de dolari/t. Dar industria construcțiilor de mașini reclama o tablă de import plătită cu 2.000 de dolari/t⁵⁴⁰. Asemenea situații îl enervau la culme pe Ceaușescu.

Dezamăgea și bilanțul investițiilor în lumea a treia. În anii '70, Ceaușescu transpirase din greu în vizite prin Africa și America Latină. I s-a părut că descoperise calea de aur a prosperității și independenței față de sovietici înființând societăți mixte cu guvernanții tinerelor națiuni independente. Ceaușescu și-a onorat contractele. A transferat tehnologii și *know-how* românesc contra materii prime autohtone. Unele nici nu ajungeau în țară fiind valorificate de români pe alte piețe. Iar, în România, noile state și-au calificat numeroase *cadre naționale*⁵⁴¹.

În ianuarie 1984 s-a trecut însă la analiza activității societăților mixte din Africa. Prima desființată a fost Societatea mixtă Somcarom din Republica Centrafricană, creată în urmă cu un deceniu pentru amenajarea a zece mii de hectare teren pentru cultura bumbacului. Partea română a subscris atunci un capitalul de 90.000 de dolari și i-a creditat pe parteneri cu 3.272,1 mii dolari. Afacerea s-a soldat cu pierderi nerecuperabile de 3.441 mii dolari pentru români⁵⁴². Decizia acestor afaceri îi aparținuse lui Ceaușescu. Astfel că, în CPEx n-au fost

discuții și pe această temă. În același an, la inițiativa părții române, s-au lichidat Societatea Mixtă româno-iraniană Geomet și Societatea Autotractor-Kinshasa din Zair. Au urmat cele pentru exploatarea lemnului din Nigeria, de mașini unelte din Peru și de cauciuc din Liberia⁵⁴³.

N-au adus profit nici creditele acordate de români. Libia și Siria, bunăoară, adoptaseră legi noi de reducere a importurilor și de creștere a taxelor îngreunând transferul de valută⁵⁴⁴. Cu mintea românului de pe urmă, ajutorul către statele subdezvoltate a început a fi tratat cu mefiență și zgârcenie la București. Când Daniel Ortega, președintele Nicaragiei, a venit, în 1985, în capitala României pentru a solicita ajutoare, Ceaușescu l-a refuzat. Nu se poate așa, i-a zis, punându-i placa avantajului reciproc. I-a propus să-i amenajeze terenuri pentru cultivarea bumbacului, sisteme de irigații și exploatare de zăcămintă⁵⁴⁵. Contra cafea, bumbac, melasă, zahăr, minereuri⁵⁴⁶.

„Beneficii avem puține și pierderi mari”, a conchis Elena Ceaușescu asupra acestor afaceri⁵⁴⁷. Dar la soluția importului de materii prime în sistem barter nu se mai putea renunța. Astfel că a decis reorientarea către prietenii din China, Mongolia și Vietnamul de Nord⁵⁴⁸. Și către partenerii din CAER, în frunte cu Uniunea Sovietică.

Asemenea situații erau cu totul străine populației. Presa deborda în elogierea succeselor. În 20 de ani, scria oficiosul partidului în 1985, colaborarea cu țările în curs de dezvoltare a crescut de la 34 la 99⁵⁴⁹. Iar românii au ajuns din urmă și depășit țări cu tradiție în producția pe cap de locuitor la oțel, cauciuc sintetic, fire și fibre sintetice, aparate de radio, ciment⁵⁵⁰.

Adio, Franța!

Istoria modernă a românilor se leagă de sprijinul acordat de „sora mai mare” latină în momentele cruciale. Elitele pașoptiste s-au educat în școlile franceze, Napoleon al III-lea a sprijinit unirea Principatelor⁵⁵¹, iar generalul Berthelot a venit să instruiască armata română înaintea luptelor cruciale care au

permis făurirea României Mari⁵⁵². La rândul lor, liderii comuniști au mizat tot pe prietenia Franței atunci când au decis să se detașeze de Moscova și să reia relațiile cu Occidentul.

Dintre toți conducătorii României, Ceaușescu a avut cea mai vizibilă relație cu francezii. Marile companii din „Hexagon” au investit în România, aducând tehnologiile de vârf occidentale într-o țară comunistă. Însuși președintele Charles de Gaulle l-a vizitat, fiindu-i alături în balconul Comitetului Central și în mașina decapotabilă pe străzile Craiovei⁵⁵³. Însă după retragerea generalului din viața politică, Ceaușescu a constatat că parteneriatul economic îi aduce deservicii. Balanța economică era în defavoarea României, care importa tehnologii costisitoare sau licențe de producție și exporta nimicuri.

Liderul român a crezut că datorită imaginii sale internaționale va putea rezolva problema deficitului cu ocazia vizitei la Paris din iunie 1970. A încercat să domine convorbirile cu liderii francezi, însă a fost pus la punct de Valéry Giscard d’Estaing⁵⁵⁴, ministru al Economiei și Finanțelor. Lui Ceaușescu i s-a reproșat că solicita într-una facilități fiscale, deși țara sa raporta de ani buni o creștere economică peste nivelul multor țări dezvoltate. Giscard d’Estaing a motivat că guvernul de la Paris nu avea cum să dirijeze importurile din România. Economia era liberă, iar companiile franceze cumpărau din străinătate ceea ce doreau și aveau nevoie, fără ca statul să le poată impune strategia de afaceri. Ceaușescu a strâmbat din nas la argumentația aceasta. Nu putea concepe, probabil, că un afacerist nu ascultă *indicațiile* miniștrilor, desfășurându-și activitatea în voie, după strategiile proprii. A amenințat că va sista toate afacerile cu francezii dacă balanța comercială nu se va echilibra într-un termen scurt⁵⁵⁵.

Dar în următorii ani, relațiile economice bilaterale s-au degradat. Spre deosebire de predecesorii săi, d’Estaing a abandonat politica pro-românească. În primul rând, nu s-a implicat în creșterea importurilor franceze din România. Având în vedere dezechilibrul tot mai pronunțat al balanței economice

româno-franceze, Ceaușescu a sistat colaborarea în marile proiecte. Cu ocazia vizitei din 1970 se parafaseră acorduri pentru construcția unei fabrici de elicoptere. Teoretic, România avea de câștigat pe termen lung deoarece produsele erau destinate țărilor din lumea a treia, care ar fi căutat modele ceva mai ieftine decât produsele firmelor occidentale. Liderul român s-a încăpățânat să nu mai importe tehnologie de vârf fără facilități speciale. Așadar, uzina de elicoptere nu s-a mai construit. Ulterior au fost lichidate și alte afaceri bilaterale. În 1978 a expirat licența Renault pentru modelul *Dacia 1300*. Tovarășul n-a mai autorizat continuarea colaborării, deși partea franceză insista să reproducă la Pitești noile mașini ale companiei. Inginerii români au primit indicații să îmbunătățească singuri autoturismul *Dacia*, fără sprijin străin. Astfel că în 1979 a fost lansată pe piață *Dacia 1310*, cu mici modificări față de modelul 1300. Firma Renault a protestat din cauza încălcării drepturilor de proprietate a licenței, solicitând despăgubiri. Puțin i-a păsat lui Ceaușescu. Nu era prima dată când fabricile românești continuau să vândă mărfuri și după expirarea licențelor de producție.

Nu s-a putut ține bășos prea mult în fața Franței. Pe fondul crizei energetice de la sfârșitul anilor '70, căuta soluții rapide pentru creșterea producției de curent electric. I-a prezentat problema lui Giscard d'Estaing, în 1979, cu ocazia vizitei la București⁵⁵⁶. Președintele francez a promis ajutor, țara sa având o bogată experiență în energia nucleară. Însă Ceaușescu a încercat, din nou, să-i forțeze mâna, solicitând partenerilor finanțarea obiectivului cu dobânzi preferențiale, de maxim 4% pe an. Enervat de pretențiile sale, d'Estaing, i-a reproșat liderului român, în vara lui 1980, cu ocazia vizitei în Franța⁵⁵⁷, că avea o viziune nerealistă privind relațiile economice internaționale. Guvernul de la Paris propusese deja o dobândă avantajoasă, de 8% pe an, dar partenerii români ar fi vrut jumătate...! Să studieze tarifele de pe piața internațională de capital, i-a tăiat-o scurt francezul. Au urmat și alte reproșuri privind

maniera în care înțelegeau românii să facă afaceri. Inclusiv problema licenței Renault⁵⁵⁸.

Ceaușescu i-a lăsat o amintire neplăcută lui Giscard d'Estaing. După căderea comunismului, acesta a povestit presei occidentale că fostul lider român și soția ar fi furat argintăria de la Palatul Matignon. Ar fi atenționat-o și pe regina Elisabeta a II-a de obiceiurile musafirilor pe care-i invitasese în Regatul Unit. Însă istorioara face parte din legendele diabolice despre Ceaușescu țesute începând cu decembrie 1989. Vizita în Marea Britanie avusese loc cu doi ani înaintea vizitei la Paris invocate de d'Estaing⁵⁵⁹.

Ceaușescu n-a avut mai mult succes cu stilul său de afaceri nici cu un președinte socialist. În 1979 fusese vizitat de François Mitterand⁵⁶⁰, care reușise să mobilizeze în jurul său toate forțele de stânga franceze. Secretarul general al PCR i-a promis atunci tot sprijinul moral din lume, însă bani pentru campanie n-avea. În cele din urmă i-a donat 62.000 dolari, în timp ce comuniștii maghiari sau est-germani contribuiseră cu câteva milioane de dolari fiecare la alegerea lui Mitterand ca președinte, în 1981⁵⁶¹. Consecințele s-au arătat imediat. În anii '80 autoritățile franceze au permis emigrației să organizeze ample acțiuni de protest contra regimului de la București. Intelectualii refugiați la Paris au fost cei mai activi colaboratori ai *Europei libere* și organizatori de campanii publice contra lui Ceaușescu. Ambasada Franței de la București ajunsese să fie solicitată mai des din cauza *agitațiilor „fugarilor”* decât pentru probleme de ordin economic sau politic⁵⁶². Un moment deosebit în istoria deteriorării relațiilor româno-franceze l-a constituit „afacerea Tănase”, montată, în 1982, de serviciile speciale franceze la inițiativa ofițerului de Securitate Matei Pavel Haiducu. Prin scenariul răpirii imigrantului Virgil Tănase și a simulacrului otrăvirii scriitorului Paul Goma, acțiuni puse în seama ordinului dat de Ceaușescu, s-a încercat, și reușit, compromiterea liderului român⁵⁶³.

Ceaușescu nu a reușit să găsească alt debușeu de imagine în Europa occidentală. Relațiile economice cu Germania Federală erau excelente, însă liderii de la Bonn nu se plimbau cu *eroul între eroi* în caleașcă sau în mașini decapotabile. Trep-tat s-au rărit și vizitele oficiale în capitalele vest europene. După turneul în țările scandinave din noiembrie 1980, rar se mai găsea vreun prilej de afișare cu lideri occidentali. Doar regele spaniol Juan Carlos⁵⁶⁴ s-a „riscat”, venind cu regina sa în România, în mai 1985. Ceaușescu s-a consolatat cu vizite în țările lumii a treia, speculate intens de propaganda autohtonă pentru a prezenta *anvergura internațională a celui mai iubit fiul al poporului*.

Criza creditelor externe

Imperialiștii ne vor da și funia cu care să-i spânzurăm – declarase într-un moment euforic Lenin. Un aranjament prielnic în acest sens li s-au părut urmașilor săi creditele acordate de FMI și Banca Mondială Internațională. S-au spânzurat ei cu funia aceasta!

Lozincile după care *vor ajunge din urmă și vor depăși țările capitaliste dezvoltate* au circulat în țările cu regim comunist până în anii 70. Dintr-a doua jumătate a deceniului precedent, liderii lor se confruntau cu criza sistemului. Ascunzând populației adevărul, au angajat împrumuturi la fel ca și tinerele state ieșite de sub dominația colonialistă. La plata scadențelor s-au pomenit și mai în criză: creditele investite în coloși industriali și în afaceri cu țările subdezvoltate n-au adus profitul scontat. Exploatate sălbatic după naționalizare și industrializare, nici resursele naturale nu îngăduiau estimări optimiste. În plus, dacă țările socialiste se angajaseră cu elan în parcurgerea celei de-a doua revoluții industriale, avangarda economiei mondiale trecuse la o revoluție tehnico-științifică. Munca brută a muncitorului pierduse din importanță, noii agenți ai progresului fiind „gulerele albe”.

Așa se face că, la începutul anilor '80, Polonia cumulasă o datorie externă de 24.1 miliarde dolari, creditele fiind cheltuite pentru investiții. Dar ratele dobânzilor din anul 1981 echivalau cu bugetul țării! Neavând încotro, conducerea poloneză și-a declarat incapacitatea de plată⁵⁶⁵. Ungaria, în schimb, destinașe consumului populației cea mai mare parte a împrumuturilor. Pe maghiari îi invidiau vecinii că trăiesc în „socialismul gulașului”. Ajunși la scadență însă, ungurii au majorat prețurile în magazine și au extins sectorul economiei private. Nici aceasta n-a fost o strategie eficientă: Ungaria cumula, în 1990, o datorie de 21 miliarde dolari. Pe cap de locuitor însemna o povară de câteva ori mai mare decât a românilor în momentul când Ceaușescu a decis plata⁵⁶⁶. Dar în topul din 1980 al creditului pe cap de locuitor din *lagărul socialist* se aflau iugoslavii, deși sectorul lor privat era cel mai bine reprezentat. Șomajul și tensiunile etnice survenite după moartea lui Tito au acutizat criza. S-a căutat, fără succes, o ieșire prin libertatea acordată cetățenilor de a lucra în Occident⁵⁶⁷. Comunismului îi era însă sortit... să moară de bătrânețe. Se zbătea, pe ascuns, în cleștii agoniei la aniversarea celor 70 de ani ai revoluției bolșevice. Odată declanșată boala fără leac a imploziei, tratamentul reformelor nu i-a fost de folos. Dar *fiii iubiți ai poporului* ascundeau fața leproasă a adevărului sub măștile propagandei.

Dintre toți frații europeni, singur Ceaușescu a ales strategia achitării datoriilor. Vedeă în ea calea evitării piedicilor *imperialiste* în drumul spre comunism. A reușit s-o achite. Singură România a ieșit din zodia comunismului fără datorii externe. Dar aceasta n-a împiedicat sfârșitul ineluctabil.

În 1978, datoria externă a României era de aproximativ 5 miliarde de dolari, conform declarației lui Florea Dumitrescu⁵⁶⁸, fostul ministru de Finanțe și guvernator al BNR. Datorită creșterii prețului petrolului și al materiilor prime, până-n 1982, a ajuns la 11 miliarde dolari. Pentru coordonarea plății datoriei externe, Ceaușescu a numit o echipă care-i

raporta situația, personal, în fiecare zi de luni a săptămânii⁵⁶⁹. Se înțelege că nici măcar demnitarii nu erau informați asupra acestor „strict-secrete” puse la păstrare în „seiful” secretarului general.

Rățiunile achitării pot fi deduse din comentariile Tovarășului făcute cu diverse prilejuri pe această temă. În sindicatul „Solidaritatea” și în „cedările” celorlalți frați la chestiunea drepturilor omului a văzut totdeauna „calul troian” al creditorilor. Achitarea datoriilor conta și ca dovadă a geniului său de strateg și a experienței de *revoluționar*.

Să facem totul...

Istoria anilor 80 e tulburată în România de obsesia datoriei. Formulată explicit în nucleul de decizie și mascată, public, de propagandă în imperativele *socialismului multilateral dezvoltat și înaintării patriei spre comunism*.

Strămtorat de această povară a ratelor de credit, încă din primăvara anului 1980, Ceaușescu a decis să mobilizeze economia pentru export. La mijlocul lui martie i-a convocat la sediul CC pe șefii ministerelor economice. Comerțul exterior devenea prioritate națională, fiind coordonat de o echipă mixtă compusă din vicepreședinți ai Comitetului Central, Consiliului de Miniștri și CSP-ului. La finalul întrevederii a *indicat* „să se scoată din fabricare orice până se realizează exportul, fără a mai fi nevoie de aprobări”⁵⁷⁰. De asemenea a interzis și importurile, cu excepția unor produse de strictă necesitate, care puteau fi cumpărate doar în urma unei aprobări prealabile, dificil de obținut.

Astfel de dispoziții au fost trasate arbitrar de Ceaușescu, fără să aibă în vedere regulile de funcționare a economiei. În foarte multe cazuri, pentru realizarea producției de export erau necesare importuri de materii prime, tehnologii sau piese de schimb. Spre exemplu, pentru construcția unui vagon de călători la fabrica din Arad, în valoare de 500.000 de lei, echipamentele importate se ridicau la 110.00 de lei. Din cauza

procedurilor de obținere a avizelor de import, uzina arădeană avea, în mai 1980, o restanță de 27.000 de vagoane de călători către partenerii străini. Când i s-a explicat situația, Ceaușescu a luat foc. Nu dorea să accepte că, din vina sa, producția la export se blocase. Obişnuia să-i acuze pe miniştri că-s incompetenți⁵⁷¹. La fel de irascibil devenea şi atunci când miniştrii acuzau probleme cu exporturile din cauza lipsei pieselor de schimb. „Dar voi nu le puteţi produce aici?“, era reacţia sa obişnuită. În consecinţă a dat următoarea *indicaţie*: „trebuie să ne aşezăm serios să facem piese de schimb“⁵⁷². Însă specialiştii români nu aveau la dispoziţie licenţa de fabricare a subansamblelor. Au rezultat copii neomologate, de proastă calitate de cele mai multe ori. Asemenea soluţii au avut consecinţe grave asupra productivităţii şi consumatorilor. După achiziţionarea unor dispozitive antipoluante pentru coşurile industriale, fabricile respective n-au mai putut să importe filtre de aer. S-au proiectat în grabă filtre autohtone, ineficiente şi uşor degradabile. Aşadar, poluatorii din industria termoelectrică sau petrochimică pulverizau direct în atmosferă particulele nocive, afectând starea de sănătate a comunităţilor limitrofe⁵⁷³.

În consecinţă, soluţiile lui Ceauşescu nu au dat rezultatele aşteptate. În loc de ameliorare, situaţia comerţului exterior se degrada de la an la an. În luna iulie 1981, în bugetul de stat intraseră 656.1 milioane dolari, dintr-un plan de 957 milioane. Un deficit de 31.45%! Tovarăşul a primit şi justificarea nerealizării planului. În primul rând, lipseau materialele prevăzute în lista de aprovizionare tehnico-materială. Altfel spus, economia resimţea *raţionalizarea* importurilor. În al doilea rând, se înregistra deficit la fondul de marfă pentru exporturi. Concret, Ceauşescu contractase în timpul vizitelor în străinătate mai multe produse decât putea livra economia românească. A treia cauză a impasului se datora partenerilor din străinătate, care nu achitau la timp produsele primite. Mai precis, *tovarăşii roşii* din „lumea a treia“ nu aveau bani să-şi plătească importurile⁵⁷⁴.

Simultan priorităților exportului, Ceaușescu începuse cu „strângerea curelei”: reducerea funcționarilor, a consumurilor energetice și de materii prime, creșterea prețurilor dar și a productivității muncii⁵⁷⁵. Din 1982, toate sectoarele au fost luate la puricat și *rentabilizate*. Începând cu creșterea contribuției părinților la funcționarea grădinițelor cu orar prelungit și a creșelor⁵⁷⁶, până la scumpirea combustibilului (prețul motorinei, bunăoară, crescuse de la 4 la 7 lei)⁵⁷⁷. Sub formula *autogospodăririi* din internatele și căminele pentru elevi, studenți și muncitori s-a eliminat personalul de pază, curățenie și ajutoarele de la bucătărie. I-a înlocuit pe toți cu *munca patriotică* a locatarilor. Pe același principiu al *rentabilizării* a dublat prețului *Scînteii* (de la 0,50 la un leu)⁵⁷⁸. Anul următor au trecut prin *rentabilizări* editurile și cinematografia. După reducerea cotei de hârtie a pus chestiunea traducerilor din limbi străine. Deși acestea se aflau sub controlul strict al aprobărilor Secretariatului CC al PCR, Ceaușescu s-a arătat nemulțumit de „problema conținutului”⁵⁷⁹ și... a reciprocității. Dacă aceasta funcționase între țările socialiste, Ceaușescu voia să impună acum tot atâtea traduceri din literatura străină câte se făceau din autorii români în străinătate⁵⁸⁰. Dacă românii vor să-i citească pe Hegel sau Sartre, balanța acestor „importuri în valută” să se echilibreze prin traducerea unor români în țara de origine a lui Hegel, respectiv Sartre. A impus și regimul *autofinanțării* pentru teatre, filarmonici și celelalte instituții culturale obișnuite până atunci să fie subvenționate de stat.

Alimentația științifică și reducerea salariilor

Distribuirea producției industriale către export nu a fost suficientă pentru acoperirea necesarului de valută. Ceaușescu a aplicat treptat o politică de raționalizare a consumului intern de alimente, ținând spre valorificarea produselor agrare prin export. Mai întâi, în iulie 1980, a dispus reducerea cantității de zahăr din produsele destinate consumului. Cercetătorii din domeniul alimentației au primit sarcină să conceapă rețete de

biscuiți, siropuri etc. fără zahăr. Oficial, pe Ceaușescu îl preocupa starea de sănătate a compatrioților, care consumau în exces acest aliment („În toată lumea se duce o luptă foarte serioasă pentru reducerea consumului de zahăr și grăsimi. Se critică în toate țările dezvoltate consumul de zahăr”⁵⁸¹).

În sprijinul luptei pentru „alimentație sănătoasă”, secretarul general propunea o campanie de promovare a consumului de pește și produse din pește. A *indicat* Ministerului Transporturilor să sporească importul de pește oceanic care, combinat cu legume, să fie comercializat în conserve. În zadar încercau experții CSP să-i explice că el însuși direcționase toate navele comerciale pentru alte activități. N-a fost de înduplecat. Credea că a găsit soluția miraculoasă pentru a păzi carnea destinată exportului de consumul celor care o produceau: „Să dăm mai mult pește pe piață, trebuie făcută și ciorbă și pește cu legume. Să se gătească cum se gătea în trecut în România, pe bază de legume. Trebuie făcută o gamă de sosuri industriale cu legume”⁵⁸².

Indicațiile au fost puse rapid în practică. Rafturile magazinelor s-au umplut de borcane cu mâncăruri de legume. Însă puțini români se încumetau să le cumpere. Doar dacă-i răzbea rău foamea. Iar peștele... Românii, prin tradiție, obișnuiau să cumpere pește doar la anumite ocazii. Iar în familiile acelor ani, soția nu renunțase la rolul de gospodină care pune toamna murături, bulion și zacuscă. Superior calitativ celor industriale. Propaganda nu mai contenea cu marketingul. „Nici o masă fără pește”, suna o lozincă săcâietoare din paginile ziarelor. Pe stadioane se mai făcea și haz de necaz. Una dintre scandările care dădea bătăi de cap Securității, din cauza conotației „subversive”, fusese lansată de supporterii din Giulești: „Nu e pește ca guvidu’ / Și echipă ca Rapidu’!”. Așa de mult iubeau românii noile conserve de pește oceanic lansate pe piață de Ceaușescu.

Treptat, situația alimentației se agravează. Marea Adunare Națională a votat în sesiunea din decembrie 1980 o lege care

obliga județele să producă și să gospodărească hrana pentru cetățenii din teritoriu. O decizie irațională. Un județ putea cu greu să-și asigure din producția proprie toate alimentele de care avea nevoie. Zonele cu relief preponderent montan nu puteau asigura necesarul de cereale, iar cele cu pământuri mănoase, incluse în planul culturilor mari, nu produceau cartofi și fructe. Nici zootehnie! Erau interzise și schimburi între județe deoarece legea interzicea circulația produselor agricole dintr-o zonă excedentară către una deficitară. Dacă existau surplusuri la anumite produse, trebuiau vărsate fondului centralizat al statului, care le redistribuia. Un mecanism greoi care determina deteriorarea produselor perisabile. Pentru prima dată din anii de după război s-au introdus *cartele* la zahăr și ulei. În plus, cele două produse puteau fi achiziționate doar din localitățile de domiciliu pe bază de liste aprobate de primărie. Așadar navetiștii, studenții, turiștii sau alte categorii de persoane aflate departe de casă nu puteau cumpăra aceste alimente de bază „raționalizate”. Ulterior, Ceaușescu a *cartelat* și pâinea. Se spune că decizia ar fi provocat tensiuni în conducere deoarece prim-ministrul Ilie Verdeț ar fi obiectat. Pentru fronda adusă a plătit cu funcția, fiind schimbat cu mai docilul Constantin Dăscălescu. În opinia secretarului general, raționalizarea pâinii era o măsură benefică deoarece elimina risipa. Românii cumpărau, zicea el, saci de pâine pentru alimentația animalelor de curte, produsele de panificație subvenționate fiind mult mai ieftine decât nutrețurile⁵⁸³.

Întocmai ca în anii de după război, penuria de alimente a încurajat piața neagră. În ajutorul miliției, Consiliul de Stat a emis în toamna lui 1981 un *Decret privind măsurile pentru prevenirea și combaterea faptelor care afectează buna aprovizionare a populației*. Conform legii, cumpărarea în scop de stocare a unor cantități care depășeau consumul familial lunar pentru ulei, zahăr, făină, mălai, orez, cafea etc. se pedepsea cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

Dar Ceaușescu ținea morțiș să „demonstreze” că problema alimentației nu ținea de lipsa produselor de pe piață, ci de

proastele lor obiceiuri culinare. A venit prin urmare cu „geniala” soluție a „alimentației științifice a populației”. O susținea invocând studii occidentale privind creșterea obezității la nivel mondial și problemele de sănătate asociate. „Și la noi, dacă te uiți, au început să fie copiii foarte grași, nu e semn de sănătate”, argumenta „nutriționistul șef” necesitatea măsurilor de modificare a alimentației⁵⁸⁴. L-a desemnat astfel pe academicianul Iulian Mincu să întocmească un raport de specialitate, din care reieșea că în condițiile naturale ale României un locuitor ar fi trebuit să consume zilnic circa 2.800 de calorii. Însă gurmazii români depășeau 3.300 calorii! Exagerau la carne, cereale și produse zaharoase. Aceste alimente ar fi trebuit înlocuite treptat cu fructe și legume. În consecință, rezolvase pe hârtie și criza alimentară. Nu exista decât în închiuirea românilor!

Căutând resurse pentru achitarea datoriei externe, Ceaușescu a ajuns să umble și la salarii. Nu le-a spus direct românilor că le va lua din leafă. Cu viclenia caracteristică a invocat o pretinsă reformă a salarizării, care, teoretic, conducea la creșterea veniturile muncitorilor.

Cu ocazia Congresului al II-lea al Consiliilor Oamenilor Muncii din ianuarie 1981, secretarul general a anunțat pompos că avea în plan încurajarea inițiativei clasei muncitoare prin „cointeresarea materială în raport cu munca”⁵⁸⁵. În următorii ani a conceput *Programul privind aplicarea fermă a principiilor autoconducerii muncitorești și autogestiei*. În viziunea lui Ceaușescu, *autoconducerea muncitorească* însemna de fapt responsabilizarea angajaților pentru realizările sau, dimpotrivă, pierderile întreprinderilor în care activau. Cu aceasta se va lăuda lui Gorbaciov că reformase economia înaintea lui. Propagandistic, *cel mai iubit fiu al poporului* susținea că aplicase o reformă în sprijinul *oamenilor muncii*. După model capitalist, veniturile erau proporționale cu performanța. Asta într-o țară socialistă! Salarizarea se făcea în conformitate cu principiul *acordului global*. În consecință, muncitorii nu mai aveau un

venit garantat. Leafa lor, redenumită oficial retribuție, varia în funcție de îndeplinirea planului. „Nici muncă fără pâine, nici pâine fără muncă”, obișnuia să spună dictatorul⁵⁸⁶.

Teoretic, salariile erau nelimitate dacă unitatea economică înregistra performanțe. În fapt, din punct de vedere juridic, s-au creat pârghiile legale pentru ajustarea lefurilor în funcție de *nerealizările* economiei socialiste. În anii '80 cam toate unităților raportau neîndeplinirea planului. Nu pentru c-ar fi fost neapărat neperformante. Indicatorii producției erau stabiliți artificial de CSP, după *creșterile* nerealiste impuse de Ceaușescu.

Pe lângă diminuarea masei monetare alocate pentru salarizarea cetățenilor, Ceaușescu a găsit noi modalități prin care folosea de-a dreptul gratuit forța de muncă. În timpul construcției Canalului Dunăre – Marea Neagră, spre exemplu, organizația de partid Constanța s-a declarat incapabilă să asigure necesarul de muncitori. În județ funcționa, în paralel, alt mare șantier, la Cernavodă, unde se ridica centrala nucleară. Soluția ieșirii din impas a venit de la secretarul general, care a ordonat mobilizare națională pentru construcția „magistralei albastre”. Armata, organizațiile UTC și organizațiile județene ale PCR aveau obligația să trimită pe șantier voluntari, care s-au luptat ani de zile cu stâncile din podișul Dobrogei⁵⁸⁷. După atâta *muncă patriotică*, Tovarășul se arăta adesea nemulțumit de performanțele truditorilor la Canal. În opinia *celui mai iubit fiu al poporului* responsabili pentru repetatele întârzieri ale inaugurării se făceau voluntarii lipsiți de entuziasm⁵⁸⁸. N-ar fi acceptat în ruptul capului că termenele impuse, fără să consulte studiile de specialitate, erau iluzorii⁵⁸⁹.

La târguieli cu oligarhii finanțelor mondiale

În pofida măsurilor economice drastice, bugetul României nu acumula suficiente venituri pentru a face față presiunii datoriei externe. Ceaușescu a încercat diferite tertipuri în vederea reducerii poverii creditelor. Începând cu 1982 a ignorat

angajamentele inițiale și a cerut FMI și BIRD să accepte restituirea împrumuturilor la valoarea de 15 lei pentru un dolar. În țările socialiste paritatea monedelor era stabilită de guvern, și nu de fluctuațiile pieței internaționale de capital. Însă cele două instituții financiare au refuzat să accepte regulile economiei centralizate. Pentru plata ratelor au stabilit cotarea dolarului la 18 lei. Ceaușescu și-a exprimat nemulțumirea prin amenințări că intenționa să „reconsider” participarea la FMI și BIRD, acuzând cele două instituții de „amestec în treburile interne”⁵⁹⁰.

Și-a pus amenințările în practică în a doua jumătate a anului 1982. Mai întâi a interzis complet împrumuturile externe. Au încetat astfel și acordurile *Stand-By* cu FMI, încă în vigoare. Ulterior, a decis să achite în avans toate creditele externe. O decizie cu repercusiuni grave asupra țării. În primul rând, economia a fost supusă unui efort financiar fără precedent, trebuind să plătească în avans împrumuturi cu scadența în zeci de ani. În al doilea rând, a compromis imaginea țării în ochii finanței mondiale. Bancherii trăiesc tocmai din dobânzile pe termen lung. Iar decizia unui datornic de a-și achita mai repede împrumutul le afectează planificarea veniturilor.

FMI-ul și BIRD-ul își luaseră măsuri de precauție pentru asemenea situație deoarece în contractele de împrumut erau prevăzute penalități în cazul restituirii creditelor în avans. Dar Ceaușescu a negat evidența acestora. A refuzat să plătească orice penalitate de acest gen. Ulterior a „descoperit” și alte probleme în cuantumul ratelor de credit. El susținea că riscul valutar fusese „creat” intenționat de FMI și BIRD pentru a mări datoria României. În consecință a refuzat să-l mai plătească. Mai mult, a solicitat ca sumele plătite în contul riscului valutar să fie scăzute din datoria finală. Pretențiile sale au continuat... La indicațiile lui, negociatorii Bucureștiului au cerut recalcularea datoriei prin reducerea la maxim 5% pe an a dobânzilor pentru toate împrumuturile acordate României.

Dacă instituțiile creditoare nu acceptau, Ceaușescu amenința că va sista plata dobânzilor începând cu 1 octombrie 1987⁵⁹¹.

Urmare a presiunilor repetate a obținut și avantaje. Excedați de insistențele sale, reprezentanții FMI și BIRD au acceptat plata anticipată a datoriei, fără penalizările prevăzute în acordurile de împrumut⁵⁹². În funcție de vechimea creditelor, ambele instituții bancare au scăzut și nivelul dobânzilor, până la nivelul de 5% dorit de Ceaușescu. Însă au introdus alte condiții drastice. Dacă plata ratelor întârzia mai mult de treizeci de zile, deveneau scadente și se aplicau acordurile vechi privind dobânzile⁵⁹³. În consecință, eforturile valutare au devenit deosebit de apăsătoare pentru economie în ultimii ani ai regimului.

În 1988, cetățenii României plăteau, lunar, 47 milioane de dolari numai dobânda împrumuturilor externe contractate de Ceaușescu fără încunoștințarea lor.

Țiței sovietic contra adeziunii la prelungirea Tratatului de la Varșovia

Pe fondul escaladării cursei înarmărilor și a extensiei sferelor de influență prin mondializarea economiei, conflictele dintre Moscova și Washington s-au agravat în 1982. Pretextând superioritatea forțelor umane din Tratatul de la Varșovia în raport cu NATO, Statele Unite au decis amplasarea unor rachete cu rază medie de acțiune în Europa. În consecință, reprezentanții statelor membre ale Tratatului au fost convocați la Moscova în vara lui 1983. „Sovieticii au declarat că merg pe ideea pușcă contra pușcă, rachetă contra rachetă, submarin contra submarin”, poziție la care achiesau și ceilalți, a informat Ștefan Andrei în CPEx⁵⁹⁴. Singur Ceaușescu s-a opus acestui nou proiect de înarmare cu următoarele propuneri: înghețarea unilaterală a cheltuielilor militare de către Tratatul de la Varșovia în 1984 și 1985; găsirea unei căi de amânare a amplasării rachetelor americane în RFG prin renunțarea amplasării de

rachete sovietice în Cehoslovacia și RDG; popularizarea zonelor denuclearizate din nordul Europei și Balcani⁵⁹⁵.

Iar când sovieticii au convocat, în decembrie 1983, o reuniune la Moscova a secretarilor cu propaganda și cu relațiile internaționale în scopul declanșării unei campanii propagandistice contra acțiunilor militariste ale NATO și SUA în Europa, Ceaușescu a refuzat-o. Mai întâi să se discute problemele de fond ale situației internaționale (adică propunerile sale), și abia după aceea despre propagandă, le-a transmis el participanților⁵⁹⁶.

Politica aceasta a „jocului la două mese” – între Moscova și Washington; între Moscova și Beijing – a fost, după părerea analiștilor sovietici o continuare a tradiției instituite, în România, la finele secolului al XIX-lea. Lui Ceaușescu i se urmăreau, cu atenție și mefiență, manevrele de penetrare în mișcarea de nealinieare, precum și inițiativele „neadecvate” de dezarmare și mediere între Uniunea Sovietică și China. La vechea sa tactică de „Gică-contra” în Tratatul de la Varșovia, Iuri Andropov a avut o ieșire dură în 1983, la Consfătuirea de la Praga. “Nu vrei să acționezi împreună cu noi, nu trebuie. Ne vom descurca fără voi”, i-a spus el lui Ceaușescu⁵⁹⁷. A existat intenția reală a părăsirii Tratatului de către români așa cum procedaseră albanezii în 1968? Într-o discuție cu ambasadorul american la București, în 1976, Bodnăraș a declarat că românii luaseră în calcul această situație. Dar au socotit că e mai bine să fie la curent cu situația păstrându-și locul în blocul estic⁵⁹⁸.

Din informarea făcută de Ceaușescu în CPEx după vizita lui Andrei Gromîko din februarie 1984 la București, poți deduce tensiunile provocate de români în Tratat. Pe motiv că bolnavul Andropov nu putea purta nici acasă convorbiri⁵⁹⁹, șeful diplomației sovietice fusese trimis să-l convingă pe Ceaușescu de necesitatea amplasării rachetelor S-20 pentru a echilibra avantajul tehnic al *imperialiștilor*. Dacă admitem că exclusiv *imperialiștii* sunt vinovați de escaladarea cursei înarmărilor, rezultă că de aceștia depinde soarta lumii⁶⁰⁰, a parat Ceaușescu.

Oaspeții s-au plâns atunci și de insinuările presei românești pe tema Basarabiei – pământ românesc. Nici istoricii sovietici nu sunt pe linie totdeauna, a replicat Ceaușescu propunând întâlnirea unor comisii de specialitate. Între ai lui, a temperat însă elanurile patriotice care „nu ajută la nimic”⁶⁰¹. Lui Ceaușescu i se reproșă deja că nu-l preocupă soarta românilor din Moldova sovietică, că nu le susține drepturile la călătorie în patriamamă, nici difuzarea cărților românești dincolo de Prut⁶⁰². N-o va face niciodată, dând în acest sens un exemplu de bună purtare față de sovietici.

După vizita lui Gromîko la București din februarie 1984, Ceaușescu a conchis că s-au rezolvat toate. Cu excepția exportului de țiței atât de necesar românilor⁶⁰³. Adică interesul cel mai fierbinte al economiei românești, în mare impas după îndepărtarea șahului iranian Reza Mohammad Pahlavi, prietenul binevoitor al politicii lui Ceaușescu. Kremlinul se răzbuna astfel pe Ceaușescu. În replică, liderul român a trecut la șantaj amenințând cu ieșirea din Tratatul de la Varșovia. După mărturia lui Ion Stoian, Ceaușescu a practicat următoarea retorică: „Ce știi eu?! – ar fi zis el. Că Finlanda, cu o populație de 4-5 milioane și nu face parte din Tratatul de la Varșovia, importă 5 milioane tone de țiței de la dvs. Dar e treaba dvs. Mai constat că Iugoslavia, care de asemenea nu face parte din Tratatul de la Varșovia și are o populație cam cât România, primește 14 milioane tone de țiței. Fără comentarii. Dar mă gândesc dacă nu vom trăi mai bine și noi nefăcând parte din Tratatul de la Varșovia”⁶⁰⁴.

Genul acesta de „tratative” a trezit puternic ecou în plutonul Moscovei. N-au întârziat ripostele. Mai întâi, via Budapesta, pe fondul aniversării a 65 de ani de la unirea Transilvaniei cu România. „Era o mecanică”, în opinia lui Ștefan Andrei. Când românii pomeneau de Basarabia, sovieticii îi îmboldeau pe maghiari să vorbească de Transilvania. În viziunea istoriografiei sovietice, în 1812, când Basarabia se alipise la

Rusia, România nu exista. Nici raptul, prin urmare, Principatul Moldovei fiind cu totul altceva⁶⁰⁵.

Dar relațiile economice cu Moscova s-au îmbunătățit: dacă schimburile cu URSS atingeau, în 1983, abia 10% din volumul comerțului exterior românesc, un an mai târziu au ajuns la 30%⁶⁰⁶. În structura importurilor românești, mai bine de două treimi proveneau din URSS - materii prime, cărbune pentru termocentrale și gaze. În vara lui 1984, în întâlnirea bilaterală dintre Ceaușescu și Cernenko⁶⁰⁷, s-a acceptat ca sovieticii să ne livreze și 5 milioane tone de petrol⁶⁰⁸.

Șantajul practicat de Ceaușescu e probat și de scrisorile schimbate de acesta cu Constantin Cernenko. La sfârșitul lui ianuarie 1985, liderul sovietic i-a adresat „apelul stăruitor de a participa la poziția împărtășită de toți ceilalți participanți la Tratatul de la Varșovia”⁶⁰⁹. Adică să aprobe prelungirea lui cu încă 20 de ani, cu posibilitatea a încă 10 ani după aceea. Cernenko a evocat cu acest prilej și condiționarea transmisă prin ambasadorul sovietic la București: „dacă partea sovietică nu va confirma că este dispusă de a extinde volumul schimburilor de mărfuri între țările noastre în viitorul cincinal până la un anumit nivel, conducerea română va avea toate temeiurile pentru revizuirea deciziei sale cu privire la prelungirea duratei de valabilitate a Tratatului de la Varșovia”⁶¹⁰. Cernenko a acceptat creșterea schimburilor comerciale cu România cu 37% mai mult pe anul în curs decât în precedentul, promițând pentru cincinalul următor sporul cu altă treime. Cu România avem cea mai intensă colaborare economică dintre țările CAER, spune Cernenko. Dar din cele 5 milioane tone de țiței convenite pentru 1984, sovieticii n-au livrat decât jumătate deoarece românii nu le plătiseră, în avans, cu mărfurile prevăzute⁶¹¹. Conciliant, liderul sovietic a propus cooperări de alt gen, precum valorificarea unor zăcăminte de combustibili și energie din URSS⁶¹².

Ceaușescu se lăsa însă greu, admitând prelungirea Tratatului doar pe 10 ani cu posibilitatea extinderii, de două ori, a

câte 5 ani⁶¹³. Încurca iarăși planurile blocului comunist în negocierile sale cu Pactul Nord-Atlantic. Dar, la 26 aprilie 1985, România a semnat prelungirea existenței Tratatului de la Varșovia cu încă 20 de ani. „De fapt, noi nu mai voiam să prelungim participarea la Tratat, a declarat Ion Stoian⁶¹⁴, atunci secretar al CC cu relațiile internaționale. Consideram că blocurile militare sunt o catastrofă, un pericol de distrugere a omenirii. Nicolae Ceaușescu chiar credea în această declarație. Ne-am dus la Varșovia unde s-au întâlnit statele participante. Un bălci, adică un ceremonial în aceeași sală în care s-a aprobat formarea lui. Noi facem bine? – îmi zicea Ceaușescu. Și tot se frământa. Eram lângă el. După ce-a semnat, a pus stiloul jos și a zis: „Știu că n-am făcut bine dar n-am avut încotro, trebuia să semnăm”. Ar fi însemnat o spargere a unității țărilor socialiste. Puteam pune existența țării în pericol și ocuparea ei de sovietici. Toți ne temeam de ei”⁶¹⁵.

România s-a menținut însă până la capăt în topul țărilor cu cea mai redusă contribuție pe cap de locuitor la blocurile militare. În 1989, bunăoară, acoperea abia 3% din bugetul Tratatului de la Varșovia (1, 170 miliarde dolari). Mai puțin chiar decât Ungaria și Bulgaria (fiecare cu câte 2, 6 miliarde dolari) și la enormă distanță de Uniunea Sovietică (280 miliarde dolari). Cele mai reduse contribuții în NATO le aveau Portugalia (1, 5 miliarde dolari) și Danemarca (2, 8 miliarde dolari). SUA depășea aportul URSS (300 miliarde dolari), sub acest aspect superioritatea blocului Nord-Atlantic fiind evidentă⁶¹⁶.

NOTE:

⁵²² Alexandre Dorozynsky, *Eu Vladimir Ulianov zis Lenin*, București, Pro Editură și Tipografie, 2001, p. 109.

⁵²³ Strategia lui Lenin, din 1921-1924, a intrat în istorie sub numele de NEP (noua politică economică). Consta în încurajarea inițiativei individuale în branșa micii producții meșteșugărești, a atelierelor, micilor gospodării.

⁵²⁴ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

⁵²⁵ Thomas Morus, *Utopia*, București, Best Publishing, 2001.

- ⁵²⁶ Jacques Valier, *Istoria gândirii economice de la Aristotel până azi*, București, Compania, 2009, pp. 29-30.
- ⁵²⁷ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 101/1986, f. 81.
- ⁵²⁸ Lavinia Betea, *Actorii Naționalului l-au omagiat pe Ceaușescu, fără izmene, într-o crâșmă din Obor*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 20 iulie 2009.
- ⁵²⁹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 51/1989, f. 6.
- ⁵³⁰ Gheorghe Barbă, *Dostoievski și Soljenițin, doi profeți ai Rusiei*, București, Editura „C.R.L.R.”, 2013, p. 61.
- ⁵³¹ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007, p. 385.
- ⁵³² Negocierile pentru plata arieratelor – înțelegându-se prin aceasta despăgubiri pentru proprietățile de stat și private ale cetățenilor din aceste state, naționalizate de statul român – au fost purtate de economistul Alexandru Bărlădeanu și inginerul Gheorghe Gaston Marin. În consecință au fost semnate grabnic acorduri financiare cu Franța (1959), SUA (1960), Marea Britanie (1961), Italia (1962).
- ⁵³³ Ioan Scurtu, *Istoria românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu*, București, Editura Mica Valahie, 2010, p. 262.
- ⁵³⁴ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 189.
- ⁵³⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 43/1984, f. 14.
- ⁵³⁶ Idem, dosar 60/1983, f. 8.
- ⁵³⁷ Idem, dosar 27/1984, f. 14.
- ⁵³⁸ Idem, dosar 30/1985, f. 13.
- ⁵³⁹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor...*, op. cit., p. 157.
- ⁵⁴⁰ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 62/1983, f. 9.
- ⁵⁴¹ 11.000 studenți străini au fost specializați în instituții superioare de învățământ între anii 1965 și 1985. În aceeași perioadă, 15.000 de specialiști români le-au fost trimiși în ajutorul țărilor din lumea a treia. Vezi Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Polirom, 2003, p. 39.
- ⁵⁴² ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 2/1984, f. 9.
- ⁵⁴³ Idem, dosar 65/1984, f. 12.
- ⁵⁴⁴ Idem, ff. 2-3.
- ⁵⁴⁵ Idem, dosar 21/1985, f. 4.
- ⁵⁴⁶ Idem, f. 11.
- ⁵⁴⁷ Idem, dosar 65/1984, f. 12.
- ⁵⁴⁸ Idem, dosar 43/1984, f. 18.
- ⁵⁴⁹ Anneli Ute Gabanyi, op. cit., p. 39.
- ⁵⁵⁰ *Ibidem*, p. 36.
- ⁵⁵¹ Unirea Principatelor din 1859, sau Unirea mică, a fost susținută intens de Franța, care s-a implicat în negocierile internaționale de partea românilor.
- ⁵⁵² Regatul României a intrat în Primul Război Mondial la 27 august 1916, de partea Antantei. Slab pregătită și echipată, armata a fost rapid învinsă, retrăgându-se împreună cu administrația în Moldova. Aliații francezi au trimis la 3/16 octombrie 1916 o misiune militară condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, care a coordonat refacerea și reorganizarea armatei române.

⁵⁵³ Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu. Ucenicul Partidului*, București, Editura Adevărul Holding, 2012, pp. 316-320.

⁵⁵⁴ Valéry Giscard d'Estaing (n. 1926), președinte al Franței (1974-1981), ministru de Finanțe (1962-1966, 1969-1974).

⁵⁵⁵ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 31/1970, ff. 3-5.

⁵⁵⁶ Vizita lui Valéry Giscard d'Estaing la București a avut în loc în perioada 8-10 martie 1979.

⁵⁵⁷ Vizita lui Nicolae Ceaușescu la Paris a avut loc în perioada 23-26 mai 1980.

⁵⁵⁸ ANIC, fond CC al PCR – Relații Externe, dosar 121/1980, f. 71.

⁵⁵⁹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 245-246.

⁵⁶⁰ François Mitterand (1916-1996), politician socialist, președinte al Franței (1981-1995).

⁵⁶¹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 239.

⁵⁶² Jean-Marie Le Breton, *Sfârșitul lui Ceaușescu: istoria unei revoluții*, București, Editura Cavallioti, 1997, pp. 70-72.

⁵⁶³ Emisiunea *Mistere și conspirații*, realizator Florin Iaru, invitați Virgil Tănase și Liviu Tofan, TVR 2, 15 octombrie 2014.

⁵⁶⁴ Juan Carlos I (n. 1938), Regele Spaniei (1975-2014).

⁵⁶⁵ Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965-1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011, pp. 307-308.

⁵⁶⁶ *Ibidem*, p. 309.

⁵⁶⁷ *Ibidem*.

⁵⁶⁸ Florea Dumitrescu (n. 1927), ministru de Finanțe (1969-1978), guvernator al Băncii Naționale (1984-1989).

⁵⁶⁹ Conform informațiilor lui Florea Dumitrescu, pe lângă el, din echipă făceau parte Petru Gigea, ministru de Finanțe, apoi Gheorghe Paraschiv și Mihai Diamandopol, președintele Băncii Române de Comerț Exterior.

⁵⁷⁰ ANIC, fond CC al PCR – Secția Economică, dosar 15/1980, ff. 2-3.

⁵⁷¹ *Idem*, dosar 32/1980, ff. 5-9.

⁵⁷² *Idem*, dosar 79/1981, ff. 5-9.

⁵⁷³ „Protecția mediului înconjurător în R.S. România”, în „Studii și cercetări economice. Sinteze. Caiet de studiu nr. 117. Partea I-a”, București, Institutul de Economie Socialistă, 1987, p. 215-224.

⁵⁷⁴ ANIC, fond CC al PCR – Secția Economică, dosar 43/1981, ff. 2-3.

⁵⁷⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 5/1982, f. 20-22

⁵⁷⁶ *Idem*, dosar 20/1982, f. 5

⁵⁷⁷ *Idem*, dosar 65/1982, f. 7

⁵⁷⁸ *Idem*, dosar 5/1982, f. 22.

⁵⁷⁹ *Idem*, dosar 55/1983, f. 30.

⁵⁸⁰ *Idem*, f. 32.

⁵⁸¹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Economică, dosar 48/1980, ff. 2-11.

⁵⁸² *Idem*, dosar 48/1980, ff. 2-11.

⁵⁸³ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 455-456.

⁵⁸⁴ ANIC, fond CC al PCR – Secția Economică, dosar 48/1980, ff. 2-5.

⁵⁸⁵ *Idem*, dosar 107/1981, f. 6.

⁵⁸⁶ *Idem*, dosar 34/1983, ff. 97-104.

⁵⁸⁷ *Idem*, dosar 36/1979, ff. 2-7.

⁵⁸⁸ Idem, dosar 29/1982, ff. 3-4.

⁵⁸⁹ Canalul Dunăre - Marea Neagră a fost inaugurat pe 26 mai 1984, după mai multe termene amânate. Ceaușescu ar fi dorit să-l aibă alături pe fostul președinte american Richard Nixon, negociind cu acesta o plimbare inaugurală pentru 1 mai 1983. Întârzierea lucrărilor a zădărnicit acțiunea de imagine a Cărmaciului.

⁵⁹⁰ ANIC, fond CC al PCR - Secția Economică, dosar 1/1983, ff. 5-7.

⁵⁹¹ Idem, dosar 653/1987, ff. 7-8.

⁵⁹² Idem, ff. 4-5.

⁵⁹³ Idem, dosar 94/1988, ff. 7-8.

⁵⁹⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 45/1983, f. 9.

⁵⁹⁵ Idem, f. 8.

⁵⁹⁶ Idem, dosar 74/1983, f. 2-9.

⁵⁹⁷ Lavinia Betea, Vasile Buga, Gorbaciov îl numea pe Ceaușescu „führerul român” (II), interviu cu V. L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 12 ianuarie 2009.

⁵⁹⁸ Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei de pe urmă, România și sfârșitul războiului rece*, București, Editura RAO, 2013, p. 52.

⁵⁹⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 6/1984, f. 34.

⁶⁰⁰ Idem, f. 34.

⁶⁰¹ Idem, f. 34.

⁶⁰² Vlad Georgescu, *România anilor 80*, Munchen, Colecția „Clio fără mască”, Joe Dumitru Verlag, 1994, pp. 118-119.

⁶⁰³ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 6/1984, f. 33.

⁶⁰⁴ Interviul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

⁶⁰⁵ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor ...*, op. cit., p. 185.

⁶⁰⁶ Adam Burakovski, op. cit., p. 300.

⁶⁰⁷ Întâlnirea dintre Nicolae Ceaușescu și Constantin Cernenko a avut loc la Moscova, la 4 iunie 1984.

⁶⁰⁸ Interviul autorului cu Gheorghe Stoica, translator de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁶⁰⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 6/1985, f. 37.

⁶¹⁰ Idem, f. 35.

⁶¹¹ Idem, f. 36.

⁶¹² Idem, f. 36.

⁶¹³ Idem, f. 15.

⁶¹⁴ Ion Stoian (n. 1927), membru al CPEx (1979-1989), ministrul Afacerilor Externe (1989).

⁶¹⁵ Interviul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

⁶¹⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 53/1989, ff. 12-13.

Noul umanism socialist

În CPEx, ca la armată

Amprenta cea mai puternică asupra lui Ceaușescu se pare că a pus-o șefia la DSPA. Găselnița lui Troțki de-a subordona ofițerii comisarilor politici a transformat Armata Roșie într-un caz aparte din istoria militară. Amintirea povestită de Ion Ioniță, fostul ministru al Apărării despre prima sa zi de muncă la armată, dă de gândit. Noul *politruk* cu trese de locotenent, fără-a fi fost o zi soldat, s-a gândit să-l întrebe pe-un ofițer de carieră pe cine și cum trebuie să salute în incinta unității militare. Dar dv. nu trebuie să salutați pe nimeni! – i-a răspuns acesta⁶¹⁷. Asupra tânărului Ceaușescu asemenea practici au avut, în timp, efecte devastatoare. La DSPA dobândise dependența de plăcerea puterii asupra celorlalți. În regimul cazon unde comunicarea dintre oamenii depersonalizați de uniforme, grade, funcții și indicative numerice se reduce la rapoarte și ordine care se execută (nu se discută!), putea să-și fi descoperit vocația de dictator.

Românilor le-a fost fatală deprinderea aceea a lui de-a ordona și de a i se da raportul. Secretarul general a impus și în nucleul de decizie stilul cazon cu „permiteți să raportez” și „am înțeles, să trăiți”. Umil și șovăielnic, premierul Constantin Dăscălescu i se adresa cu introduceri ca acestea: „Dacă-mi permiteți, tovarășe Ceaușescu, aș vrea să spun câteva cuvinte...”⁶¹⁸. Se întâmpla chiar să i se dea și onorul – cu aplauze, în picioare –, la finalul unei ședințe CPEx⁶¹⁹. Iar stabilirea ordinii de zi a ședințelor îi aparținea în totalitate.

Încă de la mijlocul anilor 70, a strâns lesa demnitarilor astfel încât aceștia să nu mai dispună de timp liber. În apropierea reședinței Ceaușeștilor, pe malul lacului Herăstrău, s-a amenajat Clubul, perversa instituție informală de control asupra apropiaților și familiilor acestora. Un loc dotat cu piscină, amenajări pentru biliard și popice, vizionări de filme unde Nicolae și Elena Ceaușescu jucau rolul de gazdă pentru subalternii direcți. Nu pentru toți însă. Dumitru Popescu nu era invitat niciodată. Cornel Burtică și Ștefan Andrei, în schimb, veneau, totdeauna, fără soții⁶²⁰.

Deosebit unui club englez sau de uzină, care puteau fi frecventate de membrii lor după voie, invitațiile la Clubul Ceaușeștilor se transmiteau prin aghiotant, în jurul orelor 19-19,30⁶²¹. Astfel că demnitarii și soțiile lor nu-și puteau face, în serile zilelor lucrătoare, nici un fel de program. Invitația însemna o prelungire a stresului de la birou: mă cheamă?; nu mă cheamă?... Era mai rău dacă telefonul așteptat nu venea: omul intra la griji să nu fi căzut în dizgrație. Cu duminicile și concediile petrecute cu Ceaușeștii, se anihilau încercările de-a cultiva prieteni sau rude. Prin instituția informală a Clubului, Ceaușeștii controlau timpul și relațiile subalternilor. Acolo se dezbăteau chestiunile zilei. Fără secretare, stenografi și șefi de cabinet se asigura și secretizarea lor. În plus, se producea o „omogenizare a unor opinii de toate felurile”⁶²². Agreații știau dinainte cum să reacționeze în ședințe.

Discuțiile se purtau ca la țară: de-o parte, femeile împrejurul Elenei Ceaușescu, într-o alta, bărbații. Tovarășele aveau subiecte puține. Sfătuite de soți grijulii, se rețineau în comentarii și bârfe. Se îmbrăcau ca să nu bată la ochi și, mai ales, fără bijuterii căci modestia era „floarea darurilor” din codul eticii de partid. Și ocoleau subiectul bolilor care-i indispuinea profund pe amândoi Ceaușeștii.

Clubul acesta a funcționat până-n decembrie 1989. Cu anumite schimbări, datorate vârstei și bolilor gazdelor. În primii ani, înspre orele 22, participanților li se servea o masă

bogată, stropită din belșug cu băuturi diverse. După ce Tova-
rășul trecuse la o dietă mai strictă, cina s-a transformat în gus-
tare. Către final a dispărut și aceasta. S-au rărit și întrebuință-
rile piscinei, popicelor și biliardului. Au rămas șahul, șepticul
și discuțiile⁶²³.

Și, bineînțeles, programul de televizor. Pe fundalul emisiu-
nilor sale se scurgeau și ultimele două ceasuri ale anului vechi
din revelioanele sărbătorite împreună cu ceilalți la Club. Se în-
țelege, așadar, că orice critică, interdicție sau observație făcută
redactorilor de conducerea instituției, apărea ca venind de la
Ceaușești.

Exportul, prioritate națională

Discursul lui Ceaușescu abunda în apeluri generoase la
umanismul și democrația socialistă. Dar oamenii însemnau
pentru el *forță de muncă*. Nu diferenția, după opinia unor apro-
piați, componenta tehnico-științifică a producției și cea a moti-
vației personale⁶²⁴. Soluțiile sale se reduceau la mai buna orga-
nizare, *mobilizare* și control efectuate de *activiștii* partidului. De
la *oamenii muncii* aștepta disciplină și *conștiință socialistă*. Eloc-
vente în acest sens sunt discuțiile purtate în CPEx pe tema ex-
ploziei de la Combinatul Petrochimic Teleajen din decembrie
1983. Catastrofa s-a produs la punerea în funcțiune a noii in-
stalații de piroliză, soldându-se cu 28 de morți, 39 de muti-
lați⁶²⁵ și un prejudiciu economic de cinci miliarde de lei⁶²⁶.

Comisia de anchetă a raportat cauze tehnice: neaprofunda-
rea tehnologiei și utilizarea unor componente necorespunză-
toare de producție autohtonă. Instalația de piroliză instalată la
Teleajen era copia celei din Pitești, importată din străinătate. În
discursul oficial, practica aceasta se numea *asimilare*. Se folosea
pe scară largă în industria românească (instalație de amoniac,
bunăoară, se *asimilase* de zece ori⁶²⁷). Datorită secetei, nici
probele de la Teleajen n-au respectat protocolul inițial. În plus,
industria chimică fusese suprasolicitată în acel an prin punerea
în funcțiune a noi capacități de producție la combinatele

Midia, Teleajen, Borzești, Pitești și Brazi⁶²⁸. Dar Ceaușescu a contrazis vehement specialiștii, susținut de emulii săi Bobu și Dăscălescu. Explozia s-a produs din indisciplina și dezordinea *factorilor de răspundere*, a fost verdictul lui. În ce privește oame-nii, s-a limitat la sancțiuni aplicate *factorilor de răspundere*. Despre răniți și familiile morților nici un cuvânt – nici de compasiune, nici despre compensații materiale.

Răul era mult mai profund și depindea în mare măsură de Ceaușescu. Aproximativ 19% din totalul creditelor externe s-a folosit pentru recuperarea pierderilor întreprinderilor. Economia suporta blocaje în lanț. Cu pierderi anuale de circa o sută de miliarde lei. Conform mecanismelor socialiste, producția se realiza pe baza unor normative stabilite (de stoc, de consum, de cheltuieli etc.), impuse, „de sus”⁶²⁹ la valori imposibile⁶³⁰. Planul devenea o absurditate și prin interdependența excesivă între *întreprinderile socialiste* românești. Doar Combinatul Siderurgic din Galați se afla, în anii 80, în relații de aprovizionare și desfacere cu 1.480 unități economice⁶³¹. Orice dezechilibru antrena o cădere în lanț.

În „bătălia” sarcinilor de plan și de export, demnitarii erau din ce în ce mai des *rotiți* dintr-o funcție în alta. Tovarășul îi înlocuia pe loc cu ce spera a fi vătăfi mai pricepuți. Transferul într-o funcție de director sau conducător de județ putea să pară o teribilă „cădere” obișnuirilor cu aerul din piscurile puterii. Motivele nu se făceau publice, presa vorbind continuu de succese. Astfel că românii au văzut în aceste *marginalizări* ceea ce și-ar fi dorit ei să fie – o opoziție contra lui Ceaușescu. În percepția publică, Virgil Trofin, Ion Iliescu sau Cornel Burtică au dobândit aura de opozanți la politica secretarului general.

Dar Ceaușescu nu accepta sugestii sau sfaturi... Nici vorbă de critici! Evoluția lui urmase cursul tiraniei descris cu două milenii mai înainte de Platon. Tiranul care își trage rădăcinile dintr-un reprezentant al poporului, într-o primă etapă zâmbește, îi îmbrățișează pe toți și face multe promisiuni... Apoi „conduce de unul singur, nu acționează nici după legi, nici

după datini și simulează că astfel el este obligat să facă lucrul cel mai bun, acționând chiar împotriva legilor, așa cum face adevăratul posesor al științei conducerii, pe când, de fapt, dorința proprie și ignoranța sunt inițiatoarele acestei imitații”⁶³².

La începutul lui 1984, Ceaușescu a operat altă reducere de personal, tăind o treime din *birocrăția* administrației de stat, instituțiilor culturale și personalului medical⁶³³. Tovarășul plănuia și porunca după cum îl ducea capul, conducând țara ca pe-o feudă seniorială⁶³⁴.

Simultan „strânsului curelei”, secretarul general și-a împlântat pintenii în coasta *oamenilor muncii*: planul la export ținea către recorduri mondiale. Astfel că decretul de stimulare a depășirilor, promulgat în 1984⁶³⁵, semăna a bătaie de joc. N-a glumit însă cu penalitățile aplicate personalului TESA – specialiști, finanțiști și administratori -, responsabili, în viziunea lui, de dezorganizarea și indisciplina producției.

În CPEx, exportul s-a analizat bilunar, radiografia unor asemenea momente ilustrând fracturile minții lui Ceaușescu. La 9 februarie 1984, bunăoară, Tovarășul l-a criticat pe Vasile Pungan, ministrul Comerțului Exterior, că nu acoperise, prin contracte ferme cu parteneri externi, jumătatea planului de export pe anul în curs. Un plan fabulos care prevedea încasarea a 5.2 miliarde dolari și a 3.5 miliarde ruble, doar pe primul trimestru al anului!⁶³⁶. Nemulțumit era și de timpul prea lung petrecut de directorii de centrale în străinătate (cinci-șase zile!⁶³⁷), dar și de rezultatele licitațiilor. În 1983, bunăoară, după 1.131 participări, cu rezultatele primite la 63, românii câștigaseră ⁹³⁸. Cu un an înainte, au câștigat 215 licitații din 1.310⁶³⁹.

Ce exportau românii? În 1984, linii de asamblat tractoare în Canada, Egipt, Argentina și SUA⁶⁴⁰. Construiau fabrici de ciment, bitum, cherestea, confecții și sticlărie, țesătorii, filaturi, linii electrice „la cheie”, cartiere de locuințe, termocentrale și hidrocentrale, făceau foraje de apă și prospecții geologice în

țările lumii a treia. Cu ce încasau de-aici, achitau materii prime și se plăteau creanțele.

Comerțul cu arme a fost parte deosebită a afacerilor lui Ceaușescu. Până-n 1987, s-a făcut de ministerul de resort, sub coordonarea generalului Victor Atanasie Stănculescu⁶⁴¹, adjunct al ministrului Apărării Naționale. Pentru că afacerea se derula și cu parteneri în conflict, a trecut-o la Comerțul Exterior. În caz de scandal, Ceaușescu voia acoperire. Mai ales că revindea și marfă sovietică⁶⁴².

Până la Gorbaciov, Ceaușescu galopase pe cai înaripați în proiectele colaborării cu parteneri din NATO. Pofditor de laude pentru tratativele purtate cu ei, cerea altora din delegație să-i povestească succesele. După vizita în Canada din primăvara lui 1985, demnitarii i-au elogiât meritele parafării de acorduri comerciale în valoare de 450 milioane dolari cu plata în produse românești⁶⁴³. Plus un acord de cooperare pe terțe țări prin exportul centralelor atomice construite împreună⁶⁴⁴. După obicei, Ceaușescu visa ca, în timp scurt, să dubleze schimburilor convenite atingând un miliard de dolari!⁶⁴⁵.

După vizita în Australia din același an⁶⁴⁶, plănuia ca în 1999 importurile de fier de pe acest continent îndepărtat să crească la 53 milioane tone cu plata în produse românești. Vor veni prin portul liber Constanța și vor fi exportate, pe noul Canal, în Iugoslavia și Austria⁶⁴⁷. Asemenea fantezii îi speriau și pe frații din CAER. Auzind propunerile lui Ceaușescu de dezvoltare a schimburilor economice româno-germane, Honecker a refuzat pe motiv că „nu-l duce economia”, după mărturia lui Ștefan Andrei⁶⁴⁸. Analistii vremii remarcău însă împotrivirea lui Ceaușescu la *perestroika*, dar și creșterea schimburilor comerciale ale României cu țările socialiste: în 1983 era de 53%, în 1985 de 56% iar în 1988 de 60%⁶⁴⁹.

Dar „exportul merge foarte greu”, se agita tot mai des Ceaușescu în conclavul puterii⁶⁵⁰. Tensiunile au crescut, Ceaușescu depășindu-se pe sine, dacă se poate spune așa: în 1988 a introdus indicatorul contract în planul economiei de

stat cu exemplul... capitaliștilor⁶⁵¹. Dacă nu sunt contracte ferme de vânzare a produselor, întreprinderilor nu li se vor repartiza materii prime pentru producție și fondul de salarii⁶⁵².

Cum nu întrevădeau cale de scăpare, ca buni creștini, românii visau la pedeapsa divină aplicată lui Ceaușescu. Se făcea, într-un banc al epocii, că Nicolae și Lenuța ajunseseră pe lumea cealaltă în fața pomului cu fructe oprite. La pretenția soaței de a-i culege mărul cel mai frumos, Ceaușescu a dat nas în nas cu șarpele. „Nici muncă fără pâine, nici pâine fără muncă”, l-a oprit acela, trimițându-l la *servici*. Muncește Ceaușescu o săptămână, după normele internaționale, pe schimburi de 8 ore și revine după râvnitul măr. Nu se poate, zice șarpele, tu vii din România și trebuie să muncești ca acolo: în schimburi prelungite și cu duminici suplimentare pentru producția de export. După altă săptămână și cu planul îndeplinit, Nicu se-întinde să-și culeagă mărul. „Ia unul căzut pe jos, sâsâie șarpele. Astea frumoase, din pom, merg la export”.

Cotele agricole

Ambițioasele planuri de investiții și export au solicitat în extremă, în anii 80, toate categoriile sociale și profesionale. Ceaușescu a reciclat, pe scară largă, *munca patriotică* pe *șantierele tineretului* din anii *luptei de clasă*. După marile obiective naționale, s-au deschis șantiere și în agricultură (precum sistemul de irigații a regiunii Sculeni - Țuțora - Gorban din zona Iași⁶⁵³).

A reluat însă și *cotele agricole* la stat pentru populația rurală! Nu li se mai spuneau însă *cote*, ci *contracte cu statul*. Tot atât de imposibile și în defavoarea cetățenilor ca și cele dintâi. Decizia s-a luat într-o ședință CPEx din ianuarie 1984 sub eticheta *Programului unic de creștere a producției agricole în gospodăriile personale ale membrilor CAP și în gospodăriile producătorilor particulari*⁶⁵⁴.

În practică se proceda ca-n anii 50. Comisii alcătuite din capii și specialiștii comunei umblau din casă-n casă. Recenzau

întâi animalele și păsările de curte și evaluau suprafața grădinii în folosință. Obligau capul familiei să semneze un plan de cultură/ producție și un contract cu statul după normele date de București. Dacă omul avea o vacă, la plan i se trecea un vițel și o producție record de lapte. La contract intra vițelul nenăscut - dar înregistrat ca tăuraș cu o greutate de 80-100 kg! - și circa jumătate din laptele planificat să-l dea Joiana casei. Și tot așa, scroafe - purcei, găini-ouă... După plan, i se cerea omului să-și cultive grădina și să predea statului *cotele* prevăzute prin magazinele comunale. Acestea își schimbaseră denumirea în *cooperative de producție, achiziție, desfacere și consum* (CPADM)⁶⁵⁵. Plăteau produsele contractate sub prețurile din comerțul de stat și, bineînțeles, ale pieței libere. Dacă familia nu-și preda *obligățiile*, nu putea cumpăra *rațiile* de zahăr și ulei. Vânzarea materialelor de construcții sau a bunurilor casnice de folosință îndelungată se condiționa, de asemenea, de plata parțială în produse vegetale și animale. De la oraș nu puteau fi cumpărate, nici transportate legal de cetățenii din mediul rural. Se înțelege că primăriile și CPADM-urile nu-și făceau planul. Se înțelege și revolta țăranului cooperativ, mai ales a muncitorului navetist obligat la muncă suplimentară și plătită în bațjocură⁶⁵⁶.

Bomboana pe colivă a pus-o, în vara lui 1984, intrarea în vigoare a *Programului de alimentare științifică a populației*⁶⁵⁷. În funcție de numărul de calorii calculate pentru grupele de vârstă și muncă, s-au alcătuit meniurile în cantinele muncitorești, școlare și studențești. Tratați ca animalele furajate după plan, românii s-au simțit mai umiliți ca oricând.

Dar Ceaușescu aruncase asupra satrapilor locali și responsabilitatea *neîmplinirilor* din *programul de autogospodărire* prin care să asigure alimentele necesare populației. *Rațiile* orașeanului de pâine, carne, zahăr, ouă, ulei, unt și făină au variat de la un județ la altul și de la an la an. Iar sătenilor nu li se asigurau trebuințele minime decât pentru zahăr și ulei, în cazul predării produselor contractate cu statul. Pare greu de crezut

dar în asemenea condiții trebuia dusă *muncă de lămurire* pentru acoperirea funcțiilor de conducere și administrative în mediul rural. Și tot ca în anii 50, s-a trecut la trimiterea unor muncitori de la oraș ca primari și secretari adjuncți cu propaganda în centrele comunale. După principiul *centralismului democratic*, localnicii care nu-i cunoșteau, îi votau în unanimitate⁶⁵⁸.

În pofida eforturilor, Ceaușescu n-a reușit să-i facă pe români să mănânce pește și soia în loc de carne. Urmare a *indicațiilor* sale, în primăvara lui 1985, în stoc se aflau 30 000 tone de pește. Cum să scape de el? Două zile din săptămână să fie introdus în locul cărnii în meniu. „Dacă vor consuma pește, vor deveni și mai inteligenți”, a profețit Tovarășul. Efectele se văd peste 20 de ani, în plus, tot stocul e stavrid mărunț, l-a „dezumflat” fiul său, Nicu. „E bun și acela”, i-a retezat tatăl obiectiile⁶⁵⁹. Cât despre „soluția” salamului cu soia, aceasta venise de la cumnatul lui Ceaușescu, Vasile Bărbulescu. Secretarul cu agricultura a propus surogatul chinezesc și pentru lactate dar Tovarășul nu le-a apreciat gustul. Din salamul din carne amestecat cu soia a rezultat însă un brand al epocii⁶⁶⁰. Românii l-au primit însă cu dezgustul ce-l aveau pentru surogatul de cafea poreclit „nechezol”.

A reușit, în schimb, să-i oblige pe cetățeni să-și folosească autoturismele proprietate personală doar la ocazii deosebite. În primul rând exceptând Capitala, s-a *raționalizat* benzina la 20 de litri pe lună. Apoi s-a introdus restricția de duminică. Două duminici pe lună circulau mașinile cu număr par, două cele cu număr impar. Ingenioșii se asociau cu câte-o familie potrivită - proprietară de autoturism cu număr adecvat alternanței.

Practica rațiilor alimentare, cumpărate pe cartelă sub sloganul unei *alimentații științifice* a avut un extraordinar impact general. A creat, după formula marxistă, *situația revoluționară*, erodând o trebuință umană fundamentală - stima de sine. Asimilați stării de dobitoc furajat după voia stăpânului, românii l-au urât, mai tare ca moartea, pe Ceaușescu.

Tov. Elena Ceaușescu: Față de anul trecut, situația este mai grea. Nu se poate asigura exact ce s-a propus anul trecut.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Să vină cu decretul și îl modificăm să spunem cât dăm. Aici nu se poate face să aprecieze fiecare cât dă! Menținem 18 grade sau nu?

Tov. Nicu Ceaușescu: Sunt 9 grade în toată țara! Câte grade sunt. Nu or fi 18 grade unde stai tu! (...) ⁶⁶⁴

Cine să mai zică ceva?! Deși sectoarele neproductive și consumul casnic reprezentau mai puțin de jumătate din consumul național de gaze, acesta a fost redus la câte trei ore dimineața și la prânz. Prea mult și atât după Ceaușescu! („Omul trebuie să știe că o să gătească de la orele 11, 00 la orele 13,00. Până la orele 11 nu dau gaze nimănui!” ⁶⁶⁵).

Ca de obicei, Tovarășul a tras concluziile: „Trebuie să le spunem cum spun și în alte părți, să mai ia pulovărul pe el, în loc să stea în casă cu cămașa, să se culce cu pulovărul pe el, că așa este în toată lumea”. Iar Tovarășa l-a secondat imediat: „La alții este ger și mai mare și nu au nici sobe” ⁶⁶⁶.

În consecință, căldura în apartamente s-a raționalizat la câte 7 ore pe zi. Și câte o oră în plus la sfârșitul săptămânii. Programul apei calde menajere - luni și vineri deloc, marți și joi câte două ore, miercuri, sâmbătă și duminică - câte cinci ore și jumătate ⁶⁶⁷. Aceasta pentru județele care se încadrau în consumul planificat. Restul... „să se descurce”! Orașenii tremurau de frig în apartamente, din congelatoare curgea apa după reprimile de luat curentul, ciorba nu apuca să fiarbă pe aragaz, iar igiena s-a transformat în subiect tabu...

Din același motiv al economiei de electricitate, programul televiziunii s-a redus la două ore. Iar închiderea localurilor publice - restaurante, bufete, baruri - s-a fixat la orele 22. Pentru nuntă tradițională organizată la căminul cultural sau la restaurant, mirii aveau trebuință de aprobarea primăriei locale. Astfel, la miezul nopții milițienii împrăștiu petrecerea. Între ai Ceaușescu își motiva restricțiile cu argumente politice.

apoi este ger și mai mare și nu au nici sobe

În consecință, căldura în apartamente s-a *raționalizat* la câte 7 ore pe zi. Și câte o oră în plus la sfârșitul săptămânii. Programul apei calde menajere - luni și vineri deloc, marți și joi câte două ore, miercuri, sâmbătă și duminică - câte cinci ore și jumătate⁶⁶⁷. Aceasta pentru județele care se încadrau în consumul planificat. Restul... „să se descurce”! Orășenii tremurau de frig în apartamente, din congelatoare curgea apa după reprizele de luat curentul, ciorba nu apuca să fiarbă pe aragaz, iar igiena s-a transformat în subiect tabu...

Din același motiv al economiei de electricitate, programul televiziunii s-a redus la două ore. Iar închiderea localurilor publice - restaurante, bufete, baruri - s-a fixat la orele 22. Pentru o nuntă tradițională organizată la căminul cultural sau la restaurant, mirii aveau trebuință de aprobarea primăriei locale. Altfel, la miezul nopții milițienii împrăștiau petrecerea. Între ai lui, Ceaușescu își motiva restricțiile cu argumente politice.

Nu-i nicio pierdere că românii stau mai puțin în fața televizorului. Nu de acolo își fac educația, ar fi zis el. Iar dacă, în lipsa distracției, străinii nu mai vin pe litoral, cu-atât mai bine, au românii loc mai mult...⁶⁶⁸

Ca și cum n-ar fi fost de ajuns, în iarna grea a anului 1986-1987, Consiliul de Stat a emis alt decret de reducere cu 20% a energiei utilizate în unități neproductive. Adică în școli, grădinițe, instituții culturale, magazine și... acasă.

Ce-a fost în mintea lui Ceaușescu? Chiar și în întâlniri informale, Tovarășul nu achiesa la dialog. Dar, la un moment dat, a povestit o întâmplare din pruncie. Supărat că s-au isprăvit lemnele în plină iarnă, tatăl Andruță și-a anunțat familia că nu mai cumpără altele. Înghesuindu-se unul într-altul în culcuș, după sfatul lui, familia a prins primăvara cu bine. Dar cum să îmbăiezi și să schimbi scutecele sugarilor în apartamentul de bloc? - l-ar fi întrebat atunci Ștefan Andrei amintindu-i de politica creșterii demografice. Găsesc cetățenii soluții, avem un popor inventiv!, a pus punct Ceaușescu acestui „lunecos” schimb de cuvinte⁶⁶⁹.

Vizitele de lucru și indicațiile prețioase

Ceaușescu și-a particularizat managementul politic și prin vizitele de lucru. Își controla astfel vâtafii și făcea „băi de mulțime”.

Precursor în practica „dialogului” cu cetățenii l-a avut pe Nikita Hrușciiov, inspirat, la rândul-i, de campaniile electorale americane, transformate de televiziune în spectacol. Dar dacă politicienii *imperialismului* organizau mitinguri și turnee electorale pentru a smulge votul alegătorilor, liderii comuniști și-au permanentizat relația cu *oamenii muncii*. Ceaușescu a ridicat pe cele mai înalte culmi acest tip de contact și formă de putere. „Biroul lui e harta țării”, îl măgulise un poet de curte.

O statistică a perioadei ianuarie 1968 - mai 1986 arată că în decursul celor 13 ani și jumătate luați în calcul, Tovarășul efectuase 725 de vizite de lucru în țară. Cele mai multe, desigur,

în București (259). Urmău județele Constanța (50) și Brașov (27). La Neptun petrecea vara, iar la Predeal iarna! De cele mai puține ori a vizitat județele Bistrița-Năsăud (4 vizite), Caraș-Severin și Buzău (câte 5 vizite)⁶⁷⁰. Înainte de 1980, Ceaușescu contabiliza, în medie, 69 vizite anual. După aceea, media anuală a vizitelor a scăzut la 28⁶⁷¹. Din traseele sale au dispărut, treptat, mănăstirile, bisericile și vechile monumente istorice.

Până la cutremurul din 1977, Ceaușescu s-a deplasat prin țară cu trenul special. După ce-a evaluat dezastrul seismului din elicopter, a adoptat acest mijloc rapid de transport. Din cer vedea mai bine pământul și cum trudesec muritorii! Exceptând popasul pe tarla în plinul campaniilor agricole, pentru întâmpinarea *înaltului și iubitului oaspete* funcționa un ceremonial. Acesta îmbina „tradițiile strămoșești” (pâine și sare, călăreți, hore, tarafuri și fanfare) cu practici actuale (buchete de flori, cravate și fanfare de pionieri, expoziții cu grafice, machete și produse locale).

Înaintea lui, apăreau *antemergătorii*, responsabilii de resort de la București care încercau să amelioreze regia locală⁶⁷². Când amândoi Ceaușeștii plecau prin țară, îi însoțeau și câinii. Coloana prezidențială străbătea traseul borduit de oamenii scoși de la muncă pentru întâmpinarea lor. Priveliștea paznicilor patrupezi sporea iritarea mulțimii.

Până și în anii 80, programul vizitelor sale seamănă a probe extreme de rezistență. Iată, spre exemplu, programul *vizitei de lucru* din 28 iunie 1985 în județul Gorj: între orele 8-9,15 zborul până la Termocentrala Termoelectrică Turceni; 45 de minute *întâlnirea cu oamenii muncii* și tot atât timp „analiza producției și investițiilor obiectivului”; deplasare cu elicopterul - cu escale de câte jumătate de ceas -, la alte trei obiective (Cariera Lupoaia-Motru, Centrala electrică și Combinatul Minier din Rovinari); o a doua analiză cu alți *factori de răspundere*; la ora 13 a pornit spre Cariera Tismana 1; de acolo către orașul Tg. Jiu unde a inspectat două întreprinderi. A prânzit și s-a odihnit (orele 14:30 - 16:30).

Și, în sfârșit, *adunarea populară* din Rovinari. A aterizat în curtea reședinței din Primăverii la orele 19:50⁶⁷³.

Nu-și cruța nici nevasta, după cum arată programul vizitelor efectuate împreună⁶⁷⁴. Cum mai binele vătafilor locali depindea de impresiile și dispoziția creată Ceaușeștilor, conducătorii județelor s-au luat la întrecere. Pe fondul ei s-au ȧesut legende și bancuri despre loturi experimentale de vaci și livezi în rod strămutate, peste noapte, dintr-o unitate agricolă în alta.

Când Ceaușeștii făceau vizite în străinătate, presa îi numea „solii poporului român”. Cetățenii obișnuiți nu aveau drept de pașaport, nici la călătorii altfel decât în grupuri organizate de agențiile de turism, cel mult o dată la doi ani. Se înțelege că aceste excursii se organizau, pe bază de reciprocitate, în țări socialiste. Iar valuta maximă pe care-o puteau schimba pentru cumpărături, echivala cu suma de 250 lei. În ce-l privește pe liderul român, în perioada septembrie 1965-mai 1983, călătorise oficial în 80 de țări. Semnase 245 comunicate comune, 20 de tratate de prietenie, colaborare și asistență mutuală, 26 de acorduri, programe de colaborare economică și tehnică. În plus, biografia sa completată cu *texte alese*, a fost publicată în 80 de volume, în 19 limbi⁶⁷⁵.

Apetitul Tovarășului pentru călătorii a iscat, de asemenea, numeroase anecdote. Dar vizitele în străinătate s-au împuținat în anii 80. La cârma producției interne, Ceaușeștilor le țineau locul Emil Bobu și Constantin Dăscălescu. Deși *tovarăși cu vechime în munci de răspundere*, în rapoartele zilnice expediate aceștia se adresau cuplului prezidențial cu „Mult stimată Tovarășe Nicolae Ceaușescu, Mult stimată Tovarășă Elena Ceaușescu...”⁶⁷⁶.

În anii '80, chiar și când pleca pentru o singură zi într-o capitală din *lagărul comunist*, Ceaușescu se ducea cu „traista cu merinde”. La dineuri și recepții, se conforma protocolului. Dar mai mult gusta decât ospăta. Atunci când se deplasa pentru convocările Tratatului de la Varșovia și rămânea între ai lui, ospătarul îi aducea meniu aparte la masa comună. Și vinul

roșu cu tărie alcoolică de 7°, făcut special pentru el⁶⁷⁷. În călătorii apăreau și momente mai relaxante. În trenul prezidențial care-l ducea la vânătoare împreună cu oaspetele Jivkov, translatorul de limbă bulgară l-a surprins pe Ceaușescu făcând *karaoke*. Casetofonul difuza, în surdină, *Marșul lui Iancu* acompaniat de Ceaușescu cu avântat patos revoluționar. Nu avea voce, dar deborda de trăire⁶⁷⁸.

Despre vizitele în străinătate, comunicatele oficiale nu ofereau prea multe date. Dar și *vizitele de lucru* prin țară puteau avea cele mai neașteptate consecințe... secrete. Oamenii care-l vedeau altfel decât pe ecranul televizorului se minunau de puținătatea și bătrânețea lui⁶⁷⁹. La deschiderea oficială a anului de învățământ din 1988, spre exemplu, la Timișoara, primul secretar Ilie Matei a reușit, pe ploaie, o *mobilizare exemplară*, cu zeci de mii de oameni pe traseu. Ceaușescu s-a binedispus, convins că „bucuria” oamenilor era sinceră⁶⁸⁰. Dar ultima *vizită de lucru* prin țară n-a fost un succes. S-a făcut în octombrie 1989, în județele Botoșani și Suceava, debutând cu o nereușită vânătoare de mistreți. Vinovat l-a făcut pe primul-secretar de la Suceava. Supărat, Tovarășul a cerut să fie condus la aeroport de grupul restrâns al Biroului județenei de partid. S-a enervat Tovarășa atunci de manifestarea prea restrânsă a preșurii conducătorului. Ceaușescu a tăcut mâlc în fața izbucnirii ei⁶⁸¹. Se vede că ea și nu el conduce țara, au gândit ceilalți!

Întâlnirile cu *oamenii muncii* conțineau același tip de „dialog” ca și congresele. Ceaușescu ținea un discurs, după care i se răspundea prin *reprezentanții oamenilor muncii*, nominalizați dinainte și cu cuvântări scrise de propagandiștii județeni. Aplauzele făceau parte din regia consacrată. „Nu-l obliga nimeni să țină toată ziua cuvântări”, a scris în memoriile sale Dumitru Popescu. Atrăgându-i atenția că discursurile sale nu se adecvează auditoriului, Tovarășul a replicat astfel. „Dar de ce te deranjează asta pe tine? E firesc! Noi n-avem două politici. Avem una singură”⁶⁸².

Dar cum să te adresezi atât de des publicului evitând redundanța? De neputința aceasta se izbise și Lenin. Redutabil polemist și orator, după ce luase puterea, ținea discursuri plate și plictisitoare, semănând între ele ca picăturile apei⁶⁸³. Cu-atât mai puțin ar fi reușit Ceaușescu să rețină atenția auditoriului.

În decursul regimului comunist s-a creat o versiune coruptă a comunicării publice, exprimată metaforic prin sintagma „limbă de lemn”⁶⁸⁴. Printre particularitățile „limbii de lemn”, în stil Ceaușescu, sare în ochi sărăcia vocabularului. În mod normal, un om are nevoie de 4-5.000 de cuvinte pentru o bună exprimare în limba maternă. Dar Ceaușescu folosea în discursurile sale abia 450-500 de cuvinte. Frazele sunt lungi și arborescente - în medie de 50 de cuvinte, unele depășind sute -, dar lipsite de conținut⁶⁸⁵. Editorialele presei culturale difuzau, în schimb, metafore noi, preluate apoi de discursul public. Prin ele, liderul era prezentat drept „trup din trupul poporului, suflet din sufletul poporului”⁶⁸⁶; „Transfăgărășanul sufletului nostru”; „cel mai iubit al patriei bărbat”; „părinte drag și deopotrivă frate”; „arhitect al păcii, cel dintâi soldat”⁶⁸⁷, „eroul epocii și președintele păcii”⁶⁸⁸; „cel mai mare dintre toți Carpații istoriei române”⁶⁸⁹ etc.

Românii se adânceau, an după an, în mizerie și disperare, dar prin harul unor scriitori, deciziile conducătorului atingeau sublimul marilor momente din istoria omenirii. „Ce este poemul lui Horațiu Carmen Seculare ca și Eneida lui Vergiliu decât tot un fel de Cântarea României?...”, întreba retoric Eugen Barbu. Fastele lui Ovidiu nu amintesc ele de elogiile pe care poeții noștri le fac Președintelui nostru?”⁶⁹⁰. Se întâmpla însă și ca hiperbolele unor meșteri ai cuvântului să fie preluate de *Radio Europa Liberă* cu sensul de curajoase „șopârle”. Mult citat a fost Nichita Stănescu cu aserțiunea că Nicolae Ceaușescu este „cum știm toți, cel mai muncitor dintre muncitori și cel mai țăran dintre țărani”. Sau „recunoașterea” academicianului Șerban Cioculescu că „am fost atras mai ales de marele său talent de vorbitor”⁶⁹¹.

Dar în istoria epocii, nu găsim dovada vreunui moment de luciditate când Ceaușescu ar fi dezavuat ofranda elogiilor deșănțate. Dimpotrivă! Își aviza, el însuși, groteștile omagii⁶⁹².

Modelul familiei multilateral dezvoltate

Schimbări deosebite s-au produs și în intimitatea familiei Ceaușescu. În „casa mică” destinată părinților din reședința situată în Primăverii a mai rămas doar „Mam’ Mare” de la Petrești.

Când i-a paralizat tatăl, fiul și-a mutat părinții din țarcul reședinței la Sanatoriul din Otopeni. Nu i-a vizitat acolo, îi îngrijea bine „statul”. Întâi s-a stins Andruță, în 1969, petrecut la cimitirul din Scornicești cu mare fast bisericesc. Credincioasei Lixandra, răposată anul următor, nu i-a fost dată însă aceeași cinstire. Zvonurile au învinuit nora din capul țării că dorește să fie exemplu în combaterea misticismului.

Înainte ca Lenuța Ceaușescu să fi devenit Cabinetul 2, obișnuit, soții plecau dimineța, fiecare cu mașină și șofer personal, la locul lui de muncă. El, către sediul Comitetului Central, ea la ICECHIM. Serveau prânzul împreună în reședința din Primăverii. După somnul lui Ceaușescu de după masă, reveneau la birou. N-aveau pasiuni sau hobby-uri deosebite. Când soțul pleca singur la vânătoare, ea rămânea acasă și viziona filme. I se aduceau din străinătate și se traduceau special pentru ea. Copiile se distribuiau apoi, pe sub mână, fiind urmărite la video de români. Uneori, înainte de-a intra în conducerea țării, Elena Ceaușescu își vizita prietena din tinerețe, cumnata Adela care locuia în Cotroceni.

De la vânătoare, Ceaușescu se întorcea totdeauna cu un buchet de flori. I-l oferea soatei, fără sfială, în fața însoțitorilor. Le culegea singur din poienile muntelui, uluindu-i pe privitori cu romantismul său⁶⁹³.

Copiii nu s-au lăsat struniți după preceptele părinților. Tatăl nu s-a prea amestecat, cuvânt decisiv avea mama. A intervenit și în alegerea profesională a Zoiei. Iubitoare de lite-

ratură și artă, fata a vrut să urmeze regia de teatru sau film. A fost de-ajuns pentru țara aceasta o Lica Gheorghiu, ar fi replicat mama⁶⁹⁴. Până la urmă, copiii au ales specializări „serioase”. Valentin, facultatea de fizică a Universității bucureștene. Alegere făcută și de băieții familiilor Preoteasa, Maurer și Moghioroș⁶⁹⁵. În fizica atomică își puneau liderii comuniști speranțele viitorului. Pe-același drum a pornit și mezinul, Nicu. Studios și pasionat, Valentin Ceaușescu și-a continuat studiile la Imperial College din Londra, împreună cu fiul lui Fazekas Janos. După absolvire, s-a angajat cercetător la Institutul de Fizică Atomică. S-a și căsătorit, în același an, 1970, cu prietena din adolescență, Iordana, fiica lui Petre Borilă și a Ecaterinei Abraham. Doi cuscri nepotriviți⁶⁹⁶. Iordana se născuse în 1946 și absolvise, ca și alte beizadele din Primăverii, studii de istoria și teoria artei. Lucra muzeograf la Muzeul de Artă al RSR. Imediat după căsătorie, Valentin s-a mutat cu soția într-un apartament de trei camere din zona Arcului de Triumf. Au rămas acolo până la începutul anilor 80, când li s-a născut un fiu. Mărindu-se familia, s-a mutat la parterul vilei locuite de Mitzura, fiica lui Argezi⁶⁹⁷. În mod paradoxal, fizicianul cu studii la Oxford și-a contrazis apolitismul la ultimul congres al partidului. Atunci a acceptat funcția de membru supleant al Comitetului Central. Printre apropiați se șoptea că acesta era premiul mamei pentru divorțul de Iordana.

În Universitate, Zoe legase prietenii deosebite, atrăgând un cerc de tineri inteligenți, cultivați și nonconformiști. Printre ei, fata Ceaușescilor voia să se piardă și totodată să se regăsească pe sine. Împotriva voinței părinților, s-a măritat cu un tânăr profesor de istorie. Dar tinerei perechi, „statul” nu i-a repartizat locuință. Zoe a continuat să locuiască-n apartamentul din reședința părinților, unde mirele n-a fost primit. Și episodic cu soțul, în casa socrilor din Calea Griviței. Căsnicia n-a rezistat. S-a zvonit că „niște golani” - bine cunoscuți păzitorilor părinților -, îi agresaseră bărbatul. N-a fost singura încercare

neizbutită a Zoiei de a ieși din colivia aurită a reședinței din Primăverii în căutarea normalității. În spațiul public răzbăteau multe zvonuri despre poveștile de dragoste distruse de mamă cu ajutorul Securității. În pofida acestei reputații de scorpie, mama s-a bucurat când fiica s-a căsătorit cu Mircea Opran, cadru universitar la Politehnica bucureșteană. E băiat bun, se poartă frumos și nu se atinge de băutură, l-a lăudat Tovarășa traducătoarei sale de limbă engleză⁶⁹⁸.

După facultate, Nicu și-a satisfăcut stagiul militar cu termen redus, ca și ceilalți studenți. Dar el și-a ales o armă de elită – aviația, într-o unitate militară din Buzău⁶⁹⁹. Din primul an de facultate a intrat în partid. Și-a semnat *autobiografia* cu numele din certificatul de naștere - Ceaușescu N. Nicolae. Menționa în ea că absolvise liceul cu media 9 iar la sesiunea din vara lui 1970 reușise la Facultatea de Fizică cu media 8⁷⁰⁰. După primirea carnetului roșu, a dobândit și prima funcție: vicepreședinte pentru probleme politice al asociației comuniste a studenților, condusă de Ion Traian Ștefănescu.

Nicu nu și-a trădat însă prietenii copilăriei din Primăverii. Nelipsiți din cercul său au fost Jean, fiul lui Ion Gheorghe Maurer, Donca și Serghei, copiii lui Paul Niculescu-Mizil și Mădălin, fiul violonistul Ion Voicu⁷⁰¹. Îndrăgostit din adolescență de Donca⁷⁰², Nicu nu avea rețineri însă la întâlnirile cu alte femei. „Gașca lui Nicu” petrecea în restaurante și baruri de lux, preferat fiind barul „Atlantic”, cu program artistic pentru străini, gestionat de Viorel Păunescu⁷⁰³. Petrecăreților nu li se cereau bani nicăieri, șefii localurilor fiind încântați de onoarea ce le-o făceau deosebiții consumatori. Un excelent paratrăznet pentru eventuale nereguli, lipsuri și controale. Iar dansatoarele și cântărețele se-nghesuiau să se „împrietenească”, fie și numai o noapte, cu feții-frumoși din basmul cu *viitorul luminos*.

Prin bunăvoința șoferilor de serviciu, Nicu învățase să sofeze de la 12 ani. La vârsta potrivită obținerii carnetului, se simțea as al volanului. Gonea ca la raliu pe străzile Capitalei și

către reședințele părinților de la munte și mare. Milițienii îi recunoșteau mașina și nu riscau să-l oprească pe vitezoman. Cu atât mai puțin să-i ceară să sufle-n fiolă⁷⁰⁴. Locuia în apartamentul vecin cu al surorii lui din Primăverii. Mama își făcea griji pentru ei că moșteniseră „harul” bunicului din Scornicești de a-și afla bucuria în băuturi spirtoase. Dar ce puteai face cu niște copii prea mari ca să-i stăvilești în pornirile rele?

Întâia mamă a țării a pus pe urmele copiilor ei poterașii Direcției a V-a. Încercând, în primul rând, să preîntâmpine scandaluri sau accidente care să compromită „etica” decisă de tată. Deși Zoe și Nicu erau majori, cu drept de intimitate și responsabilitate pentru viața privată, ofițerii îi urmăreau pas cu pas și le verificau contactele. Ordinele veneau de la o mamă care, legal, n-avea această putere. Ei le executau ca și cum le-ar fi transmis șeful statului⁷⁰⁵. Informarea despre programul și întâlnirile Zoiei și ale lui Nicu, uneori însoțite de fotografii, a intrat în programul cotidian al Elenei Ceaușescu.

Năzbâțiile mezinului nu i-au împiedicau pe Ceaușești să vadă în el un băiat bun, deștept și frumos. Tot răul fiind pus pe seama „găstii”. Le cântau în strună „curtenii”. Erijându-se în postură de mentor, Ștefan Andrei îi aducea mezinului cărți, antrenându-l în discuții serioase⁷⁰⁶.

După terminarea facultății ca șef de promoție, mezinului Ceaușeștilor i s-a compus o biografie profesională adecvată⁷⁰⁷. În 1979 a intrat în CC al PCR. Peste patru ani i s-a încredințat funcția de lider al tineretului, interpretată ca un anunț la succesiunea tatălui. În 1982, Ceaușescu a încercat să-l lanseze pe orbita politicii mondiale, trimițându-l la ONU în funcția de președinte al Comitetului Internațional pentru Anul Internațional al Tineretului⁷⁰⁸.

Părinții și-au dat seama curând că înaltele funcții nu-l „responsabilizaseră”, ci i-au deschis calea altei pierzării. Roiau speranțele feminine ale sportului, muzicii și dansului românesc în jurul noului îndrumător al instituțiilor și organizațiilor de care depindea cariera lor. În vreme ce tatăl fusese imun la

orice sirenă din activul de tineret și partid, mezinul se lăsa lesne sedus și de subalterne. La 36 de ani însă, fiul Ceaușeștilor era cel mai tânăr prim-secretar de județ din România. Și speranța multor români că vor trăi cu el, ca succesor, ceva mai vesel.

Dacă Nicu Ceaușescu ar fi fost un activist de la tineret promovat după grila *revoluționarului de profesie*, și-ar fi încheiat cariera în primăvara lui 1985. Odată cu introducerea acțiunii de divorț contra soției sale Ceaușescu Poliana Daniela Luminița⁷⁰⁹ pe motiv de „firi temperamentale diferite”⁷¹⁰. Căsătoria se pertractase în decembrie 1983. Pe noră o remarcase soacra într-o ședință, când tânăra absolventă de filozofie, angajată ca activistă la pionieri în Târgoviște, cuvântase pe placul ei. Nicu n-a agreat ideea căsătoriei. Dar nici n-a fost capabil să se împotrivească mamei sale. A consimțit la aranjament, fără a-și onora obligațiile conjugale, fericit, probabil, că i s-a oferit prilejul de-a părăsi reședința părinților. Divorțul n-a frânt ascensiunea niciunuia dintre foștii soți. În 1987, Nicu a fost numit prim-secretar al județenei de partid Sibiu, iar Poliana vicepreședinte al Consiliul Național al Femeilor. După divorț, a continuat să-și viziteze soacra. În agendele Cabinetului 2, vizitele acestea au o frecvență bisăptămânală. Încă mai des o vizita la reședință. Tovarășa îi aducea multe cadouri din străinătate⁷¹¹. Pe această noră repudiată de fiu se pare că a iubit-o mai mult decât pe proprii săi copii.

În logica bunului simț, purtările copiilor ar fi trebuit să le dea părinților de gândit asupra *conștiinței socialiste* pe care voiau s-o instituie la scară națională. În anii '80 au emigrat în America băiatul și fata lui Grigore Preoteasa, ambii copii adoptați de Bârlădeanu „fugiseră” în Franța, s-au stabilit în străinătate una dintre fiicele lui Răutu, fiul lui Bodnăraș, fiica adoptivă a lui Pantelimon Bodnarenko, fiica din prima căsătorie a lui Maxim Berghianu, fiica *scriitorului angajat* Eugen Jebeleanu, singurul fiu al lui Maurer... Și lista poate continua. Era clar și din această alegere a „beizadelelor roșii” că însăși

viața în lux și fără de griji din Cartierul Primăverii pierduse în competiția cu atracțiile capitalismului.

Dar dacă la cetățeni ajungeau doar zvonuri mai mult sau mai puțin credibile despre cotidianul din Primăverii, tentaculele clanului Ceaușescu erau sigure. Rudele apropiate ale Ceaușeștilor se transformaseră în satrapi credincioși. Ce-au fost și ce-au ajuns! – se poate exclama urmărind carierele lor.

Dintre copiii lui Andruță și ai Lixandrei, doar Niculina și Maria păstrasera măsura bunului simț. Sora cea mare și cumnatul Ștefan Rusescu, cărora Nicolae le datora schimbarea destinului, s-au ținut continuu departe. Și de palatele Ceaușeștilor, și de avantajele rubedeniei. Exceptională, s-ar putea spune, a fost și evoluția Mariei, copila cea mai bună la învățătură dintre frații Ceaușescu. A trecut, normal, de la statutul de muncitoare, la cel de maistru. A avut parte și de tragedia decesului unei fete la cutremurul din 1977. Fără îndoială că și Mariei, căsătorită Agachi, i s-au propus trimiteri la școli de partid, funcții politice sau manageriale. În schimb, Elena (Lina), fata măritată acasă, a decolat de la ceapeul din Scornicești, aterizând studentă la istorie. A absolvit repede și ușor facultatea, pe modelul cumnatei și celorlalți frați. Deja profesoară la școala din sat, după absolvire a promovat în fruntea inspectoratului școlar județean Olt. „Ambițios” i-a fost și bărbatul. Lică Bărbulescu făcuse carieră pe linie de agricultură: președinte de ceapeu, secretar la județeană de partid Olt, apoi prim-secretar de județ și, în sfârșit, secretar al CC, în 1986. Ajuns aici, s-a mutat la București, fără soție, în locuința socrilor săi din Primăverii. Nu-și dorise funcția și conviețuirea în aceeași curte cu cumnații, în opinia consătenilor. Îl investiseră la sugestia interesată a lui Emil Bobu ca să-l aibă ca zid de protecție. În CPEx îi „omora” Ceaușescu cu agricultura iar responsabilitatea acesteia transferată cumnatului ușura povara altor demnitari⁷¹².

Fostul cizmar Marin Ceaușescu deținea, în anii 80, funcția de șef al Agenției Economice Române din Viena. Fratele Nicu,

rebotezat Nicolae Andruță câștigase tresele de general și funcția de comandant al Școlii de ofițeri de Securitate Băneasa. Și mai sus urcase Ilie: general, doctor în istorie, director al Institutului de Cercetări Istorice Militare și adjunct al ministrului Apărării Naționale. Ion, zis Nelu, ocupa poziția de adjunct al ministrului Agriculturii și Industriei Alimentare. Iar Florea se simțea ca peștele în apă în redacția oficiosului partidului: nu-i cerea nimeni vreo muncă sau socoteală, dar îl prețuia toți – de la șoferi la șefi. Semnătura lui apărea prima în colectivul de doi-patru redactori care publicau anchete economice și sociale critice. Intențiile de protest ale criticiților se stingeau cât ce dădeau cu ochii de magicul nume Ceaușescu.

Din 1978 încolo, Ceaușeștii nu-și mai invitau neamurile în reședință, nici măcar la aniversări⁷¹³. Ei aveau Clubul – acolo petreceau între ceilalți demnitari. Dar frații, surorile, cumnații și nepoții n-aveau de ce cârți: rubedenia cu Tovarășii răsturnase din plin cornul abundenței peste ei. Și se părea că peste toți urmașii lor.

NOTE:

⁶¹⁷ Ion Ioniță, *Însemnări*, Prefață Lavinia Betea, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2008, p. 245.

⁶¹⁸ ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 85/1988, f. 2.

⁶¹⁹ Idem, f. 11.

⁶²⁰ Adrian Eugen Cristea, *A fi sau a avea, Amintirile unui ofițer de securitate și gardă prezidențială*, București, Editura Paco, 2008, p. 146.

⁶²¹ *Ibidem*, p. 140.

⁶²² *Ibid.*, p. 139.

⁶²³ *Ibid.*, p. 138.

⁶²⁴ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*, București, Editura Adevarul Holding, 2011, p. 153.

⁶²⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 6/1984, f. 28.

⁶²⁶ Idem, f. 20.

⁶²⁷ Idem, f. 21.

⁶²⁸ Idem, f. 22.

⁶²⁹ Răzvan Belciuganu, *Dezvăluirile guvernatorului Băncii Naționale a României*, <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/dezvaluirile-guvernatorului-bancii-nationale-a-romaniei-502411.html>.

⁶³⁰ Situația Combinatului de Utilaj Greu de la Cluj-Napoca a fost un exemplu dat în aceste sens de Florea Dumitrescu, fost ministru de Finanțe și guvernator al BNR. Normativul pentru producția neterminată se stabilise acolo, în 1980, în termene de 6 până la 21 de zile. Deși ciclul producției la turbine reprezenta 720 zile, la utilaj metalurgic 240 zile, la cazane de apă 195 zile etc. Prin decretul 37/1987, s-a încercat o corectare a vechilor normative, situația nefiind nici pe departe rezolvată. Răzvan Belciuganu, *Dezvăluirile guvernatorului Băncii Naționale a României*, <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/dezvaluirile-guvernatorului-bancii-nationale-a-romaniei-502411.html>.

⁶³¹ Claudia Rodica Popescu, *Industria României în secolul XX, Analiză geografică*, București, Editura Oscar Print, 2000, p. 240.

⁶³² Platon, *Opere*, vol. 6, Ediție îngrijită de Constantin Noica și Petru Creția, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 457.

⁶³³ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 6/1984, f. 33.

⁶³⁴ Aprecieri în acest sens au făcut Silviu Curticeanu (*Meditații necenzurate*, București, Editura Historia, 2007, pp. 138-139) și Ștefan Andrei (*Stăpânul secretelor...*, op. cit., p. 409).

⁶³⁵ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 30/1985.

⁶³⁶ Idem, dosar 7/1984, f. 4.

⁶³⁷ Idem, f. 10.

⁶³⁸ Idem, f. 40.

⁶³⁹ Idem, f. 41.

⁶⁴⁰ Idem, f. 45.

⁶⁴¹ Victor Atanasie Stănculescu (n. 1928), prim-adjunct (1986-1989) și ministru al Apărării Naționale (1990-1991).

⁶⁴² Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor...*, op. cit., pp. 256-257.

⁶⁴³ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 21/1985, f. 9.

⁶⁴⁴ Idem, f. 6.

⁶⁴⁵ Idem, f. 9.

⁶⁴⁶ Vizita delegației conduse de Nicolae Ceaușescu în Canada s-a desfășurat în 14-18 aprilie 1985.

⁶⁴⁷ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 21/1985, f. 6.

⁶⁴⁸ *Stăpânul secretelor...*, op. cit., p. 398.

⁶⁴⁹ Adam Burakovski, op. cit., p. 323.

⁶⁵⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 89/1986, f. 2.

⁶⁵¹ Idem, dosar 85/1988, f. 2.

⁶⁵² Idem, f. 3.

⁶⁵³ Șantierul s-a deschis festiv al 19 aprilie 1984.

⁶⁵⁴ Ședința CPEx s-a ținut la 16 ianuarie 1984.

⁶⁵⁵ Ca și primăriile, după noile sarcini, fostele cooperative de consum sătești au fost obligate să înființeze secții de servicii și producție artizanală. Cu plan de export.

⁶⁵⁶ Funcționa și interdicția repartizării de locuințe din fondul de stat muncitorilor care aveau domiciliul stabil în localități rurale situate pe-o rază de 20 km față de oraș. Datorită buletinului nu-și puteau cumpăra nici apartamente proprietate privată la oraș. Obligațiile acestora - norma ca muncitori și contractele de produse agricole cu statul - erau discriminatorii, sporind frustrarea.

⁶⁵⁷ Programul a fost adoptat în sesiunea MAN din 29 iunie 1984.

⁶⁵⁸ Așa se rezolva mai ales sarcina promovării femeilor, în funcții de primărie fiind nominalizate foste activiste UTC, la origine muncitoare, care depășind vârsta de 35 de ani nu mai puteau ocupa funcții în organizația de tineret. În loc să revină la *munca de jos* din uzină, li se promitea de forurile județene că după un stagiul de „domiciliu obligatoriu” la o primărie comunală vor fi promovate în structurile județene sau municipal ale organizației de partid.

⁶⁵⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 21/1985, f. 11.

⁶⁶⁰ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei generații trăite*, București, Editura Albatros, 2000, p. 179.

⁶⁶¹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 2/1985, f. 18.

⁶⁶² Idem, ff. 10-12.

⁶⁶³ Idem, f. 12.

⁶⁶⁴ Idem, f. 12.

⁶⁶⁵ Idem, f. 14.

⁶⁶⁶ Idem, f. 18.

⁶⁶⁷ Idem, f. 59.

⁶⁶⁸ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, op. cit., p. 144.

⁶⁶⁹ Idem, p. 142.

⁶⁷⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 109/1986, ff. 1-7.

⁶⁷¹ Idem.

⁶⁷² Ionela Gavrilu, *Dincă dixit: Din toată vizita asta, o să iasă un c...t*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 martie 1989.

⁶⁷³ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 90/1985, pp. 26-27.

⁶⁷⁴ La 23 septembrie 1987, Ceaușeștii au plecat cu elicopterul la Galați și s-au întors seara. Exceptând pauza de amiază au vizitat Combinatul siderurgic și Șantierul Naval, au prezidat analize și au fost protagoniștii unei *adunări populare*. Și, pretutindeni, au dat *indicații prețioase*, după cum consemna presa vremii și intervențiile celorlalți cuvântători. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 98/1987, ff. 1-2.

⁶⁷⁵ Ministerul Educației și Învățământului, *Cunoștințe social-politice, Manual pentru clasa a X-a* (coordonatori Ion Ardeleanu, Olivia Clătici), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 91.

⁶⁷⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 94/1988, ff. 1-4.

⁶⁷⁷ Lavinia Betea, *Ceaușescu și Gorbaciov în amintirea gen. (r) Constantin Olteanu*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 7 iulie 2009.

⁶⁷⁸ Interviuul autorului cu Tiberiu Iovan, translator de limbă bulgară, septembrie 2008.

⁶⁷⁹ Monalise Hihn, *Ceaușeștii păreau foarte bătrâni!*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 23 martie 2009.

⁶⁸⁰ Dan Constantin, *Membrii CPEx așteptau demisia lui Ceaușescu la Congres*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 noiembrie 2009.

⁶⁸¹ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

- ⁶⁸² Dumitru Popescu, *Am fost și cioplitor de himere*, București, Editura Expres, 1994, pp. 74-75.
- ⁶⁸³ Alexandre Dorozynsky, *Eu Vladimir Ulianov zis Lenin*, București, Pro Editură și Tipografie, 2001, p. 149.
- ⁶⁸⁴ Françoise Thom, *Limba de lemn*, București, Editura Humanitas, 1993.
- ⁶⁸⁵ Lavinia Betea, *Psihologie politică, Individ, lider, mulțime în regimul comunist*, Iași, Editura Polirom, 2001, pp. 200-209. N-au fost luate în calcul decât discursul public nu și cel din nucleul decizional unde Ceaușescu se exprimă mult mai apropiat de limbajul natural.
- ⁶⁸⁶ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 25.
- ⁶⁸⁷ Idem, p. 44.
- ⁶⁸⁸ Idem, p. 53.
- ⁶⁸⁹ Idem, p. 51.
- ⁶⁹⁰ Idem, p. 51.
- ⁶⁹¹ Idem, p. 23.
- ⁶⁹² În vara lui 1984, bunăoară, s-au aniversat 35 de ani de la înființarea Organizației Pionierilor. Programul ce i l-a prezentat spre aprobare fosta sa noră, Poliana Cristescu viza omagierea secretarului general ca exemplu de muncă și viață al copiilor din România. L-a aprobat fără observații. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 11/1984, ff. 23-25.
- ⁶⁹³ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei generații trăite*, București, Editura Albatros, 2000, p. 109.
- ⁶⁹⁴ Vladimir Tismăneanu, Ion Iliescu, *Marele șoc. Din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu despre comunism, postcomunism, democrație*, Prefață de prof. Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 130.
- ⁶⁹⁵ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007, p. 193.
- ⁶⁹⁶ Cuscrul Ceaușeștilor, Iordan Dragan Rusev, după numele din actele de stare civilă, deținuse cea mai înaltă funcție dintre „spanioli”. Moscova îl desemnase comisarul grupei de luptători români pe lângă Comandamentul Brigăzilor Internaționale. Lui Borilă i-a succedat apoi Ceaușescu la șefia DSPA. Pe el și pe Dumitru Coliu, celălalt bulgar din Biroul Politic, îi îndepărtase Ceaușescu din problema succesiunii lui Dej, socotindu-i periculoși prin vechile legături cu sovieticii. În 1969, pe Borilă l-a eliminat din Comitetul Central și l-a trimis la județana de partid Constanța. Nici cuscrul nu putea fi acum pe placul soarelui mari. Fosta ilegalistă Ecaterina Borilă era sora văduvei lui Bela Breiner, lider al comuniștilor români numit de Comintern.
- ⁶⁹⁷ Camil Roguski, *Adevăruri interzise*, București, Editura Lucman, 2005, p. 138.
- ⁶⁹⁸ Violeta Năstăsescu, *Elena Ceaușescu, Confesiuni fără frontiere*, București, Editura Niculescu, 2011, p. 182.
- ⁶⁹⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cadre, dosar C/2177, f. 1.
- ⁷⁰⁰ Autobiografie Nicu Ceaușescu, ANIC, fond CC al PCR - Cadre, dosar C 2050, vol. I.
- ⁷⁰¹ Adrian Eugen Cristea, *A fi sau a avea, Amintirile unui ofițer de securitate și gardă prezidențială*, București, Editura Paco, 2008, p. 26.
- ⁷⁰² Printre multele zvonuri generate de această iubire a mezinului Nicu se află și acela că, la porunca Elenei Ceaușescu, Donca Mizil a fost pur și luată în forță, dusă la spital și chiuretată. Mai întâi însă, mama se asigurase de fotografiile

compromițătoare care dovedeau fiului că iubita lui se întâlnea și cu alt bărbat. Prin urmare copilul pe care-l aștepta Donca nu era al lui.

⁷⁰³ Viorel Păunescu (n. 1935), handbalist, după 1989, om de afaceri, patron al barului Melody, Hotelurilor Lido și Intercontinental.

⁷⁰⁴ Interviuul autorului cu col. (r.) Adrian Eugen Cristea și col. (r.) Dumitru Burlan, 15 septembrie 2009.

⁷⁰⁵ Idem.

⁷⁰⁶ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu....*, op. cit., p. 347.

⁷⁰⁷ Referatul său de cadre specifică încadrarea ca fizician la Uzinele „Electronica” București (1975-1976); profesor la Liceul de Matematică Fizică Turnu Măgurele (1976-1979); asistent la Catedra de mecanică, fizică moleculară și polimeri la Facultatea de Fizică a Universității București. Vezi, ANIC, Fond CC al PCR – Cadre, Dosar C/2177, f. 1 Nu am întâlnit însă până în prezent nici o relatare a cuiva care să-l fi cunoscut pe mezinul familiei Ceaușescu în calitate de inginer, profesor de liceu sau asistent universitar. Din 1975 a deținut diverse funcții în CC al UTC și organizații de masă și obștești. Membru supleant al CC al PCR (1979 - 1982), apoi membru plin până la căderea regimului Ceaușescu. În 1980 a devenit secretar cu probleme organizatorice al CC al UTC. Apoi secretar al CC al UTC (1983-1985) și ministru pentru Problemele Tineretului (1985-1987). Vezi, ANIC, fond CC al PCR – Cadre, dosar C/2177, f. 1.

⁷⁰⁸ ANIC, fond CC al PCR – Cămară, dosar 52/1982, f. 2

⁷⁰⁹ Poliana Cristescu (n. 1954), membru al CC al PCR (1984-1989), președinte al Consiliului Național al Organizației Pionierilor (1985-1989), soția lui Nicu Ceaușescu între 1983 și 1985.

⁷¹⁰ „Tineretul liber”, 7 ianuarie 1990.

⁷¹¹ Maria Dobrescu, *La curtea lui Ceaușescu, Dezvăluirile Suzanei Andreiaș despre viața de familie a cuplului prezidențial*, București, Editura Amaltea, 2004, p. 149.

⁷¹² Interviuul autorului cu Constantin Neacșu, fost primar la Scornicești (1979 - 1989, 1996-2000), octombrie 2011.

⁷¹³ Adrian Eugen Cristea, *A fi sau a avea*, op. cit., p. 153.

Ceaușescu reales la al nșpelea Congres!

Jocul de-a democrația socialistă

Agățarea lui Ceaușescu de putere era în flagrantă opoziție cu *principiul rotației cadrelor* impus de el, dar și cu dogma marxist-leninistă. Vechiul aparat birocratic va fi demolat și înlocuit de proletari, a prezis Lenin în *Statul și revoluția*. Aceștia vor lua imediate măsuri de prevenire a transformării lor în birocrați. În primul rând, că noii conducători vor fi eligibili, dar și revocabili în orice moment. Iar pentru a nu-i stârni pe ambițioși, remunerația demnitarilor nu va depăși salariul muncitorilor foarte buni. Și nu în ultimul rând, conducerea și administrarea se vor reorganiza astfel încât toți membrii societății să exercite funcții de control și supraveghere prin rotație. Vor fi cu toții „birocrați” pentru moment, dar niciunul definitiv⁷¹⁴.

Revoluția nu-i pentru bătrâni, așa că, pe la vreo 50 de ani, bolșevicii ar trebui trimiși la străbuni, ar fi glumit macabru Lenin. Troțki i-a dat dreptate. Generațiile vechi devin, la un moment dat, un obstacol în calea ideilor pentru care luptaseră în tinerețe, opinase fondatorul celei de-a IV-a Internaționale Comuniste⁷¹⁵.

Dar, pentru Ceaușescu, congresul se reducea la festivitatea merită să consfințească justetea politicii conducătorului. Propagandiștii argumentau cu succesele *oamenilor muncii și creșterea bunăstării lor materiale și spirituale*. Ceea ce-ar fi interesat, se consuma la Clubul Ceaușeștilor, în ședințele Secretariatului sau Biroului Permanent și ale CPEx.

De la congrese, românii nu mai aveau așteptări. Chiar și schimbările la vârful partidului se făceau între ele. Înainte de Congresul al XIII-lea, la plenara CC din martie 1984, Lina Ciobanu, Ion Radu, Constantin Radu, Ion Stoian și Silviu Curticeanu au urcat în funcțiile de secretari ai CC al PCR. Aceștia intraseră în grațiile ambilor Tovarăși care vedeau în ei fideli între fideli. Căci din 1984, nevasta lui Ceaușescu promovase șef al comisiei de cadre a CC al PCR. Ceaușescu transferase asupra ei întreaga putere a secretarului cu organizatoricul, Emil Bobu care deținea această funcție fiind, de facto, subordonat Tovarășei. Prin numirea ei, în 1980, ca prim-viceprim-ministru al Guvernului, Ceaușeștii cimentaseră orice fisură din care s-ar fi putut ivi firul unei inițiative sau opinii separate.

Cu câteva luni înaintea Congresului din noiembrie 1984⁷¹⁶, în spațiile publice s-a afișat lozinca *Ceaușescu reales la al XIII-lea Congres! Realegera* și-o orchestrase însuși protagonistul încă din iunie, într-o ședință CPEx. Pe ordinea de zi figurau două puncte: propunerea realegerii lui Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general și componența comisiilor pentru pregătirea congresului⁷¹⁷.

Jocul lui Ceaușescu de-a democrația, susținut de „principalitatea” nevastei, te duce în lumea poveștii cu împăratul care se preumbla gol iar curtenii îi laudau preafrumoasele straie. Pe scurt, secretarul general a avansat ideea ca plenara CC să aprobe componența comisiilor de organizare a Congresului⁷¹⁸. O nouă *lărgire a democrației*, așadar, până atunci acestea fiind decise în CPEx. În calitate de șefă a comisiei de cadre, Tovarășa l-a aprobat imediat⁷¹⁹. Jocul convenit în intimitatea reședinței personale a continuat, Tovarășul avansând ideea ca în plenară să se facă și propunerea secretarului general. Înțelegând de unde bate vântul, ceilalți au recurs la „opозиție democrată”: nominalizarea secretarului general „să vină ca o decizie a CPEx” supusă, întâi plenarei și apoi congresului spre aprobare, au susținut ei⁷²⁰. O propunere de nerefuzat, după practicile *centralismului democratic*.

Propunătorul de serviciu Manea Mănescu a motivat *realizarea* Tovarășului prin două fraze lungi, aidoma celor din ziare. Ceilalți au făcut față, cu dibăcie, așteptărilor Ceaușeștilor de flatări. La sfârșitul ședinței, participanții s-au ridicat în picioare, aplaudându-l „îndelung” pe Ceaușescu, în calitate de actual și viitor secretar general⁷²¹.

Ceaușescu i-a *indicat* lui Manea Mănescu să-l propună și în continuare. A semnat apoi și comunicatul destinat presei. *Speech-ul* de două fraze al propunătorului se lăbărase în două pagini și jumătate de elogi deșănțate aduse *celui mai iubit fiu, genialul strateg revoluționar, ctitorul României moderne...*⁷²² Oricât de lung și de fantezist cu meritele sale, Ceaușescu l-ar fi semnat.

Cu scene ca acestea s-a pictat *grundul epocii de aur*. Oameni nebuni care-i incitau paranoia se găseau însă și printre „simplii cetățeni”. În preajma Congresului, bunăoară, la sediul conducerii partidului au sosit scrisori olografe cu inițiative care stupefiază cititorul de azi. Iată câteva dintre cele mai năstrușnice propuneri: alegerea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului pe viață⁷²³; președintele României să fie ales pe viață iar succesiunea să se transmită din tată-n fiu⁷²⁴; emiterea unei legi prin care liderul partidului să fie investit și cu gradul de mareșal al armatei⁷²⁵; printre marii dascăli ai proletariatului mondial să fie trecut și Ceaușescu⁷²⁶; uniforme șoimilor patriei, pionierilor și uteciștilor să fie accesoryzate cu o insignă cu chipul lui Ceaușescu⁷²⁷; în *curricula facultăților de științe economice* să fie introdusă și disciplina *Istoria gândirii economice românești*; *Contribuția lui Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea științelor economice*⁷²⁸; iar Elenei Ceaușescu i s-a cerut permisiunea de-a fi propusă în funcția de secretar general adjunct al PCR⁷²⁹.

Peultimul congres n-a adus noutăți concrete. A „crescut”, după obicei, numărul componentilor instituțiilor partidului⁷³⁰. Puterea clanului Ceaușescu s-a fortificat prin promovarea lui Nicu membru supleant al CPEx, a lui Ilie Ceaușescu și a Polianeii Cristescu membri plini în CC.

În contrast cu realitățile din țară, *Raportul* secretarului general a debordat de entuziasm, voluntarism și utopie. Până în anul 2000, previziona el, România rămâne o *țară socialistă multilateral dezvoltată*. După aceea își vor intra în drepturi „principiile comuniste de repartitie, de muncă și de viață”⁷³¹.

Recorduri au înregistrat aplauzele, numărul cuvântătorilor și citarea numelui Ceaușescu⁷³².

Fatalitatea Ceaușescu apăsa mai greu decât sarcinile de export. Ceaușescu *făcuse totul*, după expresia atât de dragă lui, ca să dețină toată puterea prin cumulul de funcții existente și prin crearea unor demnități noi. După preluarea primei funcții în stat (1967), s-a instalat în fruntea noilor organisme înființate: președinte al Consiliului Național al Frontului și Unității Socialiste (1968)⁷³³; președinte al Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale (1973); președinte al Consiliului Național al Oamenilor Muncii (1977); președinte al Consiliului Apărării RSR (1978), comandant (1967) și comandant suprem al Forțelor Armate ale RSR (1974). Cu funcția de președinte al Republicii, pe care și-o crease, în 1974, își adjudecase toate prerogativele reprezentării și conducerii României. În primăvara lui 1985, s-a ținut ultima festivitate de *realegere* a lui ca președinte al țării⁷³⁴.

Membru al Academiei RSR

Prin biografie și pricepere, secretarul general se voia reprezentantul „treimii” țăranilor, muncitorilor și intelectualilor. Dar în acest exemplu al său de *personalitate multilateral dezvoltată*, fiecare ipostază era nefericit modelată. Rupt prea de mic de sat, nu învățase să adune recolta din semănătura sa. Nu încercase spaimele plugarului că grindina, seceta ori lăcustele o pot compromite. Ucenicul în cizmărie nu apucase să treacă proba de calfă. Nimeni n-a purtat vreo pereche de încălțări isprăvite de mâinile sale. Iar intelectualul nu apucase să deprindă ortografia și punctuația scrisului limbii materne.

Țara se zbătea în eforturile plății datoriei externe. Iar Ceaușescu urcase culmile paranoiei. În 1984, a pășit în rândul „nemuritorilor”, cum optimist sunt numiți academicienii. Prezidiul Academiei RSR⁷³⁵ i s-a adresat cu *mult stimă și iubire* lui Ceaușescu rugându-l să devină membru al Academiei RSR și președinte de onoare al instituției pe următoarele considerente: „Această hotărâre are drept temeiuri înalta prețuire de care se bucură în țară și peste hotare contribuția dumneavoastră științifică la dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului, concepția dumneavoastră științifică, verificată de practică, asupra dezvoltării economice și sociale a patriei noastre, spiritul științific în care abordați, cu profunzime unanim recunoscută, problema relațiilor dintre state în lumea contemporană, elaborarea de către dumneavoastră a conceptelor fundamentale privitoare la o nouă ordine economică pentru care luptă numeroase țări și în sfârșit, claritatea și înălțimea procesului de scientizare pe care l-ați inițiat și pe care îl promovați în toate domeniile de activitate din stat”⁷³⁶.

Ceaușescu nu s-a făcut singur dictator! Contextul și practicile „statutare” din epocă erau însă mai complicate decât reprezentările lor actuale. Conducerea Academiei i-a adresat lui Ceaușescu invitația cu speranța unor „zile mai senine” pentru instituție, se va spune mai târziu. Ori că partidul „forțase” inițiativa lor.

În iulie 1985 – când s-a ținut adunarea solemnă a primirii lui Ceaușescu în Academie, efectivele academicienilor se împuținaseră la jumătate față de anii 70. După alegerea fostului gazetar social-democrat Ștefan Voitec, în 1980, primirile în Academie s-au sistat. Deși, dintre toți politicienii secolului de existență al acestei instituții, Ceaușescu hrănise cel mai bogat iluzia prețuirii savanților⁷³⁷. În 1965, forul științific reprezentativ al țării dispunea de alte resurse și forțe. Sub egida sa funcționau atunci circa trei mii de cercetători în 56 unități de cercetare⁷³⁸.

Pentru Ceaușescu însă, știința însemna, exclusiv, o *forță de producție*. Valoarea academicienilor și cercetărilor se măsura în soluțiile, invențiile și inovațiile pentru creșterea productivității muncii, reducerii importurilor de tehnologii, energiei și materialelor de consum. Dezamăgit în asemenea așteptări, Ceaușescu a strâns șurubul fondurilor destinate științei și a testat formule noi de eficientizare. A început cu anularea indemnizației academicienilor pe motiv că nu prestează o muncă anume pentru ele. Apoi a trecut la restructurări, înființând academii pe ramuri, în subordinea cărora a trecut secții ale Academiei RSR. Primele mutate, în 1969, au fost institutele de profil la Academia de Științe Medicale. Peste un an s-a înființat Academia de Științe Social Politice, condusă de Miron Constantinescu, cu Ceaușescu președinte de onoare. În subordinea ei au trecut alte secții din organigrama vechii academii. La începutul anilor 70 numărul academicienilor scăzuse sub două sute. Unitățile sale de cercetare se puteau număra pe degetele unei mâini, transferate, după lozinca „știință-cercetare-producție”, în subordinea ministerelor de profil. Academia a devenit astfel o „instituție de consacrare”⁷³⁹, pusă sub tutela Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie prezidat, din 1979, de Elena Ceaușescu⁷⁴⁰.

Contrar așteptărilor de prosperitate a întreprinzătorului staff științific, odată cu intrarea lui Nicolae Ceaușescu s-au ferecat porțile Academiei până la căderea regimului. „Colegii” s-au grăbit în decembrie 1989 și cu excluderea Ceaușeștilor, și acoliților acestora din Academie. Cu aceeași unanimitate ca la primirea lor⁷⁴¹.

Mari ctitorii ale epocii Ceaușescu

De la venirea lui Ceaușescu la putere și până la sfârșit, pentru investiții s-a alocat o treime din venitul național. Convinși de-acum că ipostaza de *ctitor al României socialiste* îl va propulsa ca figură centrală a istoriei naționale, voia să schimbe fața țării. Începând cu 1985 comparațiile între prezent și trecut

nu se mai făceau cu anul 1938, vârful economiei capitaliste în România, ci cu 1965, anul venirii lui la putere. De altfel, el însuși a aprobat, atunci, și prima aniversare a *epocii Ceaușescu*⁷⁴², oficializând astfel noile practici.

Halucinantul tablou al anilor 80 n-ar fi complet fără uriașele investiții impuse de Ceaușescu în paralel cu plata datoriei externe. Simultan menținerii ritmului înalt al construcțiilor de locuințe s-au conturat alte proiecte megalomane. De utilitatea lor însă, românii s-au îndoit pe bună dreptate. În mai 1984 s-a inaugurat Canalului Dunăre-Marea Neagră, început în 1973⁷⁴³. În iunie același an, Ceaușescu a deschis șantierul Casei Republicii și a Bulevardului „Victoria Socialismului”, debutul centrului civic al Capitalei. Pentru construcția lui, dintre lăcașurile de patrimoniu demolate cel mai des amintită este Mănăstirea Văcărești. „Gurile rele” împart însă păcatul acesta între Ceaușescu și Patriarhul Teoctist. De teamă că instituția Patriarhiei va fi mutată din Dealul Mitropoliei la Văcărești, capul Bisericii Ortodoxe ar fi refuzat, se spune, fondurile pentru renovarea mănăstirii. Opus presei străine care critica dur „distrugerea” Bucureștiului, printre problemele capilor presei românești se afla și creația de hiperbole, comparații și metafore pentru *mărețele ctitorii*. Printre altele, Ceaușescu a fost asemuit cu Împăratul Augustus, iar centrului civic i s-a găsit corespondent în forumul roman construit de acesta⁷⁴⁴.

Deși, înainte de a-i fi stimulată imaginația cu ideea *ctitorului de țară*, Ceaușescu s-a manifestat ca un potrivnic al demolărilor. În februarie 1968 se pronunțase în Comitetul Executiv pentru adoptarea unei legi care să interzică dărâmarea locuințelor („fără să se gândească că acolo stau totuși oameni”). Le povestea celorlalți și că în alte țări se construiesc metrouri fără demolări, că-n Anglia dacă tai un pom te trimite în judecată, iar la Praga sunt conservate toate vechile străduțe înguste⁷⁴⁵...

După cutremur, s-a amenajat, în sala de sport de la Giulești, un imens podium turnant, înalt de un metru, cu laturile

de 20X20 metri pe care s-a construit macheta Capitalei la scara de 1/1000⁷⁴⁶. Acesta a fost începutul *vizionărilor și indicațiilor* date arhitecților și inginerilor proiectanți. Cu aceeași siguranță ca și-n fața țăranilor de pe ogoarele *patriei socialiste*. Începând din 1977, în programul lui Ceaușescu au intrat și activitățile dirijării demolărilor și construcțiilor pe baza unor machete de polistiren, făcute și refăcute de nenumărate ori. Pentru noul centru civic, s-a estimat că demolările au cuprins o suprafață egală cu a Venetiei. Din care s-au distrus circa zece mii de locuințe, 20 de biserici și mănăstiri (opt, dintre ele, au fost translate)⁷⁴⁷.

Deseori însă, planurile sale au fost asociate cu exemplul lui Kim Ir Sen. Dar Ceaușescu a avut surse de inspirație mai tentante decât Coreea de Nord. Prin performanțele socialismului din țara lor, nord-coreeni n-au fost niciodată exemplu pozitiv în *lagărul comunist*. Mai curând admirația pentru proiectele șahului iranian Reza Pahlavi vor fi susținut proiectul lui Ceaușescu. În 1975, șahul angajase o prestigioasă firmă americană de arhitectură pentru proiectarea unui nou centru la Teheran numit Shahestan Pahlavi (Orașul lui Pahlavi). Clădiri guvernamentale și ambasade străine, grădini terasate și galerii comerciale s-ar fi dispus pe o suprafață de 650 km. p. în jurul celei mai mari piețe din lume – Piața Șahului și a Națiunii! Mărimea ei depășea Piața Roșie. Iar Bulevardul Șahului țintea să rivalizeze cu Champs-Elysee⁷⁴⁸. Dacă șahul aruncase lide-rilor musulmani din zonă mănua „ctitoriilor”, Ceaușescu „lucrase” după măsura clădirii Pentagonului.

În vara lui 1984 s-au decis alte mari investiții: Canalul Navigabil Poarta Albă – Midia- Năvodari, Canalul Navigabil Dunăre – București și amenajarea râului Argeș pentru navigație și irigații⁷⁴⁹. În decembrie același an s-au hotărât facilități și garanții pentru străinii care vor investi și opera în zona liberă Constanța-Sud și vor utiliza Canalul Dunăre-Marea Neagră. Stilul acesta decizional este ilustrativ „clarviziunii” și voluntarismului Ceaușeștilor. Din discuțiile purtate în CPEx se

înțelege că șantierul acesta s-a organizat pe porțiuni contractate în acord global de diferite antreprize. Vasile Bulucea, directorul șantierului Canalului Poarta Albă - Midia - Năvodari estimase finalizarea lucrării în trei ani. Ceaușescu „se socotise” la unul singur. Au căzut de acord pentru darea în folosință în 1986 dar cu „organizare militărească”⁷⁵⁰. În ce privește Canalul navigabil Dunăre-București⁷⁵¹, până la finele anului 2000, pe el se estima transportul a 30 milioane tone mărfuri anual. Bucureștiul urma să fie port pentru transportul mărfurilor dar și port de agrement⁷⁵². Specialiștii plănuiau cinci-șase ani durată investiției. De data aceasta, Tovarășa le-a tăiat elanul reducând-o, fără drept de apel, la trei ani⁷⁵³.

În vara lui 1985, Ceaușescu a decis regularizarea cursului Dâmboviței, lucrare finalizată în toamna lui 1987. Imediat a fost deschis șantierul unei noi magistrale a metroului bucureștean. După 1984, a început și construcția în Capitală a șase mega-complexe comerciale. Arhitectura lor era inspirată de mall-urile americane. În foametea acelor ani, privind cupolele lor și speriați de mai rău, bucureștenii le-au botezat „circurile foamei”. Pe tema lor s-au lansat legende amenințătoare. Ceaușescu, s-a spus, voia să dea cât mai curând în folosință imensele cantine unde-i va obliga pe toți bucureștenii să mănânce⁷⁵⁴. În realitate, se prevedea comasarea comercializării produselor alimentare⁷⁵⁵. Primul complex a fost inaugurat de Ceaușescu, în 1988, în cartierul „Floreasca”. Celelalte („Lujerului”, „Dudești”, „Rahova”, „Timpuri Noi” și „Mureș”) urmau să fie date în folosință în 1990⁷⁵⁶.

În ce privește metroul bucureștean, conform comunicatului dat publicității la începutul lui aprilie 1989, funcționau atunci două magistrale, totalizând 50 km de linie dublă. În cinstea zilei de 23 August s-a inaugurat a treia: Gara de Nord - Dris-tor 2, în lungime de 10 km. În același an, au demarat lucrările de execuție pe noile tronsoane: Leontin Sălăjan - Policolor, în lungime de 4,1 km, și Basarab - Grivița Roșie - 1 Mai - Pajura, în lungime de 4,5 km. Darea în folosință se preconiza a fi 23

august 1991⁷⁵⁷. La moartea lui Ceaușescu *chitorii* în curs de edificare rămăseseră Centrala nucleareoelectrică Cernavoda, Canalul navigabil București-Dunăre, metroul și centrul civic din București, Canalul Siret-Bărăgan⁷⁵⁸.

Dar Ceaușescu nu terminase noul centru civic al Bucureștilui și pregătea altă investiție urbană monumentală! În toamna lui 1985, a vorbit apropiaților, pentru prima dată, despre o a doua capitală a României, plasată în vechea cetate de scaun a Târgoviștei⁷⁵⁹. Ar fi fost ceva aparte în *lagărul comunist*, asemănător Statelor Unite, Elveției, Spaniei, Canadei. Exemplele acestea i-au fost oferite de Iosif Constantin Drăgan, într-o scrisoare. Bucureștiul amplasat într-o zonă seismică și puternic industrializat ar fi fost ceea ce e New York-ul pentru America sau Toronto pentru Canada. Miliardarul îi propunea însă Alba-Iulia sau Brașovul ca nou centru administrativ⁷⁶⁰. Către sfârșitul anilor 80, despre o nouă capitală se vorbea tot mai mult.

Mărturie asupra acestor preocupări oferă primirile arhitecților Vlădescu și Lăzărescu de către Elena Ceaușescu⁷⁶¹. În 1989, Lăzărescu coordona proiectul Bibliotecii Naționale iar Vlădescu pe cel al noii capitale de la Târgoviște⁷⁶². Ca o ironie a sorții, lui Ceaușescu i-a fost dat să moară tocmai acolo.

Nimic n-a suscitât însă atâta interes și critici cât programul de sistematizare a localităților rurale. Din perspectiva ideologiei, Ceaușescu își onora însă angajamentul de *revoluționar* și prin această strategie socială. În *Manifestul Partidului Comunist*, Marx și Engels anunțaseră și obiectivul apropierii condițiilor de viață rurale de cele urbane. Plenara CC al PCR din primăvara lui 1986⁷⁶³ a pus din nou chestiunea îmbunătățirii sistematizării localităților. În consecință, Emil Bobu a prezentat o situație, la începutul lui 1987, în nucleul decizional. Conform acesteia, din cele 13.123 sate existente, urmau a fi menținute 9.192. Iar restul, propuse pentru dezafectare sau strămutare în alte localități (trei mii dintre ele aveau mai puțin de 300 locuitori). Mărimea medie a unei comune se estima la 4.500-

5.000 locuitori, iar a unui sat la 1.400-1.500 locuitori. Cele mai multe sate sortite pieirii aparțineau județelor Alba (264), Argeș (252) și Bacău (237). Sub medie se plasau județele cu o concentrare mai mare de populație maghiară; Mureș (119 sate destinate dezafectării), Harghita (65) și Covasna (23)⁷⁶⁴. Numărul gospodăriilor rămase în afara perimetrelor construibile se ridicau, în orașe la peste 275.000 iar în mediul rural, depășeau cifra de 1.850.000⁷⁶⁵.

Prin acțiunea de sistematizare se preconiza și redarea în circuitul agricol rural a unei suprafețe de 339.420 hectare⁷⁶⁶. În martie 1988⁷⁶⁷, Ceaușescu a anunțat că până în 1990 se va încheia prima etapă a acțiunii de sistematizare. Întregul s-ar fi finalizat în anul 2000. Pe harta administrativ-teritorială a țării ar fi rămas atunci jumătate din satele existente și ar fi apărut 500 de *centre agro-industriale*. Proiectul părea atât de nerealist încât majoritatea românilor nu-i simțea amenințarea. Cu rare excepții, programul însemna construcția în centrele de comună a unor brutării, băi publice și blocuri pentru specialiști. Acestea urmau să devină centre de dezvoltare economico-socială și în scurt timp, orașe, după mărturia lui Alexandru Budișteanu, șeful Centrului Național de Sistematizare⁷⁶⁸. În 1989, nu apucaseră să fie decât două modele de centre agro-industriale: Petrești (Dâmbovița) și Scornicești (Olt), locurile de baștină ale Ceaușeștilor. La Scornicești era și industrie dar și agricultură modernă (un complex cu 16.000 capete de porci, capacități avicole de 6.000 tone carne de pasăre anual, 14 ha sere...⁷⁶⁹). Cum să fi extins asemenea investiții la nivelul țării? Cum majoritatea centrelor rurale nu aveau canalizare, nici rețea de apă potabilă, noul habitat al blocului rural reușea să oripileze: încălzit cu sobe pe lemne și cu toalete în spatele clădirii. Pentru satele fără potențial de locuri de muncă și spor demografic, merite dispariției, nu se mai eliberau autorizații de construcție.

Strategia lui Ceaușescu s-a întors cu efect de bumerang asupra lui prin propaganda maghiară. Acuzând România de

încălcarea drepturilor minorităților, argumenta și cu sistematizarea. Prin aceasta se voia distrugerea a 7.000-8.000 de sate, în principal locuite de etnici maghiari, după mențiunea publicației samizdat *Kialto Szo* (*Strigăt disperat*). Apelurile de conservare a patrimoniului maghiar - înainte de a fi strivit de buldozere - le-a preluat presa mondială⁷⁷⁰. Astfel că, în februarie 1989, la Bruxelles s-a dat startul „Operațiunii Satele Românești” (Operation Villages Roumains). Sistematizarea avea în accepțiunea acesteia sensul strict de demolare⁷⁷¹. Apoi *Radio Europa Liberă* a susținut ample campanii de presă în spiritul obiectivului propagandei americane de „minciună pentru adevăr”⁷⁷². În consecință, s-au declanșat „adoapțiile” și „înfrățirile” unor comunități rurale din țările vestice cu sate românești. Abia când convoaiele cu ajutoare umanitare ale „înfrățirilor” vestici au ajuns la „demolați”, a ieșit adevărul la iveală⁷⁷³.

Casa Republicii - perla epocii de aur

Sâmbăta după amiaza era dedicată vizitei pe șantierul centrului civic dominat de Casa Republicii. Acest „Acropole al nostru” cum l-a numit metaforic Eugen Barbu⁷⁷⁴, scriitor angajat și membru al CC.

De la idee, la proiectul arhitectonic, de la piatra de temelie, la finisaje, mobilier și decorațiunile interioare, Ceaușescu a acționat după presupusul model al ctitorilor de cetăți și biserici voievodale. Șapte ani (1983-1989) a dirijat șantierele Metroului, Canalului și centrului civic al Capitalei. În sintagmele propagandei se făcea că el a *indicat*, iar specialiștii și muncitorii au găsit soluții pentru a-i traduce gândul în fapte. Casa Republicii⁷⁷⁵ urma să fie sediul CC al PCR, al Consiliului de Stat, Consiliului de Miniștri, Marii Adunări Naționale, conducerii sindicatelor, UTC-ului și altor instituții.

Clădirea a ieșit astfel în „stil Ceaușescu”. Pornit din aversiunea pentru cel sovietic al Casei Sfintei și admirația pentru „ctitorul de țară” Carol al II-lea. La cea mai mare construcție

din Europa s-a lucrat fără proiect definitiv. Șef de proiect a fost desemnată tânăra arhitectă Anca Petrescu, în colectivul de proiectare fiind numeroși arhitecți și constructorii valoroși. Pe parcurs, Ceaușescu a adăugat etaje, a înălțat săli, a comandat coloane și cupole, a trasat esplanade. Aproape zilnic, după ce construcția începuse să crească, în fața machetei lungă și lată de circa 5 metri, Ceaușescu se întâlnea cu arhitecții. Cu un cuțit sau cu mâna, schimba locul pereților, ușilor, scărilor, lifturilor. S-a continuat și cu alte machete. Elementele principale au fost remodelate la scara 1/21, apoi, la scară naturală. La fiecare vizită, venea cu critici și cu idei noi, soldate cu schimbări de ornamente, stâlpi, pereți. Ca să conducă lucrările, i-a trimis pe generalii Ion Coman, Vasile Milea, Ion Dincă. Pe șantier a detașat muncitori din întreaga țară. Materialele de construcție, decorațiunile și mobilierul au fost de proveniență românească. La ultimele vizite, Ceaușescu s-a ocupat de construcția și dotarea unui spațiu subteran cu mai multe încăperi. De aici un lift ar fi trebuit să-l urce în înălțimea de unde s-ar fi adresat mulțimilor din piață⁷⁷⁶.

Costurile imensei clădiri sunt imposibil de calculat. Documentele dovedesc că fondurile principale proveneau de la Gospodăria de partid. Din 1980 și până la 30 iunie 1989, prin decrete ale Secretariatului CC al PCR, ale CPEx și ale Secretariatului General al Consiliului de Miniștri, din fondurile Gospodăriei s-a livrat suma de 936.502.998 dolari și 10 milioane mărci vest-germane⁷⁷⁷. Se înțelege că la acestea s-au adăugat contribuțiile în materiale și mână de lucru din țară. Cine și cum să le fi calculat?!

Și ultima sărbătoare a lui 23 August s-a încheiat cu vizitarea Casei Republicii. Ceaușescu și-a ghidat curtenii ca o gazdă, prin coridoarele și birourile finisate și decorate. Ce zici de asta? - se adresa câte unuia mândru ca și cum el le făcuse pe toate. Ați construit aici pentru cel puțin o mie de ani! - l-au lăudat ei⁷⁷⁸.

Eroul noii revoluții agrare

Când a trebuit să plătească materiile prime din import cu produse agricole, Ceaușescu a decretat *noua revoluție agrară*.

Planul de stat al *ogoarelor socialiste* prevedea culturi cerealiere și de plante industriale. Cu ce să furajezi zootehnia care contractase cantități enorme de carne la export? Astfel că secretarul general a impus soluția dezvoltării ei în gospodăriile populației rurale. Cifrele recensământului din februarie 1984 n-au fost însă pe măsura planurilor sale, deși efectivele de animale crescuseră față de anul precedent⁷⁷⁹.

În prea puține gospodării sunt animale, a obiectat Ceaușescu. Doar 32 % din familiile care locuiesc la țară cresc bovine, 33% ovine și 55% porcine. Îi displăceau și cozile la lapte din fața magazinelor alimentare din București. Dar mai cu seamă cele din sectorul agricol Ilfov. Deși „fiecare gospodărie trebuie să aibă vaci, oi, două-trei capre – așa cum s-a stabilit”, sătenii vin și cumpără de la oraș⁷⁸⁰. Conform planurilor sale, în 1985, efectivele de bovine ar fi trebuit să ajungă la 9 milioane! Fiecare gospodărie „să-și asigure cu forțe proprii laptele” dar și să dea statului⁷⁸¹. În consecință, a interzis sacrificarea bovinelor din gospodăriile individuale, numindu-le „tăieri ilegale”⁷⁸². Dacă-ți tăiai vițelul din grajd la un eveniment de familie, săvârșeai un delict penal, pedepsit cu închisoare. De ce să crești animale dacă nu aveai dreptul să dispui de ele?

Că vacile și caprele pasc vara, iar iarna sunt furajate cu fân și nutrețuri, uitase fiul de țăran! Luase la propriu, în schimb, zicătoarea că ochiul stăpânului îngrașă vita. Astfel că și la venerabila vârstă de 70 de ani, Ceaușescu „zbură” zi-lumină deasupra tarlalelor în campaniile de recoltare și se interesa de zootehnie. Într-o singură zi din vara lui 1987 a controlat și analizat opt unități agricole din patru județe: Giurgiu (CAP Hotarele și IAS Mihăilești), Teleorman (ceapeurile Purani și Furculești), Olt (CAP Corabia și IAS Obârșia) și Dolj (ceapeurile Drănic și Găliciuca)⁷⁸³. A ținut, prin urmare, și opt

cuvântări. Ziua următoare a făcut la fel dar pe itinerariul Băneasa-Fundulea-Gurbănești-Grivița-Movilița-Băneasa⁷⁸⁴.

Aranjamentele se făceau în seara de dinaintea plecării, după mărturia însoțitorului său Silviu Curticeanu. Ceaușescu anunța programul de-a doua zi șefului Cămarilor CC, nominalizându-i județele și locul popasului de noapte. Cereea ca primii secretari să fie înștiințați că vrea să vadă lanurile cu cele mai bune și cele mai slabe recolte. Poruncile sale se concretizau într-un traseu cu aterizări în zone denumite toponimic. Flotila lui Ceaușescu aparținea de Armată, iar zborul cădea în sarcina ministrului ei. Acesta lua legătura cu primii secretari și, în miez de noapte, la locurile indicate se instalau transmisioniștii. Un elicopter din ariergarda celui prezidențial prelua semnalele lor și făcea ghidajul⁷⁸⁵. În vremea aceasta, la sol, de la primii-secretari, până la mecanizatorii locali, „gazdele” se istoveau în pregătiri și emoții.

Centrul *noii revoluții agrare* se afla, în anii 80, la reședința Ceaușescilor de la Snagov. În grădina vilei sale, Tovarășul perfectase o butaforie menită să demonstreze că omul e decisiv în obținerea producțiilor-record. Reședința se prezenta ca o fermă model gospodărită de fostul milițian Amos Andreiaș, soțul menajerei Ceaușescilor. Tovarășul îi invita și pe primii-secretari din județe să admire parcelele cu diverse culturi unde, zicea șmecherul Ceaușescu, lucrează un singur om. Fără ierbicide și alte chimicale. În fața invitațiilor, primul agricultor al țării număra știuleții de pe-o tulpină mai răsărită, apoi boabele de pe știuleți și calcula... mega-recolta. Măcar jumătate de-atât să-mi realizați, le cerea el⁷⁸⁶. Paznicii reședinței știau însă că acolo munceau cam 30 de muncitori⁷⁸⁷. Iar Andreiaș ierbicida și puneă îngrășămintă chimice noaptea⁷⁸⁸.

În paranteză fie spus, metoda estimării recoltei pe boabe se pare c-o luase Ceaușescu de la Mao Tze Dun. Despre ea relatase Nikita Hrușciov și *tovarășilor români* în grupul cărora s-a aflat și Ceaușescu. Primit de Mao în China, în 1954, gazda l-a întreținut cu povestiri despre succesele poporului său. I-a

spus lui Hrușciov, printre altele, că recolta de orez din acel an va fi atât de mare că nu vor avea spații de depozitare. O calculase numărând firele de orez de pe-un metru pătrat, apoi boabele de pe-un fir și la final înmulțise cu totalul suprafeței cultivate. Mao a înnebunit, concluzionase sovieticul⁷⁸⁹. Așa ziceau și românii despre Ceaușescu în anii 80.

Căci, după exemplul și *indicațiile* Tovarășului, întorși acasă, satrapii județelor dirijau în teren comisii de control alcătuite din reprezentanți ai agriculturii, miliției și procuraturii. Opreau pe câte-o tarla și prețuiau recolta după metoda de la Snagov. Rezultatul ținea către recorduri naționale sau mondiale! Al doilea act aparținea procurorilor: să se predea statului diferența dintre recolta planificată și cea calculată de ei în teren. Insinuau furtul și... amenințau cu cătușele. Scene ca acestea încredințau că țara e un uriaș ospiciu din care nu mai poți scăpa decât cu fuga.

Cine mai cunoștea însă situația reală a recoltelor? Dialogul purtat în CPEx, în vara lui 1984, lasă impresia că minciunile terciuiseră adevărul, făcându-l de nerecunoscut. Discutând planul de livrare a grâului la fondul de stat (7.780.000 tone), Ceaușescu a vrut să i se reamintească producția medie la hectar din anul precedent. Răspunsurile au venit în această uluitoare cascadă:

„Tov. Ion Dincă: 1.540 kg la hectar.

Tov. Gheorghe Stoica: La suprafața medie cultivată pe țară a fost de 2.400 kg.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am obținut cea mai mare producție, adică 3.000 kg.

Tov. Ilie Verdeț: 3.040 kg.

Tov. Gheorghe Stoica: 2.900 kg.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Avem posibilități ca anul acesta să obținem cea mai mare producție la hectar și trebuie să facem totul să realizăm aceasta. Sigur, planul de 4.000 kg/ha în medie pe țară nu se va realiza.

Tov. Elena Ceaușescu: Acum au tot ce le trebuie, au irigații, au îngrășăminte”⁷⁹⁰.

Aveau și medalii. Ca să-i mobilizeze pe mecanizatori, zootehniști și specialiști, printr-un decret al Consiliului de Stat s-a instituit titlul de Erou al Noii Revoluții Agrare. Întâiul care l-a primit, în octombrie 1986, de Ziua Recoltei, a fost nimeni altul decât Nicolae Ceaușescu. În vara anului următor s-a instituit medalia jubiliară „25 de ani de la încheierea colectivizării agriculturii”. Safteaua i-a făcut-o tot Ceaușescu.

Cu Festivalul Național „Cântarea României” și cu „Dacia”, monopol a pus secretarul general și pe timpul liber al românilor. La lucru aud mereu că muncesc după indicațiile lui Ceaușescu, se plângea Bulă, eroul bancurilor din epocă. Orașul e plin de portretele lui Ceaușescu. Vin acasă, dau drumul la radio și televizor – tot Ceaușescu! Mi-e foame, vreau să deschid o conservă și mă ia groaza. Dar dacă-i ...tot Ceaușescu?! Aceasta era starea de spirit a românilor suprasaturați de omniprezența lui în viața lor.

Deținuți, mândria țării

Omul nou „încremenise în proiect”, după o uzitată expresie post-comunistă. În compostul *societății socialiste multilateral dezvoltate*, mentalul românesc, modelat de tradițiile peșcheșului și clanurilor fanariote, a rodit bogat. În pofida, sau poate că tocmai prin înmulțirea restricțiilor. Azi ar părea o glumă de 1 aprilie, dar tocmai de ziua păcălelilor din 1983 s-a promulgat legea înregistrării mașinilor de scris... Proprietarii aveau obligația să prezinte miliției, anual, probe de scris. Adio, apeluri și manifeste ca-n vremea *ilegaliștilor* comuniști! Adio, literatură samizdat ca la ruși, cehi sau polonezi!

Penuria alimentelor, medicamentelor, cosmeticelor, condiimentelor ș.a.m.d. a generat o formidabilă piață neagră. Se tranzacționau servicii, influență și bunuri, îndeosebi sustrase din *proprietatea socialistă*. *Tripla calitate a oamenilor muncii de producători, proprietari și beneficiari* incita angajații la „sabotarea”

programului comunist. Agresiunea creștea pe măsura frustrările. În anii 80 societatea românească nu parcurgea doar crize energetice și alimentare, ci și o gravă criză morală. Una spuneau, alta gândeau și făceau românii. Propaganda a potențat duplicitatea oamenilor, conducând la ceea ce Alexandr Iakovlev a numit o „schizofrenie de masă” a țărilor cu regimuri comuniste⁷⁹¹.

Disciplina la locul de muncă, atâta cât fusese, s-a dus de râpă. Dacă șefii direcți reproșau absențele, întârzierile sau consumul de alcool, muncitorii replicau cu pierderile provocate de întreruperile de curent și penuria de materii prime, frigul insuportabil de-acasă și de la servicii. Locul de muncă fiind garantat, sancțiunile nu duceau la efectul scontat. Pentru încălcarea Decretului 400 care interzicea consumul de băuturi alcoolice și fumatul la locul de muncă, în 1982, doar în industria chimică s-au aplicat 14.000 de sancțiuni și s-au trimis în judecată 6.600 de angajați⁷⁹². Infracțiunile n-au scăzut însă.

Cenușul cotidianului l-a colorat însă bancul politic, înfloritoare specie a folclorului românesc din acei ani. Creație anonimă și tot atât de populară ca „frunza verde”, Bulă a fost „disidentul” numărul unu al *României socialiste*. La întrebarea ce-nseamnă PCR, Bulă răspundea „pile, cunoștințe și relații”. Bulă urca pe clădirea școlii „ca să aibă liceul la bază” și anunța revenirea Margaretei Pâslaru din America ca să-și ridice rația de zahăr și ulei pe luna în curs. Bulă vorbea la învățământul politico-ideologic despre „societate socialistă multilateral înfundată” și definea legea ca zvon aprobat unanim de Marea Adunare Națională. Bulă avertiza că dacă spui brașoave, vei fi... doljenit! Simpaticul personaj băntuia țara cu voia Securității având rolul de vidanșor al cazanului clocotind sub presiune.

Se zice că, printre meritele lui Bulă ar fi fost și titlul de laureat al Festivalului Național „Cântarea României”: interpretase, ca prim solist al unui cor de pușcăriași, marșul patriotic *Deținuți, mândria țării*. Bancul apăruse în climatul grațierilor *epocii de aur*. Comunicatele publice nu specificau nici numărul

deținuților grațiați, nici infracțiunile de săvârșirea cărora erau iertați. Dar actele de clemență surveneau des, motivate de apropierea unor sărbători sau aniversări politice. *Oamenilor muncii* merituoși nu li se acordau atunci *prime*, dar infractorilor li se făcea darul libertății. Astfel că amnistia apărea ca expresie a simpatiei regimului față de hoți și ucigași.

Altfel stăteau însă lucrurile în bucătăria partidului. În octombrie 1987, bunăoară, Ceaușescu a propus CPEx spre aprobare un decret al Consiliului de Stat. Prin el se amnistiau toți condamnații cu pedepse de până la 5 ani închisoare, se reduceau cu o treime pedepsele de 5-8 ani închisoare și cu o cincime condamnările de 8-10 ani. „Să fie cu un prilej”, au zis Ceaușeștii⁷⁹³. Iar acesta s-a nimerit a fi „apropierea” celei de-a 40 aniversări a Republicii⁷⁹⁴. După obicei, n-au fost discuții, ci accept unanim, ședința isprăvindu-se în 5 minute. Dar documentația strict-secretă a decretului prezintă starea de infracționalitate a societății românești. *Codul eticii și echității socialiste* și toate măsurile de formare a *conștiinței socialiste* n-au dat roadele așteptate.

Raportul semnat de Tudor Postelnicu, ministrul Internelor, informa că deținuții și-au realizat planul lor de producție pe anul precedent și pe lunile anului în curs, obținând venituri suplimentare (866 milioane lei). Dar efectivul lor se ridicase la 66.346, depășind cu o treime capacitatea penitenciarelor și a școlilor de reeducare. Cu dificultățile aferente de cazare, hrană, folosirea forței de muncă și pericole de epidemii. Se propunea, în consecință, grațierea a 34.000 dintre ei⁷⁹⁵.

În ansamblu, aproape jumătate dintre infracțiuni intrau în categoria contra persoanei și a avutului personal (7.500 omoruri, 4.215 violuri și 9.227 furturi). Și sensibil mai puține infracțiuni contra avutului obștesc⁷⁹⁶. Raportul acesta absolut neconcordant cu realitatea a fost rezultatul practicii condamnărilor la locul de muncă pentru „ciordeala” din fabrici și din *agricultura socialistă*. Pete de culoare în tabloul infracțiunilor

sunt condamnările pentru prostituție (75 cazuri) și pentru călătorie frauduloasă pe CFR (93 cazuri)⁷⁹⁷.

Nu apar în aceste evidențe nici „marii afaceriști”, condamnați pentru fraudarea statului și venituri ilicite. Afacerile lui Triță Făniță, în care se implicase și Cornel Burtică, unul dintre favoriții lui Ceaușescu, reverberau sub formă de zvonuri. Ori satirizate ca-n filmul *Secretul lui Bachus*, inspirat de afacerea cu vinuri perfectată de un anume Ștefănescu. Se zvonea că din profiturile rețelei se înfruptase și unul dintre frații lui Ceaușescu. De aceea ar fi fost atât de repede îngropată prin execuția unor vinovați⁷⁹⁸.

Deși, din 1964, în România nu mai existau deținuți politici, anumite genuri de infracțiuni mascau condamnările din motive politice. În toamna lui 1987, bunăoară, zăceau în închisoare: 5.216 condamnați pentru *viață parazitară* (adică neangajare în *câmpul muncii*) și încă mai mulți pentru „infracțiuni contra autorității”: ultraj (7.124 condamnați) și trecerea frauduloasă a frontierei (1.542)⁷⁹⁹. Alți 3.175 se făcuseră vinovați de tulburarea ordinii și liniștii publice⁸⁰⁰, pe temeiul acesta fiind condamnați și protestatarii de la Brașov. Invocând aceeași cauză - „încălcarea gravă a ordinii publice prin acte teroriste, de vandalism și de distrugere a unor bunuri obștești” -, Ceaușescu a impus starea de necesitate pe întreg cuprinsul țării la 22 decembrie 1989⁸⁰¹.

Ceaușescu era aparte informat și despre marile „tunuri” date proprietății socialiste de *oameni ai muncii*. În 1987 s-au trimis în justiție, după lungi cercetări, doi foști gestionari din Pasajul Victoria, pe nume Ion Bănicioiu și Gheorghe Godeanu care într-o rețea de 50 de angajați reușiseră, prin diminuarea cantității de șuncă de pe sandviciuri, să bage în buzunar 18 milioane de lei. În aceeași perioadă, un grup de șase angajați ai Întreprinderii Tractorul Brașov furaseră și vânduseră piese în valoare de 2,615 milioane lei.⁸⁰² Pentru venituri ilicite se afla în închisoare și fostul bun prieten al lui Ion Mihai Pacepa, general-maior Eugen Luchian. Acesta își construise o vilă la

Pucioasa evaluată la 700-800.000 lei și dispunea de un autoturism Mercedes⁸⁰³. Pentru un prejudiciu de 20.884 de lei, în primăvara lui 1983, un nefericit agronom din Giurgiu aștepta, în schimb, executarea condamnării la moarte. Nu reușise să adune recolta de pe-o parcelă de porumb la termenul stabilit de organele superioare. Și o incendiasse⁸⁰⁴. Nici despre asemenea fapte senzaționale, în spațiul public nu se difuzau informații.

În tabloul faptelor antisociale din epocă, precizări aparte merită *frontieriștii* care-și riscau viața ca să scape din propria țară. Grănicerii aveau ordin să tragă dacă nu se supuneau somației. *Fuga* din România comunistă poate fi apreciată ca formă extremă de protest politic și risc asumat. Mai numeroși decât condamnații au fost norocoșii care înșelaseră vigilența grănicerilor ajungând în Iugoslavia și de acolo mai departe spre *lumea liberă*. S-a creat însă, în 1988, altă situație deosebită la granița vestică. Guvernul maghiar a anunțat că nicio persoană nevinovată nu va fi returnată în România. Astfel că în primăvara lui 1989, oficialii de la Budapesta sesizau prezența a peste 15.000 imigranți, veniți din estul frontierei lor. Și reclamau dificultățile găzduirii și întreținerii acestora (170-200 forinți, zilnic, de fiecare imigrant)⁸⁰⁵. Ungaria a prezentat această situație Comisiei Drepturilor Omului de la ONU. În martie 1989, Comisia a adoptat - cu 21 voturi pentru și 7 împotrivă - o rezoluție prin care solicita anchetarea respectării drepturilor omului în România. În favoarea lui Ceaușescu votaseră China, Cuba, Etiopia, Bangladesh, Pakistan, Somalia și Sri Lanka. Unanim contra politicii sale s-au pronunțat *țările frățesti* din CAER și din Tratatul de la Varșovia⁸⁰⁶.

Dar fuga cetățenilor din țară n-a pus-o niciodată Ceaușescu în discuția conducerii partidului. Nici n-a fost abordată în discursul public.

NOTE:

- ⁷¹⁴ Alexandre Dorozynsky, *Eu Vladimir Ulianov zis Lenin*, București, Pro Editură și Tipografie, 2001, p. 257.
- ⁷¹⁵ Lavinia Betea, *Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în regimul comunist*, Iași, Editura Polirom, 2001, pp. 84-87.
- ⁷¹⁶ Cel de-al XIII-lea Congres al PCR s-a ținut în zilele de 19-23 noiembrie 1984.
- ⁷¹⁷ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 40/1984, f. 2.
- ⁷¹⁸ *Ibidem*, f. 6.
- ⁷¹⁹ *Ibidem*.
- ⁷²⁰ *Ibidem*.
- ⁷²¹ *Ibidem*.
- ⁷²² *Ibidem*, f. 2.
- ⁷²³ Scrisori expediate de Alexandru Tănase din Mitocu Dragomirnei - Suceava și de ilegalistul S. Wexler din Piatra-Neamț, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, ff. 3-6.
- ⁷²⁴ Semnatar Ion I. Enescu din Mărunțelu - Olt, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, f. 20.
- ⁷²⁵ Scrisori expediate de Ion Călăpancea din București și Dumitru Cloțan din Iași, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, ff. 23-24.
- ⁷²⁶ Semnatar Ionel Isai din Oradea, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, f. 25.
- ⁷²⁷ Semnatar Constantin Ștefan Șelaru din București, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, f. 33.
- ⁷²⁸ Semnatar prof. univ. dr. I. Nicolae-Văleanu, Catedra de Economie politică a ASE, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, f. 34.
- ⁷²⁹ Semnatar Petre Gheorghe din Drăgănești - Prahova, ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 83/1984, f. 4.
- ⁷³⁰ CPEx-ul (de la 45 la 48 de membri) și Comitetul Central (446 membri), proporțional cu armata partidului (3.440.000 comuniști). Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicționar*, coordonator Florica Dobre, Studiu introductiv Nicoleta Ionescu-Gură, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 21.
- ⁷³¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, București, Editura Politică, 1984, p. 38.
- ⁷³² Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965-1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 294.
- ⁷³³ Denumirea acestuia a fost schimbată în Frontul Democrației și Unității Socialiste în 1980.
- ⁷³⁴ *Realegerea* lui Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al RSR s-a făcut în sesiunea MAN din 28-29 martie 1985.
- ⁷³⁵ Conform semnăturilor de pe scrisoarea adresată lui Nicolae Ceaușescu acesta a fost compus din Cristofor I. Simionescu, Șerban Țițeica, Ioan M. Anton, George Ciucu (ultimele două semnături fiind indescifrabile). ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 74/1984, f. 44.

⁷³⁶ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 74/1984, f. 43.

⁷³⁷ Vezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin Răzvan Mihai, Ilarion Țin, *Viața lui Ceaușescu. Fiul Poporului*, vol. 2, București, Editura Adevărul Holding, 2012, pp. 143-145.

⁷³⁸ Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866-2006)*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 365.

⁷³⁹ *Ibidem*, p. 389.

⁷⁴⁰ Elena Ceaușescu a fost primită în Academie în 1974 în tripleta feminină Ana Aslan, Elena Ceaușescu și Zoe Dumitrescu-Bușulenga și împreună cu nomenclaturistii Miron Constantinescu, Manea Mănescu, Mihail Florescu, Suzana Gădea și Ladislau Banyai.

⁷⁴¹ La 26 decembrie 1989, a doua zi după execuția Ceaușecilor, academicienii s-au întrunit într-o sesiune extraordinară pentru a-i exclude din rândul lor. În februarie 1990 l-au exclus și pe „acolitul” Manea Mănescu. Și după doi ani au pus punct și carierei de savantă a Suzanei Gădea, consecință a „clarificării” aduse de condamnarea pronunțată, în cazul ei, de Curtea Supremă de Justiție.

⁷⁴² ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 30/1985, ff. 73-75.

⁷⁴³ În mai 1984 Canalul Dunăre - Marea Neagră era, ca mărime, al treilea canal de navigație din lume.

⁷⁴⁴ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Polirom, 2003, p. 51.

⁷⁴⁵ Petre Oprea, *Ceaușescu și demolările: 1989, 1977, 1968*, în „Scînteia. Jurnalul României - Acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 mai 2009.

⁷⁴⁶ Gheorghe Leahu, „Martor al demolării Bucureștilor”, în „Analele Sighet 10. Anii 1973-1989: Cronica unui sfârșit de sistem”, București, Fundația Academia Civică, 2003, p. 492.

⁷⁴⁷ *Ibidem*, p. 494.

⁷⁴⁸ Regina Noor, *Calea spre credință. Memorii*, București, Editura RAO, 2008, pp. 43-44.

⁷⁴⁹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 43/1984, ff. 2-4.

⁷⁵⁰ *Ibidem*, f. 4.

⁷⁵¹ Canalul navigabil Dunăre-București se proiectase pe lungimea de 78 km și la costul de patru miliarde lei.

⁷⁵² Datorită noului canal, se proiecta irigarea unei suprafețe de 107.000 ha, scoaterea de sub inundații a peste o sută de mii de hectare din bazinul Argeșului, apărarea unui număr de 28 localități de inundații și redarea a 620 ha silviculturii. Pe Argeș urmau să se construiască cinci hidrocentrale cu o putere instalată de 566 GWh. Valoarea estimativă a lucrărilor se cifra la 51, 7 miliarde lei.

⁷⁵³ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 43/1984, ff. 12-15.

⁷⁵⁴ Legende de acestea au fost alimentate la începutul anilor '90 și în scopul distragerii atenției de la profiturile oneroase obținute din vânzarea lor de către anumiți decizionali. Nemaifiind bani și interes pentru finalizare în regimul proprietății de stat au fost vândute unor întreprinzători străini care le-au frisat și utilizat ca mall-uri.

⁷⁵⁵ În fiecare urmau să funcționeze 4-6 magazine pentru produsele din carne, 4-5 magazine pentru pește, 3-5 magazine cu preparate culinare și mezeluri, 2-5

magazine de pâine, un bufet cu autoservire, 2-3 magazine pentru lactate și brânzeturi, 6-14 locații pentru vânzarea de legume și fructe.

⁷⁵⁶ Petre Oprea, *Ceaușescu dixit: Din cauza unei singure nunți, 40.000 oameni au rămas fără carne*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 20 octombrie 2009.

⁷⁵⁷ Comunicat asupra ședinței CPEX din 31 martie 1989, în „Știința”, 1 aprilie 1989.

⁷⁵⁸ ANIC, fond CC al PCR – Secția Căminare, dosar 77/1989, f. 162.

⁷⁵⁹ Interviuul autorului cu Constantin Olteanu, 8 iulie 2009.

⁷⁶⁰ ANIC, fond CC al PCR – Secția Căminare, dosar 106/1986, f. 2.

⁷⁶¹ Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 16 august 2009.

⁷⁶² Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, București, Editura Albatros, 2000, pp. 318-319.

⁷⁶³ Plenara CC al PCR s-a desfășurat în zilele de 23-24 mai 1986.

⁷⁶⁴ ANIC, fond CC al PCR – Secția Căminare, dosar 2/1987, f. 49.

⁷⁶⁵ *Ibidem*, f. 51.

⁷⁶⁶ *Ibidem*, f. 48.

⁷⁶⁷ Anunțul a fost făcut la 3 martie 1988 cu prilejul celei de-a IV-a conferințe a președinților consiliilor populare.

⁷⁶⁸ Toma Roman jr., *Ceaușescu văzut de aproape*, București, Editura Curtea Veche, 2008, p. 57.

⁷⁶⁹ Interviuul autorului cu Constantin Neacșu, fost primar la Scornicești (1979-1989, 1996-2000), octombrie 2011.

⁷⁷⁰ Kialto Szo propune minorității maghiare un plan pentru era post-Ceaușescu, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 31 martie 2009.

⁷⁷¹ Laure Hinckel, *Nașterea oficială a Operațiunii Satele Românești*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 3 februarie 2009.

⁷⁷² Frances Stonor Saunders, *Qui mène la danse? La CIA et la guerre froide culturelle*, Paris, Editions Denoel, 2003, p. 328.

⁷⁷³ Acesta va fi travestit curând după moartea Ceaușescuilor într-o altă interpretare propagandistică: ajutoarele au venit pentru suferințele românilor în epoca de dictatură și pentru vitejia în revoluție.

⁷⁷⁴ Anneli Ute Gabanyi, *Cultura lui Ceaușescu*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 54.

⁷⁷⁵ În ghiduri, Casa Republicii este descrisă drept cea mai mare clădire din Europa și, după Pentagon, a doua din lume. Are o suprafață la sol de 45.000 metri pătrați și înălțimea de 86 metri. Cele 11.000 de încăperi dispuse pe nouă etaje au o suprafață totală de 400.000 metri pătrați utili.

⁷⁷⁶ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, București, Editura Albatros, 2000, pp. 324-326.

⁷⁷⁷ ANIC, fond Gospodăria de partid – Cabinet Naș Leon, FN/1988, ff. 1-2.

⁷⁷⁸ Lavinia Betea, *Ultimul 23 August*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 august 2009.

⁷⁷⁹ Creșterile erau însemnate: cu 8.000 de bovine, 15.000 de porcine și cu 60.000 de ovine. ANIC, fond CC al PCR – Secția Căminare, dosar 15/1984, f. 12.

- ⁷⁸⁰ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 15/1984, f. 13.
- ⁷⁸¹ *Ibidem*.
- ⁷⁸² *Ibidem*, ff. 2-3.
- ⁷⁸³ *Ibidem*, dosar 98/1987, f. 10.
- ⁷⁸⁴ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 98/1987, f. 11.
- ⁷⁸⁵ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, București, Editura Albatros, 2000, pp. 190-191.
- ⁷⁸⁶ Maria Dobrescu, *La curtea lui Ceaușescu. Dezvăluirile Suzanei Andreiaș despre viața de familie a cuplului prezidențial*, București, Editura Amaltea, 2004, pp. 114-115.
- ⁷⁸⁷ *Ibidem*, p.134
- ⁷⁸⁸ Interviu autorului cu lt. col. (r) Ion Chișoiu, fost aghiotant al Elenei Ceaușescu, 11 aprilie 2014.
- ⁷⁸⁹ Vezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *op. cit.*, pp. 102-119.
- ⁷⁹⁰ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 43/1984, f. 20.
- ⁷⁹¹ Alexandr Iakovlev, *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică. Convorbire cu Lilly Marcou*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 201.
- ⁷⁹² ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 6/1984, f. 18.
- ⁷⁹³ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 61/1987, f. 2.
- ⁷⁹⁴ *Ibidem*, f. 46.
- ⁷⁹⁵ *Ibidem*, ff. 27-28.
- ⁷⁹⁶ *Ibidem*, ff. 29-30.
- ⁷⁹⁷ *Ibidem*, f. 30.
- ⁷⁹⁸ Pentru infracțiunile în dauna proprietății obștești cu pagube peste 100.000 lei se putea aplica și pedeapsa cu moartea.
- ⁷⁹⁹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 61/1987, ff. 29-30.
- ⁸⁰⁰ *Ibidem*, f. 30.
- ⁸⁰¹ Ioan Scurtu, *Istoria românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu*, București, Editura Mica Valahie, 2010, p. 72.
- ⁸⁰² ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămară, dosar 3/1987, ff. 25-30.
- ⁸⁰³ *Ibidem*, dosar 94/1983, ff. 39-42.
- ⁸⁰⁴ *Ibidem*, ff. 42-45.
- ⁸⁰⁵ Judith Pataki, *Problema fugarilor transilvăneni*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 24 februarie 2009.
- ⁸⁰⁶ *Crește izolarea pe plan internațional a României*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 31 martie 2009.

NU și NU la *perestroika*

Timpul reformatorilor – Deng Xiaoping și Gorbaciov

Programul comunist insistase pe superioritatea orându-irii care dă tuturor cetățenilor un loc de muncă. În timp, și acest principiu a produs efecte negative: economie extensivă cu o productivitate redusă, supraconsum de energie, planificare rigidă. Cu termenul la scadență, „pariul” lui Hrușciov de-a ajunge din urmă statele imperialiste dezvoltate în 1980 îi umplea de ridicol pe urmașii săi. Căci în cincinalul 1981- 1985 productivitatea industriei sovietice a fost de patru ori mai mică decât aceea din Occident⁸⁰⁷. Criza petrolului din 1973 a închis „cele trei decenii glorioase” post-belice și pentru țările dezvoltate. Acestea au intrat curând în era celei de-a treia revoluții industriale, dezvoltând tehnologia comunicațiilor, electronicii și informaticii. Curentul mondializării se face simțit, din a doua jumătate a anilor 70, prin companiile multinaționale, modernizarea mijloacelor de transport și comunicare care ușurează ca-ntr-o poveste legăturile dintre locuitorii planetei. Tehnologia mediatică transforma lumea într-un uriaș „sat planetar”, după expresia lui Marshall McLuhan.

Până-n 1989, principalul partener european al Chinei a fost România⁸⁰⁸. România primea credite cu dobândă mică, dar mai ales importa și exporta arme și tehnică militară în China încă de la începutul anilor 70⁸⁰⁹. Dar pentru normalizarea relațiilor acesteia cu URSS, Ceaușescu pleda și în anii 80, după cum arată discuțiile sale cu Hu Yaobang⁸¹⁰. Înainte de reformele sovietice, chinezii inițiaseră un amplu ciclu de schimbări. După eșecul Marelui Salt Înainte, tabăra pragmaticilor sau a

experților, reprezentată de Deng Xiaoping și de Ciu Enlai își făcea simțită influența. Dar Deng Xiaoping a suportat represaliile *gărzilor roșii* și închisoarea sub acuza de restaurator al capitalismului. După moartea lui Ciu Enlai, în ceremoniile de omagiere a lui, sub presiune populară, Deng a fost eliberat devenind principalul artizan al reformei. China, spunea el, se află în stadiul primar al socialismului, adaptat specificului național. Dar socialismul nu ar trebui să fie o nivelare prin sărăcie și nici decuplare de la lumea exterioară. Nu contează dacă o pisică e albă sau neagră, ci dacă prinde șoareci, a fost butada prin care Deng Xiaoping și-a declarat pragmatismul. Programul „economiei socialiste de piață” se aplica prin „cele patru direcții de modernizare” - agricultura, industria, știința - tehnologia și armata - introdus mai înainte de către premierul Ciu Enlai.

Deng Xiaoping a început o primă etapă de reforme, în 1978, cu agricultura. Comunele populare au fost decollectivizate și ogoarele redată țăranilor. Inițiativa privată n-a fost îngăduită decât de obligația predării *cotelor* către stat. În industrie s-a pus accentul pe productivitate, introducerea tehnologiilor și managementului de vârf, dar și pe stimularea *cointeresării materiale*. S-a extins de asemenea sistemul de servicii. Mulți tineri au plecat la studii în străinătate. Iar țara s-a deschis investițiilor străine prin crearea unor zone libere. Unele decizii au fost inspirate din succesele „Tigrilor din Estul Asiei” (Taiwan, Hong Kong, Singapore și Coreea de Sud), altele din experimentele unor lideri locali. Spre deosebire de modelul *perestroika*, reformele chinezești s-au făcut de jos în sus și se bazau pe mecanismele pieței.

A doua etapă reformatoare a început în 1984 și s-a încheiat în 1993 ducând la privatizarea micilor întreprinderi și la scăderea intervenției guvernului în sectorul industrial. Corupția și inflația au determinat însă protestele din Piața Tian an Men din 1989. Exact acolo unde mulțimea ceruse eliberarea lui Deng Xiaoping, același lider a ordonat masacrul protestatarilor

care solicitau și reformarea vieții politice. Reformele au asigurat însă Chinei o creștere anuală constantă de 9-10 %. Acesta a fost începutul „miracolului chinezesc”.

Spre deosebire de prietenii chinezi care se îngrijorau mai curând de deviația spre stânga decât de cea către dreapta, Ceaușescu a rămas neclintit în ideea proprietății de stat, a evidenței și controlului coordonate de el cu ajutorul nevastei.

Dacă față de Gorbaciov, liderul român avea o profundă neîncredere și antipatie, iar față de Moscova complexul *fratelui mai mic*, de neînțeles rămâne opacitatea lui la clopotele marii schimbări trase la Pekin. Deși relațiile cu chinezii s-au menținut excelente⁸¹¹. Dar el, pe calea lui, spera să ajungă în comunism înaintea și a sovieticilor, și a chinezilor.

În CPEx nu s-au stenografiat comentarii asupra schimbărilor de la Kremlin din anii 80. La decesele lui Iuri Andropov⁸¹² și Constantin Cernenko⁸¹³, acestea s-au rezumat la chestiuni de protocol. La 11 martie 1985, în fruntea comuniștilor sovietici a venit Mihail Sergheevici Gorbaciov. Relațiile dintre liderii americani și cei sovietici au determinat periodizarea anilor 80 în două etape distincte: înainte și după Gorbaciov.

Prima întâlnire dintre Ceaușescu și noul conducător s-a petrecut după tipic, la funeraliile predecesorului. Povestea unei întâmplări cu tâlc a circulat printre gazetarii bucureșteni. „E, cum a fost?” - l-au întrebat *scînteistii* pe Constantin Mitea după Moscova. „Până acuma i-am îngropat noi pe ei, ăsta ne îngroapă el pe noi”, a glumit premonitoriu consilierul lui Ceaușescu⁸¹⁴.

Mai tânăr decât Ceaușescu cu 13 ani, Gorbaciov întruchipa profilul unei dorite generații noi în *nomenklatura* sovietică. Se formase în maniera clasică a activistul sovietic de după război. Promovat în Konsomol, din facultate, de pe aripile acestuia aterizase lin în structurile teritoriale de vârf ale partidului. Ajuns în fruntea PCUS ca protejat al lui Iuri Andropov, și-a asumat rolul de “pedagog social”, după expresia lui Andrei Graciov, fostul său purtător de cuvânt. Disimularea, caracterul influențabil, simțul redus al responsabilității și „harul” de-a

ascunde realitățile neplăcute sub torentele „limbii de lemn” le moștenise de la predecesori⁸¹⁵. Ca și-n alte dăți de impas a statului sovietic, Gorbaciov a revenit la moștenirea lăsată de Lenin. *Perestroika* - tradusă în limba română prin *restructurare*⁸¹⁶ - s-a dorit a fi o restaurație a idealurilor leniniste. În plan economic a reluat NEP, iar în plan politic s-a revenit la conducerea partidului și a țării de către intelectuali (*akademocrația*), *competența* devenind un cuvânt-cheie. Intelectualii sunt priviți acum ca arhitecți ai *restructurării*. Celălalt cuvânt cheie a fost *consensul* politic, bazat pe „valorile umane comune”⁸¹⁷.

Dar „incubatoarele perestroikăi” fuseseră amenajate de către Iuri Andropov⁸¹⁸. Fostul șef al KGB cunoștea bine șubrezenia construcției socialiste⁸¹⁹. Lozincă *glasnost* (transparență), inspirată din teza leninistă a *reflectării realității*, o lansase Constantin Cernenko la semicentenarul primului congres al scriitorilor sovietici. Gorbaciov le-a preluat.

Dintru-început s-a văzut că noul lider sovietic și Ceaușescu n-au chimie împreună. În aprilie 1985, bunăoară, la aniversarea a 30 de ani de la înființarea Tratatului de la Varșovia, Gorbaciov a amintit în cuvântarea sa despre Europa - casa noastră comună. La care, Ceaușescu a replicat imediat: „Depinde la ce etaj locuiește fiecare!”, după mărturia gen (r) Constantin Olteanu, atunci ministru al Armatei⁸²⁰.

După prăbușirea comunismului, Gorbaciov a declarat în memoriile sale că impulsul declanșării *restructurării* i l-a dat catastrofa de la Cernobil⁸²¹. Aceasta îl obligase la un examen de conștiință.

Restructurarea în CAER și în Tratatul de la Varșovia

Caracterizat ca „joc cu scor nul” de către Pascal Boniface⁸²², „războiul rece” antrenase URSS și SUA într-o infernală cursă a înarmării. Atunci când una dintre ele a venit cu propunerea cooperării pe baza intereselor comune ale umanității, a fost un fapt de senzație. Dar semnele de pace făcute de Gorbaciov celuilalt *lagăr* au fost privite, la început, cu mefiență. Aflați cu

câțiva pași înaintea Uniunii Sovietice în materie de tehnică militară, americanii și-au închipuit pe drept cuvânt că sovieticii, înglobați în greutatea economice, nu mai pot ține pasul în competiție.

Ecoul *noului curs* sovietic în negocierile cu americanii a ajuns la București în toamna lui 1985 sub forma unei informări a lui Gorbaciov către partenerii din Tratatul de la Varșovia. Eduard Șevarnadze, șeful diplomației sovietice se întâlnește, la Casa Albă, cu președintele Ronald Reagan și cu secretarul de stat George Schultz. În numele *coexistenței pașnice*, partea sovietică propunea relații „constructive, stabile” între cele două *lagăre* cu scopul ameliorării situației mondiale⁸²³. Ca bază a negocierilor, Gorbaciov venise cu propuneri concrete: interzicerea totală a armamentelor cosmice și retragerea rachetelor americane cu rază medie de acțiune din Europa, Tratatul de la Varșovia urmând să le mențină doar în paritate cu cele din Franța și Marea Britanie⁸²⁴.

De-aici încolo, cu cât vor avansa negocierile dintre capii celor două super-puteri, cu atât erijarea lui Ceașescu în ipostaze de pacificator și promotor al dezarmării vor fi privite ca mai lipsite de realism. Ridicole chiar. În amicitia nouă cu sovieticii, americanii i-au tratat pe străini în consens cu perceptul dușmanii prietenilor noștri sunt și ai noștri.

Schimbarea de macaz a politicii sovietice a devenit publică la Congresul al XXVII-lea al PCUS din februarie-martie 1986. Gorbaciov a criticat atunci deschis linia brejnevistă proclamând revenirea la principiile leniniste prin *restructurare* și *transparență*. Probabil că șeful delegației românești la acel congres n-a dat mare importanță anunțurilor sale. Pe temeiul țapului ispășitor, fiecare nou conducător arunca vina asupra precedentului. De altfel, Ceașescu se purta destul de ofensator cu liderii sovietici, arogându-și rol de patriarh al mișcării comuniste. La ultimele congrese sovietice, asista doar la ședința de deschidere. Își ocupa locul în *prezidiu* și părăsea Moscova după ce-și rostea discursul⁸²⁵. Lăsa astfel impresia,

jignitoare pentru gazde, că responsabilitățile sale depășeau în importanță congresul *partidului-părinte al revoluției proletare*.

Nu doar românilor, ci tuturor cetățenilor din *lagărul socialist* li s-a ascuns adevărul despre starea economiei etatizate și planificate. Se pare însă că puțin înainte de moarte, Lenin descoperise cumplita criză a combustiei umane într-o societate a egalității și garantării locului de muncă. „N-a ieșit. Ei nu vor să muncească”, i s-ar fi confesat acesta scriitorului Maxim Gorki referindu-se la cetățenii sovietici⁸²⁶.

Ca și Ceaușescu, nici ceilalți lideri comuniști nu informaseră poporul în numele căruia guvernau asupra împrumuturilor externe contractate. Presa comunistă înfățișa mastodonții industriali și noile tehnologii puse în funcțiune ca rezultatul exclusiv al energiilor inovatoare autohtone. În anii 70, românii invidiau traiul bun al ungurilor. „Socialismul gulașului” li se părea vecinilor expresia excepțională a manageriatului lui Janos Kadar.

La începutul anilor 80 însă, situația țărilor din CAER era dramatică. Și nu doar a lor. În 1982, criza datoriilor lumii a treia s-a declanșat datorită încetării rambursării datoriei externe de către Mexic. Ajunse la scadență, împrumuturile luate de la *imperialiști* impuneau o serioasă analiză a situației datornicilor. Reprezentanții la cea de-a 42-a ședință a CAER, organizată la București în noiembrie 1986, au recunoscut că investițiile care înghițiseră creditele externe n-au dus nici pe departe la rezultatul scontat. 85 % din mașinile și utilajele livrate reciproc între *frați* se situau sub nivelul tehnicii moderne⁸²⁷. Într-un asemenea ceas al adevărului însă, emisarul României, premierul Constantin Dăscălescu fusese mandatat să expună „pe larg” concepția lui Ceaușescu!⁸²⁸ Lesne de imaginat perplexitatea auditoriului.

Orb și surd la trâmbițele adevărului s-a dovedit Ceaușescu și la ședința convocată de Gorbaciov la Moscova, în noiembrie 1986. Acolo s-a pus, deschis, chestiunea reformării după modelul gorbaciovist. „O discuție fără precedent și deosebit de

rodnică", a caracterizat-o și liderul sovietic, întrevăzând mișcarea de „înnoire a socialismului” ca „un drum greu, de munte”⁸²⁹.

Expunerea lui Gorbaciov a înfățișat neliniștitor tabloul *lagărului comunist*. Se punea problema supraviețuirii sale în lumea atât de schimbată a sfârșitului de secol XX. În stilul consacrat al rapoartelor comuniste, a prezentat, întâi, *realizările*. Socialismul dă o treime din producția industrială și o pătrime din venitul național al planetei, a spus el. Din anii 50 încoace, venitul național al țărilor socialiste crescuse, în medie, de 9, 3 ori. În timp ce în Comunitatea Europeană de numai 3, 5 ori. În bilanțul pozitiv se afla și paritate militară strategică cu *imperialismul*⁸³⁰. „Greutățile” care debutaseră în a doua jumătate a anilor 70, le-a pus în seama dezacordului dintre „realizările științei cu practica, cu avantajele socialismului”⁸³¹.

Situația prezentată de Gorbaciov era mai rea însă decât ar fi îndrăznit să spere *imperialiștii*. În primul cincinal al anilor 80, țările socialiste s-au dezvoltat de două ori mai încet față de aceeași perioadă a deceniului precedent. Creșterile medii ale venitului național se apropiau tot mai mult de cele ale capitalismului. *Ajungera din urmă și depășirea imperialismului* semăna tot mai mult a fantasmă. „Trăim din împrumuturi”⁸³², nu s-a sfiit să recunoască, între ai săi, liderul sovietic.

Această neobișnuită *autocritică* a unui *țar roșu*, a dat tonul cuvântărilor. Kadar a arătat fața ascunsă a „socialismului gulașului”: scăderea venitului național, creșterea datoriei la 11,7 miliarde dolari, ridicarea prețurilor la intern cu 25 %; „acțiuni de destabilizare a Occidentului pe fondul aniversării a 30 de ani de la evenimentele din 1956”... Iar cetățeanul maghiar, se plângea Kadar, „se gândește la venituri și la consum, nu la producție”⁸³³. Jaruzelski avea și mai multe motive de nemulțumire căci datoria Poloniei depășise 32 miliarde dolari. În incapacitate de plată, s-au reeșalonat creditele din anii 1983-1987, aproape în totalitate, după 1990. Iar „cercurile reacționare” nu conteneau să acuze încălcarea drepturilor omului⁸³⁴.

Nici îndepărtata Cubă nu avea motive de mulțumire: Castro a deplâns „spiritul corupției” din țara sa, nerentabilitatea re-exportului de țiței sovietic și scăderea prețului zahărului⁸³⁵.

Gorbaciov se referise critic în expunerea sa și la CAER (întâlniri neregulate, festivism, practici anacronice). Rolul de „tutore” în care se erijase Uniunea Sovietică, livrând materii prime și ajutoare noilor state socialiste, devenise o „frână” pentru nivelul de trai al cetățenilor săi. Propunea partenerilor săi un sistem de relații clădit „pe egalitatea în drepturi, pe independență, autonomia fiecărui partid, dreptul suveran de a-și rezolva problemele, răspunderea în fața propriului popor”⁸³⁶. Exact pe formula românilor de la începutul anilor 60!

Perestroika în CAER urma să conducă la creșterea rolului acestui organism supranațional. Iar în interiorul său să funcționeze un așa-zis regim al clauzei națiunii celei mai favorizate⁸³⁷. Să prevaleze însă dezvoltarea industriilor și tehnologiei de vârf. Pentru aceasta propunea coordonarea planurilor cincinale și pregătirea unei *diviziuni internaționale a muncii* pe etape de câte 15-20 ani, examinate la fiecare cincinal⁸³⁸. Revenise, așadar, la strategia lui Hrușciov, spulberată de opoziția lui Gheorghiu-Dej.

Acasă, Ceaușescu a răbufnit imediat în CPEx contra *restructurării*. „Tendința generală – integrarea!, a zis el. Până acum ceilalți nu au știut să lucreze, de acum trebuie să modernizăm, să restructurăm și să grăbim integrarea”⁸³⁹.

Deosebit de predecesorul său Hrușciov, Gorbaciov propunea însă ca întreprinderile să coopereze direct, eludând cadrul birocratic al CAER. Sub formă de multinaționale în domeniile videotehnicii, calculatoarelor, autoturismelor de ultimă generație, convenind și asupra unui instrument financiar⁸⁴⁰. De chestiunile ce țin de CAER, a zis el, să se ocupe primii miniștri și secretarii cu probleme economice. Aceștia, și nu liderii partidelor, să-și reprezinte țările în întrunirile Consiliului⁸⁴¹. Clarificări urma să aducă o nouă întâlnire, la Moscova, cu prilejul aniversării a 70 de ani de la Octombrie Roșu⁸⁴².

Propunerile sovietice au fost primite cu entuziasm de participanți. Unii raportau deja demararea *restructurării*. Cehoslovacia se lăudau cu o autonomie mai largă a întreprinderilor⁸⁴³ iar polonezii cu trei sute de firme care colaborau direct cu omoloage sovietice⁸⁴⁴. Au venit și cu propuneri noi: o stație de televiziune comună⁸⁴⁵, anchete comune de sondare a opiniei publice⁸⁴⁶, reuniuni periodice în CAER ale secretarilor CC cu agricultura⁸⁴⁷ și cu problemele economice⁸⁴⁸. În numele țărilor sărace, Fidel Castro și liderul nord-coreean Troung Chinh au solicitat continuarea *ajutorului frățesc* pentru Cuba, Mongolia, Vietnam⁸⁴⁹, Laos, Kampuchia și Coreea de Nord⁸⁵⁰.

În partea a doua a reuniunii, Gorbaciov a trecut la chestiunile blocului militar comunist. S-a arătat nemulțumit și de relațiile din Tratat. Greul îl duceau sovieticii care acopereau 9/10 din totalul cheltuielilor militare, necesarul de materii prime și combustibili. Alocau și 5% din venitul lor național pentru dezvoltarea „științelor fundamentale”. În consecință, au rămas în urma altor țări socialiste la consumul mediu pe cap de locuitor. Dar „soarta păcii este în mâinile socialismului” și implicit cea a întregii lumi⁸⁵¹, a conchis Gorbaciov. *Restructurarea* Tratatului urma să se facă pe baza propunerilor sovietice prezentate la Reykjavik în întâlnirea cu președintele american Ronald Reagan⁸⁵². Dacă SUA le va respinge, va fi „demascată” în media ca „adversară a dezarmării”. Preopinenții căzuseră de acord asupra rachetelor „Pershing” și a rachetelor de croazieră în Europa dar nu și asupra Programul SDI (Inițiativă de Apărare Strategică)⁸⁵³. „Atragerea cercurilor largi din toată lumea în ideea propunerilor sovietice” va fi noua strategie a Tratatului. Aceasta, spunea Gorbaciov, impune coordonarea eforturilor și acțiunilor tuturor țărilor membre⁸⁵⁴.

Opoziția lui Ceaușescu

Nu și nu la toate a spus, însă, Ceaușescu plasându-se pe o singulară poziție, deopotrivă riscantă și ofensatoare.

În primul rând prin lungimea discursului, egal cu *speech*-ul gazdei. Contrar invitației la realism, liderul român și-a dat aere de cocoș aburcat pe gardul vecinului. Se poate spune, a început el, că socialismul intră într-un „stadiu superior de dezvoltare”⁸⁵⁵. „Istoriceste” capitalismul și *imperialismul* „și-au trăit traiul” iar dispariția lor e „inevitabilă”⁸⁵⁶. Greșelile socialismului, în opinia lui, au fost ignorarea principiile egalității și suveranității între state, istoria CAER-ului dovedind aceasta⁸⁵⁷. Pot fi schimburi de experiență între partide, dar nimeni nu-și poate impune practicile altuia. Deoarece fiecare conducător răspunde în fața poporului și a partidului său⁸⁵⁸.

De aici, a trecut la lecția exemplului românesc. „Noi în România spunem că (sic!) construim socialismul cu poporul și pentru popor”⁸⁵⁹. În replică la *restructurarea* pentru relansarea economică a CAER, Ceaușescu a oferit modelul românesc al *democrației socialiste* fondată pe „un nou umanism revoluționar”. Și succesele ei: în cei 40 de ani de socialism, în România producția industrială a crescut de 111 ori; cea agricolă de patru ori; venitul național de 32 de ori iar cel al *oamenilor muncii* de 8 ori; 80 % din populație s-a mutat în locuințe noi⁸⁶⁰. În vara celui an românii recoltaseră cea mai mare producție de cereale din istorie (peste 28 milioane tone) ⁸⁶¹. A continuat, după obicei, cu *planurile mărețe*: până în 1990 trecerea la un nou stadiu de dezvoltare economico-socială, producția industrială și venitul național urmând să înregistreze creșteri de 40-50%⁸⁶².

Restructurarea, se laudă el, pornise în România din 1984 când s-a introdus salarizarea bazată pe acord global, conform principiului socialist „de la fiecare după capacități, fiecăruia după muncă”. Întreprinderile pot avea inițiative în a produce mai bine și mai mult, dar numai pe baza planului de producție internă și externă⁸⁶³. Minciunile realizărilor se-nșiruie mai departe ca mărgелеle pe ață. Pe baza noului mecanism, se laudă el, s-au construit, în numai șase luni, obiective cu termen de dare în funcțiune stabilit la doi ani. Cu alte cuvinte, ceilalți se plâng c-o duc rău, dar românii crapă de bine!

„Noi” nu vom accepta „așa-zisa piață liberă” și „așa-zisul socialism de piață”, le-a declarat el partenerilor economici și militari. Nici libertatea întreprinderilor căci acestea duc la „speculă” și inflație⁸⁶⁴. A criticat și rubla transferabilă și prețul produselor agricole în CAER. Care, propune el, ar trebui subvenționate după modelul Pieței Comune⁸⁶⁵. Pot exista întreprinderi mixte dar numai pe formula proprietății socialiste și sub controlul partidului⁸⁶⁶. S-a opus și la reprezentarea în CAER prin primii miniștri și secretarii cu economicul. N-a fost de acord nici cu organizarea unei conferințe internaționale la aniversarea a 70 de ani de la revoluția bolșevică. Ca și cum n-ar fi fost de ajuns, s-a pornit să critice modernizarea și perfecționarea tehnologiei. De om și de *conștiința sa revoluționară* depinde totul. În consecință, a propus ca temă a viitoarei reuniuni de acest fel „omul, ridicarea conștiinței sale”⁸⁶⁷.

Altfel decât coechipierii din Tratat s-a pronunțat și asupra negocierilor pentru reducerea efectivelor militare și a armamentelor în Europa. Să se încheie această problemă care durează de 12 ani, a „dictat” Ceaușescu. Ca să ofere un exemplu bun, România hotărâse reducerea cu 5 % a efectivelor și cheltuielilor militare⁸⁶⁸.

Gorbaciov a reacționat calm. I-a trimis câteva săgeți, amintindu-i de dialectica marxistă⁸⁶⁹, de apatia populației și de programul ideologic (care trebuie să fie al colectivului de partid „și nu monopolul unei persoane sau grup de persoane”⁸⁷⁰). A bătut mai departe șaua, insistând asupra faptului că în CAER n-are ce căuta ideea „cine pe cine păcălește”. Critici directe i-a adresat lui Ceaușescu pentru referendumul de reducere a cheltuielilor de înarmare anunțat în România. „Tovarășii români au redus în mod unilateral înarmările cu 5 la sută, a zis liderul sovietic. Sigur, aceasta este o problemă a lor. Noi nu putem să mergem acum la o asemenea măsură. Ar fi fost poate bine să mai aștepte puțin. Puteau să aștepte să avem o înțelegere generală, să convenim împreună la asemenea inițiativă. Cred că tovarășii români vor trage concluzii pozitive”⁸⁷¹.

De sub scutul gros al impunității sale, Ceaușescu și-a sfidat iarăși, jignitor, *frații*, informați, desigur, asupra realităților românești. „Nu avem nici un fel de probleme”⁸⁷², a susținut el. A admis însă că va pune în discuția conducerii partidului chestiunile discutate la Moscova⁸⁷³.

Dar, după obicei, în CPEx n-au fost discuții. A cenzurat chiar și informațiile. A pus la dispoziția nucleului de decizie expunerea sa și a lui Gorbaciov și selecții din discursurile celorlalți. Gorbaciov pretinde că până la el nu s-a făcut nimic și că „va rămâne în istorie”, a cântit el împotriva *restructurării*⁸⁷⁴. Dar „ca să găsim o ieșire – cine vrea să meargă, să se ducă unde vrea”⁸⁷⁵, a încheiat el conturile cu *perestroika* în care se angajaseră ceilalți *frați*.

După critica lui Gorbaciov asupra referendumului românesc, lui Ceaușescu părea să-i fi crescut elanul organizării lui. Reducerea cheltuielilor militare românești cu 5 % însemna, în fapt, diminuarea numărului ofițerilor cu 3.000 și casarea a 117 tancuri, 142 mașini blindate, 127 tunuri și aruncătoare, 8 avioane, 18 elicoptere⁸⁷⁶. În raportul de forțe dintre cele două blocuri militare, egal cu zero. Dar la 23 noiembrie 1986 toți românii cu drept de vot și toți adolescenții de 14-18 ani (16.073.621 votanți cu totul) au fost chemați la referendum⁸⁷⁷. Lui Ceaușescu i s-a raportat un procent de sută la sută – participare și adeziune⁸⁷⁸. Rezultatele referendumului au fost trimise sub forma unui document oficial la ONU.

În mobilizarea săvârșirii acestei acțiuni inutile, după cum o percepeau și românii, Ceaușescu s-a folosit și de biserică pentru a-i îndemna pe credincioși la referendum. Întâlnindu-se cu capii Bisericii Ortodoxe (Teoctist Arăpașu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Antonie Plămădeală, mitropolitul Ardealului, Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei și Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului), Ceaușescu le-a cerut să-și mențină independența în raport cu capii ortodoxiei mondiale și să militeze pentru pace în întâlnirile cu șefii altor biserici⁸⁷⁹. I-a îndemnat și la vigilență. („Sunt tot felul de cercuri care încearcă

să folosească grupurile de secte și care până la urmă devin instrumente ale diferitelor cercuri din străinătate", le-a indicat el⁸⁸⁰). Adică, nu cumva *perestroika* să se strecoare prin altare către români⁸⁸¹.

La mijlocul lui decembrie 1986, Gorbaciov s-a adresat partenerilor din Tratat anunțând încetarea moratoriului pentru înghețarea experiențelor nucleare. Îl declarase unilateral iar americanii nu se arătaseră dispuși să-i urmeze exemplul. Singur Ceaușescu a cerut continuarea lui⁸⁸².

Cu mințile tulburate de uzura și bulimia puterii, Ceaușescu a tăiat punțile dialogului reformator cu partenerii din *lagărul comunist*. Și totodată cu noii parteneri de negociere ai Uniunii Sovietice în vederea unei noi ordini mondiale, SUA și aliații săi din NATO. Din momentul reuniunii organizate la Moscova în toamna lui 1986, Ceaușescu va fi tot mai izolat pe scena politică internațională, devenind o piesă perturbatoare a funcționării imensului angrenaj. Asupra lui săgețile vor curge și din partea tovarășilor de arme și din tranșeele NATO.

Singur printre dușmani, s-ar putea spune despre ce va urma.

„Nicolae va sfârși prost”, a profetii Gorbaciov

Cinci întâlniri bilaterale s-au consumat între Ceaușescu și Gorbaciov: în mai 1986, octombrie 1988 și decembrie 1989 la Moscova; în mai 1987 și în iulie 1989 la București.

Ceaușescu înțelegea rusește, după mărturia translatorilor săi de limbă rusă din această perioadă. Învățase puțin și la Academia Frunze, dar mai ales din lungul exercițiu al întâlnirilor bilaterale. Mefient, verifica traducătorul⁸⁸³. Dar după venirea lui Gorbaciov la putere, „Ceaușescu părea să se fi prăbușit; că i se învârtă un șurub în gură, că nu mai găsește idei noi”, după amintirea lui Gheorghe Stoica⁸⁸⁴. Îndeplinind și funcția de lector al CC al PCR, Stoica s-a întâlnit repetat cu propagandiști de înalt nivel din *lagărul comunist* care dezbăteau *perestroika*. Se creă senzația, spune el, că s-au inversat

rolurile: înainte, românii veneau cu înnoiri, acum noi eram demodații. Înalți demnitari sovietici din secția de relații internaționale a PCUS nu se sfiau să-și recunoască sarcinile de studiere a inițiativelor românești⁸⁸⁵. Dacă americanii agreaseră propunerile românilor, de ce să nu meargă pe aceeași cale?!

Vizita lui Mihail și a Raisei Gorbaciov la București din mai 1987⁸⁸⁶ a stârnit cele mai multe comentarii. „Gorby”, pretutinderi acompaniat de charismatica și eleganta sa soție, întruchipa acum versiunea modernă a liderului familist. Ceaușescă, se spune, o privea cu invidie. S-a și manifestat ca atare. A însoțit-o pe *tovarășa de muncă și de viață* a lui Gorbaciov în vizitele programate la Palatul Pionierilor și într-o fabrică de confecții. Încălcând protocolul, a abandonat-o în grija altora⁸⁸⁷. Voia să-i dea a înțelege, probabil, că multiplele sale îndatoriri de „savant” și „om politic” nu-i dau răgaz.

În așteptarea oaspeților, magazinele s-au umplut de mărfuri. A apărut în ele și carnea⁸⁸⁸. Altfel, vizita a decurs după tipic. Mihail Gorbaciov a depus coroane de flori la monumentele ostașilor sovietici și al lui Lenin, s-a ținut și mitingul programat. Spre supărarea lui Ceaușescu, oaspetele nu și-a lăudat gazda pentru succese⁸⁸⁹. În schimb, a prezentat auditoriului modelul *perestroika*⁸⁹⁰. Ca la el „acasă”, oaspetele a intrat în mulțime, a strâns mâini și a întrebat cetățenii: „Ce probleme aveți? Să nu-mi spuneți că nu sunt, că nu vă cred⁸⁹¹”... Nu s-a găsit însă nimeni să-i răspundă. Strângea mâinile securiștilor mobilizați, în civil, să asigure paza, protecția și... „geniul” lui Ceaușescu. La un moment dat, Tovarășul a părăsit traseul convenit ca să-i arate lui Gorbaciov noile cartiere de locuințe și șantierul Casei Republicii.

La Uzinele „23 August”, Gorbaciov a cerut să vadă turnătoria, apoi cantina... Au purtat și o discuție mai aprinsă despre democrația prin *consiliile oamenilor muncii* cu care se lăuda gazda. Cine alege consiliile acestea? Iar dacă le convocați când și pentru ce vreți, unde-i democrația?! - s-a mirat Gorbaciov. Ceaușescu s-a burzuluiit. Cartea de onoare a uzinei a rămas

nesemnată iar „cadourile simbolice” neînmânate⁸⁹². Gorbaciov a dorit, pe nepusă masă, să viziteze și Institutul Politehnic. Organizarea s-a făcut din scurt, într-o jumătate de ceas, după mărturia lui Constantin Olteanu, atunci primarul general al Capitalei⁸⁹³. Aplaudacii au fost transferați cu autobuzele pe noul traseu iar cadrele universitare mobilizate pentru primire.

Oaspetele s-a abătut și de la traseul vizitei din Piața agroalimentară Berceni. Intenția de-a intra în vorbă cu țărani care-și vindeau produsele în piață, a stârnit până-ntr-atât curiozitatea încât din buluceala păzitorilor și piețarilor s-au prăbușit tarabele⁸⁹⁴.

Atmosfera neplăcută din loja oficială la vizionarea spectacolului de la Teatrul Național a resimțit-o și translatorul. Degeaba a încercat Gorbaciov să-l bine dispună pe Ceaușescu. A urmat apoi dineul la reședința Ceaușeștilor din Primăverii. „Era șemineul aprins, așa cum povestește Gorbaciov, a relatat martorul. Dineul a fost în patru, adică soții Ceaușescu și soții Gorbaciov. Plus cei doi traducători și cei doi câini. La masă, atmosfera a fost bună. De regulă, în timpul meselor nu se discutau chestiuni politice. La un moment dat, Ceaușescu a zis: dacă eu aș fi secretar general al PCUS, m-aș preocupa mai mult de ridicarea nivelului de trai al oamenilor sovietici. A zis-o de vreo două-trei ori... Sigur că Gorbaciov spunea că și noi am făcut-o, și noi ne ocupăm... Raisa vorbea în acest timp cu Elena. La un moment dat însă, Raisa întreabă: „Șto?” (Ce e?) I s-a spus. Aceasta a fost scânteia. Elena Ceaușescu nu a reacționat. Dar Raisa s-a pornit: „Ne ocupăm... Ne ocupăm.. Mihail Sergheevici primește multe scrisori de mulțumiri de la oameni care îl aprobă, care îi mulțumesc”... Pornind de aici, s-a discutat despre construcția socialismului. Gorbaciov zicea că trebuie creat cadrul necesar pentru descătușarea energiilor creatoare... Nicolae Ceaușescu îl contrazicea. Voia să-i demonstreze lui Gorbaciov că nu el descoperise *perestroika*”⁸⁹⁵.

Despre dineul intim a povestit și la Moscova unicul martor sovietic, translatorul, Rembievski. În punctele neconcordante

ale acestuia cu cele relatate de omologul român, ambele neveste au fost parte activă în dispută. Iar, la final, oaspeții au declarat gazdelor că România este menținută în stare de teamă și izolare, bunăstarea și umanismul fiind minciuni⁸⁹⁶.

Revenit acasă, Gorbaciov le-a spus colaboratorilor săi apropiați: „Nicolae va sfârși prost”. Aceștia știau că vizitase fără chef Bucureștiul. Dar și că din România veneau informații îmbucurătoare despre interesul populației, mai ales al intelectualilor, față de *perestroika*. În discuțiile cu tovarășii săi, Gorbaciov îl numea pe Ceaușescu „führerul român”⁸⁹⁷. Din memoriile lui Gorbaciov reiese antipatia ce-o stârnea liderul român prin orgoliul și cochetăriile sale demonstrative cu *imperialismul*⁸⁹⁸. „Ăsta, la revoluție, era în pantaloni scurți”, zicea și Ceaușescu despre Gorbaciov între ai săi⁸⁹⁹.

Se spulberase visul lui Ceaușescu ca prin vizita lui Gorbaciov - prima vizită a unui lider sovietic la București după cea efectuată de Brejnev în 1976 -, să obțină o reconfirmare a justiției politicii sale și o majorare a livrărilor de petrol și materii prime⁹⁰⁰.

Înapoi la agricultură, înainte cu foametea...

După principiul avantajului reciproc anunțat, în 1986, de Gorbaciov în CAER ca bază a relațiilor de cooperare, Uniunea Sovietică și-a condiționat livrările la petrol și gaz de plata în carne și alte produse agricole.

Se petrecea, în fapt, o revenire la politica lui Hrușciov. În ideea accelerării procesului ajungerii din urmă a țărilor dezvoltate - „planificat” pentru anii 80 -, liderul sovietic susținuse teoria unei *diviziuni internaționale a muncii* în CAER. României i se rezervase atunci rolul de producător agricol, industrializarea sa fiind condiționată de importuri sovietice. După ce s-au opus cu succes - invocând principiile suveranității naționale și interesului reciproc în relațiile din CAER -, ca o ironie a sorții, peste două decenii, românii s-au pomenit exportând produse agricole și carne în numele acelorași

principii. Ceaușescu nu mai avea de ales. Deși, în incapacitatea plății materiilor prime sovietice, a recurs la import de cărbune cocsificabil tocmai din Africa de Sud⁹⁰¹.

Jalea românilor și furia lui Ceaușescu se poate ghici din graficele întocmite zilnic cu carnea livrată pentru consumul intern și pentru export⁹⁰². Dar sovieticii nu erau singurii care voiau carne, grâu și lactate. Cehoslovacii ceruseră, bunăoară, porumb în contrapartidă. Dar în 1989, combinatele zootehnice treceau printr-o inimaginabilă criză. Din necesarul șroturilor de soia estimate pentru supraviețuirea efectivelor (500.000 tone), aveau puțin peste jumătate. Dar public s-a anunțat o producție-record de 3 milioane de tone. Cu „realizări” ca acestea, Ceaușescu voia să-i dea lecții lui Gorbaciov despre superioritatea agriculturii socialiste, fără arende și ferme private⁹⁰³.

Și iată cum, în pofida împotrivirilor la *diviziunea internațională a muncii* în CAER de la începutul anilor 60, peste două decenii românii își asumaseră rol de agricultori în comerțul dintre *frați*. Dar Ceaușescu a recurs în continuare la minciuni ca să susțină exportul de produse agricole. În octombrie 1989 a anunțat în CPEx, apoi prin comunicatul de presă, că recolta de grâu din vară a atins 68 milioane tone. Adică mai mult de 3 tone pe cap de locuitor! Din acestea, socotea el, vor fi repartizate cooperativelor...2,2 milioane tone. Fiecare membru al unei familii de cooperatori, după calculele lui, va primi câte 200 kg. de grâu⁹⁰⁴. Un calcul sumar, pe baza acestor cifre, arată că în România trăiau... 2.750 familii de cooperatori. În plus, cooperativelor urma să li se repartizeze 5.220 milioane tone de porumb, adică fiecărei familii câte 300 kg porumb boabe știuleți⁹⁰⁵. Cine să înțeleagă asemenea socoteli încurcate?!

Ceaușescu nu s-a oprit însă aici cu fanteziile. Românii mănâncă mai multă pâine decât americanii (90 kg). Și-a continuat astfel discursul: „La Capitală, spre exemplu, numai carnea reprezintă 100 de kg pe an de locuitor, la care se adaugă soia, ceea ce asigură circa 140 de kg, împreună cu

preparatele, dar echivalentul în carne, ceea ce, după datele și cerințele unei alimentații raționale, depășește cu mult necesarul. (...) După normele internaționale, noi ar trebui să consumăm 2.650 calorii. În realitate, până acum, am consumat aproape 3300 calorii și cu aceasta vom crește mult consumul de calorii! În general, normele OMS⁹⁰⁶ prevăd, pentru toate țările, consumuri care sunt între 2.500-2700 calorii cel mult la unele. Noi suntem la 2.650! Noi suntem spre cei de sus, având în vedere zona mai rece! La acestea se adaugă și consumul de pește⁹⁰⁷... Scăzuse, adică, între timp și consumul după normele mondiale! Românii cu pâinea, carnea și celelalte alimente *cartelate* se încredințau, ascultându-l, că e nebun.

Ca-ntr-un spital de psihiatrie nu-l contrazicea însă niciunul dintre membrii CPEx. Cu cât trecea vremea, se-nrâncena în critica lui pentru „proasta organizarea, începând de la ministerele industriei alimentare și comerțului, care nu s-au ocupat în mod corespunzător ca produsele care sunt repartizate pentru Capitală să poată fi desfăcute cum trebuie”. Astfel că: „Orice repartizare din fondul de aprovizionare al populației va fi considerată o acțiune contrarevoluționară! Vreau să fie bine înțeles, ca să nu avem nici un fel de discuție! Nu putem să luăm din fondurile destinate populației pentru nunți, botezuri și petreceri! Aceasta să fie clar și bine înțeles!”⁹⁰⁸.

NOTE:

---

⁹⁰⁷ Beatrice Compagnon, Anne Thevenin, *O cronologie a secolului XX. Principalele tendințe și datele cele mai importante*, București, Editura All Educațional, 2000, p. 71.

⁹⁰⁸ Dovadă a acestor relații deosebite au fost vizitele de înalt nivel dintre reprezentanții celor două țări. La 10 mai 1983 a venit la București Hu Yaobang, noul lider al PCC, iar pe 27 august 1984 a sosit în capitala României Li Xiannian, președintele Chinei. În zilele de 7-12 octombrie 1985 o delegație de partid și de stat condusă de Nicolae Ceaușescu a vizitat China.

- ⁸⁰⁹ Petre Opreș, *Relațiile militare româno-chineze*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 12 decembrie 2009.
- ⁸¹⁰ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 45/1983, f. 14.
- ⁸¹¹ În zilele de 2-6 iulie 1986 premierul chinez Zhao Zyang a vizitat Bucureștiul.
- ⁸¹² ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 8/1984, ff. 2-3.
- ⁸¹³ *Ibidem*, dosar 14/1985, f. 4.
- ⁸¹⁴ Lavinia Betea, Florin-Răzvan Mihai, Gorbaciov – groparul lui Ceaușescu, în „Jurnalul Național”, 16 aprilie 2010.
- ⁸¹⁵ Andrei Graciov, *L'histoire vraie de la fin de l'URSS. Le Naufrage de Gorbatchev*, Paris, Edition du Rocher, 1992, p. 28.
- ⁸¹⁶ Interviuul autorului cu Gheorghe Stoica, translator de limbă rusă, 6 iulie 2013.
- ⁸¹⁷ Françoise Thom, *Sfârșiturile comunismului*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 40.
- ⁸¹⁸ *Ibidem*, p. 36.
- ⁸¹⁹ Mihail Gorbaciov, *Anti-memoires*, Paris, Edition Odile Jacob, 1993, p. 145.
- ⁸²⁰ Lavinia Betea, *Ceaușescu și Gorbaciov în amintirea gen. (r) Constantin Olteanu*, în „Jurnalul Național”, 7 iulie 2009.
- ⁸²¹ În ce privește tragicul eveniment, stenograma ședinței CPEx convocată de Ziua Muncii din 1985 relevă că sovieticii n-au oferit informații nici măcar vecinilor despre gravitatea și pericolele avariei. Schimbarea direcției vântului crescuse mult radiațiile, în diferite zone, ale României. Ion Ursu a adus la cunoștința celorlalți că la sol s-au înregistrat cote de alarmă la Iași, iar în aer la cote de alarmă radiațiile se ridicaseră la Galați, Iași, Suceava, Tg. Mureș. ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 40/1986, ff. 2-6.
- ⁸²² Pascal Boniface, *Relațiile Est-Vest, 1945-1991*, Iași, Editura Institutul European, 1998, p. 13.
- ⁸²³ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 91/1985, f. 2.
- ⁸²⁴ *Ibidem*, f. 4.
- ⁸²⁵ Interviuul autorului cu Vasile Buga și Gheorghe Stoica, translatori de limbă rusă, 6 iulie 2013.
- ⁸²⁶ Gheorghe Barbă, *Dostoievski și Soljenișin. Doi profeți ai Rusiei*, București, Editura CRLR, 2013, p. 84.
- ⁸²⁷ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 88/1986, f. 88.
- ⁸²⁸ *Ibidem*, f. 85.
- ⁸²⁹ *Ibidem*, ff. 69-70.
- ⁸³⁰ *Ibidem*, f. 45.
- ⁸³¹ *Ibidem*, f. 46.
- ⁸³² *Ibidem*, f. 46.
- ⁸³³ *Ibidem*, f. 54.
- ⁸³⁴ *Ibidem*, f. 64.
- ⁸³⁵ *Ibidem*, f. 65.
- ⁸³⁶ *Ibidem*, f. 47.
- ⁸³⁷ *Ibidem*, f. 52.
- ⁸³⁸ *Ibidem*, f. 50.
- ⁸³⁹ *Ibidem*, f. 7.
- ⁸⁴⁰ *Ibidem*, f. 50.

⁸⁴¹ *Ibidem*, f. 57.

⁸⁴² *Ibidem*, f. 77.

⁸⁴³ *Ibidem*, f. 81.

⁸⁴⁴ *Ibidem*, f. 62.

⁸⁴⁵ *Ibidem*, f. 54.

⁸⁴⁶ *Ibidem*, f. 79.

⁸⁴⁷ *Ibidem*, f. 57.

⁸⁴⁸ *Ibidem*, f. 60.

⁸⁴⁹ *Ibidem*, f. 65.

⁸⁵⁰ *Ibidem*, f. 77.

⁸⁵¹ *Ibidem*, f. 45.

⁸⁵² Întâlnirea a avut loc la 11-12 octombrie 1986.

⁸⁵³ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cămară, dosar 88/1986, f. 72.

⁸⁵⁴ *Ibidem*, f. 73.

⁸⁵⁵ *Ibidem*, f. 16.

⁸⁵⁶ *Ibidem*, f. 17.

⁸⁵⁷ *Ibidem*.

⁸⁵⁸ *Ibidem*, f. 18.

⁸⁵⁹ *Ibidem*.

⁸⁶⁰ *Ibidem*, f. 19.

⁸⁶¹ *Ibidem*, f. 22.

⁸⁶² *Ibidem*, f. 20.

⁸⁶³ *Ibidem*, f. 21.

⁸⁶⁴ *Ibidem*, f. 27.

⁸⁶⁵ *Ibidem*.

⁸⁶⁶ *Ibidem*, f. 28.

⁸⁶⁷ *Ibidem*, f. 24.

⁸⁶⁸ *Ibidem*, f. 33.

⁸⁶⁹ *Ibidem*, f. 70.

⁸⁷⁰ *Ibidem*, f. 71.

⁸⁷¹ *Ibidem*, f. 73.

⁸⁷² *Ibidem*, f. 41.

⁸⁷³ *Ibidem*, f. 42.

⁸⁷⁴ *Ibidem*, f. 8.

⁸⁷⁵ *Ibidem*.

⁸⁷⁶ *Ibidem*.

⁸⁷⁷ *Ibidem*, f. 2.

⁸⁷⁸ *Ibidem*, dosar 90/1986, f. 5.

⁸⁷⁹ *Ibidem*, dosar 85/1986, f. 4.

⁸⁸⁰ *Ibidem*, f. 6.

⁸⁸¹ În paranteză fie spus, înalții prelați s-au comportat în fața lui Ceaușescu, fără excepție, la fel de „bine” ca activul de partid. „Prețuim la cea mai înaltă valoare capacitatea geniului dvs. creator, adevărat făuritor al vieții noi în țara noastră, gândirea dvs. punând pecetea păcii și a iubirii de patrie pe tot ceea ce zidiți și creați în scumpa noastră patrie”, și-a firitisit Cezarul, bunăoară, Preafericitul Teoctist. ANIC, fond CC al PCR - Secția Cămară, dosar 85/1986, f. 2.

⁸⁸² ANIC, fond CC al PCR - Secția Cămară, dosar 112/1986, f. 3.

⁸⁸³ Interviuul autorului cu Vasile Buga și Gheorghe Stoica, traducători de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁸⁸⁴ Interviuul autorului cu Gheorghe Stoica, traducător de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁸⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁸⁶ Vizita lui Gorbaciov la București a avut loc în zilele de 25-27 mai 1987.

⁸⁸⁷ Interviuul autorului cu Constantin Olteanu, 8 iulie 2009.

⁸⁸⁸ Stelian Tănase, *Acasă se vorbește în șoaptă*, București, Editura Compania, 2002, pp. 32-33.

⁸⁸⁹ Lavinia Betea, Vasile Buga, „*Nicolae va sfârși prost*” ..., *op. cit.*

⁸⁹⁰ Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1956-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, p. 243.

⁸⁹¹ Interviuul autorului cu Gheorghe Stoica, traducător de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁸⁹² Lavinia Betea, *Ceaușescu și Gorbaciov în amintirea gen. (r) Constantin Olteanu*, în „*Jurnalul Național*”, 7 iulie 2009.

⁸⁹³ *Ibidem*.

⁸⁹⁴ Vasile Buga, *op. cit.*, p. 243.

⁸⁹⁵ Interviuul autorului cu Gheorghe Stoica, traducător de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁸⁹⁶ Lavinia Betea, Vasile Buga, „*Nicolae va sfârși prost*” a profetizat Gorbaciov în '87 (III). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS, în „*Știința. Jurnalul României - acum 20 de ani*” (supliment al ziarului „*Jurnalul Național*”), 13 ianuarie 2009.

⁸⁹⁷ *Ibidem*.

⁸⁹⁸ Lavinia Betea, Vasile Buga, Gorbaciov îl numea pe Ceaușescu „*Führerul român*” (II). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS, în „*Știința. Jurnalul României - acum 20 de ani*” (supliment al ziarului „*Jurnalul Național*”), 12 ianuarie 2009.

⁸⁹⁹ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

⁹⁰⁰ Vasile Buga, *op. cit.*, p. 239.

⁹⁰¹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spune Machiavelli*, București, Adevărul Holding, 2011, p. 399.

⁹⁰² Iată situația unei zile obișnuite, 19 noiembrie 1986. Pentru consumul intern planul prevedea livrarea a 25.000 capete porci (2.500 tone viu). Se conta mai ales pe gospodăriile individuale. Dar planul se realizase doar pe sfert, aportul gospodăriilor fiind mai puțin de-a zecea parte din prevederi. Se înțelege că-n aceea zi n-a intrat carne în comerțul de stat urban, acoperindu-se abia (ori poate nici atât) necesarul cantinelor, unităților militare și de alimentație publică. Exportul planificat la bovine depășea dublul internului (60.000 capete). Se livrase însă mai puțin de jumătate, gospodăriile populației dovedindu-se la fel de nesupuse planului de stat. Încă mai rău se prezentau livrările la ovine (abia 5.383 capete din planul de 22.527 la intern; iar la export mai puțin de 8% din planul de 30.000 capete). Mizaseră și aici pe gospodari dar ei nu acoperiseră nici 3%. Abia la capitoul păsări, marile combinate avicole apropiau planurile de realizări (aproape integral planul la intern și circa 60% exportul). ANIC, fond CC al PCR - Secția Căminare, dosar 89/1986, f. 11.

⁹⁰³ ANIC, fond CC al PCR - Secția Căminare, dosar 89/1986, p. 407.

⁹⁰⁴ *Ibidem*, dosar 66/1989, f. 2.

⁹⁰⁵ *Ibidem*, f. 10.

⁹⁰⁶ Organizația Mondială a Sănătății.

⁹⁰⁷ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cămară, dosar 66/1989, ff. 10-11.

⁹⁰⁸ *Ibidem*, ff. 12-13.

Cabinetul 1 și Cabinetul 2

Inseparabilii

In anii 80, Nicolae și Elena Ceaușescu făceau figură de inseparabili: în pat, la masă și la *servici*; în zi de lucru și la sărbătoare. Orice zi ar fi fost, el a trăit-o în dependența de consoartă. „El nu putea sta fără Ea”, spun apropiații⁹⁰⁹. În sediul CC, când se vorbea despre Tovarășul, se spunea Cabinetul 1. Ei i se spunea Cabinetul 2. Cele două personaje și activitățile din birourile lor funcționau pe principiul vaselor comunicante.

Faust simțise aripa fericirii în credința că făcuse un bine comunității. Ceaușeștii căzuseră în capcana ce i-o pregătise acestuia Mefisto, iluzionându-se cu *lupta* pentru binele celorlalți. În logica normală a senectuții ar fi fost o anume disoluție a cuplului. Și o remodelare a cotidianului după nepoți, boli cronice și hobby-uri amânate. Ceaușeștii în schimb se propteau unul de celălalt în jilțurile alăturate ale puterii. O dragoste bolnavă părea să-i fi legat, pe vecie, de la prima lor întâlnire. Nu se încredeau decât unul într-altul. Faraonul și Faraona – tiranii poporului. Cereau românilor cu fiecare zi să muncească mai mult și să consume mai puțin. Dar să le mulțumească lor, ca-n rugăciuni către zei, pentru traiul îmbelșugat și călăuzirea spre *viitorul fericit*. Un cuplu monstruos care vorbea cu două guri și supraveghea cu dublă pereche de ochi. Agățați indestructibil unul de altul și de puterea care-i propulsa tot mai departe de mușuroiul supușilor.

Pentru cei din cercul puterii ca și pentru românul de rând, era clar că nevasta lui Ceaușescu devenise cel de-al doilea om al țării. Ba poate chiar mai mult, după vorba românească:

bărbatul e capul familiei, dar femeia gâtul. Influența ei asupra lui a fost atât de vizibilă încât se bănuia că ea conduce, îndemnându-și nesăbuit bărbatul la toate relele. În bancurile care circulau pe seama lor, își plăteau amândoi păcatele. Se zicea că la un congres, unul dintre delegați ațipise. Între timp, vecina de scaun simțind un șobolan trecându-i pe sub picioare, a început să țipe isterizată: omorâți-l! omorâți-l! Trezit astfel din somn, vecinul sărise grabnic în picioare, scandând: Și pe ea! Și pe ea!

Din 1984, Elena Ceaușescu a dobândit statutul de al doilea om din România. În reuniunile oficiale, vorbitorii bărbați își începeau discursul cu „Mult stimată și iubite tovarășe secretar general Nicolae Ceaușescu, Mult stimată Tovarășă Elena Ceaușescu”. Femeile se adresau, în schimb, cu „Mult stimată tovarășe secretar general Nicolae Ceaușescu, Mult stimată și iubită tovarășă Elena Ceaușescu”⁹¹⁰. În calitate de șef al comisiei de cadre al CC al PCR, președinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie și prim-viceprim-ministru al guvernului, soatei lui Ceaușescu îi fuseseră subordonați ceilalți demnitari. Devenise odioasă celor care-i auzeau, în ședințe, cotcodăcitul la fiecare înfiere de pene a cocoșului. Impostura în care se plasase ADI, după acronimul celebrului Bulă pentru „academician doctor inginer”, dovedea absurdul vremii și alimenta legenda nebuniei lui Ceaușescu.

În ce privește tabieturile lor matinale, Tovarășa sosea la sediu în urma soțului. După micul dejun servit împreună, ea stabilea meniurile zilei cu doctorul și cu bucătarul, apoi comanda alimentele la „sector”. Vorbea la telefon cu Postelnicu, șeful Internelor, câte o jumătate de oră sau îl primea cu câte-un document. Între timp, el își termina turele de înot în piscină și fix, la orele 8, părăsea reședința⁹¹¹.

Cel mai iubit fiu al poporului nu făcea însă, în afara perimetrului Primăverii, nici un pas fără escortă. Garda personală a președintelui țării sau Serviciul I din Direcția a V-a, se compunea din trei grupe a câte cinci ofițeri fiecare, după mărturia

gen. (r.) Dragoș Simionescu, fost aghiotant. În plus, Tovarășul dispunea de trei aghiotanți, iar Tovarășa și fiul mezin de câte doi. Patru șoferi conduceau, cu schimbul, autoturismele Ceaușeștilor și alți patru, mașinile însoțitoare. Escortei i se adăugau, în deplasări, funcționari ai cancelariei prezidențiale, ziariști, armurieri, medic, bucătar, ospătari, maseuza, frizerul, croitorul și, după caz, maiștrii de vânătoare. Coloana oficială includea și o ambulanță antișoc, cu nume de cod Rândunica, echipată pentru urgențe. Serviciul I a fost bine apreciat, garda „pretenului” Arafat fiind pregătită de păzitorii lui Ceaușescu⁹¹².

În anii '80 un cuvânt important în selecția gărzii și a ofițerilor celorlalte servicii din Direcția a V-a îl avea soața lui Ceaușescu. Înaintea comandantului Direcției de Securitate și Gardă a președintelui Ceaușescu, ea testa noii angajați⁹¹³. Uneori, garda primea atenționări de presupuși atacatori. Se recurgea la schimbări de traseu dar și la echipaje fantomă pentru traseul obișnuit⁹¹⁴. Sosia preferată pentru Ceaușescu a fost colonelul (r) Dumitru Burlan⁹¹⁵. La trecerea convoiului prezidențial se oprea circulația pe traseul patrat de milițieni și securiști în civil. Uneori, la volan trecea Nicolae Ceaușescu și ca măsură de siguranță, circulația se bloca pe ambele sensuri⁹¹⁶. De pe traseul prezidențial se desființaseră toate magazinele cu mărfuri căutate: Tovarășii nu voiau și nu trebuia să vadă cozi.

Escorta era instruită să considere potențiale atacuri cu explozibil în plicurile înmânate de cetățeni conducătorului. Atentatele deveniseră o obsesie⁹¹⁷. Fiecare centimetru de iarbă și arbuști din perimetrul reședinței se „peria” zilnic cu detectoarele de radiații. Cu toate acestea, unei asistente medicale i-a reușit performanța de-a se arunca de trei ori în fața mașinii lui Ceaușescu, perturbând deplasarea coloanei. Voia pur și simplu ca președintele țării să intervină în divorțul ei!⁹¹⁸

Ajuns la sediul CC, Ceaușescu urca scările pe jos, acompaniat de Corbu și Șarona, urmașii labradorilor dăruți de regina Elisabeta în vizita din 1978⁹¹⁹. În mijlocul cabinetului, se oprea și-și aranja părul, după mărturia lui Silviu Curticeanu,

șeful Cancelariei CC. Ținea un pieptene în buzunarul din spate al pantalonilor. Un obiect demodat, amintind de cele aflate pe tarabele negustorilor la bâlciuri, după descrierea martorului⁹²⁰. Să fi fost, oare, o amintire din tinerețea *ilegalistului* Ceaușescu? La perchezițiile de după arestare, asupra lui se găseau totdeauna pieptene, batistă și ceas...

Glisa ușor peste clipa cochetăriei și consulta barometrul și termometrul. Apoi harta meteo, cu precipitațiile și umiditatea solului din acea zi. Se așeza, degajat, cu dosul pe-un colț al biroului unde-l aștepta teancul „operativelor”. În funcție de conjunctura internațională, acorda prioritate buletinelor trimise de Externe și Agerpres sau celor cu situațiile economiei interne. Prezent la ritual, șeful Cancelariei CC obișnuia „să scoată în față” fapte de bine, temporizându-i enervarea⁹²¹. Metodă folosită și de alți demnitari cu oarecare succes.

La Cabinetul 1 începea perindarea miniștrilor, secretarilor CC și altor demnitari chemați pentru diverse informări și muștruluiială. Tovarășul amenința des cu destituirea. „Urma ședința, scandalul, de cele mai multe ori potolirea, finišul cu indicații și, uneori, cu ceva resurse alocate în plus”, a conchis Curticeanu⁹²². Între timp, se puneau și Cabinetul 2 în mișcare.

Soții Ceaușescu luau și prânzul împreună la sediul CC. Mașina de serviciu aducea bucatele preparate în reședința din Primăverii. Îi servea, de ani buni, ospătarul Melinte⁹²³. La drasticul regim alimentar impus diabeticului Ceaușescu, se convertise voluntar și soția. Consumau mâncăruri sărace în calorii dar gătite rafinat. Cu deprinderea aceasta, ajuns în garnizoana din Târgoviște în seara de 22 decembrie 1989, Ceaușescu scui-pase pârjoala cu fasole adusă de la popota ofițerilor⁹²⁴. Mizeria copilăriei și a închisorilor îi dispăruse din minte.

După masă, Tovarășul se culca în camera de odihnă din spatele cabinetului său. Ca să nu-i fie deranjat somnul, nu se mai circula pe coridoare⁹²⁵. Tovarășa se retrăgea în Cabinetul 2 continuând întâlnirile de lucru. Ori bârfind, dacă n-o făcuse mai de dimineață, cu Poliana Cristescu⁹²⁶. Către orele 16, el se

punea în mișcare și în sediul CC reîncepea zumbetul. Morile cabinetelor 1 și 2 reîncepeau să macine grăunțele zilei. În jurul orelor 18, alteori și mai târziu, Ceaușeștii reveneau la reședință.

După o cină ușoară, se plimbau agale, două-trei ceasuri, pe Bd-ul Kalinin, actualul Bd. Mircea Eliade, urmând recomandările doctorilor de-a face mișcare. Îi însoțeau, ca pe Ludovici în grădinile Versailles, demnitarii invitați. După plimbare, alaiul intra la Club Bazin. Jucau șah, table, cărți, urmăreau emisiunile televiziunii și discutau. Către orele 23 se retrăgeau la reședințele lor.

Critică și autocritică

Agendele ținute de șefii cabinetelor 1⁹²⁷ și 2⁹²⁸ arată că mare parte a timpului de birou, Ceaușeștii îl consumau cu *munca de la om la om*. Dar ei uitaseră să vorbească și să se poarte ca oamenii între oameni. La multe discuții purtate în biroul lui Ceaușescu participa și Tovarășa. Prevalându-se de funcțiile sale de prim-viceprim-ministru al Guvernului și de șefă a cadrelor, ea se manifesta mai dur ca el. „Când ridică ochii la câte unul, ăla înlemnea”, după mărturia unuia dintre aghiotanți⁹²⁹. Omul văzuse de-a aproape perplexitatea umilă a demnitarilor înaintea ei. O fascinație a victimei în fața șarpelui veninos. Ea te strivea sub vorbe grele, ajungând, în extremă, la înjurături birjărești⁹³⁰.

Al doilea tip de activitate curentă a fost ședința. După numărul celor convocați, ședințele se țineau în „sălița mică” sau în „sălița mare”. Profund încredințat de înalta sa menire istorică la scară națională - și de ce nu, planetară?! -, Ceaușescu prezida ședințe pe teme de o năucitoare diversitate și specializare. Secțiile partidului produceau zilnic sute de pagini de tipărituri, prefabricând realitatea în dosare voluminoase cu planuri și realizări ale producției de șuruburi, azotatului de amoniu, vaccinărilor TBC ș.a.m.d. Obsedat de creșterea eficienței, Tovarășul a impus planificarea ședințelor la sfârșitul

săptămânii. Celelalte zile urmând să fie folosite de demnitari în teren și pentru chestiuni curente⁹³¹. Atoatespecialistul tranșa, fără drept de apel, toate chestiunile. Aceste treceri bruște și superficiale bulversau perspectiva⁹³². Actul decizional semăna astfel picturi naive, Tovarășul obligând la tratarea elementele de fundal din tabloul politicului la dimensiunile și rigoarea prim-planului.

Din principiul *muncii de partid* care cerea îmbinarea *criticii și autocriticii*, Ceaușești își rezervaseră critica. Ei *combăteau* totdeauna fără drept de replică. „Ceaușescu era lup dacă-l contraziceai cu cineva de față, a mărturisit Ștefan Andrei. Fie că era, fie că nu era ședință. Îi cădea buza-n jos. În afara Ceaușescăi, în ultimii ani nimeni nu putea să-i schimbe părerile”⁹³³.

Odată terminate ședințele, la Cabinetul 1 și la Cabinetul 2 continuau frecușurile miniștrilor. De dimineată și până seara, exceptând prânzul și odihna Tovarășului, acolo era un du-te vino continuu⁹³⁴. La tot ce li se reproșa, ceilalți răspundeau cu *autocritici* și *angajamente*. Deși pretențiile erau enorme. Nemulțumit, bunăoară, că reparațiile navelor românești durează prea mult, Tovarășul a poruncit astfel: „Japonezii fac în 40 de zile reparațiile? Să faceți și voi așa! Să vedeți ce oferte v-au făcut aceștia! Pe baza ofertei să dați și la noi în șantiere și încă să o facă în 35 de zile!”⁹³⁵ Dacă el se făcuse atât de ușor academician, de ce nu putea și muncitorul român să sară peste etapele tradiției industriale?!

Îl dezinformau subalternii pe Ceaușescu? Documentele de arhivă demonstrează refuzul lui de-a lua act de realitățile nedorite. O tulburare a percepției sociale prin îndoctrinarea care admite doar *adevărul partinic*, iluzia aurită? *Adevărul obiectiv*, plumbul realității, aparține burgheziei. La această distorsiune a gândirii își obliga și subalternii. Voia s-o impună și omului de rând. Iată fragmentul unui dialog obișnuit într-o ședință CPEx pe tema planului din 1987 care demonstrează refuzul adevărului:

„**Tov. Marin Nedelcu**⁹³⁶: Și noi avem rămăneri în urmă. Am luat măsuri ca în întreprinderi să organizăm mai bine activitatea deoarece avem o serie de produse pe flux.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nu așa cu teorie! Trebuie să-mi faci 220 tractoare pe zi și faci 62-68 tractoare din 220.

Tov. Marin Nedelcu: (...) Din analiza făcută rezultă că nu putem livra din cauza unor componente necesare finalizării.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dragă, tractoarele se execută zilnic. Ați transformat uzina de tractoare în atelier de reparații. Uzina are un flux tehnologic și trebuie să scoată zilnic câte 220 de tractoare pentru că nu este atelier de reparații. La „Dacia” n-ați realizat 2.000 de bucăți, la autoturismele de teren n-ați realizat decât 40 la sută. Din 57 ați realizat 10 în 18 zile ale lunii martie. Ce se întâmplă? Acestea sunt produse de serie și trebuie să meargă pe flux. Voi ați dat toată organizarea producției peste cap!

Tov. Marin Nedelcu: Așa este tovarășe secretar general.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nu „așa este tovarășe”. Nu se mai poate merge mai departe așa. Aici e vorba de comenzile pe care le-ați avut de făcut și pe total nu ați făcut decât 10 la sută din producție. Cum se poate una ca asta? Ce se întâmplă?

Tov. Marin Nedelcu: Tovarășe secretar general vă raportează...⁹³⁷

Dar Ceaușescu refuză iarăși adevărul. Nedelcu insistă cu lipsa unor repere și semifabricate. Grăbit să revină pe tărâmul lui „totul e posibil”, Tovarășul l-a interpellat pe prim-viceprim-ministrul Ion Dincă. Dar și acesta a încercat să-l ancoreze în realitate: tractoarele contractate la export nu puteau părăsi fabrica nevopsite și fără componentele așteptate de la o fabrică din Urziceni, neintrată încă în funcțiune. Lui Ceaușescu nu-i pasă. „Sunt probleme în primul rând cu conducerea ministerului, de indisciplină și dezordini, susține el. Ați pierdut comenzi din cauza proastei activități și lucrurile s-au înrăutățit în loc să se îmbunătățească. Ce să discutăm?! Asta este problema care se pune aici și nu poate merge mai departe așa!”⁹³⁸

Sătul de mașini, Ceaușescu a cerut raportul Linei Ciobanu, ministrul industriei ușoare. Dar și aceasta motiva cu criza de materie primă. Interdicțiile sacrificării animalelor creaseră minusuri mari la pieile de bovine și porcine. Dar Ceaușescu, ajutat de anumiți curteni zeloși dar fără sarcini directe de plan, i-a închis gura astfel:

„Tov. Nicolae Ceaușescu: Nu puteți să aveți! Practic pe trimestrul I s-a realizat programul prevăzut la bovine.

Tov. Silviu Curticeanu: Chiar mai mult.

Tov. Nicolae Ceaușescu: (Linei Ciobanu) Ce tot vii să spui povești?

Tov. Lina Ciobanu: Vă raportează, tovarășe secretar, situația corectă.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Mergeți foarte, foarte prost cu toate”⁹³⁹.

Femeia a continuat însă cu alte informații nedorite: țesăturile nefinisate din cauza presiunii prea scăzute a gazului metan. Amplasate în centrele orașelor, întreprinderile de textile și confecții suportau restricțiile consumului casnic⁹⁴⁰. „Nu a fost nici o problemă cu energia”⁹⁴¹, i-a închis Ceaușescu gura cu altă minciună.

O situație exactă a economiei *epocii de aur* este imposibilă astăzi. Se întâmpla ca în jocurile de-a *democrația socialistă*, Ceaușescu să mimeze rolul cenzorului ultragiă de raportările fictive operate de centrale și ministere. În aprilie 1984, fusese sesizat de-o asemenea situație de către Ilie Verdeț, secretar al CC și președinte al Consiliului Central de Control Muncitoresc. Ca să iasă cât mai bine cu planul de export, în înțelegere cu președintele Consiliului de Stat al Planificării și cu ministrul Comerțului Exterior, miniștrii includeau și stocul de marfă în raportarea producției de export etc. Tovarășul a tunat și fulgerat. Mai ales împotriva formularelor special concepute pentru falsuri. Căutând vinovații a dat de...el. Le ceruse încă din 1981, sub motiv că anul se încheiase „necorespunzător”⁹⁴². Practica a continuat, astfel că, după calculul lui Ceaușescu, în

1982, raportările duble au generat, la export, „un miliard în plus”⁹⁴³. Lei, ruble convertibile sau dolari? – n-a precizat. Nici n-a continuat calculele. S-a mulțumit să moralizeze această „înșelare a poporului pentru că poporul e proprietar”⁹⁴⁴. Și să dea alte exemple de falsuri ca să arate că el nu poate fi înșelat. Doar el avea dreptul să mintă și să înșele. În turism, spre exemplu, același aport valutar era declarat dublu: de gospodăria de partid și de organizația națională de turism. În consecință, a numit o comisie condusă de Emil Bobu. Fidelul demnitar urma să redacteze, așadar, un raport constatativ de „excepții”, rezultat al indisciplinei și proastei organizări. Altfel, totul decurgea minunat conform *prețioaselor indicații*.

În ultimii ani, în aceste ședințe „vorbeau Ceaușeștii între ei sau luau la rost pe câte unii”, după mărturia lui Ștefan Andrei⁹⁴⁵. Cu excepția Tovarășei, ceilalți nu ieșeau din rând. Relevant în acest sens poate fi socotit dialogul purtat, în martie 1989, cu propriul său fiu. Când prim-secretarul de Sibiu face câteva observații de bun-simț privind creșterea animalelor, tatăl îi taie vorba, acuzându-l că e indus în eroare de specialiștii locali⁹⁴⁶.

Nici măcar în ședințele unde-ar fi avut nevoie de corul celorlalți - la informările despre trădarea diplomatului Mircea Răceanu sau ancheta „scrisorii celor șase”, spre exemplu -, Tovarășul nu-și tratează altfel coechipierii decât ca grup amorf, fără drept de opinie. Ei trebuiau să creadă, nu să cerceteze!

Dar în decembrie 1989 când Ceaușescu a amenințat cu demisia⁹⁴⁷, subordonații l-au implorat să nu-i părăsească. Nu mai știau trăi fără tirania lui.

Concedii și relaxări

În toamna lui 1989, un ziarist străin l-a întrebat pe Ceaușescu ce hobby are. Construcția socialismului, a răspuns intervievatul⁹⁴⁸.

După lege, Tovarășul ar fi trebuit pensionat în 1981. Dar el se simțea continuu în forma *neobositei activități revoluționare*. „Chiar și momentele de relaxare apăreau la el ca o obligație de serviciu, după mărturia unui fost aghiotant. Iar relația cu cei din jur era strict profesională, fără apropieri sau intimități, lucruri pe care și le permitea doar cu familia. Dar și acolo aceste porniri ale lui păreau a nu fi naturale sau poate noi cei din jur așa le consideram”⁹⁴⁹. În cea de-a doua jumătate a anilor 80, Ceaușescu nu mai juca nici șah pentru destindere⁹⁵⁰.

Ceaușeștii au respectat ritualul duminicilor la Snagov și în anii 80. Au schimbat însă anturajul. Noi „prietenii” aveau în Constantin Dăscălescu, Emil Bobu, Gheorghe Pană, Ilie Verdeț, Gheorghe Oprea⁹⁵¹. Dar dacă nevasta vreunuia se îmbolnăvea, o excludeau ca pe-o piață-rea din anturajul lor.

Frica de atentate l-au izolat și mai tare de lume. Sătenilor nu li se mai permitea să treacă pe strada cu vila Ceaușeștilor. Nici să mai meargă, prin sat, cu căruțele⁹⁵². Între marginea Snagovului și vila 10 își făceau rondul trei rânduri de paznici. Orice tentativă de apropiere de șeful statului era împiedicată⁹⁵³. Tovarășul nu se adresa măcar personalului și paznicilor din reședințe. Își transmitea nemulțumirile și ordinele prin nevastă. Plana atât de sus în utopia sa încât a aflat de blocurile cu latrine în curte construite la Snagov abia când mirosul și muștele au invadat și curtea lui. N-a intervenit însă în ameliorarea condițiilor blochiștilor de la țară. Nici măcar pentru consătenii săi de week-end⁹⁵⁴.

Soacra de la Petrești, în schimb, petrecea deseori sfârșitul de săptămână, la ea, în casa de la țară. Cumpărase una în satul natal - două camere și o bucătărie - lângă sediul ceapeului. Petreștenii îi ziceau „muzeu” deoarece mai mult stătea pustie. Cheile le ținea preotul satului, invitat de proprietară la grătare, în curte, când veneau și nepoții.⁹⁵⁵ Odată a adus de-acolo o damigeană cu țuică. Și-a servit ginerele care a lăudat-o. Dar de unde e? Când i-a spus, s-a supărat. Încălcase interdicția lui de a transporta alimente dintr-un județ, într-altul. „Arză-l-ar

focului pe Niculai! ", l-a blestemat „Mam Mare” vecinilor din Primăverii⁹⁵⁶. De casa aceasta, „a ei”, i-a amintit lui Ceaușescu nevasta după ce pierduseră puterea. Că la o adică, ar avea și ei unde trăi, dacă-i dau noii conducători afară din reședință, după obiceiul știut⁹⁵⁷.

În ultimii ani, Tovarășul nu mai juca volei. Sport și distracție i-a rămas vânătoarea. Și vânătorile le așezase sub semnul planului. Mormanul de animale ucise într-o partidă de vânătoare era destinat „valorificării superioare pe linie de export”. Ceaușeștii nu mâncau niciodată, acasă, vânat. Pe potecile de munte, bătrânul de-acum vânător urca susținut de aghiotanți. Dar a intrat în istoria mondială a cinegeticii cu un palmares formidabil: 418 medalii, dintre care 270 de aur. Cele mai prețioase trofee le-a obținut pentru urs-blănă (113 medalii dintre care 98 de aur) și mistreț (101 medalii dintre care 61 de aur)⁹⁵⁸.

Până la sfârșit, din a doua jumătate a lui iulie și până la începutul lui septembrie, curtea lui Ceaușescu s-a strămutat la Neptun. Cuplul prezidențial nu mai făcea plajă, doar băi de nămol. Prânzurile și cinele copioase și lungi erau amintiri. Șeful statului nu mai ținea recitaluri de poezie, ca-n anii 70. După spusele fiicei unuia dintre apropiați, odată a recitat, minute în șir, poezii de Coșbuc, Alecsandri, Goga. Asistența compusă din familiile demnitarilor s-a întrecut în expresii de admirație. Rebelul Nicu l-a întrerupt ca pe-un tată obișnuit: Ia mai lasă-ne-n pace cu Coșbuc al tău! Hai să-ți spun eu o poezie adevărată. Și i-a recitat un poem de Nichita Stănescu. Și tot ca un tată obișnuit, Ceaușescu s-a arătat mândru de mezinul lui.

Nici la senectute n-a abandonat rutina programului de vară. La 8 dimineața, ieșea din „Casă”, cum îi spunea reședinței sale. Se îndrepta către malul mării, în biroul din „Ciupercă”, plin de *operativele* aduse cu avionul. Le citea și își distribuia poruncile. După amiaza, șeful Cancelariei raporta cum se împliniseră⁹⁵⁹. Dar nici curtenilor nu le lărgea zgarda. Ochiul de soacră neadormită al Tovarășei căuta într-una prilej

de critică. La un moment dat, îi cășunase că Emil Bobu s-a îngrășat. Prinsese, se pare, firul comenzilor sale duble de alimente - și la „sectorul” din București, și la cel din Constanța⁹⁶⁰.

După concediul din 1976, Ceaușescu a refuzat constant și invitațiile de concediu făcute de Brejnev, Andropov, Cernenko și Gorbaciov. „Am fi bucuroși să vă vedem ca oaspete al nostru și suntem gata să organizăm astfel vizita dumneavoastră încât aceasta să fie și utilă și plăcută”, i-a promis Gorbaciov în invitația din aprilie 1989. Invitatul n-a ostenit măcar să răspundă cu o scrisoare. L-a ofensat, probabil, transmitându-și refuzul prin ambasadorul sovietic la București. Nu-l lăsau să meargă, chipurile, pregătirile celui de-al XIV-lea Congres⁹⁶¹.

Părea că-i repugnă chiar și ideea rămânerii peste noapte la *tovarășii sovietici*. La întâlnirile din Crimeea cu ceilalți lideri din Tratatul de la Varșovia, pleca în zori de pe aeroportul Kogălniceanu. Aterizau la Simferopol și de acolo, la Oreanda de Jos, lângă Livadia, cu autoturismul. Ajungea pe la orele prânzului și se caza la Mishor. Aghiotantul schimba așternuturile gazdelor cu cele de-acasă pentru siestă și verifica radiațiile⁹⁶². Către sfârșit, nu conversa nici cu ceilalți delegați, era taciturn și cu translatorii⁹⁶³.

Zilele Sfinților Nicolae și Elena

Ziua lui de naștere începuse a fi sărbătorită cu fast din 1968, iar a ei din 1979. Ianuarie a devenit astfel luna Ceaușeștilor. Dar „zilele sfinților” Nicolae și Elena s-au întins, în anii 80, peste toate sărbătorile publice românești. 23 August și 1 Mai s-au transformat și ele în prilej de elogiare a Tovarășilor.

Pentru omagierea lor, secția de propagandă a CC alcătuia un plan de măsuri unde trecea tot ce le-ar fi făcut plăcere. Iar Ceaușeștii îl aprobau. Deoarece în ultimii ani în atribuțiile Cabinetului 2 intra și „responsabilitatea” acestui sector, se poate spune că sub bagheta Elenei Ceaușescu se manifesta și formația „aplaudacilor”.

Odată oficializate, aniversările lor s-au făcut mai bogate în cadouri de la un an la altul. Afluiiau, din toate județele, mașinile cu daruri. Serviciul de protocol le prelua și organiza cu ele o expoziție omagială. În ziua aniversării, Ceaușeștii vizionau imensul bazar cu obiecte predilect inutile și de prost gust. Prietenii din străinătate trimiteau și ei șefului statului ordine și medalii. Presa, editurile, breslele creatorilor și instituțiile culturale aveau și ele obligații în a-și aduce *vibrantul omagiu* la aniversări. Veneau și daruri însă care dădeau bătăi de cap oficialilor. Pe adresa Teatrului Național din București, bunăoară, a „pogorât” scenariul unei piese intitulate *Tinerețea Cârmaciului*, expediat mai întâi Ceaușeștilor. Creația unor dramaturgi amatori din ținuturile natale ale secretarului general se potrivea ca nuca-n perete cu criteriile estetice ale primei scene românești. Oricât de ajustat ar fi fost de profesioniști, darul se arăta otrăvit: dacă nu va plăcea eroilor în viață? Pentru rolul Tovarășului l-au propus, forurilor superioare, pe actorul Adrian Pintea, junele prim al acelui moment. Dar... cine s-o „interpreteze” pe Tovarășa?! Dați-ne distribuția, i-au „implorat” directorul Radu Beligan și secretarul literar Bebe Elvin pe șefii *culturii și educației socialiste* care-i presau. Dilema i-a depășit și pe aceia. Aici a murit *Tinerețea Cârmaciului*⁹⁶⁴.

După rotundul a 60 de ani, Tovarășul a sistat petrecerile de familie cu lăutari. Până atunci, în fața familiilor demnitarilor, a fraților și cumnaților se produceau tarafuri și cântăreți de române și muzică populară. Câteva păhăruțe cu țuică îl făceau „chiar simpatic” pe sărbătorit: cânta cu lăutarii și dansa cu *tovarășa de muncă și de viață*. La vârste rotunde și demnitarilor li se făcea cinstea unei petreceri în *colectiv*. Odată criza instalată, s-a renunțat la mese, a rămas doar cadoul unei decorații. Ultimul beneficiar a fost Ștefan Andrei, în 1981⁹⁶⁵. Exceptându-i pe Ceaușești, s-a interzis *festivismul*.

Dar dacă „modestia și cumpătarea” meselor aniversare se făcea tot mai simțită, torentul omagiilor se revărsa cu fiecare an mai vijelios. Șapte decenii de viață și 55 de activitate revolu-

ționară, Tovarășul i-a sărbătorit, în 1988, la Predeal. Mai somptuos, decât el, se aniversase Tovarășa, la Castelul Peleş⁹⁶⁶. Ultima lui aniversare s-a ținut în Palatul Cotroceni. Inaugura astfel clădirea renovată după ce funcționase mulți ani ca Palat al Pionierilor. Festinul a ținut două ceasuri. Invitații - membrii CPEx, secretarii CC și câțiva miniștri - au venit fără neveste și îmbrăcați ca la ședință. Fără muzică, fără băutură, cu excepția șampaniei pentru toastat. O masă tradițională, fără nimic de import, nici măcar o cafea. Dar sărbătoritul a criticat *perestroika* și cu acest prilej⁹⁶⁷.

Nici revelioanele nu erau mai vesele. Se cerea o „sărbătoare cu caracter sobru”, după expresia lui Camil Roguski care coordona pregătirea ei. Păstîșînd parcul de distracții american Disneyland pe care-l vizitaseră în 1970, Ceaușeștilor li se făcea câte-o „surpriză”. Circa trei săptămâni, zeci de lucrători executau „proiectul feeriei”. Sala de sport de la Club-Bazin se transforma în „sala cu o sută de brazieri”. Animale împăiate, păpuși în costume naționale sau personaje din desene animate de mărimi naturale pe sub copacii smulși cu rădăcini din ținuturile de baștină.

În ultima noapte a anului, către orele 22, își făceau apariția Ceaușeștii. Cereemonialul îi plasa într-una în poziții avantajoase - când de gazde, când de oaspeți. Membrii CPEx și soțiile acestora îi salutau ca la congres. La masă, invitații duceau tacâmurile la gură și „sorbeau din ochi” televizorul. Secretarul cu propaganda anunța, ca un vornic de nuntă, punctul următor din programul pregătit și „vizionat” încă din vară. Un sfert de ceas înainte de miezul nopții, șirul de chelneri aducea șampania. „Dragi tovarăși și pretini” își începea Ceaușescu mesajul de An Nou de pe ecranul televizorului către Ceaușescu de după masă. Convivii aplaudau, așezându-se la rând ca să ciocnească șampania cu Ceaușeștii de la masă. Să trăiți, să trăiți, să trăiți... Tovarășii se retrăgeau la orele unu, conduși de ceilalți meseni. Locul „petrecerii” se golea imediat după plecarea lor⁹⁶⁸.

Sărbătorile de 1 Mai și 23 August au suferit și ele schimbări. În principal, sărbătoarea națională și-a inovat semnificația și ritualurile. După venirea la putere, Ceaușescu a schimbat, întâi, ornamentul tribunelor, înlocuind culoarea roșie (folosită de sovietici), cu albastru⁹⁶⁹. În vara lui 1971, printre steaguri, steme, lozinci și saluturi, chipul lui Ceaușescu nu era singular, ci acompaniat de portretele lui Marx, Engels și Lenin și ale membrilor Comitetului Executiv⁹⁷⁰. În anii '80 *oamenii muncii* agitau exclusiv portretele Ceaușeștilor printre lozinci și steaguri prin fața tribunei oficiale. În 1974, după ce la Neptun s-a dezbătut *Programul partidului de construcție a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecere spre comunism*, Ceaușescu a venit cu formula de *revoluție antiimperialistă, antifascistă și națională* pentru 23 august 1944. „Dorea să arate că noi, românii, am fost „cei mai” întotdeauna, că am făcut și am dres...”, a explicat Paul Niculescu-Mizil, atunci secretar al CC cu propaganda⁹⁷¹.

Osteneau și Tovarășii ca niște gazde la primirea colindătorilor. În ziua premergătoare sărbătorii naționale, se oferea, în numele lor, o masă festivă pentru demnitari. Seara, o recepție corpului diplomatic acreditat la București. În zorii zilei de 23 August, forțele de ordine își ocupau locurile prestabilite. La 10 fix, Ceaușeștii intrau în centrul tribunei în aplauzele *tovarășilor* deja instalați. După *speech*-ul secretarului general, coloanele se puneau în mișcare. Până la orele 13, Ceaușeștii le primeau salutul, stând în picioare. Din când în când, conform regiei, șoimi ai patriei, pionieri și uteciști le înmânau buchete de flori. Cu trecerea anilor, cuplul resimțea tot mai greu oboseala zilei. Se retrăgea, la final, la Snagov pentru odihnă⁹⁷².

Dar de la jumătatea anilor '80 s-a renunțat la coloanele de demonstranți. Și nu din rațiuni de siguranță. Căci în istoria guvernării comuniste n-au existat tentative de atentat, după mărturia unor ofițeri din serviciul de pază și protecție⁹⁷³. Ceaușescu a încercat să eficientizeze propaganda și să micșoreze cheltuielile, trasând tuturor activiștilor sarcina organizării de adunări festive în toate *unitățile socialiste*, comunele și orașele

țării. Pe Stadionul „23 August”, profesioniștii regizau un spectacol omagial, cu efecte speciale de sunet și lumină, transmis la televizor. Mii de sportivi se antrenau să scrie *lozinci mobilizatoare* din trupurile lor.

În 1989, s-a întâmplat ca și ziua de 1 Mai să fie jubiliară: un veac de la prima sărbătoare a muncii în lume și semicentenarul primei sale aniversări în România. De propagandă răspundea acum Elena Ceaușescu care superviza programele prezentate de șeful de resort⁷⁷⁴. S-a întâmplat ceva mai deosebit însă în pregătirea festivităților. Tovarășa l-a chemat pe Constantin Olteanu, secretarul cu propaganda, dându-i a înțelege că-i displace povestea demonstrației din 1939. „Noi ieșeam atunci la iarbă verde, ar fi zis ea. Acolo spuneam poezii, cântam, ca tinerii în astfel de împrejurări”. Nu se gândeau la putere. Fără sovietici, n-ar fi ajuns comuniștii la guvernare, a recunoscut ea⁷⁷⁵. N-a formulat însă nicio *indicație* de interzicere a legendei cu 1 Mai 1939. Astfel că presa a reluat istoria mincinoasă și fotografia trucată a manifestației⁷⁷⁶. Semn că Tovarășa testase, ca și alte dăți, loialitatea subordonaților.

Altă față a acestor sărbători erau *manifestările omagiale* ale plasticienilor. Lucrările dedicate Ceaușeștilor erau cele mai bine cotate: pentru o compoziție cu o vizită de lucru, pictorul era plătit cu 150 - 160.000 lei, pentru un portret, circa 60.000 lei⁷⁷⁷. Le cumpărau syndicatele, muzeele, instituțiile partidului și UTC-ului. De răsplăți ispititoare aveau parte *poeziile mobilizatoare și articolele omagiale*.

La ultimul 23 August programul *manifestărilor* a ținut trei zile. S-a avut în vedere „măreția” sărbătorii, dar și bătrânețea Ceaușeștilor⁷⁷⁸. În oficiosul partidului a apărut și interviul acordat de Ceaușescu trimisului *Pravdei* care i-a adresat întrebări cu schepsis, trimițând la *perestroika*. Dar interviuevatul n-a răspuns „provocărilor”, mergând până la elogierea armatei sovietice!⁷⁷⁹ Se temea, oare, de-o replică, în stilul *glasnost*, la mincinoasa *revoluție antifascistă și antiimperialistă* din august 1944? Ori și mai rău - la faptul că el își asumase conducerea ei?

Probabil că da. În marea familie comunistă și alții-l înghionteau ironic pe mult prea statornicul conducător. Prietenul Santiago Carrillo îl felicitase, în glumă, pentru tinerețea fără bătrânețe ce-o arătau portretele sale oficiale⁹⁸⁰.

Veniturile Ceaușeștilor

În bună parte, stilul de viață al *nomenklaturii* staliniste s-a păstrat în lumea comunistă până la sfârșit. Ca și Stalin, după ce-a ajuns la putere, Ceaușescu n-a mai umblat cu bani. Se spune că, la un moment dat, în fișetul cu salariile „țarului roșu” de la Kremlin se găsea o avere. Consultat asupra întrebuințării banilor, Stalin a cerut să fie trimiși prietenilor săi din tinerețe.

În exces și fără plată, aveau de toate și Ceaușeștii. Nici criza anilor 80 nu s-a simțit altfel în Cartierul Primăverii decât prin reducerea cheltuielilor de protocol⁹⁸¹. Familia prezidențială dispunea de orice bunuri fără bani. După mărturia cunoscătorilor, până și ceasul lui Ceaușescu – Rolexul la care se uita des în proces – a fost cumpărat pe banii Gospodăriei de partid. Învățat fără bani, cu o zi înainte de moarte, Ceaușescu l-a implorat pe unul dintre paznicii săi să-l împrumute. Voia să i se cumpere o cămașă de schimb⁹⁸².

Dar, la fel cum monarhii medievali, guvernând în numele Domnului, se scuteau de la obligațiile vasalilor, în numele *luptei pentru popor*, Ceaușescu se excepta pe sine de la lege. Românilor le era interzisă salarizarea prin cumul. Însăși deputăția în Marea Adunare Națională apărea ca o *activitate obștească*, remunerată cu o indemnizație destul de nesemnificativă. Dar Nicolae și Elena Ceaușescu încasau salarii din câte două părți: el, ca și conducător al partidului și președinte al țării; ea ca prim viceprim-ministru al Guvernului și directoare la ICECHIM.

Din toamna lui 1944, fără întrerupere, Ceaușescu și-a încasat salariul de la Gospodăria de partid. Pentru Secretariatul CC al PCR contabilitatea se ținea pe-o listă aparte⁹⁸³. Ultimele

state de plată din 1989 arată că secretarul general avea o *retribuție tarifară* de 16.000 lei. Plus 4.000 lei *indemnizația de conducere*. Față de cei 20.000 lei ai secretarului general, secretarii CC primeau semnificativ mai puțin: 14.400 lei. Dar Ceaușescu și Maurer se exceptau și de la plata chiriei. Contribuția socială de 3 % și cotizația de partid au fost singurele plăți făcute de Ceaușescu în anul 1989⁹⁸⁴. În plus, altfel decât ceilalți, încasase în martie, și 5.000 de lei dividende ca acționar la Uzinele „23 August”⁹⁸⁵.

Lui Ceaușescu îi aducea salariul, în plic, Naș Leon, contabilul Gospodăriei de partid⁹⁸⁶, alt tovarăș din închisoarea Caransebeș care nu s-ar fi putut lăuda cu buna comportare în ancheta Siguranței⁹⁸⁷. Nu se știe nici până în zilele noastre dacă salariul l-a tezurizat Tovarășul în fișet sau i l-a „pus bine” Tovarășa.

Secretarul general a fost însă salarizat și de stat pentru exercitarea funcției de președinte al Republicii Socialiste România. Fapt confirmat de stenograma unei ședințe CPEx din iulie 1984 pe tema majorării retribuițiilor *oamenilor muncii*. Despre salariile *nomenklaturiștilor* nu s-a vorbit însă niciodată public. „Deci prim-ministru 16.000, prim viceprim-ministru 14.900, vice prim-ministru 14.350, miniștri 13.250”, le-a citit aprobator Tovarășul⁹⁸⁸. În acest punct al ședinței, perspicacele Silviu Curticeanu, pe-atunci secretarul Tovarășului, a declanșat o scenă antologică, „sesizând” că n-a crescut și retribuiția președintelui RSR. Între salariul președintelui și salariul premierului, diferența devenise prea mică (1.500 lei)⁹⁸⁹. Ceea ce însemna că până atunci, Ceaușescu primise, ca președinte, 14.500 lei. Intervenția lui Curticeanu i-a alertat pe ceilalți. „20.000 în spiritul echității”, a propus Gheorghe Pană, susținut de Lina Ciobanu („Mai puțin nu suntem de acord”). În pofida „modestiei” afișate de Ceaușescu, ceilalți au votat unanim creșterea retribuiției sale la 20.000 lei⁹⁹⁰. Un moment memorabil de „opozitie democratică”!

Tovarășul încasa lunar, prin urmare, 39.520 lei. Aceasta în anii grei ai crizei la care forțase populația pentru plata datoriei externe. Unde era raportul de 1 la 5,5 dintre cel mai mic și cel mai mare salariu din România cu care Ceaușescu se lăuda public? Și unde principiul retribuției în acord cu rezultatele, când datoriile țării se contractaseră la porunca lui? Dar mai ales, principiul leninist conform căruia liderii bolșevici trebuiau plătiți cu măsura muncitorilor foarte buni? După jargonul *revoluționarilor de profesie*, prăpastia dintre puiul de țăran lepădat în Capitală și conducătorul care tiraniza țara a purtat numele de *gravă descompunere morală*.

Ca și cum n-ar fi fost de ajuns, proceda la fel și nevasta. După majorarea salariilor, din 1984, Tovarășei îi reveneau 14.900 lei, ca prim viceprim-ministru. Din evidențele contabile ale ICECHIM rezultă însă că săvârșea o dublă ilegalitate, fiind remunerată și în 1989 ca directoare a instituției. Deși trecuse cu munca la Guvern din aprilie 1980 iar pe la ICECHIM mai călca doar la primiri de delegații străine. *Nici muncă fără plată, nici plată fără muncă!* - lozinca dragă lui Ceaușescu nu se aplica și nevestei sale, „mituită” cu un salariu de 5.860 lei⁹⁹¹. Una peste alta, Tovarășa „aducea acasă” 20.760 lei.

Lună de lună, așadar, Ceaușeștii „economiseau”, împreună, contravaloarea unui apartament de două camere sau a unui autoturism „Dacia”, fără îmbunătățiri. Ce făceau cu ei dacă nu plăteau nimic? După mărturia unor foști ofițeri în Direcția a V-a, Tovarășa depunea, lunar, pe numele celor trei copii câte 5.000 lei pe cecuri cu câștiguri în autoturisme „Dacia”⁹⁹². Depunerile sunt confirmate și de conținutul genții diplomat, cu cifru, luată de Elena Ceaușescu în „fuga” din 22 decembrie 1989. A uitat-o pe drum, la garda ei de corp, căpitanul Marian Rusu. Conținea un plic cu carnete CEC pe numele celor trei copii („câte unul nominal și câte unul cu parolă” și un al șaptelea pe numele unicului nepot al Ceaușeștilor, fiul lui Valentin). În valoare totală de 3,5 milioane de lei⁹⁹³. Dar

suma aceasta colosală pentru visul românilor, ar fi fost abia salariul lor pe ultimii cinci ani!

Purtaseră cu ei, atunci, și un misterios colet cântărind 15-20 kg. L-au uitat și pe acesta în mașina medicului Nicolae Decă din Găești. Acestuia i s-a pierdut urma în Statele Unite ale Americii, unde-a emigrat după evenimente⁹⁹⁴. După unii, pachetul conținea sandviciuri și apă plată (dar nu se știe de cine puse). Iar după alții, caseta cu cele mai prețioase bijuterii. Ori milionul de dolari promis de Ceaușescu paznicilor săi din cazarma Târgoviște în schimbul evadării⁹⁹⁵.

Dar bunurile de care-au dispus Ceaușeștii sunt imposibil de estimat luând în considerare cadourile primite. Ianuarie, când își aniversau amândoi nașterea, era luna cadourilor. În plus, toate vizitele din țară și din străinătate se lăsau cu daruri de ospetie⁹⁹⁶. Dacă luăm ca exemplu anul 1984, fiecare pavilion vizitat de Ceaușești la inaugurarea târgului internațional din București, le-a oferit cadouri semnificative⁹⁹⁷. Din vizita efectuată în Pakistan⁹⁹⁸, printre diverse cadouri, s-au întors cu patru covoare persane⁹⁹⁹. Culant a fost cu ei și prietenul Jivkov¹⁰⁰⁰, oferindu-le obiecte diverse: televizor color, set de bijuterii din argint, un serviciu de tort, o ladă cu băuturi, esențe de parfum, două genți diplomat cu cifru și articole cosmetice¹⁰⁰¹.

Cadourile erau inventariate, evidențele incluzând chiar decorațiile decernate secretarului general și diplomele conferite *savantei de renume mondial*¹⁰⁰². Dar Ceaușeștii s-au exceptat pe ei și de la regula predării obiectele valoroase serviciului de protocol. Nu-i iertau însă pe ceilalți membri ai delegațiilor.

Nu toate cadourile primite de ei ajungeau la muzeu. Conform inventarelor, majoritatea își aflau locul la reședința din Primăverii. Din patru poziții de inventar cu cadouri din China, spre exemplu, un singur obiect s-a trimis la muzeu; din zece daruri nord-coreene, nouă au intrat în reședința Ceaușeștilor¹⁰⁰³. Tovarășa acumulasе acasă un veritabil tezaur de bijuterii și obiecte de lux. Iată doar câteva exemple. Din vizita în Sudan, efectuată în octombrie 1983, s-a întors cu două seturi

din aur cu fildeș, o geantă și o poșetă din piele de șarpe¹⁰⁰⁴. Primul set cântărea aproximativ 60 gr., al doilea 77,50 gr, ambele din aur de 18 carate ¹⁰⁰⁵. Din Kuweit revenise, în noiembrie 1982, cu o „salbă” grea de un sfert de kilogram, plus 12 brățări (110 gr) din aur de 18 karate. Pakistanezii au fost la fel de gentili oferindu-i, în mai 1984, o „broșă din aur alb superior titlului de 18 carate cu două briliante de 0, 40 K în greutate 9,32 gr”¹⁰⁰⁶. Se înțelege că, la asemenea daruri regești, finețea și unicitatea lucrăturii depășeau valoarea metalului și pietrelor prețioase. Toate acestea se primeau în condițiile interzicerii deținerii aurului și valutei de către cetățenii României.

Cât a trăit, Tovarășa afișa la birou și în vizitele prin țară doar setul de aur purtat în clipele morții și verigheta de platină oferită de soț. Pe mâinile și la gâtul cui a ajuns tezaurul Elenei Ceaușescu, nu se știe. A trecut pe lumea cealaltă cu un lanț la gât și o impresionantă brățară de aur. Nu le-a dus nici măcar în mormânt, luate ca amintire de *revoluționarul* care s-a îngrijit s-o astupe în pământ¹⁰⁰⁷.

Legenda „vampirului roșu”

Ceaușeștii se credeau protejați chiar și de bătrânețe prin armura puterii. Reținuseră ca portrete oficiale fotografiile bine rețușate de pe vremea când nu împliniseră încă 50 de ani. Cunoscându-le slăbiciunea, s-a mers până la a schimba, în cărțile de istorie, porecla lui Mircea cel Bătrân în Mircea cel Mare. Domnitorul muntean murise la 63 de ani, cum să-ndrăznești aluzii la bătrânețea lui Ceaușescu?! Sclavul ideii de continuu progres, Tovarășul nu accepta nici fireasca involuție a funcțiilor fizice. Ca să nu poarte ochelari, toate înscrisurile destinate lui se băteau la o mașină de scris cu caractere mari.

„Marele” bolnav și-a tratat și doctorii ca pe slugi¹⁰⁰⁸. În dialogurile profesionale a refuzat tentele emoționale¹⁰⁰⁹. Astfel că, în absența diagnosticului probat, tulburările de personalitate schizotipală de care s-a tot vorbit, se păstrează în

sfera supozițiilor. În ultima perioadă în țară apăruseră zvonuri și că „întâiul dintre bărbații țării” suferă de un adenom la prostată. Atât de credibile, încât Elenei Ceaușescu i s-au trimis scrisori de recomandare pentru chirurghi capabili să-l opereze cu succes¹⁰¹⁰. Zvonurile asupra bolnavului Ceaușescu, răspândite de servicii specializate externe și/sau interne, dar alimentate continuu de dorința românilor de a scăpa de tirania lui, au luat forme fantastice. Românii ajunseseră să creadă că se hrănea cu lapte de mamă și i se făceau transfuzii de sânge de nou-născut. Cu intenția declarată de a vedea dacă are cicatrici operatorii, s-a ajuns astfel ca părțile intime ale corpului său ciuruit de gloanțe să fie dezgolite, în decembrie 1989, la dorința „groparului” Gelu Voican-Voiculescu. Obscenitatea comentariilor, după mărturia unui fost angajat la Morga Spitalului Militar Central ¹⁰¹¹, seamănă a profanare morală de cadavre.

După mărturia academicianului Iulian Mincu, la bolnavul Nicolae Ceaușescu a fost chemat, în regim de urgență, pentru prima dată la 4 aprilie 1988. L-a găsit în stare de inconștiență, asistat de doctorii curanți și de Victor Ciobanu, ministrul Sănătății. I-a prescris insulină dar *chimista de renume mondial* s-a împotrivit pe motiv de dependență¹⁰¹². Cu voința de fier prin care voia să sfideze natura, peste doar patru zile de la coma diabetică, pacientul a plecat într-un lung turneu asiatic¹⁰¹³. După obicei, Ceaușeștii nu le-au făcut confidențe celorlalți delegați. Aceștia au remarcat însă neobișnuitul prezenței a cinci somități medicale printre însoțitori. Dar, în Indonezia, șeful delegației n-a putut face față programului¹⁰¹⁴. Trei zile, n-a ieșit din reședința sa¹⁰¹⁵.

Între timp, ministrul Ciobanu îi contactase pe marii diabeticieni ai lumii care-au recomandat tot insulina¹⁰¹⁶. Astfel că, în Australia, starea bolnavului părea redresată. Vorbea însă atât de încet că interpretul nu-l înțelegea¹⁰¹⁷. Dar și-a continuat turneul în Vietnam și Mongolia. După hopul comei, a renunțat

și la insulină, și la serviciile lui Iulian Mincu. La 5 octombrie 1989, a intrat iarăși în comă iar Mincu a fost rechemat¹⁰¹⁸.

Oricât de măiestrit lucrau retușorii fotografiilor și ai cadrelor filmate, figura tot mai îmbătrânită și împutinată a liderului român nu scăpa partenerilor de dialog. Noi știam că liderul român e grav bolnav, a mărturisit după moartea lui Ceaușescu, Alexandr Iakovlev, secretar al CC și președintele Comisiei de politică internațională a PCUS¹⁰¹⁹. Pe chestiunea apropiatei sale morți - cel târziu în 1990 ! - sovieticii au încercat să creeze o breșă în nucleul decizional de la București, după mărturia lui Ștefan Andrei. Invocau rezultatul unei analize de urină, recoltată, fără știrea lui Ceaușescu, în timpul unei vizite la Moscova. Cu constatarea că, la fel ca în cazul Andropov, diabetul afectase grav rinichii lui Ceaușescu¹⁰²⁰.

Starea fizică proastă i-au remarcat-o și aceia care l-au văzut, în treacăt, în ultima vizită la Moscova: posomorât, frământat, bâlbâit mai tare ca de obicei, uneori cu urme de salivă la colțul gurii. „Consideram că sistemul său nervos este serios afectat”, a declarat Valerii Musatov, fost prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS. Dar *aparaticikii* moscoviți i-au pus atunci culoarea pământie a feței pe seama tratamentelor diavolești de care auziseră și ei. Căci Gorbaciov primise o scrisoare, via Paris, din partea cuiva ce se dădea fostă angajată a policlinicii *nomenklaturii* bucureștene. Suferind de-un cancer grav de prostată, scria aceasta, Ceaușescu se trata cu „rețeta din bătrâni” a sângelui de nou-născuți¹⁰²¹. Legenda Vampirului roșu, urmașul lui Dracula și al contesei Erszebth Bathori bântuia și Kremlinul!

NOTE:

¹⁰¹⁸ Interviuul autorului cu lt. col. (r) Ion Chițoiu, fost aghiotant al Elenei Ceaușescu, 11 aprilie 2014.

¹⁰¹⁹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 17/1988, f. 88.

¹⁰²¹ Interviuul autorului cu lt. col. (r) Ion Chițoiu, fost aghiotant al Elenei Ceaușescu, 11 aprilie 2014.

- ⁹¹² Dragoș Simionescu, *În umbra puterii*, vol. II, Editura Paco, București, 2013, p. 314.
- ⁹¹³ *Ibidem*, pp. 235-238.
- ⁹¹⁴ *Ibidem*.
- ⁹¹⁵ Interviu autorului cu col. (r) Dumitru Burlan, 15 septembrie 2009.
- ⁹¹⁶ Dragoș Simionescu, *op.cit.*, p. 251.
- ⁹¹⁷ *Ibidem*, p. 247.
- ⁹¹⁸ Dragoș Simionescu, *op.cit.*, p. 256.
- ⁹¹⁹ *Ibidem*, p. 285.
- ⁹²⁰ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, București, Editura Albatros, 2000, p. 171.
- ⁹²¹ *Ibidem*, p. 172.
- ⁹²² *Ibidem*, p. 174.
- ⁹²³ Interviu autorului cu lt. col. (r) Ion Chițoiu.
- ⁹²⁴ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor...*, *op. cit.*, p. 263.
- ⁹²⁵ Dragoș Simionescu, *op. cit.*, p. 284.
- ⁹²⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cabinetul 1, dosar 24/1989.
- ⁹²⁷ *Ibidem*, dosar 123/1988.
- ⁹²⁸ *Ibidem*, dosar 24/1989.
- ⁹²⁹ Interviu autorului cu lt. col. (r) Ion Chițoiu, fost aghiotant al Elenei Ceașescu, 11 aprilie 2014.
- ⁹³⁰ Interviu autorului cu Romulus Budura, translator de limbă chineză, 14 mai 2014.
- ⁹³¹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 8/1984, ff. 4-5.
- ⁹³² În ultima ședință a CPEx din anul 1988, spre exemplu, Ceașescu a fixat prețul de producție și de livrare pentru mașinile de rectificat ghidaje și suprafețe plane și pentru mașinile speciale de găurit adânc cu trei axe orizontale și comandă numerică. ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 85/1988, f. 2.
- ⁹³³ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceașescu. I se spunea Machiavelli*, București, Adevărul Holding, 2011, p. 405.
- ⁹³⁴ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 123/1988; *Ibidem*, fond CC al PCR - Cabinetul 1, dosar 24/1989.
- ⁹³⁵ *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 3/1987, f. 11.
- ⁹³⁶ Marin Nedelcu, ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini.
- ⁹³⁷ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 17/1987, f. 26.
- ⁹³⁸ *Ibidem*, f. 27.
- ⁹³⁹ *Ibidem*, f. 29.
- ⁹⁴⁰ Făcea parte și acest tip de amplasament din politica epocii. În industria ușoară lucrau femeii care, atunci când plecau la lucru, își duceau și copiii la creșele și grădinițele întreprinderilor.
- ⁹⁴¹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 17/1987, f. 67.
- ⁹⁴² *Ibidem*, dosar 22/1984, f. 37.
- ⁹⁴³ *Ibidem*, f. 39.
- ⁹⁴⁴ *Ibidem*, f. 40.
- ⁹⁴⁵ Lavinia Betea, Ștefan Andrei, *op. cit.*, p. 395.

⁹⁴⁶ Din Arhiva CC al PCR. Ședința Comitetului Politic Executiv din 4 martie 1989, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 4 martie 2009.

⁹⁴⁷ Din Arhiva CC al PCR. Ședința CPEX din 17 decembrie 1989, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 17 decembrie 2009.

⁹⁴⁸ Michael Shafir, *Interviuri în stil Ceaușescu*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 19 septembrie 2009.

⁹⁴⁹ Dragoș Simionescu, *op. cit.*, p. 257.

⁹⁵⁰ Interviuul autorului cu Gheorghe Stoica și Vasile Buga, traducători de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁹⁵¹ Maria Dobrescu, *La curtea lui Ceaușescu. Dezvăluirile Suzanei Andreiaș despre viața de familie a cuplului prezidențial*, București, Editura Amaltea, 2004, p. 162.

⁹⁵² *Ibidem*, p. 139.

⁹⁵³ *Ibidem*, p. 136.

⁹⁵⁴ *Ibidem*, p. 241.

⁹⁵⁵ Interviuul autorului cu Gheorghe Dinulescu, preot Petrești, 10 februarie, 2009.

⁹⁵⁶ Lavinia Betea, *Povești din Cartierul Primăverii*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2010, p. 89.

⁹⁵⁷ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor. Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, București, Editura Adevărul Holding, 2010, p. 240.

⁹⁵⁸ Mitică Georgescu, *Vânătorile lui Ceaușescu așa cum au fost*, București, Editura Corint, 2003, p. 16.

⁹⁵⁹ Silviu Curticeanu, *Meditații necenzurate*, București, Editura Historia, 2007, pp. 125-126.

⁹⁶⁰ Interviuul autorului cu col. (r) Dumitru Burlan, ofițer de contrainformații în Direcția a V-a, 15 septembrie 2009.

⁹⁶¹ Lavinia Betea, *După ce refuzaseră invitația lui Gorbaciov, Ceaușeștii și-au petrecut concediul acasă*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 3 septembrie 2009.

⁹⁶² Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 177.

⁹⁶³ Interviuul autorului cu Gheorghe Stoica și Vasile Buga, traducători de limbă rusă, 6 iulie 2013.

⁹⁶⁴ Lavinia Betea, *Actorii Naționalului l-au omagiat pe Ceaușescu, fără izmene, într-o crăsmă din Obor*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 20 iulie 2009.

⁹⁶⁵ Lavinia Betea, *Ștefan Andrei a fost la 22 de aniversări ale lui Ceaușescu*, în „Adevărul”, 23 ianuarie 2012.

⁹⁶⁶ *Ibidem*.

⁹⁶⁷ *Ibidem*.

⁹⁶⁸ Lavinia Betea, *Ultimul Revelion al Ceaușeștilor*, în „Jurnalul Național”, 22 decembrie 2008.

⁹⁶⁹ Lavinia Betea, *Cum ostenea Ceaușescu*, *op. cit.*.

⁹⁷⁰ Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (eds.), *Istoria comunismului din România*, vol. II, *Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Editura Polirom, 2012, pp. 637-638.

⁹⁷¹ Lavinia Betea, *Istoriei trăite: Paul Niculescu-Mizil despre „metamorfoza” lui 23 August*, în „Jurnalul Național”, 24 august 2009.

⁹⁷² Lavinia Betea, *Cum ostenea Ceaușescu*, în „Jurnalul Național”, 23 august 2008.

⁹⁷³ *Ibidem*.

⁹⁷⁴ Interviuul autorului cu Constantin Olteanu, 24 aprilie 2009.

⁹⁷⁵ *Ibidem*.

⁹⁷⁶ Vezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu. Ucenicul Partidului*, vol. 1, București, Editura Adevărul Holding, 2012, pp. 193-197.

⁹⁷⁷ Lavinia Betea, *Chelnerii, doctorii și ceilalți români cu bani și-au sistat investițiile în artă. Interviu cu pictorul Petru Lucaci, președintele UAP*, în „Jurnalul Național”, 29 noiembrie 2010.

⁹⁷⁸ S-a vernisat întâi *expoziția omagială* și s-a ținut *adunarea solemnă*, urmată de ceea ce presa a apreciat a fi un „vibrant spectacol omagial” (regizat de Dan Micu și Cristian Hadjiculea). În 22 august s-a dat o recepție la Palatul din Piața Victoriei. Apoi Ceaușescu în calitate de comandant suprem, a omagiat armata aceasta fiind o noutate. Surprinzătoare a fost demonstrația *oamenilor muncii* și tribuna improvizată în fața noului sediul al Muzeu Național de Istorie.

⁹⁷⁹ Lavinia Betea, *Ultimul 23 August*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 23 august 2009.

⁹⁸⁰ *Ibidem*.

⁹⁸¹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 87/1982.

⁹⁸² Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 282.

⁹⁸³ Componenta listei din 1989 se nota, cu inițiale, astfel: NC (Nicolae Ceaușescu), VB (Vasile Bărbulescu), EB (Emil Bobu), IC (Ion Coman), SC (Silviu Curticeanu), IM (Ilie Matei), CO (Constantin Olteanu), CR (Constantin Radu), IS (Ion Stoian). Ultima poziție, IGM (Ion Gheorghe Maurer, fostul premier pensionat în 1974 cu drepturi speciale). ANIC, fond CC al PCR – Secția Gospodăria de Partid, dosar 68/1988, f. 1.

⁹⁸⁴ ANIC, fond CC al PCR – Secția Gospodăria de Partid, dosar 68/1988, f. 2.

⁹⁸⁵ *Ibidem*, f. 5.

⁹⁸⁶ Interviuul autorului cu lt.col. (r) Ion Chițoiu.

⁹⁸⁷ ANIC, fond CC al PCR – Cabinet Naș Leon, dosar FN/1985, ff. 53-56.

⁹⁸⁸ Primii-secretari ai județenelor de partid erau salariați cu 9.750 lei (totalul retribuției și indemnizației de conducere), iar secretarii, cu 7.400 lei. Între a fi secretar și prim-secretar de județ se plasa salarizarea redactorului-șef al oficiosului partidului și a rectorului Academiei „Ștefan Gheorghiu” (8.900 lei). ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 43/1984, f. 170.

⁹⁸⁹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 43/1984, f. 26.

⁹⁹⁰ *Ibidem*, f. 27.

⁹⁹¹ Statele de plată mi-au fost puse la dispoziție de col. (r) Ștefan Mutu, fost aghiotant al Elenei Ceaușescu.

⁹⁹² Ilarion Țiu, *Averea Ceaușescuilor* (interviu cu Florea Dumitrescu), <http://jurnalul.ro/editie-de-colectie/cel-mai-iubit-cel-mai-urat-28-ianuarie-2008/averea-ceausestilor-313751.html>.

⁹⁹³ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 198.

⁹⁹⁴ *Ibidem*, p. 206.

⁹⁹⁵ *Ibidem*, p. 308.

⁹⁹⁶ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 15/1984, f. 3.

⁹⁹⁷ *Ibidem*, dosar 76/1984, f. 2.

⁹⁹⁸ Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Pakistan a avut loc în perioada 7-10 mai 1984.

⁹⁹⁹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 15/1984, f. 7.

¹⁰⁰⁰ Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Bulgaria a avut loc în perioada 9-30 martie 1984.

¹⁰⁰¹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 15/1984, f. 4.

¹⁰⁰² *Ibidem*, f. 12.

¹⁰⁰³ *Ibidem*, ff. 16-18.

¹⁰⁰⁴ *Ibidem*, f. 14.

¹⁰⁰⁵ *Ibidem*, fond CC al PCR – Cabinet Naș Leon, dosar FN/1984, f. 1-2.

¹⁰⁰⁶ *Ibidem*, f. 3.

¹⁰⁰⁷ Viorel Domenico, *După execuție a nins*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 236.

¹⁰⁰⁸ De sănătatea primului om al țării au răspuns ministrii sănătății Eugeniu Proca (1978-1985) și Victor Ciobanu (1985-1989). În ultimii 12 ani de viață, Ceaușescu i-a avut medici curanți pe diabetologul Constantin Dumitrescu și pe cardiologul Gherasim Apetrei.

¹⁰⁰⁹ Elocvent în această direcție studiile lui Mihail Mihailide, *Medicii și seducția puterii. Miniștrii sănătății (1945-1989)*, București, Editura Viața medicală românească, 2014.

¹⁰¹⁰ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 74/1984, ff. 12-13.

¹⁰¹¹ Viorel Domenico, *După execuție a nins*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 237

¹⁰¹² Laurențiu Ungureanu, Iulian Mincu, medic diabetolog, promotorul „alimentației raționale” în comunism: „Ar fi fost o onoare să fiu medicul președintelui Ceaușescu”, http://adevarul.ro/sanatate/medicina/iulian-mincu-diabetolog-1_519e1b34c7b855ff561ca165/index.html.

¹⁰¹³ Turneul delegației de partid și de stat condusă de Nicolae Ceaușescu s-a desfășurat după următorul program: Indonezia 8-10 aprilie, Australia 11-17 aprilie, RS Vietnam 17-19 aprilie, RP Mongolă 19-21 aprilie 1988.

¹⁰¹⁴ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 263.

¹⁰¹⁵ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, București, Editura Albatros, 2000, p. 91.

¹⁰¹⁶ Laurențiu Ungureanu, *op. cit.*

¹⁰¹⁷ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 263.

¹⁰¹⁸ Laurențiu Ungureanu, *op. cit.*

¹⁰¹⁹ Alexandr Iakovlev, *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică. Convorbire cu Lilly Marcou*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 113.

¹⁰²⁰ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 263.

¹⁰²¹ Lavinia Betea, Vasile Buga, „Nicolae va sfârși prost” a profetit Gorbaciov în 87 (III). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 13 ianuarie 2009.

Partid contra partid

Revolta din Valea Jiului

In Valea Jiului, în august 1977, Nicolae Ceaușescu a făcut față primei mișcări de protest de amploare. Obligat să vină la negocieri directe cu minerii intrați în grevă, omul care cumula puterea absolută în stat și în partid, a trecut testul confruntării cu mulțimea furioasă. Documentele întocmite de Securitate, memoriile colaboratorilor apropiați, șefilor locali și greviștilor descriu cât de aproape a fost conducerea partidului să scape situația de sub control.

Când a izbucnit revolta, ca totdeauna vara, Ceaușescu se afla la Neptun. Vestea grevei a picat ca un trăsnet. Infailibil, a dat vina pe miniștrii săi. Dar scânteia o aprinsese el, în urmă cu o lună, prin proiectul Legii nr. 3/30 iunie 1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială, prin care anulasă multe dintre drepturile vechi ale minerilor. Legea afecta mai ales minerii pensionați cu invaliditate de gradul III, care încasaseră până atunci și salarii, și pensii. Cei ce sufereau accidente mai puțin grave se reangajau ca mineri la suprafață, în munci ușoare. Uneori întrețineau utilajele, alteori prelucrau cărbunele extras sau lucrau la birouri, în muncă administrativă. Își completeau astfel veniturile cu o cincime din cât câștigau înainte, în subteran. În Valea Jiului, circa opt mii de persoane beneficiau de pensii pe caz de boală. Nemulțumiri a stârnit și vârsta de pensionare, ridicată de la 50 la 53 de ani. Minerii mai doreau: program redus de lucru la 6 ore pe zi, plan de producție realist, sistarea abuzurilor, ieftinirea

alimentelor, locuri de muncă pentru femei, asistență medicală sporită în Valea Jiului.

La poartă 2 a minei din Lupeni, la 2 august, s-au strâns ortaci din Aninoasa, Bărbăteni, Paroșeni, Uricani și Vulcan. Prim vice prim-ministrul Ilie Verdeț, trimis să aplaneze conflictul, a fost sechestrat de mulțime. Pentru rediscutarea legii, oamenii îl cereau pe însuși Ceaușescu¹⁰²². În mare grabă, elicopterul l-a adus pe acesta printre greviști.

Speriați de escaladarea evenimentelor, securiștii au împânzit Valea Jiului. Au fost aduse trupe și ofițeri din județele Alba, Arad, Caraș-Severin, Dolj, Gorj, Hunedoara și Sibiu¹⁰²³. Astfel protejat, Ceaușescu a îndrăznit să coboare din elicopterul prezidențial printre minerii furioși. O mașină l-a preluat de pe Stadionul Jiul, din Petroșani, ducându-l spre Lupeni. „Cum a fost posibil?“, i-a tot întrebat, pe drum, pe ștabii locali. După mărturia unuia dintre aghiotanții săi, cleștele în care intrase s-a arătat foarte periculos. Deși i-a îndemnat pe oameni la calm¹⁰²⁴, fiecare a început să-și strige păsul. Din mulțime s-a desprins un miner ciung, al cărui handicap se datora unui accident de muncă în subteran. Când a început să lovească cu ciotul mâinii treptele scării de fier pe care stătea Tovarășul, a început să țâșnească sânge. „Asta este răsplata pe care mi-o dat tu, pensia asta de mizerie din care mor de foame?“, l-a interpellat omul pe Ceaușescu¹⁰²⁵. Scena a învolburat și mai rău mulțimea. Abia după patru ore, secretarul general a reușit să scape din mâinile lor.

Reușise să-i împace pe moment. Împinși de la spate de *organele legii*, mulțumiți de discursul primului om în stat, oamenii s-au întors la casele lor. Represaliile au luat diverse forme, neanunțate public. Au fost „verificați” peste 20.000 de angajați ai Centralei Miniere Valea Jiului (CMVJ), scoase din zonă 241 persoane, sancționate disciplinar alte 287. „Pe linie de securitate” s-au dat 73 de avertizări și 399 de atenționări, iar „pe linie de miliție” 453 de avertismente și peste 600 de contravenții. Judecătoria Petroșani a condamnat 14 persoane

pentru infracțiuni de drept comun, ultraj contra bunelor moravuri, instigare publică.

În CPEx, Ceaușescu a cerut soluții pentru aprovizionare, sănătate și locuri de muncă pentru soțiile minerilor. A avansat chiar el câteva idei: un depozit pentru alimente, un spațiu frigorific pentru aprovizionare, un magazin propriu pentru fiecare localitate din Valea Jiului, contracte de muncă pe cinci ani, stagiul militar pentru mineri la locul de muncă, posibilitatea cumpărării apartamentelor, mese calde zilnice¹⁰²⁶. A mers cu indicațiile până la detalierea meniului la intrarea și la ieșirea din șut: „Propriu-zis masa să fie șase lei, deci două mese a câte șase lei, în total 12 lei. În fond, pot să primească și o mâncare, și ceva dulce, fără ciorbă, pentru că este mai greu. O fructă; o bucată de slănină”¹⁰²⁷.

Promisiunile au fost onorate în timp. Semn că pe Ceaușescu greva îl speriasc. În Valea Jiului s-au construit apoi cartiere noi, șosele, școli, spitale, fabrici de confecții, întreprinderi de industrie ușoară, potrivit lui Iosif Bârsan, fost contabil-șef al Centralei Cărbunelui Petroșani. Minerii au beneficiat de o masă caldă, reduceri la plata întreținerii, a energiei electrice și altele¹⁰²⁸.

Prinzând curaj, dornic să spele rușinea din vară și să stingă rumorile străinătății, în primăvara anului 1978, Ceaușescu a organizat un miting la Petroșani. La final, a fost botezat *miner de onoare*.

Trădătorul Pacepa

Cea mai puternică lovitură i-a fost dat lui Ceaușescu s-o primească de la omul său de mare încredere. În vara anului 1978, generalul Ion Mihai Pacepa¹⁰²⁹, adjunct al șefului spionajului extern, a fugit în Statele Unite ale Americii, via Bonn.

În capitala vest-germană, generalul trebuia să transmită cancelarului Schmidt un mesaj. Dar mesagerul n-a mai apărut. În camera sa de hotel, controlată ulterior, televizorul rămăsese deschis, hainele în șifonier, actele în sertar. Dis-de-dimineață,

ofițerul părăsise imobilul. Ajuns la ambasada Statelor Unite a cerut azil politic. A aterizat după câteva zile în noua patrie.

Din dosarele anchetei comandate după „fuga” lui se întrevede climatul propice germinării unor noduli reproducători ai rețelelor mafioate brejneviste. Alcătuite din înalți activiști de partid și ofițeri ai serviciilor speciale care promovaseră după un plan de carieră croit și ajustat la fiecare schimbare de macaz. Demn de ridicol și bun de fraier li se părea însuși Ceaușescu. Așa se face că după decizia lui de sistare a importurilor de tehnologie, conducerea DIE s-a lansat în expoziții speciale cu produse și tehnologie capitalistă. Le prezentau Ceaușeștilor ca excepționala recoltă a unui serviciu de spionaj imbatabil. Le cumpărau însă din magazine sau le procurau din antreprizele industriale¹⁰³⁰.

Ajutat și de specializarea în chimie, Pacepa antamase relații privilegiate cu ambii Ceaușești. După mărturia foștilor camarazi, cărase Elenei Ceaușescu geamantane de literatură și documente de specialitate¹⁰³¹. Colectivul „savantei” îi compunea opera din ele. Același Pacepa a iscodit, a manevrat și, uneori, a plătit titlurile științifice acordate de foruri internaționale. În 1972, l-au ridicat pe Pacepa la rangul de prim-adjunct al șefului DIE, prezentat în vizitele din străinătate drept consilier al lui Ceaușescu pentru securitate națională și dezvoltare tehnologică¹⁰³². Apoi a devenit secretar de stat la Consiliul Securității Statului cu grad de general. După sfaturilor sale, reședințele lui Ceaușescu au fost dotate cu tehnologii de ultimă generație pentru detectarea radiațiilor iar Direcția a V-a cu armament ultrasofisticat¹⁰³³. În călătoriile din străinătate, Pacepa aducea la reședința Ceaușeștilor negustori locali cu selecții de produse. După aceea a început să comande bijuterii somptuoase pentru Elena Ceaușescu plătite prin Gospodăria de partid¹⁰³⁴. Sub protecția acestui spectru de activități, cu costuri greu de verificat, șefii serviciului de informații externe, înfrățiți cu demnitari din structurile comerțului exterior și relațiilor internaționale s-au antrenat în susținerea unui sistem mafiot de

afaceri și promovări. „Atențiile”, complimentele și eficiența acestor „băieți deștepți” au încântat-o, o vreme, pe nevasta lui Ceaușescu.

După mărturia apropiaților, Ceaușescu a fost extrem de nervos la aflarea veștii că plecase „omul lui”¹⁰³⁵. A cerut extrădarea dezertorului. Secretarul de stat Cyrus Vance a confirmat că „fugarul” se afla peste Ocean și promitea că nu va „exploata pe cale publică hotărârea generalului”. A rugat autoritățile românești să nu facă rău soției și fiicei lui, rămase în țară¹⁰³⁶. Din acel moment, Ceaușescu a fost convins că defectorul fusese racolat de serviciile secrete americane, mai demult, pe când se afla în misiune în RFG.

S-au luat și măsuri de reorganizare a DIE. Cadourile de la străini se interziceau cu desăvârșire sau măcar se declarau *organelor de conducere*. Pentru a reduce influența securiștilor care contractau afaceri în vest, s-a impus regula licitației, evitându-se „relațiile lăturalnice”. Ceaușescu a schimbat și regulile selecției agenților, indicând să nu mai fie racolați tineri din „mediile compromise”¹⁰³⁷.

Comisia de anchetă n-a putu lămuri precis de ce trădase generalul. Avusese o ascensiune cu adevărat fulminantă; câștigase regește, după cum recunoscuse însuși Pacepa¹⁰³⁸. „Se pune întrebarea de ce a ales el, Pacepa, acest moment de a fugi din țară: ori a văzut că e pericolul de a-l demasca, că tovarășii din conducere au început să pună ordine în direcție, ori că se încearcă să fie îngreunate relațiile cu americanii”¹⁰³⁹, a meditat dilematic Ceaușescu.

Foștii securiști, care l-au cunoscut bine, au pus gestul pe seama unor anchete la nivel înalt, care vizau corupții din sistem. Se știa că, folosindu-și poziția și influența, ofițerii DIE „trăgeau” bunuri, necontrolate la vamă, destinate lor și membrilor *nomenklaturii*¹⁰⁴⁰. Mihai Caraman, șeful Contrainformațiilor, a interceptat un transport, de televizoare, casetofoane și produse electronice din Liban și, imediat, a raportat superiorilor. Implicat și el din câte se pare, Pacepa ar fi intervenit

degeaba pe lângă Andrușă Ceaușescu, șeful cadrelor din Securitate, fratele *celui mai iubit*¹⁰⁴¹. Plauzibile par și alte motive. Precum *demoralizarea* fugarului că nu i s-a dat șefia DIE¹⁰⁴².

Conspirații și crime

Au existat conspirații împotriva lui Ceaușescu? După căderea regimului, mărturiile foștilor șefi și ofițeri ai serviciului de pază și protecție arată că soții Ceaușescu se temeau de atentate.

Toate unitățile să contribuie la apărarea vieții Tovarășului și a Tovarășei devenise lait-motivul instructajelor Securității¹⁰⁴³. Preventiv, au început să modifice traseele de deplasare în Capitală și în vizitele de lucru¹⁰⁴⁴. Drumul dintre reședința din Primăverii și sediul CC se împânzea cu agenți. El venea la birou pe Calea Victoriei și pleca acasă prin Onești și Magheru. Blocul „Ciclop” era socotit punctul critic în dispozițiile securiștilor¹⁰⁴⁵.

Au existat însă și câteva momente în care Ceaușescu s-a comportat ca și cum ar fi descoperit o conspirație pusă la cale împotriva sa. Măsurile dure împotriva intelectualilor și artiștilor care participaseră la „Meditația transcendențială” justifică ipoteza că dictatorul văzuse în grupul adeptilor niște potențiali conspiratori. A trimis, în 1982, la *munca de jos* circa 250 de cercetători, artiști și oameni de cultură, a destituit miniștri și a desființat Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice București. Singurele referințe publice au apărut în revista *Pentru patrie*, publicație a Ministerului de Interne. Adepții „transcendențialilor” erau învinuiți, printre altele, că visează la dominația mondială și să „guverneze întreaga lume”¹⁰⁴⁶.

Istoria avea rădăcinile în 1977 - an al restructurării specializărilor în științele socio-umane în România¹⁰⁴⁷ și al constituirii „Cartei 77” în Cehoslovacia. Un anume Nicolae Stoian, cetățean francez de origine română, intrase în legătură cu atașatul cultural al României la Paris propunându-i aplicarea unui program de „inteligență creatoare”, conform referatului

prezentat de Petre Enache, secretarul cu propaganda¹⁰⁴⁸ într-o ședință CPEx din aprilie 1982. În urma acestei deja dubioase înțelegeri, emigrantul a revenit în țară. Primul contact l-a avut cu cercul de yoga al Trustului de proiectări „Carpați”¹⁰⁴⁹, unitate a Gospodăriei de partid. Experimentul a fost preluat apoi de Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice București condus de Virgiliu Radulian¹⁰⁵⁰. Proiectul reprezenta însă introducerea mișcării „Meditația transcendențială” în România. O sectă religioasă și reacționară, în opinia lui Ceaușescu, în spatele căreia se ascund „tot felul de șarlatani, inclusiv spioni și agenți ai diferitelor state străine”¹⁰⁵¹. Mișcarea fondată în anii 50 de călugărul indian Maharishi Mahesh, dobândise popularitate prin adepți celebri, precum membrii formațiilor Rolling Stones și Beatles. Magistrul transmitea inițiaților o mantra secretă, aceștia căutând apoi noi adepți. Cam semăna, i se va fi părut lui Ceaușescu, cu „inițierea” în organizația secretă a PCdR și cu „mantele” secretelor și numelor *ilegaliste*!

Succesul „Meditației” a fost absolut la București. La conducerea partidului a ajuns o listă cu 370 adepți care urmaseră 5-6 zile cursul de inițiere, aproape toți „pe bază de angajament”. Cam jumătate, adică, din efectivele PCdR în vara lui 1944! În plus, secretul mantrei îl primise „floarea intelectualității românești”, după expresia lui Andrei Pleșu¹⁰⁵². Mai bine zis, lideri de opinie bine plasați în *suprastructura* românească: poetul Marin Sorescu, tenorul Nicolae Florei, naistul Gheorghe Zamfir, sculptorul Ovidiu Maitec, pictorul Sorin Dumitrescu, profesorul de filosofie Mihai Șora (fost *ilegalist*), academicienii Victor Săhleanu și Ștefan Milcu, psihologii Irina Holdevici și Aurora Liiceanu. Artiști, literați și oameni de știință cu turnee și stagii în străinătate, unii cu legături solide, din vremea studenției, în Uniunea Sovietică. Altă constatare ce putea stârni ecoul *canalelor* și organizațiilor ilegale patronate de Moscova în memoria Tovarășului! De altfel, conducerea ministerului de resort a fost învinuită de „atitudine de gură-cască” și lipsa *vigilenței*¹⁰⁵³.

„Sectanții” nu pot rămâne profesori, învățători sau cercetători, a decis Ceaușescu, forțând specialiști de înaltă clasă să-și câștige pâinea ca muncitori necalificați¹⁰⁵⁴. Unii dintre ei s-au îmbolnăvit. Alții au solicitat clemență, reintegrare profesională și reprimirea în partid. Cum frica de necunoscut e cea mai mare, misterioasa „afacere” și consecințele sale au sporit frica românilor de Securitate.

Complotul generalului Ioniță

Cât adevăr și câtă legendă în complotul pus în seama lui Ion Ioniță? În documentele intrate în circuitul cercetării nu există urme. Dar lipsesc din ele, inexplicabil, dosarele de cadre ale presupușilor conspiratori.

Biografia generalului Ion Ioniță a fost de om norocos. S-a născut în 1924, într-o familie dâmbovițeană cu 13 copii. N-au supraviețuit decât patru. El s-a calificat lăcătuș și s-a angajat la CFR București Triaj. În septembrie 1944 a părăsit bancul de lucru, recalificându-se *activist*. Deși nu fusese o ~~ni~~ soldat, în 1948 partidul l-a încadrat la DSPA cu grad de locotenent. A crescut în ierarhia militară ca Făt-Frumosul din poveste: după nici șapte ani, purta epoleții de general! Odată cu specializarea în Uniunea Sovietică, a avansat și în funcțiile de comandă. După moartea prietenului Leontin Sălăjan, Ceaușescu i-a încredințat lui Ioniță conducerea Armatei, în 1966, menținându-l în funcție zece ani.

În 1978, Ioniță a fost numit prim viceprim-ministru al Guvernului cu responsabilitatea transporturilor, sănătății, apelor, Canalului Dunăre-Marea Neagră, marinei, aviației civile și militare¹⁰⁵⁵. Suportase, se pare, efectul mutării de șahist a lui Ceaușescu care se scăpa de subalternii dizgraciați din două mișcări: întâi promovându-i în funcții decorative, apoi trecându-i pe linie moartă. Deși bolnav cardiac, pe Ioniță l-a nemulțumit decizia pensionării sale la 58 de ani¹⁰⁵⁶.

În memoriile soției sale, fosta *illegalistă* Cecilia Wolfsohn, se menționează că, din primăvara lui 1984, Ioniță s-a angajat într-

o conspirație contra lui Ceaușescu. Primea acasă vizitatori cu care se întreținea prin bilețele, ei revenindu-i sarcina să le ardă. I-a numit printre aceștia pe generalul Nicolae Militaru¹⁰⁵⁷, pe comandorul Radu Nicolae și pe Virgil Măgureanu¹⁰⁵⁸, vizita celui din urmă trezindu-i suspiciuni. Uneori, Ioniță pleca la întâlniri conspirative în afara Bucureștiului¹⁰⁵⁹. După căderea regimului, Ion Iliescu a confirmat teoria conspirației conduse de Ioniță, amintind arestarea comandorului Radu Nicolae și imprudența lui Militaru¹⁰⁶⁰. Acesta din urmă avea în spate, deja, umbra altei încercări de colaborare cu sovieticii¹⁰⁶¹. Despre discuțiile purtate, Ion Iliescu a declarat că generalii Militaru și Ioniță urmau să-și folosească relațiile din cercul ofițerilor superiori, Virgil Măgureanu pe cele antamate la Academia „Ștefan Gheorghiu” unde avea cursanți și ofițeri de la Interne și din Securitate. De la Iliescu se așteptau prozești din cercurile politice¹⁰⁶².

Detalii spectaculoase a adăugat generalul Ștefan (Istvan) Kostyal¹⁰⁶³. Fost *illegalist* timișorean, trecuse liniile sovieticilor pe frontul de Est, predându-se acestora. Ajuns în România, via Budăpesta, a fost și el trimis la studii militare în Uniunea Sovietică. A revenit, ca și Militaru, însurat. În înțelegere cu Ioniță, a declarat acesta, au atras printre conspiratori pe generalul Ion Hortopan și pe comandorul Anton Bejan. Kostyal a mărturisit că el informase ambasada sovietică de la București asupra planului de ocupare a sediului CC cu divizia de tancuri comandată de Hortopan când Ceaușescu se afla într-o vizită în Canada¹⁰⁶⁴. S-a zvonit și că altă legătură cu sovieticii se realizase prin Vasile Patilineț, altă fostă speranță selectată și promovată de Ceaușescu, trimis, la începutul anilor 80, ambasador la Ankara¹⁰⁶⁵. Moartea lui într-un accident de mașină, în 1986, a fost deseori trecută la capitolul „crimelor lui Ceaușescu”.

Ca să evite scandalul în jurul unor personaje cu legături sovietice, Ceaușescu a procedat cu discreție. Kostyal a fost condamnat la doi ani și șase luni închisoare pentru delict de drept comun: acuzat că și-a modificat contorul ca să fure

curent și deținere de valută (câteva ruble sovietice și câteva leva bulgărești)¹⁰⁶⁶. La Congresul al XIII-lea, din Comitetul Central au fost scoși, fără explicații, Ion Ioniță, Nicolae Militaru, Ion Iliescu și Janos Fazekas. Cel din urmă a fost astfel asociat cu conspirația¹⁰⁶⁷.

Zvonuri multe au circulat despre moartea generalului Ioniță. Decesul n-a fost provocat de vechea maladie cardiacă, ci de un cancer abdominal. Suferința s-a declanșat după o lovitură dureroasă primită în înghesuiala unui autobuz¹⁰⁶⁸. S-ar zice că istorisirea aceasta aduce a „umbrelă bulgărească”! Nu iese fum fără foc, șopteau românii, mirându-se că fostul ministru al Armatei n-a fost condus pe ultimul drum cu onoruri militare. De la ceremonia de adio au absentat și foștii tovarăși din conducerea țării¹⁰⁶⁹.

A fost sau n-a fost conspirație? La 22 decembrie 1989, în prim-planul scenei politice au reapărut presupuși conspiratori, ieșiți din „mantaua” generalului Ioniță. Pe tema lor s-au certat Ceaușeștii în cazarma din Târgoviște. A fost singura lor ceartă din cele trei zile dinaintea morții. După ce aflaseră de la paznici despre prestația, la televizor, a lui Ion Iliescu și a generalului Militaru. Furios, Ceaușescu i-ar fi reproșat nevestei că-l împiedicase „să-i termine”. Militaru avea probleme personale¹⁰⁷⁰, s-ar fi „scuzat” ea. „Tu nu m-ai lăsat să fac lucrurile pe care le hotărâsem să-i terminăm... Ai să vezi că or să ne termine ăștia doi pe noi”¹⁰⁷¹, ar fi prezis el.

Arhivele păstrează, într-adevăr, dovezi ale monitorizării celor care aveau discuții private cu Militaru¹⁰⁷². Și o scrisoare adresată de Militaru lui Ceaușescu, în primăvara lui 1983, pentru a-i solicita o audiență cu scopul de a „raporta unele probleme deosebite de ordin personal”¹⁰⁷³. Să fi fost Militaru, la un moment dat, mai aproape de Ceaușești decât de conspiratori?!

Întâmplător ori nu, Ion Iliescu a „debutat” în televiziune, în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, la circa o jumătate de oră după apelul lansat de unul dintre presupușii adepți ai con-

spirației generalului Ioniță, căpitanul de rangul I Constantin Cico-Dumitrescu. „Rog pe tovarășul Ion Ilescu cu care am fost coleg, să vină la Televiziune. Trebuie, tovarăși, să ne organizăm!”, l-a chemat acesta¹⁰⁷⁴.

Zvonuri și manipulări

Aproape zece ani după „fugă”, Pacepa părase absorbit de o gaură neagră. Dar în toamna lui 1987, sub semnătura lui a apărut în Statele Unite ale Americii volumul „Orizonturi Roșii”. Fără valoare istorică - după cum au dovedit-o documentele de arhivă -, cartea aceasta a produs reprezentarea vampirului roșu Ceaușescu, urmașul lui Dracula. Pacepa „mărturisește” crime și fapte oribile la care ar fi fost părtaș, credibilizând astfel diabolizarea și discreditarea liderului român. Via America, unde jubilase altădată Ceaușescu spre necazul Moscovei! Prin Pacepa s-a continuat campania începută de sovietici în 1956, imediat ce România a trimis emisari pe linie economică în Marea Britanie și în SUA și a inițiat acțiunea de retragere a trupelor sovietice. Printr-o amplă manipulare s-a difuzat teoria că România este „calul troian al sovieticilor”. Că Moscova a creat „mitul independenței” sale. O versiune adiacentă susținea că România nu prezintă importanță strategică pentru Moscova, comparativ cu RDG, Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. Baza de lansare a acestor teorii au fost emigranți din România¹⁰⁷⁵. Spre sfârșitul „războiului rece” aveau, în Occident, un formidabil succes. Preluat și amplificat de postul american Radio Europa Liberă i-au fascinat pe români.

În ianuarie 1988, postul de la Munchen a difuzat fragmente suculente din „memoriile” fostului protejat într-un ciclu de 12 emisiuni. Ca-n poveștile cu feți-frumoși și zmei, românii vedeau lumea împărțită între buni și răi. Presa liberă nu putea fi altfel decât o antiteză a mincinoasei prese comuniste. Astfel că a fost crezut și basmul cu criminalul Ceaușescu care-i ordona lui Pacepa „să-l dea pe Radu” potrivnicilor. Adică să-i ira-

dieze. În seama lui Ceaușescu au fost puse apoi decesele demnitarilor. S-a crezut că toate telefoanele sunt ascultate de Securitate. Și că familia Ceaușeștilor deținea fabuloase averi în străinătate.

În legende demne de contele Dracula s-au transformat decesele lui Leontin Sălăjan, Chivu Stoica, Virgil Trofin, Petre Enache¹⁰⁷⁶, Vasile Patilineț. Postura de victimă fiind avantajoasă, versiunile acestea au convenit rudelor apropiate ale decedaților. Mai ales după căderea regimului. Despre moartea scriitorului Marin Preda¹⁰⁷⁷ s-a vorbit, de asemenea, ca despre una comandată de Ceaușescu. Se spunea și că, gelos pe succesul lui Amza Pelea, Ceaușescu ar fi grăbit dispariția actorului din această lume¹⁰⁷⁸. Insistând asupra ipotezei de crimă, se poate pune și întrebarea de ce nu s-a debarasat Ceaușescu de cei mai înverșunați dușmani ai săi: fostul prieten și susținător Alexandru Drăghici și fostul competitor la jilțul puterii, Gheorghe Apostol?!

Nu înseamnă însă că dacă acum lipsesc dovezile, acestea nu vor apărea niciodată. „Este cert că Monica Lovinescu a fost bătută, este cert că lui Ceaușescu nu-i convenea Goma”, a spus Ștefan Andrei. Referindu-se la molestarea unui ziarist francez care dorise să-l intervieveze pe Vasile Paraschiv¹⁰⁷⁹, Ceaușescu a comentat astfel „incidentul”: „Proștii ăștia de la Securitate! Eu le-am spus să-i tragă o mamă de bătaie și ei erau să-l omoare”¹⁰⁸⁰. Se putea comanda orice, la o adică...

S-a temut Ceaușescu de manifestările unei *societăți civile*? Răspunsul e negativ: era convins că luase toate măsurile. Dar și că e de neînlocuit.

În România, vocile contestare s-au auzit de pe undele Radioului Europa Liberă¹⁰⁸¹. Dar prima țară care încetase să bruieze emisiunile destinate cetățenilor săi a fost România, în 1964. Uniunea Sovietică și ceilalți membri ai Tratatului de la Varșovia au făcut-o abia din toamna lui 1988. Ceea ce nu înseamnă că secția de limbă română se bucura de simpatia conducerii de la București. Cetățenilor români li s-a interzis,

încă din 1967, să scrie scrisori sau să dea interviuri redactorilor REL. Dar lucrurile interzise sunt și mai tentante. Să te citeze ori să te laude Monica Lovinescu¹⁰⁸², realizatoarea emisiunii culturale *Teze și antiteze la Paris*, prețuia mai mult decât premiul Uniunii Scriitorilor din România, după mărturia scriitorului Augustin Buzura. „Ca să nu dispari”, așa cum se zvonise că pățesc criticii regimului, aveai nevoie de protecția REL. Pentru aceasta stabileau „coduri de pericol” cu anumite persoane din Vest. Dacă ar fi fost să fie, redactorii alertau presa și diplomația internațională¹⁰⁸³. Cât anume s-a implicat Ceaușescu în războiul cu angajații secției române de la München, rămâne imposibil de precizat. Dacă a existat sau nu un atentat comandat la București - atentat „nimerit” tocmai în spațiile secției pentru Cehoslovacia! - e, de asemenea, discutabil¹⁰⁸⁴. Indiscutabil rămâne că inițiativele, chiar dacă veneau de jos, necesitau acceptul lui Ceaușescu. Un argument în acest sens sunt scrisorile ce-i erau adresate personal de ambițioși maestri ai cuvântului care-și cucereau astfel și păstrau pozițiile privilegiate. Cu o astfel de „ofertă de nerefuzat” i s-a adresat Tovarășului, în aprilie 1983, scriitorul Eugen Barbu¹⁰⁸⁵.

Dar mișcările reformatoare dinaintea prăbușirii regimului comunist în Europa de Est, au început în partid. Deosebit de vecini, „regimul Ceaușescu semnaliza în exterior dreapta și cotea în interior la stânga”, în opinia lui Michael Shafir, șeful secției de documentare a secției române de la REL. În conducerea românească nu s-au produs sciziuni. Dar au existat atitudini contestare din partea unor intelectuali, deosebit remarcându-se Paul Goma¹⁰⁸⁶. REL a difuzat contestațiile lui Mircea Dinescu¹⁰⁸⁷, Dan Deșliu¹⁰⁸⁸, Doina Cornea¹⁰⁸⁹, Aurel Dragoș Munteanu¹⁰⁹⁰, Dumitru Mazilu¹⁰⁹¹. Niciunul nu cristalizase însă o mișcare articulată într-un program.

De ce s-ar fi temut atunci Ceaușescu?¹⁰⁹² Românii, cuprinși de fatalism, așteptau să le vină salvarea din afara țării, după observația lui Vlad Georgescu. Ei cer ajutor, dar cum poate un post de radio să schimbe România?! Astfel de schimbări radi-

cale depind de mai mult decât de voința unui popor, prognoza directorul secției de la München, la începutul anilor 80¹⁰⁹³.

Revolta de la Brașov

Se poate spune că Nicolae Ceaușescu a făcut totul ca să ajungă cel mai urât om din România. În 1982 a cerut ca salarizarea personalului muncitor să se facă pe baza indicatorului producție marfă vândută și încasată¹⁰⁹⁴. Decretul dat în acest sens¹⁰⁹⁵ l-a completat apoi cu indicatorul mărfii vămuite la export. Propagandistic însemnau *măsuri de cointeresare materială a oamenilor muncii*. I-a obligat apoi pe aceștia să lase o cotă parte din salariu pentru constituirea fondului de dezvoltare economică a întreprinderilor¹⁰⁹⁶. I-a forțat astfel pe cetățeni să-i crediteze proiectele. El cotizase cu o sută de mii de lei la Uzinele „23 August”¹⁰⁹⁷. După exemplul lui, demnitarii s-au făcut acționari la diverse antreprize¹⁰⁹⁸.

Discursul public repeta mereu că în *democrația socialistă* cuvântul hotărâtor îl au *consiliile oamenilor muncii* care conduc întreprinderile. Dar planul și producția se impuneau de sus în jos. Românii s-au simțit astfel dublu înșelați și mințiți. Precaut, Ceaușescu a aplicat constant amintitele *măsuri de cointeresare* doar angajaților TESA – personalul tehnic, economic și administrativ. În ideea că dezordinea și indisciplina li se datorează. Cum să nu-i fi urât pe Ceaușești specialiștii din România? Și cum să nu-i fi atras programul gorbaciovist al recunoașterii și promovării *competențelor*?

Atunci când s-a încercat să-i cointerezeze pe muncitori, au izbucnit conflicte de muncă. Un preambul al Brașovului, a fost greva de la Întreprinderea „Nicolina” Iași din 16 februarie 1987. Se aniversau tocmai atunci 54 de ani de la debutul grevelor ceferiștilor din 1933. Despre acestea mai aminteau, în treacăt, cărțile de istorie dar fără nominalizări de eroi. „Aplaudacii” lui Ceaușescu sărbătoriseră cu un an înainte împlinirea a 50 de ani de la procesul luptătorilor comuniști și antifasciști

de la Braşov (mai-iunie 1936)¹⁰⁹⁹. Acolo, „luptătorii” purtau un singur nume – Ceauşescu¹¹⁰⁰.

Raportul asupra grevei de la Iaşi a fost prezentat exclusiv în conclavul Secretariatului CPEX, cu intenţia secretizării. S-a reuşit în bună măsură, după căderea regimului, mişcarea fiind pusă în contul studenţilor şi intelectualilor ieşeni¹¹⁰¹. În stil *perestroika*, cu intelectualii ferment al schimbării, deşi în informaţiile primite de Ceauşescu n-au fost amintiţi. Conflictul a izbucnit din nemulţumirea pentru salariile luate pe luna ianuarie. Întreprinderea îndeplinise planul impus doar în procent de 36 %. După efectuarea plăţii în acord global, muncitorii cu rate n-au primit nimic. În plus, banii întârziaseră două zile. Circa 250 de muncitori s-au adunat în faţa birourilor conducerii, strigându-şi drepturile. La amiază crescuseră la circa o mie. Cereau plata integrală a salariului, duminicile libere, zi de muncă de 8 ore, plata întreţinerilor în locuinţe la nivelul livrării agentului termic... Alertaţi, şi-au făcut apariţia primul secretar al judeţenei de partid şi directorul centralei. Inspiraţi, probabil, de prestaţia lui Ceauşescu din 1977, liderii locali au promis sprijin pentru îndeplinirea planului. Şi recalcularea retribuiţiilor. Situaţia a fost pusă, după obicei, în seama proastei organizări. Când informaţiile au ajuns la Ceauşescu, directorul, contabilul şef şi secretarul de partid de la „Nicolina” erau deja destituiţi pe motiv de „activitate necorespunzătoare şi lipsă de autoritate în rândul muncitorilor”. În spirit revoluţionar, comisia propunea şi *eliberarea din funcţie* a primului secretar de judeţ şi a instructorului CC. Paradoxal, tocmai Ceauşescu s-a opus. Mulţumit, probabil, de aplanarea conflictului¹¹⁰². Muncitorii, se pare, n-au avut repercusiuni.

Cu altă măsură au fost judecaţi însă braşovenii. Dar Ceauşescu pare a nu fi fost prea tulburat nici de ei. Deşi conflictul era mai grav, în contextul actual, comparativ cu greva mine-rilor din 1977. La vârf, protestul din 15 noiembrie s-a numit eufemistic „întâmplările de la Braşov”¹¹⁰³.

În 1987, uzinele Steagul Roșu din Brașov aveau 22.000 de angajați. S-a întâmplat într-o zi de duminică lucrătoare, ca aproape toate duminicile din acea vreme când se lucra pentru export. În plus, un *nou prilej de sărbătoare* prin aceea că se votau deputații pentru consiliile populare locale. Brașovul întreg era pavoazat cu portretele lui Ceaușescu, steaguri roșii și *lozinci mobilizatoare*. Anunțul de noi penalizări salariale pentru neîmplinirea planului și rebuturi la export, a pus în mișcare sute de muncitori de la Steagul Roșu. Au țâșnit pe porțile fabricii către Primăria orașului. Au dat foc steagurilor roșii ale partidului dar au înălțat tricolorul. Ca un bulgăre de zăpadă rostogolit îndelung, grupul a prins consistență atrăgând mulțimea. Strigau lozinci nemaiauzite împotriva conducătorilor. Și cântau *Deșteaptă-te române*. I-a asmuțit pe contestatari și mai tare întâmplarea de-a fi găsit, în sediul județenei de partid, alimente prohibite cetățeanului de rând. Au spart birouri și ferestre, au „bumbăcit” pe cei ce li s-au pus în cale, au aruncat în stradă dosare și au incendiat portretul *conducătorului iubit*¹¹⁰⁴.

Pusă în mișcare, mașinăria partidului luase însă grabnice *măsur*i. S-au operat patru sute de arestări. Brașovul a intrat în fierbere. Un sfert dintre arestați au fost duși și anchetați la București. La fața locului s-a acționat în *spiritul democrației socialiste*. Înainte de a fi deferiți justiției, condamnați sau mutați disciplinar, protestatarii au fost *înfierați* în *adunarea generală a oamenilor muncii*. Aceștia au votat, unanim, ca „huliganii” să primească pedepse exemplare pentru „actele de vandalism” comise¹¹⁰⁵. Toată conducerea întreprinderii – 15 oameni – a fost destituită și împrăștiată prin țară. Ca în 1977, când pe Ceaușescu îl încolțiseră minerii din Valea Jiului, vinovați au fost găsiți aceia care aplicau „necorespunzător” legile sale. 61 dintre brașovenii arestați au fost condamnați la închisoare cu executarea pedepsei la locul de muncă sau suspendarea condiționată a pedepsei. Toți au fost însă și deportați. Pe alți 17 i-au trimis în domiciliu obligatoriu¹¹⁰⁶.

Abia după cinci zile s-a vorbit despre eveniment într-o sedință CPEX. „Așa nu se mai poate” și „Nu se poate merge mai departe așa”, a răbufnit Ceaușescu cu ochii pe indicatorii economici. Soluția? „Spirit de partid”! N-au avut, zice el, nici activiștii care l-au informat abia la orele 23 despre Brașov. Dar în taxonomia lui Ceaușescu mai grav decât greva brașovenilor era accidentul produs la o vânătoare din Dolj. Organizată, fără știrea și aprobarea lui, de județeană de partid. A fost ucis, din greșeală, secretarul cu organizatoricul de la Craiova.

În discursul public n-au existat referințe nici la drama de la vânătoare, nici la revolta brașovenilor. Prima știre a apărut într-un ziar britanic pe baza unei declarații făcute de Silviu Brucan unui diplomat străin. „În numele majorității din partid”, Brucan afirma că muncitorii refuză statutul de sclavi¹⁰⁷. Zvonurile au fost atât de confuze încât Yosef Govrin, ambasadorul Israelului la București, a rămas ferm convins că la Brașov a fost „o acțiune bine organizată”, de inspirație sovietică¹⁰⁸.

Până la sfârșitul anului însă, Ceaușescu a amintit în câteva rânduri de muncitorii revoltați. Pentru fostul *illegalist* care exercita puterea în *numele poporului*, brașovenii erau „huligani”. Iar „întâmplărilor de la Brașov” le-a atribuit următoarele cauze: activitatea necorespunzătoare a organizației de partid, „acoperirea” unor stări de lucruri negative de către activiștii partidului și... alcoolismul¹⁰⁹.

NOTE:

¹⁰²² Raluca Nicoleta Spiridon, *Greva minerilor din valea Jiului din 1977*, în „România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea, vol. II, F-O”, București, INST, 2012, pp. 175-176.

¹⁰²³ Lavinia Betea, *Greva minerilor în Arhivele CNSAS*, „Jurnalul Național”, 29 iulie 2007.

¹⁰²⁴ Lavinia Betea, „Drumul cenușii” - zvonuri și amenințări, „Jurnalul Național”, 6 august 2007.

- ¹⁰²⁵ Dragoș Simionescu, *În umbra puterii*, vol. II, Editura Paco, București, 2013, p. 272.
- ¹⁰²⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cămarie, dosar 91/1977, f. 4 verso.
- ¹⁰²⁷ Lavinia Betea, *Negru la Securitate și alb la partid*, „Jurnalul Național”, 31 iulie 2007.
- ¹⁰²⁸ Cristina Diac, Florin Mihai, *Pierderi și câștiguri*, „Jurnalul Național”, 2 august 2007.
- ¹⁰²⁹ Ion Mihai Pacepa (n. 1928), adjunct al șefului DGIE (1963), secretar de stat la Consiliul Securității Statului și prim adjunct al șefului DIE (1972). În 1974, era deja general-locotenent.
- ¹⁰³⁰ Mihai Pelin, *DIE 1945-1980. Din culisele spionajului românesc*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 141.
- ¹⁰³¹ Neagu Cosma, Ion Stănescu, *„Adevăruri” demontate*, București, Editura Paco, f.a., p. 116.
- ¹⁰³² Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli: stăpânul secretelor lui Ceaușescu*, București, Editura Adevărul p. 301.
- ¹⁰³³ Neagu Cosma, Ion Stănescu, *op. cit.*, p. 129.
- ¹⁰³⁴ Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 142.
- ¹⁰³⁵ Ștefan Andrei, Lavinia Betea *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*, p. 302.
- ¹⁰³⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cămarie, dosar 112/1978, f. 6.
- ¹⁰³⁷ La data dezertării, Pacepa avea 50 de ani. Din fișa sa de cadre, aflăm că avea un dosar cu probleme. Tatăl, de origine cehă, fusese tinichigiu, exclus din partid pentru „atitudine nejustă față de muncitori”, la atelierile Leonida. Dar tatălui, decedat în 1952, i-a datorat și începuturile carierei în Securitate. Pe când era sublocotenent inginer, colonelul Alexandru Demeter l-a trimis la un curs pentru cadre de conducere medie. Îi era dator lui Pacepa-tatăl care îl crescuse, timp de 6 ani, până în 1944. Cu ajutorul acestui protector, Pacepa a ajuns șef de birou, șef de serviciu pentru industria chimică, apoi a fost transferat la DIE (1955). În 1956, a ajuns în Direcția I, ca șef al agenției comerciale române din RFG. Vezi: Lucia Hossu-Longin, *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*, București, Humanitas, 2009, pp. 34-35.
- ¹⁰³⁸ Lucia Hossu-Longin, *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*, București, Humanitas, 2009, p. 63.
- ¹⁰³⁹ ANIC, fond CC al PCR - Cămarie, dosar 112/1978, f. 4.
- ¹⁰⁴⁰ Ilarion Țiu, *Căzul Pacepa. Securitatea, pe urmele „Canaliei”*, „Jurnalul Național”, 27 februarie 2010.
- ¹⁰⁴¹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*
- ¹⁰⁴² Încă de la începutul anului 1978, prin Decretul 121, Ministerul de Interne a fost reorganizat. Direcția Securității Statului, coordonată de un nou șef, Tudor Postelnicu, a intrat sub cupola ministerului. Iar de la conducerea DIE, generalul Nicolae Doicaru a fost mutat în fruntea Ministerului Turismului, instituție împânzită oricum cu securiști. I-a luat locul Alexandru Dănescu, general la Direcția Administrativă a ministerului. Pentru o scurtă perioadă, Pacepa, adjunctul lui Doicaru, a asigurat interimatul. Și și-a făcut iluzii că va prelua șefia DIE, prestigioasă prin calitatea oficială de prim-adjunct al ministrului de Interne. Gheorghe Ionescu Olbojan, *Good bye, domnule Pacepa*, ISIS Rai, f.l., f.a., p. 10; Ion Constantin, *Direcția de Informații Externe*, în

„Enciclopedia regimului comunist (1945-1989), Represiunea”, vol. A-E, București, INST, 2011, p. 550.

¹⁰⁴³ Neagu Cosma, Ion Stănescu, *De la iscoadă la agentul modern în spionajul și contraspiionajul românesc*, București, Editura Paco, 2001, p. 190.

¹⁰⁴⁴ *Ibidem*, p. 191.

¹⁰⁴⁵ Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță, *Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999 - ianuarie 2001*, Prefață de Dan Zamfirescu, Editura Ianus, București, Inf. SRL, 2001, p. 175.

¹⁰⁴⁶ Lavinia Betea, „Revoluția culturală” - Afacerea „Meditația transcendentă”, *Jurnalul Național*, 19 august 2005.

¹⁰⁴⁷ În 1977, s-au desființat specializările în filozofie, istorie, sociologie, psihologie și pedagogie, fiind înlocuite, la universitățile din București, Cluj-Napoca și Iași prin două secții: Istorie-filozofie (100 studenți o promoție națională) și filozofie-istorie (75 studenți o promoție națională).

¹⁰⁴⁸ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 24/1982, ff. 25-28.

¹⁰⁴⁹ *Idem*, f. 25.

¹⁰⁵⁰ Virgiliu Radulian (n. 1931), pedagog, președinte al Consiliului Național al Organizației Pionierilor (1968-1975), director al Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice București în perioada în care s-a aplicat experimentul „meditației transcendente”.

¹⁰⁵¹ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 24/1982, f. 52.

¹⁰⁵² Perspectiva victimelor a fost descrisă pe larg de Doina Jela, Cătălin Strat, Mihai Albu, *Afacerea Meditația transcendentă*, București, Editura Humanitas, 2004.

¹⁰⁵³ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 24/1982, f. 33.

¹⁰⁵⁴ *Idem*, f. 57.

¹⁰⁵⁵ Cecilia Ioniță, *Istории vechi și noi*, Prefață Lavinia Betea, București, Editura Printech, 2011, p. 175.

¹⁰⁵⁶ *Ibidem*, p. 179.

¹⁰⁵⁷ Nicolae Militaru (1925-1996), general de armată, agent al GRU în România, membru supleant al CC al PCR (1974-1984), Ministru al Apărării Naționale (1989-1990).

¹⁰⁵⁸ Virgil Măgureanu (n. 1941), lector la Academia Ștefan Gheorghiu (1969-1989), directorul Serviciului Român de Informații (1990-1997).

¹⁰⁵⁹ Cecilia Ioniță, *op. cit.*, pp. 183-185.

¹⁰⁶⁰ *Ibidem*, p. 186.

¹⁰⁶¹ Răzvan Belciuganu, „Corbii” cei dragi ai lui Iliescu și puii lor, *De la Militaru și Kostyl, la Ponta și Antonescu*, în „*Jurnalul Național*”, 17 septembrie 2012.

¹⁰⁶² Vartan Arachelian, *În fața dumneavoastră, Revoluția și personajele sale*, Cuvânt înainte Florin Constantiniu, București, Editura Nemira, 1998, pp. 69-70.

¹⁰⁶³ Toma Roman jr., *Ceașescu văzut de aproape*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2008, p. 111.

¹⁰⁶⁴ *Ibidem*, pp. 108-109.

¹⁰⁶⁵ Se pare că decizia lui Ceaușescu de a-l trimite în diplomatie se datora depresiei provocate lui Patilineț de decesul fiicei sale cauzat dintr-un avort provocat. La puțină vreme, i-a decedat, în împrejurări tragice, și fiul.

¹⁰⁶⁶ Toma Roman jr., *op. cit.*, p. 111.

¹⁰⁶⁷ Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965–1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 295.

¹⁰⁶⁸ Cecilia Ioniță, *op. cit.*, pp. 189–190.

¹⁰⁶⁹ *Ibidem*, p. 193.

¹⁰⁷⁰ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor...*, *op. cit.*, pp. 273–274. Autorul îl citează pe Viorel Domenico, *Ceaușescu la Târgoviște*, Editura Ion Cristoiu, București, 1999.

¹⁰⁷¹ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor, Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, Editura Adevărul Holding, București, 2010, p. 274. Autorul îl citează pe Viorel Domenico, *Ceaușescu la Târgoviște*, Editura Ion Cristoiu, București, 1999.

¹⁰⁷² ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 74/1984, ff. 10–11.

¹⁰⁷³ Idem, dosar 94/1983, f. 13.

¹⁰⁷⁴ Ioan Scurtu, *Istoria românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu*, Editura Mica Valahie, București, 2010, p. 77.

¹⁰⁷⁵ Larry Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni...*, București, Editura RAO, 2011 (ediție promoțională), p. 223.

¹⁰⁷⁶ Petre Enache a decedat la 17 august 1987. Deținea funcția de secretar al CC cu propagandă. Conform referatului prezentat de Victor Ciobanu, ministrul Sănătății, decesul înaltului demnitar a fost provocat de un infarct miocardic cu stop cardiac, bolnavul fiind sub tratamentul medicilor partidului cu suferințe cornice de mai mulți ani. Vezi ANIC, fond CC al PCR – Gospodăria de Partid, dosar 9/1987, f. 1.

¹⁰⁷⁷ Marin Preda a decedat în noaptea de 15–16 mai 1980 la Casa de Creație a Scriitorilor din Palatul Mogoșoaia. Raportul medical n-a relevat nimic suspect dar decesul fulgerător a generat numeroase zvonuri.

¹⁰⁷⁸ Amza Pellea (1931–1983), actor.

¹⁰⁷⁹ Vasile Paraschiv (1928–2011), arestat și torturat în timpul regimului comunist, inițiator al Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România (1979).

¹⁰⁸⁰ Ștefan Andrei, Lavinia Betea *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, *op. cit.*, p. 248.

¹⁰⁸¹ După declanșarea războiului rece, printre strategiile americane de penetrare a liniilor dușmanului, a apărut, în primăvara lui 1949, Comitetul Național pentru o Europă Liberă. I-a fost subordonat și Radio Free Europe, cu sediul la München, cu sarcina persuadării, pe unde scurte, a țărilor europene cu regim comunist. Până în 1972 fondurile sale erau alocate prin CIA care stabilea linia generală a emisiunilor și corecțiile cotidiene. După aceea, controlul bugetului l-a preluat Congresul Statelor Unite.

¹⁰⁸² Monica Lovinescu (1923–2008), realizator de emisiuni la Radio Europa Liberă.

¹⁰⁸³ Lavinia Betea, *Jurnalul Monicăi Lovinescu*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989. Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 27 martie 2009.

¹⁰⁸⁴ Carlos Șacalul pare a fi fost un mai bun prieten al serviciilor speciale budapestane decât a celor de la București. În opinia noastră la serviciile lui Carlos Șacalul, Ceaușescu ar fi putut să apeleze, prin intermediari, pentru uciderea lui Pacepa. Secția române de la REL ar fi funcționat, restructurată, dacă atentatul ar fi reușit asupra ei. Pacepa era, în schimb, o sursă prin care puteau fi lansate manipulări și dezinformări de neînlocuit.

¹⁰⁸⁵ „Mult iubite tovarăse Ceaușescu, i-a scris acesta, Vă scriu din nou silit de împrejurări. Pentru a nu știu câta oară mi se interzice publicarea în revista „Săptămâna” a unui articol care răspundea reluării calomniilor de la Europa Liberă. Sunt oameni care controlează presa română pentru a împiedica depistarea rețelei de informatori din țară a acelora care ne mănșesc cu noroi? Nu mai înțeleg nimic. De ce trebuie să vă răpesc mereu din timpul Domniei Voastre pentru lucruri pentru care și eu și cei care mă opresc răspund? E ceva neclar aici. Vă asigur de eternul meu devotament, al Domniei Voastre, Eugen Barbu”. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 94/1983, f. 22.

¹⁰⁸⁶ Lavinia Betea, *Disidența din România locuiește la Paris și se numește Paul Goma*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 iulie 2009.

¹⁰⁸⁷ *Poetul Mircea Dinescu critică politicile lui Ceaușescu și cere reforme*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 18 martie 2009.

¹⁰⁸⁸ *O altă scrisoare deschisă protestează împotriva politicilor lui Ceaușescu*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 24 martie 2009.

¹⁰⁸⁹ *Doina Cornea îl critică din nou pe Ceaușescu*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 25 aprilie 2009.

¹⁰⁹⁰ *Publicistul Aurel Dragoș Munteanu protestează față de persecutarea scriitorilor*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 7 mai 2009.

¹⁰⁹¹ *Raportul lui Mazilu publicat la ONU*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 23 septembrie 2009.

¹⁰⁹² Puse în circuitul cercetării de către Universitatea Central-Europeană, fondată de George Soros la Budapesta, arhivele secției române REL au alcătuit dosare următorilor disidenți: P. Alexandrescu, Gabriel Andreescu, Dan Badea, F. Balint, Ferenc Barabas, Petre Mihai Băcanu, Ana Blandiana, Geo Bogza, Mihai Botez, I.C. Brătianu, T. Brișcan, Silviu Brucan, Ion Bugan, Cristian Butușina, Liviu Cangeopol, Alexandru Călinescu, Liviu Cană, Mariana Celac-Botez, Doina Cornea, Mihai Creangă, Cs Gyimesi Eva, Dan Deșliu, Mircea Dinescu, Radu Enescu, Iuliu Filip, Radu Filipescu, Ion Fiștioc, V. Hanu, Gheorghe Huțanu, Florentin Scalețchi, Lucian Iancu, Mircea Iorgulescu, Dumitru Iuga, Leontin Iuhas, S. Kanyadi, Karoly Kiraly, Mariana Marin, Alexandru Mateescu, Dumitru Mazilu, Corneliu Mănescu, M. Mesmer, Teohar Mihadaș, Dumitru Mircescu, Aurel Dragoș Munteanu, Gheorghe Năstăsescu, Adrian Niculescu, V. Opreș, Bodor Pal, M. Pavelescu, Nelu Prodan, Vasile Parasciv, Constantin Părvulescu, Dan Petrescu, Andrei Pleșu, N.C. Popescu, Ion Puiu, Lucian Raicu, Nicu Stăncescu, Mihai Stănescu, N. Stoia, D. Streza, I. Suciu, Suto Andras, I. Tempfli, Sorin Toma, Laszlo Tokes, G. Tărlăscu, E. Ujvarossy, P.V.M. Ungureanu, Gheorghe Ursu, I. Vistea, Gheorghe Vasilescu. Vezi Cristina Diac, *Cine sunt disidenții români din evidențele REL?*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 13 octombrie 2009.

¹⁰⁹³ Vlad Georgescu, *România anilor 80*, Munchen, Colecția „Clio fără mască”, Joe Dumitru Verlag, 1994, pp. 65-66.

¹⁰⁹⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 4/1983, ff. 29-31.

¹⁰⁹⁵ Decretul 52/1982.

¹⁰⁹⁶ Legea nr. 3/1982 privind participarea cu părți sociale a oamenilor muncii din unitățile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică.

¹⁰⁹⁷ Interviuul autorului cu Ion Stoian, mai 2011.

¹⁰⁹⁸ Radu Constantin deținea, spre exemplu, „părți sociale” la întreprinderea de transport București, „bucata” lui din ITB valorând la sfârșitul lui 1988 suma de 28.377 lei. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Gospodăria de Partid. Cabinet Naș Leon, dosar FN/1988, f. 27. Iar Ion Stoian, capitaliza, la sfârșitul regimului, o sută de mii de lei la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Interviuul autorului cu Ion Stoian, mai 2011.

¹⁰⁹⁹ Vezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu, Ucenicul Partidului*, vol. 1, București, Editura Adevărul Holding, 2012, pp. 140-143.

¹¹⁰⁰ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 19/1986, ff. 2-6.

¹¹⁰¹ Adam Burakowski, *Dictatura ...*, op. cit., p. 332.

¹¹⁰² ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 13/1987, ff. 39-44.

¹¹⁰³ Lavinia Betea, *Nu se poate merge mai departe așa, tovarăși!*, „Jurnalul Național”, 13 noiembrie 2007.

¹¹⁰⁴ Cu muncitorii revoltați s-au solidarizat trei studenți la silvicultură: Lucian Silaghi, Cătălin Bia și Horia Șerban. La o săptămână după revoltă, auzind despre arestările protestatarilor, studenții au afișat o pancartă pe care scria „Muncitorii arestați nu trebuie să moară”. În consecință au fost exmatriculați și trimiși sub escortă la părinți cu obligația de-a se angaja ca muncitori în vederea reabilitării. Alți trei studenți de la Facultatea de mecanică au fost pedepsiți pentru redactarea unui „înscriș cu conținut necorespunzător”. Mihai Torjo, Marin Brâncoveanu și Marian Lupoi au fost exmatriculați și angajați forțat ca muncitori în localitățile de baștină.

¹¹⁰⁵ Lavinia Betea, *Nu se poate merge mai departe...*, op. cit...

¹¹⁰⁶ Lavinia Betea, *15 noiembrie 1987-15 noiembrie 2012, Vieți distruse de revolta de la „Steagul Roșu” din Brașov. 25 de ani de ani fără dreptate*, „Adevărul”, 15 noiembrie 2012.

¹¹⁰⁷ Yosef Govrin, *Relațiile israelo-române la sfârșitul epocii Ceaușescu*, București, Editura Efes, 2007, p. 74.

¹¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 73.

¹¹⁰⁹ Lavinia Betea, *Nu se poate merge mai ..., op. cit..*

Între liniile „războiului rece”

Gorbimania americană și dezastrul sovietic

Venirea la Casa Albă a președintelui Ronald Reagan a pus capăt doctrinei *coexistenței pașnice* lansate în vremea lui Hrușciiov. Predecesorii lui se obișnuiseră cu această idee a împărțirii lumii. Dar el a atacat deschis, numind țările cu regim comunist „imperiul răului”¹¹¹⁰.

Dar, în 1987, a răspuns inițiativelor sovietice prin parafarea, la Geneva, a patru acorduri. Influențarea opiniei publice americane în acest sens s-a făcut și prin detonarea unor simboluri ale „războiului rece”¹¹¹¹. Și, în sfârșit, prin discursul lui Reagan în fața Porții Brandenburg de la zidul Berlinului din vara aceluiași an¹¹¹². Dacă Gorbaciov dorește într-adevăr pacea, prosperitatea și libertatea, să vină la poarta aceasta și să dărâme zidul, a zis Reagan. O răscruce în istoria celor două superputeri a fost imperativul rostit de fostul actor: Deschide poarta, dărâmă zidul!

Absurdul stocării unei cantități de armament capabile să distrugă de câteva ori planeta, devenise însă o chestiune extrem de sensibilă pentru contemporani. Gorbaciov a apărut ca *lider providențial* declanșând, în *lagărul capitalist*, fenomenul botezat *gorbimania*. În satul lui nu-i însă nimeni profet! Rezistența la schimbare își spunea cuvântul mai ales la vârful cercurilor militare și de partid. *Aparatcii* își vedeau pozițiile amenințate de contracandidații în alegeri. O „parodie” care nu duce la dezvoltarea democrației, ci dimpotrivă, le-a comentat refractarul Ceaușescu între ai lui¹¹¹³. Frustrat era și sovieticul de rând, adus în sevrăj de campania antialcoolică impusă de

Gorbaciov. Deranja și prezența Raisei – o Evă care inspiră, ca totdeauna, bărbatul la rău.

„Legea întreprinderii” adoptată în vara lui 1987 a acționat ca o bombă asupra economiei sovietice. Simultan, alimentat de procesul *glasnost* care febricita presa, s-a produs ceea ce istoricul Hélène Carrère d'Encausse a numit „trezirea națiunilor”¹¹¹⁴. Artefactele *poporului sovietic* și-au revendicat propria istorie. O mulțime de tătari au manifestat la Moscova, în vara tulburatului an 1987, împotriva nedreptății strămutării lor din Crimeea în Asia Centrală, de Stalin, pe motiv de „colaboraționism” cu dușmanul. Apoi au protestat letonii, lituanienii și estonienii cerând anularea pactului Ribbentrop-Molotov. Toamna au izbucnit tulburări în Karabah. Iar ucrainenii și bielorușii solicitau restabilirea adevărului prin acțiuni de comemorare a victimele *terorii staliniste*.

Cutremurele s-au ținut lanț în interiorul Uniunii Sovietice și în „imperiul exterior” al foștilor sateliți. Neprevăzând dezastul, Gorbaciov se declara cu orice ocazie împotriva *pluralismului burghez*. Intenționa, după propria-i expresie, instituirea „pluralismului socialist”¹¹¹⁵. Ultima *Sinteză specială* privind *perestroika* în versiunea oficialilor Moscovei, furnizată de Agerpres în luna noiembrie lui Ceaușescu, promitea mersul netulburat al lumii spre comunism¹¹¹⁶. Dar odată încheiat bulgărele democrației și al adevărului, acesta s-a rostogolit în avalanșa care-a îngropat comunismul european.

La conferința PCUS din iulie 1988 s-a produs și ruptura din conducerea sovietică. Urmărind debarasarea de conservatori, Gorbaciov a forțat alegerea lor de către *soviete*. Și această „nouă democrație” în cadrul partidului unic s-a făcut pe temeiul leninist al încredințării întregii puteri *sovietelor*. La fel cum altădată bolșevicii din jurul lui Lenin se întâlneau pentru elaborarea *strategiei și tacticilor revoluționare*, câțiva dintre apropiații lui Gorbaciov (printre care s-au aflat Alexandr Iakovlev și Eduard Șevarnadze) s-au reunit cu rezultatul opțiunii pentru *fronturi populare sau naționale*. Aceasta li s-a

părut o mare noutate cetățenilor rupți de istoria reală a *internaționalismului proletar*. Cu *tactica frontului popular* se reciclase însă manipularea prin care Stalin infiltrasе partidele comuniste din Europa în viața politică din țările lor. În același fel, partidele comuniste au luat puterea după al doilea război mondial în țările ocupate de Armata Roșie. Sub lozinca lor militase tânărul *ilegalist* Ceaușescu în mișcarea antifascistă coordonată de PCdR, secție a Internaționalei moscovite. Prin Frontul Național Democrat intrase în Parlamentul din 1946. Și, în fine, în numele Frontului Salvării Naționale va fi condamnat și executat la 25 decembrie 1989. Dar, în pofida rădăcinilor sale din trecut, viitorul e imprevizibil...

După întâlnirea de taină dintre tovarășii lui Gorbaciov, „inițiativa” *fronturilor naționale* ca sprijin al *restructurării* au lansat-o scriitorii estonieni și lituanieni. Ca și cum ar fi fost ideea lor, promovată, democratic, de jos în sus! În Moldova sovietică, scriitorii au inițiat, de asemenea, o mișcare de resuscitare a conștiinței naționale. Inițial aceasta a fost privită ca o sursă de energie în alimentarea reformelor sovietice și ca dovadă a respectării drepturilor omului. Nu întâmplător maestrul cuvântului au fost fermentul acestor mișcări. Versul lui Evgheni Evtușenko „În Rusia, poetu-i mai mult decât poet”¹¹¹⁷, se rostea ca o maximă populară. În toți anii regimului comunist, literatura ținuse locul celorlalte științe socio-umane, viciate de doctrina marxist-leninistă. Pe tărâmul fermecat al ficțiunii literare evadau oamenii din cotidianul opresiv cu efectul cathartic al teatrului antic. „Vremea când scriitorul era un zeu” și-a numit și Andre Makine, scriitorul francez de origine rusă, anii tinereții petrecuți în Uniunea Sovietică. „Aproape întreaga Rusie citește versuri și aproape jumătate din Rusia le scrie”¹¹¹⁸, cugetase înaripat Evtușenko despre societatea sovietică.

În august 1988, Moscova a dat undă verde, oficial, *fronturilor populare*¹¹¹⁹. Cu exemplul istoriei trecute, se preconiza controlul asupra acțiunii lor. Pe de-o parte, naționalismul

acestora trecea drept expresie a democrației și *restructurării* prin voința unei *societăți civile*. Pe de altă parte, partidul urma să dirijeze, prin ele, *perestroika*. Gorbaciov nu s-a sfiit să declare public „sprijinul” KGB-ului în *restructurare*¹¹²⁰. În deturnarea energiilor distructive sau perturbatoare s-a mizat și pe focalizarea lor asupra epocii staliniste. S-au publicat parțial arhivele vremii și s-a fondat organizația *Memorial* pentru reabilitarea victimelor stalinismului¹¹²¹. Deloc întâmplător, celebrul institut moscovit de parapsihologie și-a scos „puii” în lume. Vraci, bioenergeticieni, ghicitori, astrologi au invadat mulțimea bulversată de schimbări și avidă de „călăuze”. S-a încercat, totodată, impunerea ortodoxiei ca religie oficială în statul sovietic. Lăcașurilor de cult ortodoxe le-au fost restituite, în 1988, bunurile confiscate. Pelerinajele, crucile și măștile prin biserici au invadat știrile televiziunii de stat. A urmat un val de emigrări în străinătate, consecință a negocierilor dintre americani și sovietici în „probleme umanitare”, cum numeau aceștia din urmă drepturile omului. Se pregătea însă, în felul acesta, și spațiul unui dialog confortabil și al unei opoziții bine controlate.

N-au întârziat să apară „surprizele”. Odată ușa întredeschisă către libertate, dezlănțuirea frustrărilor mulțimii au scos-o din țâțâni. Sub lozinca „Noi suntem poporul!”, cetățenii sovietici revendicau drepturi și avansau proiecte tot atât de fanteziste cât cele din zorii *statului proletar*.

Drepturile omului și clauza celei mai favorizate națiuni

Perestroika a impulsionat liderii americani și ai statelor membre NATO să acorde ajutoare masive sovieticilor¹¹²². Iar „recalcitrantul” Ceaușescu a fost taxat ca atare. Agățarea lui de putere nu putea decât să sporească aversiunea în ambele tabere.

Astfel că, în martie 1987, regimul vamal preferențial acordat României de către americani a încetat. O delegație de

afaceriști, sosită la București, a pus în discuție și clauza națiunii celei mai favorizate pe motiv de nerespectare a drepturilor minorităților naționale, în special a minorității maghiare¹¹²³. Temeiul legal se asigurase printr-o rezoluție a parlamentului din Ungaria care-a emis teza că statul maghiar este răspunzător de ungurii din afara granițelor țării. Se făceau presiuni, în acest context, și ca manualele de istorie pentru ungurii din Ardeal să vină de la Budapesta¹¹²⁴. Moda naționalismului lansată de *fronturile populare* și redescoperirea istoriei lăsau să se întrevadă de-acum anularea înțelegerilor încheiate de Stalin cu Aliații. Și, mai ales, reconfigurarea granițelor în Europa de Est.

În tot acest timp, sub biciul lui Ceaușescu, țara întreagă zorea la plata datoriei externe. În căutare de soluții economice, liderul român își ațintise iarăși privirile către lumea a treia. În martie-aprilie 1987, cuplul Ceaușescu a întreprins un lung turneu în Asia și Africa, vizitând India, Bangladesh, Birmania, Nepal, Angola, Zair, Congo. În vară însă, presa românească a publicat comunicatul de condamnare a votului negativ dat de Congresul american pentru acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate. L-a numit „act ostil României, în totală contradicție cu interesele dezvoltării relațiilor româno-americane”¹¹²⁵.

Loviturile vor veni și din alte direcții. Sfidând Moscova, România fusese singura membră a Tratatului care s-a alăturat puterilor occidentale în CSCE, susținând aici, în cea mai mare măsură, și implicarea americanilor. Vestul a apreciat contribuția României la elaborarea Actului Final de la Helsinki din 1975. Acesta s-a dovedit arma mortală contra regimului Ceaușescu. În iulie 1987, Amnesty International a publicat un raport pe tema nerespectării drepturilor omului în România. Asupra aceluiași subiect, președintele Reagan îl atenționase pe Ceaușescu, în februarie 1988, printr-o scrisoare. Drept răspuns, liderul român a anunțat Casa Albă că renunță la clauza națiunii celei mai favorizate. Și că apreciază amendamentul

Jackson-Vanika în chestiunea minorităților naționale ca un amestec în treburile interne. În căutare de soluții economice, Ceaușescu s-a lansat iarăși într-un turneu prin țările lumii a treia: în prima serie - Ghana, Liberia, Guineea, Mauritania¹¹²⁶, în seria a doua - Indonezia, Vietnam și Mongolia¹¹²⁷.

Între timp, Reagan vizitase Moscova¹¹²⁸. Gorbaciiov l-a asigurat că expresia „mai multă democrație - mai mult socialism” nu este vorbă goală¹¹²⁹. Uniunea Sovietică a devenit un club de dezbateri asupra viitorului. Doar că e greu ... de hrănit. Singur Isus Hristos se dovedise capabil să sature o mulțime de iudei cu cinci pâini¹¹³⁰. A mers până la a vorbi cu gazetarii străini despre eliminarea subvențiilor statului la produsele alimentare de bază, practică tipică economiilor socialiste¹¹³¹. „Societatea nu va mai fi așa cum a fost”, „locomotiva” pornită prindea viteză¹¹³². Dar, zicea el, sovieticii se pronunță ferm pentru schimbare exclusiv „în cadrul socialismului și al valorilor socialismului”¹¹³³. Gorbaciiov a nominalizat partenerilor din Tratat, ca rezultate bune ale vizitei lui Reagan, moratoriul asupra experiențelor nucleare și reducerea propagandei anticomuniste în SUA¹¹³⁴. Liderul român încremenise însă în îndărătnicia căii lui, susținut vehement de consoartă. În ședințe, Ceaușeștii comentau critic reformele sovietice. Iar ceilalți membri CPEx... ascultau comentariile lor.

Retragerea trupelor sovietice din Afganistan i-a fost anunțată lui Ceaușescu de Gorbaciiov, în mai 1988, cu mențiunea că regimul Najibulah reclamă sprijin în continuare¹¹³⁵. La intrarea lor, în decembrie 1979, liderul român își manifestase dezacordul. La ONU, România s-a sustras participării la vot. Invocând principiul neamestecului în treburile interne, cerea deopotrivă retragerea sovieticilor și a americanilor. O poziție care, pentru *lagărul* advers, avea semnificația frondei¹¹³⁶. Dar dacă atunci dezavuase intervenția Moscovei, acum îi reproșa lui Gorbaciiov că, retrăgându-se, „legalizase” amestecul american și sovietic în treburile interne ale afganilor¹¹³⁷. Ba chiar că-i abandonase „reacțiunii”¹¹³⁸. Sovieticii îl înștiințau totodată și de

pregătirea, pentru viitoarea rundă de negocieri cu americanii, a noului set de propuneri în „probleme umanitare”, formulă prin care desemnau chestiunea drepturilor omului. Aveau în vedere libertăți religioase, precum dreptul studierii religiei și în afara școlilor teologice, alegeri în interiorul cultelor fără imixtiuni politice și întâlniri internaționale ale clerului și credincioșilor. Nici vorbă, zic Ceaușeștii între ai lor, ca bisericile din România să aibă acces la media, să înființeze forme noi de învățământ ori să organizeze pelerinaje în străinătate. N-a decretat Lenin că religia e opiu pentru popor?! – l-a *demasc*at Tovarășul pe Gorbaciov¹¹³⁹. „Noi” trebuie să respingem, să nu permitem adoptarea niciunui document, au conchis Ceaușeștii. „Nu se poate permite să legalizăm, pe plan internațional, așa-zisa noua gândire a Uniunii Sovietice care înseamnă o gândire nefastă și dă dreptul la capitulare în fața reacțiunii americane”, a *înfierat* Ceaușescu. „Capitulare totală în fața americanilor”, i-a *ascuțit* consoarta criticile la adresa Kremlinului¹¹⁴⁰. Solicitățile sovietice de creștere a contribuției militare românești în Tratatul de la Varșovia și îmbunătățirea căilor de acces a trupelor pe teritoriul românesc s-au discutat în cercul și mai restrâns al Biroului Permanent al CPEx. Nu mai vrem să luăm de la ei fiare vechi, s-a vitejit Tovarășa. Ambii Ceaușești, fără comentarii din partea celorlalți, s-au pronunțat pentru aprobarea solicitărilor dar... contra cost: 33 miliarde lei¹¹⁴¹.

Între ceilalți demnitari, Tovarășul avea grijă să nu provoace la discuții despre *perestroika*. Însăși relatarea vizitei sale în URSS, din toamna lui 1988, Ceaușescu a expedit-o în ședința CPEx, prin două fraze. Cu concluzia unor „rezultate bune”¹¹⁴². Rezumând dialogul Ceaușescu-Gorbaciov, martorul Alexandru Iakovlev va declara că purtau convorbiri „penibile și încordate”. Nu găseau niciodată limbaj comun, Ceaușescu păstrându-se ferm pe poziții critice. Le reproșa, în principal, că „scufundă nava socialistă”. În intenția menținerii limitelor

protocolare, sovieticii explicau că vor să abandoneze vechile rânduieli, descriind tocmai ce se întâmpla în România¹¹⁴³.

În iulie 1989, la București s-a ținut ședința Comitetului Politic Consultativ a Tratatului de la Varșovia. Însoțit de soție, Gorbaciov a aterizat la Otopeni, venind de la Bonn, după vizita efectuată în Republica Federală a Germaniei. S-a lăsat așteptat însă un ceas față de ora convenită. Apoi a început disputa între oaspete și gazdă: Gorbaciov a cerut să se deplaseze către oraș cu mașina lui, special echipată pentru situații de urgență nucleară. Ceaușescu, cu mașina românească de protocol – un ARO „îmbunătățit”. A urmat o încălcare și mai gravă de protocol: gazda s-a „scuzat” că merge să viziteze „niște investiții”, abandonându-și oaspeții în grija lui Constantin Olteanu. Au ținut-o fiecare pe-a lui și în timpul ședinței, și în toasturile de la recepția finală. De la masă, Gorbaciovii au plecat direct spre aeroport¹¹⁴⁴.

Altfel, Ceaușescu n-a ratat nici un prilej ca să declare *fraților* că România nu acceptă integrarea economică, stabilirea unor legături directe între întreprinderi și arenda în agricultură. Solicita, în schimb, dublarea schimbului de mărfuri cu Uniunea Sovietică, colaborarea fiind pusă nemijlocit și exclusiv sub controlul său¹¹⁴⁵.

Pașli na turbinka!

Odată încheiată idila cu americanii, după afaceri puțin reușite cu țări din lumea a treia, Ceaușescu s-a reorientat către schimburile bilaterale cu *frații* din CAER. 1988 a fost an record în acest sens.

În primăvară, Andrei Gromîko, acum președintele Sovietului Suprem, a venit la București. Spre uimirea celorlalți lideri comuniști, l-a decorat pe Ceaușescu cu Ordinul „Lenin”¹¹⁴⁶. În toamnă, liderul român a vizitat Moscova¹¹⁴⁷, apoi China¹¹⁴⁸ și, în continuare, RPD Coreeană¹¹⁴⁹. Din informațiile în CPEx, reiese că, pretutindeni, țintea la creșterea schimburilor economice cu balanța import-exportului echilibrată. Singurul lucru

menționat, bunăoară, de Ceaușescu despre întâlnirea sa cu președintele RSF Iugoslavia din decembrie 1988, a fost convenția creșterii schimburilor româno-iugoslave la un miliard de dolari¹¹⁵⁰. El semna însă aceste înțelegeri în *numele poporului*. Dar puteau românii să le onoreze? Se pare că niciodată Ceaușescu nu și-a pus o asemenea întrebare.

Încercase și un retur la zilele bune prin implicarea în chestiunile Orientului Mijlociu. Prin Ion Stoian, șeful diplomației românești i-a contactat pe liderii evrei Ytzak Shamir și Shimon Perez. Dar israelienii n-au agreat ideea unei conferințe internaționale cu statele din zonă, refuzând OEP ca „grup terorist”. Exista deja o soluție - care semăna cu cea a liderului român - dar americană, oferită de George Shultz, l-au informat ei. O discutaseră deja cu Iordania, Siria, Egipt și... cu Uniunea Sovietică¹¹⁵¹. Nici ei nu mai aveau nevoie de medierea lui Ceaușescu. În zadar i-a solicitat prietenul Yasser Arafat, în vizitele din 1989 la București, să facă lobby în favoarea unei conferințe internaționale pe tema Orientului Apropiat¹¹⁵². În loc să fie asul din mânecă, liderul OEP părea acum un balast.

Ceaușescu nu s-a îndoit nici un moment de eșecul și pericolozitatea reformelor sovietice. A fost, din acest punct de vedere, mai perspicace decât Gorbaciov. În pofida intereselor ce-l legau tot mai strâns de sovietici și de *frații* din CAER, n-a scăpat nici un prilej de a li se opune. La sfârșitul lui ianuarie 1989, o delegație sovietică condusă de Vadim Medvedev, secretar al CC al PCUS a sosit la București. Conform memoriilor acestuia, Ceaușescu a criticat iarăși *perestroika* și a propus o consfătuire pe această temă¹¹⁵³. Medvedev i-a răspuns cu diplomatie: conducerea sovietică ar fi interesată de reuniunea internațională propusă de Ceaușescu. Dar, mai întâi, ca o consfătuire a secretarilor CC cu probleme economice și ideologice. Gazda s-a opus acestei abordări, insistând pentru reprezentarea la cel mai înalt nivel¹¹⁵⁴. Putea să-și lase subordonații să se remarce? Ori să le deschidă calea către trădarea lui?

La începutul lui aprilie 1989, RFG și-a retras ambasadorul din România în semn de protest față de nerespectarea drepturilor omului. Dar în mai, prin ambasadorul chinez la București, Ceaușescu a primit asigurări că noul lider, Jiang Zemin nu va copia *restructurarea* din URSS. Chinezii criticați și „realizarea” personalităților politice din istoria țării și a partidului sovietic, în speță cazul Saharov¹¹⁵⁵ și sistemul pluripartidist. Îi felicitau pe români pentru achitarea datoriei. Deși ei au ales să continue politica investițiilor prin credite externe¹¹⁵⁶. Dar se pregăteau și să-l întâmpine pe Gorbaciov la Pekin. „Puntea” Bucureștiului dispăruse și din relațiile sovieto-chineze.

În pofida furtunilor, Ceaușescu nu se lăsa clintit din jilțul puterii, nici abătut din calea lui. La vârf nu se întrevădeau alți candidați la funcțiile lui. În prea plinul puterii fără fisuri, doar nevasta și mezinul l-ar fi putut înlocui. Desigur, cu voia lui. Între aceștia oscilau și previziunile analiștilor de la *Radio Europa Liberă* comunicate patronatului american în ianuarie 1989¹¹⁵⁷. O lucrare apărută, în februarie 1989, sub egida Institutului de Economie a Sistemului Socialist de pe lângă Academia de Științe a URSS, apărea însă și varianta unei explozii sociale în România cu „pericolul întoarcerii spre Occident”¹¹⁵⁸.

„Cunoscând bine starea de lucruri din această țară, ne așteptam ca tot ce s-a întâmplat să survină în orice moment, va declara mai târziu Alexandr Iakovlev. Dar noi n-am pregătit niciodată succesiunea. N-am avut nici un contact cu reprezentantul nici unei opoziții. Am fost solicitați în această privință, dar am evitat tot timpul să ne implicăm”¹¹⁵⁹. Într-adevăr după 1960, din conducerea partidului nu a putut fi recrutat niciunul de serviciile sovietice de informații, după mărturia lui Ion Stoian¹¹⁶⁰.

Popoarele din Europa își vor hotărî singure soarta, declarase și Stalin la începutul anului 1944. Sovieticii nu vor să impună nimic, nici măcar celorlalte popoare slave, îi asigurase el pe Aliați la sfârșitul războiului. Nu vom interveni în

afacerile interne ale țărilor din Estul Europei, a continuat el să insiste chiar și atunci când practicile și instituțiile sovietice funcționau deja acolo...

Ungaria contra-atacă

În mai 1988, prin ceea ce-a fost numit „puciul aparatului de partid”, Kadar și alți patru dintre apropiații săi au fost eliminați din conducerea PMSU. Karoly Grosz a devenit secretar general al partidului, după ce cu un an înainte fusese instalat premier al Ungariei.

În vară s-au înrăutățit relațiile României cu Ungaria¹¹⁶¹. La 27 iunie 1988 s-a petrecut ceva nemaivăzut în *lagărul comunist* din vremea campaniei antititoiste: o demonstrație a *maselor populare* dintr-o țară cu regim comunist împotriva alteia. Circa 60.000 persoane au manifestat la Budapesta împotriva îngrădirii drepturilor omului în România¹¹⁶². Informate din timp, autoritățile de la București organizaseră, în aceeași zi, plenara consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană care-a dezaprobat manifestările budapestane. În continuare, s-a convocat plenara CC al PCR pentru aprobarea conținutului scrisorii adresate de Ceaușescu omologului budapestan. Apoi s-a închis consulatul maghiar de la Cluj. În replică, parlamentul ungar a adresat guvernului român o scrisoare prin care cerea sistarea sistematizării satelor. Ambasada de la Budapesta a fost, în mai multe rânduri, aproape asediată de demonstranți care cereau „Vrem eliberarea Ardealului!” sau „Autonomie pentru Ardeal”¹¹⁶³.

La capătul răbdării, Ceaușescu i-a propus lui Grosz o întâlnire la Arad pentru „analiza stadiului actual al relațiilor dintre partidele și țările noastre”¹¹⁶⁴. În culisele aranjamentelor acesteia s-a recurs și la amenințări. „Știți că putem face și noi manifestări iar când a fost nevoie am făcut”¹¹⁶⁵, a transmis Ceaușescu prin însărcinatul cu afaceri al RPU la București. Știind însă dincotro bate vântul, l-a îndemnat și pe Ion Stoian,

ministrul de Externe la precauții: nu cumva să ne certăm cu rușii din cauza ungarilor!¹¹⁶⁶

Întâlnirea a decurs bine¹¹⁶⁷. Deși nu s-au găsit „soluții care să rămână pentru istorie”, cum sperase Ceaușescu¹¹⁶⁸. Dar pof-ta vecinilor de „scandal” nu s-a potolit. În noiembrie, s-a produs alt „eveniment deosebit”¹¹⁶⁹: consilierul cu probleme economice al Ambasadei Ungariei aruncase în plin centrul Capitalei „manifeste ostile politicii partidului nostru și României”, după informarea lui Ceaușescu în CPEX. De dragul *relațiilor frățești*, n-a vrut să-l declare persona non grata, sperând în rechemarea lui. Dar, dacă el încerca evitarea unui scandal mediatic, tocmai asta doreau autoritățile maghiare. Presa budapestană a anunțat că Bucureștiul organizase diplomatului maghiar o „provocare”¹¹⁷⁰.

Prezentând situația în CPEX, Ceaușeștii și-au expus părerea despre vecini. Ungurii, zice Ceaușescu, au făcut declarații internaționale împotriva României. Merg, prin urmare, contra alianțelor din Tratatul de la Varșovia și din CAER. Înființaseră și o organizație social-democrată. Pe fondul înrăutățirii situației economice și a datoriei externe – cea mai mare pe cap de locuitor -, „încurajează tot felul de grupuri”¹¹⁷¹. Deși recunosc că „politica gulașului a fost o greșeală”, persistă în iluzia ajutorului de la capitaliști. Dar afacerile se fac pentru câștig pentru că banii n-au miros, a conchis pășitul Ceaușescu¹¹⁷². Circula, la finele anilor 80, teoria unui nou plan Marshall, de data aceasta pentru țările *lagărului comunist*. Oamenii sperau să se anuleze datoriile țării lor ori să se recupereze prin cooperarea în întreprinderi realizate cu investiții străine. Ceaușescu ironiza, pe bună dreptate, asemenea iluzii... Deși tocmai acestea vor alimenta unul dintre miturile post-comunismului european.

Mai complicate se întrevăd relațiile româno-maghiare din perspectiva surselor sovietice. Din a doua jumătate a anilor 60, la secția de relații externe a conducerii partidului sovietic, România și Ungaria se aflau la pachet în responsabilitatea aceluiași activist, fiind numite, pe scurt și în glumă, „Sectorul

Transilvănean"¹¹⁷³. Ceaușescu încercase o înțelegere cu Honecker și cu Grosz împotriva lui Gorbaciov, aflaseră activității sovietici. Liderului maghiar i-ar fi promis „reglementarea” problemelor cu minoritatea ungară¹¹⁷⁴. Despre ce reglementări putea fi însă vorba? Căci programul partidului și decretelor prezidențiale nu discriminau între „români, maghiari, germani și alte neamuri...”.

Plângerile maghiarilor se făceau mai des auzite din Canada. În primăvara lui 1989 presa internațională amintea 15.000 de scrisori ale imigranților canadieni de origine maghiară contra încălcării drepturilor omului în România. Manifestațiile contra guvernului de la București erau acolo la ordinea zilei. Liderul român părea să le ignore¹¹⁷⁵. Deși în Ungaria se aflau 20.000 imigranți români care-au fondat organizația „România Liberă”¹¹⁷⁶. În vara lui 1989, la Budapesta s-au întâlnit reprezentanți ai Forumului Democratic din Ungaria și ai Uniunii Mondiale a Ungurilor. Reuniunea s-a soldat cu o declarație publică prin care solicitau „autonomie pentru Ardeal”. Prin canalele sale diplomatice, Bucureștiul a fost informat și de susținerea ei de către personalități ale emigrației române, în frunte cu ex-Regele Mihai¹¹⁷⁷.

Nefericita ripostă a lui Ceaușescu la atacurile pe tema respectării drepturilor omului și ale minorităților prin anunțul făcut la Plenara CC al PCR din aprilie 1989 că România deține suficiente date tehnice și resurse materiale pentru a produce bomba atomică¹¹⁷⁸, s-a soldat cu consecințe negative. Speculate eficient de analiștii de la Radio Europa Liberă¹¹⁷⁹ dar și de presa maghiară. România era prezentată ca mare pericol pentru vecini.

Vara lui 1989 a răscolit și mai mult disensiunile. După festivitățile de reînhumare a lui Imre Nagy, omagiat acum ca erou al revoluției maghiare din 1956¹¹⁸⁰, și noile declarații privind viitorul comun anticomunist al Ungariei și Transilvaniei, făcute cu acest prilej, Ceaușescu a adunat CPEx-ul. Situația este mai gravă decât în 1956, a declarat el, impunând decizia

protestului autorităților românești împotriva „amestecului în treburile interne și poziție antiromânească”¹¹⁸¹. I-a convocat pe ambasadorii *fraților* din Tratat, ai Chinei și ai Coreei de Nord. Căci, zice el, dacă toți africanii sunt preocupați de regimul Africii de Sud, „nici noi nu putem sta indiferenți față de ceea ce se întâmplă la vecinii noștri”¹¹⁸².

În iulie 1989, în Ungaria au sosit pentru o vizită de două zile, președintele american George Bush, însoțit de soția sa, Barbara. La Budapesta n-au conținut manifestațiile cu lozinci care atenționau asupra pericolului în care se află Transilvania și asupra reparării nedreptății săvârșite prin Tratatul de la Trianon¹¹⁸³. În programul aparte al Barbarei Bush au fost introduși și imigranți transilvăneni. „Pentru românii torturați de Ceaușescu, „casa comună europeană” enunțată de Gorbaciov, începe pe pământ unguresc”, a declarat presei prima doamnă a Americii¹¹⁸⁴.

La cotitura istoriei

Când a aflat că Fidel Castro a suprimat debutul unui curent reformator, executându-l, în vara lui 1989, pe generalul Arnaldo Ochoa, adept al gorbaciovismului, Ceaușescu i-a aprobat soluția potrivită pentru „trădători”¹¹⁸⁵. Iar masacrul din Piața Tien an Men l-a imitat, se pare, în „soluția” contestațiilor din Timișoara și București. Deși până la blamabila decizie, autoritățile chineze dialogaseră, în repetate rânduri, cu reprezentanții protestatarilor în întâlniri televizate.

Ceaușescu și membrii CPEx s-au informat, de la sursă, despre evenimente, trimițându-l la Beijing pe Nicolae Constantin, președintele Colegiului Central de Partid. A fost primit de Jiang Zemin, noul lider al PCC, prieten până-ntr-atât că recita din lirica eminesciană în limba română¹¹⁸⁶. Gazda „explicase” că pentru păstrarea „cuceririlor revoluționare” la care atentau forțele capitaliste cu sprijin extern din SUA, Taiwan și Hong-Kong, singura cale a fost intervenția armatei¹¹⁸⁷. Noul lider chinez a asigurat că nu se vor abate de

la principiile adoptate de ultimul lor congres: 1. conducerea de către partidul comunist; 2. continuarea căii socialiste; 3. menținerea ideologiei marxist-leniniste; 4. aplicarea dictaturii democratice. Protestele tinerilor din Piața Tien an Men le-au pus pe seama carențelor muncii politico-ideologice¹¹⁸⁸. Toate-au fost pe placul lui Ceaușescu, exceptând „așa-zisa deschidere pentru cercurile imperialiste” a economiei chineze¹¹⁸⁹.

Formarea guvernului polonez sub conducerea necomunistului Tadeusz Mazowiecki, în vara lui 1989¹¹⁹⁰, l-a determinat pe liderul român să adreseze un apel partidelor din *țările frățesti* și din celelalte țări ale lumii. În aceeași idee, propunea o consfătuire internațională pe tema viitorului *lagărului comunist*. Inițiativa sa a rămas fără rezultat, majoritatea celor contactați reamintindu-i că acesta ar fi un amestec în treburile interne ale Poloniei¹¹⁹¹. În CPEx, Ceaușescu spunea despre Solidaritatea că-i o „agentură a imperialismului străin”, în primul rând a SUA. Și că relațiile sovieto-americane repetau preambulul pactului Ribbentrop-Molotov, încheiat în urmă cu exact jumătate de veac. Stalin și Hitler complotaseră pentru împărțirea Europei, acum URSS și SUA negociau, pe ascuns, „pe spatele Poloniei”, acuza Ceaușescu¹¹⁹². Atunci, românii au fost singurii care i-au ajutat pe polonezii refugiați, să-i ajutăm și acum. Să facem, zicea el, din sărbătoarea de la 23 August 1989 „o puternică manifestație antiimperialistă, antirăzboinică împotriva oricărui amestec al imperialismului în țările socialiste”¹¹⁹³. În particular însă, Ceaușescu îi acuza pe liderii polonezi că greșiseră tolerând relațiile cu biserica. Periculoase mai ales prin numirea în fruntea Vaticanului a polonezului Karol Wojtila. Și ascunzând poporului adevărul despre relațiile ruso-poloneze¹¹⁹⁴.

Nemulțumit de răspunsurile primite la apelurile sale, Ceaușescu a continuat să insiste pentru „o poziție mai fermă față de manifestările țărilor imperialiste, de planul și programele acestora de amestec în treburile țărilor socialiste, de destabilizare, de finanțare a politicii de renunțare la constru-

irea socialismului”¹¹⁹⁵. A fost o greșeală organizarea „mesei rotunde” dintre liderii Solidarității și cei ai partidului comunist, în opinia sa. Iar cu ajutoarele externe nu-și vor reface nici economia, nici nu vor ridica *nivelul de trai* al poporului¹¹⁹⁶.

A propus sau nu Ceaușescu intrarea trupelor Tratatului de la Varșovia în Polonia pentru a face „ordine”? Categorical nu, a fost răspunsul gen. (r) Constantin Olteanu, fost ministru al Armatei în 1980-1985. La ședința Comitetul Politic Consultativ ținută la Moscova în decembrie 1981 unde s-a discutat chestiunea unei imixtiuni armate în Polonia, s-au opus tocmai Ceaușescu și Kadar¹¹⁹⁷. Mărturie susținută și de stenograma ședinței CPEx, convocate în timpul respectivei reuniuni, pentru a-l mandata pe ministrul Olteanu să se opună proiectului de intervenție armată în Polonia. Niciodată liderul român n-a sfătuit sau sugerat să se intre în Polonia cu trupe, au declarat și translatorii lui Ceaușescu de limbă rusă din respectiva perioadă¹¹⁹⁸.

Dacă apariția comunismului fusese prezisă de fondatorii ideologiei sale, mințile luminate ale deceniului nouă nu se pot lăuda cu intuirea evenimentelor de la sfârșitul lui 1989¹¹⁹⁹. Agonia „imperiului roșu” a fost scurtă, dar boala ținea de decenii. Ori, poate, chiar de la nașterea sa, după remarca istoricului Jean-Paul Soulet¹²⁰⁰. Negocierile dintre președintele american Ronald Reagan și liderul sovietic Mihail Gorbaciov semănau mai curând unui armistițiu: în numele viitorului, încercau stabilirea unui nou cod de reguli pentru supraviețuirea planetei. În mesajul adresat sovieticilor de An Nou, Gorbaciov declarase ca țintă a anului 1989 încheierea „războiului rece”¹²⁰¹.

Ultima reuniune a familiei comuniste s-a consumat în zilele de 6-8 octombrie 1989 la Berlin. Se aniversau patru decenii de la fondarea Republicii Democrate Germane. Iar Ceaușescu s-a declarat, în CPEx, încântat de convorbirile purtate cu reprezentanții Chinei și ai Coreii de Nord. Honecker, Jivkov, liderii

comuniștilor din Yemen și Vietnam îl asiguraseră de „poziție fermă față de amestecul imperialist”¹²⁰².

Peste două zile, în Ungaria s-a dizolvat PMSU, pe structurile sale fiind construit Partidul Socialist Maghiar. Ceaușescu a explicat schimbarea prin *ascuțirea luptei de clasă*. Stalin a spus că întărindu-se ofensiva *imperialismului* împotriva sovieticilor, trebuie luate măsuri dar a fost înțeles greșit. „Ce se întâmplă acum în Ungaria, în Polonia, în câteva locuri din Uniunea Sovietică chiar, demonstrează acest lucru, a declarat Ceaușescu în ședința CPEx din 12 octombrie 1989. Ce fac imperialiștii care în mod deschis subvenționează, lăudând foarte mult: ce socialism, cum se face că se lichidează proprietatea socialistă și se merge către capitalism! Unii se pare că fac - cum se spune în povestea cu corbul și vulpea - cât de frumos cântă, ce frumoasă este”¹²⁰³.

Gura păcătosului, adevăr grăiește! La 9 noiembrie a căzut zidul Berlinului, simbol al opoziției celor două *lagăre*. Ziua următoare, pe Jivkov l-a înlocuit mai tânărul Petar Mladenov, cu concursul capilor armatei bulgare. O săptămână mai târziu, demonstrația de la Praga a desăvârșit „revoluția de catifea”¹²⁰⁴. Se întâmpla ceea ce Alexis de Tocqueville menționase la finele secolului al XIX-lea cu referire la revoluția franceză: „Răul pe care-l suportăm cu răbdare atunci când e inevitabil, pare de netolerat de îndată ce inventăm o modalitate de a ne sustrage lui”¹²⁰⁵. *Perestroika* însuflețise oamenii în ideea dreptății și adevărului.

În ce-l privește pe Ceaușescu, se declara ferm apărător al socialismului, partidului unic, și al progresului prin marea industrie¹²⁰⁶. Ca măsură preventivă la contaminarea *contra-revoluționară* a convocat o plenară suplimentară a CC al PCR pe tema perfecționării activității politico-ideologice și *formării conștiinței socialiste*¹²⁰⁷.

„Oameni cu convingeri în linie dreaptă, fiți atenți la cotiturile politicii, să nu cădeți din căruța istoriei”, avertiza însă o vorbă de duh de sorginte bolșevică¹²⁰⁸.

NOTE:

- ¹¹¹⁰ Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice de la Hrușciiov la Gorbaciiov*, București, Editura Corint, 2000, p. 119.
- ¹¹¹¹ Un avion american aterizează în mijlocul Pieței Roșii din Moscova. Pilotul lui făcea semne de pace moscoviților din locul sacru al pelerinajului la catafalcul lui Lenin. Putea exista o mai bună dovadă a superiorității tehnicii americane?! Mărturie a vulnerabilității granițelor dintre cele două *lagăre* a fost și traversarea înot a strâmtorii Bering de către bibliotecara Lynne Cox.
- ¹¹¹² Discursul a fost ținut la 12 iunie 1987.
- ¹¹¹³ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 90/1989, f. 1.
- ¹¹¹⁴ Hélène Carrère d'Encausse, *Triumful națiunilor*, București, Editura Remember, 1993.
- ¹¹¹⁵ Mai mult decât atât, pentru ducerea la bun sfârșit a *restructurării*, în 1990, Gorbaciiov a cumulat funcția de lider al partidului cu aceea de șef al statului.
- ¹¹¹⁶ Lavinia Betea, *Ultima Sinteză Agerpres citită de Ceaușescu*, în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 4 noiembrie 2009.
- ¹¹¹⁷ Gheorghe Barbă, *Dostoievski și Soljenișin, doi profeți ai Rusiei*, București, Editura „C.R.L.R.”, 2013, p. 83.
- ¹¹¹⁸ *Ibidem*, p. 98.
- ¹¹¹⁹ Françoise Thom, *Sfârșiturile comunismului*, București, Editura Humanitas, 1996, pp. 77-84.
- ¹¹²⁰ Mihail Gorbaciiov, *Anti-memoires*, Paris, Edition Odile Jacob, 1993, p. 145.
- ¹¹²¹ Françoise Thom, *op. cit.*, p. 73.
- ¹¹²² M. R. Beschloss, S. Talbott, *La cele mai înalte nivele*, București, Editura Elit, 1994, p. 253.
- ¹¹²³ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.
- ¹¹²⁴ *Ibidem*.
- ¹¹²⁵ „Scînteia”, 27 iunie 1989.
- ¹¹²⁶ Turneul lui Nicolae Ceaușescu în Ghana, Liberia, Guineea și Mauritania a avut loc în perioada 7-15 martie 1988.
- ¹¹²⁷ Turneul lui Nicolae Ceaușescu în Indonezia, Vietnam și Mongolia a avut loc în perioada 8-12 aprilie 1988.
- ¹¹²⁸ Vizita lui Ronald Reagan la Moscova a avut loc în zilele de 29 mai - 2 iunie 1988.
- ¹¹²⁹ *Întâlnire la nivel înalt, Moscova 29 mai - 2 iunie 1988. Documente și materiale*, Moscova, Editura Agenției de presă Novosti, 1988, p. 19.
- ¹¹³⁰ *Ibidem*, p. 24.
- ¹¹³¹ *Ibidem*, pp. 19-20.
- ¹¹³² *Ibidem*, p. 25.
- ¹¹³³ *Ibidem*, p. 26.
- ¹¹³⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 30/1988, f. 5.
- ¹¹³⁵ *Ibidem*, dosar 121/1988, ff. 1-4.

- 1136 Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spune* Machiavelli, București, Adevarul Holding, 2011, p. 403.
- 1137 ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 30/1988, f. 7.
- 1138 *Ibidem*, f. 8.
- 1139 *Ibidem*.
- 1140 *Ibidem*.
- 1141 *Ibidem*, dosar 29/1988, f. 4.
- 1142 *Ibidem*, dosar 67/1988, f. 6.
- 1143 Alexandr Iakovlev, *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică. Convorbire cu Lilly Marcou*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 114.
- 1144 Lavinia Betea, Constantin Olteanu, *Ședința Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia: Gorbaciov a întârziat un ceas și a refuzat mașina lui Ceaușescu*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 8 iulie 1989.
- 1145 Lavinia Betea, Vasile Buga, *Gorbaciov îl numea pe Ceaușescu „Führerul român” (II). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 12 ianuarie 2009.
- 1146 *Ibidem*.
- 1147 Vizita lui Nicolae Ceaușescu în URSS a avut loc la 4 octombrie 1988.
- 1148 Vizita delegației conduse de Nicolae Ceaușescu în RP Chineză a avut loc în perioada 14-18 octombrie 1988.
- 1149 Vizita delegației conduse de Nicolae Ceaușescu în RPD Coreeană a avut loc în perioada 18-21 octombrie 1988.
- 1150 ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 85/1988, f. 11.
- 1151 *Ibidem*, dosar 98/1988, ff. 2-4.
- 1152 *Ibidem*, dosar 60/1989, f. 23.
- 1153 Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965-1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 347.
- 1154 Lavinia Betea, Vasile Buga, *„Nicolae va sfârși prost” a profețit Gorbaciov în 87 (III). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 13 ianuarie 2009.
- 1155 Andrei Saharov (1921-1989), academician sovietic. Pentru că a protestat în 1980 împotriva invaziei sovietice în Afganistan a fost exilat la Nijni Novgorod. A fost eliberat de Mihail Gorbaciov.
- 1156 Lavinia Betea, *Drumul lui Ceaușescu spre Iad a început la Moscova*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 10 decembrie 2008.
- 1157 Michael Shafir, *Radio Europa Liberă despre urmașul lui Ceaușescu*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 27 ianuarie 2009.
- 1158 Adam Burakovski, *op. cit.*, p. 348.
- 1159 Alexandr Iakovlev, *op. cit.*, p. 114.
- 1160 Interviuul autorului cu Ion Stoian, mai 2011.
- 1161 Prima ieșire la scenă deschisă se pare că s-a petrecut în toamna lui 1985, la Budapesta, cu prilejul desfășurării Forumului Cultural European din cadrul Conferinței pentru Securitate Europeană. Pe masa fiecărei delegații, gazdele au

așezat o monumentală *Istorie a Transilvaniei*, în trei volume, tradusă în limbile de circulație universală, cu mesajul in justiției Tratatului de la Trianon. S-a recurs la criticarea României pentru nerespectarea drepturilor omului și tratamentul aplicat minorităților. Vezi George Albuț, *Asalt asupra Ambasadei României din Budapesta*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 8 iulie 1989.

¹¹⁶² Adam Burakowski, *op. cit.*, p. 344.

¹¹⁶³ *Ibidem*.

¹¹⁶⁴ ANIC, fond CC al PCR – Cămarie, dosar 53/1988, f. 2.

¹¹⁶⁵ *Ibidem*, f. 4.

¹¹⁶⁶ Interviu autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

¹¹⁶⁷ Întîlnirea a avut loc la data de 28 august 1988.

¹¹⁶⁸ ANIC, fond CC al PCR – Cămarie, dosar 53/1988, f. 2.

¹¹⁶⁹ *Idem*, dosar 71/1988, f. 4.

¹¹⁷⁰ *Ibidem*, ff. 4-5.

¹¹⁷¹ *Ibidem*, f. 5.

¹¹⁷² *Ibidem*, f. 7.

¹¹⁷³ Lavinia Betea, Vasile Buga, *Percepții sovietice asupra național-comunismului românesc (I). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 11 ianuarie 2009.

¹¹⁷⁴ Lavinia Betea, Vasile Buga, „Nicolae va sfârși prost” ..., *op. cit.*

¹¹⁷⁵ Lavinia Betea, *Din culisele diplomației. Interviu cu Gheorghe Tinca*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 26 martie 2009.

¹¹⁷⁶ George Albuț, *Asalt asupra Ambasadei României din Budapesta*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 12 decembrie 2009.

¹¹⁷⁷ Interviu autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

¹¹⁷⁸ Aici Radio Europa Liberă! Vlad Socor, *Ceaușescu pretinde că România ar putea fabrica arme nucleare*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 14 aprilie 2009.

¹¹⁷⁹ Aici Radio Europa Liberă! Noua doctrină de apărare a Ungariei: „Inamicul nu e Vestul, ci România”, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 18 iunie 2009.

¹¹⁸⁰ Janos Szavai, *Ungaria*, București, Editura Corint, 2002, p. 55.

¹¹⁸¹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămarie, dosar 47/1989, f. 5.

¹¹⁸² *Idem*, f. 8.

¹¹⁸³ George Albuț, *Asalt asupra ...*, *op. cit.*

¹¹⁸⁴ Barbara Bush a gustat în Ungaria cele mai bune căpșuni din România, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 13 iulie 2009.

¹¹⁸⁵ ANIC, fond CC al PCR – Cămarie, dosar 56/1989, f. 19.

¹¹⁸⁶ *Ibidem*, dosar 53/1989, f. 18.

¹¹⁸⁷ *Ibidem*, f. 19.

¹¹⁸⁸ *Ibidem*, f. 20.

¹¹⁸⁹ ANIC, fond CC al PCR – Cămarie, dosar 60/1989, f. 24.

¹¹⁹⁰ Evenimentul s-a petrecut la 19 august 1989.

¹¹⁹¹ ANIC, fond CC al PCR – Cămarie, dosar 77/1989, ff. 152-155.

¹¹⁹² *Ibidem*, dosar 57/1989, f. 4.

¹¹⁹³ *Ibidem*, f. 6.

¹¹⁹⁴ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 154.

¹¹⁹⁵ Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R din ziua de 22 septembrie 1989, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 22 septembrie 2009.

¹¹⁹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁹⁷ Ceaușescu a fost acuzat de aceasta de către generalul Jaruzelski în memoriile sale. În demontarea afirmației, Constantin Olteanu a observat că memorialistul „uitase” să precizeze când și unde se exprimase, în acest sens, liderul român. În ce privește discuțiile din decembrie 1981 pe tema imixtiunii în Polonia, martorul citează memoriile omologului său sovietic, generalul Gribkov. Vezi Gen. col (r) Constantin Olteanu, *România o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia. Memorii 1980-1985. Dialog cu Dumitru Avram*, București, Editura Aldo, 1999, pp. 102-110.

¹¹⁹⁸ Interviu autorului cu Gheorghe Stoica și Vasile Buga, traducători de limba rusă, 6 iulie 2013.

¹¹⁹⁹ Ralf Dahrendorf, *Reflecții asupra revoluției din Europa*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 69.

¹²⁰⁰ Jean-Paul Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 259.

¹²⁰¹ *Jurnalul zilei*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 2 ianuarie 2009.

¹²⁰² ANIC, fond CC al PCR – Secția Cămarie, dosar 60/1989, f. 26.

¹²⁰³ *Ibidem*, f. 24.

¹²⁰⁴ Stelian Tănase, *Istoria căderii regimurilor comuniste*, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2009, pp. 218-222.

¹²⁰⁵ S. Guimond, F. Tougas, „Sentimente de înșuție și acțiuni colective: privarea relativă”, în *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri* (coord. R.Y. Bourhis, J.F. Leyens), Iași, Editura Polirom, 1997, p. 162.

¹²⁰⁶ ANIC, fond CC al PCR – Cămarie, dosar 60/1989, f. 24.

¹²⁰⁷ Plenara CC al PCR s-a desfășurat în zilele de 25-26 octombrie 1989.

¹²⁰⁸ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007, p. 193, 264.

„România nu mai are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui...”

„Trădările” veteranilor din partid

Despre Doina Cornea¹²⁰⁹ sau Mircea Dinescu¹²¹⁰ – numele cele mai des pomenite în categoria disidenților români de către Radio Europa Liberă – nu s-a discutat, oficial, în conducerea partidului. Abia faptele unora cu trecut de *ilegaliști* au fost pomenite.

La sfârșitul lui ianuarie 1989 a fost arestat diplomatul Mircea Răceanu. Un scurt comunicat din *Scînteia* anunța că trădase. Nu s-a spus că „trădătorul” era fiul *eroului clasei muncitoare* Bernath Andrei, născut în închisoarea Văcărești de *ilegalista* Ilona (Ileana) Papp (Răceanu). Aceași Ileana Răceanu care sesizase *abaterea* tinerilor Lenuța Petrescu și Nicolae Ceaușescu de la *regulile conspirativității* în timpul războiului¹²¹¹. Diplomatul fusese arestat în drum spre sediul Ambasadei Statelor Unite la București. Cu „dovada” asupra sa. După propria-i mărturie, hârtia conținea comentarii pe marginea unui comunicat emis după ședința de lucru a Comitetului Politic Consultativ al Pactului de la Varșovia, desfășurată la București. A semnalat arestarea grupului Băcanu¹²¹². Și a conchis că „dictatura a ajuns la maxim” iar Elena Ceaușescu controlează partidul¹²¹³.

După finalizarea anchetei, în iulie, Răceanu a fost condamnat la moarte de tribunalul militar prezidat de colonelul-judecător Gică Popa, viitorul inchizitor al Ceaușeștilor. În favoarea condamnatului a intervenit președintele american George

Bush. Astfel că, în septembrie, pedeapsa i-a fost comutată în privare de libertate pe 20 de ani¹²¹⁴.

În epocă, modelul unei contestații de succes însemna un grup alternativ din structurile puterii. „Scrisoarea celor șase” a fost un „moment de entuziasm” și un „document extraordinar” al anului 1989, pentru Radio Europa Liberă. Care-a comentat-o luni de zile, în intenția inducerii mesajului subliminal „urmați-le exemplul”, după mărturia lui Nestor Ratesh, fostul redactor șef al secției române de la Munchen¹²¹⁵. Conținutul ei parvenise prin intermediul ambasadei americane la București, sursa Silviu Brucan¹²¹⁶. Care acționase în acest sens fără știrea celorlalți semnatori: Gheorghe Apostol – inițiatorul scrisorii, Alexandru Bărlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pârvulescu, Grigore Răceanu¹²¹⁷.

„Cei șase” erau dintre „foștii” cu biografii politice de notorietate. Apostol, Bărlădeanu și Mănescu contaseră ca stâlpi ai „deschiderii” inițiate de Gheorghiu-Dej. Constantin Pârvulescu își făcuse un nume din protestul la Congresul al XII-lea al PCR. La vârful partidului îl știau însă toți de „omul sovieticilor”, incapabil să cristalizeze un grup de acțiune. Grigore Răceanu trăia retras într-o localitate rurală din județul Cluj. Legătura lui cu semnatorii scrisorii s-a făcut prin fiul său adoptiv, Mircea Răceanu¹²¹⁸. Cât despre Silviu Brucan (nume real Saul Brucar sau Bruckner), deși nu fusese *ilegalist*¹²¹⁹, trecutul său, de dinainte și de după Ceaușescu, alimentează diverse speculații. De altfel, după metoda *Scînteii* al cărei secretar general de redacție a fost în etapa *luptei de clasă*, Brucan și-a înflorit, repetat, propria-i poveste de viață, adecvând-o împrejurărilor. În 1956 a ajuns șef al Legației române la Washington, apoi ambasador al României la ONU. Revenit în țară, în 1962, i s-a încredințat funcția de director al Televiziunii. Ceaușescu l-a trecut curând pe linie moartă. Securitatea interceptase o scrisoare anonimă adresată presei americane care denunța epurări anti-semite în partid. Bănuiala a căzut pe Brucan. Din 1965 și până la pensionarea din 1978, a predat

studenților Institutului de Medicină și Farmacie din București disciplina numită *socialism științific*. Deși „profesorul” Brucan nu absolvise studii superioare!¹²²⁰ A fost într-una monitorizat de Securitate!¹²²¹

În anii „deschiderii”, Brucan a călătorit des în străinătate, a conferențiat și publicat articole și cărți în Statele Unite ale Americii. Avea voie să critice *neîmpliniri* ale socialismului în general, nu și politica din România. În toamna lui 1987, *International Herald Tribune* i-a publicat un articol care previziona că, în 1990, o nouă generație politică va fi la conducere în Europa de Est!¹²²² Asemenea ambiguități treceau atunci drept semne de disidență.

În toamna lui '88, Brucan a întreprins o călătorie extraordinară în raport cu libertățile de mișcare ale cetățeanului roman. Pe ruta: București - Viena - Washington - Viena - Londra - Viena - Moscova - Viena - București. În ziua Crăciunului, s-a revăzut cu Gheorghe Apostol. În discuția înregistrată de Securitate, i-a povestit despre călătorie, mai ales despre etapa moscovită unde-a revăzut prieteni din anii petrecuți în SUA!¹²²³ N-a pomenit însă de vreo primire la Gorbaciov. Nici fostul lider sovietic nu l-a amintit în memoriile sale. Dar în prima echipă post-ceaușistă, Brucan și-a arogat rolul de ideolog și propagandist șef al Frontului Salvării Naționale, ceilalți văzând în el emisarul lui Gorbaciov așa cum, de altfel, s-a și prezentat în memoriile sale!¹²²⁴ Nu s-au așteptat la prestații de asemenea anvergură din partea lui Brucan nici analiștii de la Radio Europa Liberă!¹²²⁵ Duplicitatea personajului este evidentă și din mărturisirea către Apostol, în decembrie 1988, că făcuse raport de activitate către Ioan Totu, ministrul de Externe. Unde-a declarat despre vizite în institute și întâlniri cu prieteni moscoviți!¹²²⁶ Urmare a acestui „autode-nunț”, ambasadorul sovietic la București a fost convocat la Ministerul de Externe. I s-a cerut să transmită protestul autorităților românești pentru vizita unui cetățean român în URSS fără ștampilă de intrare și ieșire la granița sovietică!¹²²⁷

În ce privește „scrisoarea celor șase”, n-a existat nicio hârtie în acest sens. A fost un „gentlemen's agreement”, cu intenția unui apel transmis simultan lui Ceaușescu, la Radio Europa Liberă și la BBC, după declarația lui Corneliu Mănescu¹²²⁸. Apostol revenise, la cererea lui, din diplomație, în primăvara lui 1988. I-a cerut o întrevedere lui Ceaușescu dar acesta l-a refuzat. Tovarășul nu uitase, probabil, scrisoarea ce i-o trimisese Apostol, în 1970, unde îi amintea cacealmaua succesiunii lui Gheorghiu-Dej¹²²⁹. Întâlnindu-se cu Brucan prin Parcul Herăstrău, fostul gazetar s-a oferit să redacteze textul. Versiunea lui Brucan au stilizat-o Bărlădeanu și Apostol¹²³⁰. Mănescu și Părvulescu au aprobat-o fără obiecții. „Cei șase puteau să fie mai mulți, după mărturia lui Corneliu Mănescu. Nu e vorba de oamenii de pe stradă, ci de oamenii politici însemnați care gândeau la fel. Ei au dat înapoi sub diferite pretexte. Unul spunea „n-am să rezist torturilor”; altul spunea „vom pierde spitalul, medicamentele, o aprovizionare mai lesnicioasă”¹²³¹.

De pe poziția unor vechi luptători pe aceeași baricadă a cauzei socialismului, „cei șase” i-au reproșat lui Ceaușescu izolarea României de Europa prin următoarele decizii greșite: nerespectarea Actului final de la Helsinki; aplicarea decretului care interzice românilor comunicarea cu cetățeni străini deși respectivul act n-a fost nici votat, nici publicat; construcția centrului civic al Capitalei fără buget aprobat; utilizarea Securității împotriva cetățenilor care-și cer drepturile legale; munca de duminică în întreprinderi; violarea dreptului la secretul corespondenței și al convorbirilor telefonice; politica dusă împotriva țăranilor care deși nu dispun decât de 12 % din suprafața arabilă a țării furnizează statului 40% din producția totală de legume, 57% din producția de fructe, 60% din lapte și 44% din carne, după datele difuzate oficial; politica de asimilare forțată a etnicilor germani, unguri și evrei; retragerea unor ambasade străine din București. Îi cereau președintelui României să restabilească garanțiile constituționale ale drepturilor cetățenești, să declare, fără echivoc, că renunță la

sistematizarea satelor și să oprească exportul de alimente. „Ați început să schimbați geografia țării, dar nu puteți muta România în Africa”, l-au avertizat „cei șase” pe Ceaușescu¹²³².

Tovarășul a procedat în maniera tipică. N-a stat de vorbă cu vreunul dintre ei. A lăsat „rezolvarea” pe seama Colegiului de Partid, pe de-o parte. Pe de alta, Miliției și a Securității care adunase, în timp, probe de compromitere pe baza cărora unii dintre ei au fost anchetați. Apostol și Brucan erau acuzați ca *agenți imperialiști*¹²³³. Mănescu, Brucan și Bârlădeanu au fost mutați din reședințele unde locuiau în „domiciliu obligatoriu”. Apostol s-a dezis printr-o scrisoare, anunțată de Ceaușescu în CPEx ca recunoaștere a trădării și a faptului că „merită pedeapsa capitală”¹²³⁴. Pârvulescu n-a fost clintit din loc, nici Grigore Răceanu¹²³⁵. Până la evenimentele din decembrie 1989, ancheta și izolarea lor au continuat¹²³⁶.

În vară, Radio Europa Liberă, l-a prezentat pe Dumitru Mazilu ca nou exemplu de disidență în partid. Fostul comandant al Școlii de Securitate de la Băneasa din primii doi ani de putere a lui Ceaușescu, promovase secretar general al Asociației Române pentru Națiunile Unite. În 1985, ONU i-a cerut redactarea unui raport legat de respectarea drepturilor omului și problemele tineretului din România. Autoritățile române nu i-au dat pașaport să meargă să-l prezinte. Dar raportul cu tentă critică a ajuns, în iulie 1989, la Geneva, fiind transmis prin Radio Europa Liberă. Raportorul a fost și el arestat la domiciliu.

Socotelile „bancherului roșu”

Românilor li s-a anunțat oficial că țara contractase o mare datorie externă la 12 aprilie 1989 cu ocazia... achitării ei.

La Plenara CC al PCR, Ceaușescu a anunțat-o triumfalist, ca pe-o victorie, astfel: „Zilele de 12-14 aprilie marchează - se poate spune - o deplină independență economică și politică a României! (Aplauze și urale puternice, prelungite). Pentru prima dată în istoria sa îndelungată, România nu mai are nici

o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui și este cu adevărat independentă - și economic, și politic! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu - PCR!”, „Ceașescu și poporul!”, „Ceașescu, România - stima noastră și mândria!”).

La sfârșitul lunii martie am lichidat datoria externă a țării care, în 1980, reprezenta peste 11 miliarde de dolari. În total, din 1975 până în martie 1989, am plătit circa 21 de miliarde de dolari, din care dobânda reprezintă peste 7 miliarde de dolari. În acestea nu sunt cuprinse datoriile pe care le-am avut în ruble și care, de asemenea, au fost de mult achitate.

În prezent, țara noastră are de încasat din creditele pe care le-a acordat diferitelor state peste 2,5 miliarde de dolari”¹²³⁷.

Când, de la cine și cum s-au consumat creditele, n-a socotit necesar să informeze poporul român. Mîntea și cu afirmația că „pentru prima dată” țara nu mai are datorii externe.

În CPEx a făcut anunțul la 31 martie, în chiar ziua efectuării ultimei plăți. A fost și aici aplaudat, conform stenogramei. Iar detaliile au fost ceva mai ample. „Deci acum avem 2,5 miliarde de dolari de încasat”¹²³⁸, a zis el. Avem o situație bună din punctul nostru de vedere și trebuie să subliniem că am realizat aceasta asigurând dezvoltarea. Am făcut investiții de peste 2.000 de miliarde de lei, ceea ce este echivalent, la cursul necomercial, cu 215 miliarde de dolari.

Aici intră și munca. Dacă am lua numai materialele, ele reprezintă aproape 100 de miliarde de dolari. N-am renunțat la dezvoltare, am făcut investiții, am realizat creșterea de două ori a veniturilor la retribuții și economia a crescut cu circa 60 % în acești 10 ani, până anul viitor. Acum sunt cam 50 și ceva la sută.

Deci am plătit datoria, am asigurat dezvoltarea construcțiilor de locuințe și ridicarea nivelului de trai și avem un excedent de aproape 300 de miliarde de lei.

În timp ce toți aproape au deficit bugetar, noi avem un excedent de 285 miliarde de lei.

O parte sunt date sub formă de credite întreprinderilor. Acesta este excedentul care este folosit.

Aceasta este rezultatul politicii noastre economice de dezvoltare socialistă a țării. Nu cum spun unii, că socialismul este de vină că au ajuns în situația în care sunt, ci politica greșită în asigurarea dezvoltării propriu-zise a economiei, a mijloacelor de producție”¹²³⁹.

„Unii” erau sovieticii și adepții *restructurării*.

Ambele dăți - și în CPEx și în plenara CC -, Ceaușescu a menționat că România nu va mai apela la credite externe¹²⁴⁰. A impus o lege de interzicere a contractării lor¹²⁴¹. Anunțul făcut în CPEx este revelator pentru stilul dictatorial al lui Ceaușescu și cele ce-au urmat. „Vreau să atrag atenția ca nu cumva cineva să-și închipuie că am plătit datoria și acum să lucrăm mai prost!, a avertizat el. Aceasta să ne facă să lucrăm mai bine! Pentru că vom avea în vedere, în primul rând, să cumparam în acest an întreaga cantitate de aur, pe care am aprobat-o în 1987 s-o vindem, obligatoriu! La Congres trebuie să intrăm în întregime cu aceasta! Trebuie să dezvoltăm exportul, trebuie să dezvoltăm cooperarea și în mod corespunzător totul”¹²⁴².

Prin extraordinarul efort al cetățenilor României, în 1987, România a plătit 4.252 milioane de dolari, iar în primul trimestru al anului 1989, suma de 1.790 milioane de dolari¹²⁴³.

În toamna lui 1986, Ceaușescu a decis vânzare a 80 de tone de aur din tezaurul Băncii Naționale a României. Totodată, s-a stabilit condiția ca acesta să fie răscumpărat după lichidarea datoriei externe. Dorea ca vânzarea aurului să se efectueze până în primul trimestrul al anului 1987¹²⁴⁴. Dificile s-au dovedit explicațiile experților pentru a-l convinge să vândă eșalonat ca să obțină un preț bun. Altfel, această imensă cantitate pusă în vânzare, ar fi condus la căderea prețului. Greu era și să-l avertizeze pe suspiciosul conducător că o datorie de 200 milioane de mărci, echivalente la contractare cu 100 milioane dolari, datorită creșterii cursului mărcii, deve-

neau la plată 200 milioane dolari¹²⁴⁵. Diploma de licențiat și doctor în economie, oferite lui Ceaușescu pe tavă de Academia de Științe Economice București, nu-l ajuta deloc la priceperea bancară.

În 1987, conducerea Băncii Reglementelor Internaționale de la Basel, a cărei membră era și România, i-a sfătuit pe reprezentanții români să nu mai facă plăți anticipate, după mărturia lui Florea Dumitrescu. Convinse de seriozitatea și capacitatea de plată a țării, forurile bancare internaționale consiliau, conducerea ei să utilizeze creditele avansate anticipat pentru dotarea întreprinderilor în vederea creșterii exportului. Informat, Ceaușescu a luat-o ca pe-un afront (amestec în treburile interne!). Și, totodată, ca pe-o „pactizare” a finanțistilor săi cu dușmanul¹²⁴⁶.

Aurul a fost vândut la prețul total de 1.040 milioane dolari, „economisindu-se” astfel peste 200 milioane dolari din dobânzile aferente. După declarațiile unor oficiali, în decembrie 1989, România avea capacitatea răscumpărării întregii cantități de aur înstrăinate din tezaurul BNR. Recuperase, până atunci, din cele 80 doar 21 tone, păstrând o rezervă de devize convertibile și monedă națională¹²⁴⁷.

Proiectele acestea n-au fost cunoscute decât de echipa finanțistilor care raportau plățile direct lui Ceaușescu. De la început și până la sfârșit, secretarul general și-a păstrat stilul secretos în relațiile cu ceilalți tovarăși. Demnitarii și cetățenii n-au înțeles de ce, după plata datoriei externe, a continuat să le ceară cetățenilor „să strângă cureaua”. S-a zvonit că o cauză a continuării exportului și reducerii consumurilor populației după plata datoriei externe ar fi fost capitalul pe care voia să-l strângă pentru fondarea unei bănci internaționale „cu arabii”. În vizita oficială din primăvara lui 1976, efectuată în Kuweit, lui Ceaușescu i s-a propus fondarea unei bănci, după mărturia lui Ștefan Andrei. Gazda a promis să mai aducă printre fondatori și alte țări arabe. Ar fi creditat cu dobândă scăzută, exclusiv investiții din țările în curs de dezvoltare¹²⁴⁸.

O astfel de intenție este dovedită și prin documente. În martie 1982, CPEx a aprobat tratativele de negociere cu Libanul privind înființarea unei bănci mixte româno-arabe. Libanezii se angajau să atragă și alți parteneri din lumea arabă. Propunerea venise de la ei, via ambasadorul român. La ora aceea, afacerile României în zonă, prin societăți mixte, păreau să prospere (trei societăți mixte în Liban, patru în Libia, una în Abu-Dubai). Activitatea băncii s-ar fi concentrat pe derularea operațiilor de comerț exterior româno-arabe, înregistrată sub formă de societate „holding”, cu sediul la Luxemburg¹²⁴⁹.

Ce s-a întâmplat mai departe, ține iarăși de practicile lui Ceaușescu de-a discuta cu ușile închise. După mărturia unor apropiați, intenționa, după încheierea datoriei, să devină „bancher roșu”. Ivindu-se prilejul rar al unei discuții informale despre căldura din apartamentele românilor, Ceaușescu a refuzat să aprobe creșterea agentului termic. Devoalând, în toamna lui 1989, următoarele planuri, după mărturia lui Ion Coman, secretarul CC cu probleme militare și de securitate: „Aveam acum 2 miliarde de dolari aici în țară, ar fi zis el. Mai avem vreo 7-8 miliarde dolari în creanțe. Luăm aceste creanțe și cu 2-3 miliarde facem o bancă cu care să împrumutăm țările în curs de dezvoltare cu dobândă mică”. „Surprinsă” de Tovarășa, conversației i s-a pus punct imediat¹²⁵⁰.

Despre un astfel de plan, Ceaușescu i-a vorbit, indirect, și lui Gorbaciov în ultima lor discuție din decembrie 1989. „Noi lucrăm mult cu țările în curs de dezvoltare și vrem să accentuăm această tendință, a declarat el. Avem acum posibilitatea să le acordăm chiar și ceva credite. De altfel, acum avem de încasat 2,7 miliarde dolari de la aceste țări (...) acestea sunt creditele acordate de România mai multor țări în curs de dezvoltare”¹²⁵¹.

Adevăr sau presupunere...? Acesta a fost unul dintre secretele duse de Ceaușești în mormânt. Ca și-n alte situații însă, voluntarismul liderului român e-n spiritul zicerii că drumul spre iad e pavat cu bune intenții.

Ultimul Congres

Purtat de caii înaripați ai puterii, Ceaușescu își putea aminti contemplând sala plină de delegații la Congresul al XIV-lea al PCR, din 20-24 noiembrie 1989, cât de multe schimbase¹²⁵². Acesta era, de fapt, și rolul delegaților: să privească țintă spre scena tribunei și să-l aplaude pe secretarul general.

Nu reiese de nicăieri că bătrânul Ceaușescu discutasese cu cineva despre succesiune. Nu vor fi schimbări în domeniul administrativ, ci după alegerile din martie 1990, i-a spus lui Constantin Olteanu, atunci secretar al CC cu propaganda, discutând pregătirea documentelor congresului¹²⁵³. Dar Tovarășa îl atrăsese, în vară, pe Olteanu într-o periculoasă discuție pe tema zvonurilor că Nicu va urma la conducere. „De-o fi cu Tovarășul”, a zis ea, se va decide urmașul, atunci. România nu-i monarhie, nici Coreea de Nord ca să se pună chestiunea transmiterii puterii din tată în fiu¹²⁵⁴.

Dar lozinca „Ceaușescu reales la al XIV-lea Congres!” a fost lansată, din vară, la plenara CC¹²⁵⁵. Înșiși membrii CPEx par a fi fost luați prin surprindere, fiind convocați, în chiar timpul plenarei, într-o ședință de 10 minute. Exact cât Manea Mănescu să propună *realegerea* lui Ceaușescu, iar ei să approve¹²⁵⁶. „Propunerea CPEx” a fost apoi, unanim, acceptată de membrii Comitetului Central din sală¹²⁵⁷. Adevărata surpriză a fost că secretarul general urma a fi „ales” - prin vot deschis și pe bază de semnătură personală - de toți comuniștii români în ședințele organizațiilor de bază ale partidului. Ceaușescu parase orice încercare de eliminare a lui pe căi statutare¹²⁵⁸. Demonstra totodată vecinilor că el știa să se facă, unanim, iubit.

„Afară” se petreceau însă altfel de evenimente decât înaintea celorlalte congrese ale comuniștilor români. Pe tema manifestațiilor din fața ambasadelor României la Moscova, Budapesta, Berlin și Praga, Ceaușescu a convocat CPEx-ul. „În cins-tea congresului” pune el ghilimelele, informat, desigur, de conținutul lozincilor strigate contra lui. Sfertul de ceas cât a

ținut ședința, a cuvântat singur. Prin cele spuse, și-a pregătit subalternii pentru poziția ce o va adopta în decembrie 1989. „Grupurile mici” de demonstranți, zicea el, sunt alcătuite din „elemente clasate, fără servicii, studenți, speculanți și membri ai unor grupări extremiste sub influență occidentală”. Toate cu „numitorul comun” al emigrației maghiare. În legătura strânsă cu serviciile speciale sovietice și americane („că nu mai ști care sunt țări socialiste și care nu sunt țări socialiste”). Dar *organele de ordine* nu luaseră măsuri de împiedicare a manifestațiilor, și-a criticat el vecinii¹²⁵⁹.

Nici nu acest prilej nu și-a consultat *tovarășii* pe tema celor comunicate. Le-a cerut doar să se informeze asupra normelor internaționale care permit proteste oficiale împotriva manifestațiilor cu „caracter fascist, provocator”. Le-am dat noi răspuns în 1968, o să le dăm și acum, s-a lăudat el fără umbra vreunui gând că românii s-ar răzvrăti. Odată plătită datoria externă socotea că eliminase sursa imixtiunii în țara supusă voinței sale. A spus-o astfel explicit: „Este clar că agenți am avut și mai avem și acum în România. La timpul respectiv am condamnat pe generalul Șerb care pe urmă a venit și a recunoscut faptele. Dar trebuie să luăm o atitudine foarte fermă și orice trădare trebuie lovită fără nici un fel de clemență (...). Să adoptăm o poziție foarte fermă și în plan internațional, și în țară! Acum vedem ce bine este că am plătit datoria? Ce ne-ar fi freat ăștia!”¹²⁶⁰.

În privința situației din țară, subordonaților direcți le-a fost dintru-început clar că nu vor putea da un pas înapoi în raportul consum-investiții. „Nu creșterea veniturilor individuale, ci creșterea veniturilor sociale”, trebuie să preocupe conducerea partidului, zicea Ceaușescu¹²⁶¹ (căci „împăcare” între bogați și săraci nu poate fi¹²⁶²). Ideea „consumului rațional” și a „condițiilor optime” pentru asigurarea lui, o completa acum și cu *rațiile* la îmbrăcăminte și încălțăminte: mai mult de trei costume pe an și de patru perechi de încălțări, înseamnă „risipă”¹²⁶³. În opinia lui, venitul național nu caracterizează o țară. Arabia

Saudită, spre exemplu, e bogată, dar „înapoiată”. Sărindu-i în ajutor, Manea Mănescu a oferit exemplul negativ al celor 20 de milioane analfabeți și 32 de milioane de săraci americani...!¹²⁶⁴ Mai bine ca în România unde-ar fi, așadar? În acest spirit a decurs și Congresul al XIV-lea.

Timp de șase ore a citit secretarul general al partidului cele 24 de capitole ale *Raportului* la congres¹²⁶⁵, redactat după indicațiile lui¹²⁶⁶. În pregătirea documentelor, la prima lectură, Ceaușescu a cerut atenuarea formulării prin care se propunea anularea acordurilor încheiate în timpul celui de-al doilea război, inclusiv a Pactului Ribbentrop-Molotov¹²⁶⁷. Prudență impusă de agresivitatea în creștere a Ungariei. Deși, în august 1989, s-a oficializat limba română în RSS Moldovenească și tot atunci au început și conflictele care au condus la separarea Transnistriei¹²⁶⁸, Ceaușescu n-a ieșit în întâmpinarea fraților de peste Prut.

În ansamblu, autorii *Raportului* au avut în vedere evitarea cuvintele pronunțate cu dificultate de Ceaușescu¹²⁶⁹. Dar mai ales evidențierea meritelor sale prin punerea în oglindă a „realităților” din 1965 cu împlinirile din 1989. Congresul al IX-lea a fost unul istoric deoarece a pus capăt practicilor copierii „modelului unic” al socialismului, mințea *Raportul*. Dacă din 1945 până în 1965, se alocaseră investițiilor circa 340 de miliarde de lei, în anii *epocii Ceaușescu* acestea depășeau 4.300 miliarde lei. De altfel, la ultimul său congres, secretarul general anunța o rată de acumulare de 33%¹²⁷⁰ pentru viitorul care n-a mai existat¹²⁷¹. Frazele poticnite ale vorbitorului au fost întrerupte de ovații și urale a căror durată cumulată a depășit un ceas și jumătate¹²⁷². Cine să-și fi imaginat că peste numai o lună de zile va fi executat sub acuzația de subminare a economiei naționale?!

Din culisele Congresului pot fi reținute și alte detalii semnificative. Ceaușescu a dorit mai mulți delegați muncitori (45 față de 9 câți fuseseră la congresul precedent)¹²⁷³, alt afront la *perestroika* promotoare a *competențelor*. Aparte, i-a cerut lui

Constantin Olteanu, acum secretar al CC cu relațiile internaționale, să discute cu șefii delegațiilor străine în vederea organizării unor consfătuiri despre viitorul *lagărului comunist*. Mai întâi la nivel continental, apoi mondial. Motivând că nu sunt mandatați pentru această chestiune, delegații s-au angajat să transmită „acasă” și să dea răspuns. N-a venit niciunul¹²⁷⁴.

Dacă delegați străini au fost puțini¹²⁷⁵, au roit, în schimb, gazetarii. S-au ridicat chestiuni neplăcute și în discuții aparte. Pierre Blatin, secretar al PC Francez, a întrebat de ce-a fost reales Ceaușescu și de ce persistă comuniștii români în etatizarea generalizată a economiei. Delegatul comuniștilor din Israel a dorit o întrevvedere cu Ceaușescu. Ca să-i spună că s-a strâns cercul în jurul lui și nu mai este dorit pe plan internațional¹²⁷⁶. Gazetarii străini au reacționat prompt. Scriind despre congresul din România, *Le Soir* titra *Ciao Sescu* iar *Le Monde, România*: „Până la urmă tot o să moară”¹²⁷⁷.

Ce spunea însă Ceaușescu? În preajma ultimului congres, Tovarășul oferise câteva interviuri prin intermediul biroului de presă. La chestiunea succesiunii a evitat să răspundă¹²⁷⁸. Întrebat când se vor umple „rafturile goale ale magazinelor”, a contrazis cu afirmația mincinoasă că sunt „bine aprovizionate”. A negat și că semnatarii „scrisorii celor șase” ar fi în domiciliu obligatoriu. Dovediți agenți ai unor puteri străine, n-au fost puși sub acuzare deoarece își regretă fapta, a zis el¹²⁷⁹.

Congresul al XIV-lea a fost ultimul act al spectacolului puterii comuniste în România. Prin adoptarea *Programului Directivă cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991-1995 și orientările de perspectivă până în anii 2000-2010*, Ceaușescu a transmis românilor mesajul înspăimântător că le va face și mai dură viața. Înfruntând moartea, aceștia vor ieși curând pe străzi strigându-și dorința de libertate și adevăr.

Ultima călătorie la Moscova

Cu excepția Albaniei, în decembrie 1989, România era singura țară din blocul socialist care refuzase să intre în hora

restructurării. Noutăți interveniseră și în relațiile sovieto-chineze. La sfârșitul lui noiembrie, după discuții la Beijing și la Moscova, s-a anunțat reducerea trupelor dislocate în regiunea de graniță¹²⁸⁰. Dar în presa românească nu reverbera deloc zbuciumul estului european din toamna-iarna lui 89¹²⁸¹.

În presa liberă însă știrea cea mai fierbinte venea din România. Nadia Comăneci, zâna gimnasticii mondiale trecuse clandestin granița vestică¹²⁸². Iar ziariștii se-ntreceau în scenarii diverse pe tema „fugii” sale. Toate legate de regimul Ceaușescu. *O Nadia „foarte fericită” ajunge la New York* a titrat cotidianul *The New York Times*, la o săptămână de la dispariția ei. Știrile și interviurile despre gimnasta româncă împărțeau prima pagină cu evenimentul primirii lui Gorbaciov, la Vatican, de către Papa Ioan Paul al II-lea și cu întâlnirea sa de la Malta cu președintele american George Bush.

Despre toate, Ceaușescu a fost informat continuu prin rapoarte cu „regim special și foarte riguros”: fie între patru ochi, fie în plicuri sigilate, deschise, personal, de destinatar. Tot el resigila și plicurile - scriind pe unele litera V (văzut, citit, adică), pe altele R (retur cu răspunsul dat) -, înapoindu-le prin curier special¹²⁸³. Tovarășei i se redactau buletinele speciale pe teme de cercetare științifică. Dar soțul îi împărțasea tot ce credea de cuviință din informațiile destinate lui. Ceilalți demnitari erau privați de informațiile speciale¹²⁸⁴. „Toate ne-au spus pe lumea asta, dar nimic de trădători”, a recunoscut Ceaușescu înaintea morții¹²⁸⁵. Dar, pe cât de principial se declarase în egalitatea cu *frații*, pe-atât de despotic își tratase *tovarășii* din conducere. Demnitarilor din subordine li se castrase însă simțul rațiunii critice cât ce începuseră cățărătura în ierarhia partidului.

La 3 decembrie, Gorbaciov și cu Bush au purtat convorbiri neoficiale, la bordul vasului „Maxim Gorki”, ancorat în portul La Valetta. Asupra temelor întâlnirii, pe Ceaușescu îl informaseră mai dinainte serviciile speciale. În prima zi de decembrie, Iulian Vlad, șeful Direcției Securității Statului, îi prezentase un

raport îngrijorător. Capii celor două super-puteri vor redefini sferele de influență și vor elabora noi strategii, informa acesta. Așteptând noi ajutoare financiare, sovieticii vor face mari concesii în direcția „dezideologizării relațiilor internaționale” și fondării „casei comune europene”. Bush și Gorbaciov vor exercita, împreună, noi presiuni asupra țărilor ostile „reformelor reale” (China, Cuba și România). În acest scop, sovieticii vor reduce livrările de țiței, gaz metan și minereu de fier¹²⁸⁶. Se apropia, așadar, deznodământul anunțat de liderul PCUS în mesajul de An Nou 1989: până la finele anului, „războiul rece” va lua sfârșit.

Cu câteva zile înainte, Ceaușescu adresase un mesaj liderului sovietic prin care se pronunța împotriva discutării problemelor mari privind cele două blocuri doar între sovietici și americani. Mesajul semăna unui ultimatum în opt puncte. „Sub nicio formă”, „interzicea” Ceaușescu, să nu se abordeze situația celorlalți („Dacă în cadrul întâlnirii bilaterale sovieto-americane va avea loc o astfel de discuție, aceasta va fi considerate de toate popoarele ca un amestec în treburile interne ale țărilor socialiste”¹²⁸⁷). L-a criticat pe liderul sovietic și pentru afirmația că NATO și Tratatul de la Varșovia urmează să joace un „nou rol”. Viitorul nu înseamnă stabilirea unei colaborări între cele două alianțe militare, ci desființarea lor concomitentă, sfătuia primul om al României. E greșită și problema dezideologizării relațiilor dintre cele două sisteme, îl trage el, în continuare, pe Gorbaciov de urechi. Căci atâta timp cât există *imperialism*, există și *luptă de clasă*. E necesar să se asigure și dezvoltarea socialistă a RDG. Și „să se ceară cu toată fermitatea ca SUA să înceteze și să renunțe la orice politică de amestec în treburile interne ale altor state”¹²⁸⁸.

De la Malta, Bush a plecat la Bruxelles, la întâlnirea cu reprezentanții NATO, iar Gorbaciov îi convocase pe-ai lui, la Moscova. Pe când presa occidentală difuza declarațiile lui Bush, Agenția TASS publica declarația guvernului sovietic despre evenimentele din august 1968. Invadarea Cehoslovaciei

de către trupe ale Tratatului de la Varșovia a fost o greșală, recunoșteau sovieticii după două decenii. Cu mesajul implicit că nu vor mai interveni explicit în evenimentele din *lagărul comunist*¹²⁸⁹. De altfel, cu prilejul celei de-a 70-a aniversări de la crearea CEKA, urmașul lui Dzerjinski anunțase că va continua perfecționarea acțiunilor comune cu *organele* din *țările surori*¹²⁹⁰. În paranteză fie spus, la Praga tocmai se consumase o tipică participare activă a serviciilor speciale la *perestroika*. În confruntările dintre civili și forțele de ordine din 17 noiembrie 1989¹²⁹¹, un ofițer de securitate s-a prefăcut a fi mort, sub altă identitate. Pentru sensibilizarea opiniei publice, altă agentă, dându-se prietena lui, a răspândit știrea morții. Studentul al cărui nume și-l atribuisese ofițerul, a dezmințit informația. Dar între timp „revoluția de catifea” izbândise¹²⁹².

Singurii veterani dintre invitații la Moscova au fost, așadar, Ceaușescu și Jaruzelski, acum președintele Poloniei. „Bobocii” păreau mai îngrijorați de viitor decât românul. Karel Urbánek¹²⁹³, succesorul lui Miloš Jakeš¹²⁹⁴, aștepta vești despre demonstrațiile pragheze împotriva guvernului său. Est-germanul Egon Krenz¹²⁹⁵ demisionase cu o zi înainte din funcția de lider al partidului, ziua următoare vizitei de la Moscova urmând să piardă și funcția de șef al statului. Rezső Nyers¹²⁹⁶ aducea vestea schimbării numelui partidului comunist ungar în socialist. Iar polonezul Tadeusz Mazowiecki nu era comunist!

Ședința a început cu informările lui Gorbaciov. S-a înțeles cu Bush, a zis el, să mai scadă asperitățile între cele două blocuri militare și economice. Iar Papa și-a dat acordul. Dar Ceaușescu l-a întrerupt citând un buletin Agerpres: cum se împacă declarația sa cu anunțul făcut de Bush aliaților săi că NATO urma să se extindă și să se întărească? S-a lăsat tăcerea...¹²⁹⁷

Următorul moment stânjenitor, Ceaușescu l-a creat după anunțul lui Gorbaciov privind comunicatul de condamnare a invaziei Cehoslovaciei. România nu are motiv de scuze, l-a întrerupt Ceaușescu. Mai bine s-ar discuta despre retragerea

trupelor sovietice aflate încă în Cehoslovacia. Aceasta este o chestiune bilaterală, a replicat Gorbaciov¹²⁹⁸. Dar Ceaușescu nu l-a slăbit, propunând retragerea sovieticilor și din celelalte țări socialiste. Blocat, Gorbaciov a propus pauză pentru consultări. În reluarea discuțiilor, după vechiul obicei, est-germanii au declarat că, în situația actuală, au nevoie de prezența trupelor sovietice¹²⁹⁹.

Se înțelege că liderul român nu-i consultase și nici nu-i avertizase asupra acestor intervenții pe ceilalți demnitari din conducerea partidului. Nici măcar pe ceilalți componenți ai delegației. Gândea, vorbea și acționa *în numele poporului*, fără a-l consulta. „Dacă vom lucra prost, ne va judeca clasa muncitoare, poporul nostru”¹³⁰⁰, se semetise el, demult, în fața lui Mao. După atâtea *principii ale umanismului, eticii și echității proletare*, uitase și preceptul elementar al comunității natale: ce ție nu-ți place, altuia nu-i face.

Călătoria la Moscova avea însă și alte dedesubturi. Invitat prin ambasadorul sovietic la București, Ceaușescu și-a condiționat participarea de o întâlnire bilaterală cu Gorbaciov. Întrevederea a durat 80 de minute și s-a consumat în patru: de-o parte Gorbaciov și premierul Rîjkov, de cealaltă Ceaușescu și premierul Dăscălescu. Liderul român a reluat propunerea consfătuirii internaționale. Gazda a încercat altă eschivă: sub rezerva refuzului multora, avansa ideea unui grup de inițiativă. Românul a plusat cu o minciună: alte partide i se adresaseră lui, mai dinainte, cu această propunere. Oricât de puțini am fi, tot trebuie să ridicăm steagul, l-a citat Ceaușescu pe Lenin. Excedat de stăruința sa, Gorbaciov i-a amintit vechea sa opoziție la ideea consfătuirilor internaționale. Musafirul a insistat cu argumente personale. În urmă cu 20 de ani, întreprinderile românești contractaseră credite – de capul lor, zicea el – pe principiul *autoconducerii*. România înregistrase astfel o datorie de 11 miliarde de dolari. Acum însă, poate acorda credite țărilor în curs de dezvoltare și are creanțe de încasat în valoare de 2,7 miliarde dolari. Și încă investiții de o sută

milioane dolari în SUA și în China...¹³⁰¹ În acest punct, a pus pe tapet chestiunea importurilor de materii prime sovietice. Dăscălescu a intervenit cu „detaliul” că în livrările de gaz s-a produs o defecțiune: în România ajung cu 7 milioane m.c. mai puțin pe zi decât conveniseră¹³⁰²! Ca și cum n-ar fi auzit reclamația, Gorbaciov a pus punct întâlnirii¹³⁰³.

I-a făcut însă lui Ceaușescu în memoriile sale un portret din care rezultă iritarea ce i-a produs-o. „Mi-a fost dat să mă întâlnesc cu mulți oameni ambițioși, a consemnat el. Este, în general, greu să-ți imaginezi un mare politician fără o doză de orgoliu și încredere în sine. În acest sens, Ceaușescu era în afara oricărei concurențe. De pe buzele acestuia nu dispărea zâmbetul arogant, care-i sugera interlocutorului că citește prin el și nu dă un ban pe el. Aplombul, atitudinea disprețuitoare față de oameni care atingea dimensiuni extreme în urma unor decenii de putere lipsită de control, se transfera, probabil, fără să observe acest lucru, de la slugile sale, asupra partenerilor egali de statut”¹³⁰⁴.

În avion, la masă cu Constantin Dăscălescu, Constantin Olteanu și Ion Stoian, Ceaușescu și-a exprimat regretul că venise la Moscova. E om rău și... periculos, l-a criticat el pe Gorbaciov. Mai târziu, i-a mărturisit lui Constantin Olteanu și părerea de rău că nu ridicase, la Moscova, chestiunea Basarabiei¹³⁰⁵. Ar fi avut temei căci de peste Prut se ridicau tot mai multe glasuri contestatare.

În opinia sovieticilor, pe Ceaușescu îl speriasse mersul evenimentelor din Europa de Est, în primul rând demisia lui Honecker. Gorbaciov l-a „liniștit”: nu există temeuri pentru afirmații referitoare la falimentul sau sfârșitul socialismului. „Ceea ce trebuie făcut acum, Nicolae, noi facem prin perestroika noastră”, ar fi zis el¹³⁰⁶.

A doua zi după revenirea de la Moscova, în ședința Biroului Permanent, Ceaușescu s-a limitat la consultarea celorlalți dacă să dea o declarație privind poziția României în 1968 sau un comentariu. Au convenit asupra unui comentariu „actua-

lizat” din care răzbătea poziția sa potrivnică *restructurării*¹³⁰⁷. În *Scînteia* din 5 decembrie 1989, alături de comunicatul acesta s-a anunțat și că secretarul general va vizita Iranul în viitorul apropiat.

În aceeași zi, Gorbaciov s-a întâlnit cu François Mitterand, președintele Franței, în Ucraina. Informațiile primite prin rețelele diplomatice arătau că se desfășoară acțiuni concertate împotriva României. Pe 10, 12 și 15 decembrie s-a manifestat, simultan, în fața ambasadelor din Paris, Bruxelles, New York, Ottawa, Washington, Roma, Bonn, Berlin, Praga, Varșovia, Moscova...¹³⁰⁸ La Budapesta, ambasada României era asaltată, zilnic, de protestatari din ce în ce mai agresivi¹³⁰⁹. Iar, în inima Europei, belgienii și-au întetit campania împotriva distrugerii satelor românești¹³¹⁰.

Dar ce-l interesau acestea pe Ceaușescu? O întâmplare relevantă în privința percepției sale, a povestit Ion Stănescu, atunci ministrul Turismului. În decembrie 1989, revenit de la o reuniune internațională de specialitate, organizată la Bursa (Turcia), i-a adus lui Ceaușescu o caricatură apărută într-un ziar occidental. *Lăgărul comunist* arăta acolo ca un copac năpârlit. Rămăsese, pe-o creangă, o singură frunză pe care scria Ceaușescu. „Ce vii cu porcăriile astea la mine?”, s-a făcut foc și pară secretarul general¹³¹¹.

NOTE:

¹²⁰⁹ Doina Cornea (n. 1929), din 1958 lector la Facultatea de filologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Cu ajutorul fiicei sale căsătorite în Franța a început, din 1982, să trimită scrisori de protest contra regimului Ceaușescu la Radio Europa Liberă. În 1983 a fost dată afară din Universitate. Până în decembrie 1989, Doina Cornea a fost anchetată în mai multe rânduri și s-a aflat mereu sub supravegherea autorităților fiind într-un fel de domiciliu forțat în locuința ei din Dealul Feleacului. În pofida imensei popularizări făcute de REL, până după căderea regimului, protestele profesoarei clujene nu au reușit să coaleză un grup de adepți.

¹²¹⁰ La 25 august 1988, poetul Mircea Dinescu a acordat un interviu la Radio Moscova unde se exprima în favoarea *perestroika* și *glasnost*; în decembrie 1988

Dinescu a acordat un interviu pentru „Libération” publicat la 17 martie 1989. A urmat o perioadă de arest la domiciliu. În sprijinul său, un grup de intelectuali a redactat o scrisoare de solidaritate adresată președintelui Uniunii Scriitorilor, transmisă prin intermediul REL. Vezi Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965–1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 344.

¹²¹¹ Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu. Ucenicul Partidului*, vol. 1, București, Editura Adevărul Holding, 2012, pp. 207–210.

¹²¹² La 24 ianuarie 1989 au fost arestați ziaristii Petre Mihai Băcanu, Mihai Creangă și Anton Uncu, inginerul Ștefan Niculescu Maier, tipograful Alexandru Chivoiu și Nicolae Neacșu, economistul Elena Gheorghe, Ziariști la România Liberă. Aceștia pregătiseră editarea unui ziar clandestin.

¹²¹³ Lavinia Betea, *Ultima sentință capitală și ultimul proces politic cu public din regimul Ceaușescu. Diplomatul Mircea Răceanu a fost condamnat la moarte în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani”* (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 iulie 2009.

¹²¹⁴ După „fuga” lui Ceaușescu, Răceanu a plecat cu primul avion înspre America. Echipa post-ceaușistă nu-l dorea în componența ei.

¹²¹⁵ Lavinia Betea, *Eveniment la Radio Europa Liberă, Scînteia*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 10 martie 2009.

¹²¹⁶ *Ibidem*.

¹²¹⁷ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007, pp. 187–189.

¹²¹⁸ Mircea Răceanu, *Infern 89. Povestea unui condamnat la moarte*, București, Editura Silex, 2000, p. 89.

¹²¹⁹ Numele lui Brucan rămâne de negăsit în istoria PCdR. În schimb, soția sa Alexandra Sidorovici (1906–2000) avea un remarcabil palmares de aventură și suspans ilegalist. După război, a fost deputată în Marea Adunare Națională și acuzator public în procesele politice intentate „criminalilor de război” și opozanților PCR.

¹²²⁰ Lavinia Betea, *Brucan – osul de pește din ...*, op. cit.

¹²²¹ *Dosarul Brucan. Documente ale Direcției a III-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului (1987–1989)*, editor Stelian Tănase, Iași, Editura Polirom, 2008.

¹²²² Adam Burakowski, op. cit., p. 335.

¹²²³ *Dosarul Brucan...*, pp. 358–360.

¹²²⁴ Silviu Brucan, *Generația irosită*, București, Editura Univers & Calistrat Hogaș, 1992, pp. 186–188.

¹²²⁵ Lavinia Betea, *Brucan – osul de pește din gâtul lui Ceaușescu*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 10 ianuarie 2009.

¹²²⁶ *Dosarul Brucan...*, p. 360.

¹²²⁷ *Din arhivele Securității. Notă de convorbiri*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 10 ianuarie 1989.

¹²²⁸ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr...*, pp. 618–619.

¹²²⁹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Organizatorică, dosar 35/1970, ff. 49–74.

¹²³⁰ Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri*, Arad, Editura Fundației „Ioan Slavici”, 1995, pp. 281-282.

¹²³¹ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr...*, op. cit., p. 616.

¹²³² *Scrisoarea celor șase*, în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 10 martie 2009.

¹²³³ *Ibidem*, f. 19.

¹²³⁴ ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar 53/1989, f. 17.

¹²³⁵ În primăvara anului 1989, în condiții extrem de ambigue, au fost „strămutați” din București Andrei Pleșu (muzeograf la Tescani) și Virgil Măgureanu (muzeograf la Focșani), viitoare personalități ale nucleului de putere post-ceaușist.

¹²³⁶ În Consiliul FSN au fost incluși Brucan, Bărlădeanu și Mănescu. La instigarea lui Brucan, Apostol n-a fost măcar primit în sediul TVR.

¹²³⁷ *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara CC al PCR din 12 aprilie 1989*, în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 12 aprilie 2009.

¹²³⁸ Potrivit declarației lui Răzvan Temeșan, șeful Direcției de Credite Externe din Banca Română de Comerț Exterior, în 2011, România rămăsese la aceeași sumă de 2 miliarde și jumătate de dolari de încasat. Dar echipa post-ceaușistă informase asupra unei sume mult mai mari investită de Ceaușescu (9 miliarde de dolari), incluzând în ea, spre exemplu, și obiectivele construite în URSS contra materiile prime livrate de sovietici. Prin convenții internaționale, Clubul de la Paris, în 2005 ne-a cerut să reducem datoriile Irakului la 80%, ale Mozambicului la 90%. Ale altora s-a convenit să fie plătite în produse (Egipt în detergenți, Vietnam în orez). Și nu puține au fost vândute unor firme specializate în recuperare la 5-10% din valoarea lor (pentru Zambia din 30 milioane de dolari s-au primit 3 milioane). Echipa post-ceaușistă a patronat și anomalia privatizării unor firme care derulau operații de import-export care-au recuperat creanțele în conturile proprii. Industrial Export a recuperat astfel 36 de milioane de dolari. Vezi http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Ceau%C8%99escu#Investi.C8.9Bii_rui_n.C4.83toare_de_aproape_9_miliarde_de_dolari.

¹²³⁹ Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 31 martie 1989, în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 31 martie 2009.

¹²⁴⁰ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 92/1989, f. 15.

¹²⁴¹ Legea nr. 3/1989 prin care se interzicea luarea creditelor din străinătate a fost abrogată prin decret al președintelui CFSN la 31 decembrie 1989 pe același principiu că e mandatată să reprezinte voința poporului ca și Ceaușescu. Au fost risipite rezervele și făcute noi împrumuturi pe același vechi temei.

¹²⁴² *Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 31 martie 1989*, în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 31 martie 2009.

¹²⁴³ Răzvan Belciuganu, *Cum s-a îndeplinit porunca dictatorului: ...*, op. cit..

¹²⁴⁴ Petre Opreș, *Ceaușescu a vândut 80 de tone de aur pentru achitarea datoriei externe* în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 24 martie 2009.

¹²⁴⁵ Răzvan Belciuganu, *Cum s-a îndeplinit porunca dictatorului: plata anticipată a creditelor internaționale*, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/cum-s-a-indeplinit-porunca-dictatorului-plata-anticipata-a-creditelor-internationale-502628.html>.

¹²⁴⁶ *Ibidem*.

¹²⁴⁶ Petre Oprea, *Ceașescu a vândut 80 de tone de aur pentru achitarea datoriei externe* în „Scinteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 24 martie 2009.

¹²⁴⁷ *Ibidem*.

¹²⁴⁸ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*, București, Adevărul Holding, 2011, p. 253.

¹²⁴⁹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 10/1982, ff. 166-168.

¹²⁵⁰ Interviu autorului cu Ion Coman, 4 decembrie 2008.

¹²⁵¹ *Stenograma întâlnirii dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov din 4 decembrie 1989*, în „Scinteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 4 decembrie 2009.

¹²⁵² Când luase el puterea, partidul număra ceva mai puțin de un milion și jumătate de membri. În 1989 se apropia de patru milioane. Astfel că la Congresul al XIV-lea s-au înfățișat 3.326 delegați, fiecare reprezentând 1.150 membri de partid. Primul Comitet Central, ales în toamna lui 1945 unde tânărul Ceaușescu fusese admis cu oarecare greutate, avea doar 35 membri. În 1965, *organul de conducere* dintre congrese, în fruntea căruia se instalase el, avea 196 membri. *Expresie a largirii democrației*, în 1989, CC al PCR ar fi umplut o sală de spectacol (446 membri dintre care 265 titulari și 181 supleanți).

¹²⁵³ Lavinia Betea, *Confesiunile Elenei Ceaușescu despre primul ei Întâi Mai. Interviu cu Constantin Olteanu*, în „Scinteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 30 aprilie 2009.

¹²⁵⁴ *Ibidem*.

¹²⁵⁵ Plenara CC al PCR din 27-28 iunie 1989 a aprobat candidatura unică a lui Nicolae Ceaușescu pentru funcția de secretar general al CC al PCR.

¹²⁵⁶ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 50/1989, ff. 5-7.

¹²⁵⁷ Să fi existat în acele zile discuții în familia Ceaușescu privind succesiunea? Înscrisurile din agenda ținută de șeful de cabinet al Tovarășei lasă loc de speculații. La lucrările de dimineață ale plenarei, Elena Ceaușescu n-a participat. Între orele 10:15 și 12:15, Nicu Ceaușescu a fost de două ori, câte 20 de minute, în biroul mamei sale. La prima vizită se întâlnise și cu fosta sa soție, Poliana Cristescu. Înaintea lui, la Cabinetul 2 au fost primite alte personaje influente: secretarii CC Bărbulescu, Bobu, Curticeanu, Stoian, Olteanu. După aceasta s-a convocat amintita ședință CPEx. Vezi Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Scinteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 27 iunie 2009.

¹²⁵⁸ Dan Constantin, *Membrii CPEx ..., op. cit.*

¹²⁵⁹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 64/1989, ff. 4-5.

¹²⁶⁰ *Ibidem*, ff. 5-6.

¹²⁶¹ Idem, dosar 32/1989, f. 3.

¹²⁶² *Ibidem*, f. 8.

¹²⁶³ *Ibidem*, f. 4.

¹²⁶⁴ *Ibidem*, f. 2.

¹²⁶⁵ Documentele Congresului au fost redactate de colective de propagandiști coordonate de Constantin Olteanu, secretarul cu propaganda și echipa compusă din Dumitru Popescu, Mircea Mușat, Constantin Mitea și Eugen Florescu.

¹²⁶⁶ ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 90/1989, ff. 1-2.

¹²⁶⁷ Dan Constantin, *Membrii CPEx așteptau demisia lui Ceaușescu la Congres. Interviu cu Constantin Olteanu*, în „Jurnalul Național”, 21 noiembrie 2009.

¹²⁶⁸ Florin-Răzvan Mihai, *Cu glasnost și perestroika, Gorbaciov a deschis cutia Pandorei*, în „Știința. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 12 decembrie 2009.

¹²⁶⁹ Dan Constantin, *Membrii CPEx așteptau demisia lui Ceaușescu la Congres. Interviu cu Constantin Olteanu*, în „Jurnalul Național”, 21 noiembrie 2009.

¹²⁷⁰ *Raport cu privire la stadiul actual al societății socialiste românești, la activitatea Comitetului Central în perioada dintre Congresul al XIII-lea și Congresul al XIV-lea, la realizarea programului directivă a dezvoltării economiei socialiste în cincinalul al IX-lea și în perspectivă până în anii 2000-2010 în vederea îndeplinirii neabătute a programului de fărâșire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 76/1989, f. 24.

¹²⁷¹ Raportul din noiembrie 1989 friza nebunia sub aspectul creșterilor pe axa epocii Ceaușescu cu reperele 1965, prezent și viitorul apropiat din anul 1990. Spre exemplu, populația activă număra 9.974.000 cetățeni în 1965, 11.070.000 în 1988, estimându-se reducerea lor la 11.050.000 în 1990. Venitul național fusese de 162,8 miliarde lei în 1965, înregistrase 794,7 miliarde lei în 1988, și ținea la 1.015-1.040 miliarde de lei în 1990. Adică, în numai doi ani să crească cu aproximativ o jumătate! Pe când românii trăiau cu alimentele de bază cartelate ca-n război, Ceaușescu anunța pentru 1990-1995, o creștere la toți indicatorii economici cu circa o treime față de cincinalul în curs. Planul comerțului exterior ținea mult mai sus: creșteri de 55-60 %. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 76/1989, f. 22.

¹²⁷² Monica Iordache, *Ceaușescu - Raport la cel de-al XIV-lea Congres al PCR*, în „Jurnalul Național”, 17 noiembrie 2004.

¹²⁷³ ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 56/1989, f. 13.

¹²⁷⁴ Interviuul autorului cu Constantin Olteanu, 24 aprilie 2009.

¹²⁷⁵ Foștii prieteni italieni nici n-au trimis delegați. Vezi ANIC, fond CC al PCR - Cămară, dosar 77/1989, f. 128.

¹²⁷⁶ Interviuul autorului cu Ion Coman, 4 decembrie 2008.

¹²⁷⁷ Articole furizate de Agenția Infomina pentru „Știința. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”).

¹²⁷⁸ Michael Shafir, *Anotimpul interviurilor: Ceaușescu, presa vestică și presa națională*, în „Știința. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 18 septembrie 2009.

¹²⁷⁹ Michael Shafir, *Interviuri în stil Ceaușescu*, în „Știința. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 19 septembrie 2009.

¹²⁸⁰ Discuțiile s-au desfășurat în perioada 13-27 noiembrie 1989.

¹²⁸¹ Pe primele pagini ale ziarelor se bătea apa în piua pe tema aniversării a 71 de ani de crearea statului național român și pe creșterea burselor studențești cu

10%. În plus, fără excepție, studenții cu părinți muncitori și țărani cooperatori urmau să primească burse. Alt ghiont în coasta lui Gorbaciov, această discriminare pozitivă, prin care liderul român îi amintea lozinca leninistă a alianței muncitorilor cu țăranii în făurirea *statului proletar*.

¹²⁸² Nadia Comăneci a trecut clandestin granița de vest la 27 noiembrie 1989.

¹²⁸³ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 239.

¹²⁸⁴ *Ibidem*, f. 229.

¹²⁸⁵ Stenograma procesului Ceaușescu,
http://ro.wikisource.org/wiki/Stenograma_procesului_Ceau%C8%99escu.

¹²⁸⁶ http://civicmedia.ro/am/index.php?option=com_contenttask=vienrd=65ite&mid=

¹²⁸⁷ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 66/1989, f. 35.

¹²⁸⁸ *Ibidem*, ff. 35-36.

¹²⁸⁹ Lavinia Betea, *În exclusivitate, gen. (r) Constantin Olteanu, fost secretar al CC al PCR cu probleme internaționale: Mărturii despre ultima vizită a lui Ceaușescu la Moscova*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 4 decembrie 2009.

¹²⁹⁰ Françoise Thom, *Sfârșiturile comunismului*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 60.

¹²⁹¹ La 17 noiembrie 1989 a avut loc la Praga comemorarea Jan Palach.

¹²⁹² Vartan Arachelian, *În fața dumneavoastră. Revoluția și personajele sale*, Cuvânt înainte Florin Constantiniu, București, Editura Nemira, 1998, p. 9.

¹²⁹³ Karel Urbánek (n. 1941), prim-secretar al Partidului Comunist din Cehoslovacia (1989).

¹²⁹⁴ Miloš Jakeš (n. 1922), secretar general al Partidului Comunist din Cehoslovacia (1987-1989).

¹²⁹⁵ Egon Krenz (n. 1937), secretar general al CC al Partidului Socialist al Unității din Germania (1989).

¹²⁹⁶ Rezső Nyers (n. 1923), președinte al Partidului Socialist al Muncitorilor din Ungaria (1989).

¹²⁹⁷ Lavinia Betea, *În exclusivitate, ..., op. cit.*

¹²⁹⁸ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

¹²⁹⁹ Lavinia Betea, *În exclusivitate, ..., op. cit.*

¹³⁰⁰ Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România*, vol. II, *Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 286.

¹³⁰¹ Lavinia Betea, *Drumul lui Ceaușescu spre iad a început la Moscova*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 10 decembrie 2008.

¹³⁰² Pe marginea textului stenogramei discuțiilor Ceaușescu – Gorbaciov s-au făcut multe speculații, căutându-se semnele evenimentelor ce vor urma. Propoziției lui Gorbaciov „Să mai trăim până în 9 ianuarie” i s-a atribuit semnificația unei amenințări. În interpretarea translatorilor de limba rusă Gheorghe Stoica și Vasile Buga are înțelesul unei cunoscute expresii rusești „vom trăi până atunci...”, o expresie liniștitoare, nu amenințătoare.

¹³⁰³ Lavinia Betea, *Drumul lui Ceaușescu spre iad ..., op. cit.*

¹³⁰⁴ Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1956-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, p. 238.

¹³⁰⁵ Lavinia Betea, *În exclusivitate, ...*, op. cit..

¹³⁰⁶ Lavinia Betea, Vasile Buga, „Nicolae va sfârși prost” a profeșit Gorbaciov în '87 (III). Interviu cu V.L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 13 ianuarie 2009.

¹³⁰⁷ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 68/1989, ff. 2-3.

¹³⁰⁸ Interviuul autorului cu Ion Stoian, 15 mai 2011.

¹³⁰⁹ George Albuș, *Ungaria nu a permis vizita fratelui lui Ceaușescu, Ilie, la Budapesta, în 1989*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 14 decembrie 2009.

¹³¹⁰ Florin-Răzvan Mihai, Eliza Dumitrescu, *Încă un inamic pentru Ceaușescu: belgienii acuzau dispariția satelor românești*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 11 decembrie 2009.

¹³¹¹ Lavinia Betea, *Interviu cu Ion Stănescu. Informații despre invadarea Cehoslovaciei*, în „Jurnalul Național”, 23 august 2008.

„Azi în Timișoara, mâine-n toată țara...”

Scânteile

Prin statutul și mecanismele partidului, lucrurile fuseseră astfel aranjate încât să-i confere secretarului general toată puterea. Iar din nevestă făcuse „al doilea om” din partid.

Unități speciale destinate anihilării încercărilor de răsturnare a lui Ceaușescu de la putere nu existau însă în structurile militarizate. Pur și simplu pentru că el nu concepea această eventualitate, după declarația lui Iulian Vlad, șeful DSS¹³¹². Până-n prezent, nicio dovadă nu l-a contrazis.

În cele ce-au urmat, Ceaușescu s-a prevalat mai ales de statutul de comandant suprem al Forțelor Armate. Tratată în cheia *agenturilor străine* care atentează la integritatea patriei, nefericitele decizii din decembrie 1989 s-au luat pe fondul doctrinei militare a *războiului întregului popor* impusă după invazia Cehoslovaciei. Atunci conducerea partidului s-a pregătit pentru o rezistență armată „prin toate mijloacele militare, civile, din întreprinderi, etc.”, ca să preîntâmpine acțiunile antistatale¹³¹³.

Dar revolta fusese pe punctul de a începe în celălalt capăt al țării, la Iași¹³¹⁴, sub semnătura Frontului Popular Român, nume inspirat de manifestările de dincolo de Prut¹³¹⁵. Actul de naștere al organizației l-a semnat Securitatea prin arestările operate, după afirmația liderilor Ștefan Prutianu și Cassian Maria Spiridon¹³¹⁶. 60 de oameni au fost anchetati atunci¹³¹⁷. Prin manifeste răspândite în oraș și cu parola „se dau portocale”, a fost convocată o adunare pe 14 decembrie, la

orele 16, în Piața Unirii. Dar locul a fost înconjurat de milițieni. Iar în Hotelul „Unirea” s-au cazat deîndată participanții la o neplanificată, anterior, „dinamoviadă” de judo. În hotel se aflau 110 sportivi dar și 176 turiști sovietici, conform declarației date „la cald” de director¹³¹⁸.

Evenimentele puteau debuta însă în oricare centru urban al României. Starea de spirit a populației corespundea concepțului leninist de *situație revoluționară a maselor*. Prima *revoluție proletară* din lume nu începuse cu insurecția armată asupra Palatului de Iarnă de la Petrograd, cum susținea propaganda sovietică. Scânteia au aprins-o niște femei la coada unui magazin de pâine. În decembrie 1989, dacă scânteia din Iași a fost stinsă, cea aprinsă la Timișoara a detonat butoiul de pulbere.

Căci după încheierea plății datoriei externe, Ceaușescu a continuat nebunia restricțiilor și proiectelor fanteziste. În primăvară a trimis în Valea Jiului o comisie să cerceteze de ce nu se livrează zilnic 15.000-16.000 de tone cărbune cocsificabil. A stabilit și pedepse pentru cei care-ar fi utilizat altfel cărbunele decât în centralele industriale¹³¹⁹. În pragul iernii 1989-1990 a redus iarăși consumul casnic de energie electrică. Situația țării era incomparabilă cu tot ceea ce-a cunoscut un popor european în contemporaneitate, și-a amintit Jean-Marie Le Breton, ambasadorul Franței la București din acea vreme. Nici măcar în anii războiului, francezii nu înduraseră astfel de lipsuri¹³²⁰.

Ceaușescu a menținut exportul în continuare ca „problema numărul unu”¹³²¹, făcând „totul” pentru creșterea lui¹³²². Când ce-a anunțat încheierea datoriei, visa cu glas tare ca volumul comerțului exterior din 1989 (12 miliarde dolari) să se dubleze în 1995. Și de-acolo mai sus: la 1.200 de dolari pe cap de locuitor!¹³²³ „Nu vom admite niciun fel de justificări!” – și-a amenințat el subalternii direcți în octombrie 1989, criticându-i că nu realizaseră exportul (mai mare deja cu 13,7 % decât în

anul precedent). „Nu se poate merge mai departe așa!” se oțără Tovarășul la ei tot mai des¹³²⁴.

Unde anume „să meargă” n-a precizat. Unde-a ajuns, s-a văzut curând.

Deșteaptă-te române! și „Jos Ceaușescu”!

Liniștea Ceaușeștilor s-a tulburat în sâmbăta de 16 decembrie 1989. Dimineața au vizitat pentru ultima dată șantierul centrului civic al Capitalei¹³²⁵. În prima parte a zilei, „chestiunea” Timișoarei nu s-a pus la cel mai înalt nivel¹³²⁶.

Deosebit de Doina Cornea și de alți români care-și adresau protestele prin intermediul postului Radio Europa Liberă, numele pastorului reformat Tőkés László¹³²⁷ devenise cunoscut abia din toamnă, prin emisiunea *A Het (Săptămâna)* a Televiziunii Maghiare¹³²⁸. Conflictele sale cu autoritățile bisericești erau mai vechi. În primăvară, pe linia ierarhică a cultelor religioase s-a emis o notă de suspendare a lui din funcție. La 7 decembrie a primit ordinul de evacuare a casei parohiale situată în același imobil cu biserica reformată din Piața Maria. Conform deciziei clericale, pastorul urma să se mute, cu familia, în noua sa parohie din județul Sălaj. Tőkés și-a anunțat enoriașii de evacuarea din ziua de vineri 15 decembrie. Imobilul fiind situat lângă o stație de tramvai, grupul de 30-40 de credincioși vârstnici a stârnit interes¹³²⁹. Cu certitudine însă că puțini cei care s-au alăturat grupului, în prima etapă, mulți erau informatorii Securității și ai Miliției. Precaute, autoritățile n-au recurs la evacuarea forțată.

În dimineața zilei de 16 decembrie, grupul a început să se manifeste mai „gălăgios”, conform *Raportului Comisiei Senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989*. Apăruseră „niște tineri” care invitau trecătorii să li se alăture. Un tramvai a fost oprit, încercându-se folosirea lui ca tribună pentru discursuri. „Filajul” a identificat și „agenți străini” în zonă¹³³⁰.

„La revoluție” timișorenii au ajuns în feluri diferite, după mărturiile ulterioare¹³³¹. Unele cu totul speciale. Precum închiderea *talciocului*, decisă de Ceaușescu în dimineața acelei zile. O măsură preventivă, probabil, având în vedere numărul mare de turiști străini în țară, raportat de DSS. Talciocurile din Timișoara și Arad, numite de localnici „ocikapiaț”, erau renumite în țară și nu numai. La Timișoara veneau sâmbăta și duminica sârbii din zona de frontieră cu permis de mic trafic. Comercializau mărfuri extrem de căutate pe „piața neagră”: cafea, piper, blugi, țigări, ceasuri electronice, produse cosmetice, fire de tricotat. Se-apropia tăierea porcului de Crăciun și oamenii nu găseau altfel condimentele, necesare, scoase de ani buni din *comerțul socialist* ca produse de import. Vestea i-a surprins neplăcut și pe *bișnițarii* veniți din alte județe pentru a cumpăra și revinde marfa, dar și pe timișorenii. Talciocul era o tradițională instituție informală a orașului: loc de plimbare, amuzament, întâlnire și chilipiruri.

Raportându-i-se că grupul credincioșilor reformați sporește cu alți cetățeni, Ceaușescu a cerut măsuri concrete prim-secretarului Radu Bălan. În consecință, în zonă au apărut și mai mulți informatori, activiști și forțe de ordine echipate în civil. Din lac în puț, căci o mulțime atrage, ca un magnet, indecizii. Mobilizarea gărzilor patriotice s-a vădit dintru început un fiasco: din zeci de mii de angajați, abia 204 timișorenii au răspuns chemării partidului. Dar protestul s-a extins. S-au ivit apoi, după declarațiile a numeroși martori, „grupe de șoc” alcătuite din câte doi-trei tineri care spărgeau vitrinele și incendiau cauciucuri. În Piața Maria a apărut plutonul de intervenție al Miliției județene: 80 de milițieni cu bastoane și scuturi. În după-amiaza zilei de sâmbătă au început ciocnirile între forțele de ordine și cetățeni. Manifestații s-au grupat în mai multe coloane. Una dintre ele - de vreo 600-700 oameni - s-a îndreptat spre sediul județenei de partid. Timișorenii strigau „Jos Ceaușescu!” și „Vrem libertate!”. În marea aceasta de protestatari - și în demonstrațiile viitoare din alte

orașe - se aflau și se vor afla numeroși informatori ai securității și miliției, precum și oameni ai legii care executau sarcinile primite.

Sub perdeaua nopții ciocnirile au continuat. Împotriva răzvrătiților s-au utilizat gaze lacrimogene și jeturi de apă din mașinile pompierilor. În zorii zilei, pe o distanță de circa un km, magazinele erau devastate și cu ferestrele sparte. Circa 180 de persoane au fost arestate. Dar o cincime dintre ele s-au dovedit informatori ai securității și ai miliției. Au spus parola și au fost eliberați¹³³².

Rumorile și zgomotele dimineții au scos în stradă și mai mulți timișoreni. Vedeau foșgăiala milițienilor și îndreptarea grăbită a stricăciunilor. Auzeau și că-n Piața Maria sunt adunați mii de oameni care strigă contra lui Ceaușescu. Între un grup și altul se prelingea câte-un tânăr șoptind: „Măine, după-amiază, la cinci, la „Maria”!”¹³³³. Remarcaseră și specialiștii în filaj incitățile grupului de 10-15 tineri care acționau printre trecători desfășurându-se în evantai¹³³⁴.

Pe firul deciziilor luate, s-ar putea spune că Nicolae Ceaușescu a monitorizat, cu mână de fier, situația apărută la Timișoara. În cursul nopții de 16 spre 17, Tőkés a fost evacuat forțat. Deși în după-amiaza zilei precedente ieșise în repetate rânduri la fereastră cerând mulțimii să se împrăstie¹³³⁵. Dar în documentele conducerii partidului, pastorul a fost pomenit prima dată în ședința CPEx din 17 decembrie¹³³⁶. Aceasta nu înseamnă că liderul român n-avea cunoștință de susținerea lui de către oficialitățile maghiare. Când ministrul de externe Gyula Horn¹³³⁷ a vrut, conform uzanțelor diplomatice, să transmită o scrisoare președintelui Ceaușescu de protest împotriva „deportării” pastorului, ambasadorul român a refuzat s-o primească. A taxat-o cu formula dragă secretarului general drept amestec în treburile interne ale României¹³³⁸.

Cu sau fără știrea lui Ceaușescu, se încercase și o calmare a spiritelor. Din noaptea de 16 decembrie încolo, în apartamentele timișorenilor a fost într-una caldură, apă caldă și lu-

mină. Capii Securității, Miliției și Armatei de la București au trimis grupe operative la Timișoara. Din partea Securității aveau misiuni informative, în special asupra implicării cetățenilor străini. Căci după congres apăruseră un număr mare de cereri pentru vize de intrare în România. Iar intrările ilegale în țară deveniseră mai numeroase decât ieșirile¹³³⁹. Cu vreo două săptămâni mai înainte, Securitatea din Timișoara informase centrul, și că „turiști basarabeni” împânziseră zona sub acoperire de *bișnițari*¹³⁴⁰.

Nu se poate dovedi că i s-a raportat ori nu secretarului general că, în oraș, coloanele de muncitori cântă *Deșteaptă-te române* și scandează „Jos Ceaușescu”. Indiferent de situație, ar fi decis reprimarea răzvrătirii. Deși auzise bine lozincile strigate împotriva lui la Târgoviște, a trecut și-n cealaltă lume cu fixul *agenturilor străine* și al *loviturii de stat*.

Semnele cutremurului epocii

17 decembrie a fost ziua crucială în prevestirea sfârșitului.

Pe firul anchetei comisiei senatoriale din 1993 de cercetare a evenimentelor, se reține că-n zorii zilei și-au făcut apariția la Timișoara trimișii forțelor de ordine din Capitală. Părea că totul se calmase. Dar, însuși Ceaușescu a incitat spiritele ordonând o defilare militară între orele 10 și 13 prin oraș. Voia să intimideze *agenturile*? Marșul soldaților cu drapelul de luptă a fost ca un pumn în obrazul cetățenilor excedați de ruptura dintre realitate și discursul oficial. Unde mergea la luptă *armata noastră populară* cu steaguri și fanfară?! Manifestanții au atacat o coloană de militari încercând să le smulgă arme și steag de luptă.

Mulțimea răzvrătită a crescut la 3 - 4.000 de protestatari. Armatei i s-a ordonat să închidă accesul în centrul municipiului. Dar împotriva cui să lupte cu tancurile pe străzile Timișoarei? Ce armată nevăzută invadase orașul? Efectul a contrariat așteptările. Loviți sălbatic, stropiți cu tulumbele de apă și înecați în gaze lacrimogene de forțele miliției, oamenii s-

au isterizat. Nu le mai păsa de-acum nici de moarte! Tancurile au fost atacate și blocate. După unii martori, focurile de armă trase asupra manifestanților, de persoane rămase neidentificate, au sporit furia și hotărârea mulțimii de-a înfrunta orice rău ca să scape de absurdul *epocii Ceaușescu*. Indiferent de unde-au venit incitățile, cetățenii, nu *agenturile*, au ridicat baricade din camioane și autobuze. Ei au atacat și clădirea puterii locale. La orele 14, prim-secretarul Radu Bălan i-a *raportat* lui Ceaușescu că sediul județenei de partid a ajuns în mâna răzvrătiților. Biroul lui, unde ușa n-a putut fi spartă, rămăsese singurul loc nedevastat. În ciocnirea dintre apărătorii sediului de partid și mulțimea care-l lua cu asalt, s-au tras focuri de armă¹³⁴¹. Peste un ceas, forțele militare au recucerit clădirea¹³⁴².

Ceaușescu a tratat situația, de la început până la sfârșit, ca agresiunea unor forțe străine asupra țării. De la orele 11 a zilei de 17 decembrie, Armata a devenit principală forță folosită împotriva timișorenilor, consemnează raportul comisiei senatoriale din 1993. La orele 13:30, forțele armate de pe întreg cuprinsul României intraseră în stare de luptă, prin ordinul transmis de Vasile Milea, ministrul Apărării. Milea transmitea, în fapt, ordinul lui Ceaușescu. Atunci când l-a dat, secretarul general nu informase măcar CPEx-ul. În același fel, s-a instituit și starea de necesitate la Timișoara¹³⁴³.

La orele 17, în orașul de pe Bega a aterizat un avion ce aducea o grupă operativă, în frunte cu Ion Coman, secretarul CC cu probleme militare și de securitate. Printre cei sosiți se aflau generalii Ștefan Gușă, Victor Atanasie Stănculescu, Mihai Chițac, Constantin Nuță, Velicu Mihalea. Lt. colonel Constantin Zeca, șeful de stat major al Diviziei 18 mecanizată i-a raportat generalului Gușă, încă de la sosire, că la Timișoara se execută foc de armă. Și că s-au înregistrat deja victime și din rândul civililor și dintr-al militarilor¹³⁴⁴. Generalul Gușă a preluat comanda în calitate de șef al Marelui Stat Major, angajându-se că în 24 de ore va face ordine.

Abia după „căderea” sediului județenei din Timișoara, Tovarășul a găsit de cuviință să informeze (parțial) conducerea partidului. Duminică după-amiază, între orele 16:20-17:30, s-a ținut faimoasa ședință CPEX. Ceaușescu a ordonat astfel „măsuri ferme” împotriva oricui atacă armata sau aduce „atingere” instituțiilor de partid și de stat. Deși manifestații erau membri de partid, uteciști, sindicaliști, cotizanți ODUS... Frontul Unității și Democrației Socialiste! Retorica lui s-a sprijinit în cuvintele-cheie ale monologului din noiembrie. Când *înfierase* manifestațiile din fața ambasadelor românești: huligani, agenturi, imperialism ș.a.m.d.

De ce nu au tras subalternii tăi, Milea? – l-a atacat Tovarășul, direct, pe ministrul Armatei, imputându-i astfel *căderea* sediului partidului. Adică de ce nu apăraseră *cuceririle revoluționare*, spulberându-i pe răzvrătiții care-l luaseră cu asalt. A ordonat astfel, clar, săvârșirea crimei („Trebuia să tragă, să-i lase jos, să someze și pe urmă să tragă la picioare”; „Trebuia să-i omoare pe huligani”). În același spirit s-a pronunțat și Tovarășa („Să fi tras în ei, să fi căzut și pe urmă luați și băgați la beci”) ¹³⁴⁵.

Comandantul suprem i-a amenințat pe capii Armatei, Internelor și Securității cu destituirea și cu trimiterea în fața plutonului de execuție pentru incapacitate și „lașitate”. *Autocritica* lor și *împăciunitorismul* celorlalți l-au supărat și mai tare. Atunci alegeți-vă alt secretar general, a răbufnit el pregătindu-se de ieșirea din sală ¹³⁴⁶. Dar cei mai fideli dintre fideli au alergat pe urma lui, implorându-l să-i conducă în continuare: pe ei și țara. Continuau să-i sărute mâna pe care nu i-o puteau încă mușca. O vor face peste o săptămână. Invocând tocmai deciziile ultimului Congres, Ceaușescu a impus, fără drept de replică, următoarea viziune asupra situației: „Am impresia că nu s-au înțeles la Congres lucrurile care trebuie. Hotărârile nu au fost luate de paradă. Toți trebuie să știe că suntem în stare de război. Tot ce s-a întâmplat și se întâmplă în Germania, Cehoslovacia și Bulgaria acum, și în trecut în Polonia și

Ungaria, sunt lucruri organizate de Uniunea Sovietică, cu sprijinul american și al Occidentului”¹³⁴⁷.

Între timp s-au convocat, printr-o teleconferință și secretariatele județenelor de partid ca să asculte versiunea lui Ceaușescu despre Timișoara. Într-o jumătate de ceas (orele 17:30-18:00), secretarul general le-a înfățișat capilor de județe aceeași situație aiuritoare a atacului contra țării și a socialismului. „La Timișoara, toată problema trebuia rezolvată într-o oră-două”, a zis el¹³⁴⁸. Dacă începutul revoltei s-ar fi produs sub ochii lui, la București, ar fi acționat, sigur, cu și mai multă „fermitate”.

A doua teleconferință a ținut-o Ceaușescu cu trimișii la Timișoara. A decis închiderea granițelor pentru străini, excepând turiștii din Cuba, China, Coreea de Nord. A doua zi, deja, presa internațională publica articole despre focarul revoltei din România¹³⁴⁹.

„Alo, aloooo! Tovarăși! Stați liniștiți!”

În zorii lui 18 decembrie, la centru s-a raportat că situația e sub control. Liniștit astfel, Ceaușescu a plecat în Iran. I-a anunțat pe cei din CPEx că pe durata absenței sale la cârma țării va fi Elena Ceaușescu, ajutată de Manea Mănescu. În pofida legislației și a statutului partidului, Ceaușescu transformase Cabinetul 2 în punct de comandă.

La Timișoara s-au numărat însă în acea dimineață 58 de morți¹³⁵⁰, circa 200 de răniți și 700 de arestați. Din ordinul Elenei Ceaușescu - cu concursul lui Bobu și Postelnicu - 40 de cadavre au fost scoase din morgă și încărcate într-o autoizotermă cu destinația București. S-au incinerat, în taină, la Crematoriul Cenușa. Tovarășa intenționase să nu-i împărtășească nici bărbatului ei acest secret. Ci să-i prezinte o situație mai optimistă, reducând numărul morților la cei păstrați în morga din Timișoara. Cel care i-a spus adevărul despre operațiile secrete „Trandafirul” și „Vama”, numele de cod al transportului și incinerării, a fost premierul Constantin Dăscălescu¹³⁵¹. Nu s-ar putea zice însă că numărul victimelor - mai mare decât

în oricare represiune a *burghezo-moșierimii* contra *clasei muncitoare!* - i-a schimbat lui Ceaușescu percepția asupra evenimentelor. Sau l-ar fi predispus la dialog. Nici că s-ar fi interesat de identitatea morților. De menționat că, dintre cadavrele incinerate, cinci bărbați cu vârste cuprinse între 25 și 50 de ani n-au fost niciodată revendicați¹³⁵².

Trei zile, în 18-20 decembrie 1989, Nicolae Ceaușescu a fost plecat în vizită oficială, la Teheran, invitat de președintele iranian Akbar Hashemi Rafsanjani¹³⁵³. Mărturia lui Ion Stoian, ministrul de Externe care l-a însoțit pe Ceaușescu, demontează câteva legende ale revoluției române¹³⁵⁴. Întâi că secretarul general nu s-a dus după ajutoare, speriat de revolta timișorenilor. Respectiva vizită se antamase încă din septembrie. Intenția se conturase după ce Mohammad Najibullah¹³⁵⁵, președintele Afganistanului, i-a cerut lui Ceaușescu bunele oficii pe lângă iranieni pentru contactarea unor grupări de afgani din Iran și Pakistan. Trimis în Iran, șeful diplomației românești a sondat și posibilitatea unui import mai mare de țiței și gaze naturale, reînnoind astfel bunele relații din vremea șahului Reza Pahlavi. De aici, proiectul întâlnirii la cel mai înalt nivel. După ultima discuție cu Gorbaciov, cu speranța de „normalizare” a importului de țiței și gaze sovietice, liderul român avea serioase motive să se îndrepte către Iran. Iar rezultatele au fost bune. S-a convenit ca iranienii să livreze 5 milioane tone de țiței în anul 1990 (cu posibilități de dublare) și 5 milioane de metri cubi de gaze prin conducta ce traversa și Uniunea Sovietică. Cereau și ei, la schimb, grâu.

În opinia martorului, Tovarășul s-a comportat deosebit. Altădată venea din cabina lui de odihnă în salonul avionului prezidențial ca să discute cu ceilalți delegați. De data aceasta s-a izolat. Dar i-a izolat și pe ei de comunicarea cu țara. Elena Ceaușescu a interzis și transmiterea telegramelor din centrală către șeful diplomației. În acest timp, Tovarășa a ținut-o în ședințe și primiri. Conform însemnărilor din agenda șefului ei de cabinet, marți, 19 decembrie, cel mai des i-a chemat pe

Bobu, Curticeanu, Postelnicu, Vlad și Dăscălescu. Dar cea mai lungă întrevvedere a avut-o tot cu fosta-i dragă noră, Poliana Cristescu¹³⁵⁶.

Morții, răniții și arestații, în loc să înfricoșeze populația Timișoarei, au răsculat-o. Familiile care-i căutau pe cei dispăruți, primeau de la spital, morgă și miliție același răspuns: la noi, nu e nimeni. La revenirea din Iran, Ceaușescu a făcut concesiile de a dispune eliberarea arestaților¹³⁵⁷. Dar unde erau răniții și morții? Cu sloganul „Nu plecăm acasă, morții nu ne lasă”, comunitatea orașului de pe Bega a atins coeziunea și fermitatea cetăților asediate de dușmani nemiloși. Fabricile și instituțiile au intrat în grevă. Cui i-ar fi ars de muncă și disciplină când, din gură-n gură, zburau noi vești despre grozăviile petrecute? Atunci când Radio Europa Liberă a difuzat o bandă cu împușcături și țipete, prezentând-o ca înregistrată la Timișoara, panica și oroarea s-au răspândit în toată țara. Tovarășa i-a trimis *în teren* pe Bobu și pe Dăscălescu¹³⁵⁸. La Cabinetul 2 a continuat sarabanda întrunirilor¹³⁵⁹. Ce-au discutat acolo, a rămas pentru totdeauna pierdut. Când au ajuns în fața tribunalului, foștii demnitari au făcut declarații consonante statutului și intereselor de inculpați.

La 20 decembrie, orașul era în mâna demonstrațiilor care scandau, printre altele, „Azi în Timișoara, mâine-n toată țara!”. Timișoara era, de-acum, un oraș liber cu o nouă conducere – Frontul Democrat Român¹³⁶⁰, constituit în clădirea Operei, după sloganul *restructurării* „Noi suntem poporul!”. Din balcon cuvântau liber toți cei care voiau să se adreseze mulțimii. S-au autodenumit apoi *revoluționari*, extrăgând din adâncurile stratului de steril al *revoluției proletare* amintirea categoriei evocată cu atâta mândrie de Ceaușescu¹³⁶¹.

Înainte încă de București, tulburări, greve și demonstrații au început, la 21 decembrie, în orașele Arad (între orele 7 și 8 dimineata)¹³⁶², Buziaș, Sibiu, Cugir (între orele 9-11), Tg. Mureș, Caransebeș, Hunedoara, Reșița, Brașov, Ghimbav și Făgăraș (între orele 11-13). După eșecul manifestației de la

București din aceeași zi, s-au pornit protestele la Cluj-Napoca (orele 15), Cîsnădie (orele 18), Alba-Iulia (orele 22). Transilvania s-a „aprins” înainte de detonării anunțului „fugii” dictatorilor! Un comportament cu totul deosebit a avut Szasz Iosif, secretar al CC. Trimis la Reșița să potolească muncitorii, sub presiunea mulțimii a ieșit pe balcon cerând oamenilor să îngenuncheze pentru morții Timișoarei. Din același balcon al sediului județenei de partid, a aruncat el însuși portretul lui Ceaușescu¹³⁶³.

Nici la Timișoara însă, nici în celelalte orașe răzvrătite nu s-au strigat lozinci în favoarea *trădătorului* Tőkés¹³⁶⁴. Protestele cetățenilor au fost, în această etapă, contra tiraniei Ceaușeștilor și în deplină consonanță cu constituția țării. Răzvrățiții n-au avut programe sau formațiuni politice care să reprezinte *agen-turile străine* despre care vorbea Ceaușescu. Oricâți agitatori și „catalizatori” nevăzuți ar fi acționat, mulțimea manifestase animată de propria-i credință: cu orice preț, tiranii trebuie înlăturați din fruntea țării.

Avionul prezidențial care-l aducea pe Ceaușescu din Iran a aterizat la București în jurul orelor 15. După tipic, la aeroport l-au întâmpinat membrii CPEx, în frunte cu Tovarășa. Informat asupra celor întâmplare, cu „inteligenta de sifilitic”¹³⁶⁵ prin care-și uluia deseori apropiații, a pus totul în seama târgului dintre cele două super-puteri: sovieticii pot să-și facă jocurile intereselor în România, la paritate cu americanii în Panama¹³⁶⁶.

Secretarul general a convocat apoi o teleconferință cu primii secretari de județ. A apărut flancat de Elena Ceaușescu, Dăscălescu, Manea Mănescu, Gogu Rădulescu, Ion Radu, Constantin Radu, Curticeanu, Milea și Bărbulescu¹³⁶⁷. Le-a comunicat că „evenimentele” de la Timișoara n-au încetat, fără alte detalii „destabilizatoare”. În consecință, el se va adresa cetățenilor României. Și le va arăta că „totul” s-a organizat de cercuri revanșarde, revizioniste. Amestecul străin, zice el, l-a recunoscut Budapesta și reiese din declarațiile președintelui Bush. S-a dovedit prin intervenția Statelor Unite în Republica

Panama. Armatei i-a atribuit responsabilitatea reprimării și i-a încredințat sarcini de viitor în acest sens. „Aceasta a făcut necesar, spune el, ca forțele militare și de ordine să intervină pentru apărarea ordinii, a bunurilor orașului Timișoara, îndeplinindu-și obligațiile și răspunderile prevăzute în Constituția și legile țării”¹³⁶⁸. Toți trebuie să știe că Armata „are astăzi marea răspundere, în fața poporului, de a apăra și respinge orice acțiuni care sunt împotriva independenței, suveranității și integrității teritoriale, a liniștii, a construcției socialiste în țara noastră”¹³⁶⁹. În rest, muncă, disciplină, paza avutului obștesc...

Acestea au fost „explicațiile” și ordinele date satrapilor județeni. S-au arătat și ei „la înălțimea” momentului. Singura întrebare, singura problemă deosebită ce i-au „ridicat”-o: precizarea orei de transmisie a cuvântării ca să organizeze vizionarea la televizor... Curând își vor pune cenușă în cap, acuzând lipsa de informare: n-aveau dreptul nici la buletinele speciale, nici să asculte *trădătorii* de la Radio Europa Liberă.

În pofida știrilor că unul dintre orașele mari ieșise de sub conducerea partidului și a sa, Ceaușescu n-a dat un pas înapoi. Nicio mărturie nu indică intenții de dialog cu răzvrățiții. Să se fi temut că va păți ca-n Valea Jiului, în 1977, ori poate și mai rău? Nesăbuit ca-n anii activismului înfocat pentru colectivizare, n-a arătat empatie, înțelegere sau compasiune pentru revolta omului de rând.

În cuvântarea transmisă la orele 19 pe posturile de televiziune și radio și-a repetat ineptiile și amenințările către nevăzuții invadatori. Niciun cuvânt de căință sau promisiune la adresa cetățenilor. I-a încredințat însă pe români că soldații au tras și vor trage împotriva lor. „Armata și-a îndeplinit (sic!) pe deplin datoria față de patrie, față de popor și față de cuceririle socialismului!”¹³⁷⁰, a zis el despre Timișoara. Astfel că, în viitorul apropiat, mulțimile răsculate vor persuadea soldații și ofițerii cu sloganul „Armata e cu noi!”. Prevalându-se de aceasta, în rescrierea istoriei ce va urma, capii Armatei s-au lepădat de faptele comise.

Vorbirea illogică și poticnită a secretarului general despre agenturi străine, iredentism, șovinism, independență, suveranitate și cuceriri revoluționare, a turnat iarăși gaz pe foc. De cine voia să-i „salveze” bătrânul acesta dus cu pluta? – se întrebau telespectatorii. Unde se ascundeau agenturile, fascismul și iredentismul? Românii nu le vedeau nicăieri. Presa oficială difuzase totdeauna știri și comunicate despre tovărășia și conlucrarea lui Ceaușescu cu toți ceilalți *frați* din *lagărul comunist*. Nu se lăudase el totdeauna cu solia de pace și prietenie a poporului român către toate popoarele lumii? Și-acum, dintr-o dată...?!

Odată încheiate conturile cu țara, Ceaușescu a trecut la treburile din afara ei. Șeful diplomației l-a informat că, în timpul călătoriei din Iran, sosiseră telegrame amenințătoare. Ministrul francez de Externe declarase că va privi cu înțelegere o eventuală intrare a sovieticilor în România, după mărturia lui Ion Stoian. Urmase declarația secretarului de stat Backer că SUA aprobă poziția Franței. Apoi Szűrös Mátyás¹³⁷¹, președintele interimar al Ungariei, transmisese că, date fiind evenimintele, venise timpul eliberării Transilvaniei. Apăruseră și elemente noi, precum întâlnirea șefilor adjuncți ai statelor majore din țările Tratatului de la Varșovia, organizată la Kiev, cu o zi înainte, fără înștiințarea României. La Ungheni, pe râul Prut, se spunea că podul sovietic de vase a ajuns la jumătatea apei... Ceaușescu i-a lăsat impresia că aflase deja. I-a cerut să-i cheme întâi pe ambasadorii țărilor socialiste, apoi pe ceilalți. Până la orele 2 în noapte, Stoian a transmis protestele lui Ceaușescu la „amestecul în treburile interne” ale României. Pe cei din țările NATO i-a lăsat pentru ziua următoare¹³⁷².

De relația cu Moscova s-a ocupat însuși Ceaușescu, convocându-l pe reprezentantul ambasadei sovietice la București. Încă din ziua precedentă, ziarele sovietice publicaseră ample articole despre tulburările din vecini. Se plângeau, în principal, de decizia interzicerii intrării cetățenilor sovietici în România. Și informau că Timișoara a fost cuprinsă de demonstrații de

masă „determinate de arestarea la domiciliu și judecarea militantului pentru apărarea drepturilor (omului) de naționalitate ungară, preotul bisericii reformate maghiare, László Tőkés”¹³⁷³. Ceaușescu și-a exprimat „surprinderea”, trecând, în stilul său, la atac. Amenința că dispune de informații că situația de la Timișoara apăruse datorită planurilor celorlalți membri ai Tratatului de la Varșovia¹³⁷⁴.

Prin decret prezidențial a instituit starea de necesitate în întreg județul Timiș. Profilactic, în țară, s-a interzis circulația și întrunirile în grupuri mai mari de cinci persoane și s-au pus în stare de alarmă toate formațiunile Armatei, Ministerului de Interne și Gărzilor Patriotice. În logica firii lui Ceaușescu a apărut și ideea contramanifestației de la București din 21 decembrie. Din balconul unde condamnase cu succes invazia Cehoslovaciei, voia să apere, din nou, independența țării! Prin atribuțiile funcției, mitingul l-a organizat Barbu Petrescu¹³⁷⁵, primarul Capitalei¹³⁷⁶. N-a fost deloc o strategie destabilizatoare. Tovarășul a *indicat* când și câți bucureșteni să vină pentru a demonstra *unitatea și dragostea poporului*: orele 12 și cel puțin o sută de mii de *oameni ai muncii*¹³⁷⁷.

Cu rațiunea alterată de drogul puterii, Ceaușescu i-a „înștiințat” pe membrii CPEx că sunt „invitați” la mitingul organizat de Primăria Capitalei. Va vorbi acolo despre situația Timișoarei și va anunța măsurile în sprijinul populației supuse spre aprobare chiar atunci. Acestea au apărut în presa din 22 decembrie astfel: creșterea retribuției minime, începând cu 1 ianuarie 1990, de la 2.000 la 2.200 lei; introducerea unei indemnizații de 1.000 lei la nașterea primului copil și câte 2.000 lei pentru fiecare următoare naștere; majorarea pensiei minime de la 800 la 900 de lei, a ajutorului social de la 500 la 800 lei¹³⁷⁸... Măsuri prin care voia iarăși să-i demonstreze lui Gorbaciov și *imperialiștilor* că el, și nu altul, e promotorul „adevăratei democrații și al adevăratului umanism”¹³⁷⁹. Altfel, i-ar fi dezlegat pe români de necazurile lor cu căldura, lumina, hrana și libertatea... Ce să facă mamele cu indemnizația de naștere dacă li se

îmbolnăveau pruncii de frig și nu găseau lapte, scutece și medicamente?... La ce viitor să spere când un pachet de vată medicinală nu putea fi cumpărat altfel decât cu serioase *pile*¹³⁸⁰? Judecata fostului *revoluționar* se alterase până-ntr-atât că ordonase trimiterea muncitorilor din provincia sa natală să-și bumbăcească tovarășii de pe Bega. Cu băte confecționate în fabricile de mobilă, oltenii au fost urcați în trenuri speciale cu destinația Timișoara! Garniturile au fost întoarse din drum după ce primii debarcați au fraternizat cu revoltații.

Dar mitingul din 21 decembrie a început bine. Adică obișnuit, respectând algoritmul *adeziunilor oamenilor muncii* și concluziile secretarului general în aplauze și scandări. Transmis de televiziune, în direct, telespectatorii au remarcat că, după primele fraze rostite, Ceaușescu s-a oprit debusolat. Întrerupt, parcă, de ceva nevăzut. Ce e?! - întreabă el perplex în microfon? „Liniște!, Liniște!”, i-a venit în ajutor, adresându-se adunării, vocea autoritară a consoartei. Ceea ce telespectatorii nu văd și nu aud e vuietul și freamătul mulțimii¹³⁸¹. Zeci de participanți, mai cu seamă femei, au povestit ulterior că s-au speriat înțepate, la spate, de ceva ce-ar fi semănat cu o sulă. Clasică unealtă de cizmar. Situație creată de specialiști ai diversivității, s-a spus mai târziu. Tensiunea ce plutea în aer, făcea și ea parte din arsenalul războiului psihologic prin emisia unor unde de frecvență foarte joasă, sub pragul audibilității¹³⁸².

Televiziunea a transmis în toată țara un nemaipomenit „dialog” între *cel mai iubit fiu al poporului* și... popor. „Alo, aloooo!”, „Tovarăși!”, „Așezați-vă liniștiți!”, se oțără el către mulțime cu aerul că s-ar apăra, fără băț, de-o haită de câini. „Stați liniștiți! Stați liniștiți”, cotcodăcea și piaza lui rea, îndemnându-l să-și continue discursul. Din înălțimea balconului se vedea bine că n-ar avea cui. Țipetele și învâlmășeala au răscolit piața. Câțiva purtători au aruncat, grăbind la fugă, pancartele late cu lozinci precum „Să înceteze amestecul grosolan al cercurilor imperialiste în treburile interne ale României!”. S-au

împiedicat în ele mitingiștii din jur, căzând grămadă. Alții făceau arme de luptă din tablourile Tovarășului ca să străpungă cordonul format din securiști și milițieni. „Asta e o provocare”, a gândit cu voce tare oratorul cu mintea fixată în schema *agenturilor străine*. Circa cinci minute a încercat să stopeze haosul. Timp în care pe ecranele televizoarelor a apărut semnalul defecțiunii. Dar Tovarășul a reușit să stăpânească mulțimea continuându-și discursul cu promisiuni și *înfierări*. „Vom munci și vom lupta, țara o vom apăra!”, au scandat des, conform regiei spectacolului, mai puțin participanții cât benzile înregistrate. Marea de tablouri cu chipurile celor doi Ceaușești și lozincile roșii s-a agitat atunci, ultima dată, în Piața Palatului¹³⁸³.

Din cenușa mitingului, s-a născut revolta în Capitală. Un grup de protestatari a coagulat în Piața Romană, altul în fața Hotelului Intercontinental. Răzmerița s-a întins și pe artera Piața Kogălniceanu-Piața Rosetti.

Dar Ceaușescu n-a capitulat. Spre seară a convocat altă teleconferință. A declarat mobilizarea generală și a activului de partid și a tineretului. „Nu există decât o singură cale – lupta!”, decretase el¹³⁸⁴. Trămbițele *luptei de clasă* începuseră iarăși să răsunе în mintea lui. După război, în fața detașamentelor revoluționare ale tineretului, nu îndrăznea nici un *huligan* să ridice capul pe bulevardele Capitalei, s-a lăudat el celorlalți demnitari¹³⁸⁵.

Rămas cu apropiații – nevasta, cumnatul Bărbulescu, Manea Mănescu, Bobu, Dăscălescu, Curticeanu, Ion Radu – și capii forțelor de ordine (Milea, Postelnicu și Vlad), și-a arătat nemulțumirea că nu s-a „lichidat” grupul de la Universitate¹³⁸⁶. Cu vechea lui „mâncărime organizatorică”¹³⁸⁷ a înstituit „comanda unică asupra întregii activități”: nimic fără înștiințarea comandantului suprem. Pe fidelul Curticeanu l-a desemnat secretarul Comandamentului unic cu rolul de-a urmări „totul”. Prin aceasta înțelegea „lichidarea” rapidă a protestelor din București¹³⁸⁸.

Noaptea groazei din București

Ceaușeștii și-au petrecut ultima noapte de putere în sediul CC. Au cerut doar haine de schimb pentru a doua zi: nu se pregăteau de nicio fugă.

Seara, Valentin și Zoe, însoțită de soțul ei, și-au vizitat părinții. Din frânturile de discuții care-au răzbit, s-a înțeles că le-au povestit ce se întâmplă în oraș, îndemnându-i să lase altora puterea. Cu Nicu, Ceaușeștii se văzuseră ultima dată, cu o săptămână înainte, la ședința MAN. În ziua premergătoare sesiunii, mezinul trecuse de două ori pe la Cabinetul 2. Zăbovise, neobișnuit, în alte două rânduri, în biroul mamei sale și în timpul ședinței¹³⁸⁹. La teleconferința din 17 decembrie, prim-secretarul de Sibiu tăcuse însă în rând cu ceilalți. A transmis în teritoriu, fără discuții, și ordinele comandantului suprem. În dimineața de 22 decembrie, sunat de la Cabinetul 2, a mințit că nu sunt „probleme deosebite” deși se înregistraseră 4 morți la Sibiu și alți 2 la Cisnădie¹³⁹⁰. Comportamentul său din acele zile elimină supoziția pregătirii și ambițiilor de succesor al tatălui. După mitingul ratat de la București, Nicu și-a petrecut vremea în compania iubitei sale, soprana Daniela Vlădescu, pe care-o invitase la Sibiu¹³⁹¹. Nu se poate dovedi cu nimic nici că părinții ar fi pus atunci vreo bază în el.

În seara de 21 decembrie, la Cabinetul 1 au fost chemați Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, Dan Deșliu, poetul de succes al epocii staliniste devenit contestatar al politicii ceușiste și poetul Adrian Păunescu. A venit doar cel din urmă, după mărturia lui Constantin Manea, șeful de cabinet al lui Ceaușescu¹³⁹². Crezând, probabil, în declarațiile de dragoste în versuri ce i le trimitea poetul și după ostracizarea sa¹³⁹³, Tovarășul ar fi dorit ca să-i pledeze cauza la televizor. Prea târziu, însă!

Ceaușescu se gândea deja la „reparații”. După obicei, pentru tot ce se întâmplase trebuiau căutați „țapi ispășitori”. În primul rând urmau a fi destituiți cei care nu stăpâniseră situația la Timișoara. A dat ordin să fie chemați capii Comisiei

Centrale de Revizie¹³⁹⁴ – Ilie Verdeț și adjuncții săi, vechii cominterniști Vasile Vâlcu și Mihai Burcă¹³⁹⁵. Verdeț, președintele Comisiei Centrale de Revizie l-a sfătuit pe Ceaușescu să caute o înțelegere cu protestatarii baricadei de la Intercontinental¹³⁹⁶. Omul politic care se avântase să aplaneze conflicte de anvergură mondială, n-a găsit însă potrivit să se „coboare” la medierea cu poporul. Să-i lase pe alții la putere, se spune că l-ar fi sfătuit și fratele Ilie. Degeaba! În discursul pe care apucase să-l țină, tipărit în acea noapte, apăreau și versurile belicoase scrise de pașoptistul Andrei Mureșanu. „Murim mai bine-n luptă, cu gloria deplină,/ Decât să fim sclavi iarăși pe vechiu-ne pământ”¹³⁹⁷. Le va recita curând și în scurtul drum către execuție. *Deșteaptă-te române!* A fost astfel imnul contestatarilor și izvor de lozinci mobilizatoare pentru Ceaușescu

În orașele unde se iscaseră tulburări, Ceaușescu și-a trimis ajutoarele de nădejde. Ei ar fi trebuit să intre în marile întreprinderi și să-i convingă pe muncitori că adevărul, binele și dreptatea aparțin conducătorului. Noaptea, a vrut și secretarul general să coboare printre manifestanți. Apoi a cerut să i se aducă capi ai rebeliunii pentru dialog. Apropiatii l-au împiedicat. Dar cine-ar fi îndrăznit să-l oprească dacă și-ar fi dorit cu adevărat?

În seara de 21 decembrie i-a cerut șefului de cabinet să-l recheme pe Victor Atanasie Stănculescu de la Timișoara¹³⁹⁸. Același lucru l-a transmis telefonic și lui Ion Coman, cu precizarea că generalul urmează să primească misiuni importante¹³⁹⁹. Tovarășul n-avea cum fi mulțumit nici de Milea, nici de Gușă: Armata fraternizase cu demonstranții la Timișoara. Și nu doar acolo. La Arad, spre exemplu, încă din dimineața acelei zile, soldații scoși din cazărmi, asistau la spectacolul manifestației în poziție de pe loc repaus, beau ceai și mâncau sandviciuri aduse de protestatari¹⁴⁰⁰. Dar Stănculescu auzise și văzuse de-ajuns ca să știe că puterea lui Ceaușescu se-apropia de sfârșit. Biografia acestui viitor personaj central abundă în suspansuri. În 1952, bunăoară, împreună cu locotenentul-

major Vasile Milea, îndeplinise misiuni importante în construcția sistemului coordonat de sovietici, în Banat, contra „expansiunii titoiste”. În 1968, Ceaușescu îl înaintase, în mod excepțional, la gradul de general din funcția de locțiitor al șefului Marelui Stat Major și șef al Direcției Organizare, Mobilizare, Planificare și Înzestrare¹⁴⁰¹. În 1989, deținea funcția de prim-adjunct al ministrului Apărării Naționale, cu atribuții în exportul tehnicii militare românești. Ceva se fisurase însă în încrederea ce i-o arătase Ceaușescu deoarece înaintea Congresului al XIV-lea l-a tăiat pe Stănculescu de pe lista membrilor CC...¹⁴⁰² În dimineața zilei de 22 decembrie, ca să evite convocarea la Cabinetul 1, Stănculescu și-a pus piciorul în ghips. Dar n-a scăpat.

După exemplul Ceaușeștilor, ceilalți demnitari au rămas în sediul puterii înțesat de militari și ofițeri de securitate. Pericolele nu i-au unit pe *tovarășii din conducere*. Dimpotrivă! Se temeau de ascultarea telefoanelor și chiar să vorbească unii cu alții. Dacă-i învinuiuau Tovarășii de complot?! La Budapesta, ambasada României se afla sub asalt. Sute de protestatari au strigat toată noaptea „Predați armele și securiștii!. Ieșiți din clădire!”¹⁴⁰³

Până la orele trei către dimineață, în plin centrul Capitalei, s-a împușcat, s-a strivit, s-a lovit, s-a arestat. Fratele Andrușă, comandantul Școlii de ofițeri de la Băneasa și-a scos și el elevii și profesorii la luptă¹⁴⁰⁴. Bilanțul arăta 49 morți, 463 de răniți, 698 de arestați¹⁴⁰⁵. Armata „apăra” *cuceririle revoluționare ale poporului* la care atenta, acum, însuși poporul.

Când zorii s-au prelins peste caldarâmul însângerat, manifestanții fuseseră împrăștiți. Sângele a fost spălat și străzile curățate de urmele încreștării. Dimineața trebuia să găsească Capitala pregătită pentru alte minciuni.

Sinuciderea generalului Milea

După măcel, generalul Vasile Milea, ministrul Armatei a revenit la sediu răvășit de acest prim și îngrozitor botez al

focului. Nu ținte dușmane și străine doborâseră soldații săi, ci români neînarmați. Prin jurământ, militarii se obligaseră să-i apere.

Milea promovase ca toți ceilalți *factori de răspundere* din civile. Un episod tulbure al biografiei sale arată cât de îndatorat îi era lui Ceaușescu care-l „avea la mână” și pe el. În 1964, Milea fusese pe punctul de-a fi exclus din partid și din armată pentru deturnare de fonduri¹⁴⁰⁶. Ajuns la putere, Ceaușescu îl reabilitase și îl promovase amintindu-și ajutorul primit de la el, în 1962, în campania de colectivizare. Sub presiunea soldaților comandați de Milea, impetuosul responsabil al colectivizării pacificase o comunitate răsculată¹⁴⁰⁷.

A existat, se pare, un moment în acea noapte când istoria României putea lua o mai bună turnură. Când Milea revenise în sediu îngenuncheat de victoria asupra bucureștenilor, Iulian Vlad ar fi încercat să-i propună o alianță contra lui Ceaușescu. „Atunci i-am spus că nu putem lăsa lucrurile așa, că de fapt, forța este în mâna lui și a mea. Eu stăpâneam lucrurile în sediu, iar el afară...”, a declarat fostul șef al DSS în fața comisiei senatoriale de cercetare a evenimentelor. „Nu mai sunt în stare”, i-a declinat Milea oferta de „blocare” a lui Ceaușescu¹⁴⁰⁸. Dialogul de taină, imposibil de confirmat, e plauzibil în puzzle-ul acțiunilor și personalităților implicate. De altfel, dimineața, din proprie inițiativă, Iulian Vlad a expediat în cazărmi trupele Securității¹⁴⁰⁹.

Pe la miezul nopții, Ceaușescu s-a culcat, statornic în credința puterii și invincibilității sale. Tovarășa lăsa a se înțelege că nu doarme ci veghează la mișcările din sediu¹⁴¹⁰.

Raportul lui Bobu și Dăscălescu, de la orele 6:30, a fost o primă lovitură pentru Ceaușești, după mărturia secretarului său Mihai Hârjeu. Bucureștenii se regroupează în uzine și la gurile de metrou, l-au informat ei. Gaze lacrimogene și riposta gărzilor patriotice, a ordonat Tovarășul neabătut dintr-ale lui¹⁴¹¹. Mărturie că s-ar fi interesat de numărul și identitatea

decedaților, răniților sau arestaților din București și din țară, nu avem.

La orele 8, Ceaușescu a ținut o primă ședință cu Tovarășa, Dăscălescu, Manea Mănescu, Bobu, Curticeanu, Milea, Postelnicu și Vlad. A cerut informații despre garnizoanele care aflau, la ordinul său, spre Capitală. La explicațiile ezitante și nesigure ale ministrului Apărării s-a înfuriat, ordonându-i să verifice¹⁴¹². După orele 9, colonelul Pârcălăbescu a apărut la Cabinetul 1 cu știrea că Milea s-a sinucis cu pistolul unui subaltern. A lăsat ceva scris ori a transmis ceva? – a întrebat, grăbit, Ceaușescu. În pofida răspunsului negativ, l-a declarat imediat trădător¹⁴¹³. Sinuciderea ministrului Armatei însemna că-l trădase pe el, pe Ceaușescu. Că se dovedise, adică, de partea *agenturilor străine!* Moartea lui Milea venea mănășă pe „adevărul” său asupra situației generale. A cerut, pe loc, redactarea comunicatului de presă despre sinuciderea „trădătorului”.

Moartea ministrului Armatei a generat multe speculații. În apropiata ședință CPEX, secretarul general a spus că „i-a dat ordin să aducă unitățile militare și el s-a sinucis”¹⁴¹⁴. „Nu a aplicat dispozițiile pe care i le dădusem”, l-a învinuit Ceaușescu și în fața propriilor săi judecători¹⁴¹⁵. După obicei, găsisse un țap ispășitor și pentru victimele din rândul cetățenilor, dar și pentru nereușita „rezolvării situației”. La fel procedase după grevele din Valea Jiului în 1977 și după revolta de la Brașov din urmă cu doi ani: destituise conducerile întreprinderilor, ascunzând astfel adevăratele cauze - decretele și *indicațiile* sale. Dar Milea se împușcase în piept, nu în cap, cum se spune că sunt instruiți să procedeze ofițerii de carieră. Transportat la Spitalul Elias, după comunicatul „trădării”, rănitul a fost lăsat fără îngrijiri medicale. Dacă secretarul general îl declarase mort, n-avea decât să moară! Astfel că ministrul Armatei a decedat după fuga Ceaușeștilor. Încercase, se pare, să se sustragă ordinelor comandantului suprem printr-o metodă mai periculoasă decât ghipsul generalului Stănculescu¹⁴¹⁶.

Pe Milea îl asasinase fie Ceaușescu personal, fie gărzile sale a fost versiunea oficială a echipei post-ceaușiste¹⁴¹⁷. Dar, „dacă Milea s-a sinucis, autorul moral este Ceaușescu, iar dacă i s-a curmat viața, autorul a fost, în mod sigur, altcineva”, după concluzia lui Silviu Curticeanu¹⁴¹⁸. În chiar ziua morții, lui Milea i s-a conferit aură de erou: a fost „sinucis” de Ceaușescu deoarece refuzase să tragă în popor. Toate bulevardele și străzile din țară, cu numele lui Lenin sau altor corifei marcanti ai *revoluției proletare*, au fost rebotezate, grabnic, Vasile Milea.

Ceaușescu îi ceruse, întâi, fratelui Ilie să preia comanda Armatei. Dar acesta, după propria-i mărturie, a refuzat. Apoi a solicitat imperativ prezentarea lui Stănculescu¹⁴¹⁹. Spusă pe multe voci, din direcții și de la distanțe diferite, istoria se poticnește iarăși de pragul ușilor închise unde s-au purtat discuțiile cu Ceaușescu. Cine-a dat ordinul retragerii armatei în cazărmi, dimineța, la 10, Ceaușescu sau Stănculescu? Nou numitul ministru al Armatei, după propria sa mărturie. Ceaușescu, de teama dezarmării soldaților și înarmării *huliganilor*, după mărturiile altora.

NOTE:

¹³¹² Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 239.

¹³¹³ Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei de pe urmă. România și sfârșitul războiului rece*, București, Editura RAO, 2013, p. 52.

¹³¹⁴ În documentele puse până în prezent în circuit din arhiva partidului nu sunt dovezi de încunoștințare a conducerii partidului despre pregătirile contestatare ale ieșerilor, nici discuții asupra lor.

¹³¹⁵ Cristinel C. Popa, *Revoluția a vrut să înceapă la Iași*, în „Scînteia. Jurnalul României - acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 14 decembrie 2009.

¹³¹⁶ *Iași, 14 decembrie 1989. Începutul revoluției române?*, Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Gheorghe I. Florescu și Cassian Maria Spiridon, Oradea, Editura Cogito, 2000, pp. 123-124.

¹³¹⁷ Cristinel C. Popa, *Revoluția ...*, op. cit..

¹³¹⁸ Mircea Bunea, Adriana Vela, *Țara trebuie să aște: „Pe 14 decembrie, Iașul putea fi Timișoara”*, în „Adevărul”, 24 februarie 1990.

¹³¹⁹ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cămară, dosar 28/1989, f. 7.

- ¹³²⁰ Jean-Marie Le Breton, *Sfârșitul lui Ceaușescu*, București, Editura Cavallioti, 1997.
- ¹³²¹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 60/1989, f. 10-20.
- ¹³²² Idem, dosar 28/1989.
- ¹³²³ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 27/1989, f. 4.
- ¹³²⁴ Idem, dosar 60/1989, f. 2.
- ¹³²⁵ Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 16 decembrie 1989.
- ¹³²⁶ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 228.
- ¹³²⁷ Tőkés László (n. 1952), pastor reformat, critic al regimului Ceaușescu.
- ¹³²⁸ George Albuț, *Ungaria nu a permis vizita fratelui lui Ceaușescu, Ilie, la Budapesta*, în 1989, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 14 decembrie 2009.
- ¹³²⁹ Peter Siani-Davis, *Revoluția Română din decembrie 1989*, București, Editura Humanitas, 2006, p. 88.
- ¹³³⁰ Marian Rizea, *Schimbarea*, vol. 1, pp. 64-70. „Raportul Comisiei Senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989” este accesibil online la adresa <https://docs.google.com/file/d/0B9CqWMwAnBxMZUJudWMwYnBkbEU/e> di.
- ¹³³¹ În cei 25 de ani care-au trecut de la evenimentele din decembrie 1989 s-au efectuat anchete, s-au scris numeroase cărți și s-au făcut succesive campanii de presă pentru descifrarea enigmelor *revoluției române*. De amintit și coordonatorii investigațiilor de anvergură care-au pus în circuitul public prețioase mărturii: Ion Cristoiu (*Evenimentul Zilei*), Vartan Arachelian (*Tele 7 ABC*), Marius Tucă (*Jurnalul Național*), Grigore Cartianu (*Adevărul*).
- ¹³³² Marian Rizea, *op. cit.*, pp. 64-70.
- ¹³³³ Livius Ciocârlie, *Paradisul derizoriu. Jurnal despre indiferență*, București, Editura Humanitas, 1993, pp. 65-66.
- ¹³³⁴ Col. (r) Nicolae Mavru, fost șef al Secției filaj și investigație de la Securitatea din Timișoara. Vezi: *Secretele revoluției de la Timișoara*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 18 decembrie 1989.
- ¹³³⁵ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor. Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, București, Editura Adevărul Holding, 2010, pp. 410-411.
- ¹³³⁶ *Stenograma ședinței CPEx din 17 decembrie*, în „Știința. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 17 decembrie 1989.
- ¹³³⁷ Gyula Horn (1932-2013), ministru al Afacerilor Externe (1989-1990), prim-ministru al Ungariei (1994-1998).
- ¹³³⁸ George Albuț, *Ungaria nu a permis ...*, *op. cit.*.
- ¹³³⁹ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 229.
- ¹³⁴⁰ Col. (r) Nicolae Mavru, fost șef al Secției filaj și investigație de la Securitatea din Timișoara. Vezi: *Secretele revoluției de la Timișoara...*, *op. cit.*.
- ¹³⁴¹ Momentul în care s-au tras focuri de armă e neclar și în acest raport care pomenește, în mai multe rânduri „primele focuri de armă – din direcții necunoscute către mulțimea care ataca tancurile în defilare, în intervalul dintre

orele 14 și 15 când a fost recucerit sediul județenei de partid și la orele 16". În ședința CPEX care are loc între orele 16.20-17.30 însă, nemulțumirea Ceaușeștilor împotriva capilor Armatei, Securității și Miliției provine tocmai din faptul că nu s-a tras. Iar aceștia nu l-au contrazis, ci și-au făcut *autocritica*.

¹³⁴² Marian Rizea, *op. cit.*, pp. 70-100.

¹³⁴³ Ion Coman, *Omul se duce, faptele rămân*, București, Editura Meditații, 2007, pp. 68-69.

¹³⁴⁴ *Ibidem*, pp. 107-108.

¹³⁴⁵ *Stenograma ședinței CPEX din 17 decembrie 1989*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” ..., *op. cit.*.

¹³⁴⁶ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 438.

¹³⁴⁷ *Stenograma ședinței CPEX din 17 decembrie 1989*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 17 decembrie 2009.

¹³⁴⁸ „La Timișoara, toată problema trebuia rezolvată într-o oră-două”, *teleconferința din 17 decembrie 1989*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 17 decembrie 2009.

¹³⁴⁹ Conform Agenției Infomina, presa străină a publicat informații despre tulburările din România, după cum urmează: 18 decembrie 1989: *Le Soir – Ciocniri în Transilvania: a venit rîndul României?*; *Chicago Sun-Times – Forțele de ordine române strivesc lanțurile umane de protest*; *Chicago Sun-Times – Poliția română omoară demonstranți*; 19 decembrie 1989: *Le Monde – România: Forțele de ordine și manifestații s-au confruntat mai multe ore în Transilvania*; *Le Soir – Relatări ale masacrului din Transilvania. Filmul evenimentelor*; *La Repubblica – România se revoltă împotriva lui Ceaușescu*; *The New York Times – Neliniște în Est. Victime în România*; *The Washington Post – România își închide granița după protestele de la sfîrșitul săptămînii*; *victime în urma reprimării violente*; *The Washington Post – Românii îngroziți de regimul lui Ceaușescu*.

¹³⁵⁰ Asupra numărului victimelor de la Timișoara, din această perioadă, sunt încă informații contradictorii. După unii autori, la Timișoara existau 52 de decedați în dimineața zilei de 18 decembrie 1989.

¹³⁵¹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 98.

¹³⁵² Marian Rizea, *op. cit.*, pp. 100-112.

¹³⁵³ Akbar Hashemi Rafsanjani (n. 1934), președintele Iranului (1989-1997).

¹³⁵⁴ Lavinia Betea, *Enigma vizitei lui Ceaușescu la Teheren. Interviu cu Ion Stoian*, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/enigma-vizitei-lui-ceausescu-teheran.

¹³⁵⁵ Mohammad Najibullah (1947-1996), președintele Afganistanului (1987-1992).

¹³⁵⁶ Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 19 decembrie 2009.

¹³⁵⁷ Viorel Domenico, *De cealaltă parte a baricadei. Demnitari comuniști în Revoluția din Decembrie 1989*, București, Editura IRRD, 2012, p. 9.

¹³⁵⁸ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, p. 237.

¹³⁵⁹ Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 decembrie 2009.

¹³⁶⁰ Conducerea sa: Lorin Furtuna – președinte, Ioan Chiș – vicepreședinte, Claudiu Iordache – secretar.

¹³⁶¹ *Revoluționarii* vor acționa și vor fi tratați cu aceeași măsură: la fel ca foștilor *ilegaliști*, li se vor acorda pensii speciale și privilegii.

¹³⁶² Nu se putea ca soții Ceaușescu să fi fost dezinformați. Din 18 și până-n 22 decembrie la Arad au fost trimiși Cornel Pacoste, membru al CPEx, Ilie Matei și Radu Constantin, secretari ai CC și, în sfârșit, Ilie Ceaușescu. N-au putut opri ieșirea celui de-al doilea oraș în stradă, greva generală declanșată în dimineața de 21 decembrie, nici demonstrațiile contra lui Ceaușescu din Piața orașului. În încercarea de evitare a violenței, la prima întreprindere arădeană ieșită în stradă (Orologeria), tocmai ofițeri de Securitate au deschis porțile.

¹³⁶³ Viorel Domenico, *De cealaltă parte a baricadei, Demnitari comuniști în Revoluția din Decembrie 1989*, București, Editura IRRD, 2012, p. 115

¹³⁶⁴ Ulterior în presă au apărut mărturii că pastorul reformat Tőkés László a fost unul dintre colaboratorii plătiți ai serviciilor speciale maghiare. În mod paradoxal însă, deși statutul acestora era similar Securității românești, reprezentării acestei relații i s-au conferit note pozitive.

¹³⁶⁵ În interviul acordat de Ștefan Andrei, referindu-se la personalitatea lui Ceaușescu, interlocutorul a utilizat în repetate rânduri expresia „intelligență de sifilitic” în sensul discontinuităților din raționamentele sale. Cu argumentul că termenul este prea ireverențios, a înlocuit-o cu „intelligență letală”. Vezi Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*, București, Adevărul Holding, 2011, p. 132.

¹³⁶⁶ La 8 decembrie, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție prin care se pronunță în favoarea respectării depline și neîntârziate a deciziei din iunie 1986 a Curții Internaționale de Justiție de la Haga, potrivit căreia SUA trebuie să pună capăt activităților cu caracter militar și paramilitar îndreptate împotriva Nicaragiei. Dar la 20 decembrie 1989, SUA a angajat în luptă 22.000 militari pentru a instaura regimul dorit.

¹³⁶⁷ Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 20 decembrie 2009.

¹³⁶⁸ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 448.

¹³⁶⁹ *Ibidem*, pp. 448-449.

¹³⁷⁰ *Ibidem*, p. 454.

¹³⁷¹ Szűrös Mátyás (n. 1933), președinte interimar al Ungariei (1989-1990).

¹³⁷² Lavinia Betea, *Enigma vizitei lui Ceaușescu la Teheren. ...., op. cit.*

¹³⁷³ Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1956-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, p. 303.

¹³⁷⁴ *Ibidem*, p. 300.

¹³⁷⁵ Barbu Petrescu (n. 1932), membru al CPEx în 1989, prim-secretar al Comitetului municipal de partid București și primar al capitalei (1989).

¹³⁷⁶ Pe tema inițiativei demonstrației s-au făcut, de asemenea, multe speculații. Printre altele, a fost prezentată ca un reușit proiect de subminare a lui Nicolae Ceaușescu, fără de care n-ar fi reușit revoluția de la Timișoara...

¹³⁷⁷ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 114.

¹³⁷⁸ „Ceașescu – PCR!”, ultima strigare. Cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu la adunarea populară din Capitală, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 decembrie 2009.

¹³⁷⁹ *Ibidem*.

¹³⁸⁰ Sunt greu de imaginat efectele crizei unor produse precum lamele de ras, detergenți, sau vata medicinală. Pe piața românească nu se comercializau aparatele electrice iar la briciul tradițional se renunțase în anii '50-'70. Problema vatei medicinale era și mai dificilă. Pe piața românească nu apăruseră tampoanele igienice, adolescentele și femeile utilizând în perioada ciclului menstrual vata comercializată în farmacii. Prohibiția utilizării bumbacului în plan intern a generat criza acestui produs indispensabil milioanei de femei. A te „descurca” la acest capitol era mai greu decât în cazul cărnii sau laptelui care puteau fi cumpărate direct de la producători fără probleme deosebite dar cu preț mai ridicat decât în comerțul socialist.

¹³⁸¹ Ceaușescu huiduit în timpul ultimului său discurs, <http://www.tvrplus.ro/editie-caderea-cortinei-de-fier-adunarea-populara-din-bucuresti-21-decembrie-62831>.

¹³⁸² Marian Rizea, *op. cit.*, pp. 162-163.

¹³⁸³ Ultimul miting al lui Ceaușescu 21 decembrie 1989, http://www.dailymotion.com/video/x14j6hz_ultimul-miting-al-lui-ceausescu-21-decembrie-1989_news.

¹³⁸⁴ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 466.

¹³⁸⁵ *Ibidem*, p. 468.

¹³⁸⁶ Baricada de la Intercontinental a apărut în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989 ca o forță a rezistenței bucureștenilor împotriva trupelor militare trimise de Ceaușescu pentru reprimare. În acea noapte au murit 49 de oameni, 700 au fost răniți și circa 800 arestați.

¹³⁸⁷ Cu acest termen de „măncărime organizatorică” a desemnat Dumitru Popescu una dintre trăsăturile definitorii ale liderului român. Vezi: Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii. Vol. II. Panorama răsturnată a mirajului*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2006, p. 109.

¹³⁸⁸ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 469.

¹³⁸⁹ Lavinia Betea, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 14 decembrie 2009.

¹³⁹⁰ Deloc întâmplător însă, Sibiul a cunoscut „revoluția sângeroasă” care-a singularizat România între țările Estului. În 21-22 decembrie, 22 de oameni au murit împușcați, răniți fiind 57. Pentru 23-25 decembrie, bilanțul e și mai tragic: 65 decedați și 139 răniți.

¹³⁹¹ Paula Mihailov-Chiciuc, *Nicu Ceaușescu, ultima dragoste. Interviu cu Daniela Vlădescu*, [interviuri/nicu-ceausescu-ultima-dragoste-92453.html](http://nicu-ceausescu-ultima-dragoste-92453.html).

¹³⁹² Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 126-127.

¹³⁹³ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 101/1986, ff. 9-10.

¹³⁹⁴ Comisia Centrală de Revizie avea atribuțiile vechii Comisii de Control a Partidului.

¹³⁹⁵ Viorel Domenico, *De cealaltă parte a baricadei. Demnitari comuniști în Revoluția din Decembrie 1989*, București, Editura IRRD, 2012, p. 14.

¹³⁹⁶ Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 128-129.

- ¹³⁹⁷ „Ceaușescu – PCR!”, ultima strigare. Cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu la adunarea populară din Capitală, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 decembrie 2009.
- ¹³⁹⁸ Viorel Domenico, *Revoluția de ghips*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 19.
- ¹³⁹⁹ Ion Coman, *Omul se duce, faptele rămân*, București, Editura Meditații, 2007, p. 119.
- ¹⁴⁰⁰ Emil Șimăndan, *Întrebătorul din Agora. Revoluția Română din decembrie 1989 de la Arad* (ediția a II-a revăzută și adăugită), Arad, Editura Fundației „Ioan Slavici”, 2008, p. 201.
- ¹⁴⁰¹ Petre Opreș, *O schiță biografică a generalului de armată Victor Atanasie Stănculescu*, în „Jurnalul Național”, 17 februarie 2010.
- ¹⁴⁰² Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 255-260.
- ¹⁴⁰³ George Albuș, *Ultima noapte a regimului Ceaușescu văzută de la Budapesta*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 15 decembrie 2009.
- ¹⁴⁰⁴ *Ibidem*.
- ¹⁴⁰⁵ Andreea Tudorică, „I-am propus lui Milea să-l arestăm pe Ceaușescu”, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 21 decembrie 2009.
- ¹⁴⁰⁶ Ștefan Dinu, vice-amiral (r), *Secretul „trădării” generalului Vasile Milea*, în „Scînteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 22 decembrie 1989.
- ¹⁴⁰⁷ Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 143-144.
- ¹⁴⁰⁸ Andreea Tudorică, „I-am propus lui Milea ...”, *op. cit.*.
- ¹⁴⁰⁹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 415.
- ¹⁴¹⁰ *Ibidem*, p. 129.
- ¹⁴¹¹ *Ibidem*, p. 160.
- ¹⁴¹² Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 232.
- ¹⁴¹³ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 135.
- ¹⁴¹⁴ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 475.
- ¹⁴¹⁵ Imagini secrete nedifuzate la moartea lui Ceaușescu, <http://www.youtube.com/watch?v=UNaObcK1ajk>.
- ¹⁴¹⁶ Teoria aceasta a fost demonstrată convingător de Viorel Domenico în *Revoluția de ghips*, București, Editura Adevărul Holding, 2011.
- ¹⁴¹⁷ Georges Marion, *O convoorbire cu unul din principalii lideri. „Partidul Comunist a fost absent în procesul revoluționar și vom face în așa fel încât să rămână așa”, declară domnul Silviu Brucan*, în „Le Monde”, 30 decembrie 1989.
- ¹⁴¹⁸ Silviu Curticeanu, *Meditații necenzurate*, București, Editura Historia, 2007, p. 425.
- ¹⁴¹⁹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 163.

Trei zile cât veacul

Ultima ședință

Vestea primită în jurul orei 9,30 că mari coloane de muncitori porniseră spre sediul partidului a părut să-l dărâme pe Ceaușescu. Nu veneau să-l apere, ci împotriva lui. Atunci s-a văzut, prima dată, că i se zdruncinase încrederea oarbă în *clasa muncitoare*¹⁴²⁰.

A fost informat și că armata fraternizase în mai multe puncte cu demonstrații care-au urcat pe TAB-uri¹⁴²¹. Iar un grup de muncitori de la Uzinele „23 August” au sustras arme din magazia Gărzilor Patriotice cu care se îndreaptă spre sediul CC¹⁴²².

Simțind că se scufundă corabia, din sediu a început evacuarea fără știrea și învoirea Tovarășului. A dispărut însuși secretarul său, Mihai Hârjeu.

Dar el voia să țină încă steagul sus. A ordonat Direcției a V-a să instaleze stația de amplificare. Voia să le țină manifestanților un discurs. Dar, în prealabil, a convocat CPEx-ul. Unii demnitari se aflau însă în țară, pe unde-i trimisese Ceaușescu „să facă ordine”: Ioan Toma la Timișoara, Nicolae Constantin la Cluj-Napoca, Gheorghe Pană la Brașov, Miu Dobrescu la Târgu-Mureș, Constantin Olteanu la Iași, Iosif Szasz la Reșița. Informațiile lor completau tabloul iminentului dezastru. Barbu Petrescu, primarul Capitalei se afla în fața sediului CC încercând să blocheze manifestații¹⁴²³.

Începutul ședinței¹⁴²⁴ pare a fi o continuare a acelor informații. „Ce-ai făcut, Radu?”, i s-a adresat Ceaușescu vice-prim ministrului Guvernului care coordona industria grea. Căci

după *mobilizarea activului de partid*, miniștrii au fost trimiși în marile întreprinderi ale Capitalei. Dar n-au putut intra în citadelele muncitorești, a informat Ion Radu. Cuptoarele și mașinile au fost oprite iar angajații abandonaseră locul de muncă¹⁴²⁵. Inclusiv cei de la Uzinele „23 August”, unde Ceaușescu era co-acționar și deputat din partea lor în MAN. „Acum reiese că acțiunea e bine organizată și pusă la punct”¹⁴²⁶, a conchis, dement, Ceaușescu după aceste noutăți. Demonstrații atacaseră o unitate militară pe Șoseaua Kiseleff, dezarmând-o, au continuat informările. Armele luate pot servi unui batalion. Nevrând să audă mai multe – nici el, nici ceilalți –, Ceaușescu a smucit hățurile în direcția lui. În stilul ei, i-a sărit în ajutor Tovarășa băgând pumnul în gura vorbăreților („Nu este timp de povești”)¹⁴²⁷. Nimic despre morți, răniți, arestați...

„Generalul Milea a plecat de la mine, a zis Ceaușescu, și după două minute am fost informat că s-a împușcat. Având în vedere și toată comportarea sa în această perioadă, reiese că el, de fapt, a sabotat aplicarea măsurilor și a lucrat în strânsă legătură cu străinii. Acest lucru reiese clar. S-a creat o situație gravă. În Capitală nu au aplicat nicio măsură, nu au aplicat dispozițiile date. Și reiese că tot ce am discutat noi pentru Capitală, a fost folosit pentru a putea să se organizeze în alte părți. Sigur, acum nu este timp de discuții. Vreau să-i întreb pe toți cei prezenți aici, din Comitetul Politic Executiv, care este hotărât să lupte și care nu?”¹⁴²⁸. Aceasta a fost informarea mincinoasă și întrebarea tranșantă adresată de Ceaușescu demnitarilor.

A fi sau a nu fi? Așa se puna chestiunea, prin urmare, în varianta *revoluționarului de profesie* dedicat *cauzei* revoluției. Dar *cauza*, cuvântul cel magic din vocabularul *ilegaliștilor*, le era cu totul străin *aparaticilor* de ultimă generație. Ce mai conta însă? Nu aprobaseră ei, totdeauna, fanteziile Tovarășului despre export, producții record, *democrație socialistă* și celelalte? Din sediul ce amenința să fie curând luat cu asalt de

oamenii muncii, Ceaușescu presa amenințător: Care luptă și care nu?; Cine nu se angajează ori s-a angajat față de alții?

Odată atins scopul ședinței CPEx - instituirea stării de necesitate în întreaga țară -, s-au pornit groteștile angajamente și discuții asupra tacticilor de *luptă*. De război civil, în fapt. „Atunci, să acționăm!”, a ordonat comandantul suprem. „Dacă aceștia au pus mâna pe arme și i-au dezarmat pe militari, ce or să facă? ”, a îndrăznit, probabil, cu groază, premierul Dăscălescu. „Or să tragă. Tragem și noi! Crezi că au luat armele ca să se uite la noi?”, i-a venit devotatul Curticeanu în ajutor lui Ceaușescu. Se pare însă că licărul rațiunii ori poate al fricii de moarte a răzbit crusta obedienței câtorva. „Am fost și voi fi alături de dumneavoastră până crăp, dar cred că trebuie să chibzuim dacă tragem în muncitorii cinstiți”, și-a reformulat Dăscălescu îndoielile¹⁴²⁹.

După alte câteva intervenții în același spirit, Ceaușescu a conchis: „Sigur că nu putem trage în muncitori. Noi suntem reprezentanții muncitorilor și nu putem trage în muncitori, dar sunt și lichele”. Dar cum să-i deosebești pe unii de alții? Până una-alta, s-a admis să se tragă în muncitorii care vin cu armele în mână (Dăscălescu) și că... niște bâte de apărare ar fi bune și-n mâinile demnitarilor (Suzana Gâdea)¹⁴³⁰.

Dispăruseră între timp și TAB-urile din Piața Palatului vizibile de la ferestrele cabinetelor 1 și 2. Retragera lor nu se putea face, așadar, fără știrea și ordinul celui care încă deținea comanda supremă. Dispozitivele de pază ale securității fiind, de asemenea, retrase, mulțimea înconjurase sediul puterii. Din elicoptere plouau, ca-n vis, fluturași de hârtie cu lozinci nemai-pomenite. Îndemnau bucureștenii la liniște și pomeneau de Crăciunul fericit, petrecut acasă. Dar decretul privind instituirea stării de necesitate pe întreg cuprinsul țării și comunicatul sinuciderii generalului Milea răscoliseră România. Ceaușești să dispară din fruntea ei, cu orice preț, a fost imperativul ce i-a unit pe români. Probabil că pentru prima și unica dată în istoria lor.

De după perdele, trăiau și Ceaușeștii o revelație: vedeau, pentru prima dată în viață, o imensă demonstrație muncitorească animată de conștiința și voința participanților. Nu-i chemase și nu-i organizase nimeni! Fremătând ca marea învolburată, mulțimea amenința să surpe cetatea puterii.

Acompaniat de Bobu și de Dăscălescu, Ceaușescu a ieșit în balcon, încercând să se adreseze prin portavoce ¹⁴³¹. „Tovarăși, mergeți la casele voastre!, a îndemnat el, după mărturia unui tată îndoliat de uciderea fiului său. S-a pregătit o lovitură de stat, dar vom restabili ordinea. Acum plecați la casele voastre! Este o încercare de lovitură de stat” ¹⁴³². Pietrele au început să zboare spre vorbitor, după amintirea șefului de cabinet. Una a spart fereastra, aterizând pe birou în strigătele de spaimă ale Tovarășei: „Nicule, Nicule, hai!” ¹⁴³³.

Să plece, dar unde? Nici soluția evacuării cu elicopterele, propusă cu câteva minute mai înainte de noul ministru Stănculescu, n-a fost o cursă întinsă lui Ceaușescu. Asemănător procedase Stănculescu, la Timișoara, scoțându-i pe Bobu și pe Dăscălescu din sediul județenei de partid asaltate de demonstrații. Cu parașutiști reocupase tipografia din orașul de pe Bega, în noaptea de 20 spre 21 decembrie, când se voia tipărirea primului ziar necenzurat din România ¹⁴³⁴. Ajunși teferi în Capitală, Bobu și Dăscălescu vor fi lăudat tactica și patriotismul generalului. Aceasta poate explica și încrederea ce i-a arătat-o, acum, comandantul suprem încredințându-i, tocmai lui, comanda Armatei.

Dar cum să se salveze Ceaușeștii altfel decât cu elicopterul?! Ca să mai tempereze din dezlănțuirea furiei, paznicii lor au deschis ușile grele ale sediului CC. Nu pe furiș, ci la comandă, atunci când liftul cu Tovarășii pornise spre acoperișul clădirii. Au urcat amândoi în elicopterul prezidențial însoțiți de Emil Bobu și de Manea Mănescu. Dăscălescu se făcuse pierdut într-o toaletă. În mai puțin de două ceasuri, fidelul între fideli Constantin Dăscălescu l-a numit pe Ceaușescu „criminalul care a fugit” ¹⁴³⁵.

La orele 12 și 6 minute, în huiduielile mulțimii, pilotul Vasile Maluțan a ridicat aparatul. „Fuge Ceaușescu!” – au strigat oamenii fericiți că inamicul renunțase la confruntare. L-au învins! Peste mai puțin de-o oră, știrea a fost transmisă la televiziune de actorul Ion Caramitru și de poetul Mircea Dinescu.

Se poate spune că atunci românii au pășit euforic în cea de-a doua lor viață: până-n seară toate sediile județenelor de partid au fost ocupate de manifestanți ; întreaga presă s-a declarat liberă și anticeaușistă; majoritatea locuințelor primilor secretari din Transilvania au fost preluate de nou înființata Uniune Democrată a Maghiarilor din România; granița de vest a României, redeschisă, a fost asaltată de camioanele venite cu „ajutoare” din Ungaria și din Occident pentru „sinistrații” din satele dărâmate de Ceaușescu... În după-amiaza acelei zile, datorită televiziunii, a reapărut în spațiul public și termenul de *revoluționar* cu alte referințe decât numele Ceaușescu.

De toate acestea însă, Ceaușeștii vor rămâne străini. *Cel mai iubit fiu al poporului* s-a metamorfozat în *odiosul dictator*. Iar *savanta de renume mondial*, printr-o fulgerătoare reacție a chimiei mulțimii, a devenit *sinistra soție*.

O după-amiază năucitoare

Ceaușeștii și-au ocupat locul obișnuit dinapoia pilotului. Bobu, Mănescu și cei doi aghiotanți, maiorul Florian Raț și căpitanul Marian Rusu, s-au înghesuit în spatele lor. Cu cei trei membri ai echipajului, în micul aparat zburau, periculos, nouă persoane. Plecaseră fără destinație.

Au aterizat curând, la solicitarea Tovarășului, în curtea Palatului Snagov. În prealabil însă, Ceaușescu își întrebese pilotul dacă luase legătura cu județele apropiate, așa cum obișnuiau în *vizitele de lucru* din *campaniile agricole*¹⁴³⁶. De altfel, de la Snagov, el a telefonat ca să se informeze asupra situației din țară, după declarațiile aghiotanților săi în fața comisiei de cercetare a evenimentelor. Snagov-Palat era cunoscută ca locație pentru ședințe și festivități¹⁴³⁷. Știrea plecării lor nu apucase să

fie difuzată¹⁴³⁸. După câteva telefoane, Ceaușeștii s-au asigurat că e liniște la Constanța, în Olt, în Dâmbovița. El a conversat și cu fratele Ilie, cerându-i să ia măsură. Acesta l-a informat că se afla într-o discuție cu atașatul militar sovietic la București. Ceaușescu s-a supărat: cine-i ceruse? Ilie l-a liniștit: se adresase omologilor sovietici cu rugămintea înțelegerii și sprijinirii României în aceste momente când cercuri imperialiste și maghiare vor s-o destabilizeze¹⁴³⁹. În paranteză fie spus, Congresul Deputaților Poporului din URSS adoptase în acea zi o declarație prin care și manifesta îngrijorarea față de situația din țara vecină. Sovieticii exprimau și speranța unor soluții în spiritul toleranței, umanismului și... respectării drepturilor omului¹⁴⁴⁰.

De la Snagov, Ceaușescu a cerut două elicoptere însoțitoare cu trupe, fără a comunica însă direcția de zbor, după mărturia pilotului Maluțan. De altfel, în prima noapte din cazarma Târgoviște, Ceaușescu i-a povestit unuia dintre paznicii săi că luase elicopterul ca să meargă într-o întreprindere mare. S-au îndreptat spre Târgoviștea liniștită, cu intenția mobilizării muncitorilor pentru *cauză*. Dar aterizaseră la Titu¹⁴⁴¹...

În jurul orelor 12,45, televiziunea a anunțat „fuga” Ceaușeștilor, știrea fiind preluată imediat și de Radiodifuziunea Română. Astfel că între pilot și centrul lui de comandă s-a țesut o comunicare ascunsă Ceaușeștilor, prin care se încerca abandonul lor. Remarcând ezitățile și tulburarea pilotului, Ceaușescu i-a pus întrebarea încuietore: servește ori nu *cauza*? Ceva cu totul lipsit de sens i s-a părut și pilotului întrebarea aceasta. S-au ridicat, în sfârșit, de la sol, fără Mănescu și Bobu. Dar și fără elicopterele însoțitoare comandate. Cu cei doi fideli ai lor se înțeleseseră că se vor întâlni la Târgoviște. Acolo vor fi și ei prinși în după-amiaza acelei zile și aduși în unitatea militară din Boteni¹⁴⁴².

Ia-o spre Pitești, i-a indicat, imprecis, Ceaușescu pilotului. Ascultând radio-ul, în căști, Maluțan a înțeles că „să-i prindem pe Ceaușești!” era *cuvântul de ordine*. A venit și el în ajutor. Și-a

mințit pasagerii că-i depistase radiolocația. Avertizat asupra pericolul doborârii, Ceaușescu i-a ordonat să aterizeze lângă șosea. S-a întâmplat să fie în locul numit Sălcuța, aproape de orașelul Titu. După numai un ceas de la părăsirea sediului, omul cu inegalabilă putere din România a căzut, acolo, la propriu, din cer. Zgomotul elicopterului a atras atenția în traficul de pe drumul vechi București-Pitești din apropiere. Fericit că scăpase de încărcătură, echipajul a revenit la bază, cu toată viteza, după debarcarea Ceaușeștilor și a celor două gărzi¹⁴⁴³. I-au abandonat la voia întâmplării.

Aceste ultime trei zile din viața Ceaușeștilor au fost descrise amănunțit de martori în succesive campanii de presă și anchete parlamentare. Plutirea lor în derivă a continuat în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Au ajuns în autoturismul Dacia al doctorului Nicolae Decă, medic la circumscripția din Găești prin autostopul aghiotantului Rusu. I-a abandonat și el după ce i-a văzut urcați în mașină.

Sesizate de cetățeni din zonă, televiziunea și radioul au anunțat locul, numărul și direcția mașinii - Găești sau Târgoviște - cu care voiajau Ceaușeștii. Și s-a pornit vânătoarea. Auzind știrile la aparatul de radio din mașină, Ceaușescu i-a cerut șoferului de ocazie să-l închidă. Povestea risca să sfârșească urât pentru toți. Semnalându-le pericolul, dar invocând și o defecțiune a autoturismului, doctorul și ultima gardă de corp a Ceaușeștilor au rechiziționat autoturismul zărit într-o curte din satul Văcărești. Cu proprietar cu tot. Acesta se numea Petrișor Nicolae, muncitor la Centrul de Protecție a Plantelor din Târgoviște.

Cu mașina lui au intrat în orașul unde Ceaușescu plănuise o nouă Capitală. Se gândea să țină un miting cu muncitorii de la Combinatul de Oțeluri Speciale. Speranța moare ultima! Dar când la solicitarea Elenei, șoferul a deschis radioul, lui Ceaușescu i-a căzut capul pe bord: vorbitorii de ocazie senghesuiau la microfon ca să se lepede de *odiosul dictator* și de *sinistra soție*.

Recunoscuți de câțiva târgovișteni, după autoturismul cu Ceaușeștii au început să zboare pietrele. Ca să-l ascundă, nevasta i-a cerut să-și scoată cușma și haina de blană, culcându-i capul pe genunchii ei. Ajunși în preajma sediului județenei de partid, au constatat că acesta „căzuse” în mâinile manifestanților. Târgoviștenii, liniștiți până la anunțul televiziunii cu „fuga” Ceaușeștilor, făcuseră repede „ordine” și la ei în oraș. Au intrat în sediul partidului, au aruncat și au dat foc cărților și tablourilor oficiale. Apoi au început mitingul din balcon¹⁴⁴⁴. Același scenariu se derula la acea oră pretutindeni unde înaintea anunțului despre „fuga” Ceaușeștilor stăpânise o mohorâtă pace.

Unde să scape de acest coșmar? – era însă chestiunea de viață și de moarte a fugarilor. Plecat în misiune de informare, i-a abandonat și ultimul paznic... „Ei își schimbau planul de la o clipă la alta”, a povestit șoferul lor de ocazie¹⁴⁴⁵. Nici vorbă de vreo destinație precisă. La un moment dat, el și-a amintit de Ulmi, locul arestării sale din urmă cu o jumătate de veac¹⁴⁴⁶. Temându-se că în atmosfera explozivă a căutării tiranilor va fi linșat de mulțime ca protector al lor, Petrișor Nicolae a intrat, în jurul orelor 14, 30, pe poarta antreprizei sale.

Auzind de la televiziune că fugarii sunt în zonă, din balconul județenei de partid Târgoviște, printr-o portavoce s-a transmis știrea c-ar fi ascunși, undeva, prin oraș. Grupuri-grupuri au pornit în căutarea lor.

Ceaușeștii căzuseră în cursa aceasta aduși de destin. N-aveau pe nimeni alături. Și nimeni n-ar mai fi vrut să aibă de-a face cu ei.

Momentul adevărului

Dimineața lui i se făcuse injecția cu insulină. Dar după șocurile primelor ceasuri, golise două sticlute de coniac Courvoisier¹⁴⁴⁷. Bătrâni, hăituiți, obosiți, flămânzi... Nu mâncaseră în acea zi. N-aveau nimic asupra lor: nici acte, nici bani, nici merinde. În urmă cu mai puțin de trei ceasuri dispuneau

de țara întreagă. Uitaseră la garda de corp și geanta ei plină cu cecurile pentru copii. Iar în mașina doctorului Decă un misterios colet alb, luat din Palatul Snagov¹⁴⁴⁸.

Șocurile de-abia începeau! În după-amiaza de 22 decembrie, Ceaușescu a purtat primul dialog din cea de-a doua jumătate a vieții sale, de la egal la egal, cu niște „simplici cetățeni”. Așa cum își va spune el însuși, peste numai trei zile, în fața *tribunalului revoluționar*. În timp ce Petrișor Nicolae își informa colegii și șefii din birourile de la Protecția Plantelor cu ce „marfă” venise, Ceaușescu a preluat inițiativa. A cerut ajutor femeii de serviciu: să-i ascundă, să-i ducă undeva. Dar aceea, recunoscându-i, s-a închinat. Între Ceaușeștii de la televizor și „halul” de-acum...! L-a refuzat și contabilă când a vrut să telefoneze de la biroul ei. El s-ar fi mulțumit cu o mașină, ca să meargă undeva, într-o pădure...

Copleșit de surpriză, inginerul de serviciu a închis, pe dată, televizorul la porunca dictatorului din fața sa. Să nu asculte minciunile celor care-au dat lovitura de stat, i-a *indicat* încă Nicolae Ceaușescu¹⁴⁴⁹. Apoi l-a contrazis pe specialistul care-i reproșa traiul rău al românilor... Ia-i de aici!, i-au cerut angajatului Petrișor Nicolae șefii lui. Dar unde să-i ducă? Ceaușescu se uita la ceas și în sus...¹⁴⁵⁰ Aștepta, probabil, elicopterele cu trupe comandate de la Snagov-Palat.

Directorul Centrului de Protecție a Plantelor a încercat să înștiințeze miliția despre ce oaspeți primise. Căci miliția era *organul* la care puteau apela cetățenii. Dar viitorul și-l temeau mai ales milițenii, apărătorii liniștii și ordinii publice. Dintre prea mulții infractori amnistiați de Ceaușescu, nu puțini s-au metamorfozat atunci în *victime ale dictaturii ceaușiste*. Și implicit în *revoluționari*. La Centrul de Protecție a Plantelor au apărut ca să-i preia pe Ceaușești doi agenți de circulație, plutonierul Constantin Paisie și sergentul major Ion Enache. Aflaseră de ei, din întâmplare, de la Petrișor și se oferiseră să acționeze voluntar în inedita misiune despre care șefii lor nu știau încă nimic. „Cine sunteți voi?”, încercase Ceaușescu să li se impună.

Cetățeni ai Republicii Socialiste România - veniți să arestați un șef de stat?" S-au prezentat ca protectori care-or să-i ducă, spre binele lor, în sediul Miliției¹⁴⁵¹.

Povestea se complicase între timp. În sediile Miliției și Securității, ambele în aceeași clădire dar cu intrări diferite, comanda acum tapișorul Ilie Știrbescu. Plecase „la revoluție” cu cei patru feciori ai săi. În jurul orelor 14, aceștia verificau dacă nu sunt ascunși acolo Ceaușeștii. Ori dacă nu țin încă deținuți politici. Continuarea periplului Ceaușeștilor din aceea zi, Știrbescu l-a povestit în repetate rânduri.

Cu fugarii pe bancheta posterioară a mașinii, cei doi milițieni au încercat să ajungă la sediu. I-a lovit, din spate, autoturismul unui muncitor de la Combinatul de Oțeluri Speciale care-i recunoscuse pe *dictatori* și voia să-i oprească. Ascunzându-se, Ceaușeștii au traversat, în jurul orelor 14, orașul plin de manifestanți care strigau „Jos Ceaușescu!” și „Jos dictatura!”¹⁴⁵². Dacă la Miliție nu se putea ajunge, au ieșit din oraș. Trecând prin Ulmi, Ceaușescu a cerut să încetinească viteza. N-a mai recunoscut nimic din sat... N-avea prieteni, nu ținuse legătura cu tovarășii din tinerețe, n-a pus pe nimeni alături în *meritele revoluționare*¹⁴⁵³... Au poposit în pădurea Rățoaia, pe malul Ialomiței. Cu mașina mascată în păpuriș, au așteptat circa trei ceasuri.

Mânați de nevoile care-i obligă și pe împărați la mersul pe jos, Ceaușeștii s-au îndepărtat de mașină. Atunci paznicii lor și-au înștiințat șefii, prin stație, unde și cu cine sunt. În scurta și ultima lor scenă de intimitate, Ceaușeștii croiseră un plan. Le-au promis milioane de lei noilor paznici dacă-i scapă și i-au asigurat că-i vor lua în garda lor personală¹⁴⁵⁴. Cine să-i mai scape însă când toată țara fremăta la știrile căutării lor?

Și, iarăși, o întâmplare mărunță le-a grăbit destinul. O vulpe dădea târcoale mașinii. Lătra ciudat și făcea salturi fără a se teme de oameni. Elena Ceaușescu a intrat însă în panică, lovind isterizată cu picioarele în podeaua mașinii: „Duceți-ne unde ne-oți duce, că aici ne mănâncă lupii”¹⁴⁵⁵! Și i-au dus la...

Miliție. Unde-au dat peste Știrbescu și feciorii lui. „Domnule, sunt trădat de elemente din afara graniței...”¹⁴⁵⁶, i s-a adresat fugarul încălcând decretul prin care el însuși a interzis acest apelativ între cetățenii României.

Știrbescu, manifestanții, milițienii și securiștii ce se aflau pe-acolo au trecut la percheziția lor. „Cine sunteți voi, mă, ca să mă arestați pe mine? a izbucnit Ceaușescu revoltat. Sunt președintele vostru, mă, sunt comandantul vostru suprem, mă! Cine, mă, sunteți voi?”. Interpelații și-au zis reprezentanți ai *maselor populare* căci nu se-nvățaseră cu titlul de *revoluționari*. De ce m-ați adus aici?, insista Ceaușescu. Știrbescu i-a spus că pentru a fi judecat pentru cele rele și cele bune pe care le săvârșise în viață¹⁴⁵⁷. Dar în cazarma de la Târgoviște a fost judecat doar pentru rele. Făcute și nefăcute.

La percheziție s-a dovedit că fugarii n-aveau nimic interesant asupra lor. Ceaușescu și-a îndulcit tonul, numindu-i „copii”. Apoi trădători. „Te trădez pe dumneata care ne-ai trădat pe noi toți”, a replicat Știrbescu, înșirându-i suferințele și greutățile românilor. Prins la-nghesuială, Ceaușescu le-a recunoscut de data aceasta. „Da, este just, este adevărat, a zis el. Am fost obligat s-o fac. Am cumpărat petrol și gaze din URSS și am convenit să dau carne și alimente în schimbul acestora. Și din cauza rușilor sunt eu, acuma, aici între voi”¹⁴⁵⁸. În discuțiile contradictorii despre bunele și relele săvârșite, suprasolicitatul Ceaușescu a avut o sincopă: s-a blocat cu mâinile în aer, scoțând sunete ininteligibile¹⁴⁵⁹...

De teamă ca nu cumva să-și „piardă” ilustrul ostatic, într-un atac de cord sau într-un anevrism cerebral, s-au evitat discuțiile contradictorii cu ei. I-au lăsat să spere într-un final fericit sub protecția Armatei. Căci aceia care i-au fost lui Postelnicu subalterni direcți au refuzat să și-i ia pe cap. Să facă orice-or vrea cu Ceaușeștii, le-au dat ei, telefonic, mână liberă târgoviștenilor. Așa au ajuns Ceaușeștii în cazarma unității militare comandate de lt. col. Andrei Kemenici. Ascunși, într-o altă

mașină, au trecut iarăși prin mulțimea isterizată care scanda „Ole, Ole, Ceaușescu nu mai e!”

Sub pază, la secret

Au fost introduși în cazarmă pe întuneric și în cel mai mare secret. I-au întâmpinat secretarii celor două *organizații de bază* ale comuniștilor din unitate și Kemenici, comandantul garnizoanei. Aici protocolul părea respectat.

Ceaușescu i-a întrebat ce ordine execută. L-au dat comandant pe generalul Ștefan Gușă, șeful Statului Major care, după regulamentele militare, i-ar fi succedat lui Milea. „Să nu executați ordinele lui Gușă!, a strigat Ceaușescu. E un trădător, la Timișoara nu mi-a executat ordinele. N-a fost în stare să stăpânească situația. A trădat. Executați numai ordinele lui Stănculescu, el este ministrul vostru, am semnat decretul de numire azi dimineață!”¹⁴⁶⁰. N-aveau cum ști, nici gazdele, nici oaspeții, că rezervistul Nicolae Militaru venise la televiziune cu uniforma de general într-o pungă de plastic. În ținuta militară, îmbrăcată într-o toaletă, intrase pe post adresându-se comandanților de unități din teritoriu cu ordinul: „Opriti măcelul”! Nu vedea nimeni măcel pe-afară. Ba, chiar dimpotrivă! Cetățenii se îmbrățișau unii pe alții, cunoscuiți și necunoscuți, cu lacrimi de fericire în ochi – scăpaseră de tiran! Dar, pe undeva, or fi bătălii sângeroase, și-au zis românii. Convinși că, după atâtea minciuni, de-acum încolo presa va difuza adevărul și numai adevărul.

Ceaușeștii au fostampați într-un birou pregătit pentru odihna ofițerilor, consemnați în unitățile militare conform indicativului „Radu cel Frumos” transmis de comandantul suprem încă din 17 decembrie. I-au încuiat într-o cameră cu cinci paturi cazone, împreună cu însoțitorii lor: căpitanul de Armată Ion Boboc, colonelul de Securitate Gheorghe Dinu și plutonierul de Miliție Constantin Paisie. Aceștia primiseră ordin să nu se dezlipească de ei. Acolo, de față cu paznicii,

Ceaușeștii au dormit, au mâncat, și-au făcut nevoile într-o găleată... Șopteau, într-una, câte ceva, între ei¹⁴⁶¹.

Întâmplător sau nu, când dictatorii au devenit prizonierii Armatei, a început teroarea. După orele 18, ca și cum s-ar fi acționat un buton, la București și în orașele mari din țară s-a declanșat psihoza și *afacerea teroriștilor*. Din poduri, ce se dovedeau pustii la cercetare, tocau mitraliere. Semne iminente de atac veneau din spațiul aerian. Ca într-un film de groază, personaje malefice, nevăzute, semănau moartea. Iar televiziunea și radioul de stat răspândeau vești despre fântâni otrăvite și atacul unor armate alcătuite din orfani crescuți bestial ca să-l apere pe Ceaușescu...

Până la „fuga” Ceaușeștilor, muriseră 162 de cetățeni și zăceau răniți alți 1.104. Din seara zilei de 22 decembrie 1989 încolo, victimele s-au înmulțit: 942 decedați și 2.251 răniți¹⁴⁶². Românii trebuiau convinși că *armata poporului* luptă cu *teroriștii* care vor să-i repună în drepturi pe *odioșii dictatori*. Silviu Brucan, noul șef al *dezinformării* ce-și asumase voluntar misiunea aceasta, a răspândit curând versiunea oficială a acestui plan criminal. Ceaușeștii aterizaseră la Târgoviște, mințea el ziaristii străini. Acolo îi aștepta o mașină ca să-i ducă la aerodromul militar din Boteni, de unde-ar fi plecat într-o țară nord-africană. I-au arestat însă țărani și miliția locală. Dar pilotul lor a comunicat Securității ce se întâmplase. Iar securiștii au atacat garnizoana Târgoviște ca să-i elibereze pe Ceaușești¹⁴⁶³... Poveștile revoluției s-au tot întins și s-au tot schimbat de la personaj la personaj și de la an la an. Au devenit romane bune de răsplătit cu posturi de demnitari, certificate și privilegii de *revoluționari*. La fel cum procedase Ceaușescu, în 1965, cu extensia *ilegaliștilor* în scopul rescrierii istoriei partidului.

Întâmplător sau nu, după orele 17, înaintea declanșării măcelului, Militaru care-și asumase comanda Armatei a trecut în subordinea lui toate unitățile Internele, paralizând funcțiile informativ-operative ale acestora¹⁴⁶⁴.

Întâmplător sau nu, Televiziunea Română Liberă, cum își spunea acum, făcea apeluri pentru distribuirea de arme populației ca să lupte cu *teroriștii*¹⁴⁶⁵. Identitatea lor e încă necunoscută după sfertul de veac care-a trecut de la acele zile însângerate. Atunci însă sforarul Brucan i-a descris presei străine ca pe-o armată de 50-60.000 de „profesioniști veritabili și bine antrenați, cu echipament american modern”, „puști cu lunetă cu raze infra roșii”, răspândiți în toată țara¹⁴⁶⁶...

România intra în era democrației printr-o minciună mai mare decât ar fi îndrăznit tiranul Ceaușescu să născoească.

Festival de sunet și lumină la Târgoviște

Prin subalternii care-l știau de ministru al Armatei, Stănculescu a fost informat că-n cazarma de la Târgoviște sunt puși la păstrare Ceaușeștii. A luat legătura cu Kemenici. După orele 19, pe comandantul garnizoanei Târgoviște l-a sunat și Ion Iliescu. Care-a cerut să-i țină acolo, ostatici, până când el va trimite pe cineva după ei¹⁴⁶⁷.

De jure, Iliescu era, în acel moment, directorul Editurii Tehnice. Se adresase românilor de la televizor, în jurul orelor 14:30, acuzându-l pe Ceaușescu de trădarea nobilelor idealuri ale comunismului. Înaintea lui însă, vorbiseră fiul lui Valter Roman, Petre, atunci lector la Institutul Politehnic București, regizorul Sergiu Nicolaescu, generali și ofițeri superiori. Și mulți alți oameni de bine. Figura unui Che Guevara de operetă a făcut „fostul deținut politic” Gelu Voican-Voiculescu. În talmeș-balmeșul imaginilor și expresiilor acelor zile, el a lansat și celebra parolă „recurgeți la metodă”. Ucideți-i pe Ceaușești, adică. Și-a prezentat-o inițiaților în afacerea *teroriștilor* ca inspirată tocmai de... Descartes¹⁴⁶⁸. Dar întemeietorul filozofiei moderne nu pledase pentru omor ci tocmai pentru justificarea argumentației cu metode științifice. Interpretări de asemenea coloratură și profunzime au fost multe atunci.

„Zâmbărețul” și carismaticul Ion Iliescu făcuse impresii deosebite. În comunicarea înfierbântată din grupurile formale

și informale se găsea cineva totdeauna care să spună că-l cunoscuse ori c-ar fi auzit despre el numai de bine. Căci, după observația pertinentă a politologului Anneli Ute Gabanyi, Iliescu a reușit să ocupe primul loc în puterea post-ceaușistă prin capacitatea de-a deține „relații clientelare pe baza propriei persoane”. Reprezenta atunci grupuri importante precum: 1. urmașii *ilegaliștilor* (avea tatăl și mama adoptivă comuniști din perioada interbelică); 2. foștii studenți în URSS (în perioada 1950-1953 a studiat la Moscova și a îndeplinit funcția de lider al studenților români); 3. foștii activiști uteciști (între anii 1967-1971 a fost prim-secretar al UTC); 4. activiștii de partid (din 1960 a ocupat funcții importante în sectorul de propagandă, culminând cu funcția de secretar al CC al PCR cu propaganda din februarie-iulie 1971); 5. elite și cetățeni din Timișoara și Iași (în 1971-1974 a fost secretar cu propaganda în județul Timiș, iar în 1974-1979, prim-secretar la Iași); 6. elita tehnocraților (în 1979-1984 a fost directorul Consiliului Național al Apelor); 7. oameni de știință, jurnaliști și specialiști din toate domeniile (ca director al Editurii Tehnice cu sediul în Casa Scânteii, în 1984-1989, în atribuțiile sale fiind avizarea editării literaturii de specialitate și întâlniri cu cititori)¹⁴⁶⁹. La sediul CC, între guvernele ce se făceau și se desfășeau după toanele *revoluționarilor* de sub balcon, Ion Iliescu fusese susținut amenințător de către un „necunoscut”, astfel: „Vreți, nu vreți, Iliescu trebuie să fie, este și coleg cu tovarășul Gorbaciov, altfel nu puteți să rezistați”¹⁴⁷⁰.

Pe măsura vânzolelii de la București, se produceau și târgoviștenii. Aceștia au continuat să-i caute pe Ceaușești. Ca să împiedice intrarea lor în garnizoană, comandantul Kemenici i-a rugat pe Iliescu și pe Stănculescu să comunice prin televiziune că se interzice atacul asupra unităților militare. Altfel, soldații vor riposta¹⁴⁷¹. Între timp, televiziunea a anunțat constituirea Frontului Salvării Naționale¹⁴⁷² în scopul “instaurării democrației, libertății și demnității poporului român”. Adeziunile la Front au început să curgă din toate părțile. În

trei zile nu va mai exista nici urmă de partid comunist. Dar Frontul Salvării Naționale devenise ceva pe măsura visului lui Ceaușescu despre Frontul Democrației și Unității Socialiste: marea organizație a consensului politic național.

În prima noapte petrecută în cazarmă, Elena Ceaușescu a ațipit de câteva ori. El n-a închis ochii, s-a plimbat ca leul în cușcă¹⁴⁷³. Deși locul prizonieratului Ceaușeștilor nu s-a comunicat public, diversivunile concentrate asupra cazarmii creau iluzia luării ei cu asalt. Ceaușescu a încercat iar să-și convingă paznicii să-l ajute să evadeze. A mărit continuu răsplata lor¹⁴⁷⁴. Voia să meargă la Voinești sau la televiziune. Iar dimineața i-a transmis colonelului Kemenici rugămintea să-l împrumute cu bani ca să mănânce la popotă cu ofițerii: voia să le vorbească¹⁴⁷⁵.

În camera lor comună, Ceaușeștii și-au înduișat paznicii cu rugămintea de-a fi îngăduiți în paturi alăturate. Apoi într-unul singur. În noaptea de 23 spre 24, lui i-a fost rău. I s-a umflat abdomenul, nu-l mai încăpea vesta. „Atunci am remarcat că (sic!) cei doi se iubeau foarte mult ca oameni, a relatat ulterior maiorul Ion Țecu, secretar de partid în unitatea Târgoviște. Ea era foarte îngrijorată pentru el. Ea l-a întins pe pat, l-a fricționat, au cerut să doarmă împreună în același pat. Era foarte preocupată de sănătatea lui”¹⁴⁷⁶. Nu s-au mai despărțit. Se mângâiau unul pe altul, vorbindu-și în șoaptă.

Afară, ura și setea de răzbunare creșteau împotriva *odiosului dictator* și a *sinistrei soții*. Înăuntru, sub ochii paznicilor, se umanizau, cu fiecare clipă, în ridurile, paloarea, zgomotele funcțiilor fizice și mirosurile umorilor. Zgomotele nopții de confruntări infernale îi amăgeau că luptă cineva puternic de partea lor. Pe cei de la Armată îi credeau fideli. Dar Securitatea îi trădase, va spune el și în clipele de dinaintea morții¹⁴⁷⁷.

Ostatecul prezenta stări inegale, de prostație și vioiciune. Vorbea în tonalități contradictorii: începea curtenitor, rostind cuvintele rar, apoi se ambala, strigând revoltat cu glas de tribună¹⁴⁷⁸. Ea îi întreținea speranța, mângâindu-l consolator pe

obraz: „Și câte am făcut noi, Nicule, pentru țară și popor!... Am construit orașe, combinate, am achitat datoriile externe... Și acum să-și bată joc de noi, să organizeze lovitura de stat... Dar, lasă, o să vadă poporul că trădătorii vor răul țării¹⁴⁷⁹”... Cu închipuirea de victime ale *agenturilor* și ale *loviturii de stat* vor sta apoi neclintii și-n fața morții.

Au încercat de câteva ori să se informeze cine sunt noii conducători. Paznicii lor n-aveau cum ști facerea și desfacerea guvernelor din acea zi, nici câte și care grupuri își disputau puterea... Când ieșea câte unul pe-afară, mai auzea de la camarazi ce era la televizor. Aflând de la ei câte ceva despre noile vedete ale micului ecran, Ceaușeștii nu s-au putut abține de la comentarii. Au vorbit și de-un anume „Marcel”, învinovățindu-l de trădare¹⁴⁸⁰.

În acțiunile de urmărire ale Securității, acesta a fost numele de cod al demnitarului Gheorghe (Gogu) Rădulescu¹⁴⁸¹. Ceaușescu își închipuise că-l ține aproape și pe el cu trainică lesă datorită petelor din dosarul de cadre. Caz unic printre demnitari, pe Gogu l-a îngăduit să patroneze un cerc de artiști și scriitori în casa sa de vacanță din satul Comana¹⁴⁸². Legăturile sale cu scriitorii și artiștii – categoria liderilor de opinie pe a căror susținere miza și Gorbaciov în *restructurare* -, dar și cu prieteni de tinerețe, împământeniți la Moscova, acum adepți fervenți ai schimbării¹⁴⁸³, transformaseră cenaclul de la Comana într-un obiectiv de mare interes. La începutul lui decembrie 1989, Securitatea ar fi putut să-l informeze pe Ceaușescu de lista unui nou guvern, întocmită de câțiva „cenacliști”. Cu nume precum Gogu Rădulescu, Ștefan Andrei, Paul Niculescu-Mizil, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Ion Ursu și alții¹⁴⁸⁴. Probabil că nu întâmplător, în ședința CPEx din 22 decembrie, Ceaușescu i-a nominalizat pe Niculescu-Mizil și pe Ștefan Andrei, cerându-le explicit acordul în *lupta pentru cauză*¹⁴⁸⁵. La începutul lui decembrie, numele lui Voican-Voiculescu, Petre Roman sau Victor Stănculescu nu erau populare. Cine intra în cărțile altora, nu s-a aflat încă.

Deși înalți demnitari sovietici au declarat ulterior că la sfârșitul anilor 80 din România primeau multe scrisori prin care erau rugați să intervină¹⁴⁸⁶. Susținătorii aceștia declarați ai *restruc-turării* n-au fost, desigur, neglijați. Nici deconspirați încă.

În acest timp, mezinul Ceaușeștilor zăcea, într-o baltă de sânge, legat și păzit în sediul televiziunii. Plecase după-amiaza din Sibiu cu autoturismul Daniei Vlădescu ca să se pună la dispoziția noii puteri. „La uite, și ăștia acum și-au găsit să fugă!”, a comentat el episodul plecării părinților din sediul CC. Pe drumul spre București, Nicu se imagina viitor profesor sau cercetător. S-a bucurat că Ion Iliescu, pe care-l știa din copilărie, e noul conducător¹⁴⁸⁷. Îi arătase stimă pe când conducea UTC-ul, invitându-l pe acest predecesor al său să împăr-tășească din experiența sa de activist activului organizației de tineret¹⁴⁸⁸. În „gașca” lui Nicu crescuse și Mihai Bujor-Sion, cunoscut ca un fel de fiu adoptiv al lui Iliescu. Deși n-au fost în aceeași „gașcă”, Nicu nu și-l imaginase potrivnic nici pe Petre Roman. Curtându-i sora, îi vizitase des o vreme la reședin-ță¹⁴⁸⁹. Și tatăl viitorului președinte și cel al viitorului premier, mărșăluiseră în coloanele Cominternului înaintea părintelui său... Când s-a îmbolnăvit Valter Roman, urmasa tratamente la Paris, avându-și fiul însoțitor. Cu plata din bugetul țării, aprobată de Ceaușescu. În 1983, veteranul cominternist i-a adresat mulțumiri pentru aceasta¹⁴⁹⁰.

La marginea Bucureștiului, în după-amiaza de 22 decem-brie, pe Nicu Ceaușescu l-au capturat *revoluționarii*. Unul l-a înjunghiat. Sub reflectoarele Studioului 4 a fost învinuit de terorism: ca să-și apere viața, făcuse copii ostateci. După asemenea „informații”, cum să nu fi crezut telespectatorii că armate diavolești luptă pentru reinstalarea dictatorilor la putere?

Cine să-și fi închipuit că amândoi Ceaușeștii zăceau, sub pază sigură, într-o cazarmă a Armatei Române? Abandonați de toți, fără excepție?!

Deși mult mai târziu se va spune, uneori, că americanii¹⁴⁹¹, alteleori că liderii chinezi îi oferiseră azil politic.

Ultimul proces stalinist

Simultan cu diversiunile mediatice și militare, asupra conducerii unității din Târgoviște s-au făcut presiuni de „recurs la metodă”. Un „accident” ar fi lăsat cale liberă oricărei noi istorii. Cu atât mai bine dacă piereau și nedoriții martori ai prizonieratului Ceaușescuilor.

Starea de confuzie, întreținută voit, în care se aflau ostaticii, reiese din amintirile tuturor martorilor. Timp de trei zile, așa cum a declarat ulterior și Andrei Kemenici, „pur și simplu Ceaușescu a trăit în necunoaștere; adică era în afara realității”¹⁴⁹². După infernul primei nopți, în dimineața de 23 decembrie cuplul a fost imbarcat într-un punct de comandă mobil. La ideea lui Ceaușescu, pentru un mai bun camuflaj, i-au îmbrăcat în ținută militară - el, cu trese de căpitan, ea, simplu soldat. Văzând sobița din mașină, au cerut s-o pună în funcțiune. Așa trăiesc cadrele militare în aplicații, fără motorină, fără piese de schimb..., l-au adus paznicii cu picioarele pe pământ. Vânt de frig și răpus de nesomn, Ceaușescu n-a renunțat la planul evadării: voia acum să ajungă la Voinești, punct strategic important al Armatei pentru situații de război¹⁴⁹³. Și-o fi închipuit că de acolo își putea conduce susținătorii.

Că trădările veniseră de foarte aproape s-au încredințat amândoi abia înainte de moarte. Noaptea, închis în TAB, l-a persuadat într-una pe comandantul utilajului. „Ce se întâmplă acum e mâna străinilor, „explica” el lt.-lui major Iulian Stoica. Soarta mea și a țării a fost decisă prin tratatul secret de la Malta. Uniunea Sovietică și Statele Unite au decis acolo viitorul României... La Timișoara, trăgătorii au fost agenți infiltrați. Știu acest lucru, am trimis contraspionajul acolo. Un român nu poate omorî un alt român. Iliescu, Militaru, Mazilu? Tu ești cu acești trădători? Țara e pierdută dacă nu-mi dai drumul... Ia

două-trei transportoare și oameni credincioși. Vom forța intrarea în București. Vreau să merg la Televiziune, să vorbesc poporului, la „23 August” să vorbesc muncitorilor¹⁴⁹⁴...”

Diversiunile asupra cazărmii târgoviștene continuau. Oboseala și tensiunea acumulate făceau nervii paznicilor și ai prizonierilor să cedeze. În camera Ceaușeștilor s-a petrecut alt episod uluitor. La amiaza zilei de 24 decembrie, auzind manifestanții strigând „Ole, ole, Ceaușescu nu mai e!”, Ceaușescu a înțeles lozinca drept întrebare a căutării lui (Ceaușescu unde e?). A sărit fulgerător la fereastră cu gând să li se arate și să le vorbească. Tras cu furie înapoi, din altercația cu paznicul s-a ales cu nasul plin de sânge! După-amiaza, sub aceeași amenințare a *teroriștilor*, nemaiputând suporta presiunea, Kemenici și-a alarmat superiorii că va transporta ostatecii în Capitală. Ceaușescu, în schimb, tot mai convins că luptele înverșunate se dau de partea lui, măsura mita pentru evadare: un milion de dolari și orice grad militar¹⁴⁹⁵. Mărturiile păzitorilor afirmă și intențiile lichidării ostaticilor. S-a ivit și alt pericol sesizat de Elena Ceaușescu: intrarea lui Ceaușescu în comă diabetică dacă nu-și face injecția cu insulină. După ce Kemenici l-a informat de aceasta pe Stănculescu, în unitate au fost trimise fiolele cu medicament în dimineața zilei de 25 decembrie. Plicul cu injecții le-a alimentat speranța că Armata îi apără. Nu și-a luat însă medicamentul deoarece doza precedentă îi ajungea până în 26, după spusele lor. Așa se face că Elena Ceaușescu ținea, în mână, plicul cu fiolele de insulină la proces¹⁴⁹⁶.

Ceaușeștii s-au petrecut ultima noaptea de Ajun a Crăciunului în spatele cazărmii, închiși într-un transportor blindat, încadrat de altele două. I-au mințit și la urcare că-i vor scoate din unitate¹⁴⁹⁷. Înghețate de frig și de sfârșeală, momăile în uniforme militare se așteptau de-acum la orice deznodământ. Figura „fugii de sub escortă” o cunoșteau bine. „Noi ne luptam între noi și ei, săracii, erau doi bătrâni nebuni care nu știau nici ei pe ce lume trăiesc”, i-a compătimit peste zece ani

fostul comandant al garnizoanei¹⁴⁹⁸. În acele zile însă, românii erau încredințați de presa internă și cea străină că *teroriștii* au făcut zeci de mii de victime ca să-i apere pe Ceaușești de furia poporului. Înșiși membrii comando-ului de execuție au acționat convinși că-și răzbună colegii uciși de ei. Stupefacția Ceaușeștilor la acuzațiile din proces a părut o sfidare care întrecea în nerușinare toate minciunile vechi. Deși Elena Ceaușescu a pus degetul pe rană în răspunsul la întrebarea acuzatorilor privind identitatea *teroriștilor*. „Noi suntem aicea, așa, mai avem noi puterea?, a replicat ea. Voi o aveți! Întrebați-i pe cei care au puterea!”.

În dimineața de Crăciun, pe la orele 5:30 Ceaușeștii au fost readuși în dormitor. Le-au luat uniforme militare și le-au înapoiat hainele lor. După vreo două ceasuri de toropeală, i-au anunțat că vine „comisia” de la București ca să-i preia. Au reacționat abulic, cu mecanismele conștientului dezechilibrate de tortura privării de somn¹⁴⁹⁹. În așteptare, i-au urcat iarăși în TAB-ul amplasat în fața comandamentului.

La comandă, pentru operatorul care filma, s-a deschis mica ușă a transportorului. De-acolo au ieșit Ceaușeștii în fața camerei de filmat: mai năuci, mai jigăriți și mai la capătul puterilor decât ar fi putut să-i facă orice regizor. El s-a lovit cu capul în pragul de sus. I-a căzut cușma și s-a împiedicat. A coborât ținându-și căciula în mână. Un ofițer s-a repezit să-l ajute ca să-și țină echilibrul dar el l-a refuzat¹⁵⁰⁰. Înainte de a-și acoperi capul, și-a netezit părul pe spate, cu palma. Țepii de barbă crescuți pe fața pergamentoasă înstrăinau și mai mult de reprezentarea oficială figura moșneagului firav și speriat. Au coborât-o pe ea apoi. O zgripțoră șleampătă și rea, cu părul zburlit și ciorapii răsuciți pe picioare. Nepieptănată și nespălată de trei zile. Arătările bătrânilor jalnici vor obtura pentru totdeauna memoria celor care i-au văzut atunci de aproape: epuizați și palizi, cu ochii înfundați în orbitele capului și petele bătrâneții lățite-n obraz și pe mâini. O

caricatură incredibilă a Ceaușeștilor de la televizor! El a inspirat milă. Dar ea repulsie, tuturor¹⁵⁰¹.

Secvențele transmise vor acționa asupra telespectatorilor ca o lovitură în moalele capului. Nu întâmplător, mulți au susținut peste ani că la proces apăruseră sosiile Ceaușeștilor și că execuția a fost un trucaj...

Amândoi „s-au înviorat” când l-au zărit pe generalul Stănculescu, după amintirile lui Kemenici. Convinși că omul lor de încredere, ridicat de ei în funcții și, doar cu trei zile în urmă, la rangul de ministru al Armatei, izbândise în lupta cu *agenturile*.

În cele care-au urmat, avea și Ceaușescu dreptate: Tribunalul Militar Excepțional se constituise pe baza unui decret semnat de Ion Iliescu în calitate de președinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale („constituit prin voința poporului”) ¹⁵⁰². Pe Iliescu nu-l mandatase nimeni în funcție. Și-o asumasese la fel cum Ceaușescu inventase președinția României. În *numele poporului*, așa cum le făcuse pe toate predecesorul său, a prezentat și Iliescu judecata și execuția Ceaușeștilor („impusă de dorința, în acest sens, a tuturor cetățenilor României”) ¹⁵⁰³. Să se ocupe de proces au fost apoi mandatați (verbal) fostul protejat al Ceaușeștilor, generalul Stănculescu și doi iluștri necunoscuți până-n urmă cu trei zile: Gelu Voican-Voiculescu și Virgil Măgureanu.

Actul de „justiție” a respectat funcțiile și algoritmul proceselor politice staliniste. Începând cu numirea secretă a completului de judecată, forma și fondul rechizitoriului, condamnarea la moarte și execuția imediată...¹⁵⁰⁴ Pe asesorii populari i-au luat cu japca din unitate¹⁵⁰⁵. Regizorul evenimentului a fost, incontestabil, generalul Stănculescu. „Îi facem aici” a comandat el locul execuției, înaintea procesului¹⁵⁰⁶.

Cu asentimentul noilor apropiați, Brucan lucra deja la rescrierea istoriei. Povestea lui despre proces, se-ntemeia pe atacul asupra garnizoanei Târgoviște. Când Frontului i s-a comunicat că situația devenise periculoasă, au decis să-i

termine repede pe Ceaușești. „Dacă securitatea i-ar fi eliberat, România ar fi fost într-o baie de sânge, un război intern cumplit, mințea fostul gazetar. Nu am avut de ales. Nu am fost siguri că armata va putea rezista atacurilor. (...) Decizia noastră de a-i executa pe Ceaușești a fost corectă, nu doar pentru că după aceea inamicul a oprit lupta, dar și pentru că poporul dorea profund această execuție și noi știam asta. În politică, asta este ceea ce contează. Între susținerea populară și reticențele manifestate în străinătate, noi am ales rapid”¹⁵⁰⁷.

A doua zi după execuția Ceaușeștilor, printr-un decret al Consiliului Frontului Salvării Național a fost anunțat și noul premier, în persoana lui Petre Roman.

Dar ce știa poporul atât de des și de fără rost invocat? „Anticristul a murit în ziua de Crăciun”, a fost titlul știrii senzaționale transmisă în seara de 25 decembrie 1989 la televiziune. Românii au aflat că Tribunalul Militar Extraordinar i-a condamnat la moarte și confiscarea averii pe Ceaușești. Și că inculpații au refuzat să facă recurs, fiind executați imediat: „La cererea telespectatorilor”, abia după miezul nopții, au fost difuzate fragmente din înregistrarea filmată a procesului¹⁵⁰⁸.

Revenind la ultimele ceasuri de viață ale Ceaușeștilor, după evenimentele săptămânii și tratamentele celor trei zile din cazarmă, ei escaladaseră pragurile unor reacții, judecăți și emoții normale. Înainte de proces au refuzat controlul medical¹⁵⁰⁹. După care i-au adus în sala amenajată pentru parodia finală. S-au revigorat atunci, ca prin minune¹⁵¹⁰.

„Ceea ce s-a desfășurat acolo nu se poate constitui într-un act juridic care să poarte calificativul de proces și nici nu putem să ne îngăduim să mângâim și istoria Justiției cu așa ceva”, a recunoscut mult prea târziu Constantin Lucescu, apărătorul din oficiu al soților Ceaușescu¹⁵¹¹. În fapt, freneticul lor acuzator. Inculpații au fost învinuiți că făcuseră 60.000 de victime, că organizaseră acțiuni armate împotriva cetățenilor și puterii de stat, că au distrus bunuri, că încercaseră să fugă din țară, că dețineau peste un miliard de dolari în străinătate... În termenii

juridici ai vremii: genocid asupra poporului român, acte de diversiune, subminarea puterii de stat și a economiei naționale¹⁵¹².

Dar dovada, unde-i dovada?, a reluat și presa străină „impertinența” nevestei lui Ceaușescu. „Chiar Elveția ne-a asigurat că ne va înapoia banii depozitați pe teritoriul său, a lansat Brucan noi legende. Fratele lui Nicolae Ceaușescu, Marin, era de 15 ani șeful misiunii comerciale la Viena. El a făcut depozitele din băncile elvețiene. A dispărut”¹⁵¹³. Disparuse într-adevăr, din lumea aceasta, ucis sau sinucis în sediul agenției comerciale române din Viena.

Din letargia în care fuseseră cu bună-știință aduși pentru proces, Elena Ceaușescu a reacționat mai puternic la acuzele conturilor din străinătate și la vestea că i s-au luat titlurile academice. El n-a recunoscut tribunalul, dar a negat acuzațiile. A refuzat să facă declarații. A vorbit de *agenturi* și *lovitură de stat*, i-a numit „*simpli cetățeni*” pe cei din completul de judecată, și-a susținut vehement „dreptul” de-a da socoteală Marii Adunări Naționale. „Nu înțelegea situația din țară, el avea dreptatea lui”, după comentariul secretarului de partid din unitate¹⁵¹⁴. Dar însuși *tribunalul revoluționar* l-a persuadat că sunt mulți și puternici aceia care, încă, îi apără. În acest punct, consensul a fost deplin între mințile încețoșate ale acuzaților și ale acuzatorilor.

Chestionat asupra morții generalului Milea, Ceaușescu a promis o anchetă. Mai spera, oare, uitându-se la Stănculescu cum face avioane de hârtie în sală?! Sau ascultând filipica judecătorului-colonel Gică Popa, care-l condamnase la moarte și pe Mircea Răceanu?! „Puteam fi împușcați fără mascarada asta!”, a declarat el după pronunțarea sentinței.

Le-au legat mâinile, cu sfori de împachetat, împotriva voinței lor.

Inițiativa de-a fi împreună i-a aparținut ei¹⁵¹⁵. Cum au luptat, așa voiau să moară.

Nu și-au dat seama însă că vor fi împușcați imediat. Au crezut că-i vor urca în elicopter. „Legăți-i și la zid cu ei!” – le-a comandat Stănculescu parașutiștilor aduși de la Boteni pentru aceasta. Atunci și-au dat seama și condamnații că-i vorba de grabnica lor moarte¹⁵¹⁶. „Ce ne fac ăștia, Nicule?”, a strigat ea la vederea zidului execuției. Ne omoară ca pe câini, Nicule!”¹⁵¹⁷.

Omul din Ceaușescu pierise, nu se știe de când. Dar cu mult înainte de secera gloanțelor ce-l răsturnaseră cu ochii deschiși către cer.

Poate, la 11 ani, pe drumul dintre Scornicești spre Capitală: copilul singur și fără bani, lepădat între străini.

Ori în închisorile și lagărul tinereții.

Sau omorât lent de otrava puterii.

Neistovita iluzie a *cauzei mondiale* i-a curentat însă reflexele finale: *revoluționarul* întâmpină moartea cântând *Internaționala*.

Tacă-ți gura!, l-a izbit parașutistul, proiectându-l fulgerător sub tirul pistolului mitralieră.

NOTE:

¹⁴²⁰ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, p. 232.

¹⁴²¹ Viorel Domenico, *Revoluția de ghips*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 67.

¹⁴²² Marian Rizea, *op. cit.*, p. 182.

¹⁴²³ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor. Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, București, Editura Adevărul Holding, 2010, p. 471.

¹⁴²⁴ În Procesul CPEx s-a invocat deseori dispariția stenogramei și reconstituirea ei din amintirile participanților. Deși reconstituirea ei după notițele stenografelor era practica uzuală.

¹⁴²⁵ Mircea Bunea, *Praf în ochi. Procesul celor 24-1-2*, București, Editura Scripta, 1994, p. 53.

¹⁴²⁶ *Ibidem*, p. 53.

¹⁴²⁷ *Ibidem*, p. 55.

¹⁴²⁸ *Ibidem*, pp. 53-54.

¹⁴²⁹ *Ibidem*, pp. 54-55.

¹⁴³⁰ *Ibidem*, p. 54.

¹⁴³¹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 167.

¹⁴³² *Ibidem*, p. 167.

¹⁴³³ *Ibidem*.

¹⁴³⁴ Viorel Domenico, *Revoluția de ghișe...*, p. 82.

¹⁴³⁵ Viorel Domenico, *De cealaltă parte a baricadei. Demnitari comuniști în Revoluția din Decembrie 1989*, București, Editura IRRD, 2012, p. 34.

¹⁴³⁶ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 174.

¹⁴³⁷ Construcția comandată de principele Nicolae fusese modernizată și completată cu o sală mare de ședințe pentru CPEX. Cf. Interviuul autorului cu col. (r) Adrian Eugen Cristea și col. (r) Dumitru Burlan, 15 septembrie 2009.

¹⁴³⁸ Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 175-177.

¹⁴³⁹ Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1956-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, pp. 310-311.

¹⁴⁴⁰ *Ibidem*, p. 307.

¹⁴⁴¹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 279.

¹⁴⁴² Viorel Domenico, *După execuție a nins*, București, Editura Adevărul Holding, 2011, p. 26.

¹⁴⁴³ Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 182-188.

¹⁴⁴⁴ Vartan Arachelian, *op. cit.*, p. 253.

¹⁴⁴⁵ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 218.

¹⁴⁴⁶ Zezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu. Ucenicul Partidului*, vol. 1, București, Editura Adevărul Holding, 2012, pp. 117-119.

¹⁴⁴⁷ Lavinia Betea, Ștefan Andrei, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*, București, Adevărul Holding, 2011, pp. 269-271.

¹⁴⁴⁸ Vartan Arachelian, *op. cit.*, p. 266.

¹⁴⁴⁹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 222.

¹⁴⁵⁰ *Ibidem*, p. 225.

¹⁴⁵¹ Vartan Arachelian, *op. cit.*, pp. 259-260.

¹⁴⁵² *Ibidem*, pp. 256-257.

¹⁴⁵³ Zezi Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *op. cit.*, pp. 89-93.

¹⁴⁵⁴ Vartan Arachelian, *op. cit.*, p. 258.

¹⁴⁵⁵ *Ibidem*, p. 258.

¹⁴⁵⁶ *Ibidem*, p. 259.

¹⁴⁵⁷ *Ibidem*, p. 261.

¹⁴⁵⁸ *Ibidem*, p. 261.

¹⁴⁵⁹ *Ibidem*, p. 262.

¹⁴⁶⁰ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 261.

¹⁴⁶¹ Viorel Domneico, *După execuție a nins...*, p. 111.

¹⁴⁶² Peter Siani-Davis, *Revoluția Română din decembrie 1989*, București, Editura Humanitas, 2006, p. 142.

¹⁴⁶³ Georges Marion, *O convorbire cu unul din principalii lideri. „Partidul Comunist a fost absent în procesul revoluționar și vom face în așa fel încât să rămână așa”, declară domnul Silviu Brucan*, în „Le Monde”, 30 decembrie 1989.

¹⁴⁶⁴ Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosar 126/1990, f. 235.

¹⁴⁶⁵ *Ibidem*, f. 236.

¹⁴⁶⁶ Georges Marion, *op. cit.*

- ¹⁴⁶⁷ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 267.
- ¹⁴⁶⁸ *Ibid.*, p. 270.
- ¹⁴⁶⁹ Anneli Utte Gabanyi, *Revoluția neterminată*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 96.
- ¹⁴⁷⁰ Viorel Domenico, *De cealaltă parte a baricadei...*, p. 44.
- ¹⁴⁷¹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 268-269.
- ¹⁴⁷² Fără legătură cu ceea ce s-a întâmplat, profesorul Alexandru Melian de la Universitatea din București s-a adresat REL cu două scrisori - transmise la 27 august și 8 noiembrie 1989 - sub semnătura Frontul Salvării Naționale.
- ¹⁴⁷³ Grigore Cartianu, *op. cit.*, pp. 280-281.
- ¹⁴⁷⁴ Viorel Domenico, *După execuție a nins...*, pp. 110-111.
- ¹⁴⁷⁵ *Ibidem*, p. 111.
- ¹⁴⁷⁶ *Ibidem*, p. 115.
- ¹⁴⁷⁷ *Ibidem*, p. 136.
- ¹⁴⁷⁸ *Ibidem*, p. 117.
- ¹⁴⁷⁹ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 279.
- ¹⁴⁸⁰ *Ibidem*, pp. 273-274.
- ¹⁴⁸¹ General de brigadă (r) Aurel Rogoian, *Enigme ale Revoluției Române. Cazul Gogu Rădulescu și Loja de la Comana sub lupa Securității*, în „Jurnalul Național”, <http://www.ziaristionline.ro/2010/12/28/cazul-gogu-radulescu-si-loja-de-la-comanda-sub-lupa-securitatii-reteaua-din-retea-de-la-komintern-la-neokomintern/>.
- ¹⁴⁸² Lavinia Bebea, *Gogu Rădulescu, patronul „cenacului” de la Comana*, în „Jurnalul Național”, 3 august 2012.
- ¹⁴⁸³ Prietenul din tinerețe al lui Gogu Rădulescu, cineastul sovietic Ilia Costinovski era unul dintre emisarii restructurării lui Gorbaciov în străinătate.
- ¹⁴⁸⁴ General de brigadă (r) Aurel Rogoian, *Enigme ale Revoluției Române. Cazul Gogu Rădulescu și Loja de la Comana sub lupa Securității*, în „Jurnalul Național”, <http://www.ziaristionline.ro/2010/12/28/cazul-gogu-radulescu-si-loja-de-la-comanda-sub-lupa-securitatii-reteaua-din-retea-de-la-komintern-la-neokomintern/>.
- ¹⁴⁸⁵ Mircea Bunea, *op. cit.*, p. 54.
- ¹⁴⁸⁶ Alexandr Iakovlev, *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică. Convorbire cu Lilly Marcou*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 114.
- ¹⁴⁸⁷ Paula Mihailov-Chiciuc, *Nicu Ceaușescu, ultima dragoste. Interviu cu Daniela Vlădescu*, [interviuri/nicu-ceausescu-ultima-dragoste-92453.html](http://nicu-ceausescu-ultima-dragoste-92453.html).
- ¹⁴⁸⁸ Interviuul autorului cu Constantin Neacșu, fost primar la Scornicești (1979-1989, 1996-2000), octombrie 2011.
- ¹⁴⁸⁹ Interviuul autorului cu lt. col. (r) Ion Chițoiu, fost aghiotant al Elenei Ceaușescu, 11 aprilie 2014.
- ¹⁴⁹⁰ ANIC, fond CC al PCR - Secția Cămară, dosar 94/1983, f. 32.
- ¹⁴⁹¹ Chestionat asupra acestui subiect, Mircea Răceanu care și-a consacrat anii de după 1989 cercetării relațiilor româno-americane, afirmă că nu a găsit nicio dovadă și n-a identificat vreo sursă care să confirme zvonul azilului politic oferit de SUA Ceaușescilor. Faptul ar fi fost imposibil și pe considerentul că, în

zilele de 22-25 decembrie 1989, știrile despre Ceaușești erau preluate după media românească sau de la corespondenții trimiși în România.

¹⁴⁹² Emisiunea „Marius Tucă Show” de la postul de la televiziune Antena 1 din decembrie 1999 cu tema *Ultimele zile ale lui Ceaușescu*. Invitați: generalul Victor Atanasie Stănculescu, Gelu Voican-Voiculescu, generalul Andrei Kemenici, generalul magistrat Constantin Lucescu, colonelii Viorel Domenico și Ionel Boeru, maiorul Constantin Paisie, analistul Ion Cristoiu.

¹⁴⁹³ Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 305.

¹⁴⁹⁴ Viorel Domenico, *După execuție a nins...*, p. 112.

¹⁴⁹⁵ *Ibidem*, pp.110-111.

¹⁴⁹⁶ *Ibidem*, p. 228.

¹⁴⁹⁷ *Ibidem*, p. 322.

¹⁴⁹⁸ Emisiunea „Marius Tucă Show” de la postul de la televiziune Antena 1 din decembrie 1999 cu tema *Ultimele zile ale lui Ceaușescu* ..., *op. cit.*.

¹⁴⁹⁹ Este o tortură aplicată de serviciile speciale pentru anchetați – după 70-80 de ore de nesomn se clachează.

¹⁵⁰⁰ Viorel Domenico, *După execuție a nins...*, p. 105.

¹⁵⁰¹ *Ibidem*, pp. 102-103.

¹⁵⁰² Grigore Cartianu, *op. cit.*, p. 477.

¹⁵⁰³ *Ibidem*, p. 477.

¹⁵⁰⁴ Lavinia Betea, *Mentalități și remanențe comuniste*, București, Editura Nemira, 2005, pp. 224-253.

¹⁵⁰⁵ Viorel Domenico, *După execuție a nins...*, pp. 94-95.

¹⁵⁰⁶ *Ibidem*, p. 92.

¹⁵⁰⁷ Georges Marion, *O convorbire ...*, *op. cit.*...

¹⁵⁰⁸ Vânzarea unei copii a casetei care conținea înregistrarea procesului Ceaușeștilor, înainte încă de-a fi difuzată de televiziunea română, a fost prima afacere în stilul tranziției românești.

¹⁵⁰⁹ Viorel Domenico, *După execuție a nins...*, p. 228.

¹⁵¹⁰ *Ibidem*, p. 124.

¹⁵¹¹ Emisiunea „Marius Tucă Show” de la postul de la televiziune Antena 1 din decembrie 1999 cu tema *Ultimele zile ale lui Ceaușescu* ..., *op. cit.*...

¹⁵¹² Procesul și execuția lui Ceaușescu, accesibil la <https://www.youtube.com/watch?v=584UW7dTIT4>.

¹⁵¹³ Georges Marion, *O convorbire ...*, *op. cit.*...

¹⁵¹⁴ Viorel Domenico, *După execuție a nins...*, p. 116.

¹⁵¹⁵ *Ibidem*, p. 136.

¹⁵¹⁶ *Ibidem*, p. 127.

¹⁵¹⁷ *Ibidem*, p. 159.

Index general

A

Abraham, Ecaterina, 177
 Andrei, Bernath, 304
 Andrei, Ștefan, 29, 30, 34, 35, 41, 45, 49, 52, 76, 79, 100, 114, 123, 128, 129, 131, 132, 136, 152, 154, 158, 161, 165, 171, 179, 183, 232, 239, 242, 246, 256, 257, 258, 260, 272, 278, 280, 301, 303, 311, 325, 354, 356, 373, 382, 432, 443
 Andreiaș, Amos, 201
 Andropov, Iuri, 123, 131, 153, 214, 215, 245, 256
 Andruță, Nicolae, 182
 Antonescu, Ion, 39, 40, 68, 279, 441
 Antonie Plămădeală, 223
 Apostol, Gheorghe, 10, 32, 272, 305, 306, 307, 308, 324
 Arafat, Yasser, 119, 123, 131, 291
 Aslan, Ana, 44, 52, 209

B

Banc, Iosif, 30
 Barbu, Eugen, 55, 71, 175, 198, 273, 281
 Bălan, Radu, 332, 335
 Bălcescu, Nicolae, 78
 Bănicioiu, Ion, 206
 Bărbulescu, Lică, 181
 Bărbulescu, Vasile, 168, 259
 Bărlădeanu, Alexandru, 10, 135, 157, 180, 305, 307, 308, 324, 373
 Bârsan, Iosif, 263
 Begin, Menahem, 122, 123, 131, 440
 Bejan, Anton, 269
 Beligan, Radu, 246
 Berghianu, Maxim, 180
 Blajovici, Petre, 79
 Blatin, Pierre, 316
 Blumberg, David M., 92
 Boboc, Ion, 368
 Bobu, Emil, 33, 34, 46, 50, 114, 163, 173, 181, 188, 196, 242, 243, 245, 259, 325, 337, 339, 345, 349, 350, 360, 361, 362

Bodiul, Claudia, 113
 Bodiul, Ivan, 113, 128
 Bodnarenko, Pantelimon, 180
 Bodnăraș, Emil, 7, 10, 40, 41, 42, 45, 52, 153, 180, 430
 Bokassa, Jean-Bédél, 108, 109, 127
 Boniface, Pascal, 215, 230
 Borilă, familia, 46
 Borilă, Petre, 177
 Boumédiène, Houari, 108, 127
 Brejnev, Leonid Ilici, 7, 13, 14, 23, 110, 111, 112, 113, 116, 227, 245, 440
 Brejnev, Victoria, 43
 Breton, Jean-Marie Le, 158, 330, 352
 Brucan, Silviu, 277, 281, 305, 306, 307, 308, 323, 324, 356, 369, 370, 378, 380, 382, 429, 432, 438, 442
 Bujor-Sion, Mihai, 374
 Bulă, 203, 204, 235
 Bulucea, Vasile, 195
 Burcă, Mihai, 347

- Burebista, 56, 58, 74
 Burlan, Dumitru, 53,
 186, 236, 257, 258,
 382, 435
 Burtică, Cornel, 45,
 52, 75, 104, 161,
 163, 206, 433
 Bush, Barbara, 296
 Bush, George Herbert
 Walker, 125, 131,
 296, 305, 317
- C**
- Caragiale, Ion Luca,
 66
 Caraman, Mihai, 265
 Caramitru, Ion, 361
 Carol al II-lea, 93, 198
 Carol I, 45, 92, 157,
 211, 280, 439
 Carrillo, Santiago,
 250
 Carter, Jimmy, 92,
 104, 119, 123, 131
 Castro, Fidel, 219,
 220, 296
 Ceașescu Poliana,
 Daniela Luminița,
 180
 Ceașescu, Elena, 28,
 29, 32, 38, 42, 43,
 44, 46, 78, 79, 82,
 94, 130, 134, 138,
 161, 170, 173, 176,
 179, 185, 189, 192,
 196, 203, 209, 210,
 211, 226, 234, 235,
 245, 249, 250, 252,
 254, 255, 256, 257,
 259, 264, 304, 325,
 337, 338, 340, 352,
 353, 354, 355, 366,
 372, 376, 377, 380,
 383, 434, 435, 441,
 442
 Ceașescu, Florea,
 182
 Ceașescu, Ilie, 189,
 354
 Ceașescu, Ilie, 182
 Ceașescu, Ion, 182
 Ceașescu, Marin,
 181
 Ceașescu, Nicolae,
passim
Ceașescu, Nicu, 31,
 53, 168, 169, 170,
 179, 180, 185, 186,
 325, 346, 355, 374,
 383, 442, 446
 Ceașescu, soții, 6,
 33, 44, 94, 98, 114,
 120, 161, 172, 173,
 182, 184, 188, 205,
 234, 238, 239, 242,
 243, 244, 245, 246,
 247, 248, 250, 252,
 253, 254, 255, 258,
 270, 288, 289, 294,
 346, 359, 360, 361,
 362, 363, 364, 365,
 366, 367, 368, 369,
 370, 372, 373, 374,
 376, 377, 442, 445
 Ceașescu, Valentin,
 252, 346, 177
 Ceașescu, Zoe, 176,
 177, 178, 179, 346
 Celac, Sergiu, 64, 113,
 114
 Cernenko,
 Constantin, 155,
 159, 214, 215, 245
 Chițac, Mihai, 335
 Churchill, Winston,
 112
 Cico-Dumitrescu,
 Constantin, 271
 Cioară, Gheorghe, 78,
 100
 Ciobanu, Lina, 188,
 241, 251
 Ciobanu, Victor, 255,
 260, 280
 Cioculescu, Șerban,
 175
 Ciu Enlai, 213
 Ciulei, Liviu, 55
 Coman, Ion, 105, 199,
 259, 312, 325, 326,
 335, 347, 353, 356,
 435
 Comănescu, Nadia, 19,
 26, 317, 327
 Constantin
 Brâncoveanu, 78,
 282
 Constantin, Nicolae,
 296, 357
 Constantinescu,
 Miron, 7, 8, 41, 192,
 209
 Cornea, Doina, 273,
 281, 304, 322, 331,
 445
 Coșbuc, George, 66,
 244

- Cristescu, Poliana,
185, 186, 189, 237,
325, 339
- Curticeanu, Silviu,
75, 128, 183, 184,
185, 188, 201, 210,
211, 236, 237, 241,
251, 257, 258, 259,
260, 325, 339, 340,
345, 350, 351, 356,
359, 433
- Cuza, Al. I., 78
- D**
- Dan, Shaike
(Yeshahanu), 91
- Dascălu, Ion, 68
- Dăscălescu,
Constantin, 34,
148, 160, 163, 173,
217, 243, 320, 321,
337, 339, 340, 345,
349, 350, 359, 360
- Decă, Nicolae, 253,
363, 365
- Decebal, 58
- Deng Xiaoping, 12,
24, 212, 213
- Deșliu, Dan, 273, 281,
346
- Dimitrie Cantemir,
78
- Dimitriu, Adrian, 38
- Dincă, Ion, 30, 49,
199, 202, 240
- Dinescu, Mircea, 273,
281, 304, 322, 361,
446
- Dinu, Gheorghe, 368
- Dobrescu, Emilian, 29
- Dobrescu, Miu, 30,
75, 357
- Drăgan, Constantin,
30, 74
- Drăgan, Iosif
Constantin, 56, 196
- Drăghici, Alexandru,
10, 33, 48, 272
- Duma, Aurel, 12
- Dumitrescu, Florea,
106, 126, 143, 158,
183, 259, 311, 435,
447
- Dumitrescu, Sorin,
267
- Dumitrescu, Tică, 48
- Dumitrescu-
Bușulenga, Zoe,
44, 52, 209
- Dzerjinski, Felix
Edmundovici, 319
- E**
- Eisenstein, Serghei,
61
- El Greco, 92, 93, 94
- Elisabeta, regină, 120
- Elvin, Bebe, 246
- Eminescu, Mihai, 66
- Enache, Ion, 365
- Enache, Petre, 267,
272, 280
- Encausse, Hélène
Carrère d', 284,
300, 436
- Estaing, aléry Giscard
d', 139, 140, 141,
158
- F**
- Fazekas, Janos, 27,
177
- Făniță, Triță, 206
- Feuerbach, Ludwig,
8, 24
- Florei, Nicolae, 267
- Ford, Gerald, 115,
116, 129
- G**
- Gabanyi, Anneli Ute,
26, 157, 185, 209,
210, 371, 383, 437
- Gaddafi, Muammar
Abu Minyar al-
11, 24
- Gaulle, Charles de, 11,
139
- Găvănescu,
Pantelimon, 31
- Gâdea, Suzana, 44,
52, 209, 359
- Georgescu, Vlad, 70,
76, 77, 131, 159,
273, 281, 444
- Gheorghiu, Lica, 177
- Gheorghiu-Dej,
Gheorghe, 8, 9, 30,
42, 45, 55, 83, 88,
135, 219, 305, 307
- Gierek, Edward, 71
- Godeanu, Gheorghe,
206
- Goma, Paul, 69, 70,
76, 141, 272, 273,
281, 435, 442
- Gorbaciov, Mihail
Sergheevici, 12, 24,

124, 149, 159, 165,
184, 212, 214, 215,
216, 217, 218, 219,
220, 222, 223, 224,
225, 226, 227, 228,
230, 232, 245, 256,
258, 260, 283, 284,
285, 286, 288, 289,
290, 291, 292, 295,
296, 298, 300, 301,
306, 312, 317, 318,
319, 320, 321, 322,
325, 326, 327, 328,
338, 343, 371, 373,
383, 430, 433, 440,
442, 443, 444, 445
Gorbaciov, Raisa, 43
Gorki, Maxim, 65,
135, 217, 317
Gromîko, Andrei,
153, 154, 290
Grosz, Karoly, 293,
295
Gușă, Ștefan, 335,
347, 368
Gușă, Ștefan, 335, 368

H

Haiducu, Matei
Pavel, 141
Hamelet, Michel-P.,
11, 18, 24, 25, 66,
76, 438
Han, Oscar, 59
Hauge, Gabriel, 120
Hârjeu, Mihai, 349,
357

Herodot, 59
Hitler, Adolf, 55, 297

Holdevici, Irina, 267
Honecker, Erich, 126,
132, 165, 295, 298,
321
Horn, Gyula, 333, 352
Hoxha, Enver, 55, 73
Hrușciov, Nikita
Sergheevici, 7, 135,
171, 201, 202, 212,
219, 227, 283, 300,
440
Hrușciov, Nina, 42
Hu Iaobang, 212
Hussein, Saddam, 55,
73

I

Iakovlev, Alexandr,
204, 211, 256, 260,
284, 292, 301, 383
Iliescu, Ion, 27
Iliescu, Ion, 7, 12, 28,
29, 30, 31, 32, 38,
49, 88, 100, 105,
114, 163, 185, 269,
270, 271, 370, 371,
374, 378, 433
Ioan Paul al II-lea,
papa, 317
Ioniță, Ion, 160, 182,
268, 269, 270
Iordana, fiic lui Petre
Borilă și Ecaterinei
Abraham, 177
Iorga, Nicolae, 57
Ivașcu, George, 59

J

Jakeš, Miloš, 319, 327

Jaruzelski, Wojciech
Witold, 218, 303,
319
Jebeleanu, Eugen, 62,
180
Jiang Qing, 15, 25, 43
Jiang Zemin, 292, 296
Jivkov, Todor, 55,
111, 126, 174, 253,
298, 299
Juan Carlos, rege,
142, 158

K

Kádár, János, 111,
128, 217, 218, 293,
298
Kang Sheng, 12, 24
Kemenici, Andrei,
367, 368, 370, 371,
372, 375, 376, 378,
384, 432
Kennedy, Edward,
120
Kim Ir Sen, 119, 126,
132, 194
Kiraly, Karoly, 16, 25,
70
Kissinger, Henry
Alfred, 5, 23, 122,
129, 431
Koffler, Remus, 40
Kosîghin, Alexei, 13,
25, 85
Kostyal, Ștefan
(Istvan), 269
Krenz, Egon, 319, 327

L

Lăzărescu, Cezar, 196

Lerin, Vladimir Ilici,

23, 26, 133, 142,

156, 175, 185, 187,

208, 215, 217, 225,

248, 284, 289, 290,

300, 320, 351, 437

Liiceanu, Aurora, 267

Lin Biao, 12, 24

Lipatti, Valentin, 117,

130

Lovinescu, Monica,

272, 273, 280

Luchian, Eugen, 89,

206

Lumiere, frații, 62

Lupescu, Elena, 93

M

Macovescu, George,

40, 51, 81

Macovescu, Geroge,

29

Maharishi Mahesh,

267

Maitec, Ovidiu, 267

Makine, Andre, 285

Maluțan, 361, 362

Mao Zedong, 7, 12,

13, 14, 15, 24, 25,

82, 201, 202, 320,

440

Marchais, Georges,

111, 128

Marcu, general, 90, 91

Marțian, Dan, 33, 50

Maslow, Abraham,

57

Matei, Ilie, 174, 259,

354

Maurer, familia, 177

Maurer, Ion

Gheorghe, 10, 12,

28, 34, 35, 36, 37,

38, 39, 41, 135, 178,

180, 251, 259, 324,

436

Maurer, Jean, 178

Maurer, Lilica, 38

Maurer, soții, 57

Mazilu, Dumitru,

273, 281, 308

Mazowiecki,

Tadeusz, 297, 319

Măgureanu, Virgil,

269, 279, 324, 378

Mănescu, Corneliu,

36, 40, 41, 42, 51,

52, 114, 281, 305,

307, 373, 433

Mănescu, Manea, 10,

12, 28, 34, 36, 39,

79, 105, 189, 209,

313, 315, 337, 340,

345, 350, 360

Mănescu, soții, 40

McLuhan, Marshall,

212

Medvedev, Vadim,

291

Melinte, ospătar, 237

Mihai I, 92, 93

Mihai Viteazu, 59, 78

Mihalea, Velicu, 335

Milcu, Ștefan, 267

Milea, Vasile, 199,

335, 336, 340, 345,

347, 348, 349, 350,

351, 356, 358, 359,

368, 380, 445, 447

Militaru, Nicolae,

269, 270, 279, 368,

369, 375, 441

Mincu, Iulian, 149,

255, 256, 260

Mircea cel Bătrân, 254

Mitea, Constantin, 29,

114, 214, 326

Mitterand, François,

141, 158, 322

Mitzura, fiica lui T.

Arghezi, 177

Mizil, Donca, 178

Mizil, Serghei, 178

Moga, Aurel, 48

Moghioroș, familia,

177

Mohammad Reza

Pahlavi, 94

Morus, Thomas, 133,

134, 135, 156, 439

Munteanu, Aurel

Dragoș, 273, 281,

446

Munteanu, Francisc,

64

Mureșanu, Andrei,

347

Musatov, Valerii, 256

N

Nagy, Imre, 295

Najibullah,

Mohammad, 338,

353

- Napoleon al III-lea, 138
 Nedelcu, Marin, 240, 257
 Nestor Vornicescu, 223
 Nicolae Corneanu, 223
 Nicolae, Petrișor, 363, 364, 365
 Nicolae, Radu, 269
 Nicolaescu, Sergiu, 57, 65, 74, 76, 370, 442, 447
 Niculescu-Mizil, Paul, 7, 10, 25, 50, 178, 248, 259, 373, 434, 443
 Nixon, Patricia, 43
 Nixon, Richard Milhous, 5, 6, 12, 14, 23, 52, 114, 115, 159, 438
 Nixon, soții, 6
 Noica, Constantin, 56, 74, 183, 439
 Nuță, Constantin, 335
 Nyers, Rezső, 319, 327
- O**
- Ochoa, Arnaldo, 296
 Olteanu, Constantin, 184, 210, 215, 226, 230, 232, 249, 259, 290, 298, 301, 303, 313, 316, 321, 325, 326, 327, 357, 435, 442, 443, 444
- Onescu, Cornel, 27, 33, 62
 Opran, Mircea, 178
 Oprea, Gheorghe, 79, 243
 Ortega, Daniel, 138
 Orwell, George, 21
- P**
- Pacepa, Ion Mihai, 41, 44, 52, 91, 93, 104, 120, 206, 263, 264, 265, 271, 278, 280, 433, 434, 438
 Paisie, Constantin, 365, 368, 384, 432
 Pană, Gheorghe, 52, 243, 251, 357
 Paraschiv, Vasile, 272, 280, 281
 Patilineț, Vasile, 63, 269, 272, 279
 Pătrășcanu, Lucrețiu, 40, 51, 436
 Pățan, Ion, 79
 Păunescu, Adrian, 56, 74, 346
 Păunescu, Viorel, 178, 186
 Părcălăbescu, colonel, 350
 Părvulescu, Constantin, 27, 39, 81, 82, 101, 281, 305, 307, 308, 444
 Pâslaru, Margareta, 204
 Pelea, Amza, 272
 Perez, Shimon, 291
- Petrescu, Barbu, 343, 354, 357
 Philip, prinț, 120
 Philippide, Alexandru, 55
 Pintea, Adrian, 246
 Pintilie, Lucian, 32, 62, 63, 75
 Pița, Dan, 64
 Platon, 163, 183, 439
 Pleșiță, Nicolae, 46, 47, 53, 279, 434
 Pleșu, Andrei, 74, 267, 281, 324
 Popa, Dumitru, 12, 24, 28, 29
 Popa, Gică, 304, 380
 Popescu, Dumitru, 6, 7, 12, 18, 19, 23, 24, 26, 31, 35, 45, 49, 50, 52, 75, 76, 78, 161, 174, 185, 326, 355
 Popescu, Dumitru Radu, 346
 Popescu-Puțuri, Ion, 81
 Popovici, Titus, 57, 64, 74, 75
 Postelnicu, Tudor, 94, 99, 105, 205, 235, 278, 337, 339, 345, 350, 367
 Preda, Marin, 68, 76, 272, 280
 Preoteasa, familia, 177
 Preoteasa, Grigore, 180

Presley, Elvis, 62
Prutianu, Ștefan, 329

R

Radu, Constantin,
188, 259, 340
Radu, Ion, 188, 340,
345, 358
Radulian, Virgiliu,
267, 279
Rafsanjani, Akbar
Hashemi, 338, 353
Rajagopaladahari,
Chakravarti, 6
Ramesh, Nestor, 305
Răceanu, Grigore,
305, 308
Răceanu, Ileana, 304
Răceanu, Mircea, 23,
129, 242, 304, 305,
323, 380, 383, 443
Rădulescu, Gheorghe
(Gogu), 373
Rădulescu, Gogu,
340, 373, 383, 443,
447
Răutu, Leonte, 9, 10,
33, 81, 180
Reagan, Roland, 283,
287, 288
Reagan, Ronald, 123,
131, 216, 220, 283,
298, 300
Rembrandt, 93
Reza Mohammad
Pahlavi, 154
Reza Pahlavi, 104,
194, 338

Ribicoff, Abraham,
120, 129
Rijkov, Nikolai, 320
Rockefeller, familia, 6
Rockefeller, David,
120
Roguski, Camil, 185,
247, 439
Roman, Petre, 370,
373, 374, 379
Roman, Valter, 38,
370, 374
Rosenthal, Milton,
120
Rubens, 93
Rusescu, Ștefan, 181
Russo, Alecu, 60
Rusu, Marian, 252,
361

S

Sadat, Muhammad
Anwar Al-, 109,
122, 123, 128, 131,
440
Samaranch, Juan
Antonio, 126
Săhleanu, Victor, 267
Sălăjan, Leontin, 195,
268, 272
Schaechter, Itsye
Mordkhe, 33, 46,
47, 48
Schmidt, Helmut, 90
Schultz, George, 216
Sese Seko, Mobutu,
109, 127
Shamir, Ytzak, 291
Shultz, George, 291

Simionescu, Dragoș,
51, 236, 257, 258,
278
Sineavski, Andrei, 54
Soames, Christopher,
85, 86
Sorescu, Marin, 267
Soulet, Jean-Paul,
298, 303, 439
Spiridon, Cassian
Maria, 329, 351,
438
Stahanov, Alexei, 44
Stalin, Iosif
Vissarionovici, 7, 8,
9, 27, 54, 55, 73,
133, 250, 284, 285,
287, 292, 297, 299
Stănculescu, general,
378
Stănculescu, Victor
Atanasie, 165, 183,
335, 347, 356, 384,
432, 446
Stănescu, Ion, 33, 46,
50, 52, 278, 279,
322, 328, 437, 443
Stănescu, Nichita,
175, 244
Stevenson, Adlai, 120
Stoian, Ion, 20, 26, 75,
125, 132, 133, 154,
156, 159, 184, 188,
232, 259, 282, 291,
292, 293, 300, 301,
302, 321, 327, 328,
338, 342, 353, 435,
442

- Stoica, Chivu, 10, 41, 272
 Stoica, Gheorghe, 52, 159, 202, 224, 230, 232, 258, 303, 327, 435
 Stoica, Iulian, 375
 Szasz, Iosif, 340, 357
 Szűrös, Mátyás, 342, 354
- Ș
- Șelepin, Aleksandr, 116, 129
 Șerb, Ioan, 13
 Șevardnadze, Eduard, 114, 128
 Șincai, Ana, 31, 32
 Șora, Mihai, 74, 267
 Ștefan cel Mare, 78
 Ștefănescu, Ion Traian, 31, 33, 49, 178
 Știrbescu, Ilie, 366, 367
- T
- Takacs, Lajos, 70, 77
 Tănase, Virgil, 141, 158, 432
 Teoctist Arăpașu, 223
- Tito, Iosip Broz, 118, 143
 Tițian, 93
 Tőkés, László, 331, 333, 340, 343, 352, 354
 Toma, Ioan, 357
 Totu, Ioan, 306
 Trofin, Virgil, 27, 28, 45, 62, 163, 272
 Troțki, Lev Davidovici, 133, 160, 187
 Troung Chinh, 220
- Ț
- Țecu, Ion, 372
- U
- Urdăreanu, soții, 93
 Ursu, Ion, 44, 52, 83, 230, 373
- V
- Vance, Cyrus, 265
 Vâlcu, Vasile, 347
 Verdeț, Ilie, 36, 50, 105, 148, 202, 241, 243, 262, 347
 Veroiu, Mircea, 64
 Veronese, 93
- Vlad, Iulian, 317, 329, 349
 Vlahuță, Alexandru, 66
 Vlădescu, Daniela, 346, 355, 383, 446
 Vlădescu, Danielei, 374
 Vlădescu, Niculae, 196
 Voican-Voiculescu, Gelu, 255, 370, 373, 378, 384, 432
 Voicu, Ion, 178
 Voicu, Mădălin, 178
 Voitec, Ștefan, 78, 191
- W
- Watts, Larry, 25, 38, 51, 280
 Wietersheim, von, 90
 Wojtila, Karol, 297
 Wolfsohn, Cecilia, 268
- Z
- Zamfir, Gheorghe, 267
 Zeca, Constantin, 335
 Zhou Enlai, 12, 24, 25, 434

Anexă foto

Foto 1 - Nicolae Ceaușescu la ședința Consiliului de Stat din 18 octombrie 1973. La stânga: Miron Constantinescu și Emil Bodnăraș; la dreapta: Vasile Vâlcu și Miu Dobrescu.
(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2116)

Foto 2 - Nicolae Ceaușescu la Muzeul Guggenheim din New York (octombrie 1970).

Foto 3 - Vizita oficială a lui Nicolae Ceaușescu în China (iunie 1971). În dreapta: Ciu Enlai.

Foto 4 - Nicolae Ceaușescu la consfătuirea de lucru organizată la C.C. al P.C.R. privind activitatea în domeniul proiectării și construcțiilor industriale (21 septembrie 1976). (Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2119 vol. 4)

Foto 5 - Vacanța lui Nicolae Ceaușescu în Moldova și Delta Dunării din vara anului 1976. În stânga: Ion Iliescu.
(Sursa: <http://fototeca.iiccr.ro>, Fotografia #F018)

Foto 6 - Nicolae Ceaușescu la Congresul Uniunii Generale a Sindicatelor din România (6-8 aprilie 1981). În dreapta: Cornel Onescu.
(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 1894)

Foto 7 - Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Mongolia, 21-24 iunie 1971. În stânga: Ion-Gheorghe Maurer.

Foto 8 - Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Egipt (2-6 aprilie 1972). În stânga: Corneliu Mănescu.

Foto 9 - Nicolae Ceaușescu și Iosif Constantin Drăgan (1971).

Foto 10 - Nicolae Ceaușescu la Gala laureatilor a Festivalului Cântarea României (11 iunie 1977).
(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 2167 vol. 2)

Foto 11 - Nicolae Ceaușescu la ședința activului de partid al Uniunii Scriitorilor (30 aprilie 1977).

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2167 vol. 2)

Foto 12 - Reinvestirea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România (1980).

Foto 13 - Nicolae Ceaușescu la Congresul al XI-lea al P.C.R. (noiembrie 1974). În stânga: Constantin Pârvulescu. (Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 1967)

Foto 14 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru pe șantierul Centralei nuclear-electrice de la Cernavoda (martie 1989).

Foto 15 - Nicolae Ceaușescu și H.O. Ruding, directorul executiv al Fondului Monetar Internațional (20 iunie 1977). (Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2291)

Foto 16 - Nicolae Ceaușescu și Willy Brandt, cancelarul Republicii Federale Germane (iunie 1973).

Foto 17 - Vizită de lucru a lui Nicolae Ceașescu în București, după cutremurul din 1977 (30 aprilie 1977). (Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. –Fototeca, AF III 2167 vol. 2)

Foto 18 - Nicolae Ceașescu și Jean-Bédel Bokassa în timpul vizitei în Republica Africa Centrală (martie 1972).

Foto 19 - Nicolae Ceaușescu și Leonid Brejnev la semnarea Actului Final de la Helsinki (1 august 1975).

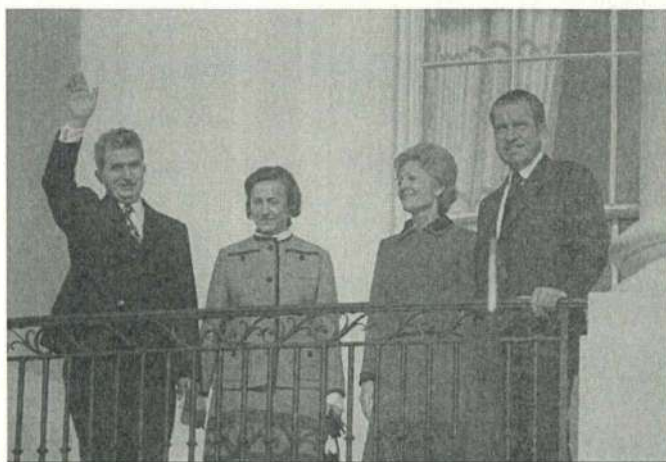

Foto 20 - Nicolae Ceaușescu și Richard Nixon la balconul Casei Albe din Washington (decembrie 1973).

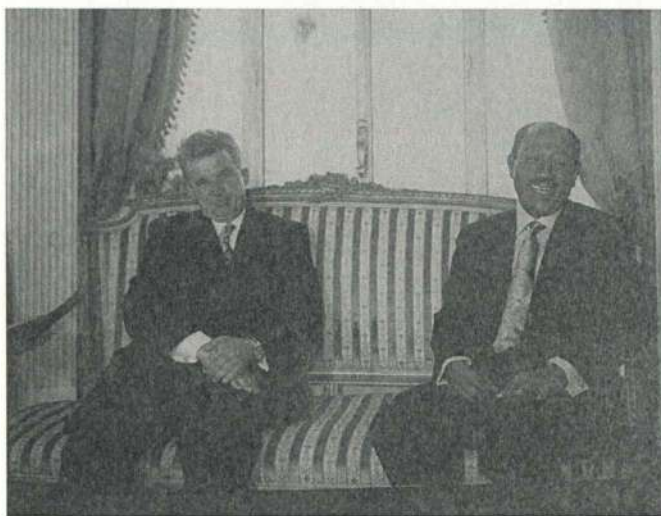
Foto 21 - Nicolae Ceaușescu și Jimmy Carter în curtea Casei Albe din Washington (aprilie 1978).

Foto 22 - Nicolae Ceaușescu la ceremonia semnării Actului Final de la Helsinki (1 august 1975).

Foto 23 - Întrevederea lui Nicolae Ceaușescu cu Yasser Arafat, în timpul vizitei în Egipt (aprilie 1972).

Foto 24 - Nicolae Ceaușescu și Anwar Sadat, în timpul vizitei în Egipt (aprilie 1972).

Foto 25 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru pe Platforma industrială Colibași (17 septembrie 1976).
(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 2119 vol. 4)

Foto 26 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru la o fabrică de pantofi.

Foto 27 - Nicolae Ceaușescu și Valéry Giscard d'Estaing, președintele Franței (martie 1979).

Foto 28 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru la Magazinul Universal BIG Berceni, 25 februarie 1975.
(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 1970)

Foto 29 - Nicolae Ceaușescu și David Rockefeller, președintele băncii Chase Manhattan (decembrie 1973).

Foto 30 - Nicolae Ceaușescu la manifestația de 23 august 1974. În dreapta: în uniformă militară, Ion Ioniță.

Foto 31 - Nicolae Ceaușescu și Armand Hammer, liderul delegației oamenilor de afaceri americani aparținând corporației „Occidental Petroleum” (27 mai 1977).

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2291)

Foto 32 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru la un C.A.P. din jud. Constanța (4 iulie 1980).

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2110 vol. 4)

Foto 33 - Nicolae Ceaușescu în fața unor machete de sistematizare Bucureștiului (29 octombrie 1976).

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 2119 vol. 4)

Foto 34 - Nicolae Ceaușescu la înmormântarea mamei sale, Alexandrina (iulie 1977).

Foto 35 - Nicolae Ceaușescu alături de fiul său Nicușor, în vizită de lucru la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1985).

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2289)

Foto 36 - Nicolae Ceaușescu la Congresul al XII-lea al P.C.R. (noiembrie 1979). În stânga: Ilie Verdeț.

Foto 37 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru pe șantierul centrului civic din București (1987).

Foto 38 - Nicolae Ceaușescu la inaugurarea celui de-al doilea tronson al metroului bucureștean (28 decembrie 1981).
(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. –Fototeca, AF III 2109 vol. 7)

Foto 39 - Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1984).

Foto 40 - Nicolae Ceaușescu în vizită oficială în China (mai 1978). În dreapta: Hua Goafeng.

Foto 41 - Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov la „hora prieteniei”, în timpul vizitei secretarului general al PCUS din mai 1987.

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 2294)

Foto 42 - Convorbirile oficiale dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov, în timpul vizitei secretarului general al PCUS din mai 1987.

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. - Fototeca, AF III 2294)

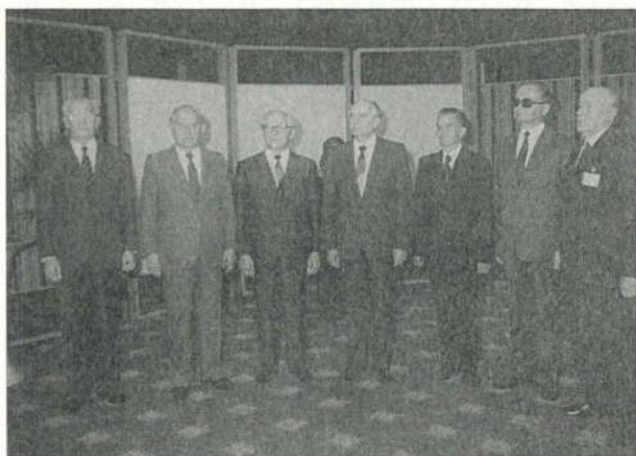

Foto 43 - Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, Berlin, 27 mai 1987. De la dreapta la stânga: János Kádár, Gustáv Husák, Erich Honecker, Mihail Gorbaciov, Nicolae Ceaușescu, Wojciech Jaruzelski, Todor Jivkov.

Foto 44 - Ședința CPEx al C.C. al P.C.R. din 24 mai 1977. De la dreapta la stânga: Paul Niculescu-Mizil, Ilie Verdet, Elena Ceaușescu, Ștefan Voitec, Nicolae Ceaușescu, Manea Mănescu, Gogu Rădulescu, Cornel Burtică, Leonte Răutu, Virgil Trofin.

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2167 vol. 2)

Foto 45 - Nicolae Ceaușescu în mijlocul greviștilor din Valea Jiului (august 1977). În dreapta: Ilie Verdet; în stânga: muncitorul Constantin Dobre.

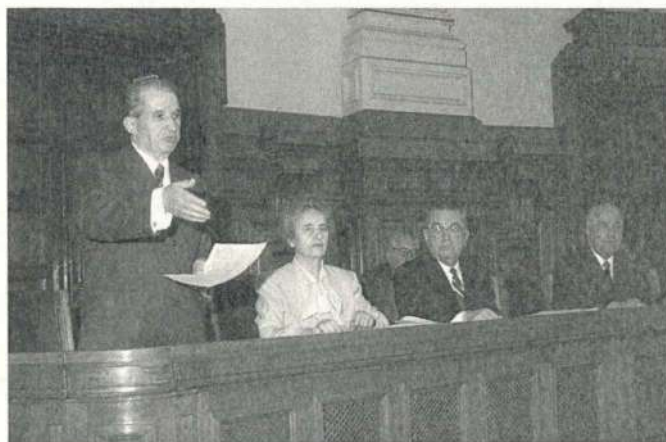
Foto 46 - Vizita lui Nicolae Ceaușescu în SUA, aprilie 1978. În stânga, cu ochelari, Ioan-Mihai Pacepa.

Foto 47 - Nicolae Ceaușescu și János Kádár la Oradea (iunie 1977).

(Sursa: S.A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. -Fototeca, AF III 2308)

Foto 48 - Nicolae Ceaușescu la Sesiunea Marii Adunări Naționale din 17 aprilie 1989, unde s-a votat interzicerea contractării creditelor din străinătate. În dreapta: Elena Ceaușescu, Constantin Dăscălescu, Emil Bobu.

Foto 49 - Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea al PCR, noiembrie 1989.

Foto 50 - Întâlnirea de la Moscova dintre Mihail Gorbaciov și Nicolae Ceaușescu (decembrie 1989).

Foto 51 - Nicolae Ceaușescu în vizită la Teheran, Iran (decembrie 1989).

Foto 52 - Nicolae Ceaușescu la balconul CC al PCR (22 decembrie 1989).

BIBLIOGRAFIE

I. Documente inedite

Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fondul Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Secția Administrativă, dosar 4/1975

Idem, Cabinetul 1, dosarul 24/1989

Idem, Secția Cadre, dosarele C/2177, 1336/M, M/46

Idem, Secția Cămară, dosarele 14/1966, 18/1966, 96/1966, 18/1971, 45/1973, 16/1974, 28/1974, 122/1974, 127/1974, 136/1974, 141/1974, 6/1975, 46/1975, 61/1975, vol. 1-2, 76/1975, 98/1975, 204/1975, 17/1977, 18/1977, 20/1977, 35/1977, 43/1977, 51/1977, 52/1977, 91/1977, 109/1977, 39/1978, 43/1978, 44/1978, 47/1978, 49/1978, 53/1978, 112/1978, 41/1979, 89/1979, 5/1982, 10/1982, 20/1982, 24/1982, 52/1982, 65/1982, 87/1982, 4/1983, 33/1983, 34/1983, 45/1983, 55/1983, 60/1983, 62/1983, 74/1983, 94/1983, 6/1984, 7/1984, 8/1984, 11/1984, 15/1984, 16/1984, 22/1984, 27/1984, 43/1984, 40/1984, 65/1984, 72/1984, 74/1984, 76/1984, 83/1984, 15/1984, 2/1985, 14/1985, 21/1985, 30/1985, 47/1985, 91/1985, 92/1985, 19/1986, 40/1986, 101/1986, 88/1986, 89/1986, 90/1986, 101/1986, 106/1986, 112/1986, 3/1987, 13/1987, 17/1987, 61/1987, 98/1987, 17/1988, 29/1988, 30/1988, 53/1988, 67/1988, 85/1988, 94/1988, 94/1988, 98/1988, 121/1988, 123/1988, 28/1989, 47/1989, 50/1989, 51/1989, 53/1989, 56/1989, 60/1989, 64/1989, 66/1989, 68/1989, 76/1989, 77/1989, 90/1989, 92/1989

Idem, Secția Economică, dosarele 36/1979, 48/1980, 63/1980, 107/1981, 220/1981, 29/1982, 64/1982, 34/1983

Idem, Secția Gospodăria de Partid, dosarele 2/1984, 9/1987, 68/1988

Idem, fondul Gospodăria de Partid – Cabinet Naș Leon, dosarele FN/1984, FN/1988

Idem, Secția Organizatorică, dosarul 35/1970

Idem, Secția Relații Externe, dosarele 18/1972, 22/1972, 22/1972, 86/1975, 142/1975, vol. I,

176/1975, 1/1976, 79/1976, 108/1976, 109/1976, 150/1976, 194/1976, 1/1978, 39/1978, 42/1978, 111/1978, 224/1978

Arhiva Tribunalului Militar Teritorial București, dosarul 126/1990

II. Documente editate

a) publicate în volume

Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, 6-12 august 1969, București, Editura Politică, 1969

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Editura Politică, 1975

Berindei Mihnea, Dorin Dobrinu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România, Volumul II, Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Editura Polirom, 2012

Întâlnire la nivel înalt. Moscova, 29 mai-2 iunie 1988. Documente și materiale, Moscova, Editura Agenției de Presă Novosti, 1988

Bloed Arie (ed.), *The Conference Security and Co-operation in Europe. Analysis and Basic Documents, 1972-1993, Part 1*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1993

Budura Romulus (coord.), *Relațiile româno-chineze, 1880-1974. Documente*, București, Ministerul Afacerilor Externe - Arhivele Naționale, 2005

Bunea Mircea, *Praf în ochi. Procesul celor 24 1-2*, București, Editura Scripta, 1994

Buzatu Gheorghe, *Nicolae Ceaușescu. Biografii paralele, stenograme și cuvântări secrete, dosare inedite, „procesul” și execuția*, Iași, Editura TipoMoldova, 2011

Ceaușescu Nicolae, *Expunere cu privire la programul PCR pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, 9 noiembrie 1971*, București, Editura Politică, 1971

Ceaușescu Nicolae, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, 6 iulie, 1971, Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative, 9 iulie 1971*, București, Editura Politică, 1971

Ceaușescu Nicolae, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, București, Editura Politică, 1984

Ceaușescu Nicolae, *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al XI-lea și Congresul al XII-lea și sarcinile de viitor ale partidului*, 19 noiembrie 1979, București, Editura Politică, 1979

Ceaușescu Nicolae, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, *Rapoarte, cuvântări, interviuri, articole*, septembrie 1977-martie 1978, București, Editura Politică, 1978

Dobre Florica, Florian Banu, Luminița Banu, Laura Stancu (editori), *Aciunea „Recuperarea”. Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, București, Editura Enciclopedică, 2011

Dobre Florica, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu, *Trupele de Securitate (1949-1989)*, Studiu introductiv de Florian Banu și Liviu Țăranu, Nemira, București, 2004

Pavelescu Alina, Laura Dumitru (editori), *PCR și intelectualii în primii ani ai regimului Ceaușescu (1965-1972)*, Arhivele Naționale ale României, București, 2007

Rizea Marian, Schimbarea. *Raportul Comisiei Senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989*, vol. 1, accesibil online la adresa <https://docs.google.com/file/d/0B9CqWMwAnBxMZUJudWMwYnBkbEU/edit>

Tănase Stelian (coord.), *Dosarul Brucan – Documente ale Direcției a III-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului (1987-1989)*, Iași, Editura Polirom, 2008

b) publicate în periodice

„Ceaușescu – PCR!”, ultima strigare, *Cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu la adunarea populară din Capitală*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 decembrie 2009

Cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara CC al PCR din 12 aprilie 1989, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 12 aprilie 2009

Hotărârea nr. 2/1976 (a Plenarei) cu privire la realizarea Programului de măsuri pentru aplicarea hotărârilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste în domeniul muncii ideologice, politice și cultural educative, în „Buletinul Oficial”, nr. 94 din 06.11.1976

La Timișoara, toată problema trebuia rezolvată într-o oră-două. *Teleconferința din 17 decembrie 1989*, în „Scânteia – Jurnalul României

1989 - Acum 20 de ani", supliment al „Jurnalului Național”, 17 decembrie 2009

„Protecția mediului înconjurător în R.S. România”, în *Studii și cercetări economice. Sinteze. Caiet de studiu nr. 117. Partea I-a*, București, Institutul de Economie Socialistă, 1987

Stenograma întâlnirii dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov din 4 decembrie 1989, în „Scânteia - Jurnalul României. 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 4 decembrie 2009

Stenograma ședinței CPEx din 17 decembrie 1989, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 17 decembrie 1989

Stenograma ședinței CPEx din ziua de 22 septembrie 1989, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 22 septembrie 2009

Stenograma ședinței CPEx din ziua de 31 martie 1989, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 31 martie 2009

Tănase Stelian, *Ultimele scrisori ale lui Emil Bodnăraș*, în „Sfera Politicii”, nr. 43/1996

c) accesibile online

Action Program for Ideological, Political, and Cultural-Educational Work, 5 October 1976,

[Electronic record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:30e8e961-ad5e-4638-8b3f-8aabf17dffa3>, [04.11.2014]

Ceausescu Hits. Certain Historians Again, 1975 May 30,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BUCHAR02375_b.html

„Ceausescu Interview in Le Monde”, 1975 July 25,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1975PARIS19325_b.html

Ceausescu's Speak Coolish at CPSU Congress, 1976 February 27,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR01023_b.html;

Ciorănescu George, *Romanian Campaign against Emigration of Ethnic Germans Continues*, 9

May 1977, [Electronic record],

<http://hdl.handle.net/10891/osa:ed3bd4db-9497-4e76-be62-8529457f6f27>, [16.05.2013]

Ciorănescu George, *The Political Significance of the Thracians*, 22 October 1976, [Electronic

record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:f09f8aa7-2201-4d3b-b1f7-a5155f49b3b9>, [04.11.2014]

Eastern Europe at the Soviet Party Congress, 1976 February 27,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1976MOSCOW03071_b.html

Ford, Kissinger, Romanian President Nicolae Ceausescu, 1975 June 11,

<http://www.fordlibrarymuseum.gov/Library/document/memoons/1553116.pdf>

King Robert R., *Ceausescu's Role at the 11th RCP Congress in Perspective*, 28 February 1975

[Electronic record], <http://hdl.handle.net/10891/osa:43a824e1-348d-47b1-b523-a678f1a823ea>, [04.11.2014]

Maier Anneli, *The Romanian Congress on Political Education and Socialist Culture*, 7 July

1976, [Electronic record],

<http://hdl.handle.net/10891/osa:18896437-4e71-4c80-bb8f-061618f79646>, [04.11.2014]

Political Analysis. Thaw In Romanian-Soviet Relations, 1976 November 18,

http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1976STATE283912_b.html

Political Analysis. Soviet-Romanian Relations in the Wake of Brezhnev's Visit, 1976 December

15,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1976STATE303715_b.html

President Ford's Visit. Themes and Talking Points for Meeting with Ceausescu, 1975 July 23,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1975BUCHAR03500_b.html

RCP Plenum Fails to Make Rumored Leadership Changes, 1976 April 14,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR02049_b.html

Romanian Jewish Emigration to Israel, 1976 November 16,

http://wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR06828_b.html

Romania's Modified Posture Toward Moscow and Peking, 1975 March

6,

http://www.wikileaks.org/plusd/cables/P750053-0680_b.html

Romanian science official Ursu discusses GOR requirement for CANDU nuclear power reactor,

5 May 1976, http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1976STATE109621_b.html

Situation Report: Romania, 14 August 1975, [Electronic record],

<http://hdl.handle.net/10891/osa:0408243e-354c-438e-b085-02429814ce81>, [21.01.2014]

The Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, Aug. 1, 1975, 14 I.L.M.

1292 (Helsinki Declaration),

<http://www1.umn.edu/humanrts/osce/basics/finact75.htm>

Visit of professor Ursu: request for call on president: chapter three, 29 April 1976,

http://www.wikileaks.org/plusd/cables/1976BUCHAR02376_b.html

d) emisiuni televizate

Emisiunea „Marius Tucă Show” - „Ultimele zile ale lui Ceaușescu” de la postul de la televiziune Antena 1, realizator Marius Tucă. Invitați: generalul Victor Atanasie Stănculescu, Gelu Voican-Voiculescu, generalul Andrei Kemenici, generalul magistrat Constantin Lucescu, coloneii Viorel Domenico și Ionel Boeru, maiorul Constantin Paisie, analistul Ion Cristoiu, din decembrie 1999

Emisiunea „Mistere și conspirații” de la postul TVR 2, realizator Florin Iaru, invitați Virgil Tănase și Liviu Tofan, 15 octombrie 2014

III. Colecții de presă

„Adevărul” (2011-2012)

„Jurnalul Național” (2005-2011)

„Scînteia” (1966-1989)

„Scînteia”, supliment al „Jurnalului Național” (2009)

IV. Memorii, jurnale, însemnări

Andrei Ștefan, Lavinia Betea, *Stăpînul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli. Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea*, București, Adevărul, 2011

Andronic Stelian Octavian, *36 de ani în serviciile secrete ale României. Memorii: din respect pentru adevăr*, București, Editura Compania, 2008

Brucan Silviu, *Generația irosită*, București, Editura Univers & Calistrat Hogaș, 1992

Carter Jimmy, *Keeping faith: memoirs of a president*, University of Arkansas, 1995

Chelaru Rodica, *Culpe care nu se uită. Convorbiri cu Cornel Burtică*, București, Editura Curtea Veche, 2001

Coman Ion, *Omul se duce, faptele rămân*, București, Editura Meditații, 2007

Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea. *Convorbiri neterminate*, Iași, Polirom, 2001

Cristea Adrian Eugen, *A fi sau a avea, Amintirile unui ofițer de securitate și gardă prezidențială*, București, Editura Paco, 2008

Curticeanu Silviu, *Mărturia unei generații trăite*, București, Editura Albatros, 2000

Curticeanu Silviu, *Meditații necenzurate*, București, Editura Historia, 2007

Dobrescu Maria, *La curtea lui Ceaușescu, Dezoăluirile Suzanei Andreiaș despre viața de familie a cuplului prezidențial*, București, Editura Amalteea, 2004

Fahmy Ismail, *Negotiating for Peace in the Middle East*, London, Routledge, 2013

Gorbaciov Mihail, *Anti-memoires*, Paris, Edition Odile Jacob, 1993

Govrin Yosef, *Israeli-Romanian Relations at the End of the Ceausescu Era: As Observed by Israel's Ambassador to Romania, 1985-89*, London, Frank Cass, 2002

Govrin Yosef, *Relațiile israelo-române la sfârșitul epocii Ceaușescu*, București, Editura Efes, 2007

Graciov Andrei, *L'histoire vraie de la fin de l'URSS. Le Naufrage de Gorbatchev*, Paris, Edition du Rocher, 1992

Hossu-Longin Lucia, *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*, București, Humanitas, 2009

Iakovlev Alexandr, *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică. Convorbire cu Lilly Marcou*, București, Editura Humanitas, 1991

Iakovlev Alexandr, Lilly Marcou, *Ce que nous voulons faire de l'Union Sovietique*, Paris, Edition du Seuil, 1991

Leahu Gheorghe, *Martor al demolării Bucureștilor, Analele Sighet 10, Anii 1973-1989: Cronica unui sfârșit de sistem*, București, Fundația Academia Civică, 2003

Lipatti Valentin, *În tranșeele Europei: amintirile unui negociator*, București, Editura Militară, 1993

Marele șoc. *Din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu despre comunism, postcomunism, democrație*, Prefață de prof. Dinu C. Giurescu, București, Editura enciclopedică, 2004

Năstăsescu Violeta, *Elena Ceaușescu, Confesiuni fără frontiere*, București, Editura Niculescu, 2011

Neagoe Marin, *35 de ani umbra lui Ceaușescu*, București, Editura Lumea magazin, 2005

Nicolae M. Nicolae, *O lume așa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României*, București, Editura Pro Domo, 2000

Niculescu-Mizil Paul, *O istorie trăită*, București, Editura Enciclopedică, 1997

Niculescu-Mizil Paul, *Amintiri despre Zhou Enlai, Un mare om al secolului nostru, Dosarele istoriei*, 6/1997

Ochii și urechile poporului. *Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță, Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999 – ianuarie 2001*, Prefață de Dan Zamfirescu, București, Editura Ianus, Inf. SRL, 2001

Olteanu Constantin, *România o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia. Memorii 1980-1985. Dialog cu Dumitru Avram*, București, Editura Aldo, 1999

Pacepa Ion Mihai, *Orizonturi roșii, Amintirile unui general de securitate*, București, Editura Venus, 1992

Popescu Dumitru, *Am fost și cioplitor de himere. Un fost lider comunist se destăinuie*, convorbire realizată de Ioan Tecșa, București, Editura Expres, 1994

Popescu Dumitru, *Cronos autodevorându-se... Memorii, vol. I, Aburul halucinogen al cernelii*, București, Curtea Veche, 2005

Popescu Dumitru, *Cronos autodevorându-se... Memorii, vol. II, Panorama răsturnată a mirajului politic*, București, Curtea Veche, 2006

Popescu, Dumitru, *Cronos autodevorându-se... Memorii, vol. III, Artele în mecenatul etatist*, București, Curtea Veche, 2006

Popescu Dumitru, *Cronos autodevorându-se... Memorii, vol. IV, Angoasa putrefacției*, București, Curtea Veche, 2006

Popescu Dumitru, *Cronos autodevorându-se... Memorii, vol. V, Reducția celulară*, București, Curtea Veche, 2007

Răceanu Mircea, *Infern 89. Povestea unui condamnat la moarte*, București, Editura Silex, 2000

Regina Noor, *Calea spre credință. Memorii*, București, Editura RAO, 2008

Sfetcu Paul, *13 ani în anticamera lui Dej*, Prefață, selecție a textului și note de Lavinia Betea, ediția a II-a, București, Editura Curtea Veche, 2008

Simionescu Dragoș, *În umbra puterii*, vol. II, București, Editura Paco, 2013

Stănescu Flori, Paul Goma, *Dialog*, București, Editura Vremea, 2008

V. Interviuuri nepublicate

Romulus Budura, translator de limbă chineză, 14 mai 2014

Vasile Buga, translator de limbă rusă, 6 iulie 2013

Lt. col. Ion Chițoiu, fost aghiotant al Elenei Ceaușescu, 11 aprilie 2014

Ion Coman, 4 decembrie 2008.

Col. (r) Eugen Adrian Cristea și col. (r) Dumitru Burlan, 15 septembrie 2009

Gheorghe Dinulescu, preot Petrești, 10 februarie 2009

Tiberiu Iovan, translator de limbă bulgară, septembrie 2008

Constantin Neacșu, fost primar la Scornicești (1979 -1989, 1996-2000), octombrie 2011

Constantin Olteanu, 24 aprilie și 8 iulie 2009

Gheorghe Stoica, translator de limbă rusă, 6 iulie 2013

Ion Stoian, 15 mai 2011

Intervenția lui Florea Dumitrescu din cadrul colocviului *De ce? Cum? Când? Aderarea României la FMI*, organizat de Fundația Europeană Titulescu din București, la 15 noiembrie 2012.

VI. Lucrări speciale

Arachelian Vartan, *În fața dumneavoastră, Revoluția și personajele sale*, Cuvânt înainte Constantiniu Florin, București, Editura Nemira, 1998

Aron Raymond, *Lupta de clasă. Noi prelegeri despre societățile industriale*, Iași, Editura Polirom, 1999

Aucouturier Michel, *Realismul socialist*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001

Barbă Gheorghe, *Dostoievski și Soljenițin, doi profeti ai Rusiei*, București, Editura „C.R.L.R.”, 2013

Bălănescu Flori, Ana Maria Cătănuș, *Mișcarea Goma, în România (1945-1989)*, în „Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. F-O”, București, I.N.S.T., 2012

Berindei Dan, *Istoria Academiei Române (1866-2006)*, București, Editura Academiei Române, 2006

Betea Lavinia (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu*, vol. 1, *Ucenicul Partidului*, București, Editura Adevărul Holding, 2012

Betea Lavinia (coord.), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu*, vol. 2, *Fiul Poporului*, București, Editura Adevărul Holding, 2013

Betea Lavinia, Lucrețiu Pătrășcanu. *Moartea unui lider comunist, Studiu de caz*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2011

Betea Lavinia, *Maurer și lumea de ieri*, Arad, Editura Fundației „Ioan Slavici”, 1995

Betea Lavinia, *Mentalități și remanențe comuniste*, București, Editura Nemira, 2005

Betea Lavinia, Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Lungul drum spre nicăieri. Germanii din România deportați în URSS*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012

Betea Lavinia, *Partea lor de adevăr*, București, Editura Compania, 2007

Betea Lavinia, *Povești din Cartierul Primăverii*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2010

Betea Lavinia, *Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în regimul comunist*, Iași, Editura Polirom, 2001

Boniface Pascal, *Relațiile Est-Vest (1945-1991)*, Iași, Editura Institutul European, 1998

Buga Vasile, *Pe muchie de cuțit, Relațiile româno-sovietice, 1956-1989*, București, Academia Română, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013

Burakowski Adam, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu, 1965-1989. Geniul Carpaților*, Iași, Editura Polirom, 2011

Carrère d'Encausse Hélène, *Triumful națiunilor*, București, Editura Remember, 1993

Cartianu Grigore, *Sfârșitul Ceaușeștilor, Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, București, Editura Adevărul Holding, 2010

Cătănuș Dan, *Intelectuali români în arhivele comunismului*, București, Editura Nemira, 2006

Chirțoiu Mircea, *Ecoul românesc al polemicii sovieto-chineze, în „Dosarele istoriei”, Nr. 6/1997*

Ciocârlie Livius, *Paradisul derizoriu. Jurnal despre indiferență*, București, Editura Humanitas, 1993

Cojocaru Gheorghe E., *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1979)*, Iași, Tipo Moldova, 2013

Compagnon Beatrice, Anne Thevenin, *O cronologie a secolului XX, Principalele tendințe și datele cele mai importante*, București, Editura All Educational, 2000

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Membrii CC al PCR 1945-1989, Dicționar*, coordonator Florica Dobre, Studiu introductiv Nicoleta Ionescu-Gură, București, Editura Enciclopedică, 2004

Constantin Ion, *Direcția de Informații Externe*, în „Enciclopedia regimului comunist (1945-1989), Represiunea”, vol. A-E, București, INST, 2011

Cosma Neagu, Ion Stănescu, *„Adevăruri” demontate*, București, Editura Paco, f.a.

Cosma Neagu, Ion Stănescu, *De la iscoadă la agentul modern în spionajul și contraspionajul românesc*, București, Editura Paco, 2001

Dahrendorf Ralf, *Reflecții asupra revoluției din Europa*, București, Editura Humanitas, 1993

Dincă Lucian, *Vânători cu Ceaușescu și nomenclatura*, Tg. Mureș, Editura Tipomur, 1994

Domenico Viorel, *După execuție a nins*, București, Editura Adevărul Holding, 2011

Domenico Viorel, *Revoluția de ghips*, București, Editura Adevărul Holding, 2011

Domenico Viorel, *De cealaltă parte a baricadei, Demnitari comuniști în Revoluția din Decembrie 1989*, București, Editura IRRD, 2012

Dorozynsky Alexandre, *Eu Vladimir Ulianov zis Lenin*, București, Pro Editură și Tipografie, 2001

Gabanyi Anneli Ute, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Editura Polirom, 2003

Gabanyi Anneli Ute, *Revoluția neterminată*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999

Georgescu Mitică, *Vânătorile lui Ceaușescu așa cum au fost*, București, Editura Corint, 2003

Georgescu Vlad, *România anilor 80*, München, Colecția „Clio fără mască”, Joe Dumitru Verlag, 1994

Guimond S., F. Tougas, *Sentimente de injustiție și acțiuni colective: privarea relativă în Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri* (coord. R.Y. Bourhis, J.F. Leyens), Iași, Editura Polirom, 1997

Hamelet Michel-P., *Nicolae Ceaușescu, biografie și texte selectate*, București, Editura Politică, 1971

Harrington Joseph F., Bruce J. Courtney, *Relații româno-americane (1940-1990)*, Iași, Institutul European, 2002

Iași, 14 decembrie 1989, *Începutul revoluției române?*, Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Florescu Gheorghe I. și Cassian Maria Spiridon, Oradea, Editura Cogito, 2000

Ioanid Radu, *Răscumpărarea evreilor*, Iași, Polirom, 2000

Ionescu Olbojan, Gheorghe, *Good bye, domnule Pacepa*, ISIS Rai, f.l., f.a.

Ionescu Mihail E., *Romania, Ostpolitik and the CSCE, 1967-1975*, în Oliver Bange, Gottfried Niedhart (eds.), *„Helsinki 1975 and the Transformation of Europe”*, New York, Oxford, Berghahn Books, 2008

Ioniță Cecilia, *Istории vechi și noi*, București, Editura Printech, 2011

Istrățescu Elena, *Premise ale elaborării „Tezelor din iulie”. Revoluția culturală chineză în dezbaterea Ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR-25 iunie 1971 în „Analele Sighet 9, Anii 1961-1972: Țările Europei de Est între speranțele reformei și realitatea stagnării”*, București, Fundația Academia Civică, 2001

Istrățescu Elena, *Premise ale elaborării „Tezelor din iulie”. Revoluția culturală chineză în dezbaterea Ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR-25 iunie 1971 în „Analele Sighet 9, Anii 1961-1972: Țările Europei de Est între speranțele reformei și realitatea stagnării”*, București, Editura Fundația Academia Civică, 2001

Jela Doina, Cătălin Strat, Mihai Albu, *Afacerea Meditația transcendentă*, București, Editura Humanitas, 2004

Korabliov Aleksandr, *Apele tulburi ale „Donului liniștit”*, București, Editura Albatros, 2004

Lakatos Artur, *Câteva premise privind vizita lui Nixon în România*, în „Acta Musei Napocensis”, nr. 47/II, 2010

Marion Georges, *O convorbire cu unul din principalii lideri. „Partidul Comunist a fost absent în procesul revoluționar și vom face în așa fel încât să rămână așa”, declară domnul Silviu Brucan*, Le Monde, 30 decembrie 1989

Mihailide Mihail, *Medicii și seducția puterii. Miniștrii sănătății (1945-1989)*, Editura Viața medicală românească, București, 2014

Ministerul Educației și Învățământului, *Cunoștințe social-politice, Manual pentru clasa a X-a* (coordonatori Ion Ardeleanu, Olivia Clătici), București, Editura Didactică și Pedagogică

Morus Thomas, *Utopia*, București, Editura Best Publishing, 2001

Murgescu Bogdan, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Polirom, 2010

Oancea Claudiu, *When Forgers of Steel Become Creators of Art: The National Festival „Song to Romania”, 1976-1989*, Budapest, Central European University, 2007

Păiușan Cristina, *Relațiile româno-israeliene (1948-1978)*, București, Historia Editura Universitară, 2008

Pelin Mihai, *DIE 1945-1980. Din culisele spionajului românesc*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997

Pelin Mihai, *Marele rapt regal*, București, Editura Kullusys, 2006

Platon, *Opere*, vol. 6, Ediție îngrijită de Constantin Noica și Petru Creția, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989

Popescu Claudia Rodica, *Industria României în secolul XX, Analiză geografică*, București, Editura Oscar Print, 2000

Preda Marin, *Delirul*, București, Editura Cartea Românească, 1975

Preda Marin, *Jurnal intim. Carnete de atelier*, Introducere de Eugen Simion, Ediție îngrijită de Eugen Simion și Oana Soare, București, Editura Cartex Serv, 2008

Răceanu Mircea, *Cronologie comentată a relațiilor româno-americane: de la începutul cunoașterii reciproce până la prăbușirea regimului comunist în România*, 1989, București, Silex, 2005

Răceanu Mircea, *Istoria clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile româno-americane*, București, Editura Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, 2009

Rogojan Aurel I., *Fereastra serviciilor secrete, România în jocul strategiilor globale*, București, Editura Compania, 2011

Roguski Camil, *Adevăruri interzise*, București, Editura Lucman, 2005

Roman Toma jr., *Ceaușescu văzut de aproape*, București, Editura Curtea Veche, 2008

Scurtu Ioan, *Istoria românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu*, București, Editura Mica Valahie, 2010

Siani-Davis Peter, *Revoluția Română din decembrie 1989*, București, Editura Humanitas, 2006

Soulet Jean-Paul, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Editura Polirom, 1997

Spiridon Nicoleta, *Greva minerilor din valea Jiului din 1977*, în „România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea, vol. II, F-O”, București, INST, 2012

Stanciu Cezar, *Războiul nervilor. Dispute Ceaușescu-Brejnev, 1965-1971*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2011

Stonor Saunders Frances, *Qui mene la danse? La CIA et la guerre froide culturelle*, Paris, Editions Denoel, 2003

Szavai Janos, *Ungaria*, București, Editura Corint, 2002

Șimăndan Emil, *Întrebătorul din Agora, Revoluția Română din decembrie 1989 de la Arad* (ediția a II-a revăzută și adăugită), Arad, Editura Fundației „Ioan Slavici”, 2008

Tănase Stelian, *Acasă se vorbește în șoaptă*, București, Editura Compania, 2002

Tănase Stelian, *Istoria căderii regimurilor comuniste*, (ediția a II-a), București, Editura Humanitas, 2009

Thom Francoise, *Limba de lemn*, București, Editura Humanitas, 1993

Thom Francoise, *Sfârșiturile comunismului*, București, Editura Humanitas, 1996

Tismăneanu Vladimir (coord.), *Raport final. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, București, Humanitas, 2007

Valier Jacques, *Istoria gândirii economice de la Aristotel până azi*, București, Compania, 2009

Vasilieva Larisa, *Doamnele Kremlinului, Fapte, amintiri, documente, zvonuri, legende și punctul de vedere al autorului*, traducere, Chișinău, Universitas, 1993

Wagner Heather Lehr, *Anwar Sadat and Menachem Begin. Negotiating for Peace in the Middle East*, New York, Chelsea House, 2007

Watts Larry L., *Cei dintâi vor fi cei de pe urmă, România și sfârșitul războiului rece*, București, Editura RAO, 2013

Watts Larry, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni...*, București, Editura RAO, 2011 (ediție promoțională)

Werth Nicolas, *Istoria Uniunii Sovietice de la Hrușciiov la Gorbaciiov*, București, Editura Corint

Zhisui Li, *Viața particulară a președintelui Mao*, București, Editura Elit, 1997

VII. Articole apărute în periodice și presa online

Aici Radio Europa Liberă! Noua doctrină de apărare a Ungariei: „Inamicul nu e Vestul, ci România”, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 18 iunie 2009

Agencia Infomina, *Barbara Bush a gustat în Ungaria cele mai bune câpșuni din România* în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 7, 13 iulie 2009

Agencia Infomina, *Crește izolarea pe plan internațional a României*, în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 31 martie 2009

Albuș George, *Asalt asupra Ambasadei României din Budapesta*, în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 12 decembrie 2009

Albuș George, *Ultima noapte a regimului Ceaușescu văzută de la Budapesta*, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 15 decembrie 2009

Albuș George, *Ungaria nu a permis vizita fratelui lui Ceaușescu, Ilie, la Budapesta*, în 1989, în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 14 decembrie 2009

Belciuganu Răzvan, *„Corbii” cei dragi ai lui Iliescu și puii lor. De la Militaru și Kostyal, la Ponta și Antonescu*, în „Jurnalul Național”, 17 septembrie 2012

Belciuganu Răzvan, *Cum s-a îndeplinit porunca dictatorului: plata anticipată a creditelor internaționale*, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 31 martie 2009

Belciuganu Răzvan, *Dezvăluirile guvernatorului Băncii Naționale a României*, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 28 martie 2009

Betea Lavinia, *15 noiembrie 1987-15 noiembrie 2012, Vieți distruse de revolta de la „Steagul Roșu” din Brașov. 25 de ani de ani fără dreptate*, în „Adevărul”, 15 noiembrie 2012

Betea Lavinia, *Actorii Naționalului l-au omagiat pe Ceaușescu, fără izmene, într-o crăsmă din Obor* în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”

Betea Lavinia, *Agenda Elenei Ceaușescu*, în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului

Național", 27 iunie 2009, 16 august 2009, 14, 16, 19, 20, 21 decembrie 2009

Betea Lavinia, *Brucan - osul de pește din gâtul lui Ceaușescu*, în „Scînteia - Jurnalul României. 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 ianuarie 2009

Betea Lavinia, *Ceaușescu și Gorbaciov în amintirea gen. (r) Constantin Olteanu*, în „Scînteia - Jurnalul României. 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 7 iulie 2009

Betea Lavinia, *Chelnerii, doctorii și ceilalți români cu bani și-au sistat investițiile în artă*, în „Jurnalul Național”, 29 noiembrie 2010

Betea Lavinia, *Confesiunile Elenei Ceaușescu despre primul ei Întâi Mai. Interviu cu Constantin Olteanu*, în „Scînteia - Jurnalul României. 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 30 aprilie 2009

Betea Lavinia, *Cum a intrat Nicu Ceaușescu în politică*, în „Adevărul”, 26 mai 2013

Betea Lavinia, *Cum ostenea Ceaușescu*, în „Jurnalul Național”, 23 august 2008

Betea Lavinia, *Dialog despre dragoste între Sergiu Nicolaescu și Nicolae Ceaușescu*, în „Adevărul”, 17 martie 2013

Betea Lavinia, *Din culisele diplomației. Interviu cu Gh. Tinca*, în „Scînteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 26 martie 2009

Betea Lavinia, *Disidența din România locuiește la Paris și se numește Paul Goma*, în „Scînteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 iulie 2009

Betea Lavinia, *„Drumul cenușii” - zvonuri și amenințări*, în „Jurnalul Național”, 6 august 2007

Betea Lavinia, *Drumul lui Ceaușescu spre Iad a început la Moscova*, în „Scînteia - Jurnalul României. 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 decembrie 2009

Betea Lavinia, *După ce refuzaseră invitația lui Gorbaciov, Ceaușeștii și-au petrecut concediul acasă*, în „Scînteia - Jurnalul României. 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 3 septembrie 2009

Betea Lavinia, *Enigma vizitei lui Ceaușescu la Teheran. Interviu cu Ion Stoian*, în „Adevărul”, 17 decembrie 2012

Betea Lavinia, *Eveniment la Radio Europa Liberă*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 martie 2009

Betea Lavinia, *Greva minerilor în Arhivele CNSAS*, în „Jurnalul Național”, 29 iulie 2007

Betea Lavinia, *Gogu Rădulescu, patronul „cenaculului”*, în „Jurnalul Național”, 3 august 2012

Betea Lavinia, *Interviu cu Ion Stănescu. Informații despre invadarea Cehoslovaciei*, în „Jurnalul Național”, 23 august 2008

Betea Lavinia, *Istории trăite: Paul Niculescu-Mizil despre „metamorfoza” lui 23 August*, în „Jurnalul Național”, 24 august 2009

Betea Lavinia, *În exclusivitate, gen. Constantin Olteanu, fost secretar al CC al PCR cu probleme internaționale: Mărturii despre ultima vizită a lui Ceaușescu la Moscova*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 4 decembrie 2009

Betea Lavinia, *Negru la Securitate și alb la partid*, în „Jurnalul Național”, 31 iulie 2007

Betea Lavinia, *Nu se poate merge mai departe așa, tovarăși!*, în „Jurnalul Național”, 13 noiembrie 2007

Betea Lavinia, *„Revoluția culturală”. Afacerea „Meditația transcendentă”*, în „Jurnalul Național”, 19 august 2005

Betea Lavinia, *Ștefan Andrei a fost la 22 de aniversări ale lui Ceaușescu*, în „Adevărul”, 23 ianuarie 2012

Betea Lavinia, *Ultimul 23 August*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 23 august 2009

Betea Lavinia, *Ultima Sinteză Agerpres citită de Ceaușescu*, în „Scânteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 4 noiembrie 2009

Betea Lavinia, *Ultima sentință capitală și ultimul proces politic cu public din regimul Ceaușescu, Diplomatul Mircea Răceanu a fost condamnat la moarte*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 iulie 2009

Betea Lavinia, *Ultimul Revelion al Ceaușeștilor*, în „Jurnalul Național”, 22 decembrie 2008

Betea Lavinia, *Vasile Buga, „Nicolae va sfârși prost” a profetizat Gorbaciiov în '87 (III). Interviu cu V. L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Scânteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 13 ianuarie 2009;

Betea Lavinia, Vasile Buga, Gorbaciov îl numea pe Ceaușescu „fuhrerul român” (II). *Interviu cu V. L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 12 ianuarie 2009

Betea Lavinia, Vasile Buga, *Percepții sovietice asupra național-comunismului românesc (I). Interviu cu V. L. Musatov, prim adjunct al șefului Secției Internaționale a CC al PCUS*, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 11 ianuarie 2009

Betea Lavinia, Florin-Răzvan Mihai, Gorbaciov – groparul lui Ceaușescu, în „Jurnalul Național”, 16 aprilie 2010

Betea Lavinia, Constantin Olteanu, *Ședința Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia: Gorbaciov a întârziat un ceas și a refuzat mașina lui Ceaușescu*, în „Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 8 iulie 2009

Bosomitu Ștefan, Constantin Pârvulescu vs. Nicolae Ceaușescu. *Congresul XII al PCR (24 nov. 1979)*, <http://stefanbosomitu.wordpress.com/2013/11/25/constantin-parvulescu-vs-nicolae-ceausescu-nov-1979-congresul-xii-al-pcr/>, 25 noiembrie 2013, accesat la 19 septembrie 2014

Bunea Mircea, Adriana Vela, *Țara trebuie să afle: „Pe 14 decembrie, Iașul putea fi Timișoara”*, în „Adevărul”, 24 februarie 1990

Cioflâncă Adrian, Ana Șincai, *Cum am devenit instigatoarea numărul unu*, în „Revista 22”, 22 decembrie 2006

„Ciuma lui Caragea”. *Un text inedit al lui Vlad Georgescu despre cutremurul din martie 1977 și regimul Ceaușescu*, 28 mai 2013, <http://www.lapunkt.ro/2013/05/28/ciuma-lui-caragea-un-text-inedit-al-lui-vlad-georgescu-despre-cutremurul-din-martie-1977-si-regimul-ceausescu/>

Constantin Dan, *Membrii CPEx așteptau demisia lui Ceaușescu la Congres*, în „Scînteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 noiembrie 2009

Diac Cristina, *Cărticica omului nou*, în „Jurnalul Național”, 30 octombrie 2009

Diac Cristina, *Cine sunt disidenții români din evidențele REL?*, *Scînteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani*, supliment al *Jurnalului Național*, 13 octombrie 2009

Diac Cristina, *Cu Ceaușescu deasupra lumii*, în „Jurnalul Național”, 9 februarie 2011

Diac Cristina, Florin-Răzvan Mihai, *Pierderi și câștiguri*, în „Jurnalul Național”, 2 august 2007

Din Arhiva CC al PCR, Ședința CPEx din 17 decembrie 1989, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 17 decembrie 2009

Din Arhiva CC al PCR, Ședința Comitetului Politic Executiv din 4 martie 1989 în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 4 martie 2009

Dinu Ștefan, vice-amiral (r), *Secretul „trădării” generalului Vasile Milea*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 22 decembrie 2009

Doina Cornea îl critică din nou pe Ceaușescu, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 25 aprilie 2009

Gavriliu Ionela, *Dină dă: Din toată vizita asta, o să iasă un c...t*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 10 martie 1989

Hihn Monalise, *Ceaușeștii păreau foarte bătrâni!*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 23 martie 2009

Hinckel Laure, *Nașterea oficială a Operațiunii Satele Românești*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 3 februarie 2009

Iordache Monica, *Ceaușescu - Raport la cel de-al XIV-lea Congres al PCR*, în „Jurnalul Național”, 17 noiembrie 2004

Kialto Szo propune minorității maghiare un plan pentru era post-Ceaușescu, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 31 martie 2009

Mavru Nicolae, fost șef al secției filaj și investigație de la Securitatea din Timișoara, *Secretele Revoluției de la Timișoara*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, Scînteia, 18 decembrie 1989

Meinhardt Ernst, Claudia Ștefan, *Cât încasa regimul Ceaușescu pentru un etnic german*, în „Deutsche Welle”, 27 aprilie 2011, <http://www.dw.de/c/%C3%A2t-%C3%AEncasa-regimul-ceau%C5%9Fescu-pentru-un-etnic-german/a-15008800>

Mihai Florin-Răzvan, *Cu glasnost și perestroika, Gorbaciiov a deschis cutia Pandorei*, în „Scânteia - Jurnalul României 1989 - Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 12 decembrie 2009

Florin-Răzvan Mihai, Eliza Dumitrescu, *Încă un inamic pentru Ceaușescu: belgienii acuzau dispariția satelor românești*, în „Scânteia. Jurnalul României – acum 20 de ani” (supliment al ziarului „Jurnalul Național”), 11 decembrie 2009

Mihailov-Chiciuc Paula, Nicu Ceaușescu, *ultima dragoste. Interviu cu Daniela Vlădescu*, în „Jurnalul Național”, 15 mai 2007

O altă scrisoare deschisă protestează împotriva politicilor lui Ceaușescu, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 24 martie 2009

Opriș Petre, *Ceaușescu a vândut 80 de tone de aur pentru achitarea datoriei externe*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 24 martie 2009

Opriș Petre, *Ceaușescu dicit: Din cauza unei singure nunți, 40.000 oameni au rămas fără carne*, în „Scânteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 20 octombrie 2009

Opriș Petre, *Ceaușescu și demolările: 1989, 1977, 1968*, în „Scânteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 mai 2009

Opriș Petre, *O schiță biografică a generalului de armată Victor Atanasie Stănculescu*, în „Jurnalul Național”, 17 februarie 2010

Opriș Petre, *Relațiile militare româno-chineze*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 12 decembrie 2009

Pataki Judith, *Problema fugărilor transilvăneni*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 24 februarie 2009

Poetul Mircea Dinescu *critică politicile lui Ceaușescu și cere reforme*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 18 martie 2009

Popa Cristinel C., *Revoluția a vrut să înceapă la Iași*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 14 decembrie 2009

Publicistul Aurel Dragoș Munteanu *protestează față de persecutarea scriitorilor*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 7 mai 2009

Raportul lui Mazilu publicat la ONU, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 23 septembrie 2009

Rogojan Aurel, *Enigme ale Revoluției Române, Cazul Gogu Rădulescu și Loja de la Comana sub lupa Securității*, în „Jurnalul Național”, 27 decembrie 2010

Rogojan Aurel I., *Sergiu Nicolaescu și planul secret pentru James Bond-ul românesc*, în „Cotidianul”, 26 ianuarie 2013

Shafir Michael, *Anotimpul interviurilor: Ceaușescu, presa vestică și presa națională*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 18 septembrie 2009

Shafir Michael, *Interviuri în stil Ceaușescu*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, septembrie 2009

Shafir Michael, *Radio Europa Liberă despre urmașul lui Ceaușescu*, în „Scânteia – Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 27 ianuarie 2009

Shafir Michael, *România ridică la rang de ambasadă misiunea palestiniană din București*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 3 martie 2009

Socor Vlad, *Ceaușescu pretinde că România ar putea fabrica arme nucleare*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 14 aprilie 2009

Tudorică Andreea, *„I-am propus lui Milea să-l arestăm pe Ceaușescu*, în „Scânteia – Jurnalul României 1989 – Acum 20 de ani”, supliment al „Jurnalului Național”, 21 decembrie 2009

Țiu Ilarion, *Averea Ceaușeștilor. Interviu cu Florea Dumitrescu*, în „Jurnalul Național”, 28 ianuarie 2008.

CUPRINS

1 Credința care mută munții	5
În plină idilă americană	5
Primul gânditor revoluționar român.....	7
Vizita din China.....	12
Muncă voluntară și conștiință socialistă	16
Teze după teze.....	20
2 Vătafii societății multilateral dezvoltate	27
Dezamăgiri și marginalizări: Trofin, Iliescu și Onescu .	27
Pensionarul de lux Maurer.....	34
Ultimii mohicani	40
Ce vrăji făcea Tovarășa Lenuța.....	42
O sinucidere cu tâlcuri ascunse	46
3 Creatorii în slujba omului nou.....	54
Inovații ale realismului socialist.....	54
Magistra vitae, artele și sportul sub	
comanda partidului	58
Cinefilul Ceaușescu	61
Ceaușescu poet și personaj de roman.....	66
Ecourile Cartei 77	69
Atenție la scriitori!.....	71
4 „Marele salt” românesc.....	78
Președinte și secretar general.....	78
„Incidentul” Pârvulescu.....	81
Visul programului nuclear	82
Negustorie internațională.....	84
„Vânzarea” germanilor	88
Emigrația evreilor și Operațiunea Duduia	90

Sub semnul dezastrelor	94
5 La rampa scenei marii politici	106
„Explorator” în Africa Neagră	106
„Armistițiul” Ceaușescu - Brejnev	110
Clauza națiunii celei mai favorizate.....	114
Acordurile de la Helsinki.....	116
Mediator ascuns și la vedere	119
În umbra înțelegerii de la Camp David.....	121
Ultima strofă a romanței româno-americane	123
6 Aurul fantasmei și plumbul realității.....	133
Renașterea Utopiei	133
Marea criză a marii industrii	135
Adio, Franța!.....	138
Criza creditelor externe	142
Să facem totul.	144
Alimentația științifică și reducerea salariilor.....	146
La târguiești cu oligarhii finanțelor mondiale.....	150
Țiței sovietic contra adeziunii la prelungirea Tratatului de la Varșovia	152
7 Noul umanism socialist	160
În CPEX, ca la armată	160
Exportul, prioritate națională.....	162
Cotele agricole.....	166
„Să se culce cu pulovărul pe el, că așa este în toată lumea”	169
Vizitele de lucru și indicațiile prețioase	171
Modelul familiei multilateral dezvoltate	176
8 Ceaușescu reales la al nșpelea Congres!.....	187
Jocul de-a democrația socialistă.....	187
Membru al Academiei RSR	190
Mari citorii ale epocii Ceaușescu	192
Casa Republicii - perla epocii de aur.....	198
Eroul noii revoluții agrare.....	200
Deținuți, mândria țării.....	203

9 NU și NU la <i>perestroika</i>	212
Timpul reformatoilor – Deng Xiaoping și Gorbaciov ..	212
Restructurarea în CAER și în Tratatul de la Varșovia ..	215
Opoziția lui Ceaușescu.....	220
„Nicolae va sfârși prost”, a profetizat Gorbaciov	224
Înapoi la agricultură, înainte cu foametea... ..	227
10 Cabinetul 1 și Cabinetul 2	234
Inseparabili.....	234
Concedii și relaxări	242
Zilele Sfinților Nicolae și Elena.....	245
Veniturile Ceaușeștilor.....	250
Legenda „vampirului roșu”	254
11 Partid contra partid	261
Revolta din Valea Jiului	261
Trădătorul Pacepa.....	263
Conspirații și crime	266
Complotul generalului Ioniță	268
Zvonuri și manipulări	271
Revolta de la Brașov	274
12 Între liniile „războiului rece”	283
Gorbimania americană și dezastrul sovietic	283
Drepturile omului	
și clauza celei mai favorizate națiuni.....	286
Pașli na turbinka!.....	290
Ungaria contra-atacă	293
La cotitura istoriei	296
13 „România nu mai are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui...”	304
„Trădările” veteranilor din partid.....	304
Socotelile „bancherului roșu”	308
Ultimul Congres	313
Ultima călătorie la Moscova.....	316

14 „Azi în Timișoara, mâine-n toată țara...”	329
Scânteile	329
Deșteaptă-te române! și „Jos Ceașescu”!	331
Semnele cutremurului epocii	334
„Alo, aloooo! Tovarășii! Stați liniștiți!”	337
Noaptea groazei din București.....	346
Sinuciderea generalului Milea	348
15 Trei zile cât veacul	357
Ultima ședință.....	357
O după-amiază năucitoare	361
Momentul adevărului.....	364
Sub pază, la secret	368
Festival de sunet și lumină la Târgoviște	370
Ultimul proces stalinist	375
Index general	385
Anexă foto	393
Bibliografie	420

Cel de-al treilea volum înfățișează evoluția acestui personaj emblematic al secolului XX în perioada 1971-1989. Pe fundalul sfârșitului de război rece și a schimbărilor petrecute în lume, despotul bântuit de mesianism derulează strategii ale puterii care-l fac din ce în ce mai urât de popor.

...Autorii prezintă și analizează fața văzută și nevăzută de contemporani a unor evenimente și fenomene distincte ale societății românești din această perioadă precum: relațiile româno-chino-sovietice; poziția României în CAER și în Tratatul de la Varșovia; afacerile României cu țările în curs de dezvoltare, angajarea și plata creditelor externe; strategiile de prestigiu și influență ale secretarului general; reacțiile românești la perestroika sovietică; relațiile Ceaușeștilor cu ceilalți componenți ai nucleului de decizie în preajma sfârșitului.

Cartea răspunde unor întrebări care s-au pus deseori în ultimul sfert de veac, precum acestea: a copiat sau nu liderul român modelul cultural maoist?; l-au mințit sau nu subordonații direcți în privința recoltelor record și a crizei populației?; de ce și-a asociat nevasta la putere?; de ce-a făcut datoria externă și cum a plătit-o?; de ce și cum s-au unit sovieticii și americanii împotriva lui?; aveau ori nu Ceaușeștii bani albi pentru zile negre?; de ce a rămas Nicolae Ceaușescu în memoria colectivă a românilor drept cel mai apreciat și cel mai detestat politician român?... Și încă altele...

www.cetateadescaun.ro

7 860653 728569 >
ISBN 978-606-537-285-6